

The background of the entire page is a grayscale image of crumpled paper. Scattered across this background are various numbers in different sizes and orientations, including 4, 5, 8, 1, 3, 2, 6, 15, 9, 3, 1, 2, 3, 7, 1, 8, 2, 1, 1, 8, 1, 1. The numbers are rendered in a simple, sans-serif font.

vrind

2000

Vlaamse Regionale Indicatoren

Colofon

VRIND is een uitgave van:

Administratie Planning en Statistiek
Departement Algemene Zaken en Financiën
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Boudewijnlaan 30
1000 Brussel
Tel. 02 553 57 84
Fax 02 553 58 08

D/2001/3241/009
ISBN 90-403-0126-3
NUGI 681

Verantwoordelijke uitgever:
Josée Lemaître
directeur-generaal

Rewriting en realisatie: Uitgeverij F-Twee, Gent
Opmaak: Fotozet De Mont, Laarne

Gedrukt op chloorvrij milieuvriendelijk papier

Woord vooraf

De behoefte om de complexe wereld te begrijpen is van alle tijden. We proberen haar op allerhande manieren overzichtelijk te maken en een handig instrument om dat te doen is het gebruik van statistische informatie en cijfermateriaal. VRIND is zo'n instrument om Vlaanderen in kaart te brengen. Dit boek stelt de relevante beleidsindicatoren ter beschikking over de diverse domeinen waarvoor de Vlaamse overheid bevoegd is.

Dergelijke statistische informatie is onmisbaar voor het beleid. Ook de beleidsverantwoordelijken hebben immers een stuurbord nodig. Bij de voorbereiding van het beleid en de evaluatie achteraf zijn accurate en relevante indicatoren van bijzonder groot belang.

Cijfers vormen de basislaag voor het beleid. Dat kan via eenvoudige omgevingsindicatoren (zoals het aantal inwoners in Vlaanderen), maar de omgeving in kaart brengen vereist ook inzicht in de meningen en het verwachtingspatroon van de bevolking. Dit gebeurt meer en meer door het uitdrukkelijk bevragen aan de hand van surveys en referenda. Deze meer complexe indicatoren zijn eveneens belangrijke gegevens voor de beleidsverantwoordelijken. Op basis van deze data kunnen de beleidsverantwoordelijken antwoorden op de vraagstukken die bij de Vlaamse bevolking leven.

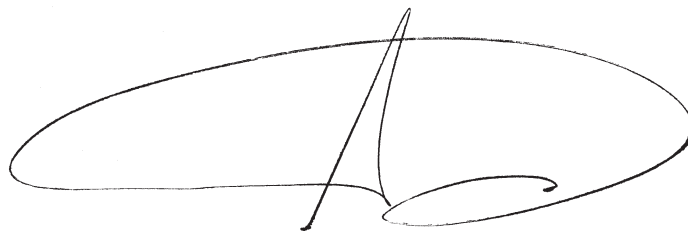
De doelstelling van dit statistische werk reikt nog verder. We willen ook het effect meten van het overheidsbeleid aan de hand van beleidsindicatoren. Als de overheid maatregelen neemt, wil ze ook weten wat alle mogelijke effecten hiervan zijn. Deze indicatoren publiceren vraagt natuurlijk enige durf. Deze indicatoren maken het voor de beleidsmakers mogelijk bijsturingen te treffen als dat uit de die indicatoren noodzakelijk blijkt.

Met de cijfers bij de hand wordt voortdurend de mogelijkheid geboden debat te voeren met het parlement en met de burger over instrumenten, acties, middelen...

Liever dan een onzichtbaar beleid, vraagt de burger expliciete, herkenbare maatregelen die zijn problemen aanpakken. De publieke opinie is terecht kritisch en vraagt naar de motivering achter de genomen beleidsbeslissingen en de objectieve resultaten die eruit voortvloeien. Die verantwoording is slechts mogelijk aan de hand van betrouwbare cijfers. Daarin speelt VRIND een belangrijke rol.

Een beperking van dit boek is natuurlijk dat het een momentopname blijft. Vandaar dat een deel hiervan - de belangrijkste cijferreeksen - ook via internet aangeboden wordt en voortdurend wordt geactualiseerd door de Administratie Planning en Statistiek. De Vlaamse overheid en alle geïnteresseerden vinden op de website www.Vlaanderen.be/statistieken kwaliteitsvolle en relevante statistieken over de Vlaamse bevoegdheidsdomeinen.

VRIND is dan ook ruimer dan een jaarlijkse momentopname, het is uitgegroeid tot een communicatie-instrument waarmee de Vlaamse overheid de dialoog wil aangaan met de Vlaamse bevolking.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, sweeping oval shape with a vertical line intersecting it from the top, and a smaller, curved flourish at the bottom right.

Steve Stevaert

minister vice-president
Vlaamse Minister van Mobiliteit,
Openbare Werken en Energie

Ten geleide

VRIND heeft dit jaar een andere indeling gekregen. De negen hoofdstukken van de voorbije edities werden herschikt. Het eindresultaat is een afspiegeling van de beleidsnota's die door de leden van de Vlaamse regering werden neergelegd. De verschillende beleidsdomeinen werden stuk voor stuk beschreven aan de hand van indicatoren.

VRIND hanteert daarbij twee soorten indicatoren.

1. Omgevingsindicatoren.

Zij beschrijven de ruimere omgeving waarbinnen de overheid opereert. Een klassieke omgevingsindicator is bijvoorbeeld het aantal geboorten.

2. Beleidsindicatoren

Deze indicatoren geven de effecten weer die door overheidsop treden uitgelokt worden. Een beleidsindicator is bijvoorbeeld het aantal passagiers dat jaarlijks de trein neemt. Bij veel beleidsdomeinen is een dergelijke indicator echter nog niet beschikbaar om de eenvoudige reden dat het resultaat van het beleid zich niet zo eenvoudig laat meten. Zo is het 'aanbieden van een kwaliteitsvol onderwijs' een doelstelling die zich moeilijk op een objectieve manier in cijfers laat gieten. Om die leemte op te vullen doen we beroep op input- en outputgegevens.

De inputgegevens tonen de investering van de Vlaamse overheid in een bepaald domein: personeel, middelen, materieel... De outputgegevens tonen de prestaties van het overheidsapparaat: aantal gesubsidieerde diensten, aantal klanten,... Bij gebrek aan hanteerbare indicatoren geven deze input- en output gegevens alvast een idee van de inspanningen die door de overheid worden geleverd.

Cijfers moeten natuurlijk ook in een context geplaatst worden. Zonder duiding kan een cijfer een volkomen foute indruk geven. De meest voorkomende vorm van duiding is in dit boek de trendanalyse, waarbij de cijferreeksen van diverse jaren worden weergegeven. Ook zal u hier vaak een benchmarking terugvinden tussen diverse landen en regio's.

Tenslotte: waar de overheid zichzelf een norm oplegt (of opgelegd kreeg van bijvoorbeeld Europa) gaan we na of de vooropgestelde normen al dan niet gehaald worden.

Vooran dit boek vindt men traditioneel een algemene contextanalyse die het overzicht geeft van recente culturele, economische en demografische ontwikkelingen. Het schetst het brede kader waarbinnen de Vlaamse overheid zich moet bewegen. Vooran elk hoofdstuk brengen we de 'blikvangers' voor het betrokken beleidsdomein. Dit zijn opmerkelijke resultaten die uit de cijferreeksen naar voren komen. De lezer kan zo in een oogopslag een zicht krijgen op recente verschuivingen en trends in dit beleidsdomein.

Leesbaarheid is een belangrijk zorg geweest, voor iedereen die aan dit boek meewerkte. In deze uitgave bijvoorbeeld gebruiken we als munt enkel de Belgische frank. Een dubbele vermelding frank én euro zou de talloze tabellen erg moeilijk leesbaar gemaakt hebben. De editie van volgend jaar zal enkel nog de euro als munt gebruiken.

Dit jaarlijks boekwerk is het resultaat van een intense samenwerking tussen de medewerkers van de Administratie Planning en Statistiek en de correspondenten in de administraties, openbare instellingen, universiteiten,... Aan hen onze oprechte dank!

Dankzij hun inspanningen zien we jaar na jaar het aantal cijferreeksen, indexen en indicatoren aangroeien. Dat bewijst dat binnen de kabinetten en de ministeries steeds meer belang wordt gehecht aan degelijke statistieken. De bewuste uitbreiding van dit boek tot een constant aanbod van statistische reeksen via het internet is een verdere indicatie van de nieuwe bestuurlijke cultuur. Voor het voorbereiden en het evalueren van het beleid grijpt men steeds vaker naar relevante en kwaliteitsvolle gegevensbestanden. Het is onze taak om die ter beschikking te houden en de groeiende interesse is daarbij een grote stimulans.

Paul Van Snick
VRIND-projectleider

Medewerkers

Projectleiding Paul Van Snick

Projectteam administratie Planning en Statistiek

Algemeen referentiekader

- De sociaal-culturele context: Hendrik Van Geel
- De macro-economische context: Thierry Vergeynst
- De demografische context: Edwin Pelfrene, Thierry Vergeynst

Financiën en begroting

Kurt Cooreman

Buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking

Myriam Vanweddingen

Mobiliteit

Roberto Castelli

Energie

Ann Van Causenbroeck

Gezondheid en welzijn

Peter Anaf, Dirk Smets

Cultuur en jeugd

Guy Pauwels

Onderwijs en vorming

Roberto Castelli

Wetenschap en technologie

Edwin Pelfrene

Werkgelegenheid

Myriam Vanweddingen

Toerisme

Hendrik Van Geel

Leefmilieu

Ann Van Causenbroeck

Landbouw

Dirk Smets

Binnenlandse aangelegenheden

Kurt Cooreman

Monumenten en landschappen

Kurt Cooreman

Ambtenarenzaken

Kurt Cooreman

Sport

Guy Pauwels

Wonen

Karel Cattoir

Economie

Thierry Vergeynst

Ruimtelijke ordening

Hendrik Van Geel

Media

Marie-Anne Moreas

Aspecten van goed bestuur

Kurt Cooreman

Technische en administratieve ondersteuning

Kamran Elyaspour, Michaël Goethals, Yves Impens, Naomi Plevoets,
Caroline Temmerman

Medewerkers uit het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse openbare instellingen

1. Algemeen referentiekader

- 1.1. De sociaal-culturele context
 - Kabinet Sauwens: Luk Bral
- 1.2. De macro-economische context
- 1.3. De demografische context
 - CBGS: Prof. Dr. Thérèse Jacobs
 - Steunpunt Demografie VUB: Prof. Dr. Ron Lesthaeghe
 - UIA: Aline Bauwens

2. Financiën en begroting

- AZF: Koen De Bock, Luc Keereman, Nicolas Decock, Dieter Berebrouckx

3. Buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking

- COO: Christine Breugelmans, Stefaan De Grootte, Michel Delesalle, Joke Delvaux, Michel Dingenen, Freddy Evens, Brigitte Mouligneau, Herbert Tombeur, Jean Van Holder, Stefaan Van Mulders
- Export Vlaanderen: Charlene Vanopbroeke
- DIV: Jean-Pierre Vandeloo
- Vlamingen in de Wereld: Kris Moeyersons

4. Mobiliteit

- LIN: Marleen Govaerts, Karel Maesen, Tom Roelants, Lieven Lanoye, Armand Rouffaert, Jan Cosyn
- VMM: Marie-Rose Van den Hende, Caroline De Bosschere
- FUNDP: Philippe Barette

5. Energie

- EWBL: Nadine Dufait

6. Gezondheid en Welzijn

- WVC: Herwin De Kind, Dr. Geert Top, Annemie Degroote, Katy Jolie, Johan Peeters, Luus Heyligen, Marc Verhelst, Erna Scheers, Geert de Sloovere, Jozef Goos
- CBGS: Viviane Dehaes
- Kind en Gezin: Bea Buysse
- VFSIPH: Erik Samoy
- BLOSO: Paul Eliaerts
- Nationaal Kankerregister: Dr. Margareta Haelterman

- Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid: Dr. Greta Van Kersschaever, Dr. Viviane Van Casteren
- VVGG: Luc Claeys
- Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie: Dr. Guy Martens
- Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatslozen: Luc Desmet
- Vlaams Minderhedencentrum: Dirk Leyman
- Thuisbegeleidingsdienst “De Kerseboom”: Hans Paredis
- Algemene Politiesteundienst: Patricia Klinkhamer
- Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding: Manu Romero, Philipp Coppieters
- Steunpunt Algemeen Welzijnswerk: Gerard Van Menxel
- UIA: Rudy Marynissen
- Universiteit Gent: Prof. Dr. Lea Maes, Carine Vereecken
- UFSIA: Jan Vranken
- Ministerie van Binnenlandse Zaken, algemene Directie van de Dienst Vreemdelingenzaken: H. Vercruysse, H. Dupaix
- Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu: Aurélie Somer, Etienne Baert
- Ministerie van Volksgezondheid: Britta De Block

7. Cultuur en jeugd

- WVC: Luc Goossens, Kris Lemmens, Rita Swings, Eric Desmedt, Karin Van Gysegheem, Willy Temmerman, Marina Laureys, Christian Van Haesendonck, Jan Van den Abeele, Johan Van Gaens, Dirk Mechelaere
- FEVECC: Marie Duquenne
- Vlaamse Gemeenschapscommissie: Karina Luytens
- Vlaamse Dienst Speelpleinwerking: Ief Vercruysse, Christophe Toyé
- KUL: Karen De Cock

8. Onderwijs en vorming

- OND: Christine Dupont, Henri Duqué, Isabelle Erauw, Johan Lasuy, Christel Rutten, Wouter Van Den Bosch, Ann Van Driessche, Rita Van Durme, Geert Vermeulen, Rik Verstraete, Liselotte Van De Perre
- EWBL: Jean Steenberghen
- VDAB: Erik Depuydt
- VIZO: Harry Lelièvre
- VI.I.R.: Lore Verstraete
- RUG: Christiane Brusselmans-Dehairs
- HIVA - KUL: Joost Bollens

9. Wetenschap en technologie

- WIM: Greta Vervliet, Daniëlle Raspoet
- IWT: Jan Larosse, Marc Pollet

10. Werkgelegenheid

- EWBL: Johan Troch, Lieven Van Wichelen
- OND: Ingrid Snel
- VIZO: Harry Lelièvre
- VDAB: Patrick Venier
- Steunpunt WAV: Wim Herremans, Francis Holderbeke, Natascha Van Mechelen, Tom Vandenbrande, Peter van der Hallen

11. Toerisme

- Toerisme Vlaanderen: Jan Van Praet, Raf De Bruyn

12. Leefmilieu

- LIN: Martine Waterinckx, Didier D’Hont
- VMM: Henk Maeckelberghe, Jasmine Dumollin, Marie-Rose Van den Hende, Marnix Vandendriesche
- VLM: Dirk Van Gijseghem, Hugo Van Doorslaer
- OVAM: Els Gommeren, Mike Van Acoleyen, Luc Umans, Natalie Hoffmann
- Instituut voor Natuurbehoud: Kris Decler, Valérie Goethals, Sophie Vanroose, Désiré Paelinckx, Dirk Boeye, Myriam Dumortier, Wouter Van Landuyt, Johan Peymen
- Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer: Peter Roskams

13. Landbouw

- EWBL: Pieter Gabriëls

14. Binnenlandse aangelegenheden

- EWBL: Guido Decoster, Tom Doesselaere, Jan Van Stichel, Stefaan Swaels
- KUL (dep. Communicatiewetenschap): Johan Steyaert

15. Monumenten en landschappen

- LIN: Paul Van Lindt, Bert Lelièvre
- Stichting Vlaams Erfgoed: Els Dever

16. Ambtenarenzaken

- AZF: Herwig Van Nerum, Erwin Vloebergh, Luc Van Havere, Inge Lynen, Luc Segers
- IMIS: John Keirsbulck

17. Sport

- BLOSO: Hilde Caers, Katinka Pottie, Georges Wynants, Walter Cornelis
- Kabinet Sauwens: Luk Bral

18. Wonen

- LIN: Luc Bollaert, Marc De Rouck, Steven Eeckhout
- EWBL: Christel Claesen
- VHM: Hans Artels, Steven De Borger, Gerd De Keyser
- NIS: Datoussaid-Said, Koen Hooyberghs
- STADIM: Paul De Wael
- Steunpunt Algemeen Welzijn: Danny Lescrauwaet
- VUB: Johan Surkyn
- VOB: Annick Vanhove
- Vlaams Woningfonds: Hans Van Mechelen
- Sociaal Impulsfonds: Dirk Temmerman
- Planbureau: Herman Van Sebroeck
- UFSIA: Veerle Geurts, Rudi Van Dam

19. Economie

- EWBL: Maureen Verhue, Caroline Swyngedouw, Koen Vermoesen, Maria Bellemans, Paul De Meulemeester
- VIZO: Harry Lelièvre

20. Ruimtelijke ordening

- LIN: Katleen Vermeiren, Jan Zaman, Inge Penninx, Isabelle Loris, Wies Meeusen, Elke Van Hoye, Hubert Bloemen, Peter David

21. Media

- WIM: Edwin Korver, Gino Debroux
- Centrum voor Informatie over de Media
- ICTA: Patrick Slaets
- Media Marketing: Hans Sterkendries
- Mediamark: Ludovic De Barrau
- VRT: Daniël Poesmans

22. Aspecten van goed bestuur

- Vlaamse Ombudsdienst: Bernard Hubeau, Johan Nootens
- Vlaamse Infolijn: Mireille Van Pollaert
- Informatieambtenaar: Francis Decoster

1.2 De macro-economische context

De conjunctuur trok sterk aan in Europa en in de Verenigde Staten in de eerste helft van 2000. Hetzelfde geldt in mindere mate voor Japan. Vanaf de zomer van 2000 begon de sterke economische groei wat af te zwakken en dit eerst in de Verenigde Staten. Het vertrouwen van consumenten en producenten is in Europa toch niet te erg geschaad. De werkloosheid is er nog steeds laag. Voor de Verenigde Staten is er meer onzekerheid of de afkoeling van de conjunctuur niet te sterk zou verlopen. Er groeit opnieuw twijfel over de mogelijkheid van de Japanse economie om behoorlijke groeicijfers neer te leggen.

Vlaanderen is een welvarende regio. In vergelijking met de buurregio's realiseert het Vlaamse Gewest een vrij hoog BBP per hoofd. De werkloosheid is er relatief laag. De activiteit- en werkgelegenheidsgraad zijn in de meeste buitenlandse buurregio's echter hoger.

Het economische verloop in Europa, de VS en Japan

Hierna komt de economische toestand aan bod in Europa en in de beide andere grote economieën: de Verenigde Staten en Japan. Vlaanderen is immers in sterke mate afhankelijk van wat er zich in deze grote economische blokken voordoet.

De economische activiteit in de Europese Unie kende een relance op het einde van 1999. Het wegebben van de ergste gevolgen van de financieel-economische crisis in de nieuwe groeilanden van Oost-Azië en Latijns-Amerika, de sterke groeicijfers in de Verenigde Staten en de zwakke euro stimuleerden de uitvoer. Het vertrouwen van producenten en consumenten nam toe wat dan ook zorgde voor een aantrekkende binnenlandse vraag. Dit gunstige economische verloop zette zich door in de eerste jaarhelft van 2000.

Vanaf het tweede semester verschenen enige donkere wolken aan de conjunctuurhemel. De groeiprestaties van diverse Europese economieën begonnen te milderen. Ook leek een einde te komen aan de hoge groeicijfers in de Verenigde Staten. Er doken inflatoire spanningen op. De reden hiervoor waren de gestegen prijzen van olie en sommige grondstoffen en de toegenomen bezetting van het productieapparaat.

De wisselkoers van de euro deprecieerde in 2000 verder tegenover de dollar (en de yen). De aanhoudende hoogconjunctuur in de Verenigde Staten in de eerste helft van 2000 en de kapitaalbewegingen vanuit Europa naar de VS waren belangrijke verklarende factoren. Op het einde van 2000 zorgde twijfel over het verdere economische verloop in de VS voor een opflakkering van de koers van de euro t.o.v. de dollar.

De toename van het BBP van de Europese Unie bedroeg 0,8% en 0,9% op kwartaalbasis in het eerste

SET VAN MACRO-ECONOMISCHE INDICATOREN VOOR DE EUROPESE UNIE, DE VERENIGDE STATEN EN JAPAN IN 2000 EN 2001

		2000		2001	
		IMF	EUR. COMM.	IMF	EUR. COMM.
Groei BBP (in %)	Europese Unie	3,4	3,4	3,3	3,1
	waarvan: België	3,9	3,9	3,0	3,3
	Nederland	3,9	4,3	3,5	4,0
	Duitsland	2,9	3,1	3,3	2,8
	Frankrijk	3,5	3,3	3,5	3,1
	Verenigd Koninkrijk	3,1	3,1	2,8	3,0
	Italië	3,1	2,9	3,0	2,8
	Verenigde Staten	5,2	5,1	3,2	3,3
	Japan	1,4	1,4	1,8	1,9
Groei private consumptie (in %)	Europese Unie	3,0	2,8	3,1	2,8
	waarvan: België	-	2,5	-	2,4
	Nederland	-	4,3	-	4,3
	Duitsland	2,2	1,7	3,2	2,6
	Frankrijk	3,1	2,6	3,1	2,8
	Verenigd Koninkrijk	3,2	3,4	2,6	2,9
	Italië	2,4	2,1	2,6	2,4
	Verenigde Staten	5,1	5,2	2,7	2,9
	Japan	0,6	1,7	1,0	1,7
Groei overheidsconsumptie (in %)	Europese Unie	1,8	1,5	2,3	1,8
	waarvan: België	-	1,1	-	1,5
	Nederland	-	3,2	-	2,5
	Duitsland	0,8	1,6	1,3	1,2
	Frankrijk	1,2	1,3	1,2	1,3
	Verenigd Koninkrijk	4,7	2,2	7,4	4,0
	Italië	1,7	0,9	1,4	1,0
	Verenigde Staten	2,7	2,3	2,2	2,1
	Japan	1,2	-0,1	1,8	0,3
Groei totale investeringen (in %)	Europese Unie	4,5	5,3	4,7	4,9
	waarvan: België	-	4,6	-	4,5
	Nederland	-	6,8	-	5,4
	Duitsland	2,7	3,4	4,0	3,5
	Frankrijk	6,6	6,2	6,7	5,4
	Verenigd Koninkrijk	1,3	3,2	3,1	3,8
	Italië	5,7	7,1	3,8	6,2
	Verenigde Staten	10,7	10,0	6,3	6,4
	Japan	1,1	1,0	3,4	3,0
Consumptieprijzen (jaarlijkse toename in %) (a)	Europese Unie	2,1	2,1	1,9	2,0
	waarvan: België	2,2	2,7	1,4	2,0
	Nederland	2,4	2,3	3,5	3,9
	Duitsland	1,7	2,0	1,5	1,8
	Frankrijk	1,5	1,8	1,1	1,6
	Verenigd Koninkrijk	2,0	1,0	2,4	1,3
	Italië	2,5	2,6	1,6	2,2
	Verenigde Staten	3,2	3,2	2,6	2,6
	Japan	-0,2	-0,6	0,5	0,4

1.26 Set van macro-economische indicatoren voor de Europese Unie, de Verenigde Staten en Japan in 2000 en 2001. Bron: Europese Commissie, IMF.
(a) voor de Europese landen is de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen gebruikt.

SET SOCIAAL-ECONOMISCHE INDICATOREN VOOR DE REGIO'S VAN DE EUROPESE UNIE

LAND / REGIO	TOTALE BEVOLKING	BBP PER HOOFD	AANDEEL BEVOLKING 20-59 JAAR IN DE TOTALE BEVOLKING (IN %)	ACTIVITEITSGRAAD (IN%)			WERKGELEGENHEIDSGRAAD (IN%)		
	(*1000)	(ECU)		TOTAAL	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL	MANNEN	VROUWEN
	1998	1997	1998	1999	1999	1999	1999	1999	1999
Europese Unie	374.348,2	19.345	55,5	55,9	65,9	46,5	50,6	60,5	41,4
België	10.192,3	21.145	54,5	51,9	61,2	43,2	47,4	56,7	38,8
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	953,2	32.095	55,0	51,2	60,7	42,7	43,1	51,1	36,0
Vlaams Gewest	5.912,4	21.881	54,9	52,8	61,6	44,4	49,9	58,4	41,7
Waals Gewest	3.326,7	16.702	53,7	50,4	60,6	41,0	44,2	54,9	34,3
Denemarken	5.294,9	28.201	56,8	65,8	71,8	60,0	62,4	68,6	56,5
Duitsland	82.057,4	22.748	56,6	57,9	67,4	49,0	52,7	61,6	44,4
Baden-Württemberg	10.396,6	25.839	56,8	59,6	69,2	50,6	56,4	65,5	47,7
Bayern	12.066,4	26.424	56,8	60,8	70,3	51,8	57,7	66,9	49,1
Berlin	3.425,8	22.869	60,7	59,7	67,2	52,7	50,6	56,1	45,5
Brandenburg	2.573,3	15.636	56,7	61,9	67,9	56,3	52,1	58,4	46,3
Bremen	673,9	30.426	57,2	54,1	64,0	45,1	47,9	56,0	40,5
Hamburg	1.704,7	41.375	59,3	58,7	67,8	50,4	53,7	60,9	47,1
Hessen	6.031,7	29.455	57,6	58,0	68,0	48,7	53,8	63,0	45,1
Mecklenburg-Vorpommern	1.807,8	13.852	56,3	61,4	68,0	55,1	50,3	56,8	44,0
Niedersachsen	7.845,4	20.862	55,9	55,7	66,3	45,8	51,6	61,3	42,0
Nordrhein-Westfalen	17.974,5	22.637	56,1	54,0	65,2	43,5	50,0	60,2	40,4
Rheinland-Pfalz	4.017,8	20.090	55,5	55,8	66,3	46,0	52,4	62,2	43,2
Saarland	1.080,8	20.630	55,8	52,0	63,0	42,0	48,3	58,3	39,0
Sachsen	4.522,4	14.329	55,4	60,2	67,2	53,8	50,5	57,6	44,0
Sachsen-Anhalt	2.701,7	13.429	55,9	59,7	65,9	53,8	47,3	54,0	41,0
Schleswig-Holstein	2.756,5	21.434	56,8	57,9	68,3	48,3	53,5	62,8	44,9
Thüringen	2.478,1	13.679	56,3	61,7	67,8	55,9	52,7	59,3	46,5
Griekenland	10.511,0	10.167	54,7	50,7	63,2	39,2	44,8	58,4	32,2
Voreia Ellada	3.400,1	9.740	54,3	51,0	64,5	38,7	44,7	59,7	31,0
Kentriki Ellada	2.643,9	8.755	53,1	49,5	60,9	38,3	44,0	56,9	31,5
Attiki	3.450,9	11.588	56,7	50,4	62,8	39,4	44,1	57,2	32,4
Nisia Aigaiou, Kriti	1.016,1	10.446	52,7	53,4	65,7	41,8	49,2	62,4	36,8
Spanje	39.347,9	12.537	55,8	49,4	62,3	37,5	41,6	55,5	28,9
Noroeste	4.308,1	10.724	55,1	45,8	57,1	35,7	38,2	50,7	27,2
Noreste	4.022,5	14.618	57,0	49,2	61,8	37,6	43,5	57,3	30,7
Comunidad de Madrid	5.025,2	15.890	58,1	52,2	65	40,6	45,4	59,0	33,1
Centro (E)	5.283,0	10.821	52,9	46,7	60,7	33,3	38,7	54,0	24,1
Este	10.722,6	14.333	56,4	51,4	63,8	40,2	45,5	58,9	33,4
Sur	8.403,2	9.355	54,8	48,3	62,4	35,2	36,4	51,1	22,9
Canarias (ES)	1.583,3	11.963	58,2	52,0	64,4	40,4	44,7	58,0	32,3
Frankrijk	58.728,1	20.678	53,9	55,8	63,3	48,9	49,1	56,7	42,1
Île de France	11.088,2	31.857	58,0	61,9	68,8	55,7	55,4	61,7	49,7
Bassin Parisien	10.525,6	18.455	52,8	55,4	63,2	48,2	48,7	56,6	41,4
Nord - Pas-de-Calais	4.009,2	17.047	52,6	52,0	62,0	42,6	42,5	52,1	33,6
Est	5.151,5	18.940	54,2	56,4	64,4	49,0	51,0	59,4	43,1
Ouest	7.728,4	17.414	52,0	55,6	62,0	49,6	49,4	56,7	42,6
Sud-Ouest	6.155,4	17.694	52,7	52,6	58,6	47,2	46,7	53,4	40,5
Centre-Est	6.997,2	19.320	54,2	56,2	63,8	49,2	50,5	58,5	43,0
Méditerranée	7.072,6	17.279	52,0	51,1	60,1	43,3	42,2	50,6	34,8
Ierland	3.694,0	18.939	52,8	57,9	70,3	46,0	54,6	66,1	43,5
Italië	57.563,4	17.796	56,7	48,1	61,8	35,4	42,4	56,3	29,6
Nord Ovest	6.052,9	20.559	56,7	49,0	60,1	39,0	44,9	56,9	34,0
Lombardia	8.989,0	22.931	59,3	52,0	65,1	39,9	49,5	63,0	37,0

SET SOCIAAL-ECONOMISCHE INDICATOREN VOOR DE REGIO'S VAN DE EUROPESE UNIE (VERVOLG)

LAND / REGIO	TOTALE BEVOLKING	BBP PER HOOFD	AANDEEL BEVOLKING 20-59 JAAR IN DE TOTALE BEVOLKING (IN %)	ACTIVITEITSGRAAD (IN%)			WERKGELEGENHEIDSGRAAD (IN%)		
	(*1000)	(ECU)		TOTAAL	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL	MANNEN	VROUWEN
	1998	1997	1998	1999	1999	1999	1999	1999	1999
Nord Est	6.578,1	21.663	58,3	51,4	64,1	39,5	48,9	62,4	36,4
Emilia-Romagna	3.947,1	22.986	56,7	52,0	61,9	43,0	49,6	60,3	39,7
Centro (I)	5.809,9	18.702	55,6	48,3	59,2	38,5	44,7	56,4	34,1
Lazio	5.242,7	19.699	58,1	48,0	62,3	35,1	41,8	56,0	29,0
Abruzzo-Molise	1.605,9	15.148	54,1	45,2	59,4	32,1	40,0	55,0	26,1
Campania	5.796,9	11.407	55,1	44,2	62,0	27,7	33,9	50,0	19,1
Sud	6.771,4	11.687	54,8	43,8	60,3	28,5	34,2	50,6	19,0
Sicilia	5.108,1	11.403	54,1	42,4	60,1	26,2	32,1	48,6	17,0
Sardegna	1.661,4	12.593	58,3	47,3	61,1	34,3	37,1	51,4	23,7
Luxemburg	423,7	36.368	56,7	52,4	64,3	40,7	51,1	63,2	39,4
Nederland	15.654,2	21.300	57,7	62,5	72,2	53,0	60,2	70,2	50,5
Noord-Nederland	1.640,8	20.211	56,5	60,3	69,9	50,9	56,6	66,5	46,9
Oost-Nederland	3.252,5	18.586	56,8	62,8	72,8	52,9	60,7	71,2	50,3
West-Nederland	7.303,7	22.923	58,2	62,8	72,2	53,8	60,6	70,2	51,4
Zuid-Nederland	3.457,2	20.932	58,3	62,6	72,7	52,6	60,8	71,2	50,4
Oostenrijk	8.075,4	22.603	57,2	59,0	69,4	49,5	56,2	66,1	47,2
Ostösterreich	3.409,5	25.514	57,8	59,3	69,4	50,2	56,0	65,5	47,5
Südösterreich	1.769,3	18.286	56,3	56,3	66,8	46,7	53,9	63,9	44,8
Westösterreich	2.896,6	21.816	57,0	60,3	70,9	50,5	57,9	68,3	48,2
Portugal	9.957,3	9.253	55,3	61,3	70,5	52,9	58,4	67,6	50,2
Portugal (Continent)	9.454,2	9.386	55,4	61,5	70,5	53,4	58,7	67,5	50,6
Açores (PT)	243,8	6.408	51,8	53,2	71,9	35,9	51,3	70,2	33,7
Madeira (PT)	259,3	7.082	54,7	58,3	69,1	49,1	56,3	67,3	47,1
Finland	5.147,3	21.026	55,6	63,0	68,2	58,1	55,6	60,7	50,9
Manner-Suomi	5.122,0	21.005	55,6	63,0	68,2	58,2	55,6	60,7	50,9
Åland	25,4	25.186	54,3	59,7	70,3	49,7	58,9	68,4	49,7
Zweden	8.839,1	23.692	53,8	60,9	65,5	56,4	56,2	60,1	52,5
Stockholm	1.756,9	28.549	57,5	72,7	74,2	71,3	69,9	70,6	69,3
Östra Mellansverige	1.495,4	21.699	53,4	69,7	73,0	66,3	63,9	67,1	60,5
Sydsverige	1.268,3	21.743	53,1	67,8	72,2	63,3	61,8	65,8	57,7
Norra Mellansverige	850,0	22.905	51,4	68,2	71,9	64,4	60,7	62,8	58,6
Mellersta Norrland	387,5	23.459	51,5	66,8	70,3	63,2	61,3	63,4	59,1
Övre Norrland	521,5	22.825	53,1	64,2	65,3	63,1	56,8	55,5	58,1
Småland med öarna	802,5	23.103	52,6	69,9	74,1	65,5	64,7	69,1	60,1
Västsverige	1.756,9	22.910	53,2	69,1	74,1	64,1	64,3	68,4	60,1
Verenigd Koninkrijk	58.862,5	19.674	54,2	61,9	70,5	53,6	58,0	65,6	50,8
North East	2.602,4	16.176	53,4	55,8	64,0	48,2	50,0	56,6	43,9
North West (inc. Merseyside)	6.885,4	17.910	53,6	59,2	67,7	51,0	55,4	62,5	48,6
Yorkshire and The Humber	4.805,0	17.515	53,8	60,4	69,4	51,8	56,4	63,8	49,2
East Midlands	4.181,7	18.843	54,2	63,1	71,4	55,1	59,8	67,3	52,6
West Midlands	5.341,0	18.246	53,5	62,4	71,0	54,1	58,0	65,5	50,8
Eastern	5.356,2	19.027	54,4	64,2	73,1	55,6	61,5	69,9	53,4
London	7.154,7	28.072	57,5	64,1	73,3	55,4	59,2	67,0	51,7
South East	8.137,4	21.006	54,2	65,6	74,5	57,0	63,1	71,9	54,7
South West	4.887,7	19.237	52,6	63,1	71,4	55,2	60,0	67,6	52,8
Wales	2.705,2	16.159	52,1	56,3	64,7	48,4	52,2	58,8	45,9
Scotland	5.121,3	18.763	54,8	60,4	68,3	53,1	55,9	62,1	50,1
Northern Ireland	1.684,5	15.789	52,2	57,9	66,7	49,6	53,7	61,0	46,7

1.27 Set sociaal-economische indicatoren voor de regio's van de Europese Unie. Bron: Eurostat.

en tweede kwartaal van 2000. In het derde trimester werd +0,6% gerealiseerd. De investeringen en de export zetten de sterkste groei neer in het derde kwartaal van 2000. De Europese Commissie raamt de groei van het BBP voor heel 2000 op 3,4%, afzwakkend tot 3,1% in 2001.

De industriële productie vertoont nog steeds een trendmatig opgaande beweging. Het vertrouwen van de consumenten was op het einde van 2000 iets lager dan een paar maanden voordien, maar er is toch geen sprake van een duik. De lage werkloosheidscijfers zijn een buffer daartegen, zij het dat de daling van de werkloosheid fors was in de eerste jaarhelft van 2000.

De Verenigde Staten hebben ondertussen de langste periode van economische groei weten te realiseren. Tijdens de beide eerste kwartalen van 2000 groeide het BBP op jaarbasis nog met respectievelijk 4,8% en 5,6%. In het derde trimester viel de groei echter terug tot 2,2%. Voor het laatste kwartaal van 2000 zou de groei slechts 1,4% bedragen. De binnenlandse consumptie doet het nu minder goed. De investeringen en de uitvoer vallen terug. Ondertussen loopt het deficit op de lopende rekening van de betalingsbalans steeds verder op. Een en ander noopte de Amerikaanse centrale bank er recent toe om haar basisrentevoet te verlagen, waarbij de monetaire autoriteiten een mogelijke verslechtering van de Amerikaanse economie in de nabije toekomst willen temperen.

Met de groeiende overcapaciteit van de Japanse bedrijven en het uiteenspatten van de zeepbel op de vastgoedmarkt circa 10 jaar geleden brak een moeilijke periode aan voor de Japanse economie. De groeicijfers waren voor de meeste van de afgelopen 10 jaren slechts matig. In 1998 kende het land een recessie. De Japanse overheid deed ondertussen veel om de economie nieuw leven in te blazen door middel van een stimulerend begrotingsbeleid en lage interestvoeten. Gedurende de eerste twee trimesters van 2000 kon Japan behoorlijke groeicijfers van het BBP voorleggen. De stijgende export en investeringen waren daar in belangrijke mate voor verantwoordelijk. In het derde kwartaal van 2000 viel volgens ramingen echter opnieuw een daling van het BBP te noteren (-2,4% op jaarbasis). Naast de slabbakkende private consumptie lieten nu ook de investeringen het afweten. Voor de nabije toekomst zou bovendien de export in het gedrang kunnen komen indien de vraag vanuit de VS te sterk terugloopt. Voorts zijn de perikelen in de financiële sector nog niet van de baan.

De positie van Vlaanderen tussen de Europese regio's

Aan de hand van de databank Regio van Eurostat kan het Vlaamse Gewest vergeleken worden met de overige Europese regio's. Er is in het bijzonder aandacht voor de buurregio's van het Vlaamse Gewest: het Brussels Hoofdstedelijk en het Waalse Gewest, West- en Zuid-Nederland, Nord – Pas-de-Calais, Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz en het Britse South-East.

Het bruto binnenlands product per hoofd

Het bruto binnenlands product (BBP) per hoofd is een maat voor de economische bedrijvigheid in een gebied. Het gaat om de geproduceerde welvaart in een regio en niet om het inkomen van de inwoners van die regio. Men kan immers in een bepaald gebied werken en aldus bijdragen tot het BBP van die regio, maar het verdiende inkomen meenemen naar een ander gebied waar men woonachtig is (pendel). Dit verklaart waarom de hoofdstedelijke gebieden zo hoog scoren op deze maatstaf. Daar is immers een concentratie van activiteiten, veelal van tertiaire aard. Voorts zijn de verschillen tussen landen en regio's soms aanzienlijk. Het BBP per hoofd bedroeg in 1997 41.375 ECU in Hamburg of zes en een half keer meer dan in de Portugese Azoren. Het Vlaamse Gewest (21.881 ECU per hoofd) en België (21.145 ECU) scoren boven het Europese gemiddelde. De landen met een verhoudingsgewijs hoog BBP zijn Luxemburg (36.368 ECU), Denemarken (28.201 ECU), Zweden (23.692 ECU), Duitsland (36.368 ECU) en Oostenrijk (22.603 ECU). Portugal (9.253 ECU) en Griekenland (10.167 ECU) zijn hekkensluiter. In vergelijking met de omliggende regio's scoort het Vlaamse Gewest goed. Het BBP per hoofd is hoger in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (32.095 ECU) en in West-Nederland (22.923 ECU) en Nordrhein-Westfalen (22.637 ECU). Doch, de overige naburige regio's doen het minder goed. Het Waalse Gewest (16.702 ECU) en Nord – Pas-de-Calais (17.047 ECU) scoren merkbaar zwakker.

De potentiële beroepsbevolking

De beroepsbevolking van een land of regio vormt een belangrijke productiefactor voor het economisch apparaat. Eventuele tekorten op de arbeids-

markt vormen een rem op de groeiomogelijkheden van een economie. De omvang van de beroepsbevolking wordt bepaald door enerzijds de aanwezige bevolkingsklasse op beroepsactieve leeftijd en anderzijds door de participatiegraad in het arbeidsproces.

De bevolking op beroepsactieve leeftijd of potentiële beroepsbevolking wordt hier gedefinieerd als de bevolking van 20 tot en met 59 jaar. Deze maakt in de Europese Unie als geheel 55,5% uit van de totale bevolking in 1998. Hiermee is nog niets gezegd over de relatieve aanwezigheid van de jongste en van de oudste bevolkingsgroepen. Een regio met een laag aandeel personen tussen 20 en 59 jaar, doch met een sterke vertegenwoordiging van jongeren zou in de toekomst meer arbeidskrachten kunnen inzetten.

Er zijn geen echt uitgesproken verschillen tussen de Europese regio's. Het aandeel van de potentiële beroepsbevolking in de totale bevolking is het hoogst in Berlijn (60,7%) en het laagst in het Zweedse Norra Mellansverige (51,4%). Nederland (57,7%) en Oostenrijk (57,2%) hebben het hoogste aandeel. De potentiële beroepsbevolking is het minst sterk vertegenwoordigd in Ierland (52,8%). België (54,5%) en het Vlaamse Gewest (54,9%) scoren onder het Europese gemiddelde en zwakker dan de meeste Europese landen. Het aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd is opvallend hoger in de hoofdstedelijke gebieden.

In vergelijking met de buurregio's valt het aandeel van het Vlaamse Gewest eerder laag uit. Zuid-Nederland (58,3%) en West-Nederland (58,2%) scoren opvallend goed. De Duitse Länder Nordrhein-Westfalen (56,1%) en Rheinland-Pfalz (55,5%) doen het eveneens beter dan het Vlaamse Gewest. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (55,0%) komt in de buurt van Vlaanderen. Het aandeel van de potentiële beroepsbevolking is vooral lager in Nord – Pas-de-Calais (52,6%). Ook het Waals Gewest (53,7%) en de Britse regio South-East (54,2%) scoren minder goed.

Activiteitsgraad

Naast de omvang van de bevolking op beroepsactieve leeftijd is de activiteitsgraad een belangrijke determinant van de beroepsbevolking. De activiteitsgraad wordt hier gedefinieerd als de verhouding tussen de beroepsbevolking en de totale bevolking. Een hoge ratio wil zeggen dat een relatief groot gedeelte van de bevolking zich aanbiedt op de

arbeidsmarkt, zij het dat ze daadwerkelijk werken dan wel op zoek zijn naar werk (werkloos).

De totale activiteitsgraad bedraagt gemiddeld 55,9% in de Europese Unie in 1999. Bij de mannen (65,9%) is deze ratio groter dan bij de vrouwen (46,5%). De verschillen tussen de Europese regio's kunnen soms aanzienlijk zijn. Zo bedraagt de totale activiteitsgraad 72,7% in Stockholm tegenover slechts 42,4% in Sicilië. De landen met de hoogste totale activiteitsgraad zijn Denemarken (65,8%), Finland (63,0%) en Nederland (62,5%). België heeft een lage totale activiteitsgraad (51,9%). Enkel Italië (48,1%), Spanje (49,4%) en Griekenland (50,7%) doen het nog slechter. Bij de mannen bevindt België zich zelfs helemaal achteraan (61,2%). De mannelijke activiteitsgraad is een stuk hoger in Nederland (72,2%) dat koploper is, gevolgd door Denemarken, het Verenigd Koninkrijk, Portugal en Ierland waar de mannelijke activiteitsgraad overal boven 70% ligt. De activiteitsgraad bij de vrouwen is het hoogst in Denemarken (60,0%) en Finland (58,1%). België scoort laag (43,2%) maar gaat toch Luxemburg en de zuidelijke landen Griekenland, Spanje en Italië vooraf.

Het Vlaamse Gewest doet het iets beter dan België als geheel. De totale Vlaamse activiteitsgraad bedraagt 52,8%. Bij de mannen is de ratio 61,6% en bij de vrouwen 44,4%. Wanneer de vergelijking gemaakt wordt met naburige regio's blijkt dat de totale activiteitsgraad in het Brusselse (51,2%) en het Waalse Gewest (50,4%) nog lager liggen. Ook Nord – Pas-de-Calais (52,0%) doet het minder goed. Bij de mannen staan de drie Belgische gewesten zelfs op de laatste plaats. Opvallend is de hoge totale activiteitsgraad in het Britse South-East (65,6%) en in West- (62,8%) en Zuid-Nederland (62,6%). Ook bij de mannen en vrouwen afzonderlijk scoren deze regio's uitstekend.

Werkgelegenheidsgraad

De werkgelegenheidsgraad geeft weer hoeveel jobs een regio of land te bieden heeft ten opzichte van de daar aanwezige beroepsbevolking. Het is dus een maat die het mogelijk maakt de vraagzijde van de arbeidsmarkt te vergelijken tussen gebieden.

De totale werkgelegenheidsgraad bedroeg in Europa gemiddeld 50,6% in 1999. Bij de mannen was de indicator groter (60,5%) dan bij de vrouwen (41,4%). Denemarken (62,4%) en Nederland (60,2%) halen de hoogste score.

SET SOCIAAL-ECONOMISCHE INDICATOREN VOOR DE REGIO'S VAN DE EUROPESE UNIE

LAND / REGIO	TOTALE BEVOLKING (*1000)	AANDEEL PARTIËLE WERK- GELEGENHEID (IN %)	WERKGELEGENHEID/ BEROEPSBEVOLKING (IN %)			WERKLOOSHEIDSGRAAD (IN%)		
			PRIMAIRE SECTOR	SECUNDAIRE SECTOR	TERTIAIRE SECTOR	TOTAAL	MANNEN	VROUWEN
	1998	1999	1999	1999	1999	1999	1999	1999
Europese Unie	374.348,2	17,6	4,0	26,5	59,8	9,4	8,2	11,0
België	10.192,3	16,4	2,2	23,5	65,6	8,8	7,6	10,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	953,2	13,1	0,2	11,3	72,7	14,0	14,2	14,2
Vlaams Gewest	5.912,4	16,7	2,3	26,5	65,6	5,6	4,6	7,0
Waals Gewest	3.326,7	16,5	2,5	21,6	63,5	13,3	11,6	15,7
Denemarken	5.294,9	20,7	3,1	25,4	65,9	5,6	5,0	6,3
Duitsland	82.057,4	19,0	2,6	30,8	57,7	8,9	8,6	9,3
Baden-Württemberg	10.396,6	21,1	2,4	39,2	53,0	5,1	5,1	5,2
Bayern	12.066,4	20,2	3,9	33,8	57,2	5,0	5,0	5,1
Berlin	3.425,8	18,6	0,7	19,8	64,3	13,7	14,8	12,4
Brandenburg	2.573,3	11,0	4,6	27,2	52,5	16,0	14,4	17,7
Bremen	673,9	21,9	1,1	23,4	64,0	11,4	12,8	9,8
Hamburg	1.704,7	21,9	0,5	20,5	70,5	7,9	9,1	6,6
Hessen	6.031,7	21,2	1,5	29,4	61,8	6,7	6,9	6,3
Mecklenburg-Vorpommern	1.807,8	10,5	5,6	22,0	54,2	17,5	15,8	19,6
Niedersachsen	7.845,4	20,6	3,7	30,1	58,9	8,2	8,1	8,2
Nordrhein-Westfalen	17.974,5	19,8	1,7	31,7	59,2	8,2	8,4	8,0
Rheinland-Pfalz	4.017,8	20,5	2,3	34,1	57,6	6,4	6,4	6,3
Saarland	1.080,8	20,4	0,8	32,3	59,7	8,5	9,3	7,5
Sachsen	4.522,4	12,7	2,5	29,2	52,3	16,2	14,2	18,6
Sachsen-Anhalt	2.701,7	10,4	3,4	25,3	50,6	19,9	17,6	22,5
Schleswig-Holstein	2.756,5	22,5	3,0	22,9	66,4	7,4	7,9	6,7
Thüringen	2.478,1	11,2	3,3	29,1	53,1	14,3	12,4	16,5
Griekenland	10.511,0	6,1	15,0	20,2	53,1	11,7	7,6	17,9
Voreia Ellada	3.400,1	5,8	21,9	21,2	44,5	12,4	7,5	19,8
Kentriki Ellada	2.643,9	7,9	27,6	17,9	43,5	11,0	6,5	17,9
Attiki	3.450,9	4,7	1,0	21,9	64,6	12,5	8,8	17,8
Nisia Aigaiou, Kriti	1.016,1	8,7	23,5	14,5	54,1	7,9	5,0	12,0
Spanje	39.347,9	8,3	6,2	25,8	52,3	16,1	11,3	23,4
Noroeste	4.308,1	6,0	13,0	25,3	45,2	17,0	11,8	24,4
Noreste	4.022,5	9,2	4,7	32,8	50,7	12,0	7,4	18,8
Comunidad de Madrid	5.025,2	4,9	0,9	22,5	63,7	13,3	9,5	18,8
Centro (E)	5.283,0	9,0	9,9	25,1	47,8	17,6	11,5	28,2
Este	10.722,6	9,7	3,5	31,3	53,6	11,8	8,0	17,2
Sur	8.403,2	8,7	8,8	19,1	47,6	25,1	18,8	35,6
Canarias (ES)	1.583,3	9,6	5,7	17,0	63,3	14,4	10,2	20,5
Frankrijk	58.728,1	17,2	3,7	23,1	61,0	11,4	9,8	13,3
Île de France	11.088,2	13,1	0,4	17,6	71,4	10,3	9,8	10,9
Bassin Parisien	10.525,6	16,4	5,2	26,7	56,0	11,5	9,5	13,9
Nord-Pas-de-Calais	4.009,2	18,6	1,4	24,0	56,3	15,8	14,0	17,9
Est	5.151,5	17,4	2,7	31,9	55,7	8,4	6,9	10,2
Ouest	7.728,4	19,5	6,7	26,0	56,2	9,7	7,7	12,1
Sud-Ouest	6.155,4	18,9	6,8	20,5	61,3	11,5	9,3	14,1
Centre-Est	6.997,2	19,6	3,9	26,5	59,4	10,3	8,5	12,3
Méditerranée	7.072,6	19,0	3,3	15,9	63,3	16,5	14,4	19,1
Ierland	3.694,0	16,7	8,0	26,7	58,9	5,9	6,0	5,7
Italië	57.563,4	7,9	4,8	28,6	54,9	11,7	8,9	16,1
Nord Ovest	6.052,9	7,7	3,5	32,3	55,9	8,0	5,0	12,2
Lombardia	8.989,0	8,5	2,0	39,1	54,0	4,9	3,2	7,6

SET SOCIAAL-ECONOMISCHE INDICATOREN VOOR DE REGIO'S VAN DE EUROPESE UNIE (VERVOLG)

LAND / REGIO	TOTALE BEVOLKING (*1000)	AANDEEL PARTIËLE WERK-GELEGENHEID (IN %)	WERKGELEGENHEID/ BEROEPSBEVOLKING (IN %)			WERKLOOSHEIDSGRAAD (IN%)		
			PRIMAIRE SECTOR	SECUNDAIRE SECTOR	TERTIAIRE SECTOR	TOTAAL	MANNEN	VROUWEN
	1998	1999	1999	1999	1999	1999	1999	1999
Nord Est	6.578,1	9,1	5,0	37,2	53,0	4,7	2,8	7,4
Emilia-Romagna	3.947,1	8,4	6,4	34,7	54,2	4,8	2,7	7,7
Centro (I)	5.809,9	8,9	3,6	33,1	55,9	7,2	4,3	11,4
Lazio	5.242,7	6,6	2,5	16,5	68,0	13,2	10,3	17,8
Abruzzo-Molise	1.605,9	6,2	6,8	29,4	52,2	11,6	7,8	18
Campania	5.796,9	5,7	5,8	18,8	52,2	23,7	19,5	32,2
Sud	6.771,4	6,8	9,4	19,4	49,3	21,9	16,3	33,0
Sicilia	5.108,1	8,3	6,9	14,6	54,2	24,8	19,3	36,2
Sardegna	1.661,4	8,8	6,4	17,8	54,4	21,9	16	31,7
Luxemburg	423,7	10,7	1,9	21,4	73,9	2,4	1,8	3,3
Nederland	15.654,2	39,3	2,9	20,4	68,0	3,3	2,3	4,6
Noord-Nederland	1.640,8	42,0	3,7	23,4	61,8	5,3	3,6	7,7
Oost-Nederland	3.252,5	39,6	3,5	22,8	65,3	3,0	2,2	4,3
West-Nederland	7.303,7	39,2	2,3	15,7	73,6	3,1	2,2	4,4
Zuid-Nederland	3.457,2	37,9	3,5	26,7	61,6	3,1	2,1	4,3
Oostenrijk	8.075,4	16,8	5,9	28,4	61,0	4,0	3,4	4,8
Ostösterreich	3.409,5	15,8	5,0	25,2	64,3	4,5	4,2	4,8
Südösterreich	1.769,3	15,4	7,9	31,4	56,5	4,3	3,3	5,6
Westösterreich	2.896,6	18,7	5,9	30,4	59,7	3,4	2,6	4,3
Portugal	9.957,3	11,0	12,1	33,6	49,7	4,7	4,1	5,5
Portugal (Continent)	9.454,2	10,9	11,9	33,9	49,5	4,8	4,2	5,5
Açores (PT)	243,8	10,9	17,8	25,1	53,7	3,7	2,3	6,5
Madeira (PT)	259,3	12,6	14,5	30,1	52,0	3,4	2,6	4,4
Finland	5.147,3	12,2	5,6	24,4	58,0	11,5	11,3	11,6
Manner-Suomi	5.122,0	12,2	5,6	24,5	57,9	11,5	11,4	11,6
Åland	25,4	7,4	9,0	11,5	77,9	2,1	1,9	2,4
Zweden	8.839,1	23,0	2,8	23,1	66,5	7,6	8,3	6,9
Stockholm	1.756,9	17,9	0,2	15,0	80,7	5,2	5,8	4,8
Östra Mellansverige	1.495,4	24,1	2,5	25,9	63,2	7,8	8,2	7,1
Sydsverige	1.268,3	24,2	4,1	23,0	64,1	9,0	9,1	9,0
Norra Mellansverige	850,0	27,2	3,4	24,2	61,5	9,5	11,0	7,7
Mellersta Norrland	387,5	24,7	4,3	17,8	69,7	10,3	12,6	7,3
Övre Norrland	521,5	24,4	3,3	17,6	67,6	9,9	12,3	6,7
Småland med öarna	802,5	25,5	3,1	31,8	57,7	6,2	6,1	6,2
Västsverige	1.756,9	22,6	3,7	26,8	62,5	7,7	8,1	7,4
Verenigd Koninkrijk	58.862,5	24,8	1,5	24,4	67,9	6,1	6,8	5,1
North East	2.602,4	26,9	1,0	25,5	62,9	9,9	11,5	7,1
North West (inc. Merseyside)	6.885,4	24,1	1,1	26,4	66,0	6,8	7,7	5,3
Yorkshire and The Humber	4.805,0	26,8	1,1	26,6	65,5	7,2	8	5,8
East Midlands	4.181,7	25,9	1,9	29,9	62,8	5,1	5,7	4,4
West Midlands	5.341,0	25,1	1,3	30,7	60,8	6,5	7,2	5,5
Eastern	5.356,2	24,4	1,6	25,2	68,9	3,9	4,3	3,6
London	7.154,7	21,0	0,2	14,8	77,2	7,8	8,6	7,4
South East	8.137,4	25,6	1,3	22,0	72,9	3,2	3,6	2,8
South West	4.887,7	28,0	2,2	24,3	68,5	4,2	4,6	3,8
Wales	2.705,2	24,3	2,5	27,4	62,7	6,9	7,8	5,5
Scotland	5.121,3	24,9	1,9	23,4	67,1	7,6	8,8	6,0
Northern Ireland	1.684,5	19,9	4,6	24,5	63,5	9,4	10,7	7,7

1.28 Set sociaal-economische indicatoren voor de regio's van de Europese Unie. Bron: Eurostat.

België (47,4%) doet het minder goed dan het Europese gemiddelde en gaat enkel de zuidelijke landen Spanje (41,6%), Italië (42,4%) en Griekenland (44,8%) vooraf. De mannelijke werkgelegenheidsgraad is het hoogst in Nederland (70,2%), Denemarken (68,6%) en Portugal (67,6%). België (56,7%) bevindt zich – samen met Frankrijk – eerder achteraan. Spanje en Italië scoren nog slechter. Bij de vrouwen is de werkgelegenheidsgraad vooral hoog in de noordelijke landen Denemarken (56,5%) en Zweden (52,5%). De Belgische vrouwelijke werkgelegenheidsgraad is laag (38,8%). Ook hier doen enkel een aantal zuidelijke lidstaten het nog minder goed.

Ook de werkgelegenheidsgraad loopt nogal uiteen tussen de Europese regio's. De hoogste ratio wordt genoteerd in Stockholm (69,9%), de laagste in Sicilië (32,1%). De totale werkgelegenheidsgraad in het Vlaamse Gewest belooft 49,9%. Dit is beter dan in de overige Belgische gewesten en Nord – Pas-de-Calais. De nabijgelegen Nederlandse, Duitse en Britse regio's doen het echter beter. De mannelijke Vlaamse werkgelegenheidsgraad is 58,4%. Bij de vrouwen is dit 41,7%. Ook hier valt de goede score op van West- en Zuid-Nederland en van het Britse South-East.

Partiële werkgelegenheid

De totale werkgelegenheid in een land of regio kan voor een belangrijk gedeelte bestaan uit deeltijdse of partiële werkgelegenheid. Deeltijdse werkgelegenheid kan wenselijk zijn indien werknemers slechts een deel van de tijd professioneel wensen bezig te zijn en daarnaast huishoudelijke of andere taken wensen uit te oefenen. Het voorkomen van partiële werkgelegenheid is ook afhankelijk van diverse vormen van arbeidsorganisatie in de Europese landen.

Partiële werkgelegenheid maakte in 1999 gemiddeld 17,6% van de totale werkgelegenheid uit in Europa. België (16,4%) scoort onder het Europese gemiddelde. Deze vorm van werkgelegenheid is duidelijk minder verbreid in de zuidelijke Europese lidstaten. In Griekenland, Spanje en Italië bestaat minder dan 10% van de werkgelegenheid uit partiële jobs. Aan de andere kant is Nederland de grote koploper (39,3%). Ook het Verenigd Koninkrijk (24,8%) en Zweden (23,0%) kennen een groot aandeel partiële jobs. De verschillen tussen de Europese regio's zijn aanzienlijk. In Noord-Nederland (42,0%) is de partiële werkgelegenheid naar verhouding negen maal groter dan in het Griekse Attiki.

Het aandeel van de partiële werkgelegenheid bedraagt 16,7% in het Vlaamse Gewest. In vergelijking met de ons omringende regio's scoren enkel het Brusselse (13,1%) en het Waalse Gewest (16,5%) lager. Overal elders rondom ons is de partiële werkgelegenheid hoger, vooral in de Nederlandse regio's.

Belang van de sectoren volgens tewerkstelling

Door de verhouding te nemen van de werkgelegenheid in de drie hoofdsectoren ten opzichte van de totale beroepsbevolking woonachtig in een regio krijgt men een beeld van het economische belang van een sector voor die regio.

De Europese Unie als geheel telde in 1999 4,0 jobs in de primaire sector ten opzicht van 100 beroepsactieven. Griekenland (15,0%) en Portugal (12,1%) is de primaire sector verhoudingsgewijze veel belangrijker. België telt slechts 2,2 jobs in de primaire sector ten opzichte van 100 beroepsactieven. Enkel Luxemburg (1,9%) en het Verenigd Koninkrijk (1,5%) doen het slechter.

De primaire sector komt naar verhouding minder sterk aan bod in het Vlaamse Gewest (2,3%). Rheinland-Pfalz en West-Nederland bereiken een gelijkaardige ratio. Zuid-Nederland (3,5%) en het Waalse Gewest (2,5%) weten betere ratio's voor te leggen. Uiteraard scoort het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zwak (0,2%).

Er waren in de Europese Unie 26,5 jobs in de secundaire sector voor 100 beroepsactieven. Portugal (33,6%) en Duitsland (30,8%) bereiken de hoogste ratio's. België scoort met 23,5% onder het Europese gemiddelde. In Griekenland (20,2%) en Nederland (20,4%) is de industrie het minst sterk aanwezig volgens deze maatstaf.

Het Vlaamse Gewest (26,5%) zit op het niveau van het Europese gemiddelde. Opvallend is de relatief sterke aanwezigheid van de secundaire sector in de Duitse buurregio's Rheinland-Pfalz (34,1%) en Nordrhein-Westfalen (31,7%). Zuid-Nederland (26,7%) en Nord – Pas-de-Calais (24,0%) zitten in de buurt van Vlaanderen. Het Brussels Gewest (11,3%) en West-Nederland (15,7%) scoren relatief laag.

De tertiaire sector biedt het meeste werkgelegenheid. In de Europese Unie zijn er gemiddeld

59,8 jobs in deze sector ten opzichte van 100 beroepsactieven. Landen met een hoge tertiërisering zijn Luxemburg (73,9%) en Nederland (68,0%) en het Verenigd Koninkrijk (67,9%). België (65,6%) doet het beter dan gemiddeld in Europa. Er zijn naar verhouding het minst tertiaire jobs voorhanden in Portugal (49,7%), Spanje (52,3%) en Griekenland (53,1%).

Het Vlaamse Gewest biedt 65,6 jobs in de tertiaire sector voor 100 beroepsactieven. In West-Nederland, Brussel Hoofdstad en het Britse South-East is dit tussen 70-75%. De aanwezigheid van een hoofdstad met de gelieerde tertiaire activiteiten in beide eerste regio's is daar niet vreemd aan. In de Duitse Länder Nordrhein-Westfalen en Rheinland-Pfalz en in Nord – Pas-de-Calais zijn er minder dan 60 tertiaire jobs per 100 beroepsactieven.

Werkloosheidsgraad

Een laatste indicator die we hier beschouwen is de werkloosheidsgraad. Het gaat om de werkloosheid in verhouding tot de beroepsbevolking. De werkloosheid is een vrij conjunctuurgevoelige grootheid, wat wil zeggen dat de waarden nogal kunnen variëren over de jaren heen.

De Europese Unie kende in 1999 een totale werkloosheidsgraad van gemiddeld 9,4%. Bij de mannen werd 8,2% genoteerd en bij de vrouwen 11,0%. De landen met de laagste werkloosheid zijn Luxemburg (2,4%), Nederland (3,3%), Oostenrijk (4,0%) en Portugal (4,7%). België (8,8%) scoort onder het Europese gemiddelde. Spanje kampt met het zwaarste werkloosheidsprobleem (16,1%). In Griekenland, Italië, Finland en Frankrijk situeert de werkloosheidsgraad zich tussen 11 en 12%. Zowel bij de mannen (7,6%) als bij de vrouwen (10,4%) ligt de Belgische werkloosheidsgraad onder deze van Europa; bij de vrouwen is het verschil wel minder uitgesproken.

Ook nu moeten we vaststellen dat de werkloosheidsgraad nogal kan uiteenlopen over de verschillende Europese regio's. De totale werkloosheidsgraad bedroeg 3,0% in Oost-Nederland tegenover 25,1% in de Spaanse regio Sur.

De totale werkloosheidsgraad is een stuk lager in het Vlaamse Gewest (5,6%) dan in het Brusselse (14,0%) of het Waalse Gewest (13,3%). Voor wat de omliggende buitenlandse regio's betreft heeft voornamelijk Nord – Pas-de-Calais af te rekenen met een

hoge werkloosheid (15,8%). De Duitse Länder Nordrhein-Westfalen (8,2%) en Rheinland-Pfalz (6,4%) scoren hoger dan het Vlaamse Gewest. Wederom stellen we de goede prestaties vast van West- en Zuid-Nederland en de regio South-East in het Verenigd Koninkrijk waar de werkloosheidsgraad in deze gevallen iets boven 3% uitstijgt. Ook bij de mannelijke werkloosheid doen de betrokken Nederlandse en Britse regio's het beter dan Vlaanderen. Bij de vrouwen doet ook Rheinland-Pfalz het beter dan Vlaanderen. In de nabijgelegen Duitse Länder en het Britse South-East is de werkloosheid bij de vrouwen trouwens lager dan bij de mannen.

Besluit

Vlaanderen behoort tot de welvarende regio's in Europa. De werkloosheid is er laag. Net zoals in de rest van België is de bevolking op beroepsactieve leeftijd eerder zwak vertegenwoordigd. Ook wat het aanbod aan jobs betreft doen de drie Belgische gewesten het minder goed dan de meeste buurregio's. Het Brussels Gewest profiteert van de tertiaire activiteiten die een hoofdstad met zich meebrengt. Wallonië en Nord – Pas-de-Calais kampen met een aantal problemen: het BBP per hoofd is er vrij laag en er is naar verhouding veel werkloosheid. Zuid- en West-Nederland komen goed uit de vergelijking. De economie bloeit er, er is een sterke deelname aan het arbeidsproces en er is veel werkgelegenheid, zij het ook veel in deeltijdse vorm. Ook de Duitse buurregio's zijn welvarend. De secundaire sector is er relatief belangrijker. In het Britse South-East is de tertiaire sector verhoudingsgewijze sterk vertegenwoordigd. Er is een hoge activiteitsgraad en weinig werkloosheid.

Inhouds- opgave

Woord vooraf	3
Ten geleide	5
Medewerkers	7
Inhoudsopgave	13
1. Algemeen referentiekader	19
1.1. De sociaal-culturele context	19
1.2. De macro-economische context	30
1.3. De demografische context	40
2. Financiën en begroting	51
3. Buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking	56
3.1. Internationale oriëntatie van Vlaanderen	58
3.2. Vlaamse vertegenwoordiging	61
3.3. Extern economisch beleid	64
3.4. Ontwikkelingssamenwerking	67

4. Mobiliteit	69
4.1. Kerncijfers	71
4.2. Bereikbaar	82
4.3. Verplaatsingsmogelijkheden	84
4.4. Verkeersveiligheid	86
4.5. Milieuhinder en verkeersleefbaarheid	88
5. Energie	91
6. Gezondheid en Welzijn	95
6.1. Levensverwachting, mortaliteit en vermijdbare sterfte	97
6.2. Ziekte	100
6.3. Gedrag	103
6.4. Fysieke conditie	106
6.5. Psychische conditie en welbevinden	108
6.6. Preventie	110
6.7. Medische consumptie	112
6.8. Aanbod van gezondheidsvoorzieningen en zorgverstrekkers	114
6.9. Kinderopvang	116
6.10. Bijzondere Jeugdzorg	118
6.11. Personen met een handicap	124
6.12. Ouderen	126
6.13. Etnisch-culturele minderheden	128
6.14. Armoede en bestaansonzekerheid	133
6.15. Kindermishandeling	138
6.16. Criminaliteit, gevoel van onveiligheid, slachtoffer- en daderhulp	140
7. Cultuur	143
7.1. Volksontwikkeling	145
7.2. Vrijwilligerswerk	149
7.3. Culturele centra	152
7.4. Podiumkunsten en muziek	155
7.5. Musea en beeldende kunst	159
7.6. Letteren en bibliotheek	162
7.7. Vrijtijdsbesteding	167
7.8. Jeugdwerk	170

8. Onderwijs en vorming	174
8.1. Scholingsgraad van de bevolking	176
8.2. Kerncijfers leerlingen en studenten	179
8.3. Kerncijfers personeel en instellingen	183
8.4. Middelen	188
8.5. Onderwijsresultaten	192
8.6. Oriëntatie op de arbeidsmarkt	196
8.7. Schoolcontext	200
8.8. Permanente vorming	202
9. Wetenschap en technologie	206
9.1. Kredieten voor wetenschappelijk onderzoek	207
9.2. Universitair onderzoek	210
9.3. Onderzoek in de industrie	213
10. Werkgelegenheid	215
10.1. Anatomie arbeidsmarkt	217
10.2. Tewerkstelling	222
10.3. Onevenwichten op de arbeidsmarkt	225
10.4. Werkgelegenheidsbeleid	229
11. Toerisme	237
12. Leefmilieu	241
12.1. Water	243
12.2. Lucht	247
12.3. Bodem	248
12.4. Afval	253
12.5. Natuur	255
12.6. Bossen	258
12.7. Het milieu en de burger	260

13. Landbouw	262
14. Binnenlandse aangelegenheden	270
15. Monumenten en landschappen	276
16. Ambtenarenzaken	279
17. Sport	284
17.1. Sportaanbod	285
17.2. Sportparticipatie	287
17.3. Opleiding	288
18. Woonbeleid	289
18.1. Structuur van de woningmarkt	291
18.2. Woonkwaliteit	294
18.3. Steun aan particulieren	297
18.4. Overheidsoptreden in de publieke sector	300
18.5. Doelgroepen	303
19. Economie	307
19.1. Bruto Binnenlands Product	308
19.2. Omzet	311
19.3. Investeren en ondernemen	314
19.4. Aantal vestigingen, geboorten en sterften	325
20. Ruimtelijke ordening	330
20.1. Bodemgebruik	332
20.2. Bodembestemming	335
20.3. Doorwerking ruimtelijke ordeningsbeleid	337

21. Media	341
22. Aspecten van een goed bestuur	351
Afkortingen	357
Definities	360

1. Algemeen referentiekader

1.1 De sociaal-culturele context

In de sociaal-culturele context komen de resultaten van de jaarlijkse APS-survey aan bod. Deze survey is gebaseerd op een representatieve steekproef van de bevolking van 16 tot 85 jaar in het Vlaamse Gewest en van de Nederlandstalige bevolking in het Brussels Gewest. De resultaten geven een beeld van het sociaal-culturele omgevingsklimaat waarbinnen de Vlaamse overheid dient te werken. Daarvoor wordt gepeild naar hoe de doorsnee Vlaming zich het voorbij jaar voelde, wat zijn zorgen en problemen waren en hoe hij tegen een aantal maatschappelijke problemen en instellingen aankijkt. Het biedt aan de regering de mogelijkheid om rekening te houden met de bekommernis en de verwachtingen van de burgers, zodat ze de verwachtingen van de burgers ten aanzien van de politiek beter kan inlossen (regeringsverklaring 1999).

De zorgen van de Vlamingen

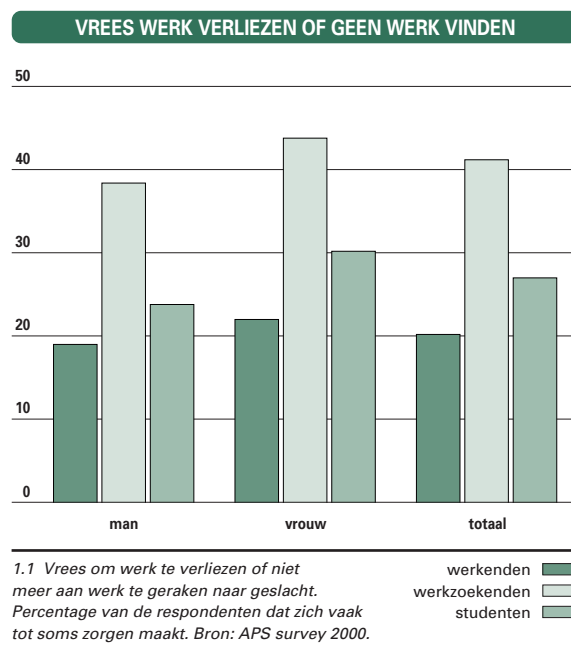
In de survey van 1999 stelden we vast dat de Vlamingen zich veel minder zorgen maakten over werkloosheid dan in de voorgaande jaren. De afname gold zowel voor werkenden, als werkzoekenden als studenten.

De cijfers van de survey 2000 blijven gevoelig onder deze van '97 en '98, maar een lichte stijging in vergelijking '99 kan niet worden ontkend.

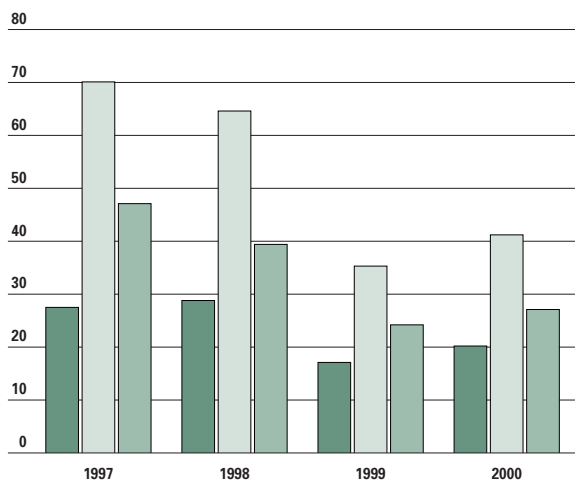
Echt alarmerend is de toename echter niet.

Bij werkenden en studenten is de aangroei in procentpunten minder dan 5%, bij werkzoekenden 6%. Relatief meer vrouwen dan mannen vrezen hun werk te verliezen of niet meer aan werk te geraken, vooral onder werklozen en studerende.

In 2000 maken zich opmerkelijk meer Vlamingen zorgen over diverse levensaspecten dan twee jaar voordien.

VREES WERK VERLIEZEN OF GEEN WERK VINDEN

1.2 Evolutie van het percentage van de bevolking dat vreest om werk te verliezen of niet meer aan werk te geraken in %, van 1997 tot 2000. Bron: APS survey 2000. Percentage van de respondenten dat zich vaak tot soms zorgen maakt.

werkenden
werkzoekenden
studenten

Vlamingen piekeren in de eerste plaats over de eigen gezondheid. Wellicht blijft de dioxinecrisis nog latent aanwezig in het collectief geheugen. In vergelijking met 1998 zijn ook meer Vlamingen bezorgd om de eigen veiligheid en het gezin. Andermaal maken vrouwen zich minder zorgen over de politiek maar meer zorgen over alle andere zaken.

Een lichtpuntje is de stagnatie of afname van het aantal Vlamingen dat zich zorgen maakt over politiek en werkloosheid.

Is er enig verband tussen de zorgen van de Vlamingen en het opleidingsniveau? Universitair geschoolden maken zich in het algemeen minder zorgen dan lager, secundair en hobo – geschoolden, behalve over politiek.

Opvallend is ook het hoog percentage onder studenten dat zich veel of enige zorgen maakt.

Ook blijkt dat onder de Vlamingen die in de jobcontext geen leiding hebben over anderen er relatief meer zijn die zich zorgen maken dan onder diegenen die wel leiding dragen.

ZORGEN VAN VLAMINGEN

ONDERWERP	MAN	VROUW	TOTAAL	1998	1997	VERSCHIL 2000-1998
Eigen gezondheid	74,6	79,3	76,9	62,3	67,0	14,6
Uw veiligheid	71,2	81,3	76,1	64,4	76,9	11,7
Uw gezin	71,2	78,5	74,7	62,6	62,3	12,1
Uw toekomst	69,2	74,2	71,6	60,4	73,6	11,2
Geldzaken	65,6	68,8	67,1	56,5	63,0	10,6
Politiek	47,7	36,6	42,4	42,7	47,7	-0,3
Werkloosheid uzelf of partner	34,0	37,1	35,5	38,5	45,8	-3,0

1.3 Percentage van de Vlamingen dat zich veel of enige zorgen maakt over de aangegeven aspecten, in 1997, 1998 en 2000. Bron: APS-survey 2000.

ZORGEN VAN VLAMINGEN NAAR OPLEIDING

	LAGER	SECUNDAIR	HOBU	UNIV	STUDENT	LEIDING GEVEND	NIET LEIDINGGEVEND
Zorgen eigen gezondheid	84,1	73,4	70,7	65,4	76,9	66,7	74,0
Zorgen de veiligheid	77,4	75,9	78,8	61,7	75,2	70,2	77,6
Zorgen het gezin	73,4	76,1	75,2	66,7	79,5	70,3	79,0
Zorgen de toekomst	69,1	74,4	65,8	71,6	84,6	69,9	76,7
Zorgen geldzaken	61,3	72,7	66,7	59,3	75,2	65,5	75,9
Zorgen politiek	33,4	42,9	56,8	59,3	40,2	52,3	43,1
Zorgen mogelijke werkloosheid	29,6	39,9	39,2	33,3	42,7	38,3	49,7
Gemiddeld %	61,2	65,0	64,7	59,6	67,8	61,9	68,0

1.4 Percentage van de Vlamingen dat zich veel of enige zorgen maakt over de aangegeven aspecten, naar opleiding en functie. Bron: APS-survey 2000.

Subjectief onveiligheidsgevoel

Vorig jaar werd in VRIND de aftocht van het subjectief onveiligheidsgevoel voorzichtig aangekondigd. De behoedzaamheid voor een al te voorbarig optimisme blijkt terecht.

Aan de hand van acht uitspraken werd de subjectieve onveiligheid gemeten. Uit de antwoorden blijkt dat meer Vlamingen dan in 1999 geplaagd worden door een gevoel van onveiligheid.

Maar bekijken we de onveiligheidsaspecten afzonderlijk dan is er toch enige nuancering mogelijk. Vele Vlamingen, jong en oud, zien de straat als een onveilige plek, maar het onveiligheidsgevoel is toch nadrukkelijker aanwezig bij ouderen.

Het gevoel van onveiligheid is nadrukkelijker m.b.t. de straat maar is minder aanwezig m.b.t. de private sfeer, al wordt door de meeste respondenten het installeren van een alarmsysteem niet

als een overbodige luxe ervaren.

We noteren ook dat relatief meer senioren hun twijfels hebben over de mogelijkheden van politie en rijkswacht om onze bescherming tegen criminelen te garanderen.

Bij jongeren is die twijfel minder aanwezig.

De tevredenheid van de Vlamingen

Om de tevredenheid te meten, kregen de respondenten 10 items voorgeschoteld, gaande van tevredenheid over de woning tot tevredenheid over het inkomen. De gemiddelde score geeft een tevredenheidsindex.

De lichte stijging die we bij de 'zorgen' vaststelden, tast voorlopig de algemene tevredenheid van de Vlamingen niet aan.

Rond de meeste aspecten kan jaarlijks een lichte verbetering worden vastgesteld.

ONVEILIGHEIDSGEVOEL NAAR GESLACHT

HELEMAAL EENS + EENS	MAN	VROUW	2000	1999	2000-1999
1. De laatste tien jaar zijn de straten onveiliger geworden	71,2	82,5	76,7	71,8	4,9
2. Het is vandaag de dag onveilig om kinderen alleen op straat te sturen	70,6	78,1	74,2	69,4	4,8
3. 's Avonds moet je op straat extra voorzichtig zijn	58,3	77,1	67,4	63,7	3,7
4. In deze tijd is een alarmsysteem geen overbodige luxe	59,7	66,8	63,1	52,1	11,0
5. De politie en de rijkswacht zijn niet meer in staat om ons nog te beschermen tegen criminelen	47,9	47,9	47,9	43,6	4,3
6. 's Avonds en 's nachts doe ik de deur niet open als er gebeld wordt	27,8	49,8	38,4	34,5	3,9
7. Uit angst dat ik word overvallen sluit ik altijd onmiddellijk mijn wagen als ik instap	29,1	34,2	31,5	26,0	5,5
8. Als ik op vakantie ga, durf ik mijn huis niet onbewaakt achter laten	36,1	42,0	39,0	36,9	2,1

1.5 Subjectief onveiligheidsgevoelen naar geslacht in %. Bron: APS-survey 2000.

ONVEILIGHEIDSGEVOEL NAAR LEEFTIJD

HELEMAAL EENS + EENS	<25	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	TOTAAL
1. De laatste tien jaar zijn de straten onveiliger geworden	65,8	71,2	73,4	77,6	79,4	90,8	76,7
2. Het is vandaag de dag onveilig om kinderen alleen op straat te sturen	59,7	67,6	72,7	73,7	83,9	87,0	74,2
3. 's Avonds moet je op straat extra voorzichtig zijn	61,2	55,7	58,2	69,8	75,0	84,5	67,4
4. In deze tijd is een alarmsysteem geen overbodige luxe	57,7	55,7	60,2	58,4	74,4	74,1	63,1
5. De politie en de rijkswacht zijn niet meer in staat om ons nog te beschermen tegen criminelen	30,1	41,1	45,3	54,5	50,0	62,8	47,9
6. 's Avonds en 's nachts doe ik de deur niet open als er gebeld wordt	17,9	25,6	30,1	36,1	48,9	70,3	38,4
7. Uit angst dat ik word overvallen sluit ik altijd onmiddellijk mijn wagen als ik instap	18,4	23,3	22,3	33,3	46,7	46,4	31,5
8. Als ik op vakantie ga, durf ik mijn huis niet onbewaakt achter laten	28,1	34,7	37,6	40,0	48,3	46,2	39,0

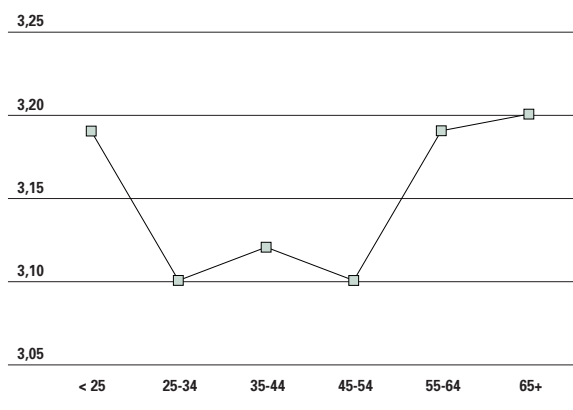
1.6 Subjectief onveiligheidsgevoelen naar leeftijd in %. Bron: APS-survey 2000.

TEVREDENHEID

	1996	1997	1998	1999	2000	2000-1999
Woning	3,4	3,3	3,3	3,4	3,4	0,0
Sociale contacten huisgenoten	3,3	3,3	3,4	3,3	3,4	0,0
Buurt	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3	0,1
Sociale contacten vrienden	3,2	3,2	3,3	3,2	3,3	0,1
Werk	3,2	3,1	3,2	3,2	3,2	0,0
Levensstandaard	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	-0,0
Vrijtijdsbesteding	3,1	3,1	3,1	3,0	3,1	0,1
Gezondheidstoestand	3,0	3,0	3,1	3,0	3,0	-0,0
Inkomen	2,8	2,8	2,9	2,9	2,9	-0,0
Tevredenheidsindex	3,1	3,1	3,2	3,1	3,2	0,1

1.7 Evolutie van tevredenheid over verschillende levensaspecten, van 1996 tot 2000. Gemiddelde scores van 1 = helemaal niet tevreden tot 4 = zeer tevreden. Bron: APS survey 2000.

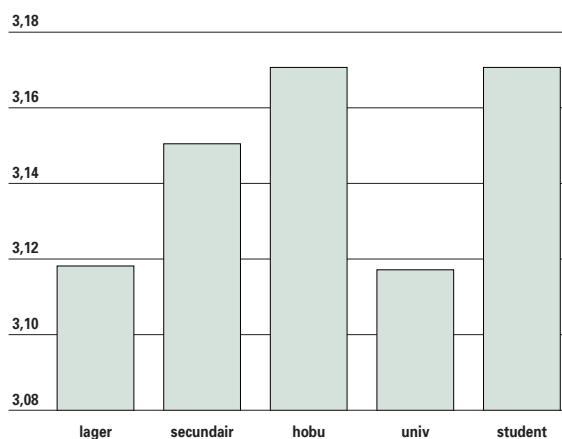
TEVREDENHEIDSIJNDE NAAR LEEFTIJD

1.8 Tevredenheid over verschillende levensaspecten naar leeftijd. Bron: APS survey 2000.

1 = helemaal niet tevreden, 4 = heel tevreden.

TEVREDENHEIDSIJNDE NAAR OPLEIDING

1.9 Tevredenheid over verschillende levensaspecten naar opleiding. Bron: APS survey 2000. 1 = helemaal niet tevreden, 4 = heel tevreden.

Tevredenheid over de sociale relaties in de persoonlijke sfeer blijft hoog scoren over de jaren heen. Alleen rond het inkomen, de levensstandaard en de gezondheidstoestand neemt de tevredenheid lichtjes af, wat aansluit bij het zorgenbeeld van de Vlamingen.

Net als in 1999 blijken de economisch actieve leeftijdsgroepen beduidend minder tevreden zijn dan jongeren en senioren. Opvallend zijn de lagere tevredenheidsindexen bij laaggeschoolden en universitair.

Toekomstverwachtingen

Na het sombere jaar 1997, jaar waarin het vertrouwen van de Vlamingen in een dieptepunt

tuimelde, werd de twee daaropvolgende jaren een heropleving van de toekomstverwachtingen vastgesteld.

Deze positieve trend wordt ook in 2000 doorgezet. In 1998 was nog iets meer dan de helft van de Vlamingen overtuigd dat er over tien jaar meer werklozen zouden zijn.

Dit daalde al gevoelig in 1999 om in 2000 nog slechts onderschreven te worden door een kwart van de Vlamingen.

Ook verwachtingen omtrent sociale uitsluiting en inkomensverlies worden positiever. Niettemin is bijna twee derde van de Vlamingen er nog van overtuigd dat de inkomenskloof zal toenemen, en bijna de helft meent dat we over tien jaar zelf voor ons pensioen zullen moeten zorgen.

TOEKOMSTVERWACHTINGEN

	1996	1997	1998	1999	2000
1. Zoals de toekomst er nu uit ziet is het nauwelijks verantwoord kinderen op deze wereld te krijgen	2,7	2,8	2,5	2,5	2,4
2. Alles samen genomen heb ik toch wel vertrouwen in de toekomst	3,5	3,4	3,7	3,8	3,8
3. Het beste hebben we reeds gehad, in de toekomst kan het alleen maar slechter worden	2,7	2,7	2,7	2,5	2,5
4. Ik heb nog een schitterende toekomst voor mij	3,3	3,2	3,3	3,5	3,6

1.10 Evolutie van de toekomstverwachtingen, aan de hand van uitspraken over de toekomst, van 1996 tot 2000. Bron: APS survey 2000. Gemiddelde scores tussen 1= helemaal oneens; 5 = helemaal eens.

TOEKOMSTVERWACHTINGEN OP LANGE TERMIJN

	1996	1997	1998	1999	2000	2000-1999
1. Er zullen in Vlaanderen over 10 jaar meer werklozen zijn dan nu	57,0	61,2	51,6	39,3	24,7	-14,6
2. Over 10 jaar zal de Vlaming voor zijn eigen pensioen moeten zorgen	57,8	66,9	55,9	46,6	46,8	0,2
3. Over 10 jaar zal het aantal sociaal uitgeslotenen in Vlaanderen groter zijn dan nu	65,0	69,4	61,4	57,2	49,2	-8,0
4. De volgende generatie zal een stap terug moeten zetten met z'n inkomen	71,4	75,1	63,0	55,3	48,0	-7,2
5. Het verschil tussen de hoge en de lage inkomens van de werkende Vlaming zal over 10 jaar groter zijn dan nu	59,8	72,6	67,9	65,6	61,4	-4,2

1.11 Evolutie van de toekomstverwachtingen op lange termijn, van 1996 tot 2000. Percentage van de bevolking die het helemaal eens + eens is met de uitspraak. Bron: APS survey 2000.

Probleemgevoeligheid van de Vlamingen

Wat ziet de Vlaming als de belangrijkste problemen? Elk jaar legt de survey een batterij items van probleemgebieden voor. Telkens worden de respondenten gevraagd de vijf belangrijkste aan te kruisen en verder uit de selectie het belangrijkste, het tweede en derde belangrijkste probleem aan te geven.

Milieuvervuiling, druggebruik bij jongeren en verkeersdruk staan, net als in 1999, hoog gerangschikt onder de aangehaalde problemen. Een flink percentage respondenten rekent deze problemen tot de top 5. Problemen als 'werkloosheid' en 'politiek gesjoemel' verschuiven naar een respectievelijk 15de en 14de plaats in de percentrangschikking.

Vorig jaar vertoefden deze beide items nog onder de 5 hoogste scores.

In 1999 plaatsten 34% van de respondenten werkloosheid onder de top vijf van de problemen. In 2000 viel dit percentage terug tot bijna de helft. De gunstige evolutie van de werkloosheid in Vlaanderen is daar zeker niet vreemd aan. 'Politiek gesjoemel en corruptie' werd vorig jaar nog door iets meer dan een kwart van de bevolking als een

top vijf-probleem beschouwd. In 2000 is dit nog door een vijfde.

Omgekeerd klimmen onveiligheid op straat en de belastingdruk op in de lijst met de vijf hoogste scores. Mannen en vrouwen zijn het eens over de prioriteit van problemen als druggebruik en milieuvervuiling. Vrouwen blijken evenwel gevoeliger voor de onveiligheid op straat en voor de stijgende kosten van de gezondheidszorg. Mannen wijzen dan weer meer naar de verkeersdruk en de belastingdruk.

Net zoals in 1999 zijn de verschillen tussen de jongste en de oudste leeftijdsgroepen opvallend. Naast drugs en milieu plaatsen de jongeren racisme, aids en (toch nog) werkloosheid bij de topproblemen. Ouderen kruisen in eerste instantie onveiligheid op straat en de stijgende kostprijs van de gezondheidszorg aan.

Vlamingen blijken zeer gevoelig te zijn voor de milieuproblematiek. In de survey 2000 werd aan deze materie extra aandacht besteed. Aan de respondenten werd gevraagd uit een lijst met 13 vormen van milieuverontreiniging er drie aan te stippen die volgens hen het meest bedreigend zijn.

De verspreiding van allerlei gevaarlijke stoffen in het

PROBLEMEN

	MAN	VROUW	2000	1999	1998	1997	1996	2000-1999
1. De milieuvervuiling	39,8	41,3	40,5	36,2	34,9	33,3	39,4	4,3
2. Druggebruik bij jongeren	37,4	43,7	40,4	40,6	42,3	38,5	41,0	-0,1
3. De verkeersdrukte	38,0	27,7	33,0	27,7	28,4	20,4	22,9	5,3
4. De belastingdruk	33,7	27,0	30,5	25,8	33,6	35,7	36,3	4,6
5. De onveiligheid op straat	28,1	32,5	30,2	22,8	22,6	20,3	27,9	7,4
6. Het wegvallen van normen en waarden bij de mensen	29,1	30,1	29,6	25,7	27,8	24,9	25,9	3,9
7. Pensioenzekerheid	23,9	24,4	24,2	23,7	17,9	26,8	28,5	0,4
8. Stijgende kostprijs van de gezondheidszorg voor de patiënt	18,8	28,4	23,4	23,5	21,7	19,5	NB	-0,1
9. De vreemdelingen	26,1	18,4	22,4	23,2	20,7	15,1	19,7	-0,9
10. Oorlogen en etnische conflicten	22,5	20,7	21,6	27,0	21,2	15,1	24,0	-5,3
11. Racisme	19,9	23,0	21,4	20,8	20,0	16,8	18,5	0,6
12. Aids	19,2	22,3	20,7	15,3	18,2	22,5	28,5	5,3
13. Armoede in België	16,9	23,5	20,1	17,9	10,3	18,8	18,8	2,1
14. Politiek gesjoemel en corruptie	23,1	15,9	19,6	27,5	35,4	39,6	27,1	-7,9
15. De werkloosheid	19,1	17,9	18,5	34,3	33,0	49,8	52,4	-15,8
16. De hoge kostprijs van de sociale zekerheid	20,9	13,8	17,5	19,8	20,7	24,5	23,3	-2,3
17. Derde wereldproblematiek	14,8	17,2	15,9	13,3	12,5	12,1	13,1	2,6
18. De werking van het gerecht en de politiediensten	17,9	11,3	14,7	13,5	20,6	17,0	18,8	1,2
19. Eenzaamheid en vereenzaming	8,6	21,2	14,6	13,8	12,8	10,9	11,8	0,9
20. De sensatiezucht van de media	10,0	10,2	10,1	8,5	8,8	6,3	7,0	1,6
21. Fraude en belastingontduiking	10,2	6,3	8,3	9,4	10,0	9,9	9,8	-1,1
22. Euthanasie	5,7	10,7	8,1	5,6	3,3	3,7	4,3	2,5
23. De spanningen tussen de Vlamingen en de Walen	5,0	4,2	4,6	6,1	9,7	6,3	5,5	-1,5
24. De overheidsschuld	6,0	1,9	4,0	7,6	8,8	9,6	8,9	-3,5

1.12 Evolutie van probleemgevoeligheid, van 1996 tot 2000, en opdeling naar geslacht in 2000. Percentage van de bevolking dat het aangehaalde probleem in zijn top vijf heeft opgenomen. Bron: APS survey 2000.

MILIEUPROBLEMEN

	MAN	VROUW	TOTAAL	<25	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
1. Verspreiding van allerlei gevaarlijke stoffen in het milieu	43,8	49,0	46,3	43,4	49,3	50,4	47,5	41,7	43,9
2. Luchtvervuiling in de steden (ozon)	35,4	36,9	36,1	30,1	32,9	38,3	36,9	43,3	35,6
3. Gat in de ozonlaag	30,4	40,3	35,2	41,3	37,9	41,0	30,6	35,6	25,9
4. De afvalberg	33,7	30,3	32,0	27,6	35,6	31,6	31,8	31,1	33,9
5. Verontreiniging van onze rivieren	29,5	21,0	25,4	29,1	24,2	21,5	23,1	25,0	30,5
6. Broeikasteffect	24,8	16,2	20,7	25,0	19,6	20,7	22,0	20,6	16,7
7. Aantasting van de bossen door verzuring	20,9	16,8	19,0	22,4	14,6	17,6	21,2	17,8	20,1
8. Uitsterven van dier en plantensoorten	16,0	19,6	17,8	30,6	22,4	14,5	14,5	12,8	13,8
9. Uitputting van watervoorraden	16,6	18,5	17,5	19,4	19,2	18,0	17,6	18,3	13,4
10. Genetische manipulatie	13,0	17,5	15,2	13,3	15,5	16,8	14,9	14,4	15,5
11. Mestoverschotten	17,0	12,4	14,8	5,1	11,0	12,5	20,0	15,6	22,6
12. Geluidshinder	11,6	10,7	11,2	9,7	9,6	9,8	13,7	12,8	11,3
13. Geurhinder	4,7	7,9	6,2	3,1	5,5	4,3	6,3	7,8	10,5

1.13 Milieuproblemen naar leeftijd en geslacht. Percentage van de bevolking dat het aangehaalde percentage in zijn top drie heeft opgenomen. Bron: APS survey 2000.

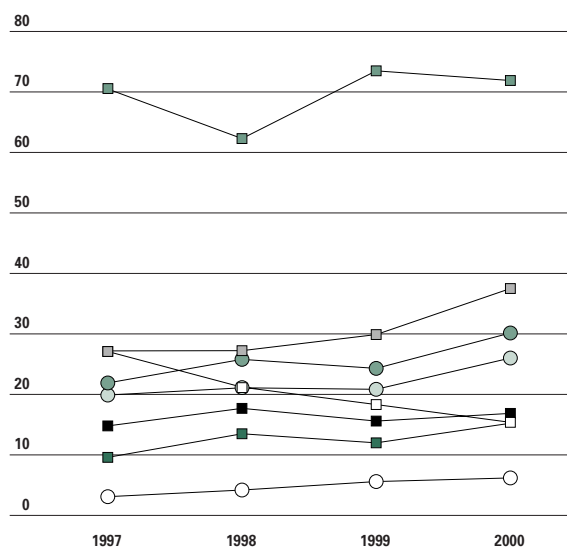
milieu werd het meest aangestipt, ook luchtvervuiling in de steden, het gat in de ozonlaag, de afvalberg en de aantasting van onze rivieren komen vaak in de top drie voor. Er is een consensus tussen mannen en vrouwen over de prioritaire problemen, alleen worden andere klemtonen gelegd. Meer vrouwen dan mannen liggen wakker van het gat in de ozonlaag.

Naar leeftijd treden er verschuivingen op. Jongeren zijn sterk bekommerd om het lot van bedreigde dier- en plantensoorten. Bij jongeren onder de 25 hoort deze bedreiging zelfs thuis onder de meest urgente milieuproblemen.

Vertrouwen in instellingen

In 2000 is het vertrouwen in de instellingen over heel de lijn opvallend verbeterd. Op twee uitzonderingen na, groeit het vertrouwen voor alle instellingen. Onderwijs kent weliswaar een lichte terugval maar blijft de kroon spannen als vertrouwenswaardige instelling bij uitstek. Al bij al is de geconstateerde terugval van het onderwijs verwaarloosbaar klein. Anders is het gesteld met de pers waarin het vertrouwen er over de jaren heen niet op verbetert. Ook politieke partijen blijven opvallend laag scoren.

VERTROUWEN IN DE INSTELLINGEN

1.14 Vertrouwen in de instellingen: gemiddeld % zeer veel en veel vertrouwen.

* Belgische publieke instellingen: de Belgische regering, politie en rijkswacht, het Belgische parlement, de gemeentelijke administratie; de koning.

* Belgische private instellingen: patroons en werkgevers, de vakbonden, de Kerk.

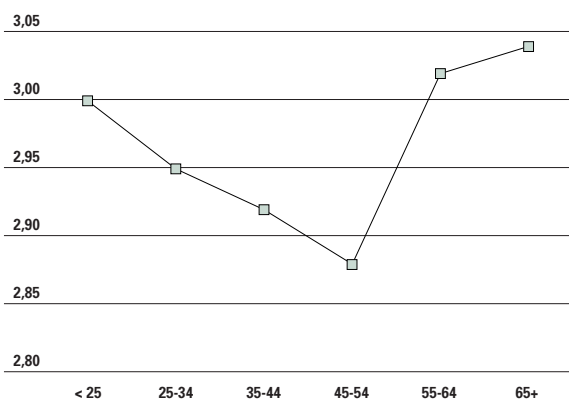
* Vlaamse publieke instellingen: het Vlaamse parlement; de Vlaamse regering, de Vlaamse administratie.

VERTROUWEN IN INSTELLINGEN

ZEER VEEL + VEEL VERTROUWEN	MAN	VROUW	2000	1999	1998	1997	1996	2000-1999
1. Onderwijs	73,8	70,0	72,0	73,5	62,3	70,5	71,1	-1,6
2. De Koning	48,7	53,6	51,1	43,9	42,7	42,0	NB	7,2
3. Polite en rijkswacht	42,7	44,7	43,6	35,1	27,7	29,7	49,5	8,5
4. De gemeentelijke administratie	43,7	42,8	43,3	37,3	36,6	39,1	41,9	6,0
5. De patroons of de werkgevers	40,4	36,9	38,7	31,6	34,0	27,3	27,5	7,2
6. Vlaamse administratie	31,5	26,9	29,3	24,7	25,8	27,2	28,8	4,6
7. De vakbonden	28,5	26,0	27,3	22,9	23,3	19,6	22,3	4,4
8. De Belgische regering	27,5	22,4	25,1	16,2	14,0	11,4	NB	8,8
9. Het Vlaams parlement	28,1	21,2	24,8	18,7	18,6	16,7	18,0	6,1
10. Het Belgisch parlement	27,1	21,8	24,5	17,3	15,2	13,8	NB	7,3
11. De kerk	22,9	26,1	24,5	18,4	20,1	18,9	24,7	6,0
12. De Vlaamse regering	28,2	19,5	24,0	19,2	19,4	16,0	17,4	4,9
13. Het gerecht	22,8	17,2	20,1	15,8	13,6	11,9	19,7	4,2
14. De Europese commissie	17,6	16,1	16,9	15,6	17,7	14,8	NB	1,2
15. De Vlaamse pers	17,0	13,6	15,4	18,3	21,1	27,1	21,9	-2,9
16. De Vlaamse politieke partijen	18,2	12,1	15,2	12,0	13,5	9,6	10,2	3,2
17. De Waalse politieke partijen	8,0	4,3	6,2	5,7	4,2	3,1	NB	0,6

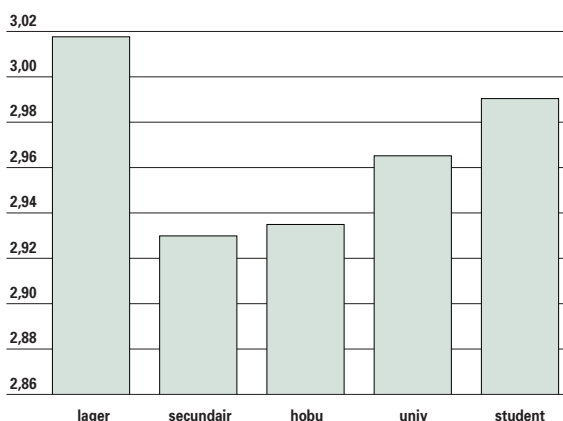
1.15 Vertrouwen in instellingen, in %. Bron: AFS survey 2000.

VERTROUWENSINDEX VOLGENS LEEFTIJD

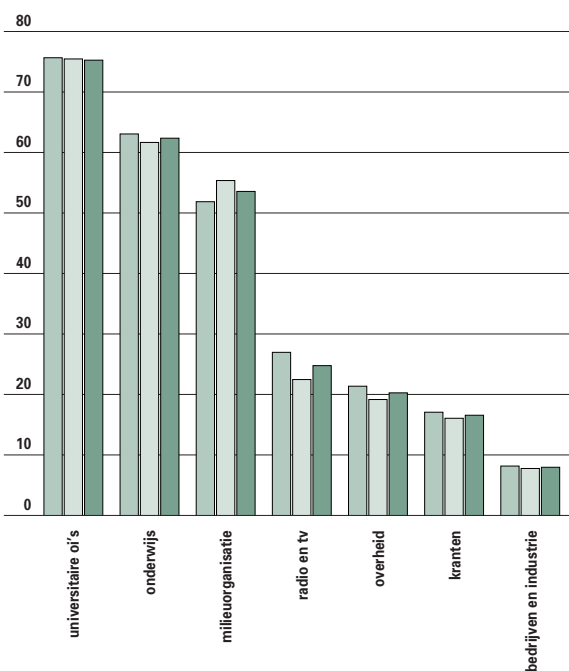
1.16 Vertrouwensindex volgens leeftijd. Bron: APS survey 2000.
1 = helemaal geen vertrouwen, 5 = zeer veel vertrouwen.

VERTROUWENSINDEX NAAR OPLEIDING

1.17 Vertrouwensindex naar opleiding. Bron: APS survey 2000.
1 = helemaal geen vertrouwen, 5 = zeer veel vertrouwen.

VERTROUWEN IN INFORMATIEBRONNEN

1.18 Vertrouwen in informatiebronnen m.b.t. milieuproblemen. % zeer veel en veel vertrouwen. Bron: APS survey 2000.

meer dan de generaties daartussen. De cijfers van de survey 2000 bevestigen echter niet dat een groter vertrouwen samenhangt met een hoger onderwijsniveau.

In het enquêteluik rond de milieuverontreiniging werd ook de vraag gesteld naar het vertrouwen in informatiebronnen over oorzaken van milieuverontreiniging. Alleen universitaire onderzoeksinstituten, samen met onderwijs kunnen op een groot vertrouwen rekenen. Milieuorganisaties scoren nog behoorlijk. Niet eens een derde van de Vlamingen stelt vertrouwen in informatie verstrekt door de overheid, of het nieuws op radio en televisie. De geschreven pers doet het zelfs nog slechter en de bedrijfsweld bengelt achteraan op het lijstje van betrouwbare informatiekanalen. Klaarblijkelijk bestaat er een vrij grote consensus tussen mannen en vrouwen over welke informatiebronnen men kan geloven, ook al zijn vrouwen nog iets wantrouwiger dan mannen.

Politieke betrokkenheid

Het jaar 2000 stond in het teken van lokale verkiezingen. In de media werd de kiezer gedurende enkele weken intens voorbereid op dit gebeuren. Op televisie werden nieuwe, meer toegankelijke programma's aangeboden om de kijker / kiezer beter te sensibiliseren voor een bewuste keuze in oktober 2000. De APS-survey is een momentopname van attitudes die enkele maanden vooraf ging aan de beslissende dag. Hoe belangrijk was politiek voor Vlamingen in de periode van april tot juni 2000?

Federale instellingen zoals de Belgische regering en het Belgisch parlement maken een behoorlijke vooruitgang, het Vlaams parlement en de Vlaamse regering liggen in de middengroep.

In vergelijking met vorig jaar worden twee zaken bevestigd: mannen hebben meer vertrouwen in de instellingen dan vrouwen, en jongeren en senioren

BELANG VAN POLITIEK

	GESLACHT			LEEFTIJD					
	MAN	VROUW	TOTAAL	<25	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Helemaal niet of niet erg belangrijk	64,6	74,2	69,2	75,5	71,2	68,0	66,3	63,9	70,7
Tamelijk belangrijk	28,9	21,2	25,2	22,4	26,5	30,1	26,7	25,0	19,7
Zeer belangrijk	6,3	3,9	5,1	2,0	2,3	2,0	6,7	10,0	8,4

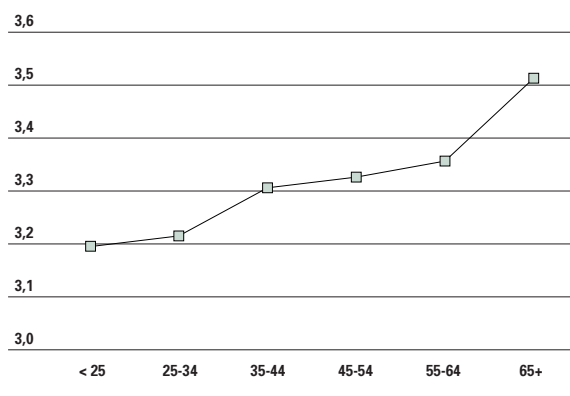
1.19 Opvatting van de Vlamingen over het belang van politiek in het algemeen, naar leeftijd en geslacht, in %. Bron: APS-survey 2000.

WANTROUWEN IN POLITICI EN POLITIEK

EENS + HELEMAAL EENS	MAN	VROUW	2000	1998
1. Gaan stemmen heeft geen zin, de partijen doen toch wat ze willen	37,5	40,6	39,0	52,2
2. Meeste politici zijn geschikte mensen die weten wat ze doen	41,7	40,0	40,9	29,8
3. Bij verkiezingen belooft de ene partij al meer dan de andere maar uiteindelijk komt er weinig van terecht	61,2	60,9	61,0	73,8
4. De politieke partijen zijn alleen maar geïnteresseerd in mijn stem en niet in mijn mening	62,2	60,3	61,3	70,6
5. Als er mensen zoals ik aan de politici hun opvattingen laten weten zullen zij daar rekening mee houden	17,8	14,1	16,0	11,9
6. Er stemmen zoveel mensen bij de verkiezingen dat mijn stem er niet toe doet	24,2	27,2	25,7	25,6
7. Mensen zoals ik hebben wel degelijk invloed op wat de overheid doet	21,5	16,4	19,0	13,2
8. De politici hebben nooit geleerd om te luisteren naar de gewone mensen zoals ik	45,4	43,7	44,6	56,2
9. Als het parlement een onrechtvaardige wet heeft gestemd, dan kan je daar als burger nog weinig aan doen	77,5	78,8	78,1	76,8

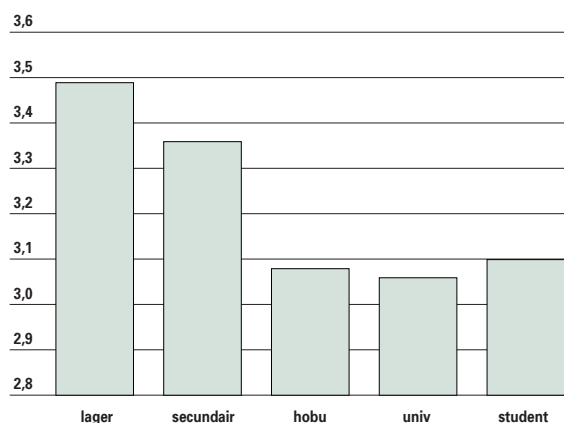
1.20 Evolutie van opvatting van Vlamingen over politiek en politici, in 1998 en 2000, en naar geslacht in 2000. Eens en helemaal eens in %. Bron: APS survey 2000.

POLITIEKE ONVERSCHILLIGHEID NAAR LEEFTIJD

1.21 Politieke onverschilligheid naar leeftijd. Bron: APS survey 2000. Gemiddelde scores tussen 1 en 5 (5 = zeer veel apathie).

POLITIEKE ONVERSCHILLIGHEID NAAR OPLEIDING

1.22 Politieke onverschilligheid naar opleiding. Bron: APS survey 2000. Gemiddelde scores tussen 1 en 5 (5 = zeer veel apathie).

Meer dan 2/3 van de Vlamingen hechten minimaal belang aan politiek. Helaas wordt opnieuw het beeld bevestigd dat vrouwen onverschilliger zijn voor politiek dan mannen, bovendien is ook onder de jongere generatie het percentage onverschilligen

aanzienlijk. Hoe zien Vlamingen het politiek gebeuren? Wat denken zij over de mensen die politieke bedrijven? Wat zijn de verwachtingen en de opvattingen over hun eigen mogelijke inbreng in het politieke gebeuren?

POLITIEKE ACTIVITEIT

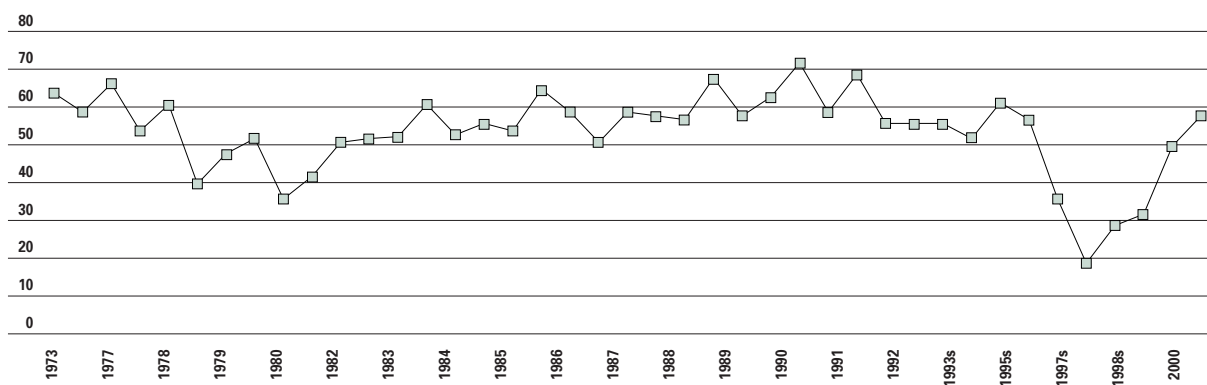
	MAN	VROUW	2000	1997
1. Ik spreek onder vrienden vaak over politieke zaken	32,8	13,0	23,3	33,4
2. Ik heb wel eens op een bijeenkomst gesproken om een bepaald standpunt naar voor te brengen	45,7	31,5	38,9	29,8
3. Ik heb wel eens naar een krant geschreven om een bepaald standpunt naar voor te brengen	9,7	4,5	7,2	8,1
4. Ik heb de laatste jaren wel eens een vergadering of een bijeenkomst van een politieke partij bijgewoond	13,0	7,4	10,3	12,5
5. Ik heb de voorbije twee jaar meegedaan aan een inspraakprocedure of ben naar een hoorzitting van de overheid geweest	11,3	4,3	8,0	8,3
6. Ik heb me de afgelopen twee jaar samen met anderen ingespannen voor een kwestie van nationaal of internationaal belang	10,9	6,8	8,9	10,8
7. Ik heb me de laatste twee jaar samen met anderen ingespannen voor een kwestie van lokaal belang	27,5	15,0	21,5	21,4

1.23 Politieke activiteit van de bevolking, % ja-antwoorden in 1997 en 2000 en naar geslacht in 2000. Bron: APS survey 2000.

Meer dan de helft van de respondenten ervaren politiek als een kwestie van retoriek: verkiezingen betekenen veel beloftes maar weinig praktijk, politieke partijen hebben alleen maar interesse in de stem van de kiezers. Dit is het vervelende nieuws. Goed nieuws is toch wel de behoorlijke daling van het aantal pessimisten. Ander goed nieuws: een meerderheid van de Vlamingen onderschrijft het belang van periodieke politieke participatie via het uitbrengen van een stem. In 1998 lag dit nog beduidend anders. Tenslotte: de politici, de mensen die de politiek moeten waar maken, worden in het voorjaar van 2000 door aanzienlijk meer Vlamingen als bekwaam beoordeeld dan twee jaar daarvoor. In de gespecialiseerde literatuur wordt de geringe politieke betrokkenheid wel eens omschreven met het begrip 'politieke apathie', wat best kan vertaald worden als extreme onverschilligheid. De gemiddelde

scores op de uitspraken die aan de respondenten werden voorgelegd geven een zeker indicatie van deze 'politieke apathie' naar leeftijd en opleiding. Blijkbaar is de ongevoeligheid iets hoger bij de ouderen en – wat meer in de lijn ligt van de verwachtingen – wie geen hoger onderwijs diploma op zak heeft, raakt minder beroerd door politiek. Voelt men zich meer bij de politiek betrokken wanneer de beslissingen een directe impact hebben op het dagelijks leven? Zo stond het jaar 2000 niet alleen in het teken van de verkiezingen. In hetzelfde jaar en reeds in 1999 werden in heel wat gemeenten beleidsplannen opgestart rond onder meer mobiliteit en ruimtelijke inrichting. Infodagen en hoorzittingen zijn de gebruikelijke instrumenten om het maatschappelijk draagvlak te verbreden. Zijn er mogelijke aanwijzingen van een intenser engagement van Vlamingen op dit vlak?

TEVREDENHEID WERKING DEMOCRATIE IN BELGIË

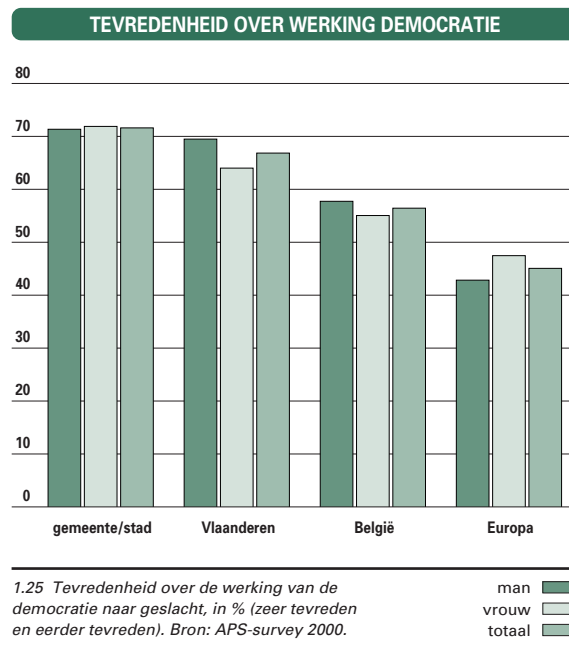
1.24 Evolutie in percentage tevreden over de werking van de democratie in eigen land, van 1973 tot 2000. Bron: APS-survey 2000.

De survey peilde onder meer naar politieke activiteit. Binnen deze context scoort slechts één item aanzienlijk beter dan drie jaar voordien.

In 2000 beweert 39% van de respondenten wel eens op een bijeenkomst een bepaald standpunt te hebben naar voren gebracht. Het aandeel van personen die naar een hoorzitting is geweest of zich heeft ingespannen voor een lokale kwestie is noch gedaald, noch gestegen. Maar indien de beweringen stroken met het werkelijk gedrag dan moet het beeld van de politiek onverschillige burger toch enigszins worden bijgesteld.

Vertrouwen democratie

Hoopvol is dat een grote meerderheid van de Vlamingen tevreden is over de werking van de democratie in de eigen gemeente en in het Vlaamse Gewest. Langzaam maar zeker herstelt ook het gekwetste vertrouwen in de democratie van ons land.

1.3 Demografische context

Vlaanderen behoort tot de dichtbevolkte zones in Europa. De Vlaamse bevolking is in 1999 met ongeveer 13.400 personen gegroeid, dank zij een overschot van de geboorten op de sterften en een positief inwijkingssaldo. De Vlaamse bevolking veroudert doordat het gewicht van de 60-plussers in de totale bevolking toeneemt, ten nadele van de jonge bevolking van minder dan twintig jaar.

Het aantal geboorten is dalende ondanks het feit dat het uitstelgedrag van de vruchtbaarheid afneemt en er dus een aantal oudere vrouwen samen met jongere vrouwen kinderen krijgen.

Er is een stijgende tendens tot huwelijksontbinding. Naast de officiële scheidingen zijn er ook de feitelijke scheidingen. Deze laatste categorie is heden lager dan voor 1994, te wijten aan een wetswijziging die de officiële echtscheidingsprocedure vergemakkelijkte.

Structuur en evolutie van de bevolking

In het Vlaamse Gewest wonen 5,9 miljoen personen. Dit is het hoogste aandeel in de totale

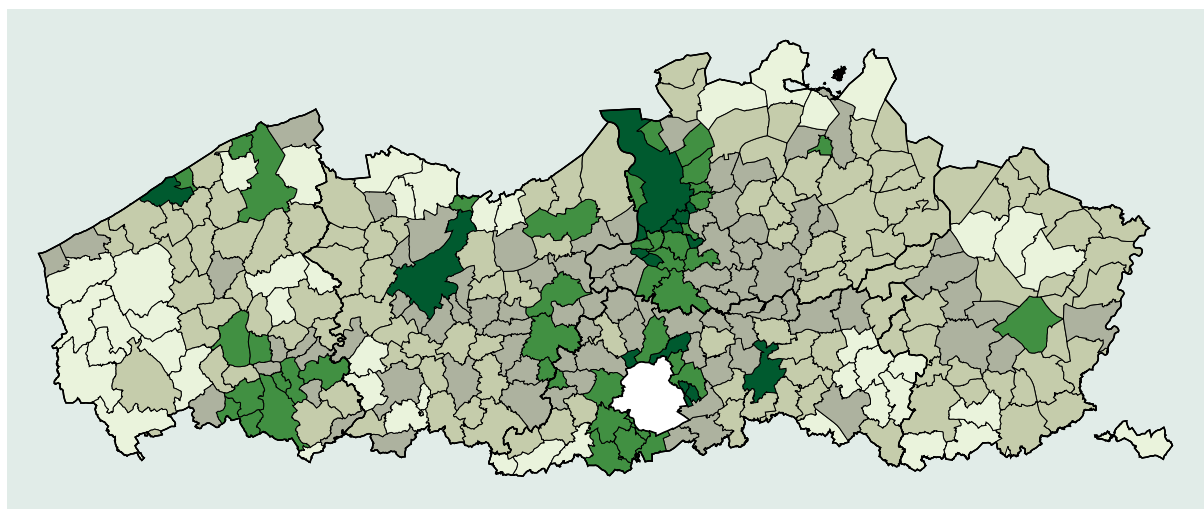
bevolking van België. Het Vlaamse Gewest telt ruim 81.000 meer vrouwen dan mannen. De bevolkingsdichtheid van het gewest bedraagt 439 inwoners per km², wat ruim uitstijgt boven het gemiddelde voor België en meer dan het dubbele is

BEVOLKING PER GEWEST

	AANTAL INWONERS	%	MANNEN / 100 VROUWEN	BEVOLKINGSDICHTHEID PER KM ²
Vlaams Gewest	5.940.251	58,0	97	439
Waals Gewest	3.339.516	32,6	94	198
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	959.318	9,4	91	5.944
België	10.239.085	100,0	96	335
Nord-Pas-de-Calais (Fr.)	4.009.200		94	323
Nordrhein-Westfalen (D.)	17.974.500		94	526
Rheinland-Pfalz (D.)	4.017.800		96	203
Zuid-Nederland	3.457.200		99	486
West-Nederland	7.303.700		97	839
South-East (V.k.)	8.137.400		97	416
Europese Unie	374.348.400		96	117

1.29 Bevolking, geslachtsverhouding en bevolkingsdichtheid per gewest. Bron: België en de Belgische gewesten: NIS, Rijksregister (toestand op 1/1/2000); Europese regio's: Eurostat (toestand op 1/1/1998).

BEVOLKINGSDICHTHEID

1.30 Bevolkingsdichtheid in Vlaanderen op 1 januari 2000.
Bron: NIS, Rijksregister.

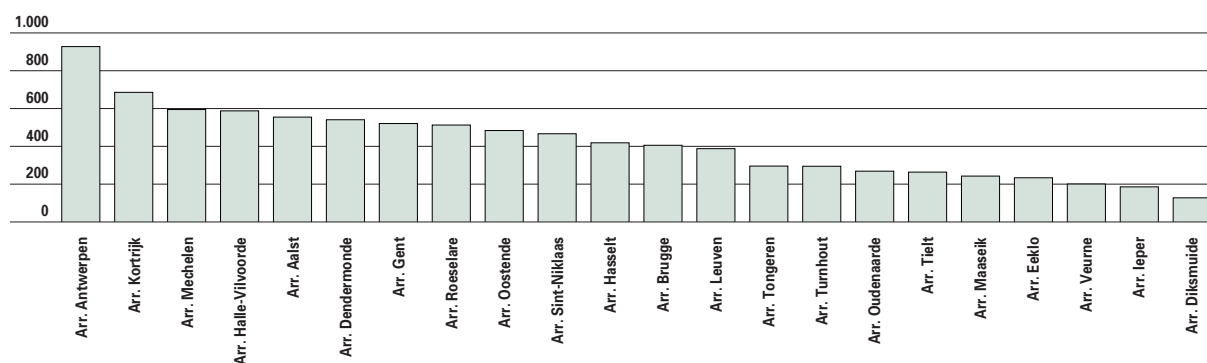
Aantal inwoners per km ²	Aantal gemeenten
1.400 tot 3.230	(16)
700 tot 1.400	(42)
400 tot 700	(86)
200 tot 400	(117)
50 tot 200	(47)

BEVOLKING IN EN BIJEN DE VLAAMSE RUIT

	AANTAL GEMEENTEN	AANTAL INWONERS	%	DICHTHEID PER KM ²
Vlaamse Ruit	85	2.356.705	39,7	829
Buiten Vlaamse Ruit	223	3.583.546	60,3	336
Vlaams Gewest	308	5.940.251	100,0	439

1.31 Bevolking en bevolkingsdichtheid in en buiten de Vlaamse Ruit. Bron: NIS, Rijksregister (toestand op 1/1/2000). APS-bewerking.

BEVOLKINGSDICHTHEID PER ARRONDISSEMENT

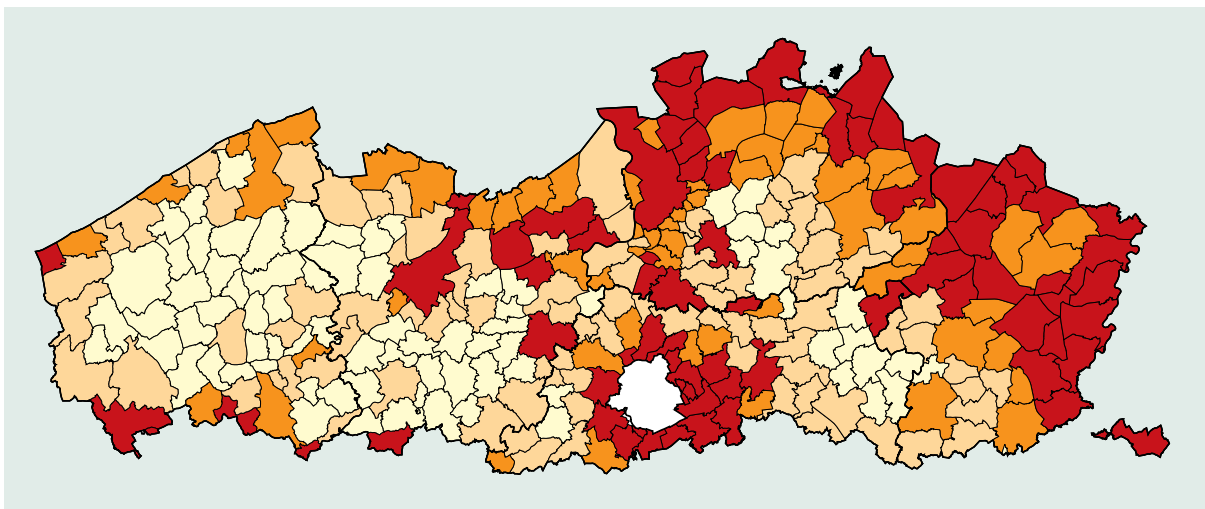
1.32 Bevolkingsdichtheid per arrondissement. Bron: NIS, Rijksregister (toestand op 1/1/2000).

van de dichtheid in het Waalse Gewest. Binnen het gewest is dit cijfer nog aanmerkelijk hoger in de 'Vlaamse Ruit' (het centraal gelegen gebied tussen de agglomeraties Gent, Antwerpen, Leuven en Brussel).

Ook de West-Vlaamse arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Oostende komen boven de gemiddelde bevolkingsdichtheid uit.

Voor wat betreft de omliggende regio's hebben West-Nederland en Nordrhein-Westfalen een

AANDEEL VAN DE VREEMDE BEVOLKING PER GEMEENTE

1.33 Aandeel van de vreemde bevolking per gemeente (1 januari 2000).
Bron: NIS, Rijksregister.

Aandeel vreemde bevolking
(tussen haakjes aantal gemeenten)

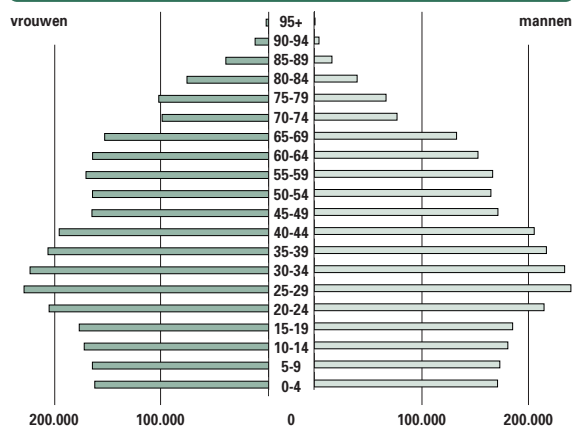
4% of meer	(76)
2% tot 4%	(60)
1% tot 2%	(96)
0% tot 1%	(76)

BEVOLKING IN ZONES VAN HET 'RUIMTELIJK STRUCTUURPLAN VLAANDEREN'

	AANTAL GEMEENTEN	AANTAL INWONERS	%	DICHTHEID PER KM ²
Grootstad	2	670.705	11,3	1.859
Regiostad	11	790.065	13,3	934
Grootstedelijk (rand)gebied	19	274.221	4,6	868
Regionaalstedelijk (rand)gebied	20	351.436	5,9	445
Kleinstedelijk-structuurondersteunend	20	605.782	10,2	437
Kleinstedelijk-provinciaal	24	569.944	9,6	346
Buitengebied	198	2.392.963	40,3	304
Vlaamse Rand	14	285.135	4,8	968

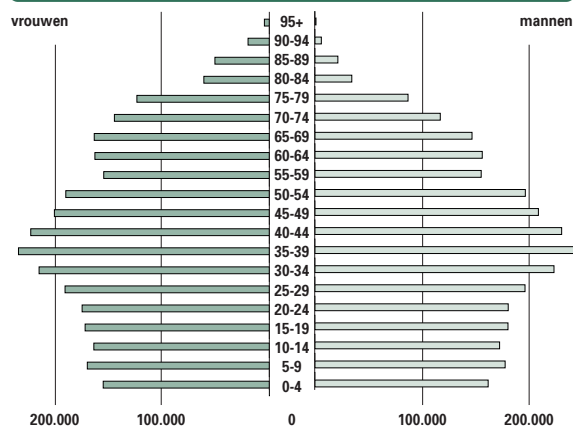
1.34 Bevolking en bevolkingsdichtheid in zones van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Bron: NIS, Rijksregister (toestand op 1/1/2000). APS-bewerking.

BEVOLKINGSPIRAMIDE 1 MAART 1991

1.35 Bevolkingspiramide Vlaams Gewest, 1 maart 1991.
Bron: NIS, bewerking: APS.

BEVOLKINGSPIRAMIDE 1 JANUARI 2000

1.36 Bevolkingspiramide Vlaams Gewest, 1 januari 2000.
Bron: NIS, bewerking: APS.

DEMOGRAFISCHE MATEN

TERM	DEFINITIE	1990 (%)	2000 (%)	2010 (%)	2020 (%)
Vergrijzing	$[(60 \text{ en } 60+) / (\text{totale bevolking})] \times 100$	19,7	22,2	24,1	27,7
Ontgroening	$[(0-19) / (\text{totale bevolking})] \times 100$	24,6	23,1	22,1	21,0
Veroudering	$[(60 \text{ en } 60+) / (0-19)] \times 100$	80,0	96,1	109,1	131,7
Afhankelijkheid	$[(0-19) + (60 \text{ en } 60+) / (20-59)] \times 100$	79,6	85,5	85,7	94,9
Ratio arbeidsinstroom / uitstroom	$[(15-24) / (55-64)] \times 100$	123,6	112,5	93,1	77,3
Veroudering in de veroudering	$[(80 \text{ en } 80+) / (60 \text{ en } 60+)] \times 100$	16,8	15,3	20,0	20,6

1.37 Evolutie structuurcoëfficiënten van de bevolking. Bron: NIS-Rijksregister, voor 1990 en 2000; NIS-Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050 voor 2010 en 2020.

grotere bevolkingsdichtheid (respectievelijk 839 en 526 inwoners per km²) dan Vlaanderen.

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen dat het kader vormt voor het ruimtelijk structuurbeleid van het gewest, maakt het onderscheid tussen 'stedelijke gebieden' en het 'buitengebied'.

Zes op de tien inwoners van het gewest woont in een stad of een stedelijke randgemeente, vier op tien in een gemeente van het buitengebied.

Het afgelopen decennium is de bevolking van het Vlaamse Gewest aangegroeid met iets meer dan 200.000 inwoners. Dit geeft een gemiddelde jaarlijkse groei van 3,4 per duizend inwoners, wat hoger uitvalt dan het groeicijfer voor het Waalse Gewest (+2,9‰) en uiteraard uitstijgt boven de daling in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (-0,5‰). Ook het aantal geregistreerde vreemdelingen nam sinds het begin der negentiger jaren toe met bijna 50.000 eenheden, maar hun aandeel stagneert de voorbije jaren op 5%. Dat percentage ligt in het Waalse Gewest (10%) dubbel zo hoog en is van een totaal

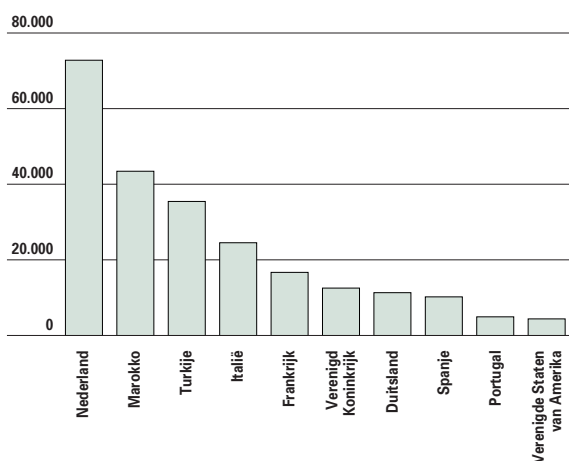
andere orde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (28,5%).

Op 1 januari 2000 bedroeg de vreemde bevolking volgens het Rijksregister 293.650 personen. Meer dan de helft hiervan waren vreemdelingen vanuit de Europese Unie.

De veroudering van de bevolking zet zich door.

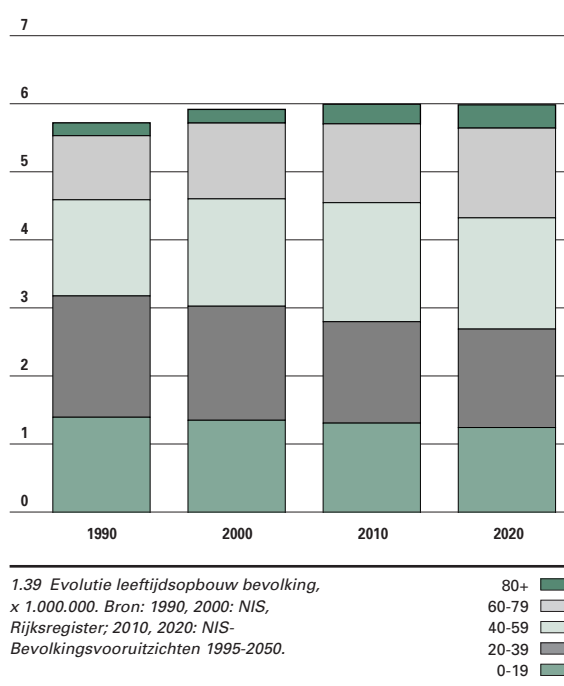
Hierin zijn twee bewegingen aan de orde, een vergrijzing en een ontgroening: het aandeel in de bevolking van zestigplussers stijgt terwijl het aandeel van kinderen of jongeren onder de twintig krimpt. Beide groepen zijn thans ongeveer even groot, maar gaandeweg overtreffen de ouderen de jongeren. De afhankelijkheidsratio die de verhouding uitdrukt tussen de niet-actieve en de potentieel actieve bevolking, stijgt tot 2010 betrekkelijk matig, maar

VOORNAAMSTE VREEMDE NATIONALITEITEN

1.38 Top-10 vreemde nationaliteiten naar land van herkomst. Bron: NIS, Rijksregister (toestand op 1/1/1999).

LEEFTIJSOPBOUW BEVOLKING

1.39 Evolutie leeftijdsopbouw bevolking, x 1.000.000. Bron: 1990, 2000: NIS, Rijksregister; 2010, 2020: NIS-Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050.

LOOP VAN DE BEVOLKING

	1997	1998	1999
Bevolking op 1 januari	5.898.824	5.912.382	5.926.838
Geboorten	64.571	63.042	61.906
Sterften	56.546	57.075	57.411
Natuurlijke groei (1)	8.025	5.967	4.495
Migratiesaldo (2)	4.840	6.968	7.387
Statistische aanpassing (3)	693	1.521	1.531
Verandering van nationaliteit: vreemdeling in Belg	10.083	11.199	9.133

1.40 Loop van de bevolking.

Bron: NIS, Rijksregister.

(1) verschil tussen geboorten en sterften

(2) verschil tussen (inwijkingen + herinschrijvingen) en (uitwijkingen + ambtshalve schrappingen)

(3) het saldo van de wijzigingen die in de loop van een bepaald jaar aan de gegevens van voorgaande observatiejaren werden aangebracht, hetzij ten gevolge van de aangifte van een geboorte, sterfte of migratie na het afsluiten van de telperiode, hetzij door 'verandering van register'.

Bevolking op 1 januari van jaar (x+1) = bevolking op 1 januari van jaar (x) + (1) + (2) + (3).

kent nadien een steile klim. In 2010 ligt naar verwachting de potentiële arbeidsinstroom reeds duidelijk onder de uitstroom en geraakt tegen 2020 helemaal uit balans. In die periode valt ook het grotere aandeel van de 80-plussers op, een bevolkingsgroep die vanzelfsprekend meer zorgbehoevend is.

Loop van de bevolking

De bevolking is in 1999 toegenomen, maar minder snel dan in de voorgaande jaren. De loop van de bevolking wordt bepaald door het samenspel van geboorten en sterfgevallen enerzijds, de inwijking en de uitwijking anderzijds.

In 1999 daalt het aantal geboorten opnieuw fors.

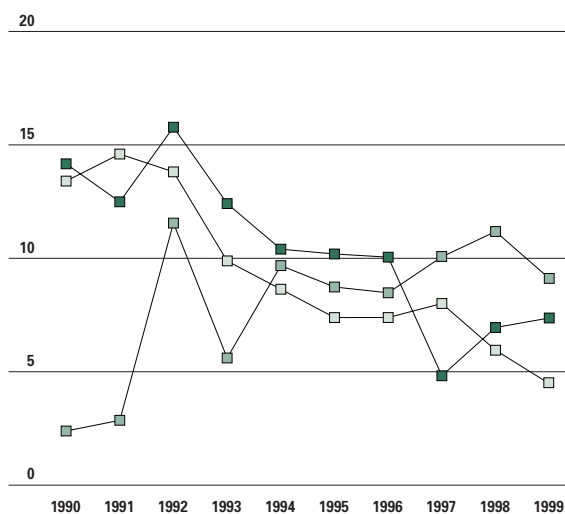
In vergelijking met het voorgaande jaar gaat het om een daling met ruim 1.100 geboorten. Tegelijk waren er ruim 300 sterfgevallen meer. Geboorten en sterftes vormen samen het 'natuurlijke saldo'.

Dit is nog steeds positief, maar blijft wel afzwakken. Ook het migratiesaldo (dat is het verschil tussen in- en uitwijkingen in en uit het Vlaamse Gewest) is slechts matig positief. De bevolking die in het Vlaamse Gewest woont bestaat uit vreemdelingen en Belgen. Het aantal vreemdelingen in het Vlaamse Gewest dat zich tot Belg laat naturaliseren bedraagt om en bij de 10.000 personen per jaar.

Huwelijken

Het huwelijk blijft aan populariteit verliezen. In 1990 kwamen nog 38.000 koppels zich aanmelden

NATUURLIJK SALDO, MIGRATIESALDO EN NATURALISATIE

1.41 Evolutie van het natuurlijke saldo, het migratiesaldo en van de naturalisatie tot Belg in het Vlaamse Gewest, x 1.000, van 1990 tot 1999. Bron: NIS, Rijksregister.

bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, in 1999 nog nauwelijks 25.000.

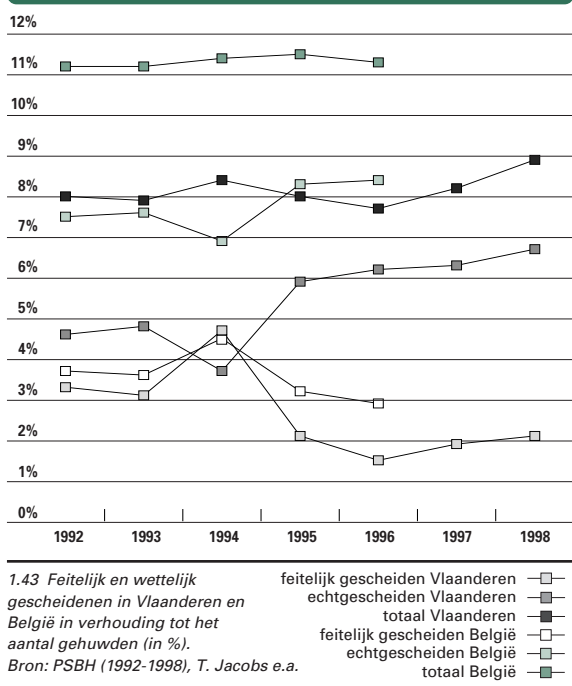
Weliswaar kan deze evolutie verklaard worden uit het dalend aantal jongeren dat de huwbare leeftijd bereikt, maar daarnaast wordt ook een terugloop van de huwelijksbereidheid vastgesteld evenals het opschuiven van de gemiddelde huwelijksleeftijd.

AANDEEL FEITELIJKE EN WETTELIJK GESCEIDENEN

1.42 Evolutie van percentage feitelijk en wettelijk gescheidenen op totaal gehuwden, van 1992 tot 1998. Bron: PSBH, gewogen schattingen.

GESCEIDENEN IN VERHOUDING TOT GEHUWDE

Gespecialiseerd demografisch onderzoek geeft aan dat de jongere generaties geboren in 1965 en 1970 een veel sterker uitstelgedrag vertonen dan de generatie geboren in 1960.

Finaal zal de generatie van 1970 minder gehuwden tellen op de leeftijd van 50 jaar, doch daarentegen meer celibatairen en samenwonenden. Volgens schattingen is het “mogelijk dat 25 percent van de

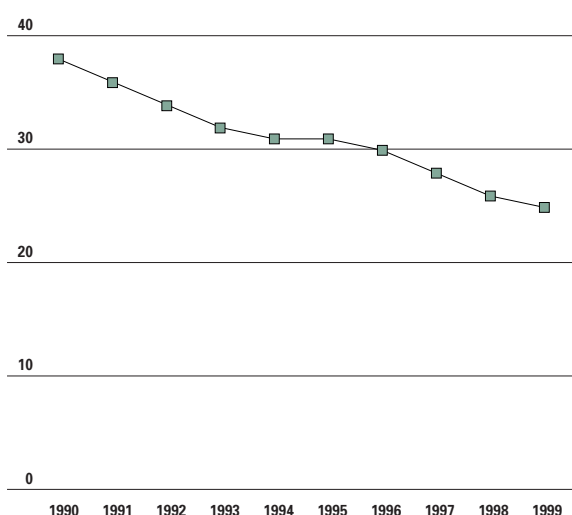
generatie [vrouwen] geboren in 1970 celibatair of cohabitant zal blijven tegen de leeftijd van 50 jaar. Ter vergelijking: het percentage niet-gehuwde vrouwen bedroeg in 1956 circa 20 procent op deze leeftijd.” (Deboosere et al, 1997, p.9).

Echtscheidingen en feitelijke scheidingen

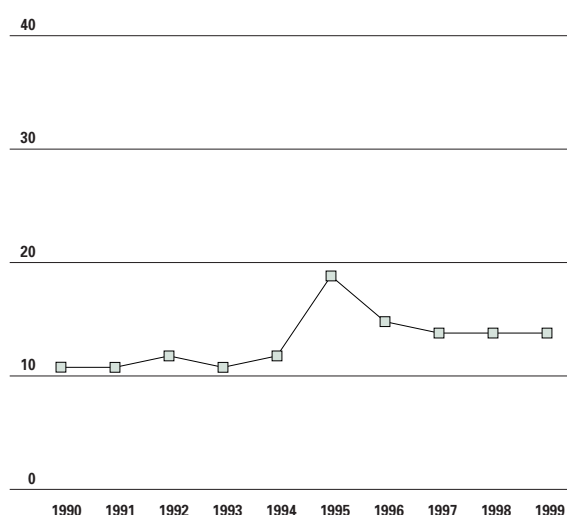
Het aantal echtscheidingen volgt een ander verloop. De plotse stijging van het aantal in 1995 heeft te maken met een wetwijziging van 1994 die de echtscheidingsprocedure aanzienlijk verkortte. De daarop volgende jaren werd dit hoge aantal niet meer bereikt, maar blijft het aantal wel hangen op een hoger niveau dan voorheen. Op zich zegt dit niets over de echtscheidingskansen van de opeenvolgende huwelijken die jaarlijks gesloten worden (= huwelijkspromoties). Daartoe moet per promotie de jaarlijkse ontbindingskansen in de tijd gevolgd worden. Onderzoek geeft wel aan dat de tendens van huwelijksontbinding bij de jongste huwelijkspromoties ontegensprekelijk in stijgende lijn gaat. Van de huwelijken, gesloten in 1990 waren er in 1998 reeds 4% door echtscheiding ontbonden. In deze omstandigheden kunnen we redelijkerwijs verwachten dat reële longitudinale ontbindingskansen van 1 op 3 in het komende decennium zullen gehaald worden (Jacobs et al., 2000).

De officiële echtscheidingen vertellen echter niet het volledige verhaal. Koppels kunnen immers ook feitelijk uit elkaar zijn. Echtscheiding en feitelijke schei-

HUWELIJKEN

ECHTSCEIDINGEN

AANDEEL SAMENWONENDEN ALS KOPPEL

	BELGIË	VLAAMS GEWEST
1992	8,3	6,1
1993	7,1	5,8
1994	9,7	7,4
1995	8,2	6,1
1996	8,7	6,6
1997		6,0
1998		7,1

1.46 Evolutie aandeel cohabitanten, in %, van 1992 tot 1998, in België en in het Vlaamse Gewest.
Bron: PSBH, gewogen schattingen.

ding samen leveren een veel correcter beeld op. Het toenemend aantal wettelijk gescheidenen berekend op het totale aantal gehuwden gaat na de wetswijziging van 1995 gepaard met een dalend aandeel van de feitelijk gescheidenen. Dit mag illustreren dat de wetswijziging in belangrijke mate ertoe leidde dat feitelijk gescheiden koppels hun scheiding ook wettelijk regelden.

Uit enquêtes komt naar voor dat het Vlaamse Gewest 8 gescheiden personen telt per 100 gehuwde respondenten. Dit cijfer ligt lager in het Vlaamse Gewest dan in de overige gewesten.

Voor alle 100 gehuwden registreren we ongeveer 8 gescheiden personen in het Vlaamse Gewest tegenover ongeveer 16 in het Waalse Gewest en

22 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Jacobs et al., 2000).

De gehanteerde indicator is een zogenaamde “transversale indicator”, die het nadeel heeft dat het aantal gescheidenen in een bepaald jaar betrokken worden op het aantal gehuwden in dat jaar. Beide aspecten, huwelijken en (echt-)scheidingen, evolueren evenwel gedeeltelijk los van elkaar.

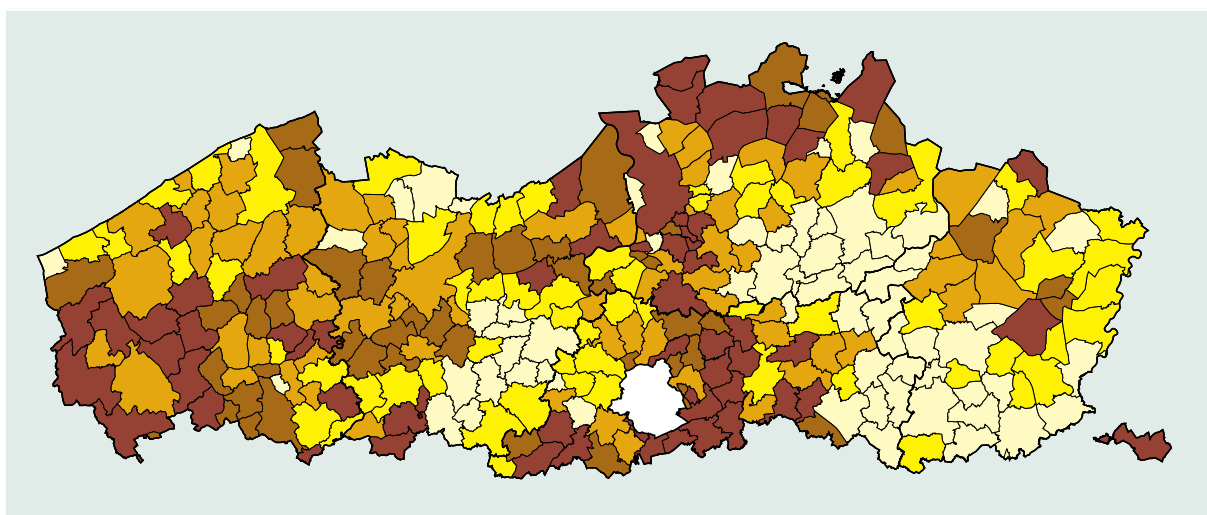
Een meer correcte indicator is van het “longitudinale type”. Vertrokken wordt van de personen die ooit zijn gehuwd en nagegaan wordt of ze ooit een feitelijke scheiding dan wel een echtscheiding hebben meegemaakt. Ook met de longitudinale maat wordt een geringer aandeel aan huwelijksontbindingen vastgesteld in Vlaanderen dan in de overige gewesten. Voor Vlaanderen is bij schatting het aandeel ooit gehuwde personen met scheidingservaring 10%, tegenover 16% voor Wallonië en 20% voor Brussel.

Ongehuwd samenwonen

Naar schatting 6 à 7 procent van bevolking van 16 jaar en ouder in het Vlaamse Gewest woont ongehuwd samen. Dit cijfer bleef in de loop van het vorige decennium relatief constant. Voor België als geheel liggen de schattingen iets hoger.

Ongehuwd samenwonen is op korte termijn sterk toegenomen bij de jongvolwassenen (16-25 jaar). Van alle samenwonende koppels (gehuwd of ongehuwd) binnen deze leeftijdsgroep bleek 60% onge-

TOTAAL VRUCHTBAARHEIDSCIJFER PER GEMEENTE

1.47 Totaal vruchtbaarheidscijfer per gemeente, 1996-1998.
Schattingen volgens de methode van indirecte standaardisatie.
Bron: Steunpunt Demografie, VUB.

1,65 tot 2,02 (63)
1,59 tot 1,65 (47)
1,52 tot 1,59 (70)
1,44 tot 1,52 (62)
0,57 tot 1,44 (66)

BRUTO GEBOORTECIJFER

	1990	1995	1998	1999
Vlaams Gewest	12,1	10,9	10,6	10,4
Waals Gewest	12,7	11,3	11,5	11,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	13,4	13,0	13,5	13,8

1.48 Bruto geboortecijfer per 1.000 inwoners (middenpopulatie), per gewest. Bron: NIS, bewerking APS.

huwd in 1998. In 1992 was dit nog maar 30%. Kijkt men ook naar het verleden, dan verklaart 1 op 5 van alle respondenten ooit ongehuwd te hebben samengewoond. Hiervan is de helft gehuwd en een derde woont nog steeds samen, al of niet met dezelfde partner.

Geboorte en vruchtbaarheid

Het bruto geboortecijfer geeft voor een bepaald jaar het aantal geboorten per duizend inwoners. In het

BRUTO STERFTECIJFERS

	1990	1995	1998	1999
Vlaams Gewest	9,7	9,7	9,6	9,7
Waals Gewest	11,4	11,1	11,2	11,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	11,9	11,3	10,9	11,0

1.49 Evolutie van bruto sterftcijfers per 1.000 inwoners (middenpopulatie), per gewest, van 1990 tot 1999. Bron: NIS, bewerking APS.

LEVENSVERWACHTING

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Vlaams Gewest	75,9	81,8	78,9
Waals Gewest	73,2	80,6	76,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	74,5	81,4	78,1

1.50 Levensverwachting bij de geboorte (in jaren) per gewest en per geslacht, voor 1999. Bron: NIS.

LEVENSVERWACHTING

		1995	1999
Bij geboorte	mannen	74,8	75,9
	vrouwen	81,2	81,8
	totaal	78,0	78,9
Op 60 jaar	mannen	19,4	20,1
	vrouwen	24,0	24,6
	totaal	21,8	22,4

1.51 Evolutie van de levensverwachting in jaren, van 1995 tot 1999. Bron: NIS.

TOTAAL VRUCHTBAARHEIDSCIJFER

	1993	1994	1998	*1999
Vlaanderen	1,56	1,51	1,56	1,56
Wallonië	1,65	1,60	1,70	1,72
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1,63	1,64	1,76	1,75

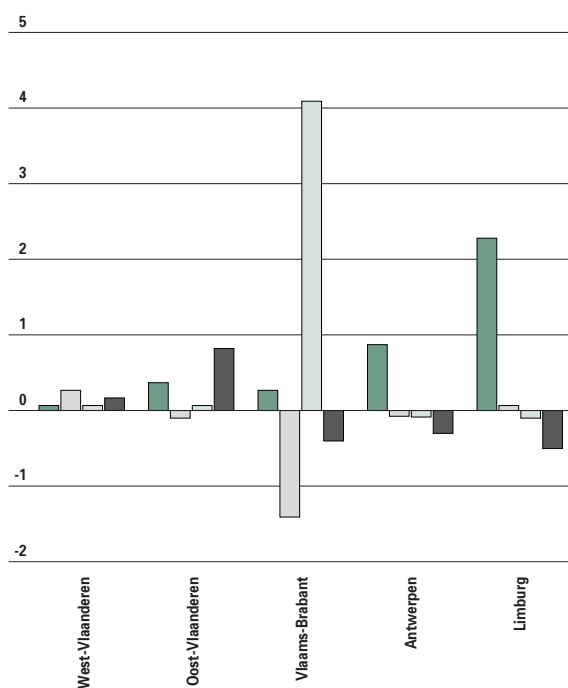
1.52 Totaal vruchtbaarheidscijfer per gewest (TVC). Het TVC is de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers vanaf de leeftijd van 15 tot en met 49 jaar van de moeder. De waarden werden geschat via de index van de totale vruchtbaarheid I_{α} volgens de methode van de indirecte standaardisatie. De geboorteaantallen gerapporteerd in de NIS-tabel over de "loop van de bevolking" werden in aanmerking genomen.

* Berekend op basis van de geschatte middenpopulatie voor 1/7/1999. Bron: Steunpunt Demografie, VUB, 2000.

Vlaamse Gewest daalt dit cijfer jaar na jaar met alweer een nieuw diepterecord in 1999 met 10,4. De andere gewesten kennen ondertussen opnieuw een lichte stijging.

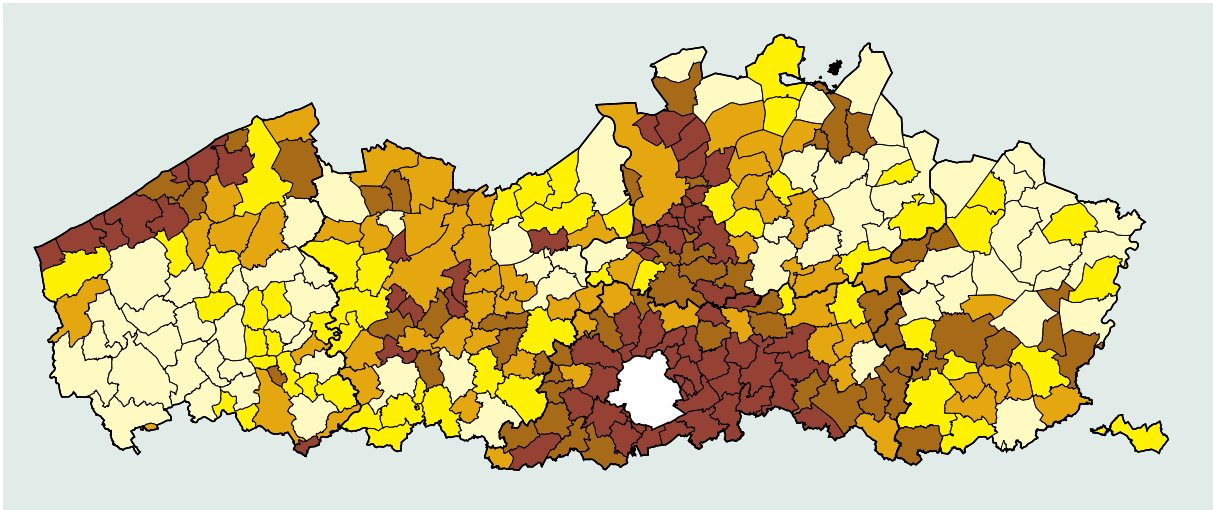
Om de evolutie van de vruchtbaarheid van de vrouwelijke bevolking te beoordelen is het 'totale vruchtbaarheidscijfer' (TVC) een goede maatstaf. Voor de berekening van het TVC neemt men de

MIGRATIESALDO NAAR MIGRATIETYPE PER PROVINCIE

1.53 Migratiesaldo per 1.000 inwoners per provincie met opsplitsing naar type migratiestroom, gemiddelde 1996-1998. De balans van de ambtshalve geschrapte personen min de heringeschreven personen is verrekend in de externe migratie, in overeenstemming met wat men volgens het NIS in de meeste gevallen vaststelt. Bron: NIS, bewerking APS.

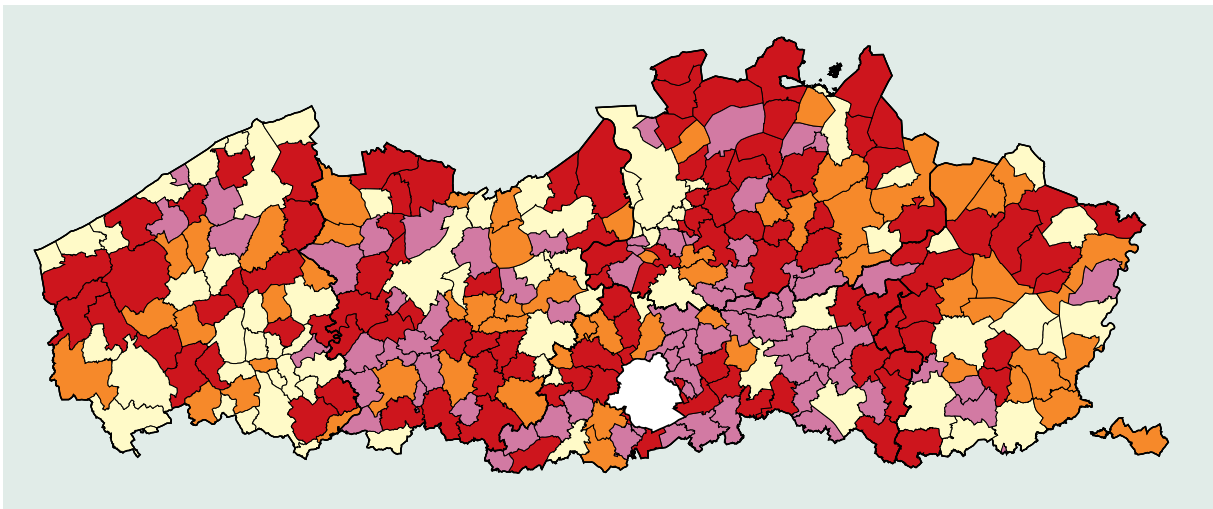
MIGRATIE-INTENSITEIT VAN JONGE GEZINNEN PER GEMEENTE

1.54 Migratie-intensiteit van "jonge gezinnen" (25-34 en 0-9 jaar) per gemeente, gemiddelde 1996-1998, in promille.
 Migratie-intensiteit=(inwijking + uitwijking / middenpopulatie) x 1.000
 Bron: NIS, Bewerking AFS.

172 tot 317 (67)	Dark Brown
150 tot 172 (56)	Dark Orange
132 tot 150 (63)	Orange
120 tot 132 (54)	Light Orange
55 tot 120 (68)	Light Yellow

MIGRATIESALDO VAN JONGE GEZINNEN PER GEMEENTE

1.55 Netto migratie promille bij jonge gezinnen (25-34 en 0-9 jaar). Gemiddelde 1996-1998, in promille.
 Migratiesaldo=(inwijking - uitwijking / middenpopulatie) x 1.000
 Bron: NIS.

15 tot 44,6 (73)	Dark Red
5 tot 15 (108)	Red
0 tot 5 (59)	Orange
-25,5 tot 0 (69)	Light Yellow

huidige vruchtbaarheidssituatie van een bevolking. Men berekent het hypothetische aantal kinderen dat een vrouw van 50 jaar heden zou hebben indien zij de vruchtbaarheid zou gekend hebben zoals alle vrouwen, te beginnen bij de jongste vruchtbaarheidsleeftijd tot de oudste, die heden hebben. TVC-waarden van verschillende bevolkingen zijn

goed vergelijkbaar, want verschillen kunnen niet verklaard worden uit een verschillende leeftijdsopbouw maar wijzen eenduidig op een verschillende vruchtbaarheid. De TVC-waarden worden immers berekend op basis van de waargenomen vruchtbaarheidskansen per vrouw op de diverse opeenvolgende leeftijden tussen 15 en 50 jaar.

Wanneer een vrouw gemiddeld 2,1 kinderen krijgt, zal de natuurlijke bevolking noch groeien noch krimpen. Dit cijfer werd sinds het begin der zeventiger jaren niet meer gehaald. Ook het Vlaamse Gewest blijft daar met 1,56 kinderen een heel stuk onder. De overige gewesten kennen weliswaar hogere cijfers, maar bereiken al evenmin de vervangingsgrens van 2,1.

De laagste vruchtbaarheidscijfers vindt men in een aantal kustgemeenten, in het noorden en het zuiden van Oost-Vlaanderen, het westen en het oosten van Vlaams-Brabant, in de zuidelijke Kempen, in Zuid-Limburg en aan de Maaskant.

Relatief hoge waarden daarentegen treft men aan in de Westhoek, in de gemeenten rond Leuven en in de noordelijke Kempen. Stedelijke gebieden als Antwerpen en Mechelen vertonen eveneens hogere waarden, door de hogere vruchtbaarheidscijfers bij allochtonen. Dit laatste is minder duidelijk voor Gent en voor de Limburgse mijnstreek.

Sterfte en levensverwachting

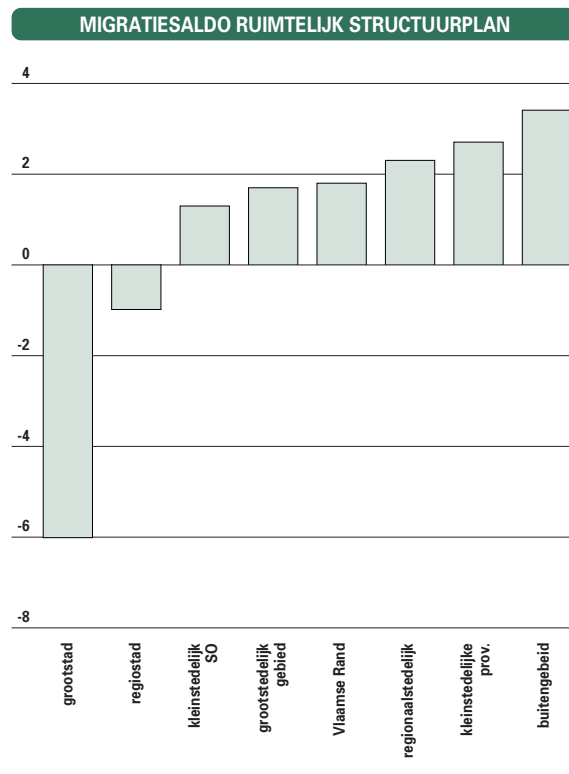
Per 1.000 inwoners telt het Vlaamse Gewest 9,7 sterfgevallen. Dit bruto sterftcijfer is lager dan in de overige gewesten. Het toekomstig aantal sterften wordt bepaald door de omvang van de totale bevolking op latere tijdstippen en door de levensverwachting op elk levensjaar (zij het dat die ook evolueert). In het Vlaamse Gewest is de levensverwachting bij de geboorte het hoogst en blijft trouwens toenemen. Een meisje mag bij haar geboorte rekenen op een gemiddelde levensduur van 81,8 jaar. Een mannelijke baby moet het met zes jaar minder stellen.

De kindersterfte blijft, althans voor de jongens, verder afnemen. Na de daling de voorbije jaren noteren we bij de meisjes in 1997 en 1998 terug een lichte toename. In 1998 waren de kindersterftcijfers voor jongens en meisjes quasi gelijk (respectievelijk 5,1 en 5,0 per 1.000 levendgeborenen). Voor meer info, zie 6.1 'Levensverwachting, mortaliteit en vermijdbare sterfte'.

Migratie

Het migratiesaldo is de balans van de inwijking min de uitwijking. Voor de migratie van en naar het buitenland is dit saldo lichtjes positief: jaarlijks komt er in het Vlaamse Gewest bijna 1 migrant op 1.000 inwoners bij (0,7%). Verhuisswagens rijden daarbij vooral naar Limburg.

Uit de rest van het land trekt het Vlaamse Gewest

1.56 Migratiesaldo per 1.000 inwoners per zone van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, gemiddelde 1996-1998. Bron: NIS, Bewerking APS.

vooral inwoners aan uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (0,7%). Anderzijds is er een zeer minieme uitstroom van Vlaanderen naar Wallonië (-0,2%). Verhuizen van het ene gewest naar het andere doet zich het vaakst voor in de provincie Vlaams-Brabant. Verhuisbewegingen tussen de provincies zijn uiterst miniem: Limburg, Antwerpen en Vlaams-Brabant verliezen inwoners aan Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen.

De meest opvallende migratiestroom is kort samen te vatten: van de stad, naar het groen. De zones die in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen omschreven werden als 'grootstad' en 'regiostad' verliezen inwoners.

Het 'buitengebied' trekt het meest inwoners aan, gevolgd door gemeenten in het 'kleinstedelijk-provinciaal gebied' (Wetteren, Geraardsbergen, Maasmechelen, enz.) en het 'regionaalstedelijk gebied' (Izegem, Diepenbeek, Oud-Turnhout, enz.). De stadsvlucht zet zich dus door, en veroorzaakt steeds meer druk op de groene zone.

Vooraf 'jongeren' (18-25 jaar) en 'jonge gezinnen' (25-34 & 0-9 jaar) verhuizen naar een andere gemeente. De grootste verhuisbewegingen bij jonge gezinnen zien we in kustgemeenten, in de randge-

meenten ten zuiden van Gent, in de randgemeenten van Antwerpen en in de suburbane gebied van gemeenten rond Brussel, Mechelen en Leuven. Een aangroei van jonge gezinnen is vooral te merken in gemeenten tussen Brussel en Mechelen en ten oosten van Leuven. Ook gemeenten in de Vlaamse Ardennen rond Oudenaarde, in het Pajottenland, in een brede strook van de Kempen en in noordoost Limburg zijn aantrekkelijk. De grote steden verliezen jonge gezinnen.

VOOR MEER INFORMATIE

Administratie Planning en Statistiek (2000): *“In- en uitwijking in Vlaamse steden en gemeenten. Analyse naar leeftijd en ruimtelijke structuren voor de periode 1996-1998”*, STATIVARIA 24, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, APS, Brussel.

Deboosere, P., Lesthaeghe, R., Surkyn, J. , Boulanger, P-M., Lamberet, A.(1997), *Algemene Volks- en woningstelling op 1 maart 1991. Huishoudens en gezinnen. Algemene Volks- en woningstelling op 1 maart 1991*, NIS & DWTC, Brussel.

Deboosere P., R. Lesthaeghe, J. Surkyn (2000): *“Evolutie van de nationale, regionale en gemeentelijke vruchtbaarheidsniveaus in België, 1989-1999”*, Working Paper Steunpunt voor Demografie 2000-7, Vrije Universiteit Brussel.

Jacobs T., A. Bauwens, E. Speltinckx, L. Lantican (2000): *“Gezinsontbinding in Vlaanderen. Boek I: Persoonlijke relaties in beweging”*, Onderzoek uitgevoerd in het kader van het ‘Programma Beleidsgericht Onderzoek’ van de Administratie Wetenschappen en Innovatie, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Universitaire Instelling Antwerpen.

Nationaal Instituut voor de Statistiek en Federaal Planbureau (1997): *“Bevolkingsvoorzichten 1995-2050”*, Ministerie van Economische Zaken, NIS, Brussel.

Bijzondere dank aan Prof. Dr. R. Lesthaeghe, Steunpunt Demografie, V.U.B.

2. Financiën en begroting

Een actieve uitgaven- en middelenpolitiek vormt de basis van een efficiënt overheidsbeleid. Daarbij hoort een zekere handelingsvrijheid of autonomie. Aan uitgavenzijde beschikt de Vlaamse overheid over de nodige autonomie, maar aan de inkomstenzijde is die te beperkt, waardoor Vlaanderen geen volwaardig fiscaal beleid kan voeren. Daarom maakt deze Vlaamse regering de verdere uitbouw van de fiscale autonomie tot een beleidsprioriteit. In het raam van het Belgisch stabiliteitsprogramma en het Europees Pact voor Stabiliteit en Groei heeft de Vlaamse regering zich geëngageerd om de uitstaande schuld geleidelijk te laten afnemen en daarna op een laag niveau te laten stabiliseren.

Blikvangers

- Door gewestbelastingen kan de Vlaamse overheid eigen inkomsten verwerven. Ten opzichte van vorig jaar stijgt de opbrengst uit de gewestbelastingen in 2000 met 12%.
- Het nauwgezette begrotingsbeleid van de Vlaamse overheid realiseert al een aantal jaren een overschot op haar begroting. De aangepaste Vlaamse begroting 2000 voldoet dan ook ruimschoots aan de opgelegde normen.
- Al een aantal jaren slaagt de Vlaamse overheid erin om haar uitstaande schulden geleidelijk aan af te bouwen. Daardoor zullen de rentelasten in belangrijke mate verminderen wat de druk van de schulden op de begroting doet afnemen.

Middelenbegroting

Na begrotingscontrole raamt men de algemene middelen waarover de Vlaamse overheid in 2000 kan beschikken op 630,1 miljard frank. Nominaal stijgen de begrote ontvangsten met 2,9% ten opzichte van de begrote middelen voor 1999. Sinds 1996 nemen de begrote ontvangsten jaarlijks met gemiddeld 5,5% toe. Het groeicijfer voor 2000 ligt dus lager dan de groeicijfers uit het verleden. De reden hiervoor is het feit dat de Vlaamse begroting voor zo'n 87% gefinancierd wordt door de middelen die haar worden toegewezen vanuit de federale overheid in uitvoering van de bijzondere financieringswet. Nu de definitieve fase van de financieringswet aanbreekt, nemen deze ontvangsten minder snel toe dan in de overgangsfase. De cijfers in dit hoofdstuk zijn steeds begrotingsgegevens. Het betreft dus ramingen van te ontvangen en uit te geven bedragen. De afwijkingen tussen de geraamde inkomsten en de gerealiseerde inkomsten zijn minimaal. Bovendien blijkt uit het verleden dat de Vlaamse overheid de ontvangsten voorzichtig inschat. De periode 1993-1999 telde jaarlijks

gemiddeld 0,58% meer ontvangsten dan men oorspronkelijk in de aangepaste begrotingen vermeldde. De algemene middelen kunnen worden opgesplitst in de samengevoegde en gedeelde belastingen, de gewestbelastingen, de gemeenschapsbelasting, de eigen niet-fiscale ontvangsten en de andere ontvangsten.

1 De samengevoegde en gedeelde belastingen

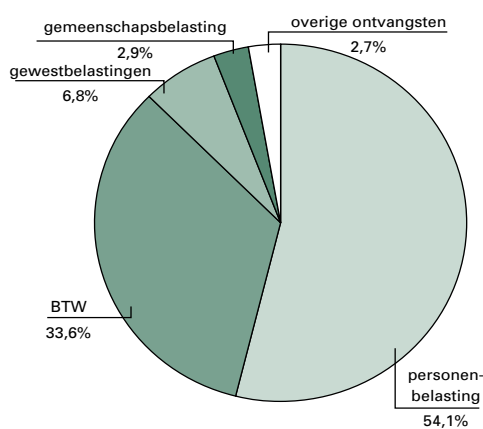
De samengevoegde en gedeelde belastingen die krachtens de financieringswet aan Vlaanderen worden overgedragen, vormen de belangrijkste categorie van de algemene middelen (87%). Het gaat om inkomsten die de federale overheid int, meer bepaald via de personenbelasting en de BTW. Voor 2000 raamt men deze middelen op 552,1 miljard frank. Ten opzichte van de aangepaste begroting 1999 verwacht men een stijging met 10,1 miljard frank. De toegewezen opbrengst uit de personenbelasting (54,1% van de algemene middelen) maakt de belangrijkste post van de samengevoegde en gedeelde belastingen uit.

2 Gewestbelastingen

De Vlaamse overheid beschikt ook over een aantal eigen inkomstenbronnen. De gewestbelastingen zijn belastingen waarvan de Vlaamse overheid de omvang mee kan bepalen. Met uitzondering van de onroerende voorheffing en de leegstandsheffing int de federale overheid deze belastingen. Vervolgens stort de federale overheid deze bedragen integraal door naar de Vlaamse overheid. Deze "eigen" inkomsten vertegenwoordigen bijna 7% van de totale middelen. De raming van de inkomsten uit de gewestbelastingen voor 2000 belooft 43 miljard frank. De successierechten en de registratierechten zijn de belangrijkste posten, samen goed voor zo'n 83% van de gewestbelastingen.

De sterke stijging van de begrote ontvangsten uit de gewestbelastingen zet zich ook dit jaar door. Ten opzichte van de aangepaste begroting voor 1999 stijgt de opbrengst uit de gewestbelastingen in

OORSPRONG TOTALE MIDDELEN

2.1 Oorsprong van de totale middelen van de Vlaamse overheid (na begrotingscontrole) in 2000, in miljard frank. Bron: Middelenbegroting.

EVOLUTIE VAN DE MIDDELEN

	1996	1997	1998	1999	2000
Gedeelde en samengevoegde belastingen	446,8	482,5	508,8	541,9	552,1
Gewestbelastingen	30,2	32,3	33,9	38,4	43,0
Gemeenschapsbelasting	15,6	16,5	17,2	17,8	18,0
Andere ontvangsten	15,9	18,5	15,1	14,5	17,0
Totaal	508,5	549,8	575,0	612,6	630,1

2.2 Evolutie van de middelen (aangepaste begrotingsgegevens) van de Vlaamse overheid van 1996 tot 2000, in miljard frank. Bron: Middelenbegroting.

2000 met zo'n 12% en dit vooral onder impuls van de ontvangsten uit successie- en registratierechten.

3 Gemeenschapsbelasting

Naast de gewestbelastingen is er ook een gemeenschapsbelasting, namelijk het kijk- en luistergeld, dat ook rechtstreeks ten goede komt aan de Vlaamse overheid. Sinds 1997 int de Vlaamse overheid het kijk- en luistergeld zelf, wat twee voordelen heeft. De inningskosten liggen lager en bovendien verloopt de inning efficiënter door de inschakeling van nieuwe informaticatechnologie. Als gevolg van een sensibiliseringscampagne om zwartkijken en -luisteren tegen te gaan, hebben zich in de periode oktober 1997 - december 1997 ruim 70.000 mensen aangemeld die hun kijk- en luistergeld niet betaalden. Dat vertegenwoordigt een opbrengst van ruim 300 miljoen frank extra.

Voor 2000 wordt de opbrengst van het kijk- en luistergeld geraamd op 18 miljard frank.

4 Eigen niet-fiscale ontvangsten

Deze categorie omvat onder andere de inkomsten uit de verkoop van overheidspublicaties, uit loods- en sleepgelden en uit de verkoop van onroerende goederen. Ze worden niet-fiscaal genoemd omdat de ontvangsten niet uit belastingen voortvloeien. De niet-fiscale ontvangsten worden voor 2000 geraamd op een bedrag van iets meer dan 6 miljard frank; dit is zowat 1% van de algemene middelen. Deze ontvangsten zijn over de jaren heen vrij stabiel.

5 Andere ontvangsten

Deze groep van ontvangsten bestaat uit de toegewezen ontvangsten, de trekkingsrechten tewerkstelling en de dotaties voor buitenlandse studenten. Als gevolg van het Sint-Elooisakkoord ontvangt de Vlaamse Gemeenschap substantieel meer trekkings-

rechten en een grotere dotatie voor buitenlandse studenten. Deze ontvangsten stijgen met 2,4 miljard frank ten opzichte van vorig jaar.

In principe komen alle ontvangsten terecht in één grote pot, de algemene middelen. Er zijn uitzonderingen op dit principe. De milieuheffingen komen niet terecht in de algemene middelenbegroting, maar worden rechtstreeks toegewezen aan het MINA-fonds. De raming van de ontvangsten uit deze milieuheffingen voor 2000 bedraagt 13,3 miljard frank.

Uitgabenbegroting

De algemene uitgaven van de Vlaamse overheid voor het jaar 2000 bedragen naar schatting 619,3 miljard frank in betalingskredieten. Vergeleken met vorig jaar is dat een toename van 2,9%. De uitgaven in de periode 1996 tot 2000 namen jaarlijks gemiddeld toe met 3,7%. Als we de betalingskredieten verdelen naar functioneel domein in de aangepaste begroting 2000, dan valt onmiddellijk het grote aandeel van het onderwijs op. Het percentage van de betalingskredieten dat naar onderwijs gaat, bedraagt zo'n 42%. Het gaat voornamelijk om de lonen van het onderwijzend personeel. Het domein "welzijn, volksgezondheid en gelijke kansen" verte-

UITGAVEN					
	1996	1997	1998	1999	2000
Absoluut cijfer	536	561,4	573,5	601,9	619,3
Absolute groei		25,4	12,1	28,4	17,4
Procentuele groei		4,7%	2,2%	5,0%	2,9%

2.3 Evolutie van de uitgaven van de Vlaamse overheid van 1996 tot 2000, in miljard frank (1996-2000: aangepaste begrotingsgegevens). Bron: Algemene uitgavenbegroting.

VLAAMSE GEWESTBELASTINGEN				
	1997	1998	1999	2000
Spelen en weddenschappen	947	962	900	862
Automatische ontspanningstoestellen	976	1.110	1.376	1.569
Openingsbelasting	349	354	320	368
Successierechten	13.869	14.800	17.600	19.686
Onroerende voorheffing	3.795	3.856	3.910	3.910
Registratierechten	11.960	12.500	14.000	16.389
Leegstandsheffing	405	285	160	110
Verwijlntresten			150	150
Totaal	32.301	33.867	38.416	43.044

2.4 Evolutie van de Vlaamse gewestbelastingen, van 1997 tot 2000, in miljoen frank (1997-2000: aangepaste begrotingsgegevens). Bron: Middelenbegroting.

genwoordigt zo'n 11,5% van de algemene uitgavenbegroting. Binnen dit domein gaat het grootste deel van het geld naar gehandicaptenzorg. Het laatste beleidsdomein met een aandeel van meer dan 10% is het domein "lokale overheden". Hier vloeit het grootste deel naar het gemeentefonds, een belangrijke financieringsbron voor de gemeenten. Volledigheidshalve moet vermeld worden dat deze uitgaven niet de uitgaven omvatten die het Minifonds in 2000 voorziet. De uitgaven voor milieu zijn op die manier met ongeveer de helft onderschat.

Begrotingssaldo

Ook in 2000 voorziet de Vlaamse overheid een overschot op haar begroting. De ingeschreven betalingskredieten zijn de kredieten voorzien om te voldoen aan de verplichtingen die men in 2000

BETALINGSKREDIETEN PER BELEIDSDOMEIN		
	2000 AANGEPAST	VERDELING %
Statutaire werking	3.616,7	0,58
Kanselarij	454,1	0,07
Buitenlands beleid	887,4	0,14
Brusselse aangelegenheden	1.169,3	0,19
Statistiek	10,9	0,00
Financiën	27.972,5	4,52
Gebouwen en ambtenaren	24.391,1	3,94
Onderwijs	260.317,3	42,03
Welzijn, gezondheid en gelijke kansen	71.063,4	11,47
Cultuur en jeugd	11.619,0	1,88
Toerisme	1.114,5	0,18
Economie	12.665,8	2,05
Werkgelegenheid	32.152,0	5,19
Lokale overheden	62.162,1	10,04
Land- en tuinbouw	2.043,4	0,33
Milieu	13.478,4	2,18
Ruimtelijke ordening	790,0	0,13
Monumenten en landschappen	1.530,9	0,25
Vlaams woonbeleid	11.388,5	1,84
Mobiliteit	54.347,5	8,78
Wetenschappen	15.258,8	2,46
Media	9.030,0	1,46
Sport	1.603,6	0,26
Energie	222,2	0,04
Totaal	619.289,4	

2.5 Uitgaven (betalingskredieten) van de Vlaamse overheid in 2000, in miljoen frank (op basis van de aangepaste begrotingsgegevens).
Bron: AZF, afdeling Budgettering.

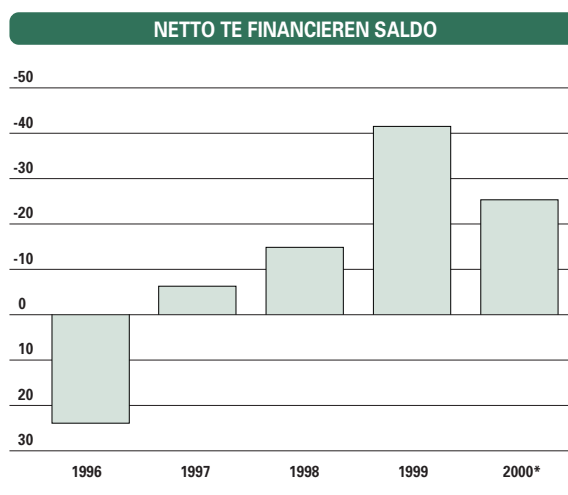
aangaat, of in de voorgaande jaren aangegaan heeft. Deze liggen lager dan de door de Vlaamse regering voor 2000 geraamde middelen. Het begrotingsoverschot voor 2000 bedraagt 10,8 miljard frank. De begroting 2000 voldoet aan de engagementen die de Vlaamse regering heeft aangegaan in het kader van het Europees stabiliteitspact en het Belgisch stabiliteitsprogramma. De Vlaamse regering heeft ervoor geopteerd om het scenario B van de Hoge Raad van Financiën (HRF) na te leven. Dit wil zeggen dat men gedurende de periode 2001-2010 een structureel begrotingsoverschot nastreeft dat weliswaar afneemt naar het einde van de periode toe. De aangepaste Vlaamse begroting 2000 voldoet ruimschoots aan de HRF-norm (in 2000: 14,4 miljard frank). De begroting 2000 voorziet een gecorrigeerd saldo van 20 miljard frank of 5,6 miljard hoger dan de na te leven norm.

Netto te financieren saldo

Het netto te financieren saldo (NFS) op kasbasis geeft het verschil weer tussen de kasontvangsten

BEGROTINGSBALDO					
	1996	1997	1998	1999	2000
Ontvangsten	508,4	549,9	574,9	612,6	630,1
Uitgaven	536,0	561,4	573,5	601,9	619,3
Begrotingssaldo	-27,6	-11,5	1,4	10,7	10,8

2.6 Evolutie van het begrotingssaldo, van 1996 tot 2000 (op basis van aangepaste begrotingsgegevens), in miljard frank.
Bron: Middelen- en uitgavenbegroting.

2.7 Evolutie van het netto te financieren saldo op kasbasis, in miljard frank, van 1996 tot 2000 (1996-1999: situatie op 31 december; 2000*: situatie op 31 augustus). Bron: AZF, afdeling Financieel Management.

en kasuitgaven (zonder de aflossingen van de geconsolideerde schuld). Het komt overeen met het bedrag dat de Vlaamse overheid zou moeten lenen om haar geplande uitgaven te doen. De laatste jaren daalt het netto te financieren saldo stelselmatig. Sinds 1997 is het netto te financieren saldo negatief doordat de ontvangsten van de Vlaamse overheid groter zijn dan haar uitgaven. Dit betekent dat de Vlaamse overheid sinds 1997 haar uitgaven niet langer moet financieren door het aangaan van bijkomende leningen en dit saldo kan aanwenden om de bestaande schuld af te bouwen. Op 31 augustus 2000 bedroeg het netto te financieren saldo -26,1 miljard frank. Ter vergelijking: vorig jaar bedroeg het netto te financieren saldo in augustus -25 miljard.

Schuldbeheer

De totale schuldenlast van de Vlaamse overheid vermindert stelselmatig sedert 1996. Aangezien er bovenop de gerealiseerde budgettaire overschotten ook nog terugbetalingen gebeurden vanuit de begroting, is de schuld aanzienlijk afgebouwd. Momenteel bedraagt de totale Vlaamse schuld 226 miljard frank (situatie op 31/8/2000).

Dit is een daling met 11,4% ten opzichte van de situatie eind vorig jaar en een daling met 34,2% ten opzichte van de totale schuld op het eind van 1996. De schuld van de Vlaamse overheid kan uitgesplitst worden in twee componenten: de directe en de indirecte schuld.

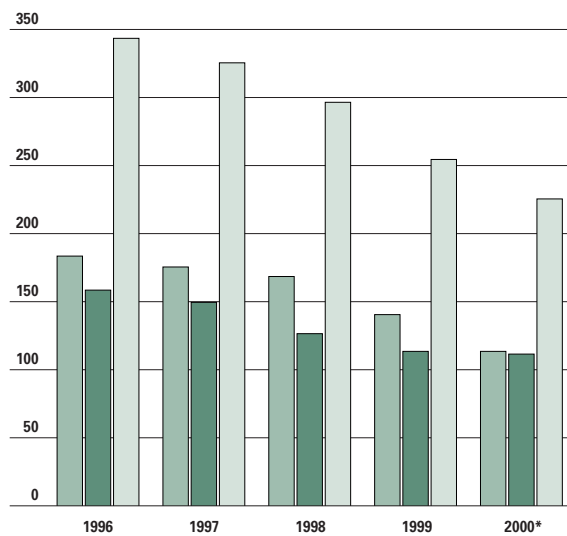
De directe schuld is gegroeid uit de leningen die de Vlaamse overheid jaarlijks heeft aangegaan om het begrotingstekort (NFS) te financieren.

Sinds 1997 daalt de directe schuld omdat er dan voor het eerst een overschot werd gerealiseerd. Ten opzichte van eind 1996 verminderde de directe schuld reeds met 38,2%.

De indirecte schuld bestaat uit de leningen die Vlaamse openbare autonome instellingen of lokale overheden in het Vlaamse Gewest afsloten om hun eigen financieringsbehoeften te dekken. Daarvan neemt de Vlaamse overheid de financiële lasten geheel of gedeeltelijk op zich. De indirecte schuld daalde dit jaar met 2 miljard ten opzichte van de situatie eind vorig jaar.

De combinatie van een dalende rente en een afbouwende schuld oefende een positieve invloed uit op de evolutie van de rentelasten met betrekking tot de directe en indirecte schuld van de Vlaamse Gemeenschap. Zo is de totale rentelast gedaald van 17,7 miljard frank in 1996 tot 10,3 miljard frank in 1999.

VLAAMSE SCHULDENLAST

2.8 Omvang en evolutie van de Vlaamse schuldenlast, van 1996 tot 2000, in miljard frank (cijfers voor de periode 1996-1999: situatie op 31/12; 2000: situatie op 31 augustus).
Bron: AZF, afdeling Financieel Management.

RENTELASTEN

JAAR	NETTO RENTELASTEN	AFLOSSINGEN UIT DE BEGROTING	TOTALE LAST OP DE BEGROTING
1996	-17.681	-10.572	-28.253
1997	-16.614	-10.124	-26.738
1998	-13.844	-14.735	-28.578
1999	-10.276	-16.636	-26.912

2.9 Rentelasten met betrekking tot de totale directe en indirecte schuld van 1996 tot 1999, in miljoenen frank.
Bron: Algemene uitgavenbegroting.

VOOR MEER INFORMATIE

Websites:

<http://www.vlaanderen.be/ned/sites/financien/index.html>

Publicaties:

Vlaamse regering, De Vlaamse begroting: een klare kijk op de cijfers, Brussel 2000. Deze publicatie kan u downloaden op de volgende website:

<http://www.vlaanderen.be/ned/sites/publicaties/index.html>

3. Buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelings- samenwerking

Steeds meer beslissingen die ingrijpend zijn voor het leven van de Vlamingen, worden op een internationaal niveau getroffen. Het is dus van belang dat Vlaanderen op de internationale scène aanwezig is. Het aantal verdragen, en meer in het bijzonder de verdragspartners waarmee de Vlaamse overheid overeenkomsten afsluit, geeft een aanwijzing van de internationale oriëntatie van Vlaanderen.

De officiële ontvangst van de minister-president door buitenlandse staatshoofden en regeringsleiders is een indicatie van groeiende internationale erkenning. De mate waarin de Vlaamse overheid bijdraagt tot de internationale instellingen en een netwerk van officiële vertegenwoordigers toont eveneens hoe internationaal georiënteerd het Vlaamse beleid is.

Zowel de export als de buitenlandse investeringen in Vlaanderen zijn van belang voor de economie, de werkgelegenheid en finaal de welvaart.

Vandaar dan ook de bijdrage van Vlaamse overheid tot het bestendigen en verbeteren van de exportprestaties van de Vlaamse ondernemers en het aantrekken van buitenlandse investeerders.

Vlaanderen wil ook een bijdrage leveren om de verschillen in welvaart en

welzijn tussen de Westerse landen en landen in ontwikkeling te verkleinen. In 1999 heeft de Vlaamse regering voor het eerst ontwikkelingssamenwerking losgekoppeld van het algemeen buitenlands beleid. Er werd tevens een minister van ontwikkelingssamenwerking aangeduid. Krachtlijnen van het beleid zijn ondermeer: sensibilisatie en projecten, geografische concentratie en thematische vernieuwing. Een eerste indicatie hiervan vinden we terug in de besteding van de Vlaamse middelen voor ontwikkelingssamenwerking.

Blikvangers

- De Vlaamse officiële vertegenwoordiging in het buitenland is in 1999 verder uitgebouwd. Zo werd er een gemeenschapsattaché benoemd in Berlijn en nam het aantal economische vertegenwoordigers toe.
- De Vlaamse uitvoer verdubbelde bijna tussen 1993 en 1999. Vlaamse uitvoerders blijven in toenemende mate steunaanvragen indienen bij de Vlaamse overheid om hun beursbezoeken en prospectiereizen te financieren.
- Het aantrekken van buitenlandse investeerders naar Vlaanderen bereikte in 1999 opnieuw een piek. Zowel het aantal projecten als de geïnvesteerde bedragen stegen ten opzichte van voorgaande jaren. De meeste investeringen kwamen uit de VSA (40%) en de informatie-technologie was de populairste sector.
- De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking krijgt steeds meer gestalte. De Vlaamse kredieten namen tussen 1998 en 2000 toe met liefst 160%.

3.1 Internationale oriëntatie van Vlaanderen

Internationale overeenkomsten

Vlaanderen gaat internationale overeenkomsten aan van diverse aard, zowel met landen als met regio's. Sinds 1993 is Vlaanderen bevoegd om autonoom exclusieve verdragen te sluiten met buitenlandse partners. Ongeveer 7 op 10 van de exclusieve verdragen wordt bilateraal aangegaan. Gemengde verdragen worden meer in multilateraal verband afgesloten.

Bij de culturele akkoorden, die meer dan één domein kunnen bestrijken, blijkt onderwijs in meer dan de helft van de overeenkomsten aan bod te komen. Europa voert de lijst aan van meest geëerde continenten, zowel bij de culturele akkoorden als de transnationale contracten. Azië en Amerika volgen op enige afstand.

In strikte zin maken intentieverklaringen geen deel uit van de internationale overeenkomsten omdat zij geen bindende juridische waarde hebben. Ze geven enkel een politiek signaal. Tussen september 1989 en februari 1999 onderschreef de Vlaamse

regering – of leden ervan – 41 intentieverklaringen met een buitenlandse partner. Zuid-Afrika is koploper en neemt samen met Tsjechië en Nederland bijna de helft van dit soort overeenkomsten voor zijn rekening.

INTERNATIONALE OVEREENKOMSTEN

	EXCLUSIEVE VERDRAGEN*	GEMENGDE VERDRAGEN**
Bilateraal	15	16
BLEU	–	38
Benelux	–	1
EU	–	47
Raad van Europa	–	8
Multilateraal	6	49
Totaal	21	159

3.1 Aantal exclusieve en gemengde verdragen waarbij Vlaanderen als partij betrokken is, 11/8/2000. Bron: COO, ABB.

* Verdragen waarvoor de Vlaamse regering, sinds de inwerkingtreding van de jongste staatshervorming, exclusief bevoegd is.

** Verdragen rond aangelegenheden waarvoor zowel de federale als de Vlaamse overheid bevoegd is.

INTERNATIONALE OVEREENKOMSTEN

	CULTURELE AKKOORDEN*				TRANSNATIONALE CONTRACTEN**	
	EUROPA	AFRIKA	AMERIKA	AZIË	TOTAAL	TOTAAL
Aantal	24	6	9	10	49	26
Beleidsdomein***						
Economie en werkgelegenheid	–	–	1	–	1	3
Leefmilieu en infrastructuur	15	5	7	4	31	6
Onderwijs	18	5	8	5	36	14
Welzijn, volksgezondheid en cultuur	19	5	8	5	37	1
Wetenschap en technologisch onderzoek	17	5	8	5	35	4

3.2 Aantal culturele akkoorden en transnationale contracten waarbij Vlaanderen als partij betrokken is, met aanduiding naar beleidsdomein, 11/8/2000. Bron: COO, ABB.

* Verdragen die door de federale overheid gesloten zijn, voor de jongste staatshervorming, en die materies betreffen waar gemeenschappen en gewesten voor bevoegd zijn.

** Verbintenissen tussen 2 staten/regio's waarvan tenminste 1 geen bevoegdheid heeft om verdragen te sluiten.

*** Eén cultureel akkoord of transnationaal contract kan meerdere beleidsdomeinen bestrijken.

Officiële ontvangsten

Het symbolisch belang van een officiële ontvangst is bijzonder groot. Ze staat immers voor de impliciete, constitutionele erkenning van Vlaanderen door het

buitenland. De Vlaamse minister-president werd meermaals officieel ontvangen door buitenlandse staatshoofden en regeringsleiders. Daarnaast heeft hij ook talloze werkbezoeken afgelegd.

INTENTIEVERKLARINGEN

LAND/REGIO/MULTILATERALE INSTELLING	AANTAL	BELEIDSDOMEIN*				
		ECONOMIE EN WERKGELEGENHEID	LEEFMILIEU EN INFRASTRUCTUUR	ONDERWIJS	WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR	WETENSCHAP EN TECHNOLOGISCH ONDERZOEK
Baden-Württemberg	1	x	x	x	x	
Catalonië	1	x	x	x	x	x
China	2		x	x		
Estland	1	x				
Hongarije	2	x	x	x	x	
IAO	1	x		x		
Letland	1	x	x			
Litouwen	3	x	x			
Nederland	4	x	x	x		x
Nord-Pas de Calais	1	x	x	x	x	x
Nordrhein-Westfalen	2	x	x		x	
Polen	2		x			
Tsjechië	5	x	x	x	x	x
Tunesië	1		x			
UNESCO	1			x	x	x
Vietnam	3		x			
Verenigde Staten	1			x		
Zuid-Afrika	9	x	x	x	x	
Totaal	41	12	14	11	8	5

3.3 Aantal intentieverklaringen per buitenlandse partner, met aanduiding naar beleidsdomein, 12/5/2000. Bron: COO, ABB.

* Eén intentieverklaring kan meerdere beleidsdomeinen bestrijken.

SAMENWERKINGSPROJECTEN MET DE IAO

LAND	PROJECT	LOOPTIJD	FINANCIËLE BIJDRAGE VLAANDEREN (IN US \$)
Baltische Staten	versterken van de werkgeversorganisaties	1997-1999	265.000
Chili	opleiding van consulenten inzake bedrijfsbeheer en technische steun voor KMO's	1997-1999	580.000
Chili	strategies and tools against social exclusion poverty	1998-2000	110.000
Hongarije	versterken van KMO-ondersteunende instellingen	1998-2000	310.000
Palestina	organisatie en beheer van de werknemersorganisaties in de Gazastrook en de westelijke Jordaanoever	1997-1999	165.000
Rusland	ontwikkeling van modulaire opleidingssystemen te Sint-Petersburg	1997-2000	800.000
Vietnam	oprichting van een vormings- en adviescentrum voor KMO's binnen de universiteit voor economische wetenschappen in Ho Chi Minh-stad	1998-2000	650.000

3.4 Overzicht van de lopende Vlaamse samenwerkingsprojecten met de IAO, 1997-2000. Bron: COO, ABB.

Internationale organisaties

Vlaanderen is op verschillende manieren betrokken bij tal van multilaterale instellingen. Dat gebeurt via deelname aan comités en werkgroepen, of via participatie aan allerlei projecten en programma's. Zo heeft de Vlaamse regering in 1994 een samenwerkingsfonds ter waarde van 16 miljoen frank opgericht bij de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD). In 1998 volgde een Vlaams milieufonds van 40 miljoen frank bij de Wereldbank. In dat kader worden allerlei projecten geselecteerd, medegefinancierd en uitgevoerd. Op die manier stimuleert men de samenwerking en kennisoverdracht tussen de verschillende partners. Ook bij de UNESCO is er een Vlaams wetenschappelijk samenwerkingsfonds van jaarlijks 45 miljoen frank, naast projectmatige acties in het kader van het samenwerkingsakkoord dat Vlaanderen met de UNESCO sloot in 1998.

Vlaanderen zetelt in comités en werkgroepen, maar heeft ook diverse samenwerkingsprojecten lopen bij de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). Voor de periode 1997-2000 komt de totale financiële bijdrage van Vlaanderen voor deze projecten op 2,88 miljoen US \$. Ook met de United Nations University (UNU) heeft de Vlaamse overheid samenwerkingsprojecten lopen ter waarde van 42,4 miljoen frank voor de periode 1998-2002. Binnen de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de Raad van Europa is Vlaanderen op verschillende terreinen actief. Bij de Wereldorganisatie voor Toerisme (WTO) en de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) beperkt de rol van Vlaanderen zich meer tot louter lidmaatschap.

OFFICIËLE ONTVANGSTEN

JAAR	LAND/REGIO	STAATSHOOFD
1994	Tsjechië	president Václav Havel
	Hongarije	president Árpád Göncz
1995	Polen	president Lech Wałęsa
	Frankrijk	president François Mitterrand
	Chili	president Eduardo Frei
1996	Estland	president Lennart Meri
	Letland	president Guntis Ulmanis
	Litouwen	president Algirdas Brazauskas
	Zuid-Afrika	president Nelson Mandela
1997	Roemenië	president Emil Constantinescu
	Nederland	minister-president Wim Kok
1998	Portugal	president Jorge Sampaio
	Baskenland	president José Antonio Ardanza
	Slovenië	president Milan Kucan
		premier Janez Drnovsek
	Hongarije	president Árpád Göncz
	premier Viktor Orbán	
1999	Polen	premier Jerzy Buzek
	Catalonië	president Jordi Pujol
	Nordrhein-Westfalen	minister-president Wolfgang Clement
2000	Nederland	minister-president Wim Kok
	Berlijn	minister-president Eberhard Diepgen
	Brandenburg	minister-president Manfred Stolpe
	Luxemburg	premier Jean-Claude Juncker
	Nordrhein-Westfalen	minister-president Wolfgang Clement
	Zuid-Afrika	President Thabo Mbeki

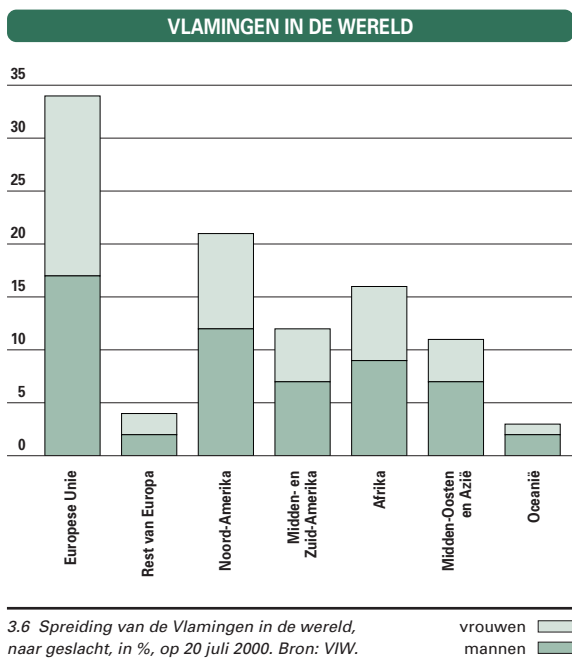
3.5 Officiële ontvangsten van de minister-president door staatshoofden en regeringsleiders in het buitenland, 1994 - november 2000. Bron: COO, ABB.

3.2 Vlaamse vertegenwoordiging

Vlamingen in de wereld

Hoeveel Vlamingen er in het buitenland leven en werken, is niet bekend. Er bestaat geen verplichting om gegevens centraal bij te houden.

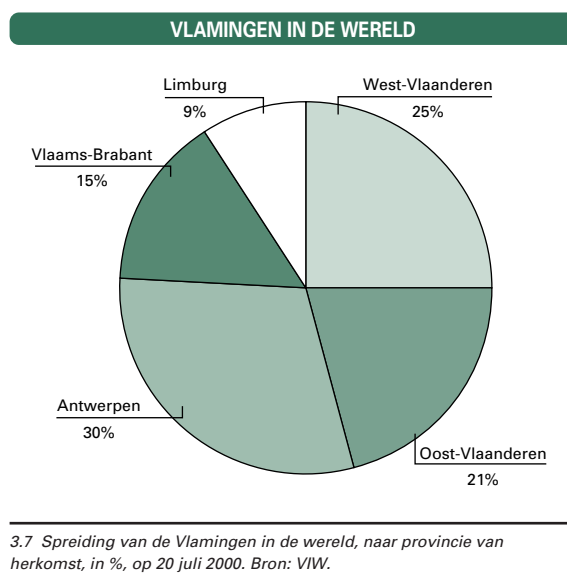
De stichting Vlamingen in de Wereld (VIW) kreeg van de Vlaamse overheid in 2000 een werkingstoelage van 13 miljoen frank. Dat geld was bedoeld om het adressenbestand van Vlaamse landgenoten in het buitenland verder uit te bouwen en - weliswaar informele - netwerken op te zetten. Op 20 juli 2000 beschikte deze instelling over een inventaris met 15.671 adressen. Van ongeveer een derde kent men geslacht, opleiding, beroep en de gemeente van herkomst. De provincie Antwerpen staat op kop gevolgd door West-Vlaanderen. De Europese Unie trekt het meeste Vlamingen aan. Noord-Amerika komt op de tweede plaats.

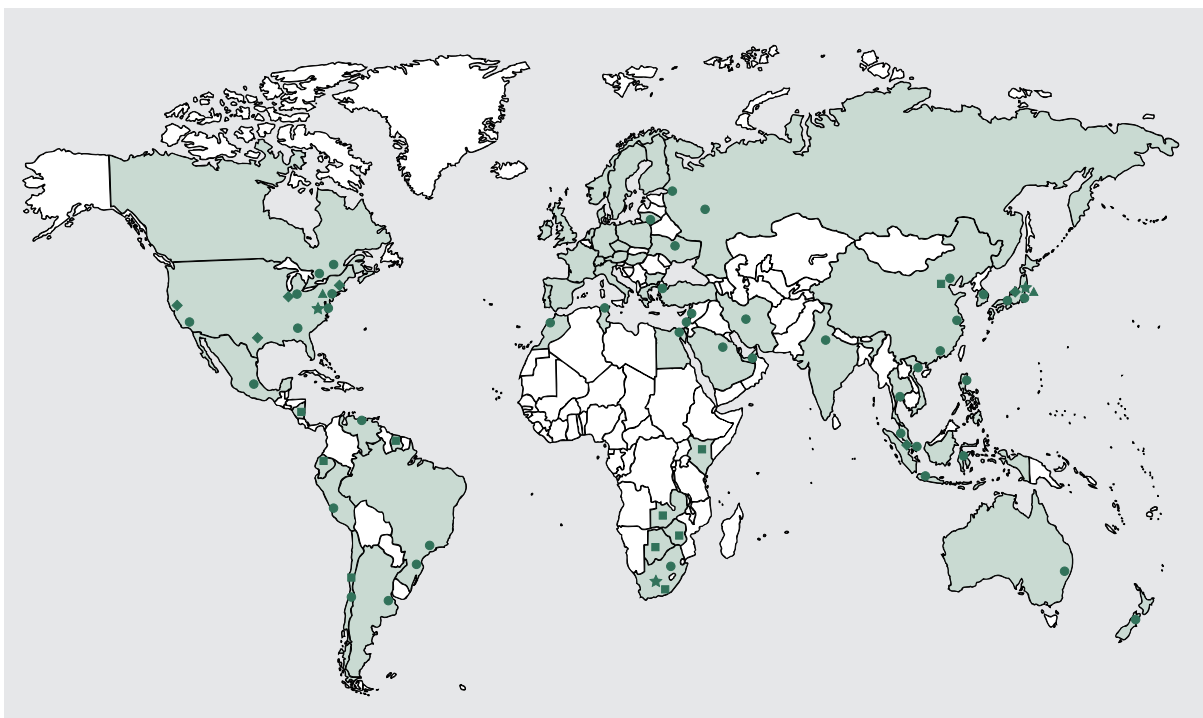
Officieel netwerk van Vlaamse vertegenwoordigers

Sinds Vlaanderen naar buiten treedt als een volwaardige internationale partner is de officiële vertegenwoordiging in het buitenland de laatste jaren sterk uitgebouwd.

De Vlaamse vertegenwoordiging is divers, wereldwijd verspreid en verloopt via verschillende netwerken. Op termijn wil men komen tot één netwerk waarin de gespecialiseerde netwerken, elk met een eigen opdracht, complementair kunnen functioneren. Deze trend komt reeds tot uiting in Oostenrijk, waar men sinds november 1994 de eerste geïntegreerde vertegenwoordiging opende. Het Vlaams Huis in Wenen huisvest de kantoren van de attaché van de Vlaamse Gemeenschap, de economische vertegenwoordiger en de vertegenwoordiger van Toerisme Vlaanderen. Zo krijgt de vertegenwoordiging in het buitenland een duidelijk herkenbaar

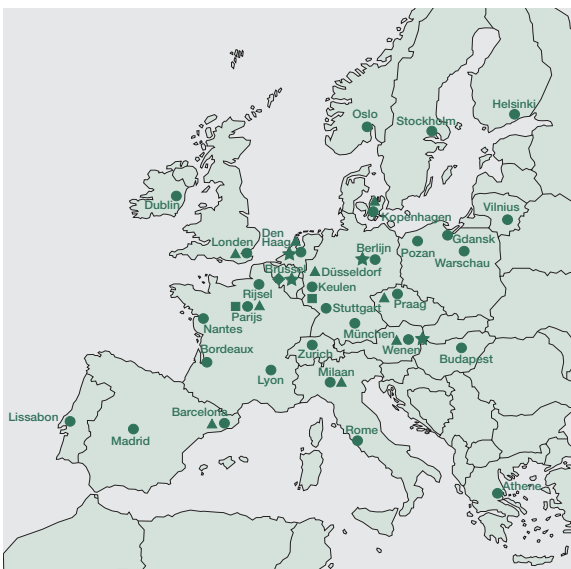
VLAAMSE VERTEGENWOORDIGING IN DE WERELD

3.8 Overzicht van de verschillende vertegenwoordigers per werelddeel, overzicht augustus 2000.
Bron: COO, ABB.

- ★ attachés van de Vlaamse Gemeenschap
- Vlaamse economische vertegenwoordigers en handelssecretarissen
- ◆ investeringsprospectoren en technologisch attaché
- ▲ Vlaamse toeristische promotie en VLAM
- VVOB-vertegenwoordigers

EUROPA

3.9 Overzicht van de verschillende vertegenwoordigers in Europa, overzicht augustus 2000.
Bron: COO, ABB.

- ★ attachés van de Vlaamse Gemeenschap
- Vlaamse economische vertegenwoordigers
- ◆ investeringsprospectoren en technologisch attaché
- ▲ Vlaamse toeristische promotie en VLAM
- VVOB-vertegenwoordigers

Vlaams gezicht en verloopt de onderlinge coördinatie van de diensten vlotter. Ook in Den Haag werd in november 1999 een geïntegreerde Vlaamse vertegenwoordiging geopend. Er zijn plannen voor een soortgelijke integratie in Berlijn en in Parijs.

1 Gemeenschapsattachés

Anno 2000 telt de Vlaamse overheid 7 attachés van de Vlaamse Gemeenschap die deel uitmaken van de administratie Buitenlands Beleid. Zij zijn de diplomatieke vertegenwoordigers van de Vlaamse regering in Berlijn, Den Haag, Wenen-Praag-Budapest, Washington, Tokio, Pretoria en de Europese Unie. Er werd beslist om gemeenschapsattachés te plaatsen in elk van de buurlanden. Op korte termijn komen er bijgevolg ook attachés in Parijs en Londen. Tevens komt ook Kopenhagen in aanmerking als standplaats, om zo een brug naar de Noordse landen te leggen.

Het werkterrein van een attaché bestrijkt in feite bijna alle domeinen die tot de bevoegdheid van de Vlaamse regering behoren. Uitzonderingen daarop zijn het aantrekken van de buitenlandse investeringen en het promoten van export en toerisme.

De attaché verschaft doelgerichte informatie over Vlaanderen aan de lokale instanties. Daarnaast zal hij ook informatie inwinnen over mogelijke samenwerkingsvormen met Vlaanderen.

② Vlaamse economische vertegenwoordigers

Export Vlaanderen beschikte in augustus 2000 over een netwerk van 79 Vlaamse economische vertegenwoordigers en handelssecretarissen die wereldwijd verspreid zijn. Eén van de belangrijkste taken van de vertegenwoordigers is het opsporen van exportkanalen binnen het ambtsgebied. Ook dienen zij tijdig belangrijke marktevoluties te signaleren. In hun ruim bevoegdheidspakket steekt het aanknopen van contacten met handelspartners, het uitwerken van commerciële samenwerkingsvormen, het inwinnen van informatie, het organiseren van ontmoetingsdagen en zendingen.

③ Vlaamse investeringsprospectoren en technologisch attaché

In 2000 beschikte de Dienst Investeren Vlaanderen (DIV) over 8 investeringsprospectoren met standplaats in Boston, Chicago, Dallas, San Francisco, Tokio, Singapore en Brussel. Hun primordiale opdracht is het opsporen van kandidaat-investeerders en hen ervan overtuigen dat Vlaanderen een geschikte regio is om in te investeren. De technologisch attaché heeft zijn basis in Tokio. Hij staat in voor het opsporen, informeren en begeleiden kandidaat-investeerders in sectoren die zeer kennisintensief zijn. Dergelijke investeringen naar Vlaanderen halen, leidt meteen ook tot het binnenbrengen van spitstechnologie.

④ Vertegenwoordigers Toerisme Vlaanderen en VLAM

Toeristische promotie valt onder de bevoegdheid van Toerisme Vlaanderen. Hun kernopdracht bestaat uit het promoten van Vlaanderen als vakantiebestemming in binnen- en buitenland. Het Vlaams promotiecentrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM) is een organisatie naar privaat recht. Ze promoot de Vlaamse landbouw-, tuinbouw- en visserijproducten in binnen- en buitenland. De buitenlandse promotie is eerder handelsgericht en de VLAM-werking spitst zich vooral toe op de contacten met de distributie. De VLAM beschikte in 2000 nog steeds over 2 vertegenwoordigers met standplaats in Parijs en Keulen. Zij dienen als aanspreekpunt van de Vlaamse landbouw

voor respectievelijk de Franse en Zwitserse, en de Duitse en Oostenrijkse handel.

⑤ VVOB vertegenwoordigers

De Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand (VVOB) participeert bij de uitbouw van onderwijs, opleidings- en onderzoeksprogramma's in landen in ontwikkeling. Ongeveer 150 VVOB-coöperanten zijn actief in een 12-tal landen in Afrika, Azië en Midden-Amerika. Daarnaast zijn er 10 VVOB-medewerkers betrokken bij de organisatie van Nederlands taalonderwijs en het uitdragen van de Vlaamse cultuur in het buitenland.

3.3 Extern economisch beleid

Buitenlandse handel

Export

Vlaanderen exporteerde volgens het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) in 1999 voor een bedrag van 5.193 miljard frank aan (tastbare) goederen.

Dit is zo maar even 76,6% van de totale Belgische uitvoer. Een belangrijk deel van deze sterke Vlaamse prestatie is te verklaren door het zogenaamde 'poorteffect'.

De belangrijke havens en luchthavens situeren zich immers in Vlaanderen en heel wat van de exportactiviteiten worden daar geregistreerd.

De Vlaamse uitvoer zit in de lift. In 1999 lag de totale waarde van de uitvoer 85,5% hoger dan in 1993. Recente cijfers bevestigen deze sterke trend: in het tweede kwartaal van 2000 was de uitvoerwaarde 20,2% hoger dan tijdens hetzelfde kwartaal van 1999.

De Vlaamse export is sterk georiënteerd op onze Europese partners en op onze buurlanden in het bijzonder. Onze belangrijkste klant is Duitsland.

Tussen 1993 en 1999 groeide de uitvoer naar Duitsland minder sterk dan gemiddeld. Ook is de exportgroei naar de EU beduidend lager dan voor de rest van Europa.

Amerika wint aan belang. De uitvoertoename naar Azië oogt minder spectaculair en klimt uit een dal: de financieel-economische crisis van 1997-'98 zorgde voor een terugloop van onze export naar deze regio. Sindsdien herpakt de Vlaamse uitvoer naar Azië zich.

De belangrijkste productgroepen in de Vlaamse export waren in 1999 machines en instrumenten, vervoermaterieel en chemische producten. Het aandeel van machines en instrumenten en van chemische producten neemt sedert 1993 merkbaar toe.

UITVOER NAAR LAND

TOTAAL	(miljard frank)	5.193
EUROPA		80,2%
Europese Unie		74,4%
waarvan: Duitsland		17,9%
Frankrijk		14,9%
Verenigd Koninkrijk		11,0%
Nederland		13,2%
Italië		5,4%
Spanje		3,8%
Rest van Europa		5,8%
waarvan: Zwitserland		1,5%
Rusland		0,4%
Polen		0,9%
AFRIKA		1,7%
AMERIKA		7,1%
Noord-Amerika		6,1%
waarvan: Verenigde Staten		5,6%
Latijns-Amerika		1,0%
waarvan: Brazilië		0,3%
AZIË		10,3%
Nabije en Midden-Oosten		3,4%
waarvan: Israël		2,2%
Oost-Azië		6,9%
waarvan: Indië		2,3%
China		0,6%
Japan		1,4%
Hong-Kong		0,8%
OCEANIË		0,5%
REST		0,4%

3.10 Uitvoer van het Vlaamse Gewest naar land van bestemming in 1999. Aandeel van de diverse landen, in %. Bron: INR.

UITVOER NAAR PRODUCTGROEP

Vee, dieren, vlees en zuivel	2,3%
Plantaardige producten	3,2%
Voeding	4,4%
Minerale producten	2,8%
Chemische producten	14,5%
Kunststof- en rubberproducten	8,1%
Hout, papier en karton	3,2%
Textiel, confectie en schoeisel	7,9%
Keramische producten, cement en glas	1,1%
Edelstenen	9,5%
Onedele metalen	7,0%
Machines en instrumenten	17,5%
Vervoermaterieel	15,4%
Diverse	3,1%
Totaal	100,0%

3.11 Uitvoer van het Vlaamse Gewest naar productgroep in 1999. Aandeel van de diverse productgroepen, in %. Bron: INR.

Exportbevordering

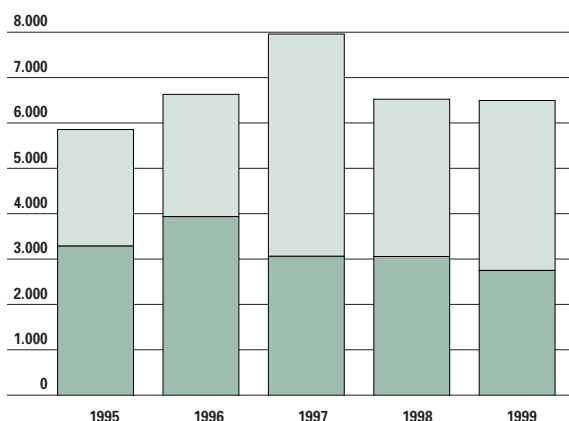
Export Vlaanderen wil de export van de Vlaamse ondernemers bevorderen. Zo vangen de exportcentra van Export Vlaanderen de bedrijfsleiders en exportmanagers op die met tal van vragen over export komen aankloppen.

Kenmerkend voor 1999 is de verdere daling in het totaal aantal gestelde vragen om adressen, inlichtingen en marktonderzoeken. Dit is ondermeer het gevolg van de toegenomen hoeveelheid informatie die in de wekelijkse Exportbrief terug te vinden is.

Een tweede factor is het grote aantal contacten dat tot stand kwam tijdens de in 1998 opgestarte Exportdagen. Deze bieden de Vlaamse uitvoerders de kans om op een gestructureerde manier met een hele regio kennis te maken. De vijf reeksen Exportdagen die in 1999 werden georganiseerd, trokken 628 deelnemers. In totaal maakten ze ongeveer 2.000 individuele afspraken.

De grootste opkomst werd genoteerd voor de regio Centraal- en Oost-Europa.

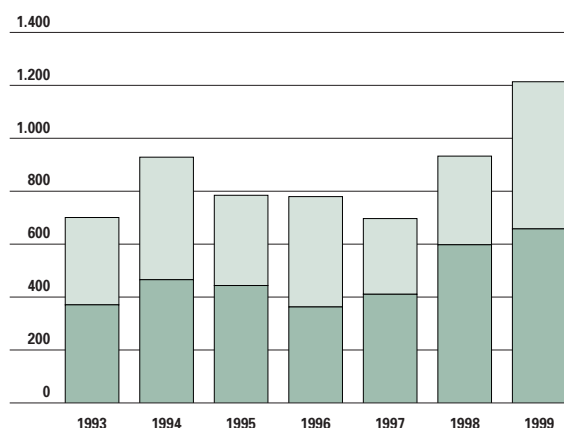
EXPORTCENTRA

3.12 Evolutie van aantal vragen om adressen, inlichtingen en marktonderzoeken bij de Exportcentra, van 1995 tot 1999. Bron: Export Vlaanderen, APS-bewerking.

inlichtingen en
marktonderzoeken
adressen

GOEDGEKEURDE STEUNAANVRAGEN

3.13 Evolutie van het aantal goedgekeurde steunaanvragen, van 1993 tot 1999. Bron: Export Vlaanderen, APS-bewerking.

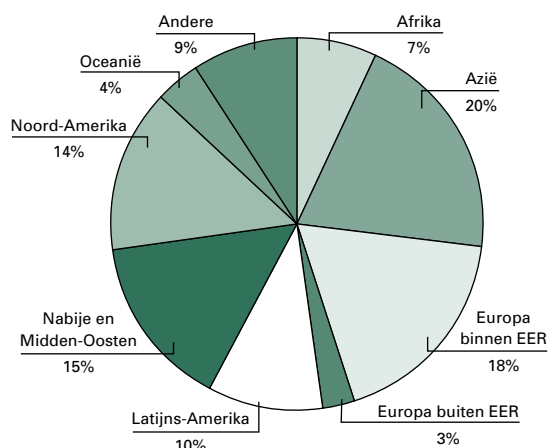
prospectie-initiatieven
beursdeelnames

EXPORTDAGEN

	CENTRAAL- EN OOST-EUROPA	NOORD-EUROPA	ZUID-EUROPA	AZIË EN OCEANIË	NOORD- EN ZUID-AMERIKA
Deelnemende bedrijven	212	80	113	108	56
Inschrijvingen workshops	356	233	166	128	245
Individuele afspraken	452	434	349	361	385

3.14 Overzicht aanwezigheid bedrijven op Exportdagen, georganiseerd per regio, 1999. Bron: Export Vlaanderen.

STEUN PROSPECTIE-INITIATIEVEN

3.15 Geografische spreiding van prospectie-initiatieven van ondernemingen, in %, 1999. Bron: Export Vlaanderen.

BUITENLANDSE INVESTERINGEN

	PROJECTEN (AANTAL)	INVESTERINGS- BEDRAGEN (IN MILJARD FRANK)	DIRECTE TEWERKSTELLING (AANTAL ARBEIDSPLAATSEN)
1994	44	14	1.650
1995	56	18	2.128
1996	88	52	5.299
1997	94	62	3.819
1998	128	73	7.408
1999	179	101	9.422

3.16 Evolutie van het aantal investeringsprojecten, het investeringsbedrag en de directe tewerkstellingscreatie, van 1995 tot 1999. Bron: Dienst Investeren in Vlaanderen.

Export Vlaanderen verleent ook financiële steun aan bedrijven die nieuwe en verre markten willen verkennen. Het aantal goedgekeurde financiële aanvragen voor beursdeelnames en prospectie-initiatieven steeg in 1999 met bijna een derde tot 1.221. In totaal werd er voor ongeveer 100 miljoen frank steun toegekend.

Ongeveer 94% van de ondersteunde beursdeelnames vindt plaats in Europa. De populairste sectoren zijn textiel, bouw en landbouw.

De prospectie-initiatieven zijn geografisch meer gespreid met Azië op kop. De meest voorkomende sectoren zijn hier bouw, textiel en voeding-horeca.

Aantrekken buitenlandse investeringen

De Dienst Investeren Vlaanderen (DIV) poogt buitenlandse investeerders naar Vlaanderen te halen. De buitenlandse investeringen gingen tussen 1994 en 1999 in stijgende lijn. Zowel het aantal projecten als de geïnvesteerde bedragen klommen jaar na jaar. Ook de bijhorende creatie van tewerkstelling vermeerderde.

Zoals voorgaande jaren kwam ook in 1999 het grootste aantal investeringsprojecten uit de VSA (40%), op de voet gevolgd door Europa (39%) en Azië (20%). Informatie-technologie, chemie en de autosector voeren de klassering aan. De spreiding tussen nieuwe en uitbreidingsinvesteringen blijft evenwichtig. Het aantal buitenlandse overnames is ook in 1999 zeer beperkt.

3.4 Ontwikkelings-samenwerking

De Vlaamse overheid maakt zowel kredieten vrij om de Vlaamse bevolking bewust te maken van de ontwikkelingsproblematiek als voor ontwikkelingsprojecten. Voor concrete projecten ter plaatse zijn de kredieten tussen 1998 en 2000 met bijna de helft gestegen tot 315 miljoen frank. Het grootste deel van de middelen gaat naar projecten in Zuid-Afrika en Chili. Meer en meer probeert Vlaanderen zijn inspanningen geografisch te concentreren. Zones waar de noden het hoogst zijn krijgen prioriteit. Zo beperken de inspanningen in Zuid-Afrika zich tot enkele provincies: de Noordelijke provincie, de provincie Vrijstaat en Kwa Zulu Natal. Hetzelfde gebeurt in Chili.

In Zuid-Afrika zijn onderwijs en huisvesting duidelijk de twee hoofdthema's. In mindere mate komen

gezondheidszorg, welzijn en cultuur aan bod. De projecten kunnen zowel via een Vlaamse organisatie of niet-gouvernementele organisatie (NGO) worden uitgevoerd als door rechtstreekse overeenkomsten met de plaatselijke overheid, universiteiten of lokale NGO's.

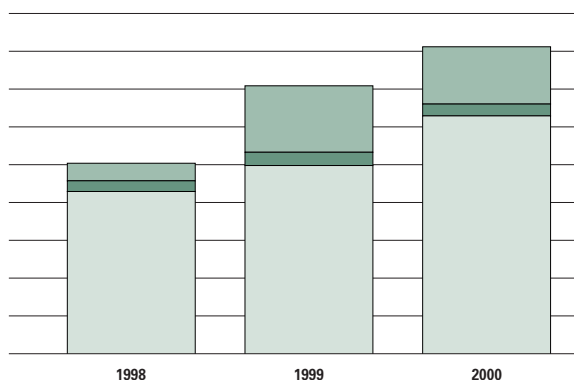
In de voorbije jaren heeft Vlaanderen ook humanitaire bijstand verleend aan landen in nood. Deze bijstand omvat noodhulp aan slachtoffers van conflicten of natuurrampen, ondersteuning van vluchtelingen en voedselhulp voor de meest kwetsbare bevolkingsgroepen. De hulpacties worden meestal uitgevoerd door gespecialiseerde instanties zoals Artsen Zonder Grenzen en het Rode Kruis. De voorbije jaren steunde Vlaanderen voornamelijk hulporganisaties die actief waren in ex-Joegoslavië en Rwanda.

BESTEDINGEN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING ZUID-AFRIKA

	1995	1996	1997	1998	1999	1995-1999	
						TOTAAL	%
Ambtenarenzaken	-	10,5	-	-	-	10,5	0,9
Cultuur	4,5	4,3	21,9	10,9	22,0	63,6	5,5
Economie	19,2	10,0	7,8	-	7,0	44,0	3,8
Gezondheidszorg	48,0	26,5	17,2	5,6	1,1	98,4	8,5
Huisvesting	50,0	-	42,1	7,9	100,0	200,0	17,4
KMO	-	-	23,3	-	-	23,3	2,0
Landbouw	2,0	7,0	4,7	-	9,6	23,3	2,0
Leefmilieu	-	8,8	4,7	27,9	20,1	61,6	5,3
Onderwijs	32,6	82,7	99,8	144,2	96,2	455,5	39,5
Sociaal-cultureel	11,4	-	-	-	-	11,4	1,0
Tewerkstelling	-	-	-	6,5	-	6,5	0,6
Welzijn	-	24,2	16,4	27,8	19,3	87,6	7,6
Wetenschap	17,9	7,2	12,1	13,8	9,6	60,7	5,3
Niet gespecificeerd	-	4,7	0,9	-	-	5,5	0,5
Totaal	185,6	185,9	250,8	244,6	285,0	1.151,9	100,0

3.17 Evolutie van vastgelegde bedragen ontwikkelingssamenwerking voor Zuid-Afrika, per thema, in miljoen frank, van 1995 tot 1999. Bron: COO, ABB.

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

3.18 Evolutie van de bestedingen aan ontwikkelingssamenwerking, in miljoen frank, van 1998 tot 2000. Bron: COO, ABB.

noodhulp
sensibilisering
projecten

VOOR MEER INFORMATIE

Dienst Investeren in Vlaanderen, 1999 Annual Report, Brussel, 2000
Export Vlaanderen, Jaarverslag 1999, Brussel, 2000
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Buitenlands Beleid, Vertegenwoordigers van Vlaanderen in het buitenland, 2000

4. Mobiliteit

Vlaanderen streeft in de beleidsnota mobiliteit en openbare werken vijf strategische doelstellingen na:

- *De bereikbaarheid van de economische knooppunten en poorten waarborgen.* Onze gunstige geografische ligging is een sterke troef die mee aan de basis ligt van de Vlaamse economische welvaart. Congestieverschijnselen dreigen de bereikbaarheid van de economische knooppunten en poorten in het gedrang te brengen. De Vlaamse regering maakt dan ook een prioriteit van een goede bereikbaarheid. We bekijken hier drie elementen die een cruciale rol spelen: de reistijden, de kostprijs van het vervoer en de betrouwbaarheid van de verkeersinfrastructuur.
- *De verplaatsingsmogelijkheid voor iedereen verzekeren.* Om de verplaatsingsmogelijkheden in kaart te brengen wordt het vervoermiddelenbezit van de gezinnen en de impact van het vervoer op het gezinsbudget besproken. Zich kunnen verplaatsen is namelijk een essentiële voorwaarde om te kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven.
- *Het aantal verkeersslachtoffers verminderen.* De verkeersveiligheid verbeteren is een zeer belangrijke doelstelling van het mobiliteitsbeleid. We benaderen de verkeersveiligheid vanuit twee invalshoeken: het aantal letselongevallen en het aantal verkeersslachtoffers.
- *De verkeersleefbaarheid verbeteren en*
- *De schade die het verkeer veroorzaakt aan natuur en milieu terugdringen.* Over de jaren heen is de negatieve impact van verkeer en vervoer op het milieu en de leefbaarheid steeds zwaarder gaan doorwegen. Drie indicatoren vertellen meer over deze negatieve impact: de emissies veroorzaakt door het wegverkeer, de hinder die de burger ondervindt van het verkeer en het subjectieve onveiligheidsgevoel.

Voorafgaande aan de bespreking van de beleidsindicatoren worden, aan de hand van een reeks kerncijfers, de waargenomen trends in beeld gebracht voor het beleidsdomein mobiliteit. Vooreerst wordt ingegaan op de evolutie en de samenstelling van het voertuigenpark en van de andere vervoermiddelen. Vervolgens worden per modus de verkeers- en vervoersprestaties weergegeven. Deze kerncijfers schetsen de context waarbinnen het mobiliteitsbeleid gepositioneerd moet worden.

Blikvangers

- Vlamingen maken meer gebruik van de fiets dan Walen en Brusselaars. In het woon-werkverkeer gebruiken de Walen duidelijk meer de auto dan de Vlamingen en de Brusselaars. In het woon-schoolverkeer in Vlaanderen is de fiets de belangrijkste modus. In Wallonië worden de schoolkinderen veel meer met de wagen naar school gebracht. Deze verschillen in verplaatsingsgedrag pleiten dan ook voor een regionaal gedifferentieerd mobiliteitsbeleid.
- Voor het derde opeenvolgende jaar wordt een sterke stijging vastgesteld in het wegverkeer. Vooral de autosnelwegen kennen een forse groei. De economische groei die de laatste jaren wordt vastgesteld is hier zeker niet vreemd aan. Opvallend is wel dat de stijging van de brandstofprijzen (boven het inflatieniveau) het wegverkeer niet heeft kunnen afremmen.
- Ook bij het openbaar vervoer neemt het aantal reizigers verder toe. Het aantal reizigers van De Lijn nam in 2000 verder toe tot ongeveer 240 miljoen. De investeringen van de laatste jaren in een verruiming van het aanbod (via de mobiliteitsconvenanten) zijn niet vreemd aan dit succes. De N.M.B.S. kende in 1999 ook een stijging van het aantal passagiers, maar niet zo uitgesproken (+1%).
- In 2000 kende de goederentrafiek in de Antwerpse haven een sterke groei. Ook in de andere havens neemt de goederentrafiek licht toe of blijft nagenoeg stabiel. De passagierstrafiek is opnieuw sterk gezakt.
- De luchthaven van Zaventem blijft groeien, zowel wat het goederenvervoer als het aantal passagiers betreft. De luchthaven van Oostende kende in 2000 een daling in zowel het aantal passagiers als de vervoerde vracht. In de luchthaven van Deurne steeg zowel de goederen- als de passagierstrafiek.
- Sinds 1996 neemt het aantal verkeersongevallen toe. Vooral het aantal lichtgewonden stijgt. Het aantal verkeersdoden en zwaargewonden blijft dalen.
- Door allerlei technologische verbeteringen en een veranderde brandstofsamenstelling daalt de uitstoot van CO, SO₂ en NMVOS, stikstofoxides (NO_x) en stofdeeltjes. De uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) neemt toe. Verwacht wordt dat door de strengere EU-reglementering inzake emissienormen en brandstofkwaliteit de uitstoot verder zal dalen (met uitzondering voor CO₂).

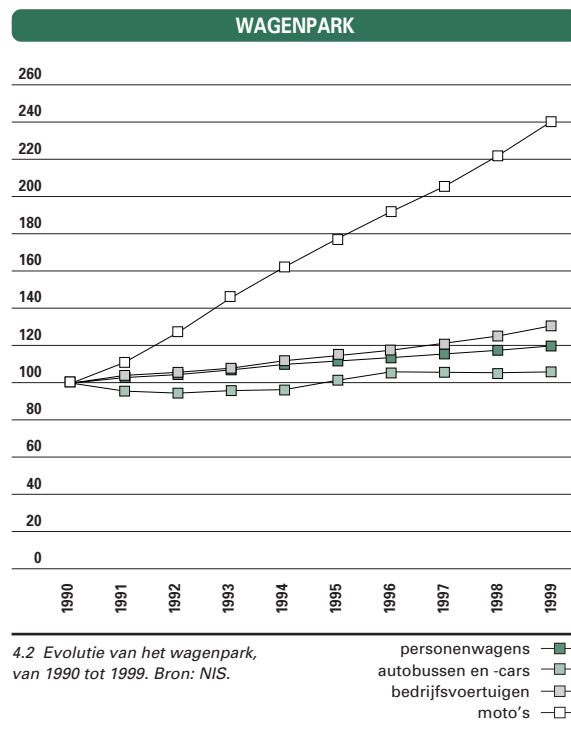
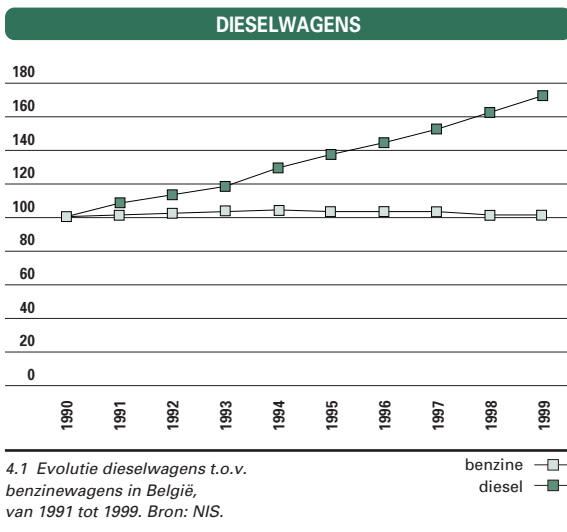
4.1 Kerncijfers

Vervoermiddelen

1 Voertuigenpark

In 1999 telde Vlaanderen 3,3 miljoen voertuigen waarvan 82% personenwagens. Momenteel zijn 2,7 miljoen personenwagens geregistreerd. Ten opzichte van 1990 betekent dit een stijging met 20%. De stijging komt praktisch volledig op rekening van de dieselwagens. Voertuigen op LPG en elektrische wagens zijn sterk ondervertegenwoordigd. Opvallend is ook de sterke toename van

het aantal motorrijwielen. In 10 jaar tijd is het aantal motorrijwielen met maar liefst 140% toegenomen. Het wagenbezit in Vlaanderen bedraagt daarmee 45 personenwagens per 100 inwoners of 113 personenwagens per 100 gezinnen (geg. 1998).

	B	VL	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	EU15
1990	388	393	309	447	171	309	466	227	483	480	368	387	187	389	421	360	401
1991	397	403	309	460	173	322	474	233	501	496	369	397	204	384	420	360	410
1992	400	407	310	471	177	336	476	241	518	512	373	410	205	384	414	360	418
1993	408	415	312	479	189	344	479	249	520	523	376	421	224	370	409	366	423
1994	422	425	312	488	199	351	478	262	540	540	383	433	242	368	409	372	432
1995	428	430	319	495	211	362	478	265	559	559	364	447	258	372	411	374	437
1996	435	436	330	500	223	376	477	272	558	558	370	458	277	379	413	388	447
1997	441	442	338	504	238	389	478	310	565	565	372	469	297	377	419	399	454

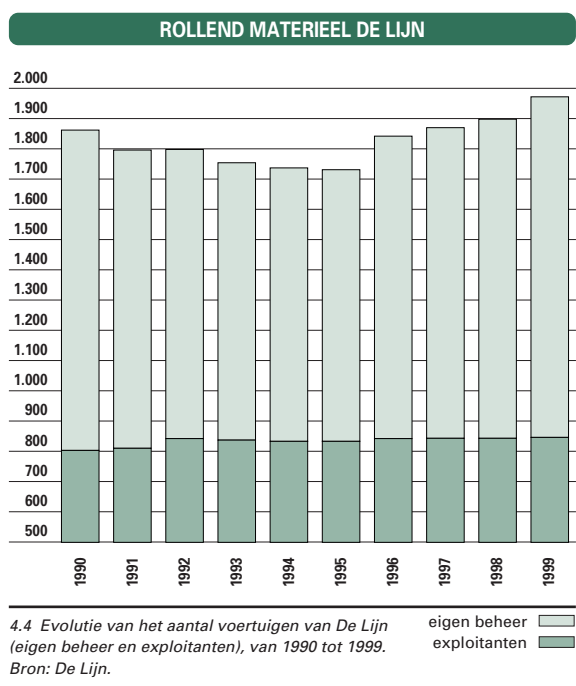
Globaal gezien ligt het wagenbezit in Vlaanderen rond het Europees gemiddelde. Het wagenbezit in Vlaanderen is hoger dan in Nederland en het Verenigd Koninkrijk, maar lager dan in Luxemburg, Frankrijk en Duitsland. Het bedrijfsvoertuigenpark groeide tussen 1990 en 1999 met bijna een derde tot 433.000 stuks. Vooral de lichte vrachtwagens kenden de laatste jaren een sterke toename.

2 Trams en bussen

De Vlaamse Vervoermaatschappij De Lijn beschikte in 1999 over 1.973 voertuigen. In de periode 1990-1995 verkleinde het voertuigenpark van De Lijn. De voornaamste reden hiervoor was de vermindering van de technische reserve als gevolg van een fusieoperatie tussen de NMVB, MIVA en MIVG. Sinds 1996 groeit het voertuigenpark weer aan, met een sterke stijging bij de midbussen. Met 847 voertuigen nemen de exploitanten 43% van het totale voertuigenpark dat wordt ingezet voor het aanbieden van openbaar vervoer voor hun rekening.

3 Fietsen

Steeds meer mensen ontdekken de fiets. Het globale Belgische fietsenpark wordt geraamd op 5.802.884 fietsen. Bij vorige ramingen werd een park van ongeveer 5 miljoen fietsen vooropgesteld. Naar schatting is 72% van deze fietsen in bezit van Vlaamse gezinnen.

4 Vaartuigen

De Belgische binnenvaartvloot bestaat uit 1.329 schepen met droge lading en 215 tankschepen. In deze cijfers zijn ook de schepen begrepen die niet onder de Belgische vlag varen, maar waarvan de eigenaar in België woont. De totale capaciteit van de binnenvaartvloot bedraagt in 2000 1,57 miljoen ton. Een schip met droge lading heeft een gemiddelde capaciteit van 1.000 ton, een tankschip van 1.140 ton.

5 Treinen

Eind 1999 beschikte de NMBS over 383 elektrische locomotieven, 556 diesellocomotieven, 654 elektrische motorstellen, 11 HST-stellen en 17 motorwagens. De diesellocomotieven worden stelselmatig vervangen door elektrische motorstellen. Het aantal rijtuigen bedroeg in 1999 1.683, wat goed is voor 151.000 zitplaatsen. Het aantal aangeboden zitplaatsen kent een licht dalende trend mede als gevolg van het groter zitcomfort dat aan de reizigers wordt geboden.

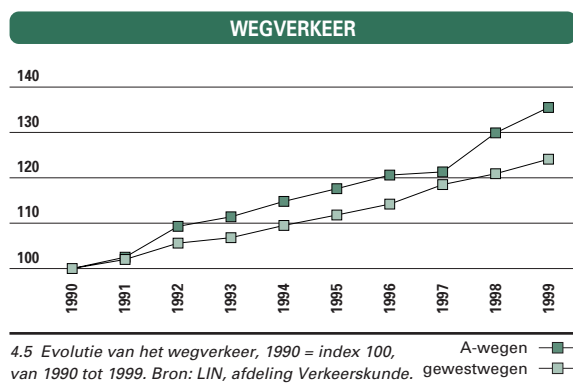
Verkeers- en vervoersprestaties

1 Wegvervoer

Het wegverkeer nam de laatste jaren enorm toe, wat resulteert in een toename van de files en in minder vlot verkeer. Tussen 1990 en 1999 groeide het verkeer op de autosnelwegen met 35,5%, op de gewestwegen met 24%.

2 Openbaar vervoer

In 2000 verwelkomde de VVM De Lijn ongeveer 240 miljoen reizigers. De ingezette trend naar meer reizigers bij het openbaar vervoer zet zich verder

door. Dat succes is te danken aan nieuwe initiatieven zoals de verruiming van het vervoersaanbod via de mobiliteitsconvenanten en het gratis openbaar vervoer voor 65-plussers.

Sinds 1995 kent ook het aantal afgelegde kilometers een stijgend verloop.

Ook het aantal treinreizigers is voor het derde opeenvolgende jaar lichtjes gestegen.

In 1999 vervoerde de NMBS 147 miljoen treinreizigers. Het totaal aantal reizigerskilometers bedroeg 7.354 miljoen.

De gemiddelde afstand die een treinreiziger aflegt komt hiermee op bijna 50 km.

Begin jaren tachtig bedroeg dit nog gemiddeld 42 km, een toename van de verplaatsingsafstand van 20%.

Het goederentransport per spoor evolueerde in 1999 minder gunstig. De NMBS vervoerde om conjuncturele redenen 2,5% minder goederen dan het jaar voordien.

3 Binnenvaart

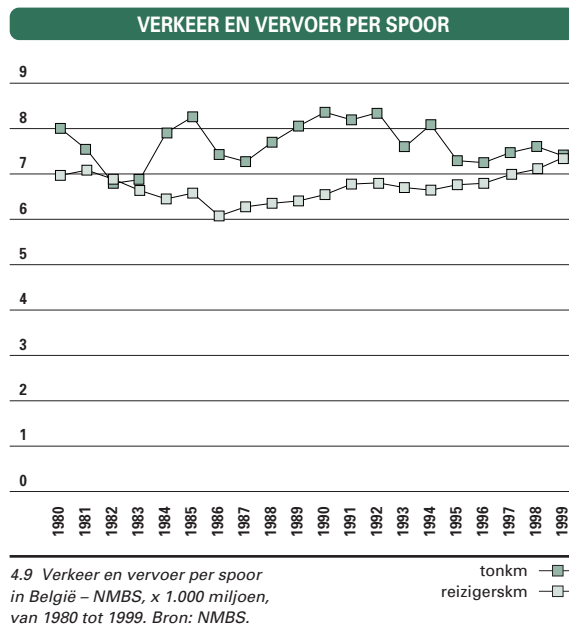
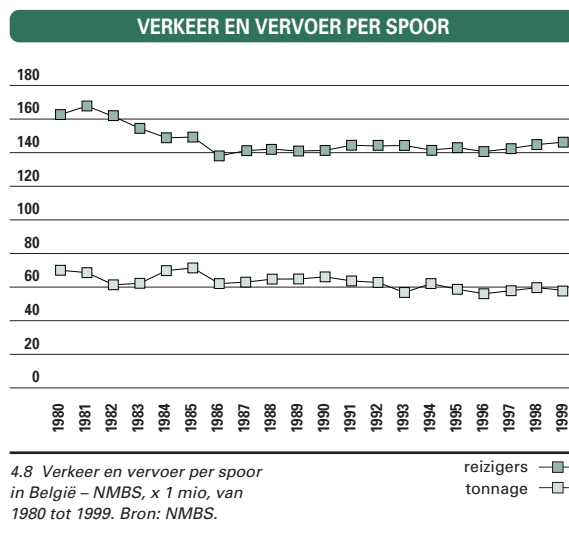
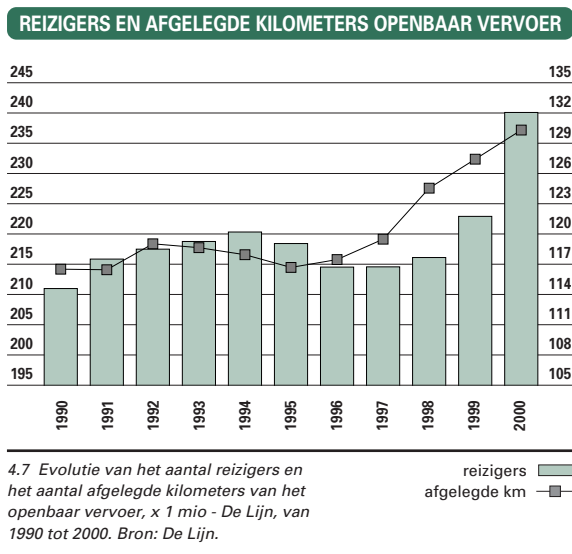
De Belgische goederentrafiëk over het water is sinds 1990 met 7% gestegen en bedroeg in 1997 107 miljoen ton.

Ook het aantal tonkilometers neemt toe sinds begin jaren negentig en bedroeg in 1997 6 miljard.

4 Maritieme trafiek

POSITIONERING VAN DE VLAAMSE HAVENS IN DE HAMBURG-LE HAVRE RANGE

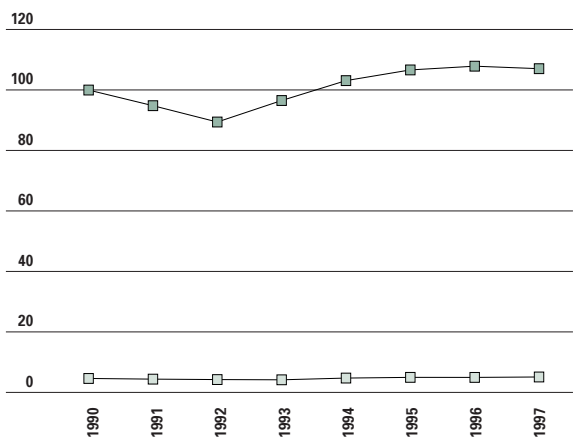
De havens van Antwerpen, Gent, Zeebrugge, Oostende, Rotterdam, Amsterdam, Hamburg,

Bremen, Duinkerke en Le Havre vormen samen de Le Havre-Hamburg range. Samen realiseerden deze 10 havens in 1999 een overslag van 738,9 miljoen ton. Het aandeel van de Vlaamse havens bedraagt hierin gemiddeld 24%.

Voor 1999 kwam dit in absolute cijfers neer op 178 miljoen ton goederen. De Vlaamse havens komen hiermee op de tweede plaats na de Nederlandse havens die veruit de belangrijkste blijven en 46 à 47% van de verhandelde goederen voor hun rekening nemen.

TRAFIEKIJFERS BINNENVAART

4.10 Trafiekcijfers binnenvaart België, van 1990 tot 1997. Bron: NIS.

INDIVIDUELE PRESTATIES VAN DE VLAAMSE HAVENS

ANTWERPEN

65% van de goederen die in Vlaamse havens worden overgeslagen komt voor rekening van de haven van Antwerpen. Doorheen de jaren wordt een stijgende trend waargenomen. In 1999 verhandelde de Antwerpse haven 116 miljoen ton goederen. Na twee jaar van uitzonderlijke groei moest de Antwerpse haven in 1999 vrede nemen met een daling van 3,5%. In 2000 deed zich een toename voor met 12%.

ZEEBRUGGE

20% van de goederen wordt verhandeld in de haven van Zeebrugge. Doorheen de jaren kent deze haven een licht stijgende tendens.

In 1999 werden 35 miljoen ton goederen verhandeld, een stijging met 6,5% ten opzichte van 1998. In 2000 bleef de stijging beperkt tot 0,4%.

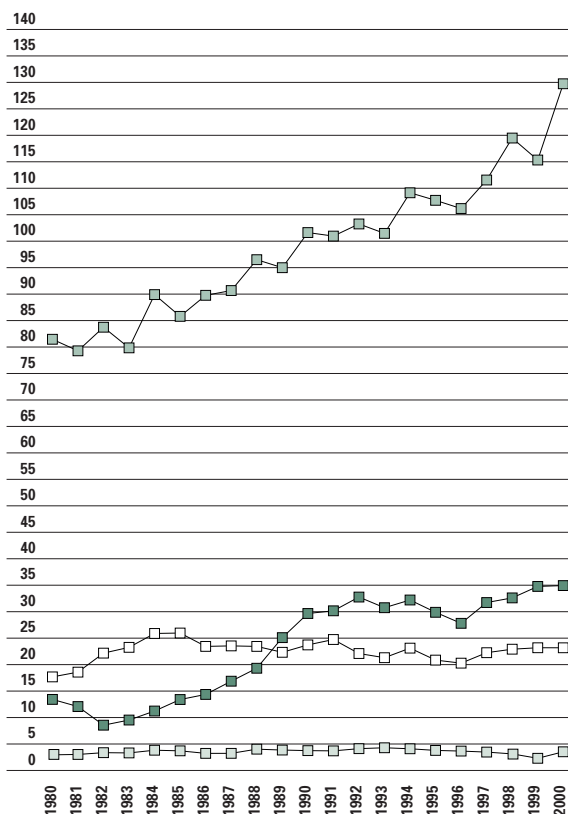
Ongeveer 39% van de passagierstrafiek komt voor rekening van de haven van Zeebrugge.

Trendmatig kent de passagierstrafiek een sterk dalend verloop. De laatste jaren lijkt de passagierstrafiek zich enigszins te stabiliseren.

GENT

13% van de goederen wordt verhandeld in de haven van Gent. Doorheen de jaren blijft de goederentrafiëk stabiel en schommelt om en bij de 24 miljoen ton. In 1999 steeg de trafiek met 1,2%. In 2000 blijft de goederentrafiëk stabiel op het niveau van 1999.

GOEDERENTRAFIËK IN DE VLAAMSE HAVENS

4.11 Evolutie goederentrafiëk in de Vlaamse havens, x 1 mio ton, van 1980 tot 2000. Bron: SERV.

OOSTENDE

Ongeveer 2% van de goederen wordt verhandeld in de haven van Oostende. De trend is licht dalend.

In 1999 werden 3 miljoen ton goederen verhandeld, een daling met 21% ten opzichte van 1998.

De reorganisatie van de ro/ro-diensten op Groot-Brittannië is hieraan zeker niet vreemd.

De roll-on en roll-off trafiek liep terug met ruim een derde. In 2000 werd een toename van het totale goederentrafiëk genoteerd met 1,2 miljoen ton.

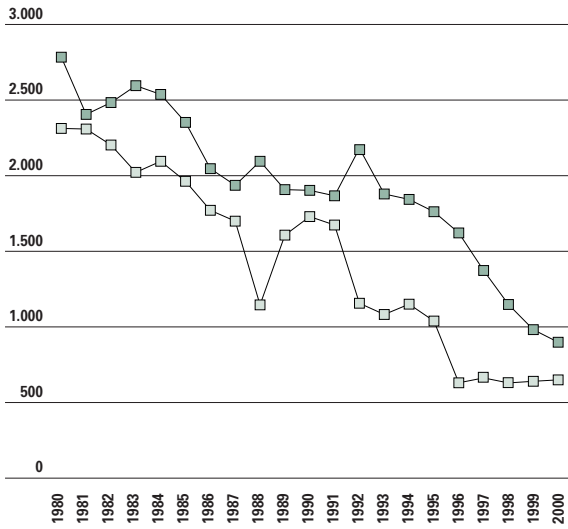
Voor de passagierstrafiek blijft Oostende de grootste haven en neemt 60% van deze trafiek voor haar rekening. Globaal genomen is ook hier sprake van een sterk dalende trend.

5 Luchtverkeer

ZAVENTEM

Zaventem telde in 2000 ongeveer 326.000 vliegtuigbewegingen, wat een stijging van bijna 4% betekent.

IN- EN ONTSCHEEPTEN PASSAGIERS IN DE HAVENS

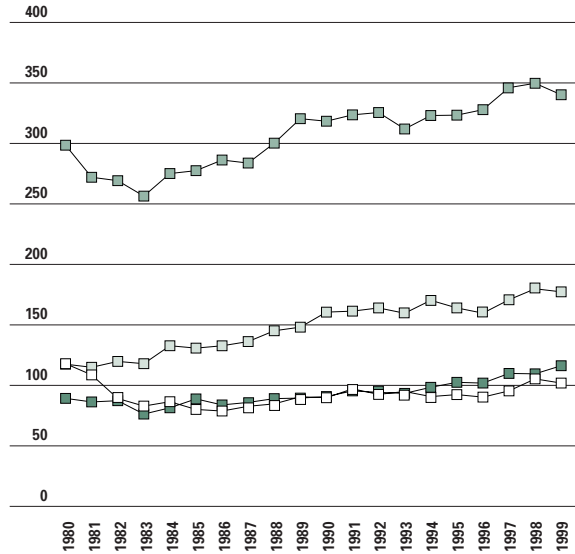
4.12 Evolutie aantal in- en ontscheepte passagiers in de havens, van 1980 tot 2000, x 1.000. Bron: SERV.

De voorbije tien jaar is het aantal passagiers meer dan verdubbeld. Zaventem sluit hiermee aan bij een trend die zich over de hele wereld aftekent: steeds meer mensen gebruiken het vliegtuig als transportmiddel. In 1999 werd de kaap van de 20 miljoen passagiers overschreden. In 2000 werden 21,6 miljoen passagiers vervoerd. Het goederenvervoer, inclusief post, is in diezelfde periode eveneens meer dan verdubbeld.

REGIONALE LUCHTHAVEN OOSTENDE

Meer dan 90% van het vrachtvervoer dat via de

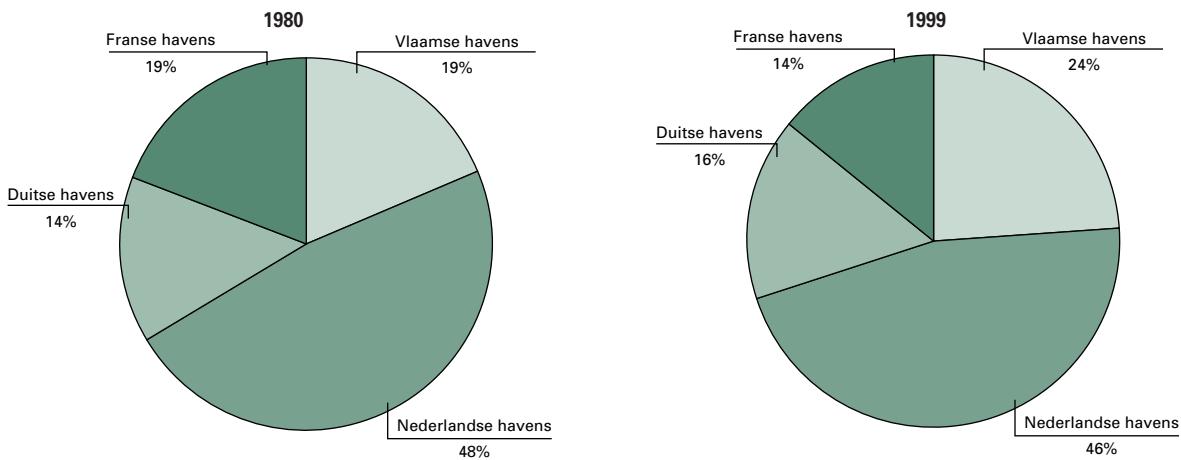
TRAFIEK IN DE HAVENS VAN DE LE HAVRE-HAMBURG RANGE

4.13 Evolutie trafiek in de havens van de Le Havre-Hamburg range, x 1 mio ton, van 1980 tot 1999. Bron: SERV.

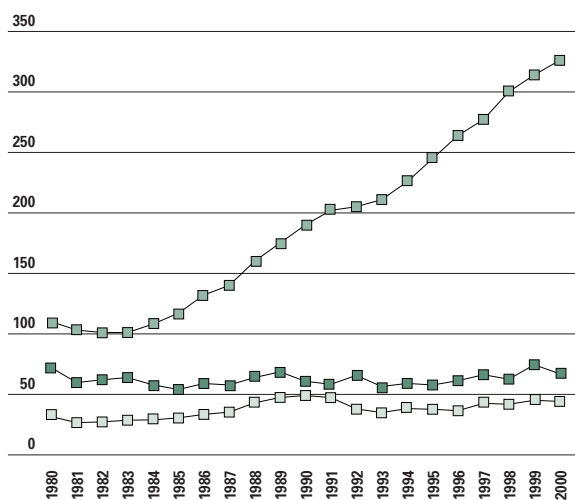
regionale luchthavens verloopt, komt voor rekening van Oostende. Doorheen de tijd kende het vrachtvervoer in Oostende een sterk stijgend verloop. Piekcores werden genoteerd in 1997 met 105.699 ton en in 1999 met 107.985 ton. In 2000 werd een lichte terugval genoteerd tot 93.472 ton. Dergelijke schommelingen in de trafiek zijn typisch voor de luchthaven van Oostende. Vanuit Oostende zijn er immers slechts een paar regelmatige vrachtlijnen. Het merendeel van de trafiek bestaat uit ad-hoc-

DE SAMENSTELLING VAN DE LE HAVRE - HAMBURG RANGE

4.14 Vergelijking van de samenstelling van de Le Havre - Hamburg range (1980 en 1999). Bron: SERV.

BEWEGINGEN OP DE LUCHTHAVENS

4.15 Bewegingen op de luchthavens, x 1.000, van 1980 tot 2000. Bron: Afdeling Personenvervoer en Luchthavens, LIN, Brutrends, BIAC (Brussels International Airport Company).

Zaventem —
Deurne —
Oostende —

vluchten of ad-hoc reeksen van vluchten.

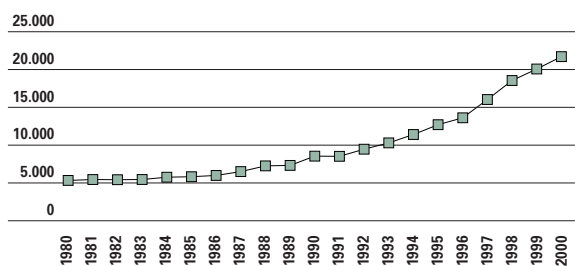
Bovendien is het vrachtverkeer ook sterk seizoensgebonden (bv. vervoer van groenten, bloemen en fruit). De fluctuaties in de trafiekcijfers zijn dan ook vooral het gevolg van evoluties in de vervoersmarkt. De recente daling is eveneens toe te schrijven aan het verbod op het gebruik van toestellen die niet meer voldoen aan de Europese normen inzake geluid.

De passagierstrafiek in Oostende verloopt sinds 1995 in een licht stijgende lijn. In 1999 werden 139.333 passagiers vervoerd. In 2000 liep dit aantal terug tot 123.984 passagiers.

REGIONALE LUCHTHAVEN DEURNE

Het vrachtvervoer dat via de regionale luchthaven Deurne verloopt is, in vergelijking met het vracht-

PASSAGIERS LUCHTHAVEN ZAVENTEM

4.16 Evolutie passagiers luchthaven Zaventem, x 1.000, van 1980 tot 2000. Bron: Brutrends, BIAC (Brussels International Airport Company).

vervoer via Oostende, vrij beperkt te noemen. In 1999 werden 7.281 ton goederen getransporteerd. Voor 2000 wordt een toename van de vervoerde vracht met ongeveer 10% verwacht.

Wat het passagiersvervoer betreft kende de luchthaven van Deurne tot 1996 een stijgend verloop waarna een dalende trend zich inzette. Dit tijdstip lijkt langzaam te keren. In 1999 werden 231.113 reizigers vervoerd. In 2000 steeg dit aantal met 13% tot 261.576 passagiers.

Om de hinder voor de omwonenden te verminderen werd een strengere tariefreglementering ingevoerd voor trainingsvluchten wat resulteerde in een daling van het aantal bewegingen op deze luchthaven.

Modal Split

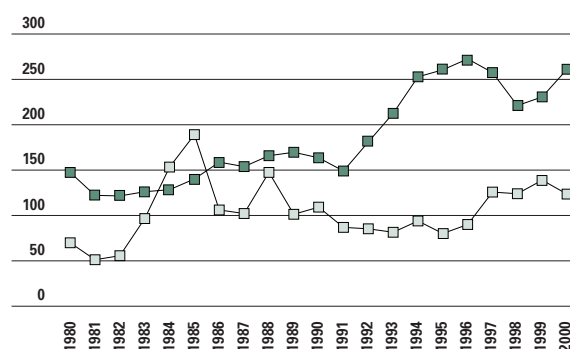
1 Goederenvervoer

De 'modal split' van het goederenvervoer is een belangrijke indicator die aangeeft in welke mate voor de verschillende 'vervoersmodi' gekozen wordt. Wanneer we de modal split in België vanuit historisch perspectief bekijken, dan zien wij dat in België het wegvervoer door de jaren heen meer en meer aan belang is gaan winnen, en dit ten koste van het vervoer per spoor en de binnenvaart. Zo bedroeg het aandeel van het wegvervoer in begin jaren zeventig nog geen 50%.

Eind jaren negentig is dit aandeel opgelopen tot bijna 80%.

Het aandeel van het spoorverkeer en de binnenvaart loopt in deze periode terug van 28% tot 13% voor het spoorverkeer en van 24% tot 10% voor de binnenvaart.

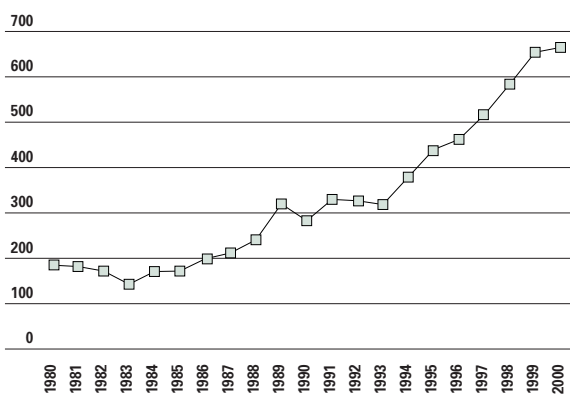
PASSAGIERS LUCHTHAVENS OOSTENDE EN DEURNE

4.17 Evolutie passagiers luchthavens Oostende en Deurne, x 1.000, van 1980 tot 2000. Bron: Afdeling Personenvervoer en Luchthavens, LIN.

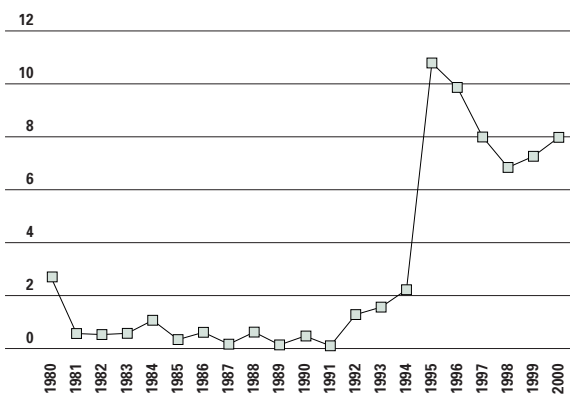
Deurne —
Oostende —

VERVOERDE VRACHT LUCHTHAVEN ZAVENTEM

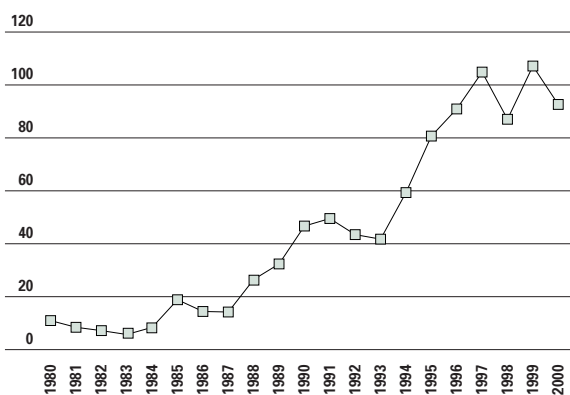
4.18 Evolutie vervoerde vracht luchthaven Zaventem, x 1.000 ton, van 1980 tot 2000. Bron: Bruttrends, BIAC (Brussels International Airport Company).

VERVOERDE VRACHT LUCHTHAVEN DEURNE

4.19 Evolutie vervoerde vracht luchthaven Deurne, x 1.000 ton, van 1980 tot 2000. Bron: Afdeling Personenvervoer en Luchthavens; LIN.

VERVOERDE VRACHT LUCHTHAVEN OOSTENDE

4.20 Evolutie vervoerde vracht luchthaven Oostende (1980-2000), x 1.000 ton, van 1980 tot 2000. Bron: Afdeling Personenvervoer en Luchthavens; LIN.

Wanneer wij de modal split van het goederenvervoer in België vanuit een Europese context bekijken dan merken we dat het aandeel van het wegvervoer in België in vergelijking met de ons omringende landen beduidend hoger ligt.

Opvallend is het hoge aandeel van de binnenvaart in Nederland (54%).

Het spoorvervoer daarentegen doet het vooral goed in Frankrijk en Duitsland met een respectievelijk aandeel van 25% en 19%.

2 Personenvervoer

Ook in de modal split van het personenvervoer hebben zich in België belangrijke wijzigingen voorgedaan. Sinds 1970 is het aandeel wegvervoer in de totale modal split toegenomen van 74% tot 88% eind jaren negentig (1997).

Het aandeel van het spoorvervoer valt terug van 12% naar 7% terwijl het gebruik van autobussen en autocars een daling kent van 14% naar 5%.

Kijken we evenwel naar de tendensen die zich in de ons omringende landen aftekenen dan merken we dat de toename van het aandeel van het wegvervoer in België dubbel zo groot is (+14%) ten opzichte van Nederland (+6%), Duitsland (+5%), Frankrijk (+5%).

Een door DWTC uitgevoerd onderzoek naar het verplaatsingsgedrag in de drie gewesten laat toe deze cijfers te nuanceren.

We zoomen hierbij in op twee belangrijke motieven in het verplaatsingsgedrag, met name de woon-werk- en de woon-schoolverplaatsingen.

Woon-werkverplaatsingen

Wanneer wij de modal split van het woon-werkverkeer bekijken, valt het op dat de Vlamingen vaker de trein en minder vaak bus, tram of metro nemen dan de Walen en de Brusselaars.

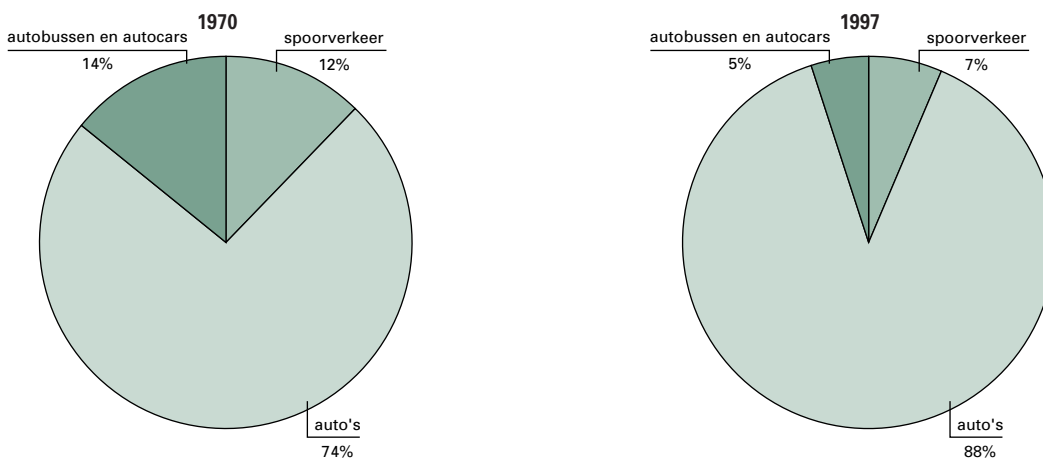
Het gebruik van tram, bus of metro ligt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het hoogst.

In Vlaanderen stapt men voor het woon-werkverkeer vaker op de fiets dan in de rest van België. Het autogebruik in het woon-werkverkeer (zowel bestuurder als passagier) vertoont voor de drie gewesten duidelijke verschillen.

Woon-schoolverplaatsingen

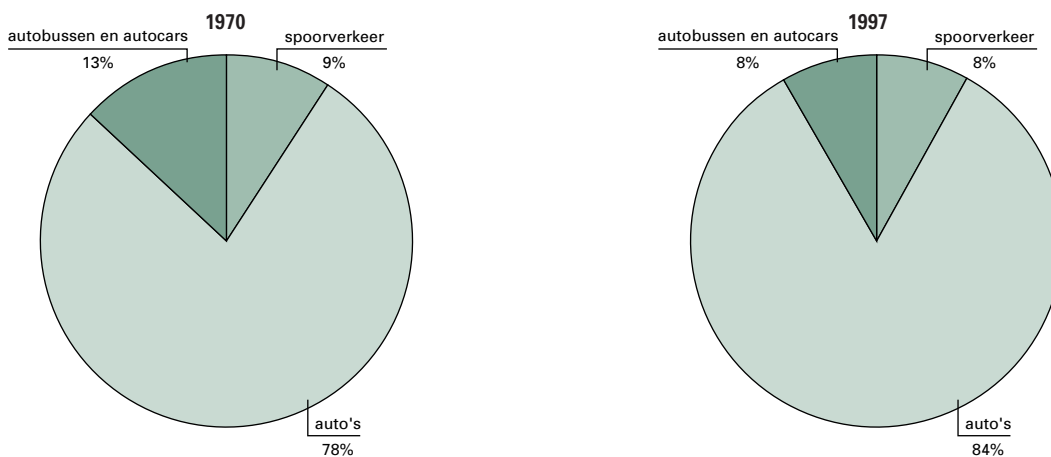
De Vlaamse scholier zal vaker de fiets nemen om naar school te rijden, dan zijn Waalse of Brusselse collega. Ongeveer 1 op de 3 woon-schoolverplaatsingen in Vlaanderen gebeurt met de fiets. In Brussel is dat nog geen 1%, in Wallonië nog geen 2%.

MODAL SPLIT PASSAGIERSKILOMETER IN BELGIË

4.21 Evolutie modal split passagierskilometer in België, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

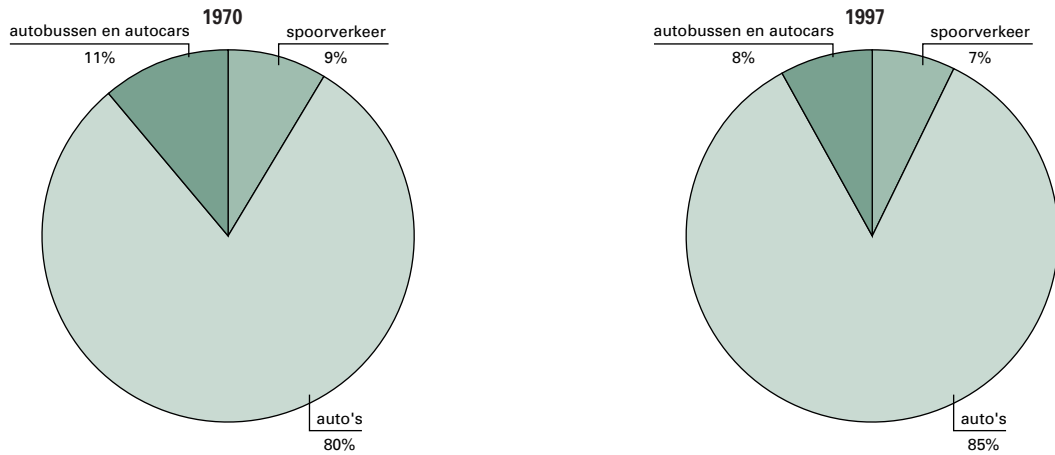
MODAL SPLIT PASSAGIERSKILOMETER IN NEDERLAND

4.22 Evolutie modal split passagierskilometer in Nederland, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

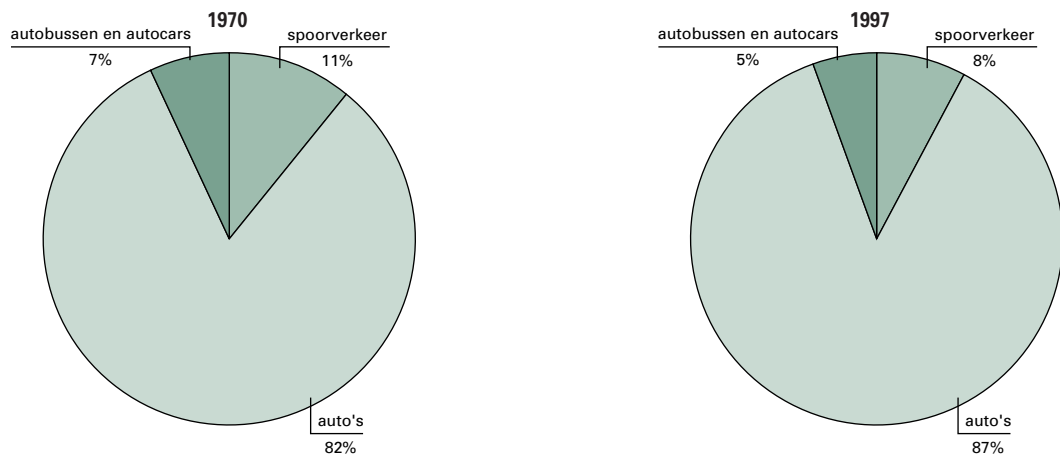
De Waalse of Brusselse scholier gaat dan weer meer te voet naar school dan de Vlaamse scholier. De Vlaamse scholier wordt minder vaak met de auto naar school gevoerd. In Wallonië gebeurt meer dan de helft van de woon-schoolverplaatsingen met de auto. In Vlaanderen is dat nog geen 1 op 3.

MODAL SPLIT PASSAGIERSKILOMETER IN DUITSLAND

4.23 Evolutie modal split passagierskilometer in Duitsland, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

MODAL SPLIT PASSAGIERSKILOMETER IN FRANKRIJK

4.24 Evolutie modal split passagierskilometer in Frankrijk, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

WOON-SCHOOLVERPLAATSINGEN

VERVOERMIDDEL	BELGIË	BHG	WALLONIË	VLAANDEREN
Te voet	12,7	19,1	16,1	9,6
Fiets	19,2	0,9	1,6	32,8
Trein	6,0	1,2	6,7	6,4
OV (bus/tram/metro)	18,8	39,0	18,6	15,6
Auto (chauffeur)	4,2	3,2	4,4	4,3
Auto (passagier)	36,9	33,7	51,8	28,5
Overige	2,2	2,9	0,9	2,7

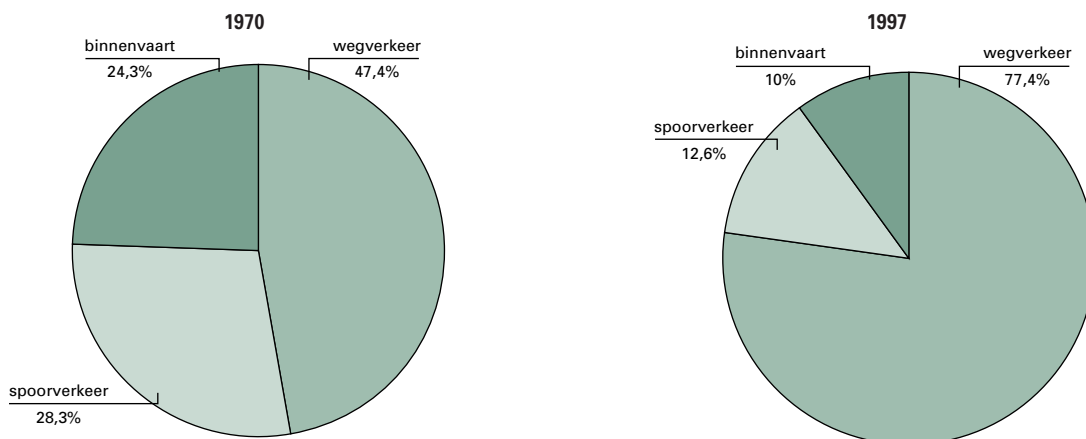
4.25 Woon-schoolverplaatsingen, in 1999, in %.
Bron: Nationale Mobiliteitsenquête 1999 (FUNDP).

WOON-WERKVERPLAATSINGEN

VERVOERMIDDEL	BELGIË	BHG	WALLONIË	VLAANDEREN
Te voet	4,3	9,8	5,1	2,8
Fiets	7,3	0,9	1,2	11,9
Trein	6,9	1,5	7,5	7,5
OV (bus/tram/metro)	6,7	26,9	3,5	4,8
Firmawagen	6,9	8,5	6,1	7,0
Auto (chauffeur)	59,9	47,4	65,1	59,3
Auto (passagier)	5,7	4,2	9,7	3,9
Overige	2,4	0,8	1,6	3,0

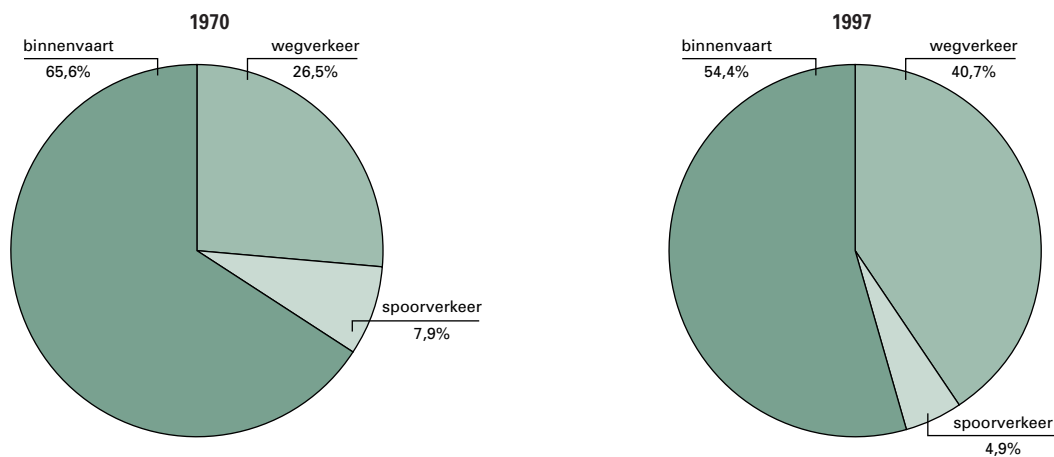
4.26 Woon-werkverplaatsingen, in 1999, in %.
Bron: Nationale Mobiliteitsenquête 1999 (FUNDP).

MODAL SPLIT GOEDERENVERVOER IN BELGIË

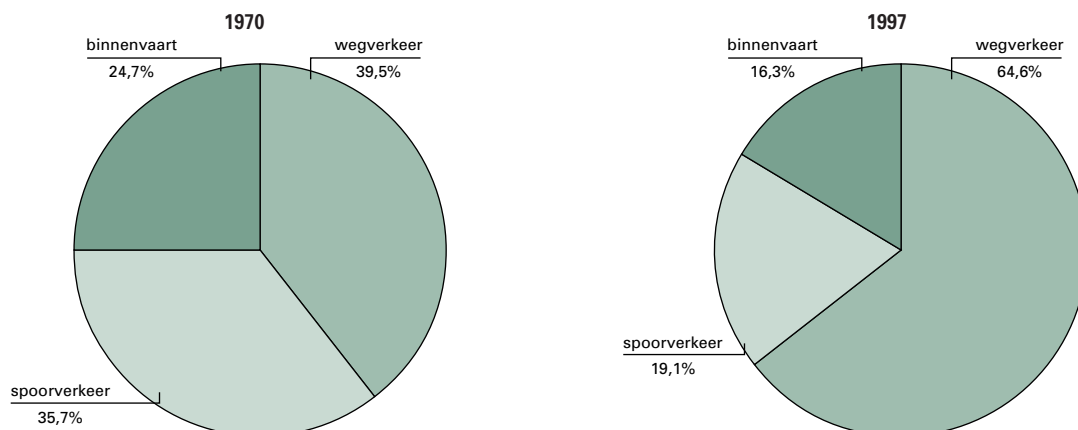
4.27 Evolutie modal split goederenvervoer in België, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

MODAL SPLIT GOEDERENVERVOER IN NEDERLAND

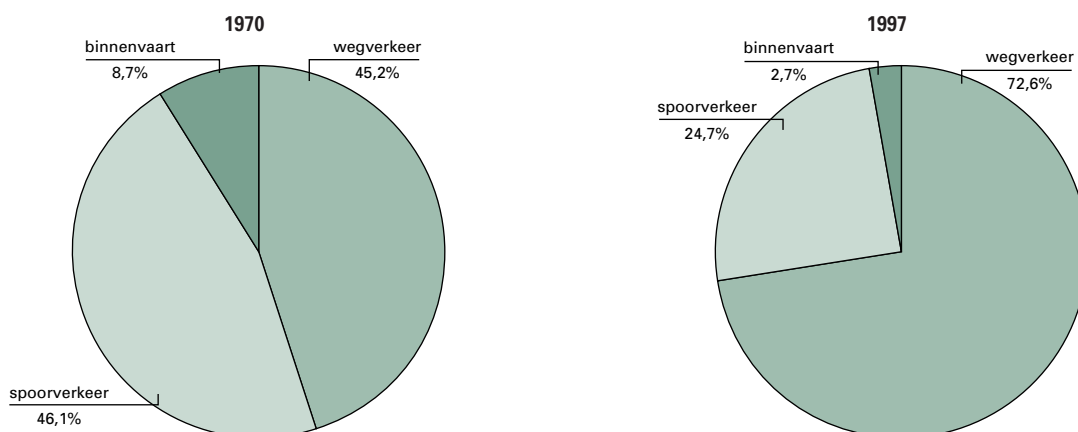
4.28 Evolutie modal split goederenvervoer in Nederland, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

MODAL SPLIT GOEDERENVERVOER IN DUITSLAND

4.29 Evolutie modal split goederenvervoer in Duitsland, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

MODAL SPLIT GOEDERENVERVOER IN FRANKRIJK

4.30 Evolutie modal split goederenvervoer in Frankrijk, 1970-1997. Bron: Evolution des Transports, 1970-1998. Conférence Européenne des Ministres des Transports (CEMT).

4.2 Bereikbaar

Reistijden

De verkeersdrukke heeft haar plafond nog niet bereikt. Volgens prognoses wordt het tot 2010 zelfs nog drukker op de autowegen naar Brussel en Antwerpen, en op de Antwerpse en Brusselse ring. De huidige knelpunten dreigen zich bovendien over de gehele weginfrastructuur uit te breiden. Zowel de autosnelwegen als de gewestwegen raken verzadigd of zelfs overbelast, wat zal leiden tot nog langere reistijden.

Kostprijs van het vervoer

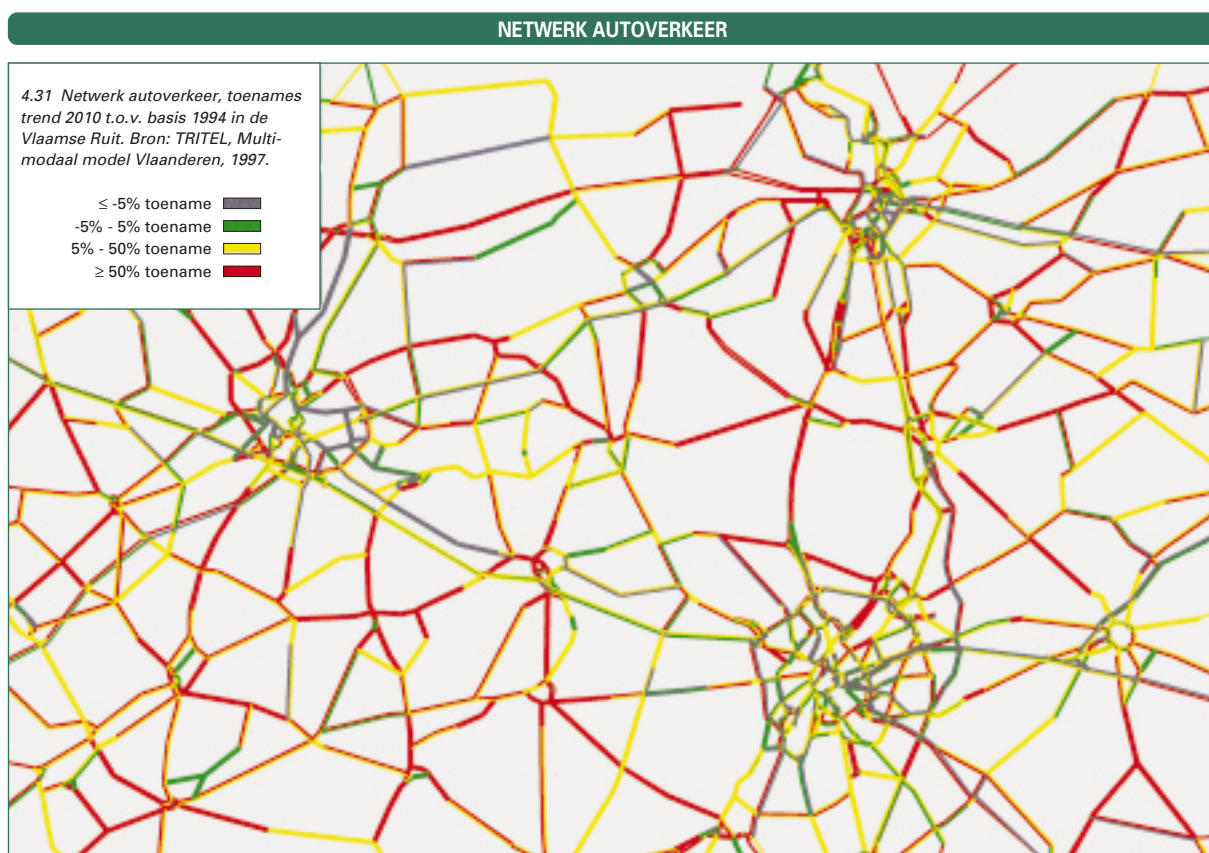
Door marktafspraken binnen de OPEC en de stijgende dollar zijn de brandstofprijzen sterker geste-

gen dan de inflatie. Met de auto rijden wordt dus duurder. De prijzen in de grafiek zijn gemiddelde jaarprijzen. De laatste prijswijzigingen zijn dus niet af te lezen.

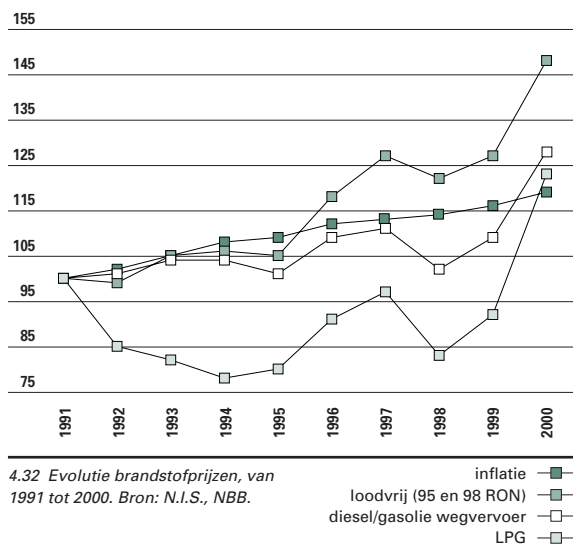
Wanneer we deze grafiek vergelijken met deze die de trends weergeeft in het wegvervoer dan merken we dat de prijsstijgingen die we de laatste jaren kennen (hoger dan het inflatieniveau) niet geleid hebben tot een daling van het aantal voertuigkilometers.

Betrouwbaarheid

Het verkeer op onze autosnelwegen en gewestwegen verloopt stroever en stroever. De structurele files situeren zich vooral in en rond Antwerpen en

BRANDSTOFPRIJZEN

Brussel. De Kennedytunnel slikt op werkdagen gemiddeld 132.800 wagens. Op de Brusselse ring passeren er op een normale werkdag gemiddeld 138.100 voertuigen in Zellik, in Grimbergen 141.100.

Het aantal structurele files zal verder toenemen. Daarnaast moet de automobilist afrekenen met de incidentele files die ontstaan door verkeersongevallen en wegwerkzaamheden.

4.3 Verplaatsingsmogelijkheden

Een duurzame ontwikkeling vereist een sociaal gelijkwaardige toegang tot mobiliteit. In een sterk auto-gerichte mobiliteit is het zeker voor bepaalde sociale groepen geen evidentie om zich op een autonome wijze te kunnen verplaatsen.

Vervoermiddelenbezit van de gezinnen

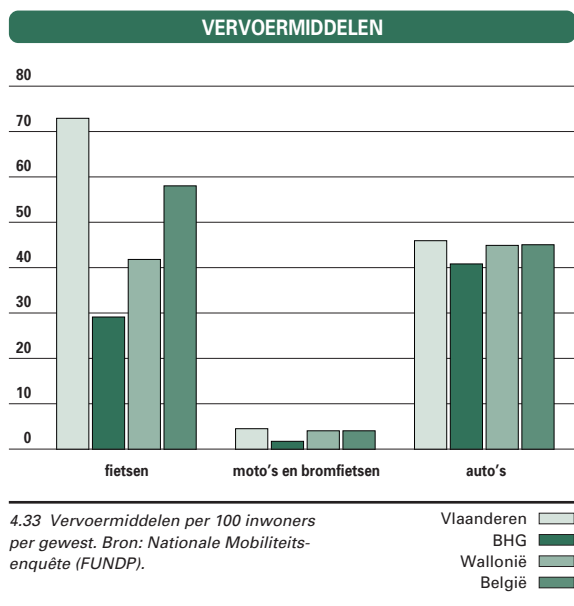
Het vervoermiddelenbezit van de gezinnen is een belangrijke indicator voor het in kaart brengen van

de vervoersmogelijkheden van de gezinnen en de eventuele ongelijkheden. In Vlaanderen heeft 16,5% van de gezinnen geen auto. Het Brusselse en Waalse percentage ligt veel hoger. In Brussel is bijna een derde van de gezinnen ‘auto-loos’.

In Vlaanderen heeft maar één gezin op vijf geen fiets in de berging staan. In de andere landsgedeelten ontbreekt de fiets veel vaker. In Wallonië heeft bijna de helft van de gezinnen geen fiets en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijna twee derden.

De factoren die deze verschillen in vervoermiddelenbezit verklaren zijn o.a. het reliëf, weersomstandigheden maar ook de drukte van het verkeer (denk hierbij aan het fietsbezit in Brussel) en het vervoersaanbod (hoog gebruik van bus, tram en metro in het BHG). De verschillen tussen de gewesten in vervoermiddelenbezit geven aanleiding tot een verschillend verplaatsingsgedrag. Een gedifferentieerde aanpak van de verplaatsingsproblematiek per gewest is dan ook noodzakelijk.

Het vervoermiddelenbezit is sterk gerelateerd aan het inkomen. Zo zien we, wanneer wij het vervoermiddelenbezit in het stadsgewest Antwerpen bekijken voor 1999, dat voor de inkomensgroep tot 30.000 frank per maand slechts één gezin op drie een wagen bezit. Drie van de vier gezinnen met een inkomen tussen 30.001 en 75.000 frank heeft een wagen. Boven de 75.000 frank hebben praktisch alle gezinnen minstens één wagen.

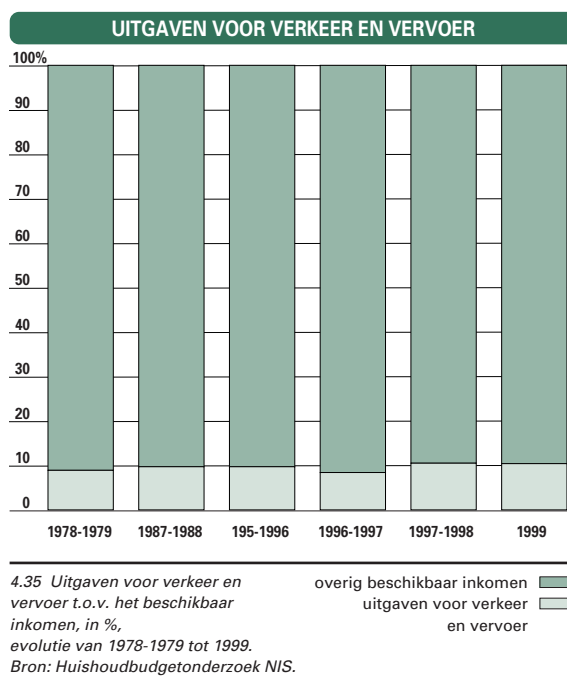
VERVOERMIDDELENBEZIT PER INKOMENSKLASSE IN STADSGEWEST ANTWERPEN

INKOMENSKLASSE	> 2 WAGENS	2 WAGENS	1 WAGEN	ENKEL MOTOR/BROMFIETS	ENKEL FIETS	GEEN/OVERIGE
0-30.000	0,0	0,8	29,9	1,0	18,3	49,9
30.001-75.000	0,5	5,4	65,1	1,9	12,3	14,9
75.001-125.000	2,1	31,6	62,6	0,3	1,9	1,5
125.001-200.000	11,3	58,8	29,3	0,0	0,0	0,6
> 200.000	17,4	52,6	24,9	0,0	0,0	5,1

4.34 Percentage van vervoermiddelenbezit per inkomensklasse in Stadsgewest Antwerpen (1999). Bron: Mobiliteitscel - Provinciale Hogeschool Limburg (n = 2.303).

Impact op gezinsbudget

De kostprijs van verkeer en vervoer is in absolute termen de voorbije jaren flink toegenomen. Gemiddeld wordt ongeveer 10% van het gezinsbudget aan transport besteed en dat aandeel is de voorbije 15 jaar vrij stabiel gebleven. Opvallend is wel de verschuiving naar individueel vervoer. Het aandeel van het gezinsbudget dat wordt besteed aan verkeers- en vervoersdiensten (openbaar vervoer, taxi, ...) bedraagt slechts 0,6%. Ook hier treden grote verschillen op naargelang de inkomenssituatie.

4.4 Verkeersveiligheid

Verkeersongevallen en verkeersslachtoffers

Het verkeer veroorzaakt elk jaar een groot aantal doden en gewonden. In vergelijking met het Europese gemiddelde valt er in Vlaanderen nog een hele weg af te leggen.

Het is dan ook de vaste wil van de Vlaamse regering om het verkeer veiliger te maken. Hiervoor werd een tienpunten programma uitgewerkt.

De economische en menselijke schade door verkeersonveiligheid loopt immers hoog op. Sinds 1996 neemt het aantal letselongevallen opnieuw toe wat vooral resulteert in een toename van het aantal licht gewonden.

Het aantal verkeersdoden en ernstig gewonden neemt af en komt daarmee opnieuw op het peil van medio de jaren negentig.

Het Vlaamse gemiddelde in verkeersdoden ligt niettemin nog altijd boven het Europese cijfer. Van onze buurlanden doet alleen Frankrijk het slechter.

België stond in 1998 slechts op de 11de plaats in de rangschikking van de meest verkeersveilige landen in de EU.

VERKEERSDODEN PER 100.000 INWONERS IN DE EU

	1998
België	14,7
Vlaanderen	13,6
Denemarken	9,4
Duitsland	9,5
Griekenland	21,2
Spanje	15,1
Frankrijk	15,1
Ierland	12,4
Italië	11,0
Luxemburg	13,4
Nederland	6,8
Oostenrijk	11,9
Portugal	22,4
Finland	7,8
Zweden	6,0
Verenigd Koninkrijk	6,0
EU15	11,3

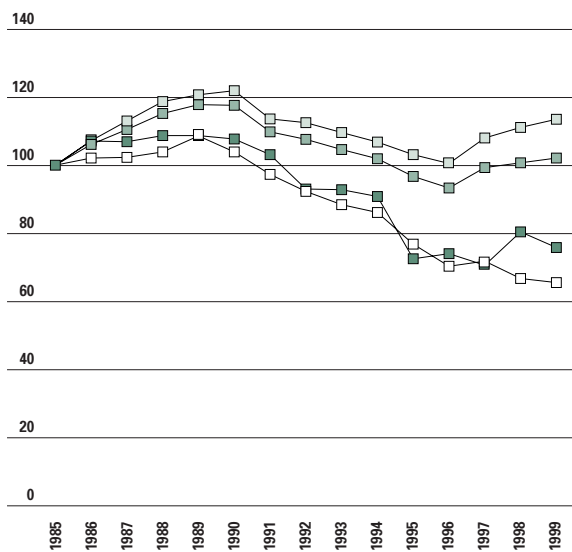
4.36 Aantal doden per 100.000 inwoners in de EU (1998).
Bron: IRTAD, International Road Traffic and Accidents Database (OESO).

EVOLUTIE AANTAL DODEN EN ERNSTIG GEWONDEN

LEEFTIJD	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
0-19 jaar	1,7	1,5	1,5	1,3	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1
20-24 jaar	4,8	4,4	4,4	4,0	3,8	3,2	3,2	3,2	3,1
25-59 jaar	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3	1,2
60+	1,3	1,1	1,0	1,1	0,9	0,9	0,9	0,8	0,9
Totaal	1,9	1,8	1,7	1,7	1,5	1,4	1,4	1,3	1,2

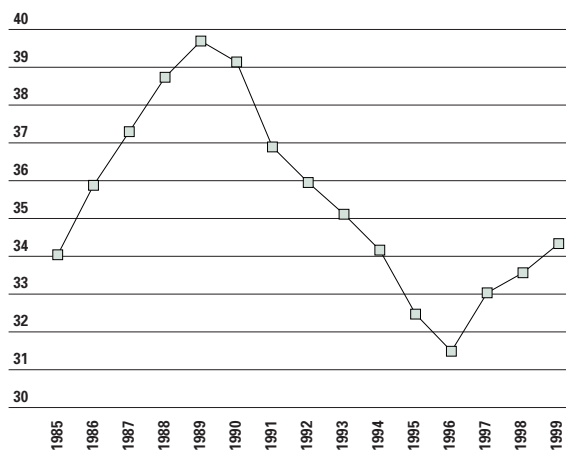
4.37 Evolutie aantal doden en ernstig gewonden per 1.000 inwoners naar leeftijdscategorie, van 1991 tot 1999 - cijfers voor Vlaanderen. Bron: NIS.

VERKEERSSLACHTOFFERS

4.38 Aantal verkeersslachtoffers - evolutie t.o.v. het voorgaande jaar, van 1985 tot 1999. Bron: NIS.

LETSELONGEVALLEN

4.39 Evolutie van het aantal letselongevallen, x 1.000, van 1985 tot 1999. Bron: NIS.

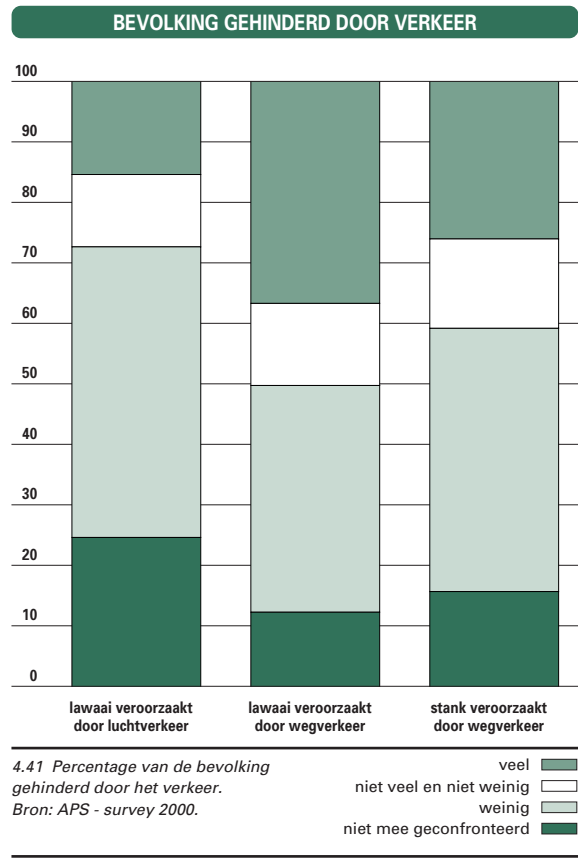
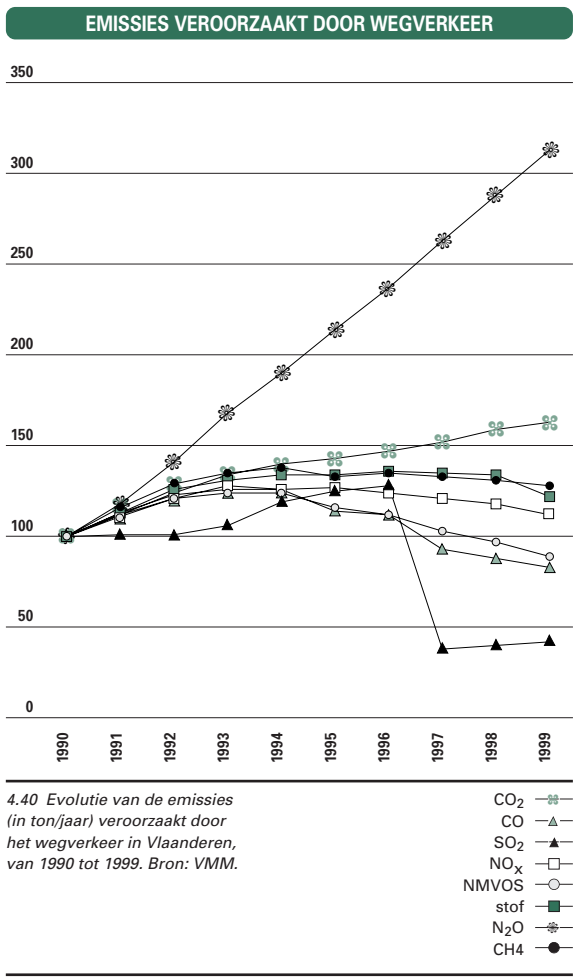
4.5 Milieuhinder en verkeersleefbaarheid

Luchtverontreiniging door het wegverkeer

De milieuschade terugdringen die verkeer en vervoer veroorzaken is een strategische doelstelling in de beleidsnota mobiliteit en openbare werken. De belangrijkste vluchtige stoffen uitgestoten door het wegverkeer zijn: koolstofmonoxide en koolstofdioxide (CO en CO₂), zwaveldioxide (SO₂), stikstofoxide (NO_x (NO₂)), niet-methaan vluchtige organische stoffen (NMVOS), ammoniak (NH₃), methaan (CH₄) en stof. Voor de zware metalen

komen vooral lood, koper en zink op deze manier in de lucht terecht.

Dankzij allerlei technologische verbeteringen en een veranderde samenstelling van de brandstoffen zitten een aantal emissies in een dalende trend. Zo dalen de emissies van CO en NMVOS en leiden zwavelarme en loodvrije brandstoffen tot een daling van de emissies SO₂ en lood. Het gebruik van katalysatoren verhoogt echter de uitstoot van distikstofoxyde (N₂O) en ammoniak (NH₃). Het aandeel van het wegverkeer in het geheel van deze problematiek is evenwel beperkt tot 5% voor wat distikstofoxyde betreft en tot 1% voor wat ammoniak betreft.

EVOLUTIE VAN DE EMISSIES VAN ZWARE METALEN (KG/JAAR) VEROORZAAKT DOOR HET WEGVERKEER IN VLAANDEREN

	Pb	Cd	Cu	Cr	Ni	Se	Zn
1990	174.000	39	6.581	194	271	39	3.871
1991	149.000	43	7.393	217	304	43	4.349
1992	143.000	49	8.257	243	340	49	4.857
1993	116.000	52	8.913	262	367	52	5.243
1994	84.000	55	9.292	273	383	55	5.466
1995	73.000	55	9.393	276	387	55	5.525
1996	63.000	56	9.602	282	395	56	5.648
1997	55.000	58	9.791	288	403	58	5.759
1998	47.000	59	10.111	297	416	59	5.948
1999	34.000	61	10.285	303	424	61	6.050

4.42 Evolutie van de emissies van zware metalen (kg/jaar) veroorzaakt door het wegverkeer in Vlaanderen, van 1990 tot 1999. Bron: VMM.

SUBJECTIEVE ONVEILIGHEIDSGEVOEL

	1997					FREQUENTIE (= 100%)	1998					TOTALE FREQUENTIE (= 100%)
	KOMT VAAK VOOR	KOMT SOMS VOOR	BIJNA NOOIT/ NOOIT	WEET NIET	KOMT VAAK VOOR		KOMT SOMS VOOR	BIJNA NOOIT/ NOOIT	WEET NIET			
Agressief verkeersgedrag	25,4	25,3	46,4	3,0	867	23,1	29,5	46,1	1,3	3.497		
Onaangepaste snelheid in het verkeer	41,6	26,3	30,9	1,1	867	42,1	31,1	26,3	0,5	3.498		
Aanrijdingen	10,3	31,3	58,1	0,3	866	10,9	34,7	54,2	0,2	3.498		

4.43 Subjectieve onveiligheidsgevoel, in 1997 en 1998. Bron: Federale Veiligheidsmonitor.

Probleempunt blijven de emissies van CO₂. Verwacht wordt dat deze in de nabije toekomst zullen blijven stijgen. Deze emissies zijn nauw gerelateerd aan het brandstofverbruik. De aanzienlijke inspanningen die reeds werden geleverd om tot zuiniger motoren te komen wegen blijkbaar niet op tegen de toename van het aantal voertuigkilometers en de tendens naar wagens met hogere cilinderinhoud. Ook de emissies van NO_x, stofdeeltjes en CH₄ en lood kennen een dalend verloop. Het merendeel van de zware metalen vertoont een stijgend verloop.

Milieuhinder

De leefbaarheid verbeteren ondanks de toenemende mobiliteit is een belangrijke doelstelling van het beleid. Het verkeer veroorzaakt overlast voor de burger, los van de eigenlijke milieu- of gezondheids-effecten van het verkeer. Hierbij gaat het o.a. om reuk- maar ook om geluidshinder. In de APS-survey 2000 werd aan de Vlaamse bevolking gevraagd in welke mate het verkeer overlast veroorzaakt.

Vooraf het wegverkeer lijkt de grote boeman: ruim een derde van de Vlamingen heeft vaak last van lawaai en een kwart klaagt over de stank. Het luchtverkeer doet het ook niet zo best: een zesde van de ondervraagden beweert vaak geconfronteerd te worden met lawaaihinder van vliegtuigen.

Subjectieve onveiligheid

Aan de Vlaamse bevolking werd in 1997 en in 1998 gevraagd welke buurtproblemen volgens hen vaak voorkomen. Vooral problemen die gerelateerd zijn aan verkeer scoren zeer hoog. De onaangepaste snelheid in het verkeer wordt zowel in 1997 als in 1998 gezien als het meest voorkomend probleem. Agressief verkeersgedrag komt in 1998 op de vijfde plaats, aanrijdingen op de negende plaats. Merken wij hier wel op dat deze rangschikking alleen betrekking heeft op het al dan niet vaak voorkomen van een probleem. Hoe erg dat aan die buurtproblemen wordt getild werd niet bevraagd.

VOOR MEER INFORMATIE

- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Afdeling Verkeerskunde, Verkeerstellingen, 1999
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Afdeling Personenvervoer en luchthavens, Jaarverslag 1999, Internationale luchthaven Antwerpen
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Afdeling Personenvervoer en luchthavens, Jaarverslag 1999, luchthaven Oostende
- Brussels International Airport Company, Brutrends 1999
- De Lijn, Jaarverslag 1999
- EU Transport in Figures, Statistical Pocket Book, January 2000
- NIS, Motorvoertuigenpark - toestand op 1 augustus 1999
- NIS, Statistieken van de Binnenlandse Handel en Vervoer 1999 (nr.10)
- NMBS, Statistisch Jaarboek 1999
- SERV, Vlaamse Havencommissie, Jaarverslag 1999
- NIS, Huishoudbudgetonderzoek 1978-79; 1987-88; 1995-96; 1996-97; 1997-98, 1999.
- Belgisch Instituut voor Verkeersveiligheid, Statistieken verkeersongevallen - kerncijfers 1999
- NIS, Verkeersongevallen op de openbare weg met doden of gewonden, jaar 1999
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Mobiliteitscel, Onderzoek Verplaatsingsgedrag Vlaanderen, april 1996
- Mobiliteitsrapport Vlaanderen, juni 1999, Tritel N.V., in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement LIN, Mobiliteitscel
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Algemene Zaken en Financiën, Afdeling Statistiek, Survey 2000
- Nationale enquête naar de mobiliteit van de huishoudens (1998 - 1999), gefinancierd door de Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest, gerealiseerd door de Groupe de Recherche sur les Transports, Facultés Universitaires Notre - Dame de la Paix FUNDP, Langzaam Verkeer, het Institut Wallon, de Universitaire Instelling Antwerpen en het NIS
- Febiac, Boekjaar 1999, verslag ter gelegenheid van de Algemene Vergadering van 21 juni 2000
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leefmilieu en Infrastructuur, Mobiliteitscel, Onderzoek Verplaatsingsgedrag Antwerpen, Provinciale Hogeschool Limburg, Departement Architectuur.
- Federale Veiligheidsmonitor 1998 en 1997, Algemene Politie-steundienst
- IRTAD – International Road Traffic and Accident Database (OECD)
- CEMT, Evolution des Transports (1970-1998)
-

5. Energie

Het energiegebruik is een indicator van de economische conjunctuur. Energiegebruik is echter nadelig voor het milieu. De verbranding van fossiele brandstoffen is de voornaamste oorzaak van de uitstoot van CO₂, een gas dat de aarde doet opwarmen. De Vlaamse overheid wil daarom het rationeel energiegebruik stimuleren: energie moet efficiënter gebruikt worden, zodat het totale energiegebruik daalt. Een tweede doelstelling is het verhogen van de milieuvriendelijke energieproductie. Op die manier moet de CO₂-uitstoot de komende jaren dalen. België heeft zich immers internationaal geëngageerd om de CO₂-uitstoot met 7,5% te verminderen in 2008-2012 ten opzichte van 1990. Vlaanderen moet hiertoe wezenlijk bijdragen.

Blikvangers

- De totale CO₂-uitstoot gaat nog steeds in stijgende lijn. De Vlaamse overheid wil deze trend ombuigen door milieuvriendelijke energieproductie en rationeel energiegebruik te promoten.
- Het industrieel energiegebruik steeg tussen 1990 en 1998 met 11%. Toch daalde de CO₂-uitstoot met 2%. Dit is te danken aan de omschakeling van kolen en olie naar milieuvriendelijker aardgas.
- De energie- en CO₂-intensiteiten in de industrie vertonen de laatste jaren een dalend verloop. Energie wordt dus efficiënter aangewend.
- De overheid wil de energieproductie uit hernieuwbare bronnen sterk verhogen. De 'groene energie' zit al enkele jaren in de lift, en deze tendens lijkt zich in de toekomst verder te zetten.

Energiegebruik en CO₂-uitstoot

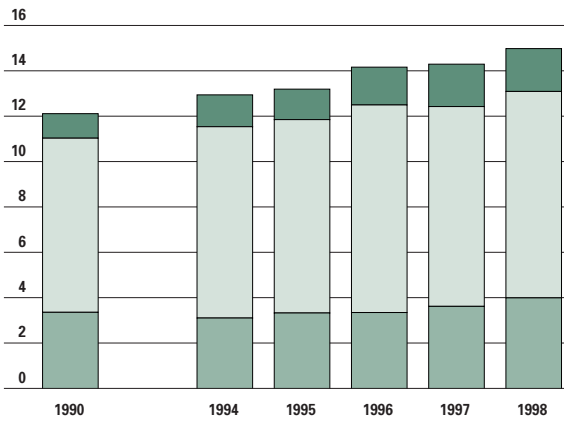
In 1998 werd in Vlaanderen 1495 PJ energie gebruikt. Dit is 24% meer dan in 1990. De CO₂-emissies stegen over deze periode met 18% tot 82.146 kton.

27% van het totaal energiegebruik in 1998 was nodig voor de werking van de elektriciteitscentrales,

raffinaderijen en cokesfabrieken (transformatie-sector). 60% werd gebruikt als warmte en elektriciteit door de huishoudens en de ondernemingen (eindverbruik). 13% van de energie werd gebruikt als grondstof (niet-energetisch gebruik).

De industrie heeft 333 TJ nodig en is dan ook met een aandeel van 39% de grootste energiegebruiker. Tussen 1990 en 1998 steeg het industrieel verbruik

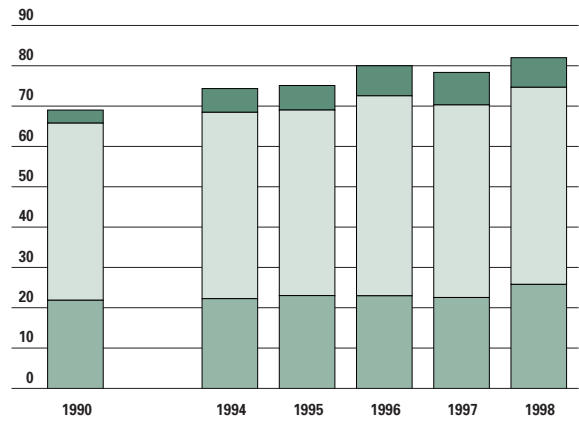
TOTAAL ENERGIEGEBRUIK

5.1 Evolutie van het totaal energiegebruik in Vlaanderen, van 1990 tot 1998, x 100 PJ. Bron: VITO.

transformatiesector
eindverbruik
niet-energetisch

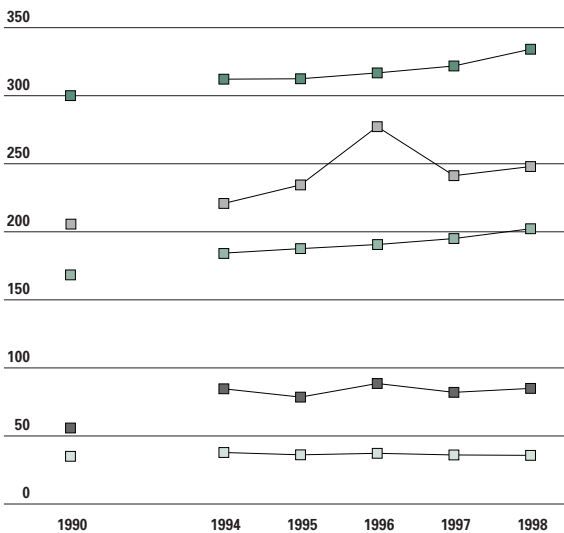
TOTALE CO₂-EMISSIONS

5.2 Evolutie van totale CO₂-emissies in Vlaanderen van 1990 tot 1998, x 1.000 kton. Bron: VITO.

transformatiesector
eindverbruik
niet-energetisch

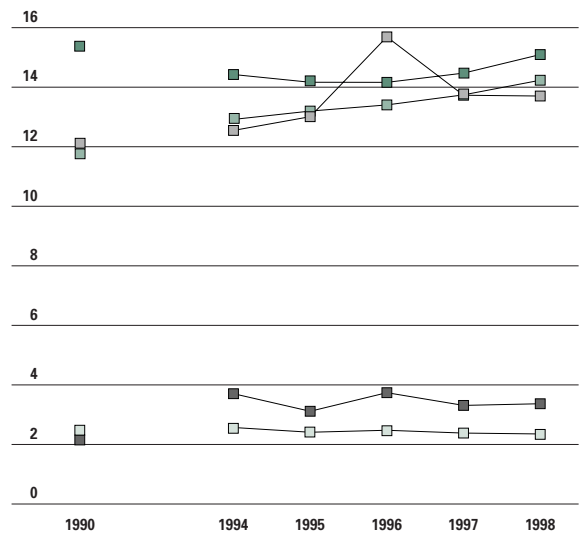
FINAAL ENERGIEGEBRUIK PER SECTOR

5.3 Evolutie van het finaal energiegebruik in de diverse sectoren in Vlaanderen van 1990 tot 1998 in PJ. Bron: VITO.

huishoudens
industrie
diensten
land- en tuinbouw
transport

CO₂-EMISSIONS PER SECTOR

5.4 Evolutie van de CO₂-emissies gerelateerd aan het finaal energiegebruik in de diverse sectoren in Vlaanderen van 1990 tot 1998, x 1.000 kton. Bron: VITO.

huishoudens
industrie
diensten
land- en tuinbouw
transport

ENERGIE- EN CO₂-INTENSITEITEN IN DE DIVERSE SECTOREN

			1990	1994	1995	1996	1997	1998
Energie-intensiteit	Huishoudens (GJ/huishouden)		92,8	97,0	102,4	119,3	103,2	104,8
	Industrie (kJ/frank BTW)		255,3	259,0	251,3	256,9	246,1	
	Diensten (kJ/frank BTW)		24,0	33,6	30,4	33,6	30,4	
CO ₂ -intensiteit	Huishoudens (ton/huishouden)		5,5	5,6	5,7	6,8	5,9	5,8
	Industrie (g/frank BTW)		13,2	12,0	11,5	11,5	11,1	
	Diensten (g/frank BTW)		0,9	1,5	1,2	1,5	1,3	

5.5 Evolutie van de energie- en CO₂-intensiteiten in de diverse sectoren in Vlaanderen, van 1990 tot 1998. Bron: VITO.

met 11%. Toch daalde de CO₂-uitstoot in de industrie met 2%. Dit is het gevolg van de omschakeling van kolen en olie naar milieuvriendelijker aardgas. Om na te gaan hoe efficiënt de industrie met energie omspringt, bekijken we de hoeveelheid energie en de CO₂-uitstoot ten opzichte van de bruto toegevoegde waarde.

In tegenstelling tot de absolute waarden, zien we hier de voorbije jaren een daling.

Het energiegebruik in de huishoudens is sinds 1990 met 21% gestegen, tot 247 PJ in 1998. Door een toenemend aardgasgebruik, nam de CO₂-uitstoot minder sterk toe (13%). Deze cijfers moeten wel gerelativeerd worden: het energiegebruik en CO₂-uitstoot per huishouden kent een vrij vlak verloop. Het aantal huishoudens is echter het voorbije decennium sterk gestegen, onder andere door een toename van de eenoudergezinnen. Dit leidt tot een stijging van het totale verbruik. De piek in 1996 heeft veel te maken met het koude weer.

De transportsector heeft sinds 1990 een vijfde meer energie nodig. Hier ligt de omschakeling naar aardgas heel wat minder voor de hand. De CO₂-uitstoot steeg dan ook evenredig met het energiegebruik en ligt ondertussen ongeveer even hoog als in de industrie en in de huishoudens.

Het energiegebruik (84 PJ) en de CO₂-emissies in de dienstensector (3.390 kton) lagen in 1998 meer dan de helft hoger dan in 1990 maar kenden de laatste jaren een vlak verloop.

Het energiegebruik en de CO₂-uitstoot in de land- en tuinbouw bleven constant.

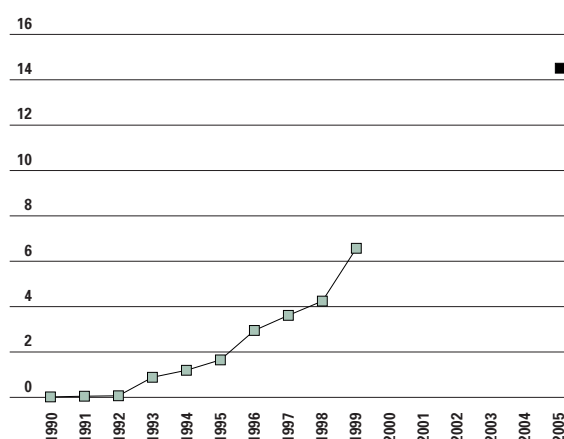
Milieuvriendelijke energieproductie

In een warmtekrachtinstallatie wordt een fossiele brandstof omgezet in twee nuttige energievormen: warmte en elektriciteit. De combinatie van beide leidt tot een hoger energetisch rendement. De uitbouw van deze efficiënte en bijgevolg energiebespa-

rende techniek is dan ook een prioriteit voor de Vlaamse regering. De doelstelling is om een bijkomend vermogen van 1200 MWe voor de periode 1995-2005 te creëren.

Tegen 2004 wil Vlaanderen een aandeel van 3% hernieuwbare energie in het totale energieaanbod. De belangrijkste hernieuwbare energiebronnen zijn windenergie, biomassa, zonne-energie en waterkracht. Het geïnstalleerd vermogen voor windenergie steeg sinds 1997 sterk: van 4,6 MWe naar 12,3 MWe in 2000. Voor biomassa bedroeg het geïnstalleerd vermogen in 1998 ongeveer 43 MWe. Sinds 1998 geeft de Vlaamse overheid subsidies voor fotovoltaïsche zonnepanelen. De respons liet niet op zich wachten: in 1998 werd 42 kWp geïnstalleerd, in 1999 bijna dubbel zoveel en in 2000 ruim driemaal zoveel (voorlopige cijfers). Het aantal zonneboilers dat jaarlijks geplaatst wordt met een premie van de intercommunales is op twee jaar tijd

WARMTEKRACHTINSTALLATIES IN VLAANDEREN

5.6 Evolutie van de warmtekracht-geïnstalleerd WKK-vermogen tot 1999 en doelstelling 2005, x 100 MWe. Bron: Belcogen.

bijna verdubbeld: van 102 in 1996-1997 tot 197 in 1998 en 190 in 1999.

Van 1997 tot 1999 stond 638 kWe aan waterkrachtinstallaties opgesteld. In de loop van 2000 werden bijkomende installaties in gebruik genomen en loopt een aantal aanbestedingsprocedures voor waterkrachtinstallaties op locaties in Vlaams overheidsbeheer met een minimaal vermogen van 7,8 MWe.

De 'groene energie' zit duidelijk in de lift. Om deze tendens te versterken zal de Vlaamse overheid de elektriciteitsleveranciers verplichten om een minimum van hun leveringen te betrekken uit hernieuwbare energiebronnen. Voor 2001 is dit 1%, voor 2004 3% en voor 2010 5%. Halen zij dit niet, dan moeten zij een boete betalen. Er is nu al een versnelling waar te nemen in het aantal initiatieven op het vlak van windenergie.

6. Gezondheid en Welzijn

Het Regeerakkoord stelt dat na een periode van structurele hervormingen in de gezondheidszorg nu de aandacht prioritair moet uitgaan naar het preventiebeleid.

Deze gedachtegang wordt verder uitgebouwd in de beleidsnota van de bevoegde minister: de preventie staat centraal onder het motto ‘Beter voorkomen dan genezen’.

Er wordt ondermeer de klemtoon gelegd op gezonde eetgewoonten en het misbruik van genotsmiddelen. Binnen deze visie kadert ook het voorkomen van besmettelijke ziekten (tbc, aids-hiv, ...) en beschavingsziekten als kanker. De beleidsnota opent met de stelling dat de Vlamingen zich goed moeten voelen, een thema dat we behandelen in de hoofdstukken ‘Fysieke conditie’ en ‘Psychische conditie en welbevinden’.

Twee elementen uit de beleidsnota die als een rode draad door dit deel lopen zijn enerzijds ‘de gezondheid van de jeugd’, waarbij we bij tal van thema’s specifiek blijven stilstaan bij de leefgewoonten en de situatie van de jongeren van vandaag en anderzijds ‘de toegankelijkheid van de gezondheidszorg’ met aandacht voor de socio-economische ongelijkheid die vaak nog kenmerkend is voor onze gezondheidszorg.

Ook inzake welzijn stelt de regering dat een preventiebeleid voldoende moet anticiperen op mogelijke problemen. In het geïntegreerd preventiebeleid wordt in de eerste plaats aan de kinderen en de jongeren gedacht.

De tweede peiler van het welzijnsbeleid is de mantelzorg en de vrijwilliger in de zorg, die waar nodig professioneel ondersteund wordt.

De derde hoeksteen is het aanbod aan voorzieningen beter af te stemmen op de noden van autonome, mondige hulpvragers die zorg op maat willen, zo dicht mogelijk in hun vertrouwde omgeving en zonder betutteling.

Tenslotte engageert de Vlaamse overheid zich om het aanbod aan welzijnsvoorzieningen voor iedereen bereikbaar en vooral toegankelijk te maken.

Blikvangers

- Meer en meer vrouwen beginnen te roken (vooral op jongere leeftijd). In de groep van 17-18 jaar heeft 45% van de jongens en een derde van de meisjes reeds cannabis gebruikt. De fysieke conditie van onze jeugd gaat er trouwens nog altijd op achteruit.
- Het aantal oproepen bij de Tele-Onthaaldiensten blijft stijgen en ook de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg zien hoe langer hoe meer patiënten. Alhoewel het aantal zelfmoordpogingen lijkt af te nemen en het aantal zelfmoorden ongeveer constant blijft, kent Vlaanderen in vergelijking met onze buurlanden hoge zelfmoordcijfers.
- Een mooi voorbeeld van inclusie voor personen met een handicap is het doorstromen van deze personen naar het regulier arbeidscircuit.
- Het verblijf in een rusthuis is een dure aangelegenheid. De zorgverzekering die door de Vlaamse overheid op de rails wordt gezet is een belangrijk middel om de toegankelijkheid van de ouderenvoorzieningen te verbeteren.
- Het aantal asielaanvragen is nog nooit zo hoog geweest en zet vooral de Vlaamse OCMW's onder druk.
- Tussen 1985 en 1997 is de welvaart van de Vlamingen toegenomen maar tegelijkertijd ook het aantal personen dat met armoede kampt. Het aantal bestaansminimumgerechtigden kende tussen 1992 en 1997 een serieuze stijging. Sinds 1998 neemt het aantal gerechtigden opnieuw af, zodat er een vermoeden groeit dat de armoede aan het minderen is.
- Het aantal Vlamingen dat in financiële problemen terecht komt, blijft stijgen.

6.1 Levensverwachting, mortaliteit en vermijdbare sterfte

Levensverwachting

De levensverwachting bij de geboorte steeg tot 1997. In 1998 lijkt de levensverwachting te stabiliseren of zelfs licht af te nemen, maar deze conclusie is op zijn minst voorbarig. In 1998 werden immers ook alle geboorten en sterfgevallen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meegeteld en niet alleen deze met een Nederlandstalig attest. De levensverwachting werd de voorgaande jaren daardoor mogelijk lichtjes overschat.

In 1998 bedroeg de levensverwachting bij de geboorte 75,4 jaar voor de mannen en 81,1 jaar voor de vrouwen. In vergelijking met enkele ons omringende landen zijn deze cijfers vergelijkbaar.

Mortaliteit

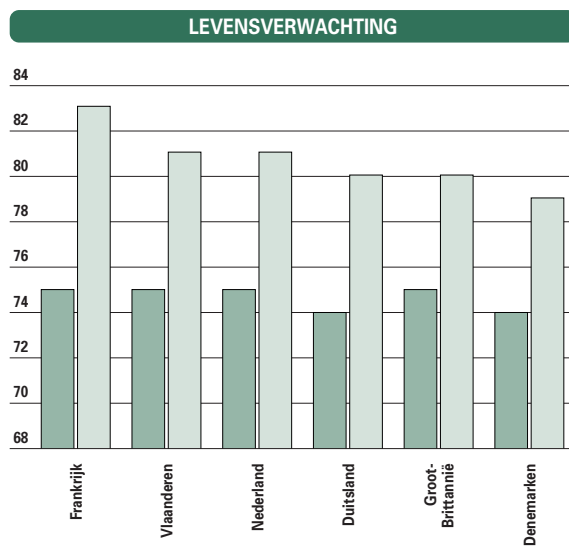
De voornaamste doodsoorzaken bij kinderen (tot 14 jaar) zijn verkeersongevallen, ongevallen in de privésfeer en kankers (vooral van het lymfatisch en bloedvormend weefsel). Voor de jonge volwassenen (tot 44 jaar) zijn dat vooral verkeersongevallen en zelfmoord.

LEVENSV ERWACHTING				
	BIJ GEBOORTE		OP 65 JAAR	
	MANNEN	VROUWEN	MANNEN	VROUWEN
1993	74,2	80,4	14,9	18,9
1994	74,6	80,7	15,3	19,3
1995	74,6	80,8	15,2	19,3
1996	75,1	81,3	15,5	19,6
1997	75,5	81,5	15,7	19,8
1998	75,4	81,1	15,6	19,7

6.1 Evolutie van de levensverwachting in het Vlaamse Gewest naar geslacht, bij de geboorte en op de leeftijd van 65 jaar, van 1993 tot 1998. Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

Bij de oudere leeftijdscategorieën (vanaf 45 jaar) zijn kankers en hart- en vaataandoeningen de belangrijkste doders, bij de mannen gaat het dan vooral om longkanker, bij de vrouwen om borstkanker.

De doodsoorzaken die leiden tot een voortijdig overlijden van vrouwen tussen 15 en 64 jaar zijn hoofdzakelijk borstkanker, zelfmoord en verkeersongevallen. Voor de mannen in dezelfde leeftijdsgroep zijn dit verkeersongevallen, zelfmoord, ischemische hartziekten en longkanker. Mannen ‘verliezen’ heel wat meer potentiële jaren dan vrouwen. Borstkanker, de belangrijkste oorzaak van voortijdig overlijden bij de vrouwen, heeft minder verloren jaren tot gevolg dan de ischemische hartziekten, de derde oorzaak bij de mannen. Verkeersongevallen en zelfmoorden doen meer potentiële levensjaren verloren gaan, dan in de omringende landen. De

6.2 Levensverwachting: Vlaanderen en de buurlanden, 1998. Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

PROPORTIONEEL STERFTECIJFER

LEEFTIJD	MANNEN		VROUWEN	
	AANTAL	VOORNAAMSTE OORZAKEN (%)	AANTAL	VOORNAAMSTE OORZAKEN (%)
1-14 jaar	98	Alle uitwendige oorzaken (53%), waaronder verkeersongevallen (29%) en ongevallen in de privé-sfeer (18%); Alle nieuwvormingen (11%)	85	Alle uitwendige oorzaken (45%), waaronder verkeersongevallen (24%) en ongevallen in de privé-sfeer (14%); Alle nieuwvormingen (20%)
15-24 jaar	318	Alle uitwendige oorzaken (85%), waaronder verkeersongevallen (50%) en zelfmoord (25%)	113	Alle uitwendige oorzaken (66%), waaronder verkeersongevallen (39%) en zelfmoord (15%); Alle nieuwvormingen (12%)
25-44 jaar	1.152	Alle uitwendige oorzaken (54%), waaronder verkeersongevallen (18%) en zelfmoord (25%); Alle nieuwvormingen (15%); Alle hart- en vaatziekten (12%)	648	Alle nieuwvormingen (37%), waaronder vooral borstkanker (14%); Alle uitwendige oorzaken (31%), waaronder vooral zelfmoord (15%); Alle hart- en vaatziekten (12%)
45-64 jaar	4.944	Alle nieuwvormingen (44%), waaronder vooral longkanker (18%); Alle hart- en vaatziekten (27%), waaronder vooral ihz (15%)	2.731	Alle nieuwvormingen (56%), waaronder vooral borstkanker (18%); Alle hart- en vaatziekten (18%), waaronder vooral ihz (7%)
65-74 jaar	7.834	Alle nieuwvormingen (41%), waaronder vooral longkanker (17%); Alle hart- en vaatziekten (33%), waaronder vooral ihz (17%); Alle longaandoeningen (12%)	4.284	Alle nieuwvormingen (40%), waaronder vooral borstkanker (9%); Alle hart- en vaatziekten (33%), waaronder vooral ihz (14%)
75+ jaar	14.238	Alle hart- en vaatziekten (40%), waaronder ihz (15%) en cva (10%); Alle nieuwvormingen (25%), waaronder vooral longkanker (7%); Alle longaandoeningen (17%)	19.951	Alle hart- en vaatziekten (48%), waaronder ihz (14%) en cva (13%); Alle nieuwvormingen (16%); Alle longaandoeningen (11%)
Totaal	28.584		27.812	

6.3 Proportioneel sterftecijfer per leeftijdsgroep en geslacht, 1998. Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

ihz = ischemische hartziekten

cva = cerebro-vasculaire aandoeningen

VERLOREN POTENTIËLE LEVENSJAREN

MANNEN		VROUWEN	
Verkeersongevallen	7,4	Borstkanker	3,3
Zelfmoord	7,1	Zelfmoord	2,3
Ischemische hartziekten	3,6	Verkeersongevallen	2,1
Longkanker	2,4	Cerebrovasculaire aandoeningen	0,9
Chronisch leverlijden - cirrose	1,4	Ischemische hartziekten	0,9
Cerebrovasculaire aandoeningen	1,0	Colorectale kanker	0,8

6.4 Verloren potentiële levensjaren per 1.000 persoonsjaren, leeftijdsgroep 15-64 jaar, 1998.

Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

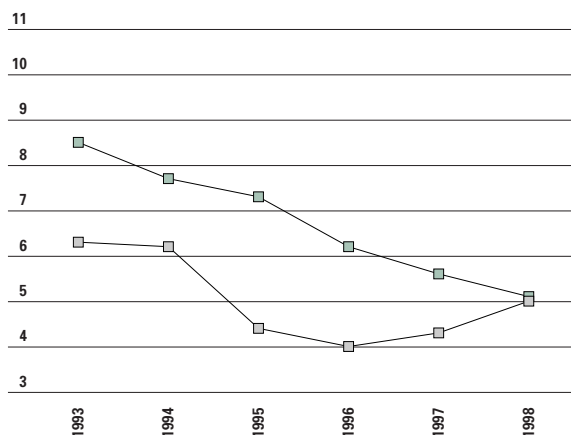
VERMIJDBARE STERFTE

	MANNEN		VROUWEN	
	AANTAL	%	AANTAL	%
Vermijdbaar door medische interventies, secundaire preventie inbegrepen	287	4,4	849	23,7
Vermijdbaar door primaire preventie	2.455	37,7	650	18,2
Vermijdbaar door medische en primaire preventie	2.742	42,1	1.499	41,9

6.5 Vermijdbare sterfte voor de leeftijdsgroep 0-64 jaar, aantal en proportioneel t.o.v. de volledige sterfte van deze groep, 1998.

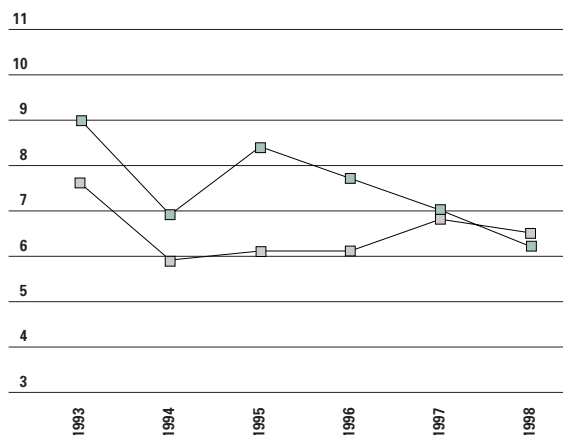
Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

KINDERSTERFTE

6.6 Evolutie van de kindersterfte (sterfte voor de leeftijd van 1 jaar) per 1.000 levend-geborenen, naar geslacht, van 1993 tot 1998.
Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

PERINATALE STERFTE

6.7 Evolutie van de perinatale sterfte (aantal doodgeboren kinderen + kinderen overleden binnen de 7 dagen na geboorte) per 1.000 levend- en doodgeboren kinderen, naar geslacht, van 1993 tot 1998.
Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

cerebro-vasculaire en ischemische aandoeningen leiden zowel bij mannen als bij vrouwen tot minder verloren levensjaren dan in onze buurlanden. Door longkanker verloren Vlaamse mannen meer en Vlaamse vrouwen minder jaren dan in de omringende landen.

We blijven hier wat langer stilstaan bij de vermijdbare sterfte omdat de beleidsnota veel belang hecht aan preventie. In 1998 was bijna de helft van alle overlijdens voor de leeftijd van 65 jaar bij zowel mannen als vrouwen vermijdbaar.

Deze overlijdens waren in het licht van de huidige medische kennis of gezondheidskennis te voorkomen. De vermijdbaarheid door primaire preventie verwijst naar het vroeger gevoerde beleid en de betrokkenheid van zorgverstrekkers en bevolking. De vermijdbaarheid door medische interventies, met inbegrip van de secundaire preventie, geeft een inzicht in het functioneren van de zorgverstrekking en de laagdrempeligheid van het systeem, een ander belangrijk punt in de beleidsnota.

In 1998 waren er 2.742 vermijdbare sterfgevallen bij mannen in het Vlaamse Gewest. Het grootste deel ervan kan voorkomen worden door primaire preventie van longkanker, ischemische hartziekten, verkeersongevallen en levercirrose. Bij de vrouwen waren er 1.499 vermijdbare sterfgevallen. Hier valt onmiddellijk op dat het verschil tussen medische en primaire preventie veel kleiner is. Het aandeel van borstkanker met 571 sterfgevallen is hierin bijzonder groot.

Kinder- en perinatale sterfte

De kindersterfte blijft, althans voor de jongens, verder afnemen. Nadat de voorgaande jaren ook bij de meisjes een duidelijke daling te zien was, noteerden we in 1997 en 1998 terug een lichte toename. In 1998 waren de kindersterftecijfers voor jongens en meisjes quasi gelijk. De recente afname van de kindersterfte is te danken aan de spectaculaire vooruitgang in de bestrijding van de vroegneonatale en postneonatale sterfte.

De perinatale sterfte daalt bij de jongens sinds 1995 voortdurend terwijl het bij de meisjes op een redelijk constant niveau blijft.

6.2 Ziekte

Kanker

In 1996 is in Vlaanderen een kankerregistratienetwerk opgestart. Verschillende bijkomende bronnen geven informatie door aan het Nationaal Kankerregister, waardoor de registratie verbetert. In 1996 (dit zijn momenteel de recentste cijfers) werden 24.711 gevallen geregistreerd, terwijl dit cijfer 20.250 in 1995 bedroeg (dit komt overeen met een stijging van 22%). Aangezien de recente stijging voornamelijk toe te schrijven is aan een betere registratie, is het niet aangewezen om trends te onderzoeken.

Bij mannen loopt longkanker nog steeds voorop met een kwart van alle kankers, gevolgd door prostaat en kanker van dikke en endeldarm. Bij vrouwen staat borstkanker op de eerste plaats (een derde van alle geregistreerde tumoren), gevolgd door kanker aan de dikke en de endeldarm, en baarmoeder(hals)kanker.

Meningokokkeninfectie en tuberculose

Bij de infectieziekten valt vooral een toename van het aantal meningokokkeninfecties op. Deze aan-doening komt vooral voor bij kinderen onder de 5 jaar en bij jonge volwassenen. In 1999 werden 279 gevallen geregistreerd of een vervienvoudiging op 10 jaar tijd. Deze toename deed zich vooral voor in de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen. De arrondissementen met de hoogste incidentiecijfers vindt men in West-Vlaanderen.

In 1999 kwamen er 544 patiënten bij in het tuberculoseregister, dit betekent een incidentie van 9,2/100.000 inwoners. Dit cijfer blijft de voorbije jaren status quo. Er blijft een groot verschil in incidentie tussen Belgen (7,1 per 100.000 inwoners) en niet-Belgen (49,1 per 100.000 inwoners). Bij de niet-Belgen ligt het cijfer het hoogst in de provin-

KANKER						
HOOFDGROEP (ICD-10)	ENKELE LOCALISATIES	AANTAL NIEUWE GEVALLEN			INCIDENTIE (/100.000 INWONERS)	
		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL	MANNEN	VROUWEN
Lip, mond- en keelholte		435	125	560	15,0	4,2
	Spijverteringsstelsel	2.769	2.257	5.026	95,3	75,7
	maag	463	309	772	15,9	10,4
	dikke darm + endeldarm	1.595	1.428	3.023	54,8	47,9
Ademhalingsstelsel		3.567	615	4.182	122,7	20,6
	long	3.099	514	3.613	106,6	17,2
Borst en genito-urinair stelsel		4.179	5.935	10.114	143,8	199,0
	borst	57	3.922	3.979	2,0	131,5
	baarmoeder(hals)		848	848		28,4
	prostaat	2.834		2.834	97,5	
	ovarium		523	523		17,5
	blaas	778	236	1.014	26,8	7,9
Andere locaties		1.443	1.394	2.837	49,5	46,6
Lymfe- en bloedstelsel		1.091	901	1.992	37,6	30,2
Totaal		13.484	11.227	24.711	463,9	376,3

6.8 Kanker in Vlaanderen, aantal nieuwe gevallen en incidenties, 1996. Bron: Nationaal Kankerregister.

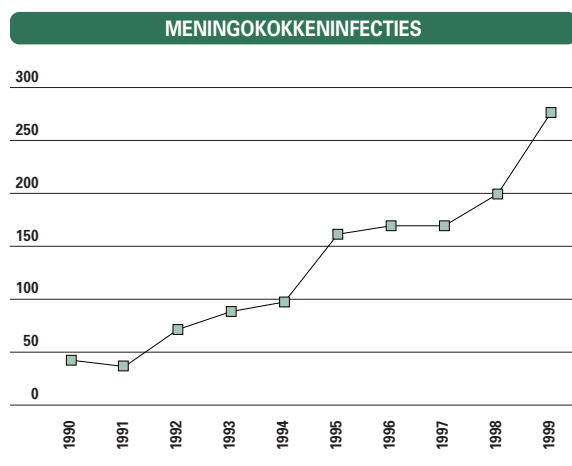
cies Antwerpen en West-Vlaanderen. Bij de Belgen zijn er geen grote verschillen tussen de provincies, met uitzondering van de provincie Limburg, die een hogere incidentie kent. Personen met een verminderde natuurlijke weerstand (door ziekte of verslaving) hebben een verhoogde kans op besmetting evenals personen afkomstig uit landen waar tuberculose vaak voorkomt.

AIDS en HIV-seropositief

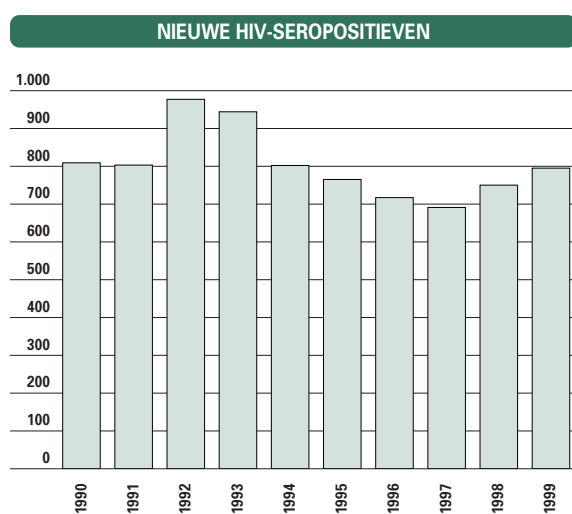
Tussen het begin van de epidemie in België en 31 december 1999 werden in totaal 11.873 personen geregistreerd als HIV-geïnfecteerd. Eind 1999 hadden er daarvan 2.658 het AIDS-stadium bereikt. Bij de AIDS-patiënten heeft ruim de helft de Belgische

nationaliteit. Sinds 1996 is er een belangrijke daling in het totaal aantal gerapporteerde Aids-gevallen. Deze daling is voor een groot deel te danken aan nieuwe medicatie die de evolutie naar Aids uitstelt. Na een stijging van het aantal HIV-infecties begin jaren '90 kenden we een geleidelijke daling tussen 1993 en 1997. Vanaf 1997 ziet men een licht opgaande trend. In 1999 heeft men gemiddeld 66 nieuwe gevallen per maand gediagnosticeerd, dit is 15% meer dan in 1997.

Van een derde van de HIV-seropositieven kent men de nationaliteit niet. Van de overigen heeft minder dan de helft de Belgische nationaliteit. Bij de Belgen zijn er vier maal meer mannen dan vrouwen, bij de niet-Belgen zijn er bijna evenveel vrouwen als mannen. Bij de Belgische geïnfecteerde mannen heeft twee derden seksueel contact gehad met een andere man. Overdracht via heteroseksuele weg zou verantwoordelijk zijn voor een kwart van de HIV-infecties. Voor de vrouwen met Belgische nationaliteit wordt een heteroseksuele overdracht genoemd in driekwart van de gevallen. Bij de andere nationaliteiten overheerst de heteroseksuele overdracht voor beide geslachten. De sterkst vertegenwoordigde leeftijdsklasse is deze van 30-34 jaar bij de mannen en 25-29 jaar bij de vrouwen.

6.9 Evolutie van meldingen van meningokokkeninfecties, van 1990 tot 1999. Bron: Administratie Gezondheidszorg, Gezondheidsinspectie.

6.10 Evolutie van het aantal nieuwe HIV-seropositieven, België, van 1990 tot 1999. Bron: WIV-Louis Pasteur.

Chronische aandoeningen

Ongeveer 18% van de inwoners van het Vlaamse Gewest kampt met chronische gezondheidsproblemen, ziekte of handicap. Dit percentage ligt iets hoger bij vrouwen dan bij mannen.

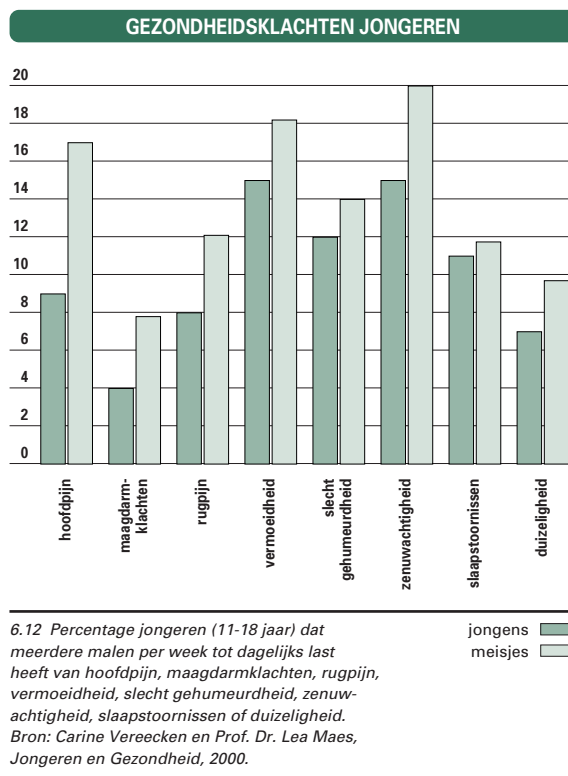
CHRONISCHE GEZONDHEIDSPROBLEMEN		JA
Geslacht	man	16,8
	vrouw	19,4
Leeftijd	< 25	6,0
	25-34	10,4
	35-44	13,5
	45-54	17,0
	55-64	23,6
	65+	38,1
Opleiding	lager	24,9
	secundair	13,9
	tertiair	13,1
Totaal		18,1

6.11 Chronische gezondheidsproblemen, ziekte of handicap naar geslacht, leeftijd en opleiding (%), Vlaanderen, 1999. Bron: PSBH, APS-bewerking.

De problemen nemen toe met de leeftijd. Van de groep jonger dan 25 jaar heeft slechts 6% chronische gezondheidsproblemen. Bij de 65-plussers stijgt dit percentage tot 38%. Ook opvallend is het verband met het opleidingsniveau: mensen met enkel een diploma lager onderwijs hebben bijna dubbel zoveel klachten als mensen met een diploma hoger onderwijs. De aandoeningen die het vaakst voorkomen zijn problemen met het bewegingsstelsel, hart- en vaatandoeningen en allergie.

Gezondheidsklachten bij jongeren

Jongeren tussen 11 en 18 jaar klagen vooral over zenuwachtigheid, vermoeidheid en humeurigheid. Meisjes hebben over de ganse lijn meer klachten dan jongens. BSO'ers hebben meer klachten dan TSO'ers die op hun beurt meer klagen dan ASO'ers. Over het algemeen neemt het percentage jongeren met klachten toe met de leeftijd.

6.3 Gedrag

Voeding

Slechte voedingsgewoonten eisen hun tol. Vlamingen eten nog te veel cholesterol en verzadigde vetten, en te weinig koolhydraten en voedingsvezels. Een derde van de bevolking boven de 18 jaar kampt met overgewicht (BMI tussen 25 en 30) en 10% is echt zwaarlijvig (BMI>30).

Overgewicht en zwaarlijvigheid vormen een groter probleem in de laagste opleidings- en inkomensklassen. Om te vermageren maken ze vaker gebruik van medisch niet aanbevolen methodes zoals commerciële middelen of het overslaan van maaltijden. Aan de andere kant is ondergewicht dan weer een probleem dat zich vooral voordoet bij vrouwen onder de 35 jaar.

Bij de jongeren zien we een tweeledig beeld: enerzijds neemt de consumptie van calorierijke voedingsmiddelen af. Anderzijds is er ook een sterke daling in gezonde etenswaren zoals groenten en fruit. Meisjes eten gezonder dan jongens. Ruim de helft van de meisjes vindt zichzelf te dik, tegenover een kwart van de jongens. Om daaraan iets te doen

is 9% van de meisjes effectief met een dieet bezig en vindt 33% dat ze toch zouden moeten vermageren. Bij de jongens is dit respectievelijk 3% en 17%. Ook vindt 9% van de meisjes en 17% van de jongens zich te mager.

Rookgedrag

Na een korte daling in 1997 zit het aantal regelmatige of dagelijkse rokers in België weer in de lift. Deze toename is vooral te wijten aan meer rokers in het Waalse Gewest terwijl we in het Vlaamse Gewest eerder een geringe daling vaststellen. Ook de duidelijke toename van het aantal vrouwelijke rokers valt op. Ruim een kwart van de inwoners van het Vlaamse Gewest ouder dan 15 jaar rookt dagelijks. Een goede 5% noemt zichzelf een occasionele roker. Mannen roken nog steeds meer dan vrouwen. Driekwart van de vrouwen verklaart nooit te roken tegenover slechts tweederde van de mannen. De grootste groep dagelijkse rokers vinden we bij de jongeren (<25 jaar) en de leeftijdscategorie 45-54 jaar. Vanaf de leeftijd van 55 jaar is er een duidelijke afname van het aantal rokers.

De groep met hoogstens een diploma secundair onderwijs rookt duidelijk meer dan de groep met een hogere opleiding. Bij de 17-18-jarigen zegt bijna drie kwart ooit gerookt te hebben. Op de vraag hoe vaak men momenteel rookt, antwoordt ongeveer 30% dagelijks te roken. Bij de jongens is er een dalende trend, zij komen van 35% in 1996. Bij

BODY MASS INDEX

GESLACHT	LEEFTIJD	< 18	18-20	20-25	25-27	27-30	> 30
Man	< 25	4,8	19,0	61,0	10,0	2,4	2,9
	25-34	0,7	6,6	53,1	21,2	10,1	8,3
	35-44	0,2	3,6	48,4	22,0	16,2	9,5
	45-54	0,3	2,4	34,5	26,8	23,3	12,5
	55-64	0,0	1,0	36,0	23,0	25,0	15,0
	65+	0,7	1,4	39,2	24,7	23,7	10,2
Vrouw	< 25	7,4	27,3	51,4	6,9	2,8	4,2
	25-34	3,9	18,4	57,4	8,8	4,8	6,6
	35-44	1,7	14,3	58,9	10,6	8,5	6,0
	45-54	2,1	6,7	55,7	12,1	12,4	11,0
	55-64	1,5	4,9	44,6	16,7	17,6	14,7
	65+	1,8	6,1	38,5	19,3	19,6	14,7

6.13 Body Mass Index (BMI) naar leeftijd en geslacht (%), Vlaanderen, 1999. Bron: PSBH, APS-bewerking.

GEBRUIK VOEDINGSMIDDELEN JONGEREN

	JONGENS	MEISJES
Fruit	27	38
Groenten	49	63
Zoete frisdrank	51	31
Snoep	31	23
Chips	9	4

6.14 Percentage jongeren (11-18 jaar) dat minstens dagelijks de volgende voedingsmiddelen gebruikt. Bron: Carine Vereecken en Prof. Dr. Lea Maes, Jongeren en Gezondheid, 2000.

de meisjes is er een daling tegenover 1998 maar een duidelijke stijging vergeleken met 1996 (26%). In het algemeen kunnen we stellen dat de meisjes de jongens bijgebeend hebben.

Het hoogste percentage dagelijkse rokers vinden we net als de voorgaande jaren nog altijd terug in het BSO. Het laagste percentage nog altijd in het ASO.

Alcoholgebruik

62% drinkt tijdens het weekend, 30% doet dit ook tijdens de week en 7% drinkt dagelijks alcohol.

Een Vlaming drinkt gemiddeld 6 glazen per week.

Mannen drinken drie maal meer dan vrouwen. Het

gemiddeld verbruik en het aantal dagelijkse drinkers stijgt naarmate het opleidingsniveau en het gezinsinkomen stijgen. Zware rokers gebruiken ook meer alcohol.

Van de jongens tussen 11 en 18 jaar is 42% reeds minstens 1 keer dronken geweest, de meisjes doen het iets beter maar toch is ook hier reeds 32% minstens 1 keer dronken geweest. Van deze leeftijdsgroep is 7% jongens en 2% meisjes reeds minstens 10 keer dronken geweest. Jongens gebruiken dus vaker alcohol dan meisjes en zijn ook vaker dronken. Het alcoholgebruik en de frequentie van dronkenschap stijgen met de leeftijd.

BSO'ers zijn het meest dronken geweest en de ASO'ers het minst.

Het percentage jongeren dat ooit minimaal 1 keer dronken was, blijft redelijk constant op hetzelfde niveau als in 1994. Voor de meisjes is er wel een geleidelijke toename van 26% in 1994 naar 32% in 2000.

Druggebruik

Bij de jongeren is cannabis (marihuana, hash) veruit het populairst. In de leeftijdscategorie 17-18 jaar heeft bijna de helft van de jongens en een derde van de meisjes ooit deze producten gebruikt. Een kwart van de jongens en één op zeven van de meisjes heeft dit de voorbije maand nog gedaan. Na cannabis zijn XTC en amfetamines (speed,...) het meest in zwang, maar deze cijfers liggen al beduidend lager. Harddrugs zoals heroïne en cocaïne worden door de jongeren weinig gebruikt.

Jongens gebruiken meer dan meisjes. Leerlingen uit het ASO gebruiken minder drugs dan leerlingen uit het TSO, die op hun beurt dan weer minder drugs nemen dan leerlingen uit het BSO. Jongeren uit het BSO zijn duidelijk de grootste experimenteerders en gebruikers.

ROOKGEDRAG				
		NOOIT	OCCASIONEEL	DAGELIJKS
Geslacht	man	63,3	5,7	31,1
	vrouw	74,1	4,9	21,0
Leeftijd	< 25	60,3	7,4	32,3
	25-34	64,4	7,1	28,4
	35-44	65,3	5,5	29,2
	45-54	62,1	6,1	31,8
	55-64	72,0	4,4	23,6
	65 +	88,2	1,5	10,4
Opleiding	lager	68,2	3,5	28,3
	secundair	65,2	5,6	29,2
	tertiair	73,4	7,4	19,2
Totaal		68,8	5,3	25,9

6.15 Percentage van de bevolking dat nooit, occasioneel of dagelijks rookt, naar geslacht, leeftijd en opleiding, 1999. Bron: PSBH, APS-bewerking.

DAGELIJKS ROKEN JONGEREN			
		JONGENS	MEISJES
1990	15-16 jaar	10	8
	17-18 jaar	25	13
1994	15-16 jaar	21	12
	17-18 jaar	32	17
1996	15-16 jaar	23	17
	17-18 jaar	35	26
1998	15-16 jaar	21	20
	17-18 jaar	31	30
2000	15-16 jaar	19	15
	17-18 jaar	31	29

6.16 Evolutie van het percentage jongeren dat dagelijks rookt, naar leeftijd, van 1990 tot 2000. Bron: Carine Vereecken en Prof. Dr. Lea Maes, Jongeren en Gezondheid, 2000.

DRUGGEBRUIK JONGEREN					
		OOIT GEBRUIKT		AFGELOPEN MAAND GEBRUIKT	
		JONGENS	MEISJES	JONGENS	MEISJES
Cannabis	15-16 jaar	25,0	16,3	15,1	8,5
	17-18 jaar	44,6	33,8	25,4	14,9
Amfetamines	15-16 jaar	4,1	2,5	1,8	0,8
	17-18 jaar	10,2	6,4	3,3	2,3
XTC	15-16 jaar	3,3	2,0	1,5	1,2
	17-18 jaar	10,1	6,1	5,0	2,9

6.17 Percentage jongeren dat ooit en de laatste maand drugs gebruikte, naar leeftijd. Bron: Carine Vereecken en Prof. Dr. Lea Maes, Jongeren en Gezondheid, 2000.

GENEESMIDDELENGEBRUIK JONGEREN

	HOEST		VERKOUDHEID		HOOFDPIJN		MAAGPIJN		SLAAPSTOORNISSEN		ZENUWACHTIGHEID		VERMAGEREN	
	J	M	J	M	J	M	J	M	J	M	J	M	J	M
1990	16	18	18	24	24	37	9	15	1,9	1,5	3,5	3,7	-	-
1994	24	28	27	34	30	44	12	19	2,6	3,0	4,6	4,5	-	-
1996	22	26	23	33	32	45	12	19	1,6	2,4	3,4	4,3	-	-
1998	30	31	29	34	32	46	13	21	3,0	2,9	4,5	4,6	-	-
2000	20	22	19	26	31	45	13	22	3,4	3,9	5,0	5,0	1,4	3,9

6.18 Evolutie van het percentage jongeren (11-18 jaar) dat afgelopen maand een geneesmiddel nam tegen de volgende kwalen, van 1990 tot 2000.
Bron: Carine Vereecken en Prof. Dr. Lea Maes, *Jongeren en Gezondheid*, 2000.

Geneesmiddelengebruik

58% van de inwoners in het Vlaamse Gewest nam in de twee weken die aan de Gezondheidsenquête 1997 vooraf gingen geneesmiddelen. Pijnstillers zijn de meest gebruikte geneesmiddelen (in 70% van de gevallen ging het om pijnstillers die zonder voorschrift te verkrijgen zijn). Nadien volgen geneesmiddelen voor het ademhalingsstelsel en cardiovasculaire geneesmiddelen.

Vrouwen slikken meer geneesmiddelen dan mannen, zowel voorgeschreven als niet-voorgeschreven. Het gebruik van voorgeschreven geneesmiddelen neemt duidelijk toe met de leeftijd. Bij de niet-voorgeschreven geneesmiddelen doet deze tendens zich niet voor. Tussen 1990 en 1998 nam het geneesmiddelengebruik van jongeren toe. Van 1998 tot 2000 neemt het geneesmiddelengebruik voor hoest en verkoudheid opnieuw af, al kan dit ook te wijten zijn aan klimatologische verschillen. Voor de andere kwalen blijven we ongeveer op hetzelfde niveau. Meisjes slikken meer medicatie dan jongens en het grootste verschil wordt hier gemaakt door medicatie tegen hoofd- en maagpijn. De BSO'ers nemen meer geneesmiddelen dan TSO'ers en deze opnieuw meer dan ASO'ers.

Opvallend is ook het gebruik van middelen om te vermageren, maar liefst 8,3% van de meisjes uit het BSO zegt deze middelen de afgelopen maand gebruikt te hebben.

Veilig seksueel gedrag

Een belangrijk deel van de bevolking weet nog steeds niet precies hoe het HIV-virus overgedragen wordt en welke beschermingsmaatregelen mogelijk zijn. Slechts zes op tien kent de manieren waarop de aandoening niet kan worden overgedragen en de helft weet welke beschermingsmethodes onbetrouwbaar zijn. De kennis van de overdrachtswijzen en de

beschermingsmaatregelen daalt met de leeftijd. Naarmate het opleidingsniveau en het inkomen stijgen, stijgt ook de kennis omtrent AIDS. In 1997 had 17% van de inwoners in het Vlaamse Gewest minstens 1 HIV-test achter de rug, in de leeftijdsgroep 25 tot 44 jaar loopt dit percentage op tot een kwart. De helft van de personen die een test ondergingen, deed dit op eigen initiatief.

6.4 Fysieke conditie

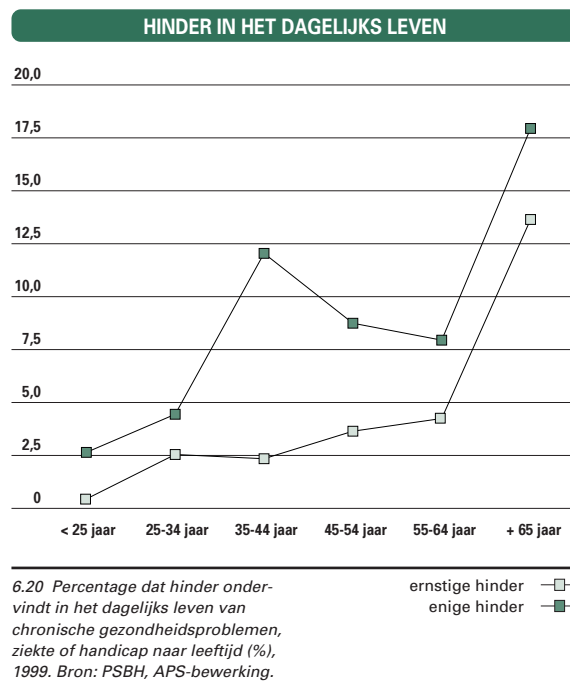
Subjectieve gezondheid

Ongeveer 80% van de inwoners in het Vlaamse Gewest voelt zich gezond, mannen iets meer dan vrouwen. Daartegenover staat 3,5% die zich ongezond voelt, hier zien we weinig verschil tussen beide geslachten. Deze cijfers evolueren nauwelijks. Wel opvallend is de afname van het subjectieve gezondheidsgevoel met de leeftijd: waar 94,5% van de

mensen onder de 25 zegt zich gezond te voelen, daalt dit tot 65% bij de 65-plussers. Ook opvallend is het verband met de opleiding: hoger opgeleiden voelen zich vaker gezond en minder vaak ongezond. De meerderheid van de jongeren voelt zich redelijk gezond. Deze tevredenheid daalt met de leeftijd en is het laagst voor de BSO'ers, vervolgens voor de

SUBJECTIEVE GEZONDHEID			
		GOED TOT ZEER GOED	SLECHT TOT ZEER SLECHT
Geslacht	man	82,0	3,5
	vrouw	77,4	3,4
Leeftijd	< 25	94,5	0,7
	25-34	88,4	1,4
	35-44	86,7	2,1
	45-54	80,2	2,8
	55-64	70,4	4,4
	65+	56,0	9,4
Opleiding	lager	71,7	5,8
	secundair	84,2	2,3
	tertiair	86,0	1,5
Totaal		79,6	3,5

6.19 Subjectieve gezondheid naar geslacht, leeftijd en opleiding (%), 1999. Bron: PSBH, APS-bewerking.

	SUBJECTIEVE GEZONDHEID JONGEREN					
	JONGENS			MEISJES		
	ZEER GEZOND	REDELIJK GEZOND	NIET ERG GEZOND	ZEER GEZOND	REDELIJK GEZOND	NIET ERG GEZOND
11-12 jaar	43	53	4	35	63	2
13-14 jaar	39	56	5	23	71	6
15-16 jaar	28	63	9	16	73	11
17-18 jaar	26	63	11	12	73	15
Totaal	34	59	7	21	70	9

6.21 Percentage jongeren (11-18 jaar) dat zich zeer gezond, redelijk gezond en niet erg gezond voelt. Bron: Carine Vereecken en Prof. Dr. Lea Maes, Jongeren en Gezondheid, 2000.

FYSIEKE CONDITIE JEUGD

	JONGENS			MEISJES		
	90-97	90-93	93-97	90-97	90-93	93-97
Lichaamslengte				+	+	+
Lichaamsgewicht	+	+	+			
BMI	+	+	+			
Som huidplooiën				-	-	+
Flamingo evenwicht	-	+	-			
Sneltikken met één hand	-	-	-	-	-	-
Zittend reiken	-	-	-			
Verspringen uit stand	-	-	-	-	+	-
Handknijpkracht				+	+	-
Sit-ups	-	-	-			
Hangen met gebogen armen	-	-	-			
Snelheid shuttle run	-	-	-	-	+	-
Uithouding shuttle run	-	-	-	-	-	-

6.22 Evolutie van de fysieke fitheid van de jeugd (12-18 jarigen), 1990-1993-1997. Bron: Bloso.

TSO'ers en dan de ASO'ers. Iets meer meisjes dan jongens vinden dat zij niet erg gezond zijn.

Hinder in het dagelijkse leven

Ongeveer een op vijf inwoners in het Vlaamse Gewest kampt met chronische gezondheidsproblemen, ziekte of handicap. Een kwart daarvan zegt dat dit in ernstige mate het dagdagelijkse leven bemoeilijkt.

Fysieke fitheid van de jeugd

Tussen 1990 en 1997 stijgen het lichaamsgewicht en de BMI bij de jongens. Voor 8 van de 9 motorische tests is er een significante achteruitgang. Voor de jongens kan men dus stellen dat de fysieke fitheid erop achteruit gaat.

Bij de meisjes blijkt de toenemende trend in lichaamslengte zich voort te zetten. Voor het onderhuidse vet en de motorische tests is geen duidelijke trend vast te stellen.

6.5 Psychische conditie en welbevinden

Subjectief welbevinden

Geconfronteerd met 17 uitspraken over psychisch onwelzijn, verklaarde 71% hiervan de voorbije 3 maanden zelden of nooit last van te hebben. Dit is exact hetzelfde percentage als in 1998. Psychische problemen komen vooral voor bij de jongere en oudere leeftijdsgroepen. Hoger opgeleiden hebben er over het algemeen minder last van.

In 1999 verklaarde 7% zich depressief te voelen. Ook slaapproblemen (14%) en prikkelbaarheid (11%) zijn vaak voorkomende psychische klachten.

Hulpvragen

1 Diensten voor Tele-Onthaal

Tele-Onthaal blijft jaar na jaar meer oproepen noteren. Met 135.000 gesprekken in 1999 komt men 13% boven het voorgaande jaar uit. Hieruit blijkt dat de toenemende welvaart in Vlaanderen geen oplossing heeft geboden aan de talrijke psychosociale noden van onze bevolking.

Bij 2 op 3 gesprekken is de oproeper een vrouw. De leeftijd is in 11% van de oproepen lager dan 25 jaar en in bijna 9% van de oproepen 60 jaar of meer.

PSYCHISCH WELBEVINDEN

Je depressief voelen	7
Slaapproblemen hebben	14
Je schuldig voelen of jezelf onderschatten	9
Aan zelfmoord denken	1
Gemakkelijk wenen	9
Pessimistisch zijn	7
Lichtgeraakt, prikkelbaar zijn	11
Je niet goed in je vel voelen	9

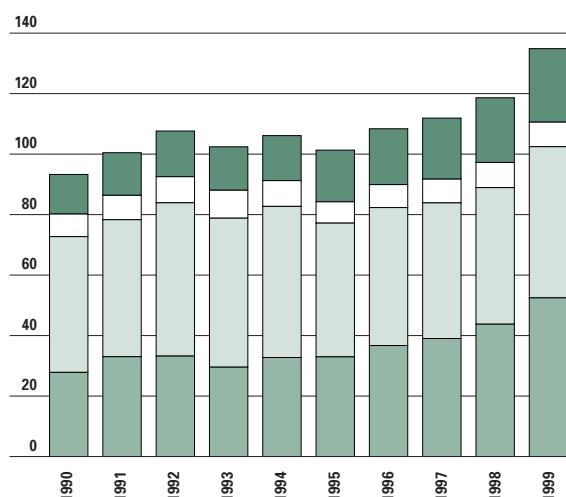
6.23 Percentage dat binnen de drie maanden voor de bevraging regelmatig of vaak psychische klachten had, 1999. Bron: PSBH, APS-bewerking.

Bijna de helft van de oproepen gebeurt door alleenstaanden. Het aantal telefoongesprekken met ongehuwden is voor het eerst groter dan met gehuwden. Deze tendens is het duidelijkst bij mannen. Moeizame partnerrelaties, problemen met de gezondheid en eenzaamheid zijn de vaakst gehoorde klachten.

2 Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg

De 84 ambulante Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg hadden in 1999 57.441 patiënten in behandeling, dit is een toename van 28% tegenover 1993. Een kwart van de hulpvragers zijn jongeren (<17 jaar), eens de 60 gepasseerd doet men bijna geen beroep meer op de CGG's. Een kwart van de patiënten heeft enkel een diploma lager onderwijs. De helft van de volwassen patiënten heeft een psychiatrisch verleden.

OPROEPEN TELE-ONTHAAL

6.24 Evolutie van het aantal oproepen bij de diensten Tele-Onthaal, naar burgerlijke staat, Vlaanderen, x 1.000, van 1990 tot 1999. Bron: Federatie van Tele-Onthaaldiensten.

wettelijk gescheiden
 weduw(e)naar
 gehuwd
 ongetrouwd

ZELFMOORDPOGINGEN REGIO GENT

	MANNEN			VROUWEN			TOTAAL		
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Aantal zelfmoordpogingen	373	334	218	391	360	366	764	694	584
Aantal betrokken personen	322	289	198	352	306	302	674	595	500
Rate / 100.000 inwoners	355	320	219	356	311	308	356	315	265

6.25 Evolutie van het aantal zelfmoordpogingen in de regio Gent, naar geslacht, van 1996 tot 1998. Bron: Eenheid voor zelfmoordonderzoek, Universiteit Gent.

Jongeren kloppen vooral aan met relatieproblemen, gedrags- en psychische problemen. Volwassenen consulteren de CGG's vooral rond psychische en relatieproblemen.

Zelfmoord

In 1998 pleegden 1.061 mensen zelfmoord, bijna driekwart daarvan zijn mannen. Dit cijfer blijft de voorbije jaren nagenoeg constant. Zelfmoord zorgt voor het tweede hoogste aantal 'verloren potentiële jaren' van alle doodsoorzaken in de leeftijdsgroep tussen 15 en 64 jaar. Die tweede plaats komt zowel voor bij mannen als bij vrouwen. Enkel verkeersongevallen bij mannen en borstkanker bij vrouwen scoren hoger.

Het reële zelfmoordcijfer ligt waarschijnlijk nog hoger. Zo zijn bijvoorbeeld een deel van de dodelijke verkeersongevallen gemaskeerde zelfmoorden. De onderrapportering wordt geschat op 13% bij mannen en 20% bij vrouwen.

Verhanging komt op de eerste plaats bij zowel mannen als vrouwen. Bij mannen volgen daarna vuurwapens en vergiftiging, bij vrouwen vergiftiging en verdrinking.

Als voornaamste risicofactoren voor zelfmoord vindt men scheiding of verlies van dierbaren, financiële problemen, ernstige fysieke problemen en vereenzaming. Mensen die reeds een zelfmoordpoging ondernamen, behoren duidelijk tot de risicogroep.

Het aantal zelfmoordpogingen is onbekend. De Universiteit Gent registreert sinds 1996 de zelfmoordpogingen in de Gentse regio. In 1998 werden 584 zelfmoordpogingen genoteerd, wat leidt tot een jaarlijkse incidentie van 265 pogingen per 100.000 inwoners. Dit aantal lag bij vrouwen veel hoger dan bij mannen. Een aantal socio-demografische factoren verhogen het risico op een zelfmoordpoging: nooit gehuwd, alleenwonend, werkloos en inactief.

In vergelijking met de voorbije twee jaar is er een daling in zowel het aantal zelfmoordpogingen als in

ZELFMOORD

6.26 Evolutie van het aantal zelfmoorden naar geslacht, van 1993 tot 1998. Bron: Administratie Gezondheidszorg, Team Beleidsevaluatie.

het aantal betrokken personen. Vooral bij de mannen is er een sterke daling.

Deze cijfers zijn niet veralgemeenbaar naar Vlaanderen omdat het onderzoek in een verstedelijkt gebied plaats vindt, waar de cijfers boven het gemiddelde uitkomen.

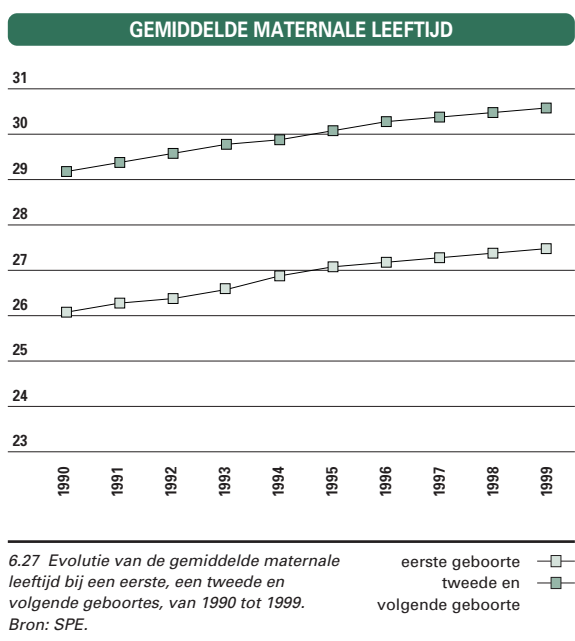
6.6 Preventie

Zwangerschap en begeleiding

Medisch begeleide bevruchting komt steeds vaker voor. Zo bevielen in 1995 3,3% en in 1999 4,3% van de moeders na medisch begeleide bevruchting. Ruim 42% van de meerlingzwangerschappen komt tot stand na medisch begeleide bevruchting. 7% van de baby's komt te vroeg op de wereld. Een zwangerschapsduur van minder dan 37 weken treedt op bij 6% van de eenlingen, een zwangerschapsduur van minder dan 33 weken bij 1% van de gevallen. Bij meerlingen lopen deze cijfers op tot 55% en 12%.

Bevallingen

In 1999 bevielen 60.190 vrouwen, waarvan 366 niet in het ziekenhuis. Er werden 59.061 eenlingen, 1.097 tweelingen, 31 drielingen en 1 vierling geboren, wat het totaal aantal geregistreerde geboorten op 61.349 brengt.

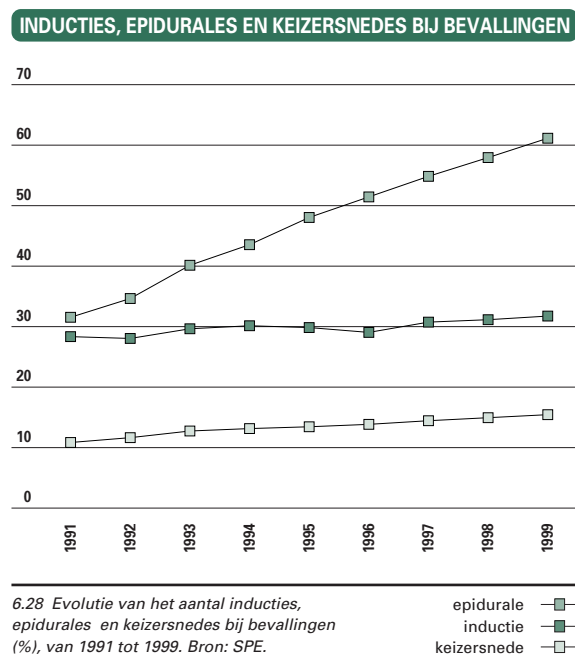

De neiging om de zwangerschap uit te stellen, zet zich door. De gemiddelde leeftijd van de moeder bij haar eerste bevalling is 27,5 jaar, in 1991 was dit 26,3 jaar. Vier op de tien vrouwen die bevallen, zijn ouder dan 30. Een op tien ouder dan 35 jaar. Het percentage 'jonge moeders' onder de 20 jaar bedraagt 2%.

Inductie van de bevalling werd toegepast bij een derde van alle verlossingen. Epidurale verdoving komt dubbel zo vaak voor als tien jaar geleden: van drie op tien bevallingen in 1991 naar zes op tien in 1999. Ook het percentage keizersneden kent een stijging van 11% in 1991 naar 16% in 1999.

Borstvoeding

In 1999 kreeg 62% van de pasgeborenen borstvoeding als startvoeding. De eerstgeborenen iets meer dan de volgende kinderen. In West-Vlaanderen wordt er opvallend minder borstvoeding gegeven. Het aantal pasgeborenen met borstvoeding stijgt.

Begeleiding van het jonge kind

De preventieve begeleiding van het jonge kind verloopt in belangrijke mate via de consultatiebureaus van Kind en Gezin. Ongeveer 83% van de kinderen jonger dan 1 jaar wordt onderzocht op een consultatiebureau van Kind en Gezin. In 1999 verzorgde Kind en Gezin ruim 890.000 consulten. Naast het basisprogramma van 10 consulten tot de leeftijd van 3 jaar zijn er bijkomende consultmogelijkheden voor kansarme gezinnen, gezinnen met een gehandicapt kind, gezinnen met een verleden van kindermishandeling en gezinnen met risico-indicatoren. De regioverpleegkundigen van Kind en Gezin bezochten in 1999 86% van de pas bevallen vrouwen in de kraamkliniek en 97% kreeg minstens één huisbezoek. In 1999 verrichtten de regioverpleegkundigen ongeveer 224.000 huisbezoeken.

Kankerpreventie

Een mammografische screening bij vrouwen van 50 jaar en ouder kan de mortaliteit door borstkanker reduceren met 20% tot 39%. Dit onderzoek toepassen bij vrouwen tussen 40 en 49 jaar leidt niet tot een significante reductie van de borstkankersterfte en ook het voordeel van een mammografie bij vrouwen boven de 69 jaar - in termen van aantal gewonnen vrouwenjaren - is lager dan bij vrouwen van 50 tot 69 jaar.

De Vlaamse overheid wil de borstkankerscreening bij vrouwen doelmatiger doen verlopen. Tegen 2002 moet 75% van het aantal vrouwen uit de leeftijdsgroep 50 tot 69 zich laten onderzoeken. Een enquête bij artsen toonde aan dat in de groep van 50 tot 69 jaar het aandeel vrouwen dat een mammografie liet nemen, sterk stijgt. In het Vlaamse Gewest van 38% in 1991 tot 61% in 1997. In het Waalse Gewest van 37% naar 74%, wat significant hoger is dan in het Vlaamse Gewest.

Vaccinatiegraad

De vaccinatiegraad voor polio bij kinderen tussen 18 en 24 maanden bedraagt 99% voor de eerste dosis en daalt tot 96% voor de derde dosis. Voor het combinatievaccin tegen difterie, tetanos en kinkhoest bedraagt de vaccinatiegraad 96% tot 89% voor de vierde en laatste dosis.

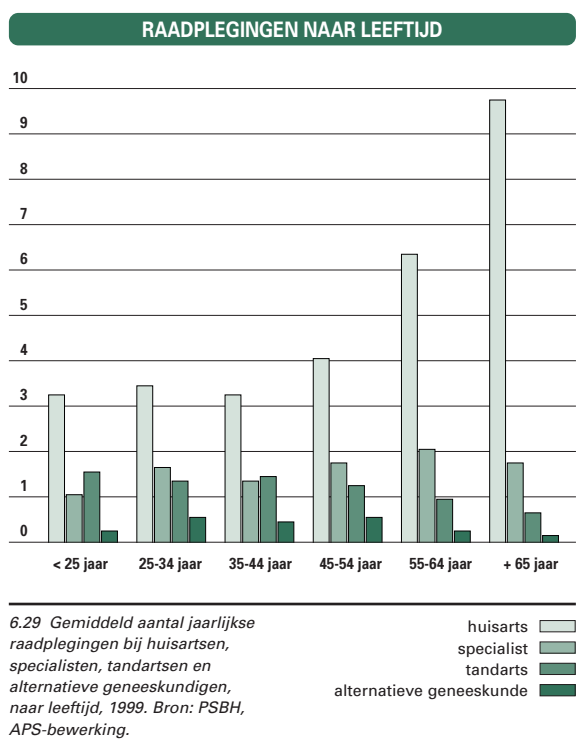
Haemophilus influenza type b en hepatitis B hebben een vaccinatiegraad van respectievelijk 86-74% en 74-69%. Het mazelen-bof-rode hond vaccin werd toegediend aan 83% van de kinderen.

De vaccineerders waren Kind en Gezin (70% van de gevallen), de pediater (17%) en de huisarts (11%). Er werd geen verband gevonden tussen het al dan niet vaccineren en sociodemografische factoren. Vlaams-Brabant laat in vergelijking met de andere provincies een zeer lage vaccinatiegraad zien.

6.7 Medische consumptie

Huisartsbezoek

De grote meerderheid (95%) van de inwoners van het Vlaamse Gewest beschikt over een vaste huisarts en 80% heeft jaarlijks minstens 1 contact met de huisarts. Mensen zonder diploma of een laag inkomen consulteren minder vaak een huisarts. Het aantal raadplegingen stijgt sterk met de leeftijd.

Vrouwen consulteren vaker een huisarts (5,6 maal per jaar) dan mannen (4,3 maal per jaar).

Men stapt vooral naar de huisarts voor problemen met het ademhalingsstelsel, het bewegingsapparaat en hart en bloedvaten.

30% van de contacten met de huisarts zijn huisbezoeken en vanaf de leeftijd van 65 jaar zal men vaker de dokter aan huis laten komen, dan naar zijn kabinet te stappen.

Bezoek aan de specialist

Bijna de helft van de inwoners van het Vlaamse Gewest consulteert minstens één keer per jaar een specialist. In 70% van de gevallen gaat het om een herhalingsbezoek.

Meestal stapt men op eigen initiatief naar een specialist. Slechts een derde van de eerste contacten komt er na verwijzing door de huisarts.

Mannen consulteren vooral de orthopedist, de dermatoloog en de oogarts, bij vrouwen gaat het om de vrouwenarts, de orthopedist en de dermatoloog. Vrouwen stappen ook vaker bij een specialist binnen (1,9 keer per jaar). Dit verschil is voor een deel te verklaren door het preventief kankeronderzoek bij vrouwen.

De groep met een diploma hoger onderwijs zal vlugger naar een specialist stappen dan de groep met een lagere opleiding. Hieruit kan afgeleid worden dat de drempel naar de specialist bij de hogere-schoolden iets lager ligt dan bij de andere opleidingsklassen. Het gemiddeld aantal contacten per jaar verschilt echter niet.

Bezoek aan de tandarts

De raad om jaarlijks bij een tandarts binnen te stappen, is niet besteed aan bijna de helft van de bevolking. Vrouwen gaan iets vaker naar de tandarts (1,4 keer per jaar) dan mannen (1,2 keer per jaar) en ook jonge mensen bezoeken vaker de tandarts dan ouderen.

De opleiding speelt eveneens een rol: mensen met een diploma hoger onderwijs en een hoger inkomen consulteren vaker de tandarts.

RAADPLEGINGEN NAAR GESLACHT

	MANNEN	VROUWEN
Huisarts	4,3	5,6
Specialist	1,3	1,9
Tandarts	1,2	1,4
Alternatieve geneeskunde	0,3	0,6

6.30 Gemiddeld aantal jaarlijkse raadplegingen bij huisartsen, specialisten, tandartsen en alternatieve geneeskundigen, naar geslacht, 1999. Bron: PSBH, APS-bewerking.

Gebruik van alternatieve geneeskunde

7% van de bevolking heeft het afgelopen jaar een homeopaat, een osteopaat, een chiropractor of een acupuncturist geraadpleegd. Vrouwen stappen vaker naar alternatieve genezers (0,6 keer per jaar) dan mannen (0,3 keer per jaar) en het aantal contacten stijgt naarmate het opleidingsniveau of het inkomen stijgen.

6.8 Aanbod van gezondheidsvoorzieningen en zorgverstrekkers

Algemene ziekenhuizen

Eind 1999 telde het Vlaamse Gewest nog 94 algemene ziekenhuizen. De totale capaciteit bedraagt 31.543 erkende bedden. Er zijn nog 76 acute ziekenhuizen, waarvan er 4 erkend zijn als academisch ziekenhuis. De overige 18 ziekenhuizen beperken zich tot revalidatie en behandeling.

De ziekenhuizen beschikken net zoals het voorgaande jaar over 26 nierdialysecentra, 14 radiotherapie-diensten en 16 centra voor hartkatheterisatie (waarvan 13 met zowel invasief cardiologisch onderzoek als interventionele cardiologie). Het Vlaamse Gewest beschikt over 73 diensten met een CT-scanner en 13 met een MRT-scanner.

Rust- en verzorgingstehuizen

Eind december 1999 telde het Vlaamse Gewest 617 rust- en verzorgingstehuizen met in totaal

17.918 erkende bedden waarvan 14.880 bedden in 564 rusthuizen en de overige 3.038 bedden in algemene of gesloten ziekenhuizen.

Psychiatrische sector

Net zoals het jaar voordien telde Vlaanderen eind 1999 40 psychiatrische ziekenhuizen met een capaciteit van 10.959 bedden. De 24 psychiatrische verzorgingstehuizen beschikten over 2.384 bedden waarvan er 1.052 op termijn moeten verdwijnen. Binnen 46 samenwerkingsverbanden beschikte deze sector over 2.204 plaatsen voor beschut wonen.

Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg

In de ambulante geestelijke gezondheidszorg is het aantal hulpvragers de voorbije 6 jaar met 28% toegenomen.

GENEESHEREN						
	HUISARTSEN	INWONERS/ HUISARTS	(KANDIDAAT) SPECIALISTEN	INWONERS/ (KANDIDAAT) SPECIALIST	TOTAAL GENEESHEREN	INWONERS/ GENEESHEER
Vlaams Gewest	9.777	608	11.505	516	21.282	279
Antwerpen	2.638	623	3.076	534	5.714	288
Vlaams-Brabant	2.107	482	2.941	345	5.048	201
West-Vlaanderen	1.682	671	1.796	628	3.478	325
Oost-Vlaanderen	2.179	625	2.699	504	4.878	279
Limburg	1.171	676	993	797	2.164	366
Waals Gewest	6.337	527	7.116	469	13.453	248
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	2.688	357	3.966	242	6.654	144
België	18.802	545	22.587	453	41.389	247

6.31 Aantal geneesheren, federaal, per gewest en per Vlaamse provincie, 31 december 1999. Bron: ministerie van Volksgezondheid.

Aantal geneesheren

Per 608 inwoners tellen we 1 huisarts.
Als men alle geneesheren meerekent, dus ook de specialisten, komen we op 279 inwoners per geneesheer.
Vlaams-Brabant heeft de grootste artsendichtheid. West-Vlaanderen en Limburg doen het heel wat bescheidener, al wordt het verschil hier vooral gemaakt door het geringere aantal specialisten in deze provincies.

AANTAL BEDDEN	
ALGEMENE ZIEKENHUIZEN	
Volwassendiensten	23.980
Kindergeneeskunde	1.741
Materniteit	1.887
Intensieve neonatale zorg pasgeborenen	164
Psychiatrische diensten	1.314
Revalidatie en behandeling	2.457
Totaal	31.543
PSYCHIATRISCHE ZIEKENHUIZEN	
Acute behandeling volwassenen	3.383
Acute behandeling kinderen	199
Chronische aandoeningen volwassenen	5.182
Chronische aandoeningen geriatrische volwassenen	1.275
Bedden/plaatsen voor gezinsverpleging	920
Totaal	10.959

6.32 Aantal bedden in algemene ziekenhuizen en in psychiatrische ziekenhuizen, Vlaanderen, 31 december 1999.
Bron: Administratie Gezondheidszorg, team Beleidsevaluatie.

6.9 Kinderopvang

Hoeveel en door wie

Kinderen tussen 3 maand en 2,5 jaar moeten opgevangen worden als hun ouders bijvoorbeeld een job hebben. Dit is bij de meerderheid van deze kinderen het geval. In het najaar van 1999 werd 62% minstens eenmaal per week toevertrouwd aan familie, een opvanggezin of een opvanginstelling. Dit is, in vergelijking met 1997, een stijging met ruim 4%. Grootouders staan nog in voor ruim een kwart van de opvang, maar hun inbreng is duidelijk aan het dalen. Vandaar dat de Vlaamse regering het aanbod aan formele opvangplaatsen wil uitbreiden en

bovendien de opvang op maat van de ouders wil laten verlopen. Ruim de helft van de opvang vindt plaats in voorzieningen die gesubsidieerd worden door Kind en Gezin.

Voor ruim drie op de tien kinderen is de opvang voltijds. Een vijfde van de regelmatige gebruikers heeft soms nood aan atypische opvang vóór 7 uur, na 18 uur of gedurende meer dan 11 uren per dag. Ook bij de kinderen ouder dan 2,5 jaar speelt opvang een belangrijke rol. De helft van de kleuters en 29% van de kinderen van de lagere school hebben geregeld opvang nodig. De grootouders zijn nog steeds de belangrijkste toevlucht voor de kinde-

CAPACITEIT KINDEROPVANG

	1990	1997	1998	1999
Kinderdagverblijven	10.219	12.945	13.079	13.346
Diensten voor opvanggezinnen	14.199	26.572	28.012	28.572
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen in kinderdagverblijven	-	177	677	732
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	-	N.B.	*10.648	*13.105
Particuliere opvanggezinnen	5.800	7.643	7.995	7.747
Particuliere opvanginstellingen	5.569	8.298	9.425	10.408

6.33 Evolutie van de capaciteit van de kinderopvang in het Vlaamse en Brussels Hoofdstedelijk Gewest, van 1990 tot 1999. Bron: Kind en Gezin.

* Aantal plaatsen op schooldagen (10.015 op vakantiedagen in 1999).

INGESCHREVEN KINDEREN

		1990	1997	1998	1999
Gewone dagopvang	Kinderdagverblijven	22.975	26.911	26.977	27.464
	Diensten voor opvanggezinnen	23.280	44.915	47.622	48.852
	Particuliere opvanggezinnen	N.B.	10.223	10.415	10.359
	Particuliere opvanginstellingen	N.B.	14.420	15.826	17.346
Buitenschoolse opvang	Kinderdagverblijven	1.490	1.852	2.424	5.074
	Diensten voor opvanggezinnen	4.058	14.430	18.786	19.276
	Initiatieven voor buitenschoolse opvang		N.B.	70.937	71.560
	Particuliere opvanggezinnen	N.B.	873	885	877
	Particuliere opvanginstellingen	N.B.	1.646	1.755	2.831

6.34 Evolutie van het aantal ingeschreven kinderen in kinderopvangvoorzieningen in het Vlaamse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, van 1990 tot 1999. Bron: Kind en Gezin.

KINDEROPVANG

	1997	1999
Grootouders	37	27
Derden, andere familieleden	5	6
Particuliere sector	18	15
Opvanggezin van een dienst	23	30
Crèche, peutertuin	17	23
Andere	1	0
Totaal	100	100

6.35 Evolutie van soort opvang. Percentage kinderen van 3 maanden tot 2,5 jaar dat regelmatig opvang gebruikt, 1997 en 1999. Bron: Kind en Gezin.

GESUBSIDIEERDE OPVANGPLAATSEN

	KINDERDAG- VERBLIJVEN	DIENSTEN VOOR OPVANG- GEZINNEN	TOTAAL
Antwerpen	59,6	154,9	214,5
Vlaams-Brabant	93,6	129,2	222,8
West-Vlaanderen	43,5	132,8	176,3
Oost-Vlaanderen	56,6	149,4	206,0
Limburg	44,4	172,5	217,0
Vlaams Gewest	59,7	147,5	207,2

6.36 Het aantal gesubsidieerde opvangplaatsen per 1.000 kinderen jonger dan 3 jaar, per provincie. Bron: Kind en Gezin.

ren van de kleuterschool (40%). Bij de lagere schoolkinderen komt opvang in de school op de eerste plaats (36%).

Soorten kinderopvang

Eind 1999 telde het formele circuit 291,4 opvangplaatsen per duizend kinderen onder de 3 jaar. In de gesubsidieerde kinderopvang waren er 207,2 opvangplaatsen per duizend kinderen onder de drie jaar. Het aantal prestaties en het aantal ingeschreven kinderen bleef stijgen. De subsidiëring door Kind en Gezin bedroeg voor de hele dagopvang 3,1 miljard frank. De inkomsten uit de ouderbijdragen waren goed voor 2,9 miljard frank.

De particuliere sector telde 83,9 plaatsen per duizend kinderen onder de drie jaar. Het aantal particuliere opvanggezinnen daalde lichtjes.

De buitenschoolse opvang (erkend door Kind en Gezin) zorgde in 1999 voor 13.105 opvangplaatsen op schooldagen (10.015 plaatsen op vakantiedagen). Ook in de kinderdagverblijven, diensten voor opvanggezinnen en in de particuliere sector is buitenschoolse opvang mogelijk. In de kinderdagverblijven waren er in 1999 732 plaatsen voor buitenschoolse opvang in aparte lokalen.

6.10 Bijzondere Jeugdzorg

Probleemsituatie en hulpvraag

In 1999 werden 1.535 kinderen en jongeren, en hun gezin thuis begeleid. Van nagenoeg driekwart zijn registratiegegevens ter beschikking. Er is dan ook een duidelijk beeld van de situaties en problematieken binnen de thuisbegeleiding. Bovendien geeft dit een redelijke indicatie voor de gehele populatie binnen de voorzieningen van de Bijzondere Jeugdzorg. De grote helft van deze kinderen heeft een breuk in het oorspronkelijk gezin meegemaakt. Er zijn opmerkelijk veel éénoudergezinnen (35%) en nieuw samengestelde gezinnen (31%). Een vijfde van de kinderen heeft geen enkel contact meer met de niet-inwonende, natuurlijke

ouder. Slechts 28% van de gezinnen is eigenaar van de woning en 36% heeft een sociale woning. Iets meer dan de helft van de gezinnen leeft van een vervangingsinkomen van de sociale zekerheid, al dan niet gecombineerd met een inkomen uit arbeid (57%) en 16% heeft een inkomen uit de bijstandsregelingen.

Slechts een vijfde van de ouders bezit een diploma hoger secundair. Slechts een vijfde van de moeders en de helft van de vaders heeft vast werk.

De opvoedingsmogelijkheden van al de begeleide gezinnen zijn op een of andere wijze beperkt. Ongeveer 2 op 3 ouders mist pedagogische vaardigheden en bij 87% van de moeders en 80% van de vaders worden opvoedingsproblemen vastgesteld. Er is een significante relatie tussen de eigen problemati-

SOCIO-ECONOMISCHE SITUERING VAN DE GEZINNEN		1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)
Gezinssamenstelling	Oorspronkelijke gezinssamenstelling	29	29	28
	Eénoudergezin vader	5	5	5
	Eénoudergezin moeder	30	35	30
	Nieuw samengesteld gezin	31	29	35
	Wisselende partners	2	2	1
	Andere	2	1	1
Woonsituatie	Woning in de privé	62	66	69
	Sociale woning	36	32	29
	Eigendom	28	33	30
	Huur	72	67	70
Inkomstenbronnen gezin*	Arbeid	57	52	52
	Vervangingsinkomen*	52	50	58
	voor arbeidsongeschiktheid	15	13	18
	voor werkloosheid	33	36	37
	Bestaansminimum	11	12	11
	Tegemoetkoming gehandicapten	5	6	3
Alimentatie	21	27	19	

6.37 Evolutie van de gezinssamenstelling, woonsituatie en inkomstenbronnen van de gezinnen in de thuisbegeleiding bijb, van 1997 tot 1999.

Bron: Platform thuisbegeleidingsdiensten.

* Meerdere scores mogelijk.

sche opvoeding van de ouders en hun huidige opvoedingsmogelijkheden. Het eigen opvoedingsverleden van de ouders was in vele gevallen zelf problematisch en slechts een vijfde van de moeders en een kwart van de vaders heeft geen transgenerationale problemen. De gezinnen ervaren ook problemen op financieel

vlak, met de partnerrelatie, de persoonlijke ont-plooiing (met een opvallend hoge score voor psychi-sche problemen) en in contacten met derden. Voor de start van de thuisbegeleiding hebben de helft van de kinderen reeds met hulpverlening te maken gehad. Ruim een derde van de kinderen is ooit geplaatst geweest.

SOCIO-ECONOMISCHE GEGEVENS OVER MOEDERS EN VADERS

	MOEDER			VADER		
	1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)	1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)
Onderwijsniveau						
Ofwel maximaal lager secundair, ofwel deeltijds, ofwel buitengewoon onderwijs, ofwel leercontract	43	48	53	36	42	40
Hoger secundair onderwijs	17	12	11	16	12	11
Hoger onderwijs	4	3	5	4	3	2
Onbekend	35	36	28	42	43	45
Arbeidssituatie (voornaamste tijdsinvestering scores)						
Vast werk	19	22	17	54	52	53
Tijdelijk en interim	6	5	4	6	9	6
Beschut werk	2	1	1	2	1	1
Gelegenheids- of zwart werk	6	7	4	5	5	7
Totaal	33	35	26	67	67	67
Werkzoekend	12	15	20	11	13	13
Invaliditeit of andere tegemoetkoming	16	12	13	10	9	10
Onbezoldigd thuiswerk	14	16	17	1	0	0
Geen werk	22	19	22	6	8	7
Opvoedingsverleden						
Tijdens jeugd in instelling of pleeggezin geplaatst	23	24	23	12	14	10
Tijdens jeugd fysiek, emotioneel of sexueel mishandeld	32	33	39	16	17	15
Tijdens jeugd verwaarloosd	27	26	30	14	16	18
Onvoldoende gegevens	27	29	25	43	46	47
Geen transgenerationale problematiek	20	19	17	27	19	23

6.38 Evolutie van het onderwijsniveau, de arbeidssituatie en het opvoedingsverleden van de moeders en de vaders in de thuisbegeleiding bijb, van 1997 tot 1999. Bron: Platform thuisbegeleidingsdiensten.

ONTWIKKELING VAN DE BEGELEIDE KINDEREN

	1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)
De gezondheid en lichamelijke ontwikkeling is niet in overeenstemming met de leeftijd	12	12	14
De cognitieve ontwikkeling is niet in overeenstemming met de leeftijd	28	27	27
De identiteitsontwikkeling is niet in overeenstemming met de leeftijd	30	30	30
De band met het gezin van herkomst is niet voldoende	29	33	31
De band met ruimere omgeving is niet voldoende	30	32	33
Het sociaal voorkomen is niet in overeenstemming met de leeftijd	16	12	13
De emotionele ontwikkeling is niet in overeenstemming met de leeftijd	41	41	38
De gedragsontwikkeling is niet in overeenstemming met de leeftijd	38	39	37
De zelfredzaamheid is niet in overeenstemming met zijn leeftijd	16	16	13

6.39 Evolutie in het percentage begeleide kinderen dat op diverse dimensies ontwikkelingsproblemen heeft, van 1997 tot 1999. Bron: Platform thuisbegeleidingsdiensten.

PROBLEEMSCHETS GEZINNEN

	1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)
Financiële problemen*	58	61	58
Leven van een beperkt inkomen	40	41	40
Zware schulden	34	30	29
Inadequaat budgetbeheer	28	29	30
Administratieve problemen	19	15	19
Problemen huishoudelijke organisatie	33	35	35
Opvoedingsproblemen relatie V/M*	90	89	89
Niet van toepassing (één-oudergezin)	36	39	32
Problemen op het vlak van de partnerrelatie	69	69	72
Problemen op het vlak van de persoonlijke ontplooiing*	77	78	80
Loopbaan, tewerkstelling	33	30	37
Mentale ontplooiing	31	23	26
Fysische gezondheid	24	28	24
Psychische gezondheid	58	57	59
Problemen op het vlak van contacten met derden*	71	71	70
Met familie	56	60	59
De buurt	30	27	30
De school	23	23	20
Politie en gerecht	22	17	19
Andere hulpverleners	24	22	17

6.40 Evolutie van het percentage begeleide gezinnen dat op diverse vlakken problemen heeft, van 1997 tot 1999. Bron: Platform thuisbegeleidingsdiensten.
* Meerdere scores mogelijk.

BEPERKINGEN IN OPVOEDINGSMOGELIJKHEDEN VAN DE MOEDERS EN DE VADERS

	MOEDER			VADER		
	1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)	1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)
Onvoldoende inzicht in de ontwikkeling van de kinderen	43	43	37	39	43	40
Mist pedagogische vaardigheden	66	69	60	60	61	53
Heeft te weinig opvoedingsverantwoordelijkheid	32	34	33	37	39	30
Heeft een problematische betrokkenheid met de kinderen	29	33	27	30	31	30
Opvoedingsproblemen	87	90	88	80	76	75
Inconsequente opvoedingsaanpak	76	73	73	61	57	55
Extreem streng	12	8	8	29	30	24
Verwenning van de kinderen	38	44	43	19	23	22
Verwaarlozing van de kinderen	20	22	23	19	14	17
Fysische mishandeling	6	3	3	11	9	9
Emotionele mishandeling	20	16	13	16	15	13
Sexuele mishandeling	1	1	1	2	2	3

6.41 Evolutie van het percentage begeleide moeders en vaders waarbij beperkingen in de opvoedingsmogelijkheden worden vastgesteld, van 1997 tot 1999. Bron: Platform thuisbegeleidingsdiensten.

KENMERKEN VAN DE KINDEREN

		1999 (%)	1998 (%)	1997 (%)
Aantal kinderen	Aantal kinderen thuis	75	77	76
	Aantal jongens	40	43	39
	Aantal meisjes	35	33	37
	Aantal kinderen buitenshuis	25	23	24
	Na scheiding aan andere partner	6	5	5
	Uit huis geplaatst BJB	5	6	7
	Uit huis buiten BJB (MPI, internaat, Kind en Gezin)	3	4	4
	Zelfstandig wonend	10	9	8
	Nog contact met kinderen buitenshuis	73	76	75
Leeftijd van het kind	Jonger dan 3 jaar	11	12	14
	Tussen 3 en 12 jaar	48	50	52
	Tussen 13 en 18 jaar	35	33	30
	> 18 jaar	6	4	4
Het kind heeft een hulpverleningsverleden		53	56	59
	Binnen Bijzondere Jeugdbijstand	40	42	46
	Buiten Bijzondere Jeugdbijstand	26	27	24
Onderwijsniveau van het kind*	Nog niet schoolgaand	10	10	13
	Kleuteronderwijs	15	16	18
	Buitengewoon onderwijs	9	10	11
	Lager onderwijs	25	26	24
	Buitengewoon secundair onderwijs	7	6	5
	Secundair onderwijs	24	22	21
	Deeltijds onderwijs of leercontract	7	7	6
	N.U.H.O.	1	1	1
	Universitair onderwijs	0	0	0

6.42 Evolutie van de leeftijd, hulpverleningsverleden en onderwijsniveau van de begeleide kinderen, van 1997 tot 1999. Bron: Platform thuisbegeleidingsdiensten.
* Werkende kinderen: hoogst bereikte niveau scoren.

Een zesde van de kinderen volgt (of volgde) buitengewoon onderwijs. Vele kinderen hebben emotioneel problemen (zoals angstgevoelens of depressie) of gedragsproblemen (zoals agressie en druggebruik).

Verwijzing en beslissing

De voorbije jaren hebben steeds meer gezinnen te maken met het comité voor bijzondere jeugdzorg. Soms zal de consultant van het comité zelf de begeleiding opstarten, of doorverwijzen naar diensten van de algemene hulpverlening of de bijzondere jeugdbijstand. Indien het comité de gewenste hulpverlening niet op eigen initiatief kan uitlokken, wordt beroep gedaan op de bemiddelingscommissie om de situatie te deblokken.

In 1999 werden 1.344 bemiddelingsverzoeken ingediend, waarvan 27% uitliep op een minnelijke schikking en 55% doorverwezen werd naar het parket. Het parket beoordeelt de situatie en vordert desgevallend de jeugdrechtbank.

Als een jongere een als misdaad omschreven feit heeft gepleegd, komt het parket tussen. Het parket kan de vrijwillige hulpverlening voldoende vinden of gedwongen hulpverlening vorderen in een instelling voor Bijzondere Jeugdbijstand. Over deze gedwongen hulpverlening beslist de jeugdrechter.

Hulpverleningsaanbod

Binnen de erkenningen zijn twee evoluties te onderscheiden. Enerzijds komt men dichterbij de programmienormen. Sinds 1992 treedt een ver-

ERKENNINGSTOESTAND PER ARRONDISSEMENT EN PROVINCIE

	BEGELEIDINGS- EN GEZINSTEHUIZEN	OOOC	DAGCENTRA	THUIS- BEGELEIDING	BZW	TOTAAL
Antwerpen	449	85	80	224	96	934
Mechelen	100	16	50	32	16	214
Turnhout	163	12	40	32	16	263
Antwerpen	712	113	170	288	128	1.411
Brussel	30	11	20	26	0	87
Halle - Vilvoorde	73	11	32	74	32	222
Leuven	211	16	42	52	16	337
Vlaams-Brabant	284	27	74	126	48	559
Hasselt	177	9	42	56	16	300
Maaseik	71	9	30	32	16	158
Tongeren	81	12	20	16	16	145
Limburg	329	30	92	104	48	603
Aalst	152	0	22	50	0	224
Dendermonde	102	17	10	20	0	149
Gent - Eeklo	316	45	63	112	48	584
Oudenaarde	129	10	10	32	0	181
Sint-Niklaas	71	0	20	32	0	123
Oost-Vlaanderen	770	72	125	246	48	1.261
Brugge	204	29	40	68	16	357
Ieper	135	12	25	18	0	190
Kortrijk	140	0	63	40	16	259
Oostende	146	0	12	48	16	222
Roeselare - Tielt	76	0	20	24	16	136
Veurne - Diksmuide	62	0	0	24	0	86
West-Vlaanderen	763	41	160	222	64	1.250
Totaal	2.888	294	641	1.012	336	5.171

6.43 Erkende capaciteit per arrondissement en provincie en per werkvorm (uitgezonderd gezinsplaatsing), augustus 2000. Bron: WVC.

betering op in de provincies Vlaams-Brabant en Antwerpen. Anderzijds wordt gestreefd naar een meer ambulante hulpverlening.

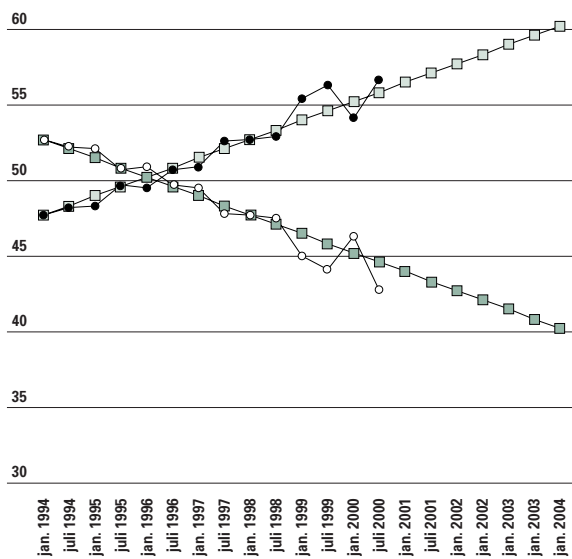
Begeleidingen

In de loop van 1999 zijn in totaal 9.898 kinderen en jongeren via de bijzondere jeugdbijstand begeleid. Dat zijn er 1.750 meer dan in de loop van 1995. Omgezet naar voltijdse aanwezigheid waren er gemiddeld 4.435 kinderen en jongeren in 1999 tegenover 4.055 in 1995. Ook het aantal kinderen en jongeren dat via één maatregel geholpen wordt (bijvoorbeeld enkel via thuisbegeleiding), blijft stijgen. Eind 1999 waren er 6.768 kinderen en jongeren in begeleiding tegenover 6.232 eind 1988.

De bijzondere jeugdbijstand wil niet zozeer het gezin vervangen, maar wel ondersteunen. Deze evolutie leidt tot de overschakeling van bijna uitsluitend residentiële naar meer ambulante begeleiding. Vandaar de daling in de residentiële zorg van 3.448 begeleidingen in 1990 naar 2.900 in 1999. Binnen de pleegzorg blijft het aantal begeleidingen schommelen tussen 2.100 en 2.400 per jaar. De stijging van het aantal begeleide kinderen en jongeren heeft alles te maken met de ontwikkeling van de (semi)-ambulante sector (zoals dagcentra, thuisbegeleiding,...).

De druk op de gemeenschapsinstellingen blijft toenemen. Door de quasi volledige benutting van de capaciteit werden in 1999 188 minderjarigen opgesloten in de gevangenis.

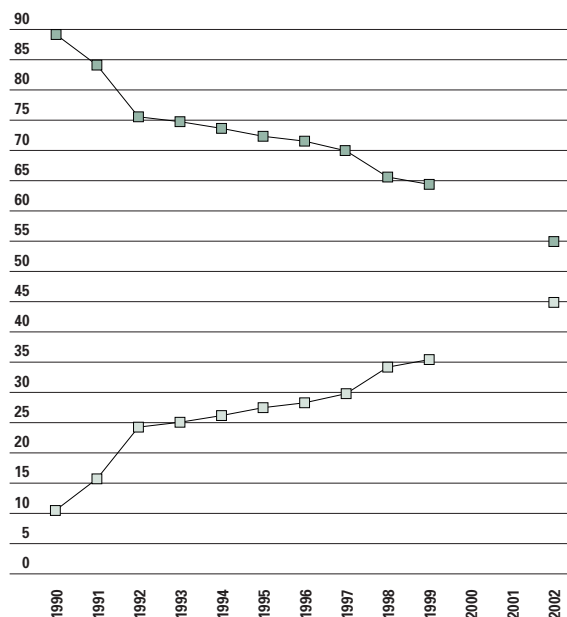
VERWIJZING NAAR DE BIJZONDERE JEUGDBIJSTAND

6.44 Evolutie van het percentage jongeren dat verwezen wordt naar de hulpverlening binnen de bijzondere jeugdbijstand hetzij door de comités voor bijzondere jeugdbijstand, hetzij via de jeugdrechtbanken, van 1994 tot 2000 en het streefcijfer tot januari 2004. Bron: WVC, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand.

streefcijfer comité —□—
 streefcijfer jeugdrechtbank —■—
 % comité —●—
 % jeugdrechtbank —○—

AMBULANTIEGRAAD

6.45 Evolutie van ambulantiëgraad van de erkende capaciteit en het streefcijfer in 2002, van 1990 tot 1999, in %. Bron: WVC.

residentieel —■—
 semi-residentieel + ambulante —□—
 streefcijfer —○—

BJB-BEGELEIDINGEN

31 DEC.	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Begeleidingstehuis	3.152	2.914	2.889	2.751	2.842	2.620	2.578	2.592	2.549	2.597
Gezinstehuis	156	137	123	126	137	122	107	109	103	91
Onthaal + observatie + oriënteringscentrum	140	138	140	142	144	165	181	188	187	213
Dagcentra	203	320	408	475	486	494	510	516	501	524
Thuisbegeleiding			198	342	377	457	495	537	633	801
Begeleid zelfstandig wonen	84	103	149	161	164	174	176	185	198	209
Pleegezinnen	2.125	2.067	2.175	2.241	2.296	2.280	2.280	2.258	2.367	2.333
Totaal	5.860	5.679	6.082	6.238	6.446	6.312	6.327	6.385	6.538	6.768
Gemeenschapsinstellingen*						855	1.062	1.070	1.071	1.298
Gevangenis								62	125	188

6.46 Evolutie van het aantal begeleide jongeren naar opvangvorm, van 1990 tot 1999. Bron: WVC.
 * Pas vanaf 1995 afzonderlijk geteld

6.11 Personen met een handicap

Hulpvragen

In 1999 ontving het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap 17.093 aanvragen.

Dit is 8% meer dan het voorgaande jaar en 41% meer dan 1995. In totaal ging het om 26.961 zorgvragen. Dit is 15% meer ten opzichte van 1998 en 36% ten opzichte van 1995.

Deze zorgvragen omvatten materiële bijstand, beroepsopleiding, tewerkstelling en zorg- en begeleidingsvoorzieningen.

Het globale budget van het Vlaams Fonds bedroeg in 1999 31,9 miljard frank.

In vergelijking met het jaar ervoor betekent dit een stijging met 7%. Van het globaal budget ging 74% naar de zorgsector en 22% naar de tewerkstelling van personen met een handicap.

Materiële bijstand

Ook de vraag naar hulpmiddelen nam opmerkelijk toe, zodat het budget steeg tot 526 miljoen frank, of 44% meer dan in 1998.

Het aantal hulpmiddelen steeg zelfs met 65%. De veranderende reglementering, de technologische evolutie van de hulpmiddelen en de ruimere bekendheid van het Vlaams Fonds verklaren deze aanhoudende stijging.

Beroepsopleiding en tewerkstelling

De Vlaamse overheid hecht veel belang aan de tewerkstelling van personen met een handicap in het gewoon arbeidscircuit. In 1999 werd de Vlaamse Inschakelingspremie (de VIP) geïntroduceerd.

MATERIËLE BIJSTAND

	1991	1998	1999
Aanpassing woning	225	1.656	2.355
Mobiliteit (o.a. rolwagens, driewiel fietsen, aanpassingen auto, ...)	1.125	1.120	2.382
Communicatie (o.a. doventelefoon, brailleschrijfmachines, ...)	206	515	883
Hardware/software	0	264	437
Diverse (o.a. speciaal bed, anti-decubitusmateriaal, incontinentiemateriaal, ...)	633	3.279	5.240
Totaal	2.189	6.834	11.297

6.47 Evolutie van de meest gevraagde tussenkomsten voor materiële bijstand, van 1991 tot 1999. Bron: VFSIPH.

OPLEIDING EN TEWERKSTELLING

	AANTAL	1991	1998	1999
Centra voor beroepsopleiding	Cursisten	305	367	328
Tewerkstelling op reguliere arbeidsmarkt via CAO 26	Werknemers	2.212	2.765	2.773
Tewerkstelling op reguliere arbeidsmarkt via VIP	Werknemers			327
Tewerkstelling in Beschutte werkplaats	Werknemers	12.822	11.226	11.346

6.48 Evolutie van een aantal kencijfers over beroepsopleiding en tewerkstelling van personen met een handicap, van 1991 tot 1999. Bron: VFSIPH.

Net zoals de CAO 26 biedt de VIP aan de werkgevers in de privé-sector een financiële compensatie wanneer ze personen met een handicap aannemen. Op 31 december 1999 waren 327 personen met een VIP tewerkgesteld en 2.773 volgens CAO 26. In 1999 konden op die manier een extra 335 personen doorstromen naar de reguliere arbeidsmarkt. Het budget voor beide regelingen samen bedroeg 862 miljoen frank of een toename met 10%. In 1999 waren 13 Centra voor Beroepsopleiding erkend. In deze centra kunnen personen met een handicap een gespecialiseerde beroepsopleiding volgen en zich voorbereiden op de reguliere arbeidsmarkt. Eind 1999 volgden 328 cursisten een beroepsopleiding in een erkend centrum. Het aantal gehandicapte werknemers in 68 beschutte werkplaatsen bleef hetzelfde. In 1999 werd het wettelijk minimumloon voor beschutte arbeid gelijkgesteld aan het wettelijk minimumloon op de reguliere arbeidsmarkt. De doorstroming vanuit de beschutte werkplaatsen naar de reguliere arbeidsmarkt blijft minimaal.

Zorg- en begeleidingsvoorzieningen

Ook in de zorgsector zetten de trends van de voorbije jaren zich verder. Zowel de residentiële voorzieningen voor volwassenen (in het bijzonder de tehuizen voor niet-werkenden) als de semi-residentiële voorzieningen (de dagcentra) zijn het voorbije decenni-

um uitgebreid. De residentiële zorg voor minderjarigen blijft krimpen. De ambulante dienstverlening is ook in 1999 toegenomen. Daarnaast ontvingen 50 personen een persoonlijk assistentiebudget. In het Vlaamse Gewest ligt de klemtoon niettemin nog steeds op de (semi-) residentiële dienstverlening. Zowel wat het aantal plaatsen als wat de financiering betreft, blijft de ambulante zorg achterop.

Aangepaste sociale woningen

De sociale huisvesting stelt aangepaste woningen ter beschikking van ernstig lichamelijk gehandicapte personen en voor de projecten 'zelfstandig wonen'. Op 31 december 1999 waren er 753 aangepaste woningen gebouwd, dit zijn 27 woningen meer dan het jaar voordien. Hiervan waren er 589 betrokken.

Specifiek onderwijs

Leerlingen met een handicap kunnen in het Vlaamse Gewest terecht in een gesegregeerd onderwijssysteem: het Buitengewoon Onderwijs. Het Geïntegreerd Onderwijs heeft als doel een brug te slaan tussen het Buitengewoon en het Gewoon onderwijs. Meer gegevens over beide onderwijsvormen zijn te vinden in het hoofdstuk 'Onderwijs'.

ZORGVOORZIENINGEN						
		1991	1998	1999	EVOLUTIE (1991 = 100)	
Residentiële voorzieningen	Internaten	Capaciteit	5.544	4.879	4.824	87
	Tehuizen voor werkenden	Capaciteit	1.129	1.141	1.146	102
	Tehuizen voor niet werkenden	Capaciteit	5.668	7.337	7571	134
	Tehuizen voor kortverblijf	Capaciteit	28	56	56	200
	Observatiecentra	Capaciteit	331	327	327	99
	Plaatsing in gezinnen	Bezetting	698	763	769	112
Semi-residentiële voorzieningen	Semi-internaten	Capaciteit	3.501	3.578	3.554	102
	Dagcentra	Capaciteit	2.279	3.045	3.083	135
Ambulante voorzieningen	Begeleid wonen	Capaciteit	412	1.124	1.240	301
	Thuisbegeleidingen	Erkende begeleidingen	17.600	30.450	35.200	200
	Zelfstandig wonen	Capaciteit	87	187	192	221
	Beschermde wonen	Capaciteit	0	120	219	nvt

6.49 Evolutie van een aantal zorgvoorzieningen voor personen met een handicap, van 1991 tot 1999. Bron: VFSIPH.

6.12 Ouderen

Hulpvraag bij bejaarden

Op 1 januari 1999 waren er 415.046 hoogbejaarden (ouder dan 75 jaar). Ze vormden 7% van de totale bevolking in Vlaanderen.

De hulpvraag van bejaarden wordt bepaald door vijf parameters, die onderling met elkaar in verband staan: de leeftijd, de functiebeperkingen, het geslacht, de burgerlijke staat en de mate van aanwezigheid van informele of formele hulp.

Bij bejaarden stijgt de hulpvraag met de leeftijd en naarmate de functiebeperkingen toenemen. Vanaf de leeftijd van 75 jaar wordt de hulpvraag intenser. De bejaarden zijn doorgaans goed omringd door familie, burens, kinderen,... Toch heeft bij de hoogbejaarden 15% van de mannen en 10% van de vrouwen hooguit eens per maand contact met verwanten, kinderen, vrienden of kennissen. 13% van de hoogbejaarden kan helemaal niet rekenen op burens, vrienden of familie als ze in problemen zitten.

Vrouwen doen meer een beroep op voorzieningen

dan mannen. Ze worden immers ouder en zijn vaker alleenstaand. Alleenstaanden doen meer een beroep op voorzieningen dan gehuwden of samenwonenden.

Aanbod en gebruik van diensten en voorzieningen

1 Ambulant

Senioren blijven liefst zo lang mogelijk onder het eigen dak. Ongeveer 85% van alle 75-plussers woont thuis, bijna allemaal met hulp van buitenuit. Naast familie, vrienden en vrijwilligers schakelen ze ook het commerciële circuit (47%) in voor hulp in het huishouden (klusjes, poetsen), bij administratieve besommeringen, voor persoonsverzorging (pedicure), voor vervoer (taxi) en voor onderhoud (wasserij). Op 1 januari 2000 waren 42 diensten voor oppashulp erkend.

Thuisverpleging gebeurt bij een tiende van de leeftijdsgroep 65 tot 74 jaar en een vijfde van de 75-plussers.

Gezinszorg vindt plaats bij naar schatting 50.000 bejaarde gezinnen. Dit is 80% van het totale cliënteel van de gezinszorg.

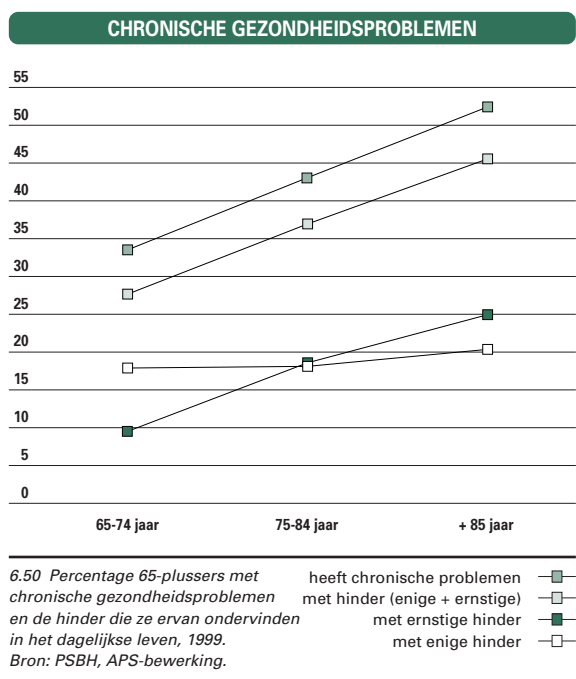
Een kwart van de 567 geprogrammeerde lokale dienstencentra en 57 van de 60 regionale dienstencentra zijn gerealiseerd.

Van de vooropgestelde 2.373 plaatsen in dagverzorgingscentra is ruim een kwart ingevuld.

2 Residentieel

Serviceflats met dienstverlening zijn bij bejaarden erg in trek. In 1999 kwamen er 704 wooneenheden bij. Dat brengt het totale aantal op een derde van de geprogrammeerde plaatsen. De gemiddelde leeftijd van de serviceflatbewoner is 80 jaar. De zelfredzaamheid ligt relatief hoog en is globaal zelfs hoger dan bij de thuiswonende bejaarden die een beroep doen op gezinszorg. Er is weinig sprake van ernstige dementie.

Eind 1999 waren ongeveer 58.000 of 89% geprogrammeerde wooneenheden in rusthuizen erkend, waaronder een kleine 15.000 met een bijkomende

DIENSTEN VOOR BEJAARDEN

Gezinszorg	aantal erkende diensten	150
	aantal contingenturen	12.850.589
	aantal gepresteerde uren	13.013.812
	aantal geholpen gezinnen	61.670
	aantal geholpen gezinnen 65-plus (raming)	49.336
	Poetsdienst	
	aantal uren poetsdienst vanuit OCMW	4.006.375
	aantal uren poetsdienst vanuit vzw	3.826.506
Thuisverpleging*	aantal verpleegde 75-plussers	62.530
Lokale dienstencentra	aantal erkende diensten	138
Regionale dienstencentra	aantal erkende diensten	53
Dienst maaltijdbedeling	aantal maaltijden vanuit OCMW**	3.900.000
Klusjesdienst	aantal interventies vanuit OCMW**	15.000
Personenalarmtoestellen	aantal gesubsidiëerde sinds 1987	6.659

6.51 Diensten voor bejaarden en hun dienstverlening, 1999. Bron: WVC, RIZIV, OCMW's.

* Aantal bejaarde patiënten die een RIZIV-tussenkost krijgen voor een hygiënische verzorging thuis (A, B of C-forfait of toilet), 30 sept. 2000.

** 1995.

erkenning als RVT-bed. Daarnaast waren er circa 3.000 RVT-bedden in ziekenhuizen erkend. Deze populatie wordt steeds ouder en vertoont een steeds zwaarder zorgprofiel. Het aandeel van demente bejaarden blijft stijgen (meer dan 30% van de totale rusthuispopulatie).

De realisatiegraad van wooneenheden in rusthuizen, RVT's en serviceflats is het laagst in Limburg. Limburgse bejaarden maken meer gebruik van

thuisverpleging dan in andere provincies.

In september 2000 waren 63 rusthuizen erkend voor het organiseren van kortverblijf, goed voor 262 opvangplaatsen, of 11% van de geprogrammeerde woongelegenheden kortverblijf.

Het verblijf in een rusthuis is duur. In de provincie Antwerpen ligt de bijdrage van de bewoners het hoogst. Het pensioen is er het hoogst en toch waren in de provincie Antwerpen de meeste betaalproblemen.

VOORZIENINGEN VOOR BEJAARDEN

Rusthuizen*	aantal	767
	woongelegenheden	58.061
RVT in rusthuizen*	aantal	564
	woongelegenheden	14.880
RVT in ziekenhuizen**	aantal	53
	woongelegenheden	3.038
Service flatgebouwen***	aantal	276
	woongelegenheden	9.311
Centra voor kortverblijf****	erkenningen	63
	woongelegenheden	262
Dagverzorgingscentra	aantal	49
	verblijfsgelegenheden	684

6.52 Het aantal woon- of verblijfsgelegenheden in residentiële- en dagopvang, toestand op 31 december 1999. Bron: WVC.

* Waaronder 1 rusthuis in Brussel met 73 woongelegenheden.

** Deze aantallen zijn vervat in het aantal woongelegenheden binnen de rusthuizen.

*** Waaronder 1 serviceflat in Brussel met 32 woongelegenheden.

**** Toestand september 2000.

LOGIESPRIJS

	LOGIESPRIJS	PENSIOEN	PENSIOEN/LOGIESPRIJS
Antwerpen	43.850	26.572	60,3%
Vlaams-Brabant	40.096	25.060	61,2%
Limburg	37.895	25.779	69,8%
Oost-Vlaanderen	38.562	24.625	65,0%
West-Vlaanderen	39.302	24.500	62,1%
Vlaanderen	39.889	25.206	62,9%

6.53 De dekkingsgraad van de mediane logiesprijs in rusthuizen door het mediane pensioen, 1998. Bron: Heeren, J. en T. Thewys.

6.13 Etnisch-culturele minderheden

Allochtonen

De allochtonen vormen de grootste doelgroep van het minderhedenbeleid. Op 1 januari 1998 telde het Vlaamse Gewest 411.732 allochtonen of 7% van de

ALLOCHTONEN		
PROVINCIE/GEWEST	ALLOCHTONEN (ABSOLUUT AANTAL)	ALLOCHTONEN (AANDEEL)
Antwerpen	145.391	8,9%
Limburg	101.445	12,9%
Oost-Vlaanderen	59.596	4,4%
Vlaams-Brabant	74.552	7,4%
West-Vlaanderen	30.748	2,7%
Vlaams Gewest	411.732	7,0%
Waals Gewest	532.875	16,0%
Brusselse Gewest	369.618	38,8%
België	1.314.225	12,9%

6.54 Allochtonen per Vlaamse provincie en per gewest op 1 januari 1998. Bron: CGKR.

* Allochtonen zijn mensen die in ons land verblijven en bij geboorte niet de Belgische nationaliteit hadden, maar die ondertussen al dan niet verworven hebben. Men maakt onderscheid tussen allochtonen van de eerste generatie (personen die als buitenlander in het buitenland geboren zijn) en allochtonen van de volgende generaties, ook wel denizens genoemd (personen met een buitenlandse nationaliteit die in België geboren zijn).

bevolking, waaronder 288.007 vreemdelingen en 123.725 personen die de Belgische nationaliteit verworven hebben.

Op 1 januari 1999 waren er 289.065 legale vreemdelingen of 4,9% van de bevolking. Iets meer dan de helft (56%) is onderdaan van één van de landen binnen de Europese Unie. Van de 44% niet-EU vreemdelingen heeft 34% de Marokkaanse en 28% de Turkse nationaliteit.

Tussen 1985 en eind 1999 verwierven ongeveer 366.000 vreemdelingen de Belgische nationaliteit. Ze zijn gelijk verspreid over de drie gewesten. Het aandeel van de niet-Europeanen neemt daarin toe. Dat is ook logisch omdat veel staatsburgers van de Europese Unie binnen de huidige Europese wetten nauwelijks nog baat hebben bij een nationaliteitsverandering. In principe wordt het minderhedenbeleid niet meer verder categoriaal uitgebouwd. Het is een inclusief beleid. Het aanbieden van taallessen via de integratiecentra is stopgezet in juni 1999. De reguliere aanbieders van taallessen moeten de taak op zich nemen. De integratiecentra moeten de allochtonen leiden tot de reguliere aanbieders van Nederlands als tweede taal. Het is een belangrijke vaststelling dat allochtonen meer terug te vinden zijn in residentiële voorzieningen en veel minder in de ambulante werkvormen. Binnen de bijzondere jeugdbijstand zijn er 4 gespe-

VERWERVING BELGISCHE NATIONALITEIT													
PROVINCIE/GEWEST	*1985-1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Antwerpen		791	801	714	886	3.147	1.732	3.008	2.818	2.555	3.576	4.242	3.952
Limburg		512	729	693	835	5.412	2.010	3.381	2.717	2.700	2.403	2.385	1.921
Oost-Vlaanderen		337	415	377	454	1.326	958	2.007	1.975	1.875	2.071	2.292	1.624
Vlaams-Brabant		350	338	365	335	1.212	521	791	762	788	1.354	1.527	566
West-Vlaanderen		273	336	256	345	575	363	456	475	536	679	753	1.070
Vlaams Gewest	28.016	2.263	2.619	2.405	2.855	11.672	5.584	9.643	8.747	8.454	10.083	11.199	9.133
Waals Gewest	43.229	3.497	3.519	3.448	2.999	25.977	5.267	8.124	7.967	8.135	7.387	7.643	5.996
Brussels Gewest	32.143	2.606	2.659	2.804	2.280	8.995	5.346	7.905	9.331	7.844	14.217	15.192	9.067

6.55 Aantal vreemdelingen dat jaarlijks de Belgische nationaliteit verwerft, van 1985 tot 1999. Bron: NIS, CGKR en APS-bewerking. * Schatting.

NATIONALITEIT VAN VREEMDELINGEN

	BELGIË	VLAAMS	WAALS	BRUSSELS	BELGIË	VLAAMS	WAALS	BRUSSELS	BELGIË	VLAAMS	WAALS	BRUSSELS
	ABSOLUUT				IN % VREEMDELINGEN				IN % OP TOTALE BEVOLKING			
Italië	202.645	24.563	148.859	29.223	22,7	8,5	45,0	10,7	2,0	0,4	4,5	3,1
Frankrijk	105.113	16.728	55.023	33.362	11,8	5,8	16,6	12,3	1,0	0,3	1,7	3,5
Nederland	84.213	72.841	6.300	5.072	9,4	25,2	1,9	1,9	0,8	1,2	0,2	0,5
Spanje	46.635	10.248	14.384	22.003	5,2	3,5	4,3	8,1	0,5	0,2	0,4	2,3
Portugal	25.507	4.967	4.688	15.852	2,9	1,7	1,4	5,8	0,2	0,1	0,1	1,7
Duitsland	34.044	11.356	15.955	6.733	3,8	3,9	4,8	2,5	0,3	0,2	0,5	0,7
Verenigd Koninkrijk	25.902	12.571	4.967	8.364	2,9	4,3	1,5	3,1	0,3	0,2	0,1	0,9
Griekenland	18.832	3.829	5.189	9.814	2,1	1,3	1,6	3,6	0,2	0,1	0,2	1,0
Andere EU'ers	19.643	5.532	4.690	9.421	2,2	1,9	1,4	3,5	0,2	0,1	0,1	1,0
EU-vreemdelingen	562.534	162.635	260.055	139.844	63,1	56,3	78,6	51,4	5,5	2,7	7,8	14,7
Marokko	125.082	43.477	17.796	63.809	14,0	15,0	5,4	23,4	1,2	0,7	0,5	6,7
Turkije	70.701	35.489	16.534	18.678	7,9	12,3	5,0	6,9	0,7	0,6	0,5	2,0
Congo	12.428	2.077	4.028	6.323	1,4	0,7	1,2	2,3	0,1	0,0	0,1	0,7
USA	12.394	4.423	4.809	3.162	1,4	1,5	1,5	1,2	0,1	0,1	0,1	0,3
Algerije	8.452	1.312	5.096	2.044	0,9	0,5	1,5	0,8	0,1	0,0	0,2	0,2
Andere	100.389	39.652	22.451	38.286	11,3	13,7	6,8	14,1	1,0	0,7	0,7	4,0
Nt EU-vreemdelingen	329.446	126.430	70.714	132.302	36,9	43,7	21,4	48,6	3,2	2,1	2,1	13,9
Vreemdelingen	891.980	289.065	330.769	272.146	100,0	100,0	100,0	100,0	8,7	4,9	9,9	28,5
België	9.321.772	5.637.773	3.001.685	682.314					91,3	95,1	90,1	71,5
Totale bevolking	10.213.752	5.926.838	3.332.454	954.460					100,0	100,0	100,0	100,0

6.56 Het aantal en percentage vreemdelingen naar de voornaamste nationaliteiten, toestand op 1 januari 1999. Bron: NIS, CGKR en APS-bewerking.

cialiseerde teams werkzaam om allochtone jongeren en hun gezinnen te ondersteunen. Ook de gemeenschapsinstellingen, waar een relatief grote vertegenwoordiging is van kinderen uit minderheidsgroepen, namen in 1999 heel wat initiatieven om het aanbod te verbeteren: meer comfort, meer kwaliteit en beter gericht op de gebruiken en cultuur van de allochtonen.

1 Van asielaanvraag tot erkende vluchteling of statuut van ontheemde

Het asielbeleid valt onder de bevoegdheid van de federale overheid. In 1999 werden er in ons land 35.778 asielaanvragen ingediend. Dit waren er 13.652 meer dan in 1998 en 23.931 meer dan in 1997. Hier moeten nog 12.457 kinderen bijgeteld worden die op de papieren van de ouders staan, zodat in 1999 in feite 48.235 personen asiel aanvroegen in België. 38% van de aanvragers kwam uit ex-Joegoslavië en 18% uit de ex-Soviet Unie. De opvang van de asielzoekers gedurende het ontvankelijkheidsonderzoek van de aanvraag gebeurt in

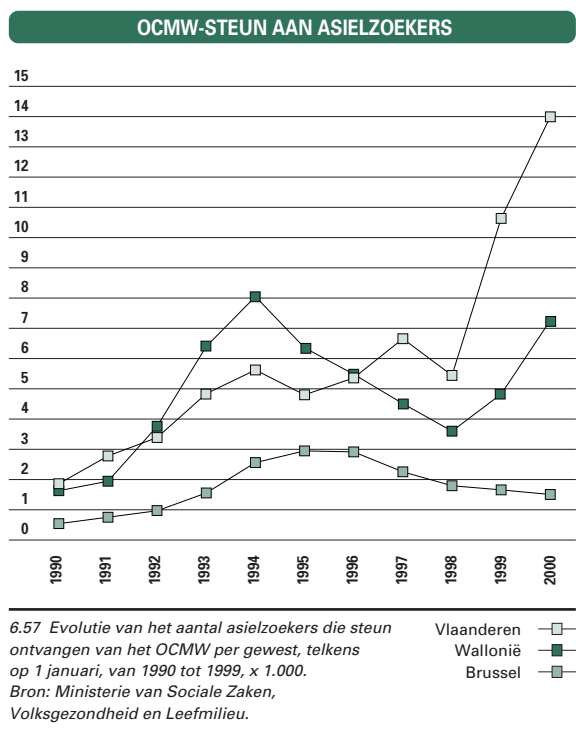
principe in open opvangcentra. 47% van alle asielaanvragers kwam in 1999 effectief toe in het hen toegewezen centrum. Omwille van de lage capaciteit van de opvangcentra (in het Vlaamse Gewest ongeveer 2.500 plaatsen) werden de overige asielzoekers verspreid over de OCMW's, die hen een equivalentbestaansminimum en eventueel materiële en financiële steun toekenden. De voorbije jaren wordt de druk vooral op de Vlaamse OCMW's groter en groter. In 1999 werden 5.385 aanvragen ontvankelijk verklaard, onmiddellijk of via beroep (3.040). In 1998 en 1999 kwamen gemiddeld 45% ontvankelijk verklaarde dossiers uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 31% uit het Vlaamse Gewest en 24% uit het Waalse Gewest. Vooral Ruandese (19%), Kongolese (16%) en Servische-Montenegrijnse (11%) dossiers werden ontvankelijk verklaard. Deze percentages liggen wel anders volgens de gewesten. De asielzoekers van wie de aanvraag niet ontvankelijk verklaard wordt, dienen het grondgebied dadelijk te verlaten. Ze worden soms tijdelijk opgenomen in gesloten centra (in het Vlaamse Gewest in Melsbroek, Steenokkerzeel, Merksplas en Brugge).

Na de ontvankelijkheidsverklaring volgt de beslissing ten gronde over de erkenning als politiek vluchteling of als ontheemde met een tijdelijke verblijfsvergunning (voor Kosovaren in 1999). In 1999 werden 1.500 dossiers goedgekeurd, hetzij onmiddellijk (1.240), hetzij via beroep (260). In 1998 en 1999 kwam 45% van de erkende dossiers uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 38% uit het Vlaamse Gewest en 17% uit het Waalse Gewest. Naar nationaliteit scoren de vroegere Belgische

kolonies (41%) samen het hoogst, met Ruanda (28,5%) afgetekend op kop, gevolgd door Joegoslavië (6,5%) en Turkije (5,7%). Eenmaal erkend als politiek vluchteling, wordt de betrokkene ingeschreven in het bevolkingsregister. Op 1 januari 2000 verbleven 5.563 erkende vluchtelingen in het Vlaamse Gewest: 3.058 mannen en 2.505 vrouwen.

2 Mensen zonder papieren

Uiteraard is niet bekend hoeveel illegale vreemdelingen in het Vlaamse Gewest verblijven. Voor België wordt hun aantal op verscheidene tienduizenden geschat. Dit zijn hoofdzakelijk mensen die onderduiken, wanneer hun toeristenvisum verstreken is of wanneer hun asielaanvraag wordt afgewezen. De Vlaamse gemeenschap waarborgt de basisrechten: het recht op voeding, gezondheidszorg, onderdak en onderwijs voor minderjarigen. Het recht op gezondheidszorg is beperkt tot dringende medische hulp. De toegang tot de ambulante geestelijke gezondheidszorg is problematisch omdat te weinig personeel gevormd is om de specifieke problemen te behandelen. Speciale aandacht gaat naar chronisch zieke minderjarigen zonder papieren. De preventieve zorg aan gezinnen met jonge kinderen en aanstaande moeders wordt door Kind en Gezin gratis aan iedereen verstrekt, ongeacht het verblijfsstatuut. Ook de Centra voor het Jonge Kind van Kind en Gezin krijgen regelmatig vragen van ouders zonder papieren om hun kinderen een opvang te bieden terwijl ze op zoek gaan naar huisvesting of werk. Op basis van het gewaarborgd recht op onderwijs maakt de Vlaamse Gemeenschap geen onderscheid tussen legaal of illegaal op het grondgebied verblijvende leerlingen.

	ASIELAANVRAGEN, ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSINGEN EN ERKENNINGEN					
	ASIELAANVRAGEN	POSITIEVE ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSINGEN		ERKENNINGEN ALS POLITIEK VLUCHTELING		
	AANTAL	AANTAL	% T.O.V. AANVRAGEN	AANTAL	% T.O.V. AANVRAGEN	% T.O.V. ONTVANKELIJKHEID
1990	12.894	4.722	36,6	525	4,1	11,1
1991	15.366	6.472	42,1	619	4,0	9,6
1992	17.530	3.789	21,6	897	5,1	23,7
1993	26.414	3.787	14,3	1.125	4,3	29,7
1994	14.564	5.028	34,5	1.588	10,9	31,6
1995	11.647	5.086	43,7	1.406	12,1	27,6
1996	12.366	3.827	30,9	1.677	13,6	43,8
1997	11.847	4.038	34,1	1.865	15,7	46,2
1998	22.126	4.857	22,0	1.697	7,7	34,9
1999	35.778	5.385	15,1	1.500	4,2	27,9

6.58 Evolutie van het aantal asielaanvragen, ontvankelijkheidsbeslissingen en erkenningen, aantal en percentage, België, van 1990 tot 1999. Bron: CGVS, DVZ en CGKR.

ERKENDE POLITIEKE VLUCHTELINGEN

PROVINCIE	MANNEN				VROUWEN				TOTAAL
	0-17	18-64	65+	TOTAAL	0-17	18-64	65+	TOTAAL	
Antwerpen	566	889	66	1.521	506	714	102	1.322	2.843
Limburg	29	144	69	242	32	70	85	187	429
Oost-Vlaanderen	73	228	13	314	52	121	4	177	491
Vlaams-Brabant	204	458	34	696	231	353	26	610	1.306
West-Vlaanderen	63	212	10	285	74	122	13	209	494
Vlaanderen	935	1.931	192	3.058	895	1.380	230	2.505	5.563

6.59 Aantal erkende politieke vluchtelingen naar provincie, geslacht en leeftijd, 1 januari 2000. Bron: NIS.

Ze kunnen ingeschreven worden in een basis- of secundaire school, komen in aanmerking voor subsidiëring en kunnen een diploma behalen. Het recht op onderdak wordt momenteel aangepakt via een project 'onderdak voor en oriëntatie van mensen zonder wettig verblijf in een noodsituatie'. Dit project voorziet 18 opvangplaatsen: 12 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 6 in Oost-Vlaanderen. Het recht op voeding moet juridisch beter worden onderbouwd. In het Vlaamse Gewest worden heel wat voedseldistributies georganiseerd vanuit diverse hoeken. Mensen zonder papieren zijn zeker één van de groepen die aan deze distributies deelnemen. In het begin van 2000 konden illegalen onder bepaalde voorwaarden hun dossier laten regulariseren. In totaal zijn er 32.662 dossiers ingediend voor 50.600 personen, waaronder ongeveer 23.000 kinderen. 42% van de aanvragers kwamen uit het Brussels Hoofdstedelijk gewest, 35% uit het Vlaamse Gewest en 23% uit het Waalse Gewest.

Na het aflopen van de regularisatiecampagne organiseerde Kerkwerk Multicultureel Samenleven een enquête bij 340 mensen zonder papieren in Vlaanderen. Ongeveer 43% van de respondenten antwoordde dat men geen regularisatie aangevraagd had. Twee derden van de groep die geen regularisatieaanvraag indiende, beantwoordde nochtans aan de criteria van de wet voorschrijft. Hun wantrouwen was gebaseerd op:

- geen vertrouwen in de Belgische regering (25%)
- oorspronkelijk gedacht niet aan de criteria van de wet te beantwoorden (22%)
- schrik om de verblijfplaats op te geven (21%)
- de raad gekregen dat niet te doen (18%)
- gebrek aan vertrouwen in de gemeentediensten (17%)
- gebrek aan vertrouwen in de regularisatiecommissie (14%)
- dachten een advocaat nodig te hebben en dat ze die niet konden betalen (11%)

3 Niet-begeleide minderjarigen

Niet-begeleide minderjarigen zijn vreemdelingen jonger dan 18 jaar die gescheiden zijn van hun ouders en niet worden opgevoed door een volwassene aan wie zij wettelijk zijn toegewezen. In 1999 kwamen 1.833 minderjarigen naar België, hetzij 1.206 jongens en 627 meisjes. 171 waren jonger dan 10 jaar. Dit is aanzienlijk meer dan in 1998 (1.060). Exacte cijfers zijn voor het Vlaamse Gewest niet beschikbaar maar hun aantal wordt op 585 per jaar geschat (360 minderjarigen die geen asielprocedure doorlopen, 140 uitgeprocedeerden en 85 van wie de asielvraag erkend is).

In het Vlaamse Gewest worden de minderjarigen opgevangen in het kader van de bijzondere jeugdbijstand.

Er worden twee opvangfases onderscheiden.

Bij het eerste onthaal en de oriëntatie van minderjarigen (360 jongeren op jaarbasis) ligt de klemtoon op het uitklaren van de situatie, het in kaart brengen van de familiale achtergrond, de situatie in het land van herkomst, het traject dat doorlopen moet worden en de toekomstverwachtingen. De opvangfase duurt gemiddeld 4 tot 5 maanden.

De tweede fase omvat de verdere opvang en begeleiding voor de minderjarigen die hier voor langere tijd zijn. Zij komen terecht in een pleeggezin, in een residentiële voorziening of stromen door naar het begeleid zelfstandig wonen. Naar schatting 345 jongeren komen op jaarbasis hiervoor in aanmerking: de jongeren uit de eerste fase (120), jongeren waarvan de asielaanvraag afgewezen werd (140) en jongeren waarvan de asielaanvraag aanvaard werd (85). In 1999 werden naar schatting iets meer dan 100 minderjarigen opgevangen in de gemeenschapsinstellingen van de bijzondere jeugdbijstand. De vzw Thuis opende op 1 mei 1999 in Aalst een opvangcentrum voor niet-begeleide minderjarigen met een capaciteit van 15 bedden.

4 Woonwagenbewoners

De woonwagenbewoners vallen uiteen in drie groepen: de Manoesj-zigeuners (Indisch van oorsprong), de Rom-zigeuners (uit de Balkan en Hongarije afkomstig) en de 'voyageurs' (van oorsprong Vlamingen).

Het juiste aantal is niet gekend. Naar schatting trekken er door het Vlaamse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 6.000 voyageurs, 1.200 Manoesjen en 600 Rom. De meeste woonwagenbewoners in het Vlaamse Gewest hebben de Belgische nationaliteit.

Het aantal woonwagengezinnen dat effectief in een woonwagen of caravan woont wordt op 750 geschat, of 2.000 mensen.

Voor de pakweg duizend woonwagens die op doortocht zijn en de nomadische zigeunergezinnen die een Vlaams domicilie hebben, zijn momenteel geen doortrekkersterreinen voorhanden. Wel hebben enkele gemeenten een regeling voor de opvang van doortrekkers op pleisterplaatsen.

De Vlaamse overheid subsidieert de uitbreiding van residentiële woonwagenterreinen. Deze terreinen zijn bestemd voor het sedentair wonen in woonwagens. Er kan een beperkte ambachtelijke of commerciële activiteit plaatsvinden.

In september 2000 beschikten 27 gemeenten in het Vlaamse Gewest samen over 410 standplaatsen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest over 6 standplaatsen. Dit betekent dat slechts de helft van woonwagengezinnen op een legaal woonwagenterrein woont. De andere helft is aangewezen op niet-gereguleerde privé terreinen, die ze huren of kopen. Er zijn twee private terreinen bekend waarvoor een bouwvergunning is afgeleverd (12 standplaatsen). Tegen 2010 wordt de extra behoefte aan standplaatsen geschat op zo'n 550 in het Vlaamse Gewest en zo'n 20 voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Ruim de helft van de woonwagenbewoners leeft van een vervangingsinkomen (werkloosheid, bestaansminimum, invaliditeit, pensioen). Als pensioen geldt in regel het gewaarborgd minimumpensioen. Loonarbeid is meestal van tijdelijke aard en wordt vooral door jongere woonwagenbewoners uitgeoefend. De zelfstandige arbeid is verbonden met traditionele beroepen: schroothandel, handel in tweedehandse auto's, leurhandel, stoelenmatten, straatmuzikanten, messenslijper,... Het aantal pensioengerechtigden bij de woonwagenbevolking ligt in verhouding veel lager dan het Vlaamse gemiddelde. De levensverwachting bij de vrouwen is 14 jaren lager en bij de mannen zelfs 20 jaar lager dan gemiddeld.

5 Integratiecentra

De vroegere 8 regionale en de 43 private lokale integratiecentra voor migranten werden versmolten tot één centrum per provincie, plus een extra centrum in de steden Brussel, Antwerpen en Gent. De 8 nieuwe integratiecentra hebben samen 33 lokale steunpunten. De openbare lokale integratiecentra werden omgevormd tot integratiediensten. Op 1 januari 2000 waren er 14 erkend. Acht nieuwe diensten worden opgestart.

6 Forum voor minderheden

Het forum voor minderheden werd in 1999 opgericht om deze groepen een stem te geven in het kapittel. In het forum zitten vertegenwoordigers van verenigingen van allochtonen, vluchtelingen en woonwagenbewoners. Momenteel is het verenigingsleven evenwel het meest ontwikkeld bij de allochtonen en bijna niet bij vluchtelingen en woonwagenbewoners. Er zijn 14 landelijke en een 600-tal gekende lokale migrantenverenigingen.

7 Inburgeringsbeleid

De Vlaamse regering stelde in haar regeerakkoord snel werk te willen maken van een inburgeringsbeleid. Anderstalige nieuwkomers krijgen een intensief onthaalprogramma aangeboden zodat ze snel inburgeren in hun nieuwe leefwereld. Een definitieve decretale regeling zal het inburgeringsbeleid structureren vanaf 2002. De Vlaamse regering wil hierop niet wachten en stelde tijdens de begrotingscontrole 2000 reeds 456 miljoen frank ter beschikking voor de opstart van een Vlaams inburgeringsbeleid. Het is de gemeente die verantwoordelijk is voor de uitvoering en die de nieuwkomer verwijst naar het onthaalbureau.

De inburgering gebeurt op basis van drie pistes: het leren van de taal, de kennismaking met onze democratische waarden met inbegrip van de culturele component en de integratie op de arbeidsmarkt. Het inburgeringsbeleid richt zich in de eerste plaats op de meerderjarige anderstalige nieuwkomers. Deze algemene omschrijving wordt verder ingeperkt tot die anderstalige nieuwkomers die achterstandskenmerken vertonen die kunnen leiden tot permanente kansarmoede. Concreet betekent dit dat het beleid zich in een eerste fase concentreert op volgmigranten (nieuwkomers die via huwelijk of gezinshereniging naar België komen) of asielzoekers waarvan de aanvraag ontvankelijk werd verklaard. In de eerste periode zal de Vlaamse regering ook extra aandacht hebben voor de inburgering van de mensen zonder papieren die door de regularisatie papieren verwerven.

6.14 Armoede en bestaansonzekerheid

Benadering via inkomensnormen

Als we aannemen dat het percentage armen even groot is als berekend door het Centrum voor Sociaal Beleid voor 1997, dan telde Vlaanderen op 1 januari 2000 ongeveer 165.000 huishoudens of 321.000 personen in armoede. Het is eigen aan de gebruikte methode in de CSB-studie dat de échte armen (zoals de thuislozen) slechts gedeeltelijk in de cijfers voorkomen. Vermoedelijk ligt het aantal armen dan ook hoger.

Sommige huishoudtypes blijken extra kwetsbaar voor armoede. Dit is het geval wanneer het gezinshoofd moet leven van de bijstand, of werkloos is of het beroep van landbouwer uitoefent. Hoewel de welvaart tussen 1985 en 1997 steeg met 20%, groeide ook het aantal arme huishoudens met 15% en het aantal arme individuen zelfs met 23%. De toename van de welvaart was aanvankelijk vrij gelijk verspreid over alle lagen van de bevolking, hoewel de hogere inkomens er wat meer op vooruit gingen. Sinds 1992 steeg de welvaart nog slechts met 3%. In deze periode gingen de gezinnen die balanceerden op de armoedegrens er in reële termen sterk op ach-

ARMOEDEKANS	
Bijstandstrekker	39,9
Landbouwer	37,3
Werkloos	36,8
Komt uit een niet EU land	28,1
Tussen 16 en 24 jaar	19,3
Niemand tewerkgesteld in het huishouden	17,9
Ziek/invalid	16,4
Niet tewerkgesteld	16,0
Ongeschoold arbeider	14,6
Eén inkomen in het huishouden	13,3
Enkel lager onderwijs	12,8

6.60 Percentage huishoudens dat in relatieve armoede verkeert volgens het statuut van het gezinshoofd, België, 1997. Bron: CSB.

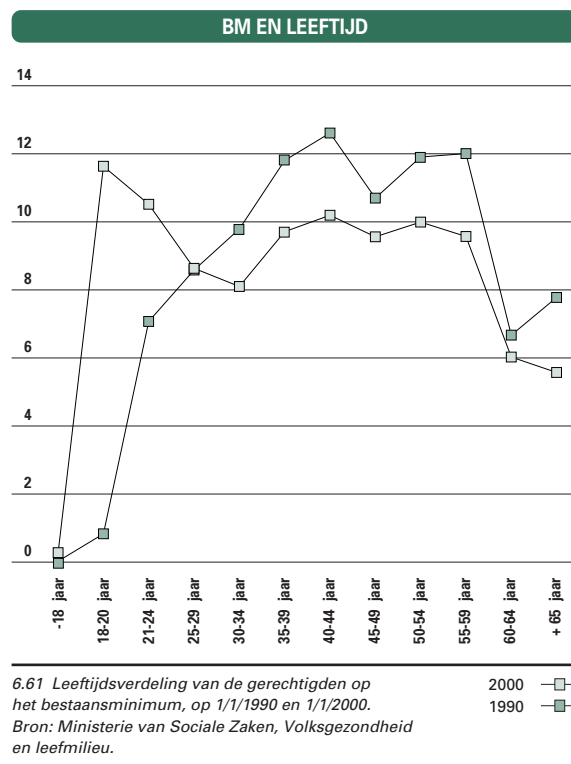
teruit. De kloof tussen gezinnen met een arbeidsinkomen en gezinnen met een vervangingsinkomen werd groter. De inkomensongelijkheid nam toe.

Benadering via wettelijke normen

Een andere manier om armoede in kaart te brengen is de wettelijke norm: het aantal gerechtigden op het bestaansminimum, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden en de inkomensvervangende tegemoetkoming aan gehandicapten.

1 Bestaansminimum

Op 1 januari 2000 telde Vlaanderen 27.600 dossiers voor het bestaansminimum, goed voor ongeveer 46.000 personen. Dit cijfer is echter een moment-

opname. Naar schatting vielen in de loop van 1999 75.900 personen terug op het bestaansminimum. 17% van de gerechtigden krijgt aanvullende steun vanuit het OCMW en nog eens 30% heeft andere bestaansmiddelen buiten het OCMW.

Tussen 1992 en 1997 steeg het aantal gerechtigden op het bestaansminimum. Sindsdien neemt het aantal af. Het aandeel van alleenstaanden en van de politieke vluchtelingen en EU-onderdanen stijgt. In de bijstand terecht komen heeft drie belangrijke oorzaken: het verlies van werk (34%), het weggaan van de kostwinnaar (31%) en het verlies van een sociale zekerheidsuitkering, in hoofdzaak de werkloosheidsvergoeding (17%).

Bij mannen is het verlies van werk en van de sociale zekerheidsuitkering goed voor twee derden van de gevallen. Ook bij vrouwen spelen deze oorzaken een belangrijke rol (een derde van het risico), maar zij zijn daarnaast ook zeer gevoelig voor het verdwijnen van de kostwinner (ongeveer de helft van de instromende vrouwen).

De leeftijdsverdeling is bij de vrouwen vrij gelijkmatig. Bij de mannen daalt het aandeel van jong naar oud.

Kinderen ten laste hebben, is overwegend een vrouwelijke aangelegenheid. Van de vrouwen met een bestaansminimum heeft 28% kinderen ten laste, bij de mannen is dit nauwelijks 3%. Acht op tien van de alleenstaande moeders met kinderen ten laste is

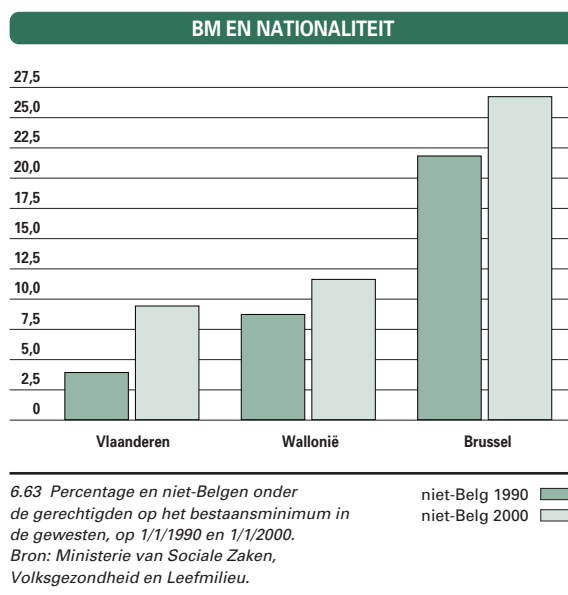
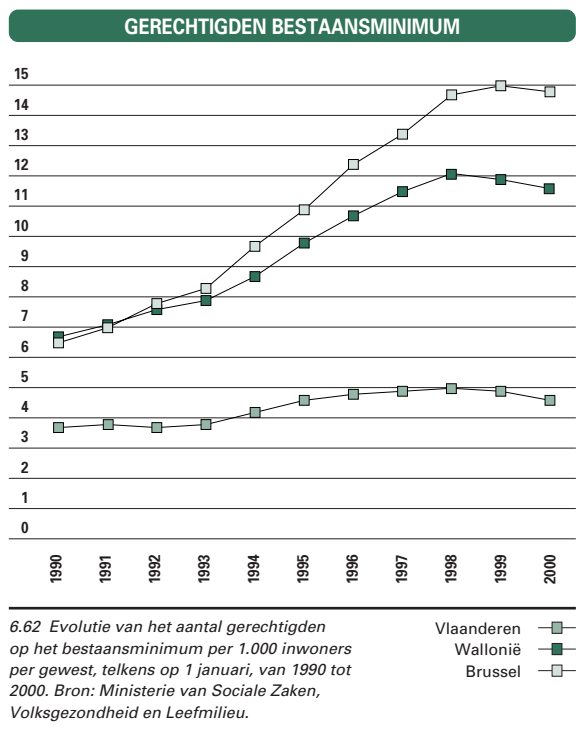
feitelijk of wettelijk gescheiden. Opvallend daarbij: slechts 19% daarvan ontvangt onderhoudsgeld.

Naar burgerlijke staat valt het hoge percentage ongehuwden (45%) en uit de echt gescheidenen (43%) op. Uit een onderzoek bij 228 OCMW's blijkt 32% een nieuwe cliënt te zijn. Anderzijds leefde 37% reeds minstens 3 jaar en 11% minstens 10 jaar van een bestaansminimum.

2 Gewaarborgd inkomen voor bejaarden

Zo'n 55.000 bejaarden in Vlaanderen hebben recht op het gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB). De meesten combineren deze steun met een laag pensioen.

Het aantal bejaarden met een gewaarborgd minimuminkomen daalt sinds 1994. Tot dan was er een voortdurende stijging ondermeer omdat het recht meer algemeen bekend raakte. Deze stijging deed zich enkel voor bij bejaarden die pensioenrechten hadden opgebouwd, maar toch onder de inkomensgrens van het GIB bleven. Het aantal bejaarden dat enkel van een GIB leeft, daalt al sinds de jaren '70. Sinds juli 1994 krijgen veel zelfstandigen een hoger pensioen omdat het gewaarborgd minimumpensioen voor zelfstandigen opgetrokken werd tot het niveau van het GIB, wat de daling van het aantal GIB-gerechtigden grotendeels verklaart. De voorbije jaren stijgt het aantal nieuwe gerechtigden lichtjes maar onvoldoende om het aantal overleden gerechtigden te compenseren. Niet minder dan 70% van de gerechtigden is een vrouw. Dit is simpelweg te verklaren: vrouwen worden ouder dan mannen.

3 Inkomensvervangende tegemoetkoming

Personen met een handicap die zelf niet kunnen instaan voor hun inkomen hebben recht op een inkomensvervangende tegemoetkoming. Het bedrag ervan komt overeen met het bestaansminimum. De daling van het aantal gerechtigden is in de loop van 1999 gestopt. Op 1 januari 2000 waren er in de Vlaamse Gemeenschap een goede 32.000 gerechtigden, waarvan iets meer vrouwen dan mannen.

4 Subjectieve benadering

Op de vraag of ze de eindjes aan mekaar kunnen knopen antwoordde in 1999 3,5% van de huishoudens dat ze het hier zeer moeilijk mee hadden, 6,5% dat het moeilijk was en 17,6% dat ze eerder moeilijk rondkwamen.

Benadering van Kind en Gezin

Kind en Gezin ontwikkelde een kansarmoede-indicator die rekening houdt met zes componenten. Als het gezin op minstens drie componenten slecht scoort, wordt het als kansarm beschouwd. In 1999 werden in het Vlaamse Gewest 3.001 kinderen geboren in een kansarm gezin. Dit betekende 4,8% van alle geboorten en een stijging van een tweehon-

derdtal in vergelijking met 1998. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was dit 10,8% van alle geboorten en een stijging van een zestigtal in vergelijking met 1998.

Allochtone kinderen maakten hiervan 37% uit in het Vlaamse Gewest en 55% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Een zwakke arbeidssituatie kwam voor in 77% van de kansarme gezinnen, gevolgd door een laag inkomen (77%) en een laag opleidingsniveau (67%).

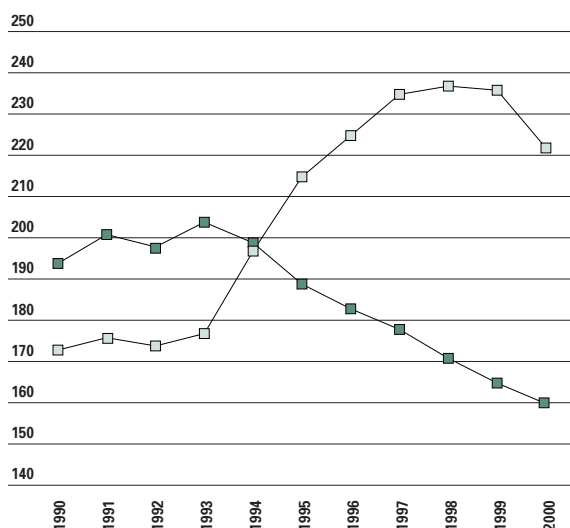
De drie criteria spelen tegelijk in 42% van de gezinnen.

GIB

	GERECHTIGDEN	INWONERS 65+	%
Antwerpen	13.163	277.914	4,7
Limburg	5.526	109.464	5,0
Oost-Vlaanderen	14.322	232.474	6,2
Vlaams-Brabant	7.518	170.021	4,4
West-Vlaanderen	14.437	203.943	7,1
Vlaanderen	54.966	993.816	5,5
Wallonië	25.642	560.369	4,6
Brussel	11.180	160.908	6,9
België	91.788	1.715.093	5,4

6.65 Het aantal gerechtigden op het GIB per provincie en per gewest, 1 januari 2000. Bron: Rijksdienst voor Pensioenen.

GROEI-INDEX BM- EN GIB-GERECHTIGDEN

6.64 Groei-index van het aantal gerechtigden op het bestaansminimum en op het gewaarborgd inkomen voor bejaarden, telkens op 1 januari, van 1990 tot 2000 (1990 = 100). Bron: Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu.

GIB —■—
BM —□—

TEGEMOETKOMING GEHANDICAPTEN

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Met personen ten laste	1.979	3.740	5.719
Alleenstaand	7.290	7.422	14.712
Samenwonend	6.130	5.701	11.831
Totaal	15.399	16.863	32.262

6.66 Aantal genietters van minstens een inkomensvervangende tegemoetkoming aan gehandicapten volgens geslacht en gezinssituatie, 1 januari 2000. Bron: Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu.

ZICH NIET KUNNEN VEROORLOVEN

Jaarlijks een week vakantie nemen	15,4
Meubelen vervangen	14,4
1 maal per maand vrienden of familie op een drink of een etentje vergasten	7,1
Nieuwe kleren kopen, eerder dan tweedehandse	5,5
Voldoende verwarming	3,5
Om de twee dagen vlees, kip, vis,... eten	3,2

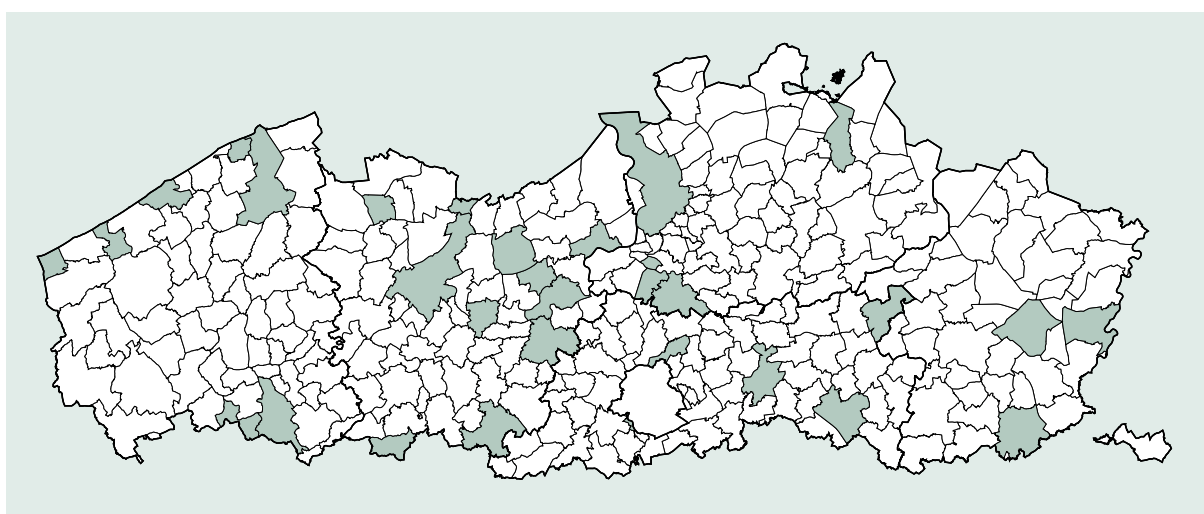
6.67 Percentage huishoudens die zeggen zich bepaalde dingen niet te kunnen veroorloven, 1999. Bron: PSBH.

KANSARME GEZINNEN

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Antwerpen	4,2	4,6	4,4	4,5	4,6	4,6	5,1
Vlaams-Brabant	2,7	2,6	2,2	2,1	2,5	3,1	3,0
West-Vlaanderen	4,2	3,9	3,1	3,6	3,6	4,1	4,7
Oost-Vlaanderen	3,8	3,9	3,4	3,9	4,1	4,6	5,5
Limburg	2,9	3,6	3,7	3,5	5,2	5,3	5,7
Vlaams Gewest	3,7	3,9	3,5	3,7	4,0	4,4	4,8
Brussels Gewest					11,4	11,0	10,8

6.68 Evolutie van het percentage kansarme gezinnen bij de geboorte van een kind, volgens de normen van Kind en Gezin, van 1993 tot 1999. Bron: Kind en Gezin.

SIF + GEMEENTEN

6.69 Sif+ gemeenten. Bron: ISOSIF.

Een op drie van de kinderen in een kansarm gezin woont in grotere steden zoals Antwerpen, Gent en Mechelen. De gemeenten met de meeste geboortes in kansarme gezinnen zijn echter Blankenberge, Ronse en Heusden-Zolder.

Benadering van het Sociaal Impulsfonds

Het Sociaal Impulsfonds klasseert de gemeenten op basis van tien criteria. SIF-plus gemeenten kunnen extra middelen krijgen, de 'waarborggemeenten' kunnen nog dezelfde fondsen blijven ontvangen die ze ook kregen vooraleer het SIF-fonds van start ging. In 1999 werden de gemeenten Boom, Drogenbos, Lokeren en Temse aan de SIF-lijst toegevoegd. Bredene, Spiere-Helkijn, Ham en Lier werden waarborggemeenten. Voor de andere gemeenten bleef het statuut ongewijzigd.

Huishoudens in financiële moeilijkheden

Het aantal Belgische huishoudens dat maar moeilijk de schulden kan afbetalen, blijft verder toenemen voor steeds grotere bedragen.

Bijna een zesde van de huishoudens zit met andere dan hypothecaire schulden. Afbetalingen van schulden, andere dan hypothecaire, is voor 2,7% van de huishoudens een zware last en voor nog eens 5,3% toch wel min of meer een last. Van de huishoudens met schulden verklaart 16% dat ze het moeilijk tot zeer moeilijk heeft om rond te komen. Van alle huishoudens heeft 1,6% minstens 1 maal problemen gehad met het betalen van de huishuur, 1,3% met het afkorten van de hypotheeklening, 3,6% met de betaling van de rekening gas, elektriciteit, water en 1,1% met de afbetaling van krediet-schulden.

SIF EN DE VERSCHILLENDE BELEIDSDOMEINEN

		1997	1998	1999
SIF-plusgemeenten	Welzijn	28,9	26,9	24,9
	Tewerkstelling	24,5	22,4	19,7
	Ruimtelijke ordening	11,3	11,2	18,6
	Huisvesting	20,9	20,9	17,6
	Wijk	4,6	7,7	7,0
	Cultuur	4,7	4,8	6,6
	Onderwijs	2,6	3,5	3,7
	Veiligheid	0,9	1,0	1,0
	Economie	1,3	1,2	0,8
	Gezondheid	0,3	0,2	0,2
Totaal		100,0	100,0	100,0

6.70 Evolutie van de betalingen vanuit het SIF-fonds naar de SIF+ gemeenten, opgesplitst naar beleidsdomein, van 1997 tot 1999 (%). Bron: ISOSIF.

ACHTERSTALLEN CONSUMPTIEKREDIET

31 DEC.	ACHTERSTALLIGE NIET-GEREGULARISEERDE CONTRACTEN		ACHTERSTALLIGE BEDRAGEN VAN DE NIET-GEREGULARISEERDE CONTRACTEN (IN MILJOEN FR.)		BETROKKEN PERSONEN	
	ABS.	%	ABS.	%	ABS.	INDEX
	1990	160.014	5,7	14.420	4,0	206.150
1991	196.659	7,1	18.970	4,9	244.051	118,4
1992	221.093	7,8	23.029	5,7	268.042	130,0
1993	277.104	11,1	28.283	7,0	305.750	148,3
1994	309.052	8,3	31.667	8,7	322.303	156,3
1995	311.030	8,2	35.553	9,5	322.091	156,2
1996	329.405	8,5	39.027	10,1	327.596	158,9
1997	347.934	8,7	42.617	10,4	329.418	159,8
1998	363.375	8,4	45.101	10,0	333.754	161,9
1999	386.775	9,3	47.969	9,9	341.054	165,4
2000	401.262	9,4	51.090	9,9	350.479	170,0

6.71 Evolutie van achterstallige contracten bij consumptiekredieten, België, van 1990 tot 1999. Bron: NBB, bewerking APS.

ACHTERSTALLEN HYPOTHECAIR KREDIET

31 DEC.	ACHTERSTALLIGE NIET-GEREGULARISEERDE CONTRACTEN		ACHTERSTALLIGE BEDRAGEN VAN DE NIET-GEREGULARISEERDE CONTRACTEN (IN MILJOEN FR.)		BETROKKEN PERSONEN	
	ABS.	INDEX	ABS.	INDEX	ABS.	INDEX
	1994	18.822	100,0	9.402	100,0	40.954
1995	22.676	120,5	13.357	142,1	54.086	132,1
1996	24.971	132,7	14.408	153,2	57.349	140,0
1997	25.954	137,9	16.140	171,7	59.149	144,4
1998	27.449	145,8	17.777	189,1	60.394	147,5
1999	27.892	148,2	17.733	188,6	60.125	146,8
2000	30.479	161,9	19.881	211,5	63.630	155,4

6.72 Evolutie van achterstallige contracten bij hypotheccair krediet, België, van 1994 tot 1999. Bron: NBB, bewerking APS.

6.15 Kindermishandeling

Meldingen bij de vertrouwenscentra

In 1999 liepen bij de zes Vlaamse vertrouwenscentra 5.509 meldingen van kindermishandeling binnen. Dit is 717 meer dan het jaar voordien. De meldingen gingen over 7.484 kinderen, of 6 per 1.000 kinderen. Seksueel misbruik blijft de vaakst gemelde vorm van kindermishandeling, gevolgd door lichamelijke mishandeling en een risicosituatie. Een derde van de meldingen loopt binnen via professionele hulpverleners en justitiële instanties. De rest van de meldingen komen vooral vanuit schoolse voorzieningen.

In ruim 85% van de gevallen moet de dader in de familie gezocht worden (bloedverwant tot de 3de graad of een vervangend familielid zoals bijvoorbeeld een stiefvader of stiefbroer).

Hoe jonger het kind, hoe vaker de familie erbij betrokken is.

In de loop van 1999 waren 47,25 VTE tewerkgesteld binnen de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg in het kader van de convenant kindermishandeling.

Vaststellingen politiediensten

In 1998 hebben de politiediensten in Vlaanderen 2.370 procesverbalen aan het parket doorgespeeld naar aanleiding van de aantasting van de lichamelijke integriteit van minderjarigen. Dit is zo goed als een statusquo met 1997. Iets minder dan de helft van de gevallen had betrekking op slagen en verwondingen. De rest op seksuele delicten. Slagen en verwondingen spelen zich hoofdzakelijk af buiten het gezin. De seksuele misdrijven bestaan voor een derde uit verkrachting.

AANTAL GEMELDE KINDEREN

Antwerpen	66,8
Vlaams-Brabant	60,7
West-Vlaanderen	52,9
Oost-Vlaanderen	66,4
Limburg	36,5
Vlaams Gewest	58,8

6.73 Aantal gemelde kinderen per 10.000 bij kindermishandeling naar provincie, 1999. Bron: Kind en Gezin.

AARD VAN MISHANDELING

	1995	1996	1997	1998	1999
Seksueel misbruik	30,1	30,6	31,1	31,0	26,5
Lichamelijke mishandeling	17,7	17,3	16,0	15,9	17,0
Lichamelijke verwaarlozing	11,1	12,3	10,2	9,5	12,0
Emotionele mishandeling	10,7	9,7	11,2	10,1	9,7
Emotionele verwaarlozing	6,5	5,6	6,4	7,0	7,8
Münchausen syndrome by proxy	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Risicosituatie	16,2	16,3	15,7	16,1	14,7
Geen mishandeling, ander probleem	3,3	3,3	4,8	5,6	6,5
Verwerkingsproblematiek t.g.v. vroegere mishandeling	1,4	1,3	1,6	1,7	1,8
Geen mishandeling, ander probleem	2,6	3,4	2,8	2,8	3,7
Totaal	100	100	100	100	100

6.74 Evolutie van het percentage van gemelde kinderen bij de vertrouwenscentra kindermishandeling naargelang de belangrijkste gemelde problematiek, van 1995 tot 1999 (%). Bron: Kind en Gezin.

LICHAMELIJKE INTEGRITEIT BIJ KINDEREN

		VLAANDEREN		WALLONIË		BRUSSEL		FEDERAAL	
		A.C.	%	A.C.	%	A.C.	%	A.C.	%
Slagen en verwondingen binnen familieverband door ouders op kind < 16 jaar		192	8,1	226	11,3	61	12,2	479	9,8
Slagen en verwondingen buiten familieverband op een kind < 16 jaar		937	39,5	713	35,7	167	33,3	1.817	37,3
Verkrachting									
Totaal		398	16,8	362	18,1	99	19,7	859	17,6
16-18 jaar		64	2,7	48	2,4	17	3,4	129	2,6
14-15 jaar		94	4,0	68	3,4	19	3,8	181	3,7
10-14 jaar		102	4,3	110	5,5	20	4,0	232	4,8
< 10 jaar		138	5,8	136	6,8	43	8,6	317	6,5
Aanranding van de eerbaarheid									
Totaal		843	35,6	695	34,8	175	34,9	1.713	35,2
< 18 jaar		84	3,5	77	3,9	31	6,2	192	3,9
< 16 jaar		759	32,0	618	31,0	144	28,7	1.521	31,2
Algemeen totaal		2.370	100,0	1.996	100,0	502	100,0	4.868	100,0

6.75 Aantasting van de lichamelijke integriteit bij kinderen. Aangiften van PV's bij de parketten, 1998. Bron: Algemene Politieonderzoekdienst.

6.16 Criminaliteit, gevoel van onveiligheid, slachtoffer- en daderhulp

Criminaliteit

In 1998 bedroeg de Vlaamse criminaliteitsgraad 6,1. Dit wil zeggen dat gemiddeld 6,1 criminele feiten per maand en per 1.000 inwoners werden gerapporteerd en via proces-verbaal overgemaakt aan het parket. Dit is een lichte stijging in vergelijking met het jaar voordien. De criminaliteitsgraad in het Vlaamse Gewest ligt lager dan in de overige gewesten. Alle Vlaamse provincies blijven trouwens onder de Belgische criminaliteitsgraad. De reële criminaliteit ligt in werkelijkheid heel wat hoger vermits een groot aantal feiten ofwel niet gemeld ofwel niet geverbaliseerd wordt. Diefstal komt het vaakst voor, gevolgd door vandalisme, aantasting van de lichamelijke integriteit, oplichting en bedrog. Samen vormen deze categorieën 73% van alle misdrijven.

CRIMINALITEITSGRAAD	
België	7,2
Vlaanderen	6,1
Wallonië	7,9
Brussel	11,8
Luik	8,8
Henegouwen	8,1
Namen	7,1
Antwerpen	6,8
Waals-Brabant	6,7
Oost-Vlaanderen	6,4
Luxemburg	6,3
West-Vlaanderen	6,0
Vlaams-Brabant	5,6
Limburg	5,1

6.76 Gemiddeld maandelijks aantal gemelde criminele feiten per 1.000 inwoners, 1998. Bron: Algemene Politieonderzoek.

Gevoel van (on)veiligheid

De inwoners van het Vlaamse Gewest voelen zich beduidend veiliger dan de inwoners van het Waalse of Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Mannen voelen zich veel veiliger dan vrouwen. Ouderen twijfelen tussen de twee uitersten: naarmate men ouder wordt, voelt men zich globaal gezien veiliger. Maar tegelijk neemt ook 'zich vaak onveilig voelen' toe met de leeftijd.

Slachtofferhulp

De centra voor slachtofferhulp zijn reeds meerdere jaren actief. Met 44 VTE heeft elk gerechtelijk arrondissement een dergelijk, gesubsidieerd centrum. De federale overheid is bevoegd voor een respectvolle bejegening en een snelle schaderegeling. De Vlaamse Gemeenschap zorgt voor een hulpaanbod dat in de eerste plaats gebaseerd is op ongeveer 200 vrijwilligers en eventueel uitmondt bij professionele hulp. Op 7 april 1998 werd door de federale en de Vlaamse bevoegde ministers een samenwerkingsakkoord ondertekend, dat op 15 december 1998 door het Vlaams parlement bij decreet werd bekrachtigd. In dit samenwerkingsakkoord werd een doorverwijsmodel uitgewerkt, waarbij elk slachtoffer door politie, rijkswacht of parket, rechtstreeks naar de centra slachtofferhulp wordt doorverwezen.

Daderhulp

Daderhulp wordt georganiseerd vanuit de centra voor justitieel welzijnswerk. Er is één centrum per gerechtelijk arrondissement. De centra werken op twee sporen: een persoonsgericht spoor (individuele hulpverlening aan de betrokkene en zijn omgeving) en een structuurgericht spoor (aanpakken van de maatschappelijke voorzieningen, de publieke en

politieke opinie,...). Hierbij probeert het justitiële welzijnswerk de brug te slaan tussen de gedetineerden en andere vormen van hulp- en dienstverlening op het vlak van o. m. sport, sociaal cultureel werk, welzijn, tewerkstelling, gezondheidszorg,... Elke gevangenis heeft een welzijnsteam, waaraan zowel de medewerkers van de centra justitieel welzijnswerk als de maatschappelijke assistenten van justitie participeren.

Hulpverlening aan seksuele delinquenten

Op 8 oktober 1998 werd tussen de federale en de Vlaamse bevoegde minister een samenwerkingsakkoord ondertekend over de begeleiding van daders van seksueel misbruik. Dit akkoord werd in de loop

van 1999 bij wet en decreet bekrachtigd. Seksuele delinquenten die voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld, moeten verplicht een begeleiding volgen bij de centra voor algemeen welzijnswerk of de centra voor geestelijke gezondheidszorg. Hiervoor worden 8 netwerken van centra voor geestelijke gezondheidszorg (30 miljoen frank) en 5 centra voor algemeen welzijnswerk (18 miljoen) specifiek voor deze opdracht gesubsidieerd.

Uitbouw van een welzijnsgerichte benadering

Onveiligheid(sgevoelens) is/zijn een uiting van onwelzijn. Een samenleving waar iedereen in gelijke mate kan participeren aan de basisvoorzieningen als

CRIMINALITEIT

	ABSOLUUT	%
Diefstal en afpersing	186.479	47,5
Gewelddadige misdrijven tegen de eigendom (vandalisme)	45.554	11,6
Misdrijven tegen de lichamelijke integriteit	32.460	8,3
Oplichting, bedrog, heling, verduistering,...	27.505	7,0
Verdovende middelen	23.670	6,0
Banditisme, bedreiging, ontvluchting,...	16.291	4,1
Vervalsing, namaak, valsheid in geschriften,...	7.348	1,9
Andere	53.588	13,6
Totaal	392.895	100,0

6.77 Criminaliteit naar de belangrijkste hoofdrubrieken, 1998. Bron: Algemene Politieonderdienst.

ONVEILIGHEIDSGEVOEL

		ALTIJD	VAAK	SOMS	ZELDEN/NOOIT
Voorkomen van een algemeen gevoel van onveiligheid	Vlaanderen	2,1	5,7	20,9	71,3
	Wallonië	4,0	8,7	27,1	60,1
	Brussel	6,4	12,6	30,3	50,7
Bepaalde plekken in de woongemeente mijden	Vlaanderen	4,7	6,0	15,2	74,2
	Wallonië	6,5	9,4	21,9	62,2
	Brussel	14,3	14,9	22,8	48,0
Bij nacht niet opendoen voor onbekenden	Vlaanderen	39,9	6,5	12,6	41,0
	Wallonië	37,2	10,3	13,5	39,0
	Brussel	47,2	10,2	12,1	30,5
Schrik hebben om de kinderen ergens naartoe te laten gaan	Vlaanderen	20,4	18,1	26,8	34,8
	Wallonië	43,0	19,7	19,7	17,5
	Brussel	50,2	20,1	17,4	12,4

6.78 Percentage van de bevolking dat zich onveilig voelt, naar gewesten, 1998. Bron: Algemene Politieonderdienst.

tewerkstelling, degelijke huisvesting, kwalitatief onderwijs, cultuur en goede gezondheidszorg, zal minder aanleiding geven tot crimineel gedrag. Welzijnsbevorderende krachten van de samenleving moeten worden aangewend, vooraleer meer repressieve acties worden ontplooid.

De Vlaamse overheid voert een beleid dat complementair en preventief is in vergelijking met het meer repressieve federale justitiële en veiligheidsbeleid.

De uitbouw van een dergelijke welzijnsgerichte benadering van criminaliteit brengt een veelheid aan taken mee die in permanente dialoog met andere departementen én federale overheden (vooral Justitie), en op de diverse bestuursniveaus (landelijk, regionaal, lokaal) moeten ontwikkeld worden. Er werd een protocolakkoord gemaakt tussen de Vlaamse minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen en de minister van Justitie voor verdere samenwerking op het grensgebied welzijn-justitie.

VOOR MEER INFORMATIE

- A. Bekaert, e.a., Perinatale activiteiten in Vlaanderen 1999, Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie, Brussel, 2000.
- A. Sasse, e.a., De epidemiologie van Aids en HIV-infectie in België, Toestand op 31 december 1999, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling Epidemiologie, Brussel, 2000, zie website: <http://www.iph.fgov.be/epidemio>
- Algemene Politieconstandienst, Criminaliteitsstatistieken en Veiligheidsmonitor, Jaarrapport 1998, Brussel, 1999.
- Bea Cantillon, e.a., Sociale indicatoren 1976-1997, Antwerpen, 1999.
- C. van Heeringen, Eenheid voor Zelfmoordonderzoek, Universiteit Gent, zie website: <http://allserv.rug.ac.be/~cvheerin/>
- Carine Vereecken en Prof. Dr. Lea Maes, Jongeren en Gezondheid, Universiteit Gent, zie website: <http://allserv.rug.ac.be/~cvereeck/hbhc>
- Databank Panelstudie van Belgische Huishoudens (PSBH), Universiteit Antwerpen, zie website: <http://psbh-www.uia.ac.be/psbh/index.html>
- Federatie van Tele-Onthaaldiensten in Vlaanderen v.z.w., Jaarverslag 1999.
- G. Top, e.a., Meldingen Infectieziekten 1999, WVC, Gezondheidsinspectie, Brussel, 2000, zie website: <http://www.wvc.vlaanderen.be/gezondheidszorg>
- J. Heeren en T. Thewys, Seniorenvoorzieningen voor en na 2000, Diegem, 1999.
- J. Lefevre, e.a., Barometer van de fysieke fitheid van de Vlaamse jeugd, Interuniversitair Onderzoekscentrum voor Sportbeleid (IOS), 1999.
- Jan Vranken, e.a., Armoede en sociale uitsluiting, Jaarboek 2000, Leuven, 2000.
- Resultaten van de gezondheidsenquête door interview, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling Epidemiologie, 1997, zie website: <http://www.iph.fgov.be/epidemio>
- V. Dehaes, e.a., De bijstandspopulatie in Vlaanderen: feiten en reflecties. Gegevens aan de hand van de OCMW-registratiegegevens anno 1998, I Het Bestaansminimum, CGBS-Werkdocument, 2000, 11.
- W. Aelvoet, e.a., Gezondheidsindicatoren 1998, WVC, team Beleidsevaluatie, Brussel, 2000, zie website: <http://www.wvc.vlaanderen.be/gezondheidszorg>
- Website van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding: <http://antiracisme.fgov.be>
- Website van het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap: <http://www.vlafo.be/>
- Website van het Vlaams Minderheden Centrum: <http://www.vmc.be/>
- Website van Kind en Gezin: <http://www.kindengezin.be/>
-

7. Cultuur

Bij diverse overheden is er de laatste jaren een toegenomen belangstelling voor het cultuurbeleid. Zowel lokale besturen als de Vlaamse Gemeenschap doen aanzienlijke inspanningen op de verscheidene terreinen van het culturele leven. De overheid ziet het als een belangrijke opdracht om de voorwaarden te scheppen die het individu in staat stellen om op vanzelfsprekende wijze tot persoonlijke ontplooiing en creativiteit te komen. De beleidsnota cultuur schetst de prioritaire doelstellingen: een rijk cultureel landschap mogelijk maken, de culturele competentie verhogen en de cultuurparticipatie verruimen, de stad als ruimte van cultuur herwaarderen en de internationalisering van cultuur. Verder wordt ook het belang van een geïntegreerde aanpak benadrukt.

Een rode draad doorheen het hoofdstuk is het schetsen van het aanbod en de participatie. Naar aanbodzijde is geprobeerd, indien mogelijk, aandacht te besteden aan de kwaliteitsverbetering. Vele sectoren bevinden zich in een overgangsfase waarin de voorbereidingen op een nieuw decreet volop aan de gang zijn, vaak wordt daar naar verwezen zoals bij de culturele centra en bibliotheken. Soms is het nieuwe decreet al in werking zoals bij de musea of het jeugdwerk. Bij de paragraaf volksontwikkeling wordt nog uitgegaan van de oude situatie. Ook hier zijn er echter plannen voor een nieuw decreet. Het cultuurbeleid weergegeven in indicatoren is niet altijd eenvoudig. Cultuur laat zich niet zo makkelijk in cijfers vatten. Voor de overheid is het echter belangrijk om een zicht te krijgen op de effecten van de geleverde inspanningen om zo nodig bij te sturen.

Blikvangers

- Na forse dalingen begin jaren negentig, blijft het aantal lokale afdelingen van verenigingen voor volksontwikkeling stijgen.
- Het percentage vrijwilligers blijft schommelen rond één vijfde van de Vlaamse bevolking.
- Het aantal deelnemers aan de activiteiten van de culturele centra blijft stijgen.
- De Vlaming is vrij cultuurminnend. De participatie aan theatervoorstellingen en concerten ligt hoger dan in Italië, Nederland en Frankrijk.
- Het budget voor de letteren blijft jaar na jaar stijgen. Dit jaar heeft de verhoging voornamelijk te maken met het oprichten van een Vlaams Fonds voor de Letteren.
- Tweederde van de Vlamingen is tevreden over de vrije tijd die ze ter beschikking heeft. De 25 tot 44-jarigen en de hoger opgeleiden zijn duidelijk minder tevreden dan de rest van de bevolking.
- De provincie Antwerpen telt relatief gezien het grootste aantal traditionele jeugdverenigingen. Op andere jeugdwerkvormen scoort deze provincie echter minder goed.
- Speelpleinwerking is het best uitgebouwd in de provincies West-Vlaanderen en Limburg. Van de 3 tot 12-jarigen bezocht ongeveer een kwart een speelplein.

7.1 Volksontwikkeling

De instellingen, verenigingen en diensten voor volksontwikkeling willen volwassenen de mogelijkheid bieden hun kennis, inzicht en vaardigheden te verhogen. Op die manier wordt hun zelfontplooiing aangemoedigd en hun functioneren in de samenleving bevorderd. We trachten de spreiding en het aanbod van deze organisaties in kaart te brengen. Aan de hand van het lidmaatschap en de tijdsbesteding bekijken we de participatie van de bevolking aan de diverse vormen van volksontwikkeling. Ook analyseren we de spreiding en het aanbod van de culturele manifestaties waarvoor de verenigingen en instellingen ondersteuning kunnen krijgen van de Vlaamse Gemeenschap.

Aanbod

De Vlaamse Gemeenschap subsidieert een ruime waaier van verenigingen en instellingen. Deze zorgen voor een zeer verscheiden aanbod en richten zich zowel op het grote publiek als op specifieke doelgroepen zoals gehandicapten en migranten. De erkenning en subsidiëring van al deze activiteiten wordt geregeld door de decreten voor volksontwikkeling.

1 Instellingen voor volksontwikkeling

Het decreet van 19 april 1995 voorziet drie soorten *algemene instellingen voor volksontwikkelingswerk* (Elcker-Ik, Vormingsinstituut Rode Kruis

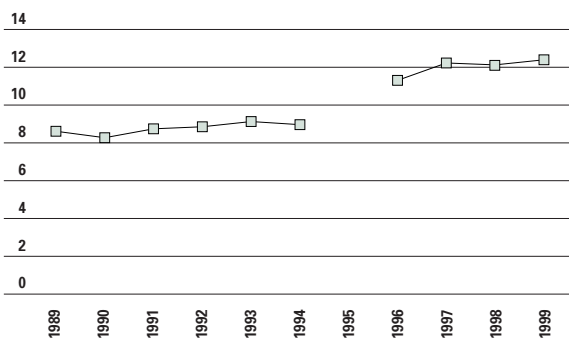
Vlaanderen,...) met voor iedere soort eigen normen voor erkenning en subsidiëring. Momenteel zijn er 42 instellingen erkend: 32 landelijke instellingen, 8 instellingen voor bijzondere doelgroepen en 2 niet-landelijke instellingen. In 2000 werd er één nieuwe aanvraag tot erkenning gedaan door een instelling die zich tot bijzondere doelgroepen richt. Ongeveer 280.000 mensen volgden in 1999 één of andere cursus bij een erkende instelling. De *politieke vormingsinstellingen* (die aanleunen bij de politieke partijen) bereiken jaarlijks ongeveer dertigduizend geïnteresseerden. Het decreet voor politieke vormingsinstellingen kan de voorbije jaren niet volledig uitgevoerd worden omwille van de hoge norm, en dat leidt tot een daling van het aantal deelnemers en

VORMINGSAANBOD VAN INSTELLINGEN

	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Vormingsinstellingen (algemeen)							
Aantal erkende instellingen	48	55			42	42	42
Aantal cursussen	73.604	94.015	152.437	167.082	159.120	150.258	154.540
Aantal deelnemers	72.779	101.496	249.800	310.482	270.000	252.111	281.295
Politieke vormingsinstellingen							
Aantal erkende instellingen		5	5	5	5	5	5
Aantal cursussen		7.281	6.845	7.269	7.321	7.167	6.481
Aantal deelnemers		31.028	24.468	33.012	33.383	31.592	30.869

7.1 Evolutie van het vormingsaanbod van instellingen voor volksontwikkelingswerk en politieke vormingsinstellingen, van 1990 tot 1999.
Bron: WVC, APS-bewerking.

SOCIAAL-CULTURELE VERENIGINGEN

7.2 Evolutie van sociaal-culturele verenigingen, x 1.000, van 1989 tot 1999.

Bron: WVC, APS-bewerking.

* 1995 is de start van het nieuwe decreet.

uren opleiding (met uitzondering van de eerste personeelsfunctie, moet gemiddeld 500 uren vormingsprogramma per educatieve personeelsfunctie gerealiseerd worden). Bovendien is het uitvoeringspercentage dalend.

2 Sociaal-culturele verenigingen

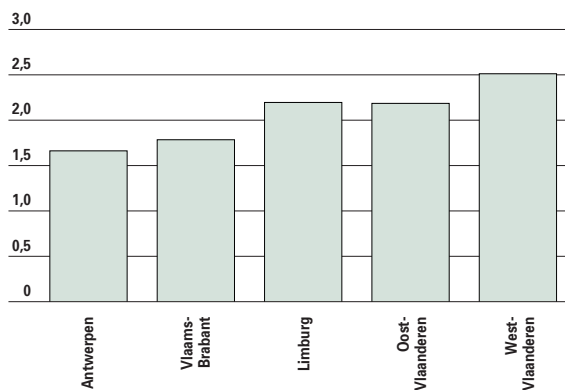
De sociaal-culturele verenigingen (Willemsfonds, Davidfonds, K.A.V.) vervullen sinds jaren een onvervangbare maatschappelijke en democratische functie als schakel tussen de burger en de overheid.

Ondanks een maatschappelijke tendens naar meer individualisme en vervlakking bereiken zij nog steeds een aanzienlijk deel van de Vlaamse bevolking. Recent wetenschappelijk onderzoek toont aan dat wie actief aan het verenigingsleven deelneemt een veel positiever mensbeeld heeft dan wie dit niet doet en meer belang hecht aan democratische waarden. Wie zich verenigt is via directe gesprekken en persoonlijke contacten bij de samenleving betrokken. Deze vaststellingen duiden op het belang van het subsidiëringbeleid van de Vlaamse overheid.

Investeren in het Vlaamse verenigingsleven rendeert door het stimuleren van democratische en verdraagzame attitudes van de bevolking. In 1999 erkende de Vlaamse Gemeenschap 41 verenigingen waaronder 4 verenigingen die zich richten op een bijzondere doelgroep. Daarenboven werd het totaal van de erkende landelijke migrantenverenigingen op 11 gebracht. Vanaf 1 januari 2000 zijn er 14 erkende landelijke migrantenverenigingen voorzien.

In 1999 telde dit netwerk 12.691 actieve afdelingen gespreid over het Vlaamse en Brussels Hoofdstedelijke Gewest. Na een forse daling begin jaren negentig stijgt het aantal erkende afdelingen opnieuw. Het aantal erkende lokale verenigingen per

VERENIGINGEN PER PROVINCIE

7.3 Aantal verenigingen per 1.000 inwoners in 1999, per provincie.

Bron: WVC, APS-bewerking.

duizend inwoners is het hoogst in West-Vlaanderen. Vooral Antwerpen en in iets mindere mate Vlaams-Brabant hebben een achterblijvend aanbod.

3 Verenigingen voor amateurkunst

Naast de sociaal-culturele verenigingen vinden we in Vlaanderen een ruim aanbod aan verenigingen die zich toelagen op de amateurkunst. Deze verenigingen ontvangen een vaste basissubsidie en een werkingsubsidie voor het organiseren van cursussen, begeleiding en regionale activiteiten.

Ook de verenigingen voor amateurkunst werken met lokale afdelingen. In 1999 waren er in totaal 3.796 actieve groepen die 8.393 begeleidingen, 3.079 cursussen en 284 regionale activiteiten realiseerden.

In vrijwel elk Vlaams dorp vindt men nog een fanfare, een koor of een toneelgroep. De dansgroepen en film- en videoclubs zijn minder sterk verspreid. De spreiding over de provincies, gerelateerd aan het aantal inwoners, is vrij gelijkmatig.

AMATEURKUNST

	1992	1996	1998	1999
Landelijke verenigingen	19	19	21	21
Lokale afdelingen	3.052	3.289	3.759	3.773
Podiumkunsten	673	834	927	931
Dans	222	282	293	287
Instrumentale muziek	1.279	1.152	1.439	1.406
Vocale muziek	537	627	666	708
Beeldende expressie	341	394	434	441

7.4 Evolutie amateurkunst naar sector, van 1992 tot 1999. Bron: WVC, APS-bewerking.

4 Diensten inzake volksontwikkelingswerk

De dienstensector in het volksontwikkelingswerk bestaat uit gespecialiseerde organisaties die sociaal-culturele verenigingen begeleiden en ondersteunen. Organisaties die zich als dienst profileren hebben geen nieuwe eigen leden (zoals verenigingen) of werken niet voor individuen (zoals instellingen) maar treden in eerste instantie dienstverlenend op naar andere organisaties. Per 1 januari zijn geen nieuwe diensten erkend. Wel hebben in 1999 10 diensten in overgangsfase en 5 nieuwe organisaties een aanvraag tot erkenning ingediend op basis van de werking 1998. Diensten moeten minimaal vier basisfuncties kiezen uit negen mogelijkheden. De 23 erkende diensten realiseerden in 1999 155 basisfuncties waarvan er 112 gesubsidieerd werden. De meest voorkomende basisfuncties zijn: de uitgave van een tijdschrift (33 vermeldingen), documentatiecentrum (29 vermeldingen), educatieve activiteiten (25 vermeldingen), educatieve publicaties (24 vermeldingen) en begeleiding, ondersteuning en advisering (22 vermeldingen). In totaal bereikten de erkende diensten 1061 organisaties voor ondersteuning, begeleiding en advisering.

Spreiding culturele manifestaties

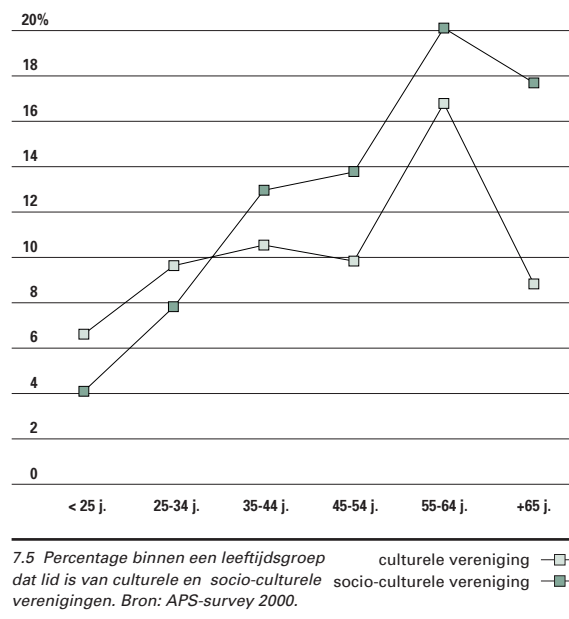
De Vlaamse Gemeenschap ondersteunt instellingen en verenigingen bij het inrichten van culturele manifestaties. We hebben gegevens over ongeveer 1.700 culturele manifestaties in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor 1999 en het voorjaar van 2000. Op basis van een analyse van deze gegevens onderzochten we de spreiding over de verschillende provincies voor het aantal manifestaties en de budgetten. West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen haalde de hoogste scores op de spreidingsindex die we berekenden, net zoals de voorbije jaren. De meeste overheidssteun per inwoner vinden we in de provincies Limburg en West-Vlaanderen, wat eveneens aansluit bij analyses uit voorgaande jaren. Ruim één derde van de manifestaties worden georganiseerd door Culturele Centra.

De overige tweederde wordt ingericht door socio-culturele verenigingen.

Participatie

De APS-survey 2000 geeft informatie over de deelname aan volksontwikkeling voor twee soorten verenigingen. Culturele verenigingen waaronder we koren, toneelverenigingen en amateuristische kunstgroepen verstaan en sociaal-culturele verenigingen (KAV, BGJG, Davidsfonds). De socio-culturele verenigingen hebben meer leden dan de culturele. Culturele verenigingen kennen daarentegen wel een meer regelmatige spreiding over de leeftijdsklassen, hoewel er wel een piek is bij de 55 tot 64-jarigen. Het lidmaatschap van een socio-culturele vereniging kent een stijgend verloop bij toenemende leeftijd, met een piek bij de 55 tot 64-jarigen. Hoe hoger opgeleid, hoe hoger de kans dat men lid is van een culturele vereniging. Bij de socio-culturele verenigingen is dit niet het geval, zij kennen een grilliger verloop naar opleidingsniveau.

LEEFTIJDSSPREIDING LEDEN VERENIGINGEN

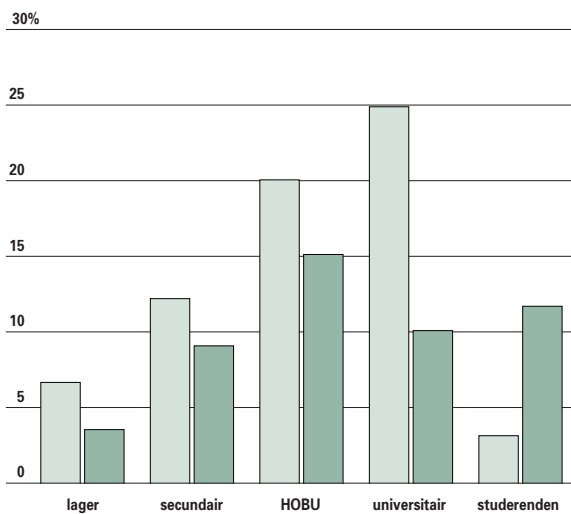

CULTURELE MANIFESTATIES PER PROVINCIE

	ANTWERPEN	VLAAMS-BRABANT + BRUSSEL	LIMBURG	OOST-VLAANDEREN	WEST-VLAANDEREN
Spreidingsindex	0,21	0,21	0,26	0,29	0,40
Tussenkomst per inwoner (BEF)	2,6	2,9	5,2	2,5	4,3

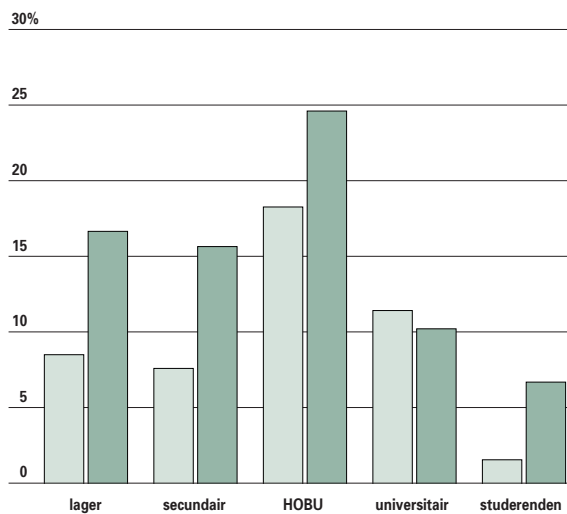
7.6 Culturele manifestaties per provincie. Index aantal initiatieven per 1.000 inwoners. Bron: WVC, APS-bewerking.
* Voor Brussel werd de 30% regel gehanteerd.

LIDMAATSCHAP VAN EEN CULTURELE VERENIGING

7.7 Lidmaatschap van een culturele vereniging naar opleiding en geslacht, in %. Bron: APS-survey 2000.

LIDMAATSCHAP VAN EEN SOCIO-CULTURELE VERENIGING

7.8 Lidmaatschap van een socio-culturele vereniging naar opleiding en geslacht, in %. Bron: APS-survey 2000.

BESTUURSFUNCTIE IN EEN VERENIGING

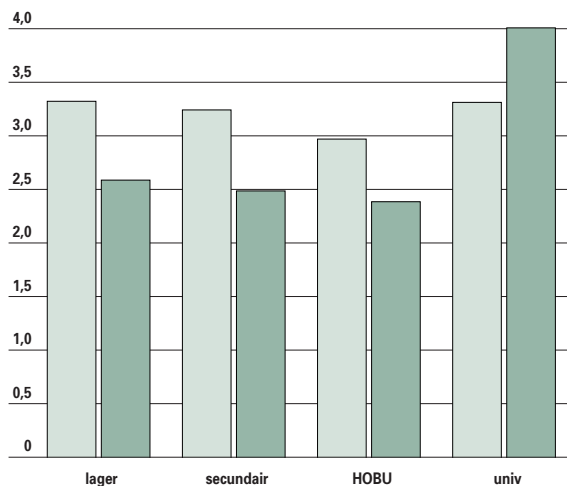
	MAN	VROUW	TOTAAL	LAGER	SECUNDAIR	HOBU	UNIV
Culturele vereniging	47,6	14,5	34,3	32,0	35,6	30,8	62,5
Sociaal-culturele vereniging	21,9	31,8	28,1	26,7	31,1	37,5	77,8

7.9 Bestuursfunctie in een vereniging naar opleiding en geslacht, in % van het totale aantal leden. Bron: APS-survey 2000.

Naar geslacht valt het op dat, met uitzondering van de studenten, de mannelijke leden een duidelijk overwicht hebben. Bij socio-culturele verenigingen zien we het omgekeerde, hier zijn beduidend meer vrouwen lid dan mannen.

Het aantal leden zegt niets over de intensiteit van het lidmaatschap. Iedere vereniging heeft zijn actieve en minder actieve leden. Op basis van de APS-survey kunnen we iets zeggen over het engagement van de leden van culturele en socio-culturele verenigingen in het verenigingsleven in het algemeen. In de survey wordt de deelname aan activiteiten en het al dan niet uitoefenen van een bestuursfunctie bevraagd voor de vereniging waarin men het meest actief is. In het geval van leden van de culturele verenigingen nemen mannen duidelijk meer een bestuursfunctie op in het verenigingsleven dan vrouwen en de universitairers ook opvallend meer dan de andere opleidingsniveaus. Ook voor de leden van socio-culturele verenigingen is er een verschil naar geslacht. Hier hebben de vrouwen een zeker overwicht. Ook is er een stijgende trend afhankelijk van het opleidingsniveau.

DEELNAME AAN ACTIVITEITEN VAN EEN VERENIGING

7.10 Intensiteit van het lidmaatschap. Bron: APS-survey 2000.
1 = één of enkele keren per jaar, 5 = meerdere keren per week.

7.2 Vrijwilligerswerk

Het statuut van de vrijwilliger is een complexe materie. Er is de laatste jaren al veel over gediscussieerd, met tal van wetten en decreten tot gevolg. Veel resultaat heeft dat voorlopig echter niet opgeleverd. Het beleid wil deze problematiek aanpakken en een duidelijke fiscale en juridische regeling uitwerken. Zodoende kan het vrijwilligerswerk op een optimale manier gestimuleerd worden. Aanmoediging van vrijwilligerswerk is immers belangrijk voor het beleid. Vrijwilligerswerk is belangrijk, zowel voor de instellingen of verenigingen als voor de vrijwilliger zelf. De bereidheid tot vrijwilligerswerk geeft een indicatie van het maatschappelijk engagement en de solidariteit onder de bevolking. We gaan na wie vrijwilligerswerk verricht, waarom, waar de vrijwilliger het doet en hoeveel uur per week hij presteert. Ook bekijken we het maatschappelijk draagvlak van vrijwilligerswerk.

Profiel vrijwilliger

Volgens de APS-survey 2000 zegt ongeveer één vijfde van de Vlamingen regelmatig onbetaald vrijwilligerswerk te doen. De participatie ligt algemeen iets hoger bij mannen dan bij vrouwen. Dit verschil is echter te klein om conclusies uit te trekken.

De jongste en de oudste leeftijdscategorie kennen een vrij regelmatige verdeling over de twee geslachten. Opvallend is dat mannen in de midden categorie (35 tot 54 jaar) duidelijk meer participeren dan hun vrouwelijke leeftijdsgenoten. Tussen 54 en 65 jaar nemen de vrouwen het voortouw. Kennelijk hebben de huishoudelijke taken van de vrouw toch nog steeds een invloed op haar participatie aan vrijwilligerswerk.

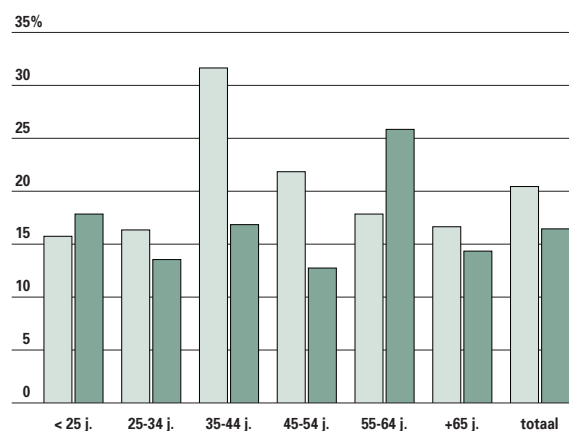
ONBETAALD VRIJWILLIGERSWERK NAAR OPLEIDINGSNIVEAU

	STUDEREND	LAGER	SECUNDAIR	HOBU	UNIVERSITAIR
Totaal	20,5	13,3	19,5	23,4	32,1
Man	20,7	13,7	22,6	25,0	32,7
Vrouw	20,3	12,9	15,1	22,0	31,0

7.11 Onbetaald vrijwilligerswerk naar opleiding en geslacht, in %.
Bron: APS-survey 2000.

Verder bleek uit survey's van 1997 en 1998 reeds dat Vlamingen die lid zijn van een vereniging makkelijker de stap naar allerlei vrijwilligerswerk zetten, ook buiten die vereniging. Vooral leden van een sociaal-culturele vereniging verrichten heel wat vrijwilligerswerk. Een beeld dat bevestigd wordt in de survey 2000.

ONBETAALD VRIJWILLIGERSWERK

7.12 Onbetaald vrijwilligerswerk naar leeftijd en geslacht, in %. Bron: APS-survey 2000.

Hoe hoger de opleiding, hoe sneller men bereid is om aan vrijwilligerswerk te doen. Werken of niet-werken speelt weinig rol in de bereidheid tot het verrichten van onbezoldigde inspanningen voor een organisatie of een bepaalde zaak. De werkenden participeren zelf iets meer, zij het korter, dan de niet-werkenden. Globaal bekeken wil de doorsnee-vrijwilliger ongeveer 5u30 per week besteden aan zijn vrijwilligerswerk. De werkenden (kleine 5u) minder dan de niet-werkenden (6u30). Naar geslacht zijn er hier niet echt grote verschillen. De mannen besteden wel iets meer tijd aan vrijwilligerswerk dan de vrouwen (APS-survey 2000). In 1999 toen de terreinen van vrijwilligerswerk werden nagegaan besteedden de vrouwen echter meer tijd aan vrijwilligerswerk dan de mannen.

Motieven

Waarom doen mensen vrijwilligerswerk? Mensen ontmoeten en vrienden maken, zich inzetten voor anderen en het plezier dat men ervan heeft, blijken de voornaamste motieven te zijn. De motivatie wisselt wel naargelang de leeftijdscategorie. Zich inzetten voor anderen staat al bovenaan het lijstje van de -45jarigen en neemt nog aan belang toe naarmate

MOTIEVEN VAN ONBETAALD VRIJWILLIGERSWERK

LEEFTIJD	DRIE MEEST GENOEMDE MOTIEVEN	%
< 25 j.	Mensen ontmoeten, vrienden maken	54,5
	Aangenaam om te doen	54,4
	Verbreedt mijn levenservaring	48,5
25-34 j.	Inzetten voor anderen	57,6
	Mensen ontmoeten, vrienden maken	45,5
	Aangenaam om te doen	42,4
35-44 j.	Inzetten voor anderen	66,1
	Aangenaam om te doen	53,2
	Mensen ontmoeten, vrienden maken	35,5
45-54 j.	Inzetten voor anderen	60,9
	Aangenaam om te doen	37,0
	Beantwoordt morele religieuze principes	32,0
55-64 j.	Inzetten voor anderen	66,7
	Aangenaam om te doen	41,0
	Mensen ontmoeten, vrienden maken	35,9
+65 j.	Inzetten voor anderen	73,0
	Mensen ontmoeten, vrienden maken	43,2
	Actief in goede gezondheid blijven	43,2

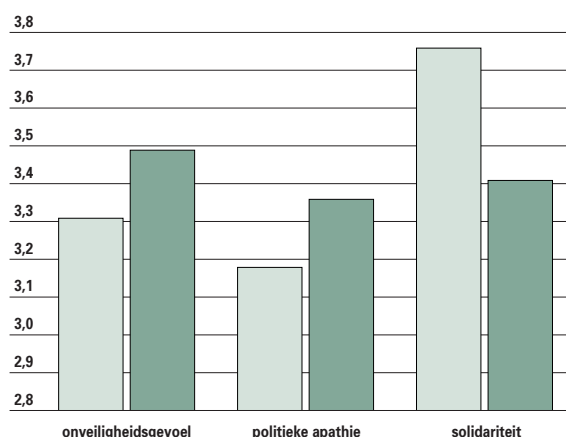
7.13 Percentage van de respondenten die het motief bij de drie voornaamste redenen van vrijwilligerswerk plaatsen. Bron: APS-survey 2000.

de leeftijd stijgt. Mensen ontmoeten en vrienden maken is vooral sterk aanwezig bij de jongeren. Het belang ervan neemt geleidelijk af met de leeftijd, maar wordt bij de bejaarden weer belangrijker. Over de leeftijdsklassen heen heeft men veel plezier aan het verrichten van vrijwilligerswerk. Opvallend is verder dat jongeren het zien als een verbreding van hun levenservaring en, in mindere mate, als een mogelijkheid om nieuwe vaardigheden op te doen. Bejaarden vinden het ook een prima manier om fit te blijven. Voor de middengroep spelen ook de morele religieuze principes een redelijk belangrijke rol. Bij de jongeren is dit motief nauwelijks aanwezig.

Maatschappelijk profiel

Heeft de vrijwilliger nu een andere maatschappelijk profiel dan een niet-vrijwilliger? Zijn ze meer solidair, staan ze positiever tegenover politiek en hebben ze een andere perceptie wat betreft veiligheid? We stelden enkele indexen samen op basis van batterijen uitspraken over deze onderwerpen. De vrijwilliger scoort op alle onderwerpen - solidariteit, vertrouwen in politiek en veiligheidsgevoel - beter dan de niet-vrijwilliger. Maar de verschillen zijn te klein om significant te zijn. Enkel de index voor solidariteit doorstaat met succes een significantietoets. Omdat de vrijwilliger systematisch beter voor de dag komt op de drie onderwerpen kunnen we zeggen dat er wel een indicatie is dat vrijwilligerswerk enige invloed heeft op de maatschappelijke houding.

INDEXEN VRIJWILLIGERS/NIET-VRIJWILLIGERS

7.14 Indexen op basis van een gemiddelde waarde op batterij uitspraken over solidariteit, politiek en onveiligheid. Bron: APS-survey 2000. Waarde 5 = hoog, waarde 1 = laag.

Draagvlak

Vrijwilligerswerk is belangrijk in de huidige samenleving. Het bouwt voort op de solidariteit tussen mensen en de principes in een democratische gemeenschap. Het jaar 2001 is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot internationaal jaar van de vrijwilliger en de Vlaamse regering stelde zichzelf in dit kader ook een viertal doelstellingen.

Vrijwilligerswerk moet meer erkenning krijgen, beter ondersteund worden, bevorderd worden en de contacten tussen vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties moeten bevorderd worden.

De overheid vindt vrijwilligerswerk dus duidelijk belangrijk.

Wordt het ook door de bevolking als essentieel ervaren? In het algemeen gelooft men dat vrijwilligerswerk belangrijk is voor de uitbouw van een democratisch samenleving. Jongere leeftijdsgroepen zijn iets gematigder, maar gemiddeld bekeken is er weinig verschil. Ook beide geslachten zijn in dezelfde mate van het belang overtuigd.

Naar opleidingsniveau is er weinig verschil.

Vrijwilligerswerk beschouwen als een morele plicht krijgt minder bijval. De score zit dicht bij drie wat op een eerder neutrale houding wijst.

Vrijwilligerswerk wordt niet echt als een bedreiging bekeken voor het betaald werk. Er is hier wel een verschil naar opleiding. Lager geschoolden voelen zich gemakkelijker bedreigd.

MAATSCHAPPELIJK DRAAGVLAK VRIJWILLIGERSWERK

	LAGER	SECUN	STUD	HOBU	UNIV
Het verrichten van onbetaald werk helpt mensen om een actieve rol te vervullen in een democratische samenleving	3,8	3,7	3,7	3,9	3,8
Iedereen heeft een morele verantwoordelijkheid om onbetaald werk te doen op een bepaald moment in zijn of haar leven	3,5	3,4	3,3	3,4	3,3
Onbetaald werk is een bedreiging voor betaald werk en wordt gebruikt om te bezuinigen op overheidsuitgaven	2,8	2,8	2,4	2,2	2,3

7.15 Maatschappelijk draagvlak vrijwilligerswerk, naar opleidingsniveau. Bron: APS-survey 2000.
Waarde 1 = volledig oneens, waarde 5 = volledig eens.

7.3 Culturele centra

De culturele centra zijn belangrijke partners in de versterking en de uitvoering van het lokale cultuurbeleid. De Vlaamse Gemeenschap wil deze centra een subsidie garanderen die hun basistaken dekt. Iedereen in Vlaanderen heeft recht op een behoorlijke culturele infrastructuur. Cultuurspreiding, cultuurparticipatie en gemeenschapsvorming zijn belangrijke taken. Ze moeten participatie aan het cultuuraanbod faciliteren en de culturele competentie verhogen. Om deze doelstellingen te realiseren wil de Vlaamse overheid de gemeentelijke overheden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie stimuleren om een culturele infrastructuur op te richten en er een werking te ontplooiën, deze op een professionele manier te beheren en te leiden. Voor ons is het dus belangrijk om de spreiding en het aanbod van de culturele centra te analyseren en na te gaan in hoeverre ze de burger bereiken.

Aanbod

Culturele centra zijn in Vlaanderen relatief jonge instellingen. Hun groei was explosief maar weinig planmatig. Voor 1999 kregen we van de federatie van culturele centra informatie over 124 culturele centra, waaronder 22 Brusselse Gemeenschapscentra. Die cijfers verschillen nauwelijks van 1998. In totaal worden door de culturele centra op jaarbasis ongeveer een kwart miljoen activiteiten opgezet, waarvan tweederde receptief en éénderde op eigen initiatief. Naargelang de aard van de activiteiten verschilt het aandeel naar initiatiefnemer. Professionele podiumkunst en artistieke tentoonstellingen worden in ongeveer 80% van de gevallen door het cultureel centrum zelf opgezet. Voor de overige activiteiten wordt in de meerderheid van de gevallen de infrastructuur van een cultureel centrum gebruikt door een vereniging die de activiteit organiseert. De Brusselse Gemeenschapscentra wijken hier lichtjes van af. Ze zetten iets meer activiteiten zelf op. Ook de educatieve activiteiten zijn duidelijker aanwezig. Naar aanbodzijde zijn er de laatste jaren geen grote verschuivingen.

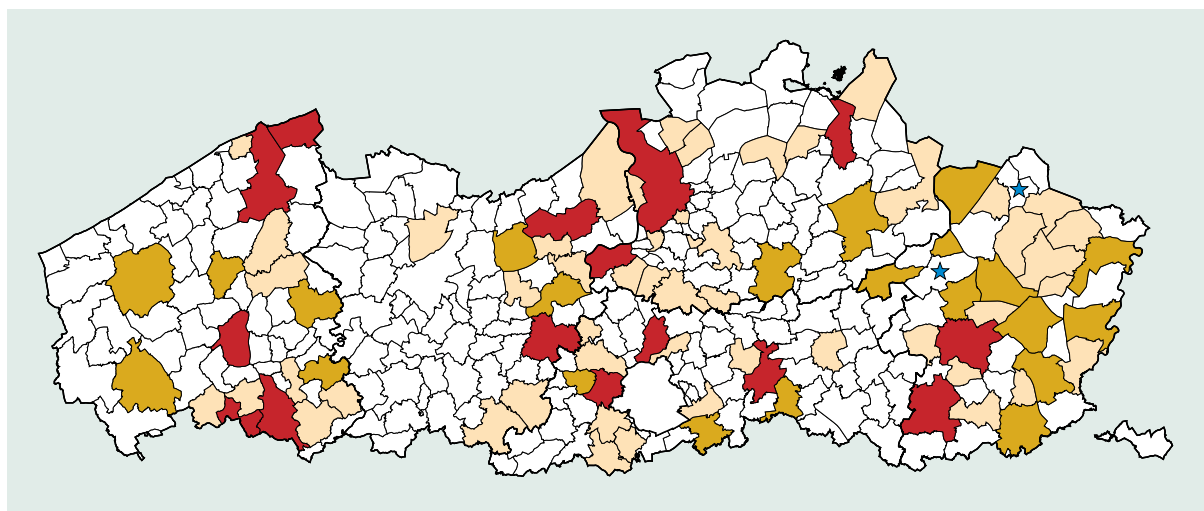
Het programma-aanbod is groot en vrij goed gespreid op een paar witte vlekken na. Het beleid inzake culturele centra stuurt dan ook niet aan op meer programma-aanbod, maar streeft een betere omkadering van het aanbod na. Het beleid wil zowel de sector als de afzonderlijke centra herprofi-

AANBOD VAN DE CULTURELE CENTRA

	% RECEPTIEF	% EIGEN	AANTAL ACTIVITEITEN
Professionele kunst	18,5	81,5	10.095
Amateurkunst	91,2	8,8	4.866
Artistieke tentoonstellingen	17,0	83,0	18.327
Educatieve tentoonstellingen	24,0	76,0	3.310
Educatieve activiteiten	60,1	39,9	88.771
Repetities/creaties	78,6	21,4	16.689
Bestuurlijke activiteiten	88,6	11,4	21.257
Ontmoeting en ontspanning	90,1	9,9	26.290
Andere	85,6	14,4	12.434
Totaal	64,2	35,8	202.039

7.16 Initiatiefnemer van het aanbod van de culturele centra in 1999.
Bron: FEVECC, APS-bewerking.

GEOGRAFISCHE SPREIDING CULTURELE CENTRA

7.17 Geografische spreiding van de culturele centra naar niveau in 1999. Bron: FEVECC, APS-bewerking.

De hoogste graad van cultuurcentra in de gemeente. PLUS II (15) ■
 Opmerking: in Brussel zijn er 22 gemeenschapscentra. PLUS I (22) ■
★ Provinciale culturele centra Basis (51) ■

leren. Men hoopt meer diversiteit te creëren door in een nieuw decreet meer onderscheid te maken in de categorieën. De grote culturele centra krijgen naast hun gemeenschapsvormende taak ook een belangrijke cultuurspreidende opdracht (de kunstpresentatie). Culturele centra die in een ‘witte vlek’ liggen kunnen meer mogelijkheden bekomen. De huidige kleinere culturele centra worden beschouwd als basisinfrastructuur en blijven basale taken krijgen met voorop de gemeenschapsvorming. Hun werking zal geregeld worden in het decreet gemeente-

lijke cultuurbeleid. Een derde belangrijke opdracht voor culturele centra en nauw verbonden met de beide andere opdrachten is het bevorderen van de cultuurparticipatie (diverse inspanningen rond de toeleiding naar het cultuuraanbod).

Participatie

Het aantal deelnemers aan de activiteiten van de culturele centra neemt in 1999 verder toe. Dat zegt natuurlijk weinig over het profiel van de bezoeker: het kan gaan om een select publiek dat intens participeert, maar evengoed over jongeren op een fuif. De bezoekers aan tentoonstellingen buiten beschouwing gelaten, wordt het grootste publiek aangetrok-

AANBOD VAN DE BRUSSELSE GEMEENSCHAPSCENTRA

	% RECEPTIEF	% EIGEN	AANTAL ACTIVITEITEN
Professionele kunst	7,4	92,6	1.502
Amateurkunst	62,7	37,3	381
Artistieke tentoonstellingen	42,5	57,5	1.470
Educatieve tentoonstellingen	93,4	6,6	2.218
Educatieve activiteiten	52,0	48,0	16.766
Repetities/creaties	77,7	22,3	5.804
Bestuurlijke activiteiten	64,3	35,7	4.139
Ontmoeting en ontspanning	82,3	17,7	5.123
Andere	37,3	62,7	3.727
Totaal	59,7	40,3	41.130

7.18 Initiatiefnemer van het aanbod van de Brusselse Gemeenschapscentra in 1999. Bron: FEVECC + aanvulling van ontbrekende gegevens op basis van materiaal van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, APS-bewerking.

DEELNEMERS AAN ACTIVITEITEN

	% RECEPTIEF	% EIGEN	DEELNEMERS
Professionele Kunst	20,0	80,0	2.048.106
Amateurkunst	92,2	7,8	989.631
Educatieve activiteiten	80,3	19,7	1.776.874
Repetities	94,4	5,6	305.836
Bestuurlijke activiteiten	92,9	7,1	403.867
Ontspanning	92,3	7,7	1.841.509
Andere	89,5	10,5	818.459
Totaal	71,4	28,6	8.184.282

7.19 Aantal deelnemers aan de activiteiten naar inrichter (1999). Bron: FEVECC, APS-bewerking.

DEELNEMERS BRUSSELSE GEMEENSCHAPCENTRA

	% RECEPTIEF	% EIGEN	DEELNEMERS
Professionele Kunst	16,4	83,6	80.136
Amateurkunst	56,8	43,2	25.611
Educatieve activiteiten	61,3	38,7	266.546
Repetities	82,1	17,9	40.110
Bestuurlijke activiteiten	75,6	24,4	55.305
Ontspanning	81,5	18,5	154.841
Andere	63,5	36,5	86.116
Totaal	63,0	37,0	708.665

7.20 Aantal deelnemers aan de activiteiten van de Brusselse gemeenschapscentra naar inrichter (1999).

Bron: FEVECC + aanvulling van ontbrekende gegevens op basis van materiaal van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, APS-bewerking.

ken door de podiumkunsten. Waarbij de professionele kunst met tweederde van de toeschouwers duidelijk meer toeschouwers trekt dan de amateurgezelschappen. De ontspannende activiteiten trekken bijna een kwart van de deelnemers. De jongste jaren zijn er naar publieksaanrekkingskracht eigenlijk weinig grote verschuivingen.

Hetzelfde geldt voor de aantrekkingskracht van de verschillende genres, al lijken de podiumkunsten eerder te stijgen, ten nadele van de educatieve activiteiten.

Opvallend is wel dat bij de Brusselse Gemeenschapscentra de educatieve activiteiten het meest volk trekken, terwijl deze groep maar 20% vertegenwoordigt in de andere centra.

VERGELIJKING AANBOD EN PARTICIPATIE

	% AANBOD	% DEELNEMERS
Professionele kunst	5,6	25,0
Amateurkunst	2,7	12,1
Educatieve activiteiten	49,2	21,7
Repetities/creaties	9,3	3,7
Bestuurlijke activiteiten	11,8	4,9
Ontmoeting en ontspanning	14,6	22,5
Andere	6,9	10,0
Totaal	180.402	8.184.282

7.21 Vergelijking aanbod en participatie in de culturele centra in %.

'Totaal' in absolute cijfers (1999).

Bron: FEVECC, APS-bewerking.

* Geen rekening gehouden met tentoonstellingen

7.4 Podiumkunsten en muziek

Het stimuleren van een hoogwaardig en gevarieerd aanbod blijft één van de centrale doelstellingen voor de sector podiumkunsten. Van even groot belang is dat een groot en divers publiek zijn weg weet te vinden naar dit groeiende aanbod. De overheid wil de realisatie van dit aanbod ondersteunen en zal deze ondersteuning zelf versterken. Er is in 2001 een verhoging van het budget voorzien van 400 miljoen frank voor de podiumkunsten. We pogen een overzicht te geven van de overheidsinspanningen terzake in 2000. Ook halen we, naar participatie toe, relevant materiaal uit de APS-survey. Op 1 januari 1999 werd het nieuwe ‘muziekdecreet’ voor het eerst van toepassing. We geven enkele cijfers over de eerste uitvoering hiervan. Ook bekijken we de participatie van de bevolking aan diverse muziekgenres op basis van survey-gegevens. Tenslotte kunnen we een internationale vergelijking maken voor de deelname aan concerten en theatervoorstellingen.

Budget en aanbod

Onder podiumkunsten verstaan we alle activiteiten in de theater-, muziek- en danssector. Jaarlijks besteedt de Vlaamse overheid ongeveer 3 miljard frank aan deze podiumactiviteiten. Voor 2001 is er nog een verhoging van 15% voorzien. Om een globaal zicht te krijgen op de overheidsinspanningen moet men hier de middelen van de provincies en vooral de steden en gemeenten aan toevoegen.

Over het aanbod beschikken we voorlopig niet over geactualiseerde globale cijfers. De studie ‘Cultuurspreiding in Vlaanderen’ registreerde in 1998 in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 21.000 activiteiten, wat neerkomt op ongeveer 90 voorstellingen per dag. Er zijn wel recentere gegevens over enkele sectoren in het Vlaamse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De Nederlandse dramatische kunst (seizoen 98-99), de danssector, het muziektheater en de kunstencentra waren in 1999 goed voor 8.698 voorstellingen.

BESTEDINGEN PODIUMKUNSTEN		
AARD	SOORT/AANTAL	BUDGET
Danssubsidies	6 gezelschappen	118.900.000
	12 projecten	20.700.000
Kunstencentra	10 centra	190.100.000
	3 organisaties	9.000.000
deSingel	werking	85.300.000
	beheer	45.900.000
Theater Stap		6.100.000
Muziektheater	4 gezelschappen	45.100.000
	5 projecten	9.700.000
Theatersubsidies	28 gezelschappen	730.800.000
	16 projecten	41.600.000
Diverse Brusselse podia	5 centra	78.300.000
Vlaams Theater Instituut		21.500.000
Toneelauteurs	15 auteurs	3.000.000

7.22 Bestedingen Podiumkunsten 2000.
Bron: WVC.

SUBSIDIES MUZIEK 1999

AARD	SOORT/AANTAL	BUDGET
MUZIEKDECREET		
A. Structurele subsidiëringen		306.659.500
a) muziekeducatieve organisaties	6 organisaties	39.500.000
b) festivals	9 festivals	56.200.000
c) 24 muziekensembles	24 ensembles	175.509.500
d) concertorganisaties	6 organisaties	7.950.000
e) muziekclubs	9 clubs	27.500.000
B. Muziekcentrum		21.000.000
C. Muziekprojecten	36 projecten (1° sem.)	20.800.000
	33 projecten (2° sem.)	13.150.000
D. CD-projecten	12 projecten	2.560.000
E. Werkbeurzen	1 werkbeurs	111.000
F. Overgangssubsidies	2 ensembles	440.000
G. Compositieopdrachten	83 opdrachten	8.819.500
SUBSIDIES LOS VAN HET DECREET		
A. Philharmonie van Vlaanderen		175.995.139
a) werkingssubsidie		173.000.000
b) consolidatielening		2.995.139
B. Vlaamse Opera (VLOPERA)		471.000.000
a) werkingssubsidie		426.200.000
b) investeringsfonds		45.000.000
C. Ancienne Belgique		39.200.000
D. Vlaams Omroeporkest en Kamerkoor		249.200.000

7.23 Subsidies aan de muzieksector in 1999. Bron: WVC, APS-bewerking.

GEMIDDELD AANTAL TOESCHOUWERS

SECTOR	TOESCHOUWERS	VOORSTELLINGEN	GEMIDDELD
Nederlandstalige dramatische kunst*	709.573	4.499	157,7
Dans	224.870	940	239,2
Muziektheater	68.566	254	269,9
Kunstencentra	340.270	3.005	113,2

7.24 Aantal voorstellingen, toeschouwers en gemiddeld aantal toeschouwers voor de Nederlandse dramatische kunst, dans, muziektheater en kunstencentra, 1999. Bron: WVC, APS-bewerking. * Seizoen 1998-1999.

Deze voorstellingen trokken meer dan 1,3 miljoen toeschouwers. Gemiddeld zijn dat 154 toeschouwers per voorstelling. Hier is wel een duidelijk verschil tussen de verschillende genres. Het muziektheater trekt, met gemiddeld 270 toeschouwers, het meeste volk per voorstelling aan. De kunstencentra daarentegen komen met slechts 113 toeschouwers per voorstelling nog niet aan de helft.

De Vlaamse Gemeenschapscommissie gaf informatie over 590 voorstellingen (september 1998 - juni 1999) in de theater- en danssector met een totaal bezoekersaantal van 94.939, wat neer komt op gemiddeld 161 toeschouwers per voorstelling. We gaan nu dieper in op de participatie.

Participatie aan podiumkunsten

Wie maakt er gebruik van dit deels door subsidies ondersteunde aanbod? Op basis van een analyse van de APS-survey 2000 kunnen we enkele tendensen en deelnamepercentages presenteren. Een zevental genres werd bevraagd. Theater blijft de populairste vorm van podiumkunsten. Ruim de helft van de bevolking gaat jaarlijks wel eens naar het theater of een toneelvoorstelling. Bovendien is dit genre het best gespreid over de sociale klassen heen. Ook van de lager opgeleiden participeert nog één op drie. Er is wel een duidelijk lagere participatie bij

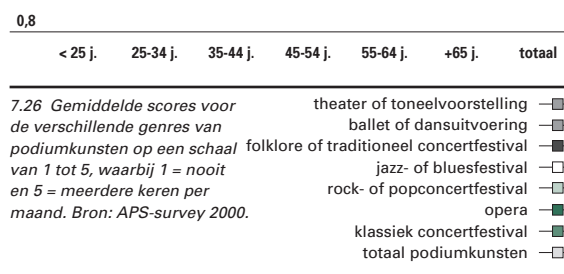
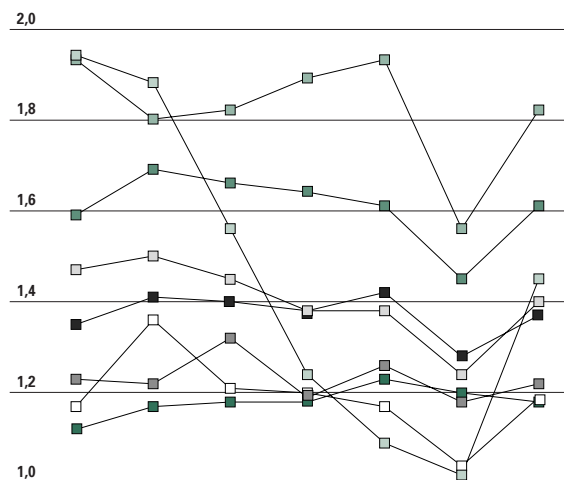
GEOGRAFISCHE SPREIDING CULTUURWAARDEBONS

HERKOMST AANVRAGER	BONS	%	GEBRUIKT	%
Brussel	22.502	27,3	9.356	41,6
Randgemeenten	15.977	19,4	5.672	35,5
Vlaams-Brabant	15.225	18,5	4.894	32,1
Antwerpen	10.206	12,4	3.385	33,2
Limburg	3.314	4,0	1.122	33,9
Oost-Vlaanderen	9.435	11,5	3.483	36,9
West-Vlaanderen	4.355	5,3	1.589	36,5
Wallonië	1.140	1,4	412	36,1
Buitenland of onbekend	137	0,2	125	91,2
Totaal	82.291	100,0	30.038	36,5

7.25 Geografische spreiding van de cultuurwaardebons en het percentage dat reeds gebruikt werd. Bron: Vlaamse Gemeenschapscommissie, APS-bewerking.

de bejaarden, maar dat is voor de meeste podiumkunsten het geval. Ook de muziekconcerten, met uitzondering van het jazz-of bluesconcert, zijn vrij populair. De participatiepercentages liggen allen rond een derde van de Vlamingen. Opvallend is ook de populariteit van muziekconcerten bij de jongeren. Zij participeren, vooral voor de pop-en rockconcerten is het verschil opvallend, meer dan de oudere leeftijdsgroepen. Dit staat in schril contrast met operavoorstellingen. Dit is het enige genre waar de participatie bij de oudere leeftijdsgroepen het hoogst ligt. De dansvoorstellingen worden door een kwart van de vrouwelijke Vlaamse bevolking bijgewoond. Slechts één op acht mannen heeft interesse voor dit genre. Voor de andere podiumkunsten zijn er minder uitgesproken verschillen naar geslacht. Naar opleidingsniveau is de algemene tendens een hogere cultuurparticipatie bij de hoger opgeleiden. Al is dat voor het ene genre al meer uitgesproken dan voor het andere.

INDEXEN PODIUMKUNSTEN NAAR LEEFTIJD

7.26 Gemiddelde scores voor de verschillende genres van podiumkunsten op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 = nooit en 5 = meerdere keren per maand. Bron: APS-survey 2000.

Deze vaststellingen liggen in de lijn van de analyses uit voorgaande jaren. De participatie is zeker niet teruggevallen en zelfs eerder nog iets gestegen. We krijgen wel een ander beeld als we de intensiteit van de participatie gaan bekijken. Velen zijn kennelijk éénmalige participanten. Theater- en toneelvoorstellingen kunnen nog een kwart van de Vlaamse bevolking verleiden om meerdere tickets per jaar te kopen. Bij de klassieke muziekconcerten daalt dit tot één op vijf en bij de pop-en rockconcerten tot

PARTICIPATIE AAN PODIUMKUNSTEN

	MAN	VROUW	LAGER	SECUN.	HOBU	UNIV	STUDENT	TOTAAL
Klassiek concertfestival	38,3	38,9	19,9	38,4	64,0	75,3	43,6	38,6
Opera	12,5	15,5	8,0	11,3	23,9	34,6	12,8	13,9
Rock- of popconcertfestival	34,1	28,1	13,7	33,7	45,5	40,7	59,8	31,2
Jazz- of bluesconcert	16,3	13,4	6,6	16,0	23,4	30,9	16,2	14,9
Folklore of traditioneel concertfestival	31,7	25,7	19,9	30,5	39,6	49,4	25,6	28,8
Ballet of dansuitvoering	13,2	23,2	10,1	17,0	30,6	32,1	19,7	18,0
Theater of toneelvoorstelling	50,7	54,1	34,0	55,2	73,9	69,1	65,8	52,3

7.27 Percentage dat minimaal één keer per jaar participeert naar geslacht en opleidingsniveau voor de verschillende genres van podiumkunsten. Bron: APS-survey 2000.

PARTICIPATIE PODIUMKUNSTEN

	KLASSIEK CONCERT			POPCONCERT			THEATERVOORSTELLING		
	ALLEN	JONGEREN	LAGER OPGELEIDEN	ALLEN	JONGEREN	LAGER OPGELEIDEN	ALLEN	JONGEREN	LAGER OPGELEIDEN
Vlaanderen (1998)	31	+15	-17	27	+32	-8	49	+1	-17
Nederland (1995)	16	-8	-7	25	+13	-13	27	-2	-12
Frankrijk (1997)	9	-3	-4	16	*	*	15	+8	-5
Italië (1995)	10	0	-5	19	+20	-7	18	+2	-10
Landengemiddelde	17	+1	-8	22	*	*	27	+2	-11

7.28 Minimaal jaarlijkse participatie (in %) aan podiumkunsten, met voor jongeren en lageropgeleiden de afwijking t.o.v. het landsgemiddelde.
Bron: Sociaal Cultureel Rapport 2000.

één op acht. De andere genres komen niet aan één op tien. Regelmatige, maandelijkse participanten zijn in alle genres zeldzaam. Twee à drie procent Vlamingen gaat maandelijks naar het theater of een klassiek concert, voor alle andere vormen van podiumkunst bedraagt de maandelijkse participatie minder dan één procent.

Om meer Vlamingen over de drempel te helpen van de musea en de podiumvoorstellingen heeft de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel de cultuurwaardebon gelanceerd. Sinds het begin van de actie in 1999 werden bijna 94.000 bons aangevraagd (maximaal 250 fr. per bon en maximaal drie per persoon). De overgrote meerderheid (87,6%) wordt aangevraagd door individuen. De overige aanvragen gebeuren door welzijnsorganisaties, verenigingen in Brussel en Vlaanderen. Het is uiteraard

niet verwonderlijk dat het grootste deel van de aanvragers in Brussel, de Randgemeenten en Vlaams Brabant woont. Naar leeftijd zijn het vooral de 15 tot 24-jarigen met een kwart van de aanvragen en de 25 tot 34-jarigen met een vijfde. Voorlopig werden 41% van de waardebons gebruikt.

Internationale vergelijking

Een internationale vergelijking maken blijft bij gebrek aan duidelijke definities moeilijk. Toch kunnen we voor enkele podiumkunsten de Vlaamse cijfers naast die van Europese landen leggen. Hieruit blijkt dat de Vlaming meer cultuurminnend is dan de Nederlanders, Italianen en Fransen. Opvallend is echter wel dat de kloof tussen lageropgeleiden en het gemiddelde het grootst is in Vlaanderen.

7.5 Musea en beeldende kunst

Het beleid wil haar inspanningen voor de beeldende kunsten gevoelig opvoeren. Het budget voor deze sector zal in 2001 verdubbeld worden in functie van een nieuw decreet voor de musea voor beeldende kunst. Sommige musea moeten uitgroeien tot een draaischijf voor verschillende kunstvormen. Dit moet de participatie van de bevolking aan het culturele gebeuren een stimulans geven. Ook wil de overheid beeldende kunstenaars subsidiëren, in het bijzonder zij die steden als hun werkdomein beschouwen. Het in beeld brengen van de effecten van het beleid blijft vrij moeilijk. We geven een actualisatie van de gegevens i.v.m. kunstenaars en instellingen die steun ontvangen en de middelen die daarvoor ingezet worden. Tevens bekijken we de spreiding van de erkende musea. Naar de participatie toe halen we enkele gegevens uit de APS-survey. Ook maken we een internationale vergelijking voor het museumbezoek.

Budget

De budgetten voor de ondersteuning van de beeldende kunst kennen al enkele jaren een stijgend verloop. Ook in 1999 was er een verdere toename van de middelen. In de toekomst zal deze lijn aangehouden worden met de uitwerking van het nieuw decreet voor de musea voor beeldende kunst. Een opvallende verschuiving is de verdeling van de gewone subsidies (werkingsubsidies). In 1998 werden deze nog over 94 musea verdeeld, terwijl in 1999 12 erkende musea elk 5 miljoen frank subsidie ontvingen. Voor 2000 worden er voor 14 erkende musea werkingsubsidies voorzien. Ook van de projectsubsidies gaat een groot deel naar de erkende musea. De Vlaamse beeldende kunstenaars worden vooral ondersteund via werkbeurzen. In 1999 werden 98 kunstenaars op deze manier ondersteund. In 85% van de gevallen betrof het werkbeurzen ter ondersteuning van hun kunstactiviteiten (gemiddeld 93.000 frank per beurs, variërend van 45.000 tot 200.000 frank). De overige 15% ging naar substantiële beurzen (gemiddeld 320.000 frank). Ongeveer driekwart van de beurzen kwamen terecht bij mannelijke kunstenaars. Een kwart van de beurzen werden toegekend aan kunstenaars van 30 jaar of jonger

(wel slechts één substantiële beurs). Kunstenaars tussen de 30 en 40 jaar halen ongeveer de helft van de beurzen naar zich toe. Ook de vzw Kunst in Huis heeft door het uitlenen van kunstwerken van jongere en minder bekende kunstenaars een inkomensondersteunend effect. De subsidie die de Vlaamse gemeenschap toekende voor de werking van deze vzw steeg in 1999 en de vereniging kende een ruimere geografische werking.

Spreiding

Het museumlandschap van Vlaanderen en Brussel is zeer divers en omvat ongeveer 450 musea. We vinden er grote en kleine musea, professioneel uitgebouwde of musea in handen van vrijwilligers, musea in privaat beheer of ingericht door een overheid,... Op internet kan men op de museumsite <http://www.museumsite.be> terecht voor informatie over 300 Brusselse en Vlaamse Musea. In 1998 werden de musea in Vlaanderen in kaart gebracht door het MIS-team. In dit boek concentreren we ons op de erkende musea. Sinds december 1998 kunnen musea in Vlaanderen een erkenning aanvragen volgens het decreet van de Vlaamse regering van 20 december

KERNCIJFERS BEELDENDE KUNST EN ARCHITECTUUR

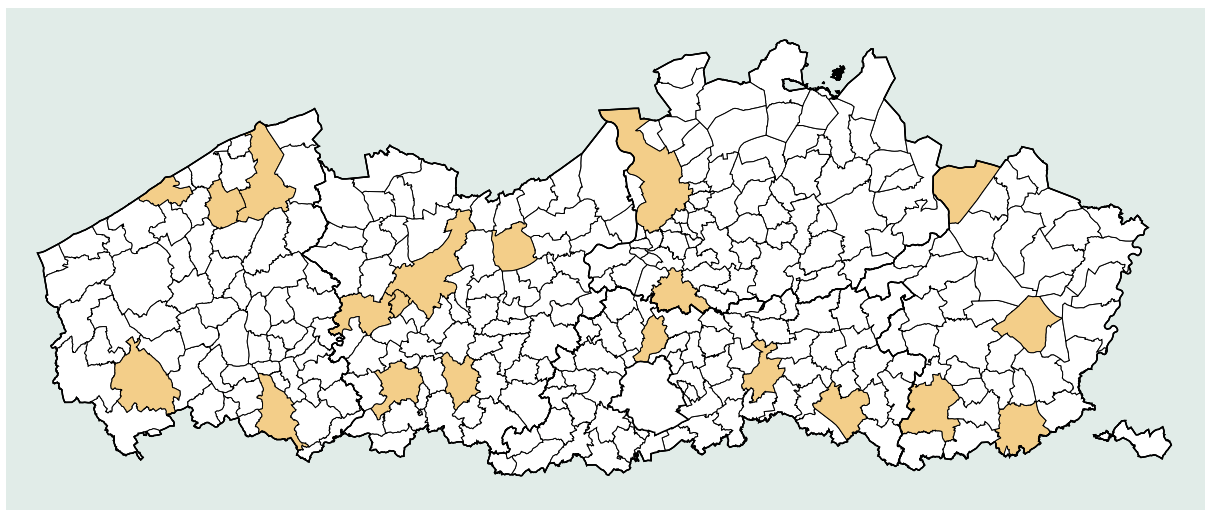
	OMSCHRIJVING	BUDGET
A. Subsidies aan musea		108.040.401
a) werkingssubsidies	12 musea	60.000.000
b) projectsubsidies aan erkende musea	21 projecten, 10 musea	25.959.674
c) projectsubsidies overkoepelende projecten	17 projecten	19.080.727
d) startsubsidies	1 museum	3.000.000
B. Subsidies aan verenigingen	28 verenigingen	14.200.000
C. Restauratie- en conversatieopdrachten 1999	diverse opdrachten	2.089.352
D. Tussenkost verzekeringkosten	3 tentoonstellingen	177.500
E. Cultuurprijzen van de Vlaamse Gemeenschap	2 prijzen	1.000.000
F. Internationale kredieten	20 kredieten	60.250.000
G. Werkbeurzen	98 kunstenaars	13.200.000
H. Kunst in Huis VZW	2297 abonnementen	11.400.000
I. Lezingen/ Atelierbezoeken	198 lezingen/38 kunstenaars	1.000.000
J. MUKHA	werking	59.500.000
K. KMSKA	werking	82.600.000
L. Collectieondersteuning Vlaamse musea* (MUHKA, PMMK Oostende en MHK Gent)	32 kunstenaars	10.123.974
M. Eigen collectievorming (oeuvre- en lopende aankopen)**	8 kunstenaars	11.428.456
N. Beoordelingscommissie Architectuur en Vormgeving		5.852.692
a) Internationaal	6 projecten	1.913.692
b) Nationaal	16 projecten	3.939.000
O. Tweejaarlijkse architectuurprijs VI.Gemeenschap	1 prijs	500.000

7.29 Kerncijfers beeldende kunst en architectuur 1999. Bron: WVC, APS-bewerking.

* 707.690 frank aan te rekenen op begroting 2000.

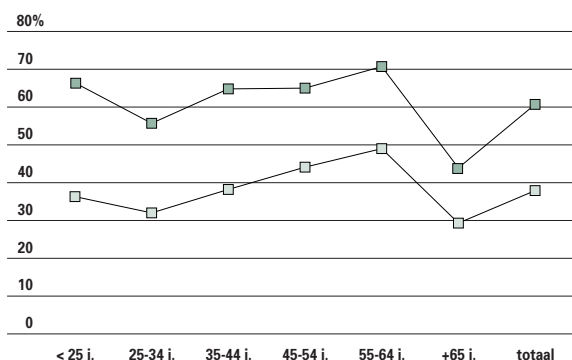
** 10.646.956 frank aan te rekenen op begroting 2000.

ERKENDE MUSEA

7.30 Spreiding van de erkende musea in Vlaanderen, najaar 2000. Bron: WVC, afdeling Beeldende Kunst en Musea, APS-bewerking.

MUSEUMBEZOEK NAAR LEEFTIJD

7.31 Bezoek aan museum, galerij of tentoonstelling naar leeftijds-categorie en intensiteit. Bron: APS-survey 2000.

1996. De erkenning van musea vormt een belangrijke basis voor de uitbouw van een nieuw museumbeleid in Vlaanderen. Erkenning houdt een kwaliteitsmerk in. Het aantal erkende musea groeit voortdurend. Vooralsnog bevindt een groot aantal musea zich in de grote steden (Brugge, Antwerpen, Gent).

Participatie

Ongeveer 60% van de bevolking beweert het afgelopen jaar een museum, galerij of tentoonstelling bezocht te hebben. Ruim drie procent zegt minstens maandelijks een museum binnen te stappen. Er is geen verschil in het bezoek van mannen en vrouwen aan musea, galerijen of tentoonstellingen.

MUSEUMBEZOEK INTERNATIONALE VERGELIJKING

	ALLEN %	JONGEREN	LAGER OPGELEIDEN
Nederland	31	-5	-14
Vlaanderen	48	+2	-15
Frankrijk	32	+7	-8
Italië	29	+6	-11

7.32 Museumbezoek, percentage van de bevolking dat in de afgelopen maanden een museum bezocht, met afwijking van het landgemiddelde voor jongeren en lageropgeleiden. Bron: Sociaal Cultureel Rapport 2000.

Jongeren onder de 25 jaar scoren vrij goed als het om éénmalige participatie gaat, maar doen het minder goed als de vraag gesteld wordt naar meerdere bezoeken per jaar. De 25 tot 34-jarigen scoren voor de éénmalige participatie merkbaar minder goed. Vanaf 35 jaar kent het museumbezoek, vooral de meer intense participatie, een stijgend verloop. Op bejaarde leeftijd loopt het museumbezoek vrij sterk terug. Een opsplitsing naar opleidingsniveau geeft duidelijke verschillen. Hoe hoger de opleiding, hoe hoger en intenser de participatie.

Een korte internationale vergelijking (minstens één bezoek per jaar) leert ons dat de Vlaming vaker in een museum rondloopt dan de inwoners van enkele omliggende landen. De jongeren zouden iets meer participeren, maar we weten dat als we iets intensere participatie verwachten, ze zeker niet boven het gemiddelde scoren.

Lager opgeleiden blijven in alle landen duidelijk ver onder het gemiddelde.

BEZOEK AAN MUSEUM, GALERIJ OF TENTOONSTELLING

	LAGER	SECUNDAIR	HOBU	UNIV	STUDENT	TOTAAL
Nooit	56,0	38,9	21,6	9,9	20,5	38,9
Eén keer per jaar	20,1	26,4	22,1	12,3	29,9	22,7
Meerdere keren per jaar	21,5	25,6	52,3	66,7	47,0	34,6
Maandelijks of meer	2,1	4,1	3,6	11,1	2,6	3,7

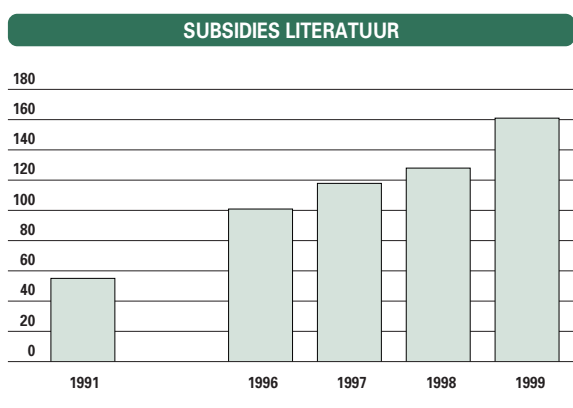
7.33 Museumbezoek naar opleidingsniveau en intensiteit. Bron: APS-survey 2000.

7.6 Letteren en bibliotheek

Lezen blijft essentieel voor elke Vlaming. Het is immers een belangrijk middel voor het verwerven van culturele competentie en het tot stand brengen van een zo ruim en sociaal mogelijke participatie aan cultuur. In de toekomst zal de verdere ontwikkeling van een Vlaams letterenbeleid gestimuleerd worden door een toename van het budget. De nieuwe middelen in 2001 zijn bestemd voor de werking van het Vlaams Fonds voor de Letteren en voor een nieuw Vlaams leescultuurbeleid. Een van de ideeën die de Vlaming opnieuw naar de boekenwinkel moet duwen zijn de leescheques. Een belangrijke partner in de bevordering van de leescultuur en een verhoging van het leesplezier blijven de bibliotheken. Deze zijn meer en meer uitgegroeid tot multimediale centra waar men naast boeken ook terecht kan voor de nieuwe elektronisch informatiedragers en audiovisueel materiaal. Momenteel wordt er gewerkt aan één gratis bibliotheeknetwerk, wat met de komst van internet praktisch realiseerbaar wordt. Het nieuwe bibliotheekdecreet is voorzien voor 1 januari 2002. We bekijken recente gegevens over het bibliotheekgebruik- en aanbod.

Budget Letteren

In 1999 kende het budget voor de letteren opnieuw een stijging. In het begin van het decennium werd in de Vlaamse begroting een budget voorzien van 55 miljoen frank. Een tiental jaar later is het budget bijna verdrievoudigd. De verhoging in 1999 houdt

7.34 Subsidies literatuur 1999, in miljoen frank.
Bron: WVC, APS-bewerking.

BUDGET LETTEREN		
	AARD	BUDGET
Publicatiepremies	63 auteurs/75 werken	4.049.682
Steunaankopen	75 titels	1.498.215
Werkbeurzen	88 auteurs/vertalers	21.200.000
Vertalers		9.000.000
Creatiepremies toneelauteurs		3.000.000
Literaire verenigingen		16.355.000
Literaire manifestaties	20 manifestaties	10.415.000
Literaire tijdschriften	28 tijdschriften	21.750.000
Leesbevordering	10 projecten (8.619.000)	10.300.000
Productiesubsidies	64 gunstig geadviseerd	13.770.000
Literair erfgoed	Project	2.500.000
Subsidies instellingen	4 instellingen	32.400.000
Literaire lezingen	2.090 Lezingen/ 274 auteurs	11.400.000
Literaire prijzen	2 prijzen	1.500.000

7.35 Budget Letteren in 1999. Bron: WVC, APS-bewerking.

voornamelijk verband met het opstarten van het Vlaams Fonds voor de letteren. Met één derde van het totale budget gaat het grootste aandeel naar de auteurs zelf. Subsidies aan tijdschriften en subsidies aan instellingen, documentatiecentra en manifestaties krijgen beide ongeveer één vijfde van het budget. Vooral literaire manifestaties en instellingen ontvingen in 1999 een groter budget. Het ene heeft de maken met de manifestaties in het kader van het Louis-Paul Boon en Guido Gezelle-jaar waardoor er 9 miljoen frank extra was voorzien, het andere met de oprichting van het hierboven vermelde Vlaams Fonds voor de letteren.

Bibliotheekaanbod

Op 1 januari 2000 hebben 291 van de 308 Vlaamse gemeenten een (gemeentelijke) plaatselijke openbare bibliotheek (P.O.B.). Daarnaast zijn er vijf gemeenten die een samenwerkingsverband aangingen met een aangrenzende gemeente. Ze bezitten wel geen zelfstandige P.O.B., maar hebben wel een

erkende bibliotheekvoorziening op hun grondgebied. De gemeente Herstappe werd bij decreet vrijgesteld van de verplichting om een bibliotheek uit te bouwen. Er zijn nog 11 gemeenten die niet aan de verplichtingen van het bibliotheekdecreet voldoen. Dit betekent niet noodzakelijk dat er in deze gemeenten helemaal geen bibliotheekvoorziening is, maar wel dat de bestaande voorziening absoluut niet aan de voorwaarden voldoet. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waar er geen decretale verplichting bestaat tot oprichting van een gemeentelijke bibliotheek, hebben 8 gemeenten op vrijwillige basis een erkenning aangevraagd en bekomen. Het decreet voorziet nog in twee andere soorten van bibliotheken: de centrale openbare bibliotheek (C.O.B.) en de speciale openbare bibliotheek (S.O.B.). Er zijn in Vlaanderen zes C.O.B.'s, vijf bevinden zich in de provinciehoofdsteden (Antwerpen, Brugge, Gent, Hasselt en Leuven) en één in Brussel. Verder zijn er ook enkele S.O.B.'s voor gezichtsgehandicapten, ziekenhuispatiënten en varenden. Er zijn ook nog 11 privaatrechtelijke

GEDRUKTE MATERIELEN

	JEUGD	FICTION	NON-FICTION	TOTAAL	NASLAGWERKEN	ANDERE*	TOTAAL
1990	4.337.614	5.325.724	5.508.538	15.171.876	466.685	337.628	15.976.189
1995	5.813.004	6.277.805	6.194.234	18.285.043	619.677	437.972	19.627.407
1996	6.171.905	6.303.737	6.391.833	18.867.475	633.331	467.993	19.968.799
1997	6.401.608	6.442.238	6.417.898	19.261.744	634.172	415.090	20.311.006
1998	*	*	*	*	*	*	*
1999	6.811.174	6.602.978	6.428.637	19.842.789	745.898	423.144	21.011.831
Evolutie tussen 1990 en 1999 (%)	57,0	24,0	16,7	30,8	59,8	25,3	31,5
Evolutie tussen 1995 en 1999 (%)	17,2	5,2	3,8	8,5	20,4	-3,4	7,1

7.36 Evolutie van de gedrukte materialen, van 1990 tot 1999. Bron: WVC, APS-bewerking.

*Andere = Informatie- en documentatiemappen, tijdschriften, dagbladtitels en muziekpartituren.

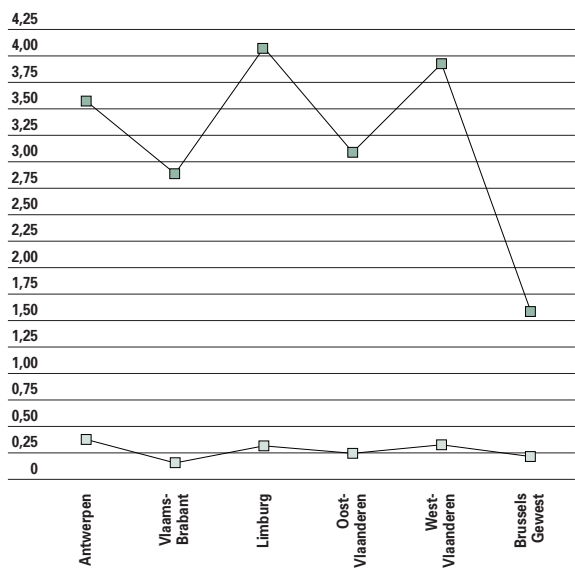
AUDIOVISUELE MATERIELEN

	CD'S	CD-ROM	DVD	VIDEOBANDEN	ANDERE*	TOTAAL 1999
Antwerpen	446.306	15.686	626	33.328	139.979	635.925
Limburg	216.052	8.832	169	17.596	14.580	257.229
Oost-Vlaanderen	292.941	15.978	260	25.572	19.089	353.840
Vlaams-Brabant	146.469	5.360	60	11.819	8.766	172.474
West-Vlaanderen	254.333	13.494	395	25.263	90.870	384.355
Vlaams Gewest	1.356.101	59.350	1.510	113.578	273.284	1.803.823
Brussels Gewest	48.506	1.335	0	12.400	3.969	66.210
Totaal	1.404.607	60.685	1.510	125.978	277.253	1.870.033

7.37 Bezit audiovisuele materialen 1999. Bron: WVC.

*Andere = vnl. diareeksen, fonoplatten en cassettes.

SPREIDING GEDRUKTE EN AUDIOVISUELE MATERIALEN

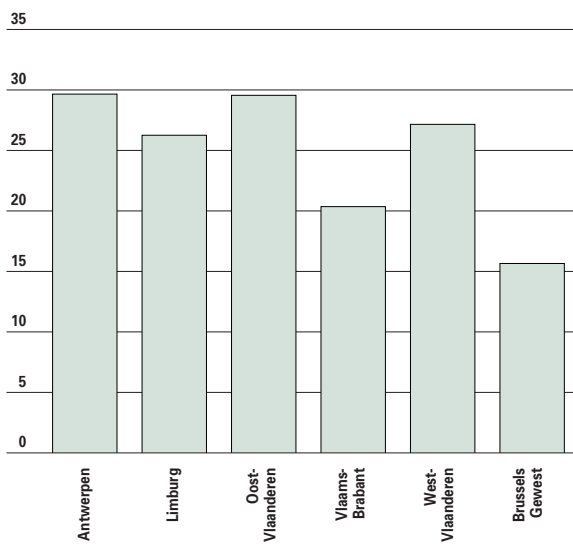
7.38 Gedrukte en audiovisuele materialen naar provincie gerelateerd aan de totale bevolking in de provincie (1999). Bron: WVC, APS-bewerking.
* Voor Brussel werd de 30%-regel aangehouden.

openbare bibliotheken, zij bevinden zich allen in een gemeente waar ook een gemeentelijke openbare bibliotheek is.

Digitalisering leidt niet noodzakelijk tot minder papier: ook in 1999 zien we een stijgende trend in de 'gedrukte materialen'. In alle categorieën groeit de collectie nog verder aan. De aankoop van jeugdboeken en naslagwerken blijven het sterkst stijgen. De evolutie van de audiovisuele materialen in kaart brengen, wordt steeds moeilijker door de steeds grotere diversificatie van het aanbod. Bijgevolg zijn vergelijkingen met het verleden bijna onmogelijk. De bibliotheken van Limburg en West-Vlaanderen beschikken over de meeste 'gedrukte materialen'. Antwerpen is koploper in het audio-visueel materiaal. Sinds 1998 zijn alle erkende bibliotheken aangesloten op het internet.

De studie 'Van volksbibliotheek tot bibnet: een onderzoek naar de gebruikers en niet-gebruikers van de openbare bibliotheek' (K.U.Leuven, Karen De Cock), peilde naar de mening over de dienstverlening en het aanbod. In het algemeen heerst er onder de bibliotheekbezoekers een grote tevredenheid. Het meest tevreden is men over de hulp en vriendelijkheid van het personeel, de ligging van de bibliotheek en het inschrijvingsgeld (95%). Over de

LENERS NAAR PROVINCIE

7.39 Percentage leners op basis van de verhouding tot de totale bevolking in de provincie (1999) Bron: WVC.
*Voor Brussel werd de 30% regel gehanteerd.

openingsuren is men het minst tevreden (15%). Over het aanbod klagen de meeste gebruikers niet. Een aantal vindt wel dat er meer informatieve boeken in het aanbod mogen, ook vinden sommigen dat er meer pop- en rockmuziek in de cd-collectie mag zitten.

Bibliotheekparticipatie

In 1999 waren er 1.661.006 ontleeners, wat neerkomt op 27% van de totale bevolking. Deze ontleeners bestonden voor 66% uit volwassenen en voor 34% uit jeugd jonger dan 15 jaar. Deze cijfers blijven de laatste jaren ongeveer stabiel. De provincie Antwerpen telt per duizend inwoners nog altijd het grootste aantal leners (30%). Antwerpen en West-Vlaanderen zijn wel de enige provincies waarvoor dit percentage daalt in vergelijking met 1997. De andere provincies en het Brussel Hoofdstedelijk Gewest doen een kleine inhaalbeweging. In totaal werden in 1999 ongeveer 52 miljoen frank ontleeningen opgetekend. Dit is een lichte stijging in vergelijking met 1997.

Als we een index opstellen met als basisjaar 1995 (=100) merken we dat het aantal ontleeningen er overal op vooruitgaat. Dit is echter te danken aan de audiovisuele materialen, want het aantal ontleeningen van gedrukte materialen daalt in alle provincies behalve in Limburg.

ONTLENGEN

	GEDRUKTE MATERIALEN	1995-1999	AUDIOVISUELE MATERIALEN	1995-1999	TOTAAL	1995-1999
Antwerpen	12.927.918	95,0	1.880.816	121,5	14.808.734	97,7
Limburg	7.564.695	133,1	749.977	148,2	8.314.672	134,3
Oost-Vlaanderen	9.581.564	97,6	1.343.566	122,0	10.925.130	100,1
Vlaams-Brabant	5.712.410	100,2	572.718	129,5	6.285.128	102,3
West-Vlaanderen	9.644.398	98,8	913.651	116,8	10.558.049	100,1
Vlaams Gewest	45.430.985	101,9	5.460.728	124,7	50.891.713	103,9
Brussels Gewest	775.385	88,4	418.017	153,7	1.193.402	103,8
Totaal	46.206.370	102,6	5.878.745	126,4	52.085.115	104,8

7.40 Aantal en evolutie ontleeningen. Bron: WVC, APS-bewerking.

Leenfrequentie, bezitscoëfficiënt en gebruikscöefficient vertonen voor de gedrukte materialen slechts enkele schommelingen op provincieniveau ten opzichte van 1997. Globaal bekeken zijn er echter weinig veranderingen. Voor de audiovisuele materialen werd in 1997 vastgesteld dat de leenfrequentie en gebruikscöefficient langzaam afnamen. Deze tendens wordt doorbroken, de leenfrequentie stijgt opnieuw en de gebruikscöefficient blijft stabiel. Ook de bezitscoëfficiënt neemt langzaam toe.

Uit een analyse van de APS-survey 2000 blijkt dat ongeveer 45% van de Vlamingen minimaal éénmaal per jaar een bibliotheek (ruimer dan alleen P.O.B's)

binnenstapt. Vrouwen (47%) bezoeken daarbij vaker een bibliotheek dan mannen (42%) en ze gaan ook vaker naar een bibliotheek (26% van de vrouwen minstens maandelijks tegen 19% van de mannen). Het bibliotheekbezoek neemt af met de leeftijd en naarmate het opleidingsniveau daalt. De bibliotheken kennen vooral trouwe klanten: de bezoeker die slechts één keer per jaar een boek ontleent is over alle categorieën heen zeldzaam. Opvallend is dat de cijfers van de APS-survey hoger liggen dan het lenerspercentage dat we hierboven gaven. Hier moeten we opmerken dat de twee populaties niet exact hetzelfde zijn: het lenerspercentage houdt rekening met de totale bevolking ongeacht de leef-

COEFFICIENTEN GEDRUKTE MATERIALEN

	ANTWERPEN	LIMBURG	OOST-VLAANDEREN	VLAAMS-BRABANT	WEST-VLAANDEREN	VLAAMS GEWEST	BRUSSELS GEWEST
Leenfrequentie	26,4	36,4	23,7	27,5	31,4	28,1	17,1
Bezitscoëfficiënt	11,9	15,4	10,4	14,0	14,4	12,7	10,1
Gebruikscöefficient	2,2	2,4	2,3	2,0	2,2	2,2	1,7

7.41 Leenfrequentie, bezitscoëfficiënt en gebruikscöefficient gedrukte materialen naar provincie in 1999. Bron: WVC.

Onder leenfrequentie wordt verstaan de verhouding tussen het aantal uitleningen en het aantal leners.

Bezitscoëfficiënt is de verhouding tussen het collectiebezit en het aantal leners.

De gebruikscöefficient is de verhouding tussen het collectiebezit en het aantal uitleningen.

COEFFICIENTEN AUDIOVISUELE MATERIALEN

	ANTWERPEN	LIMBURG	OOST-VLAANDEREN	VLAAMS-BRABANT	WEST-VLAANDEREN	VLAAMS GEWEST	BRUSSELS GEWEST
Leenfrequentie	3,6	3,6	3,3	2,8	3,0	3,4	9,2
Bezitscoëfficiënt	1,3	1,2	0,9	0,8	1,3	1,1	1,5
Gebruikscöefficient	3,0	2,9	3,8	3,3	2,4	3,0	6,3

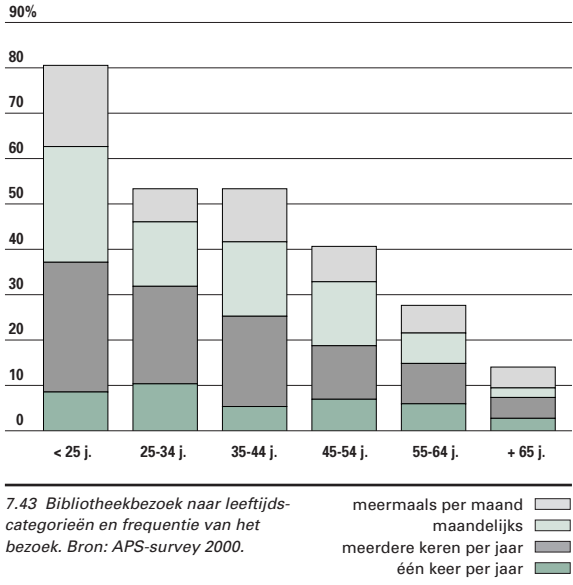
7.42 Leenfrequentie, bezitscoëfficiënt en gebruikscöefficient audiovisuele materialen naar provincie in 1999. Bron: WVC.

Onder leenfrequentie wordt verstaan de verhouding tussen het aantal uitleningen en het aantal leners.

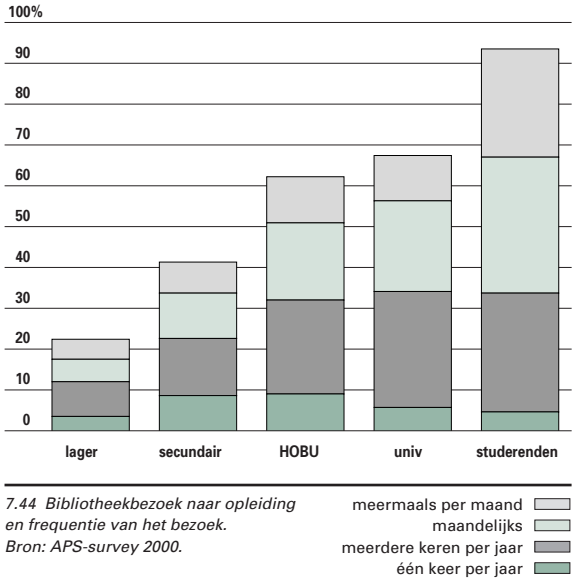
Bezitscoëfficiënt is de verhouding tussen het collectiebezit en het aantal leners.

De gebruikscöefficient is de verhouding tussen het collectiebezit en het aantal uitleningen.

BIBLIOTHEEKBEZOEK NAAR LEEFTIJD EN INTENSITEIT

BIBLIOTHEEKBEZOEK NAAR OPLEIDING EN INTENSITEIT

tijd, de survey onderzocht enkel de groep 16 tot 85 jaar. Ook kan bibliotheekbezoek in de APS-survey ruimer opgevat worden dan alleen de P.O.B's. Een andere verklaring, die geponerd wordt in de hierboven vermelde studie van de K.U.Leuven is dat heel wat mensen naar de bibliotheek gaan met de kaart van iemand anders. In deze studie wordt ook gesteld dat ongeveer de helft van de bibliotheekbezoekers regelmatig materiaal uitleent voor familie en

vrienden. Het totaal aantal mensen dat van de dienstverlening van bibliotheken gebruik maakt, mag dus nog merkkelijk hoger ingeschat worden. Een andere interessante bevinding in deze studie betreft de motieven van bibliotheekbezoek. De recreatieve functie blijft de belangrijkste, maar meer en meer wordt de nadruk op de informatieve en educatieve functie gelegd. Deze tendens wordt bevestigd door de APS-survey 1999.

7.7 Vrijetijdsbesteding

Vrijetijdsbesteding is een begrip dat zich moeilijk laat afbakenen. Geen enkele definitie van vrije tijd kan alle aspecten omvatten. Dat hoeft ook niet als men voor ogen houdt over welke thema's men wenst te berichten. In deze paragraaf willen we zeker geen exhaustieve opsomming van vrijetijdsbestedingen geven. Bedoeling is de participatie aan een aantal activiteiten die niet aan bod kwamen in de voorgaande paragrafen te schetsen. We willen ook een idee geven over hoeveel vrije tijd men beschikt en wanneer. En in welke mate men over zijn vrije tijd tevreden is.

Algemeen

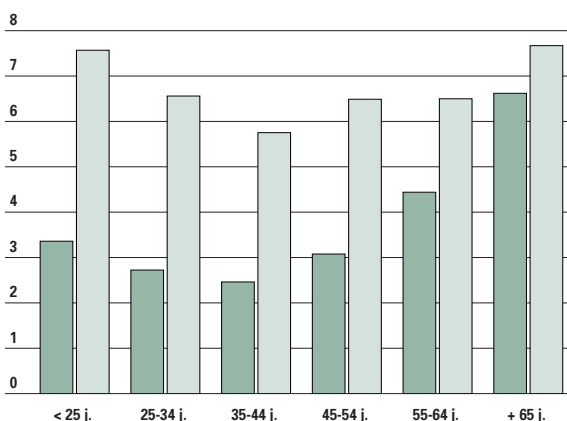
Op basis van de APS-survey 2000 konden we een ruwe schatting maken van de hoeveelheid vrije tijd op een werkdag en op een vrije dag. Op een werkdag is dit gemiddeld 3u45 en op een vrije dag gemiddeld 6u30.

Mannen zeggen meer vrije tijd te hebben dan vrouwen. Op een vrije dag is het verschil het meest uitgesproken (een verschil van ongeveer 30 min op werkdag en ongeveer 1u.30min. op een vrije dag). Vrije tijd hangt voor een groot deel samen met

opleidingsniveau. Zo heeft een universitair bijna drie uur vrije tijd en een persoon met hoogstens een diploma lager secundair bijna vijf uur. Minder dan twee uur vrije tijd per dag komt voor bij ruim de helft van de universitaire en bij ruim een kwart bij de lageropgeleiden.

Ook naar leeftijdscategorie zijn er duidelijke verschillen. Het minste vrije tijd heeft men tussen 25 en 44 jaar, zeker op een werkdag maar ook op een vrije dag. De hoger opgeleiden (hobu en universiteit) hebben op een werkdag minder vrije tijd dan

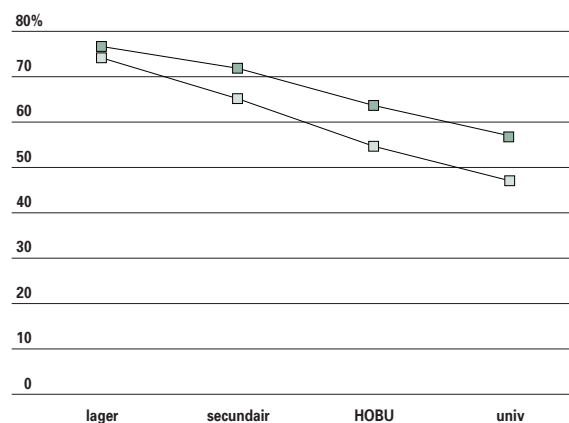
VRIJE TIJD NAAR LEEFTIJDSCATEGORIE

7.45 Gemiddelde duur van de vrije tijd tijdens een werkdag en vrije dag naar leeftijdscategorie, in uren. Bron: APS-survey 2000.

werkdag
vrije dag

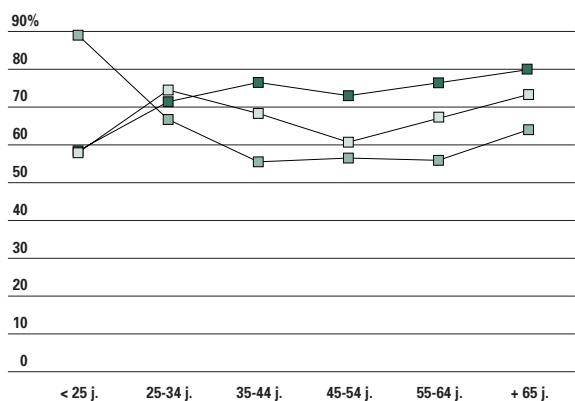
TEVREDENHEID MET VRIJE TIJD

7.46 Percentage dat tevreden is met zijn vrije tijd op een werkdag en vrije dag naar opleidingsniveau. Bron: APS-survey 2000.

vrije dag
werkdag

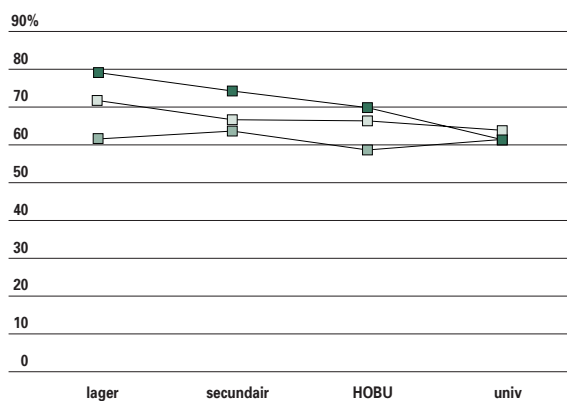
SOCIALE CONTACTEN NAAR LEEFTIJDSCATEGORIE

7.47 Percentages naar leeftijdscategorie voor praten met de burens, ontmoeten van vrienden thuis of elders en ontmoeten van familieleden thuis of elders (niet inwonend). Bron: APS-survey 2000.

buren —■—
vrienden —□—
familie —□—

SOCIALE CONTACTEN NAAR OPLEIDINGSNIVEAU

7.48 Percentages naar opleidingsniveau voor praten met de burens, ontmoeten van vrienden thuis of elders en ontmoeten van familieleden thuis of elders (niet inwonend). Bron: APS-survey 2000.

buren —■—
vrienden —□—
familie —□—

de lager opgeleiden. Op een vrije dag is het verschil minder uitgesproken.

Hoe tevreden is de Vlaming nu over zijn vrije tijd? Tweederde van de respondenten zegt best tevreden te zijn. Dit cijfer stijgt nog tot bijna driekwart als het de vrije tijd op een vrije dag betreft. Degenen die niet tevreden zijn, willen bijna allemaal meer vrije tijd (slechts één procent wil minder). Vrouwen en mannen zijn ongeveer even tevreden. Naar opleidingsniveau zijn er echter wel aanzienlijke verschillen. Hoe hoger opgeleid, hoe ontevredener. Van de lageropgeleiden is ruim driekwart tevreden met hun vrije tijd op een werkdag, bij de universitair minder dan de helft.

Naar leeftijdscategorie zien we eveneens grote verschillen. De 25 tot 44-jarigen zijn het minst tevreden met hun situatie. Het zijn logischerwijs de groepen met het minst vrije tijd die ook het minst tevreden zijn. Interessant is dat deze bevindingen in grote lijnen bevestigd worden door onderzoek aan de K.U. Leuven en de V.U. Brussel.

Sociale contacten

Met wie brengt men zijn vrije tijd door? Op basis van de APS-survey 2000 kunnen we informatie geven over het contact met de burens, vrienden en familie. Bijna 90% van de respondenten praat minstens éénmaal per maand met de burens. Hetzelfde geldt voor familie en vrienden (die niet bij respondent wonen). Zelf als de norm minstens wekelijks contact is, blijven de percentages schommelen tussen tweederde en driekwart. Bijna een kwart ont-

moet zijn vrienden zelfs dagelijks, een vijfde heeft dagelijks contact met zijn familie en een derde praat dagelijks met de burens. Naar geslacht zijn hier geen grote verschillen. Naar opleidingsniveau is er vooral een verschil in het praten met de burens.

Hoger-opgeleiden praten beduidend minder met hun burens dan lager opgeleiden. De opvallendste verschillen constateren we naar leeftijdscategorie. Naarmate men ouder wordt zal men vaker een babbeltje met de burens doen. Het ontmoeten van familieleden heeft een onregelmatig verloop met pieken bij de 25-34 jarigen en de bejaarden. Het opvallendste verschil betreft het ontmoeten van vrienden. Naarmate men oud wordt, heeft men steeds minder contact met zijn vrienden. Vooral bij de jongeren liggen de percentages erg hoog. Meer dan de helft ontmoet zijn vrienden zelf dagelijks. Deze resultaten worden bevestigd door onderzoek aan de K.U. Leuven. Daarin wordt gesteld dat jongeren tussen 12 en 18 jaar veel vaker dan voorheen met leeftijdsgenoten optrekken. En dit niet alleen op school, maar het meest nog in de vrije tijd. Meer dan de helft van de jongeren zegt vijf of meer echte vrienden te hebben, waarbij meer jongens dan meisjes dit zeggen. Ongeveer 65% van de jongeren ontmoet volgens deze studie de meeste van zijn vrienden dagelijks. Tot de leeftijd van 16 jaar zou de invloed van ouders afnemen en de steun van vrienden toenemen. Daarna zijn ze ongeveer even belangrijk.

Uit onze survey waarin we personen ouder dan 16 jaar ondervroegen, blijkt dat vrienden de belangrijkste rol spelen in de leeftijdscategorie 16 tot 25 jaar.

Deelname aan activiteiten

Je vrije tijd kan je op steeds meer manieren vullen. Vooral jongeren beschikken over enorm veel keuzemogelijkheden. Er doen zich dan ook heel wat wisselende vrijetijdspatronen voor. Op basis van een vraag in de APS-survey (met 35 mogelijkheden, voornamelijk uit het cultureel en commercieel uitgaansleven) zetten we de belangrijkste activiteiten tijdens de vrije tijd op een rijtje. Zowel bij mannen als vrouwen is uit gaan eten in een restaurant de absolute topper. Cafébezoek komt bij mannen en de lokale markt bij vrouwen op de tweede plaats. Bossen en natuurgebieden vinden we voor de beide geslachten op de derde plaats.

Daarbuiten zijn er natuurlijk nog tal van andere domeinen zoals reizen, mediagebruik en sportbeoefening. Deze komen op andere plaatsen in deze publicatie uitgebreid aan bod.

In 1997 ging 67% van de Vlaamse bevolking op reis en deed ongeveer de helft van de Vlaamse bevolking wekelijks aan sport. Ook de overgrote meerderheid van de Vlaamse bevolking zegt een hobby uit te oefenen. Uiteraard zijn er op het gebied van vrije

DEELNAME AAN ACTIVITEITEN

	MAN	VROUW	TOTAAL
In een restaurant gaan eten	78,0	80,9	79,4
Cafébezoek	71,2	60,2	65,8
Bossen of natuurgebieden bezoeken	64,6	64,3	64,5
Naar de markt gaan	55,2	69,0	62,1
Naar een frituur of fastfoodrestaurant gaan	64,5	56,2	60,4
Naar een fuif, feest buitenshuis gaan	59,8	54,6	57,2
Naar de bioscoop gaan	48,5	46,3	47,4
Bibliotheekbezoek	37,5	47,6	42,6
Naar een sportwedstrijd gaan	44,8	23,1	34,0
Naar een beurs of salon gaan	35,9	25,9	30,8

7.49 Percentage dat meermaals per jaar deelneemt aan een activiteit, naar geslacht. Bron: APS-survey 1999.

tijdsbestedingen grote verschillen naar leeftijdscategorie. Zo is het discotheekbezoek hoofdzakelijk bij jongeren populair en doet kaartspelen het vooral goed in oudere leeftijdscategorieën.

(Bron: studie *Toerisme, recreatie en vrije tijd in Vlaanderen*, van de K.U.Leuven en V.U.Brussel)

7.8 Jeugdwerk

De Vlaamse overheid wil op een uitdagende en eigentijdse manier kansen bieden aan de persoonlijke ontplooiing en creativiteit van kinderen. Hierdoor groeit een gemeenschapsleven. Op deze manier bouwt men aan een democratisch en solidair fundament van de samenleving. Een objectieve partner bij het uitdenken en realiseren van een positief jeugdbeleid is het jeugdwerk. Het vormt de vanzelfsprekende tussenschakel voor het verhogen van de kwaliteit van het aanbod. In VRIND 1999 baseerden we ons voor een deel op het cijferboek gemeentelijk jeugdwerkbeleid 1999-2001. Een actualisatie van deze gegevens is te verwachten in 2002. Voor de VRIND-editie van 2000 hebben we geopteerd om, naast meer algemene gegevens over spreiding en participatie van de grote jeugdbewegingen, de speelpleinwerking nader te belichten. Tevens geven we ook enkele cijfers over vorming en opleiding.

Spreiding en Vorming

De Vlaamse Gemeenschap heeft op 12 mei 1998 een decreet uitgevaardigd waarmee men het landelijk georganiseerd jeugdwerk erkent, binnen 4 mogelijke kerntaken. Ten eerste het begeleiden van lokale of regionale afdelingen/initiatieven. Hieronder vallen de vroegere jeugdbewegingen. Ten tweede het rechtstreeks werken met de jeugd (organisatie van meerdaagse verblijven, vorming, activiteiten). Ten derde de dienstverlening aan jeugd

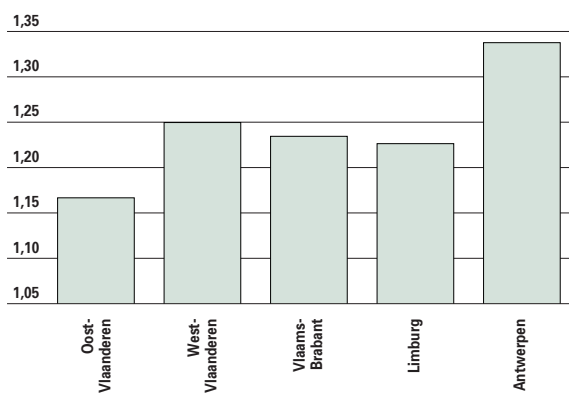
of jeugdverenigingen (begeleidingswerk, documentatiecentra) en ten vierde de coördinatie van andere landelijk erkende verenigingen. Vooral van de eerste kerntaak zijn redelijk betrouwbare gegevens ter beschikking. Voor de andere kerntaken zijn die er nog niet. In Vlaanderen zijn er ruim 4.000 afdelingen/initiatieven van jeugd- en jongerenbewegingen. Het 'Cijferboek gemeentelijk jeugdwerkbeleid 1999-2001' gebruikte een ruimere definitie (waarbij ook o.a. speelpleinwerking in aanmerking kwam) en noteerde 5.500 jeugdwerkinitiatieven.

SPREIDING JEUGDBEWEGINGEN NAAR PROVINCIE

	OOST-VLAANDEREN	WEST-VLAANDEREN	VLAAMS-BRABANT	LIMBURG	ANTWERPEN	TOTAAL
Chiro	189	200	198	157	305	54
FOS	22	14	8	1	9	1.049
KSA	81	96	20	64	47	308
Rode Valken	5	6	4	0	13	28
VVKSM	140	85	114	70	242	77
VNJ	20	12	15	7	23	651
Totaal	457	413	359	299	639	2.167

7.50 Spreiding afdelingen grote jeugdbewegingen naar provincie, 1999. Bron: WVC.

JEUGDBEWEGINGEN NAAR PROVINCIE

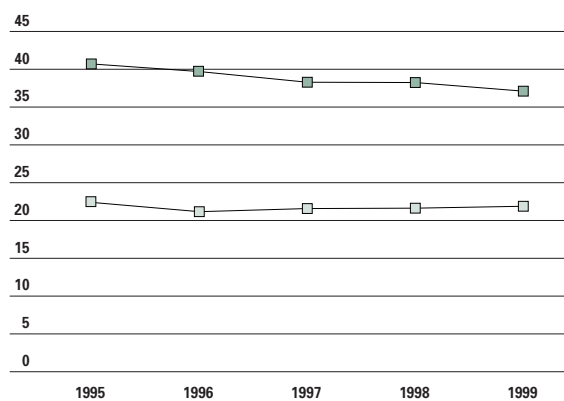

7.51 Aantal initiatieven per 1000 jongeren onder 25 jaar van de grote jeugdbewegingen per provincie in 1999. Bron: WVC, APS-bewerking.

We bekijken de spreiding van de grote jeugdbewegingen (2.167 initiatieven) naar provincie. Antwerpen heeft het grootste aantal afdelingen in absolute aantallen, Limburg het minste. Dit is ook logisch gezien de omvang van de provincies. Daarom bekijken we de densiteit (aantal afdelingen/initiatieven per 1.000 jongeren tussen 5 en 25 jaar). Ook hier is Antwerpen de koploper. Oost-Vlaanderen scoort het laagst. Dit is opvallend omdat dit resultaat afwijkt van de jeugdwerkindex opgenomen in VRIND 1999. Een verklaring ligt voor de hand. Antwerpen scoort goed op de traditionele jeugdbewegingen en politieke jongerenbewegingen, maar slecht op de andere jeugdwerkvormen (Jongerenbewegingen, Jeugdhuizen, Speelpleinwerkingen). West-Vlaanderen en Limburg scoren zeer goed op jongerenbewegingen en speelpleinwerkingen en komen dan globaal, alle jeugdwerkvormen in acht genomen, het best uit de verf. We kunnen dus besluiten dat Antwerpen wat de traditionele jeugdwerkvormen betreft in het oog springt en goed stand houdt, maar achterblijft voor de andere jeugdwerkinitiatieven.

De kadervormingsinitiatieven zijn in vergelijking met 1995 gedaald van bijna duizend tot 840 in 1999. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de subsidiërende overheid sinds 1995 strengere criteria is gaan handhaven. Ook het aantal deelnemers en het aantal vormingsuren loopt duidelijk terug. Het gemiddeld aantal vormingsuren per initiatief is doorheen de jaren vrij stabiel gebleven, maar het aantal deelnemers per initiatief neemt af. Ook bij de kadervorming valt het aantal deelnemers terug, zowel in absolute aantallen als per initiatief.

VORMINGSUREN EN DEELNEMERS PER INITIATIEF

7.52 Gemiddeld aantal vormingsuren en deelnemers per initiatief. Bron: WVC, APS-bewerking.

Participatie

De spreidingsgegevens schetsen een beeld van de mogelijkheden die aan de jeugd geboden worden maar zeggen niet hoeveel jongeren erop af komen. Voor de participatiecijfers zijn we op de eerste plaats aangewezen op de gegevens van de landelijke erkende jeugdbewegingen. Zij trekken nog steeds meer dan 200.000 leden per jaar, wat meer dan veertien procent van de jongeren tussen vijf en vijfentwintig jaar is. In vergelijking met het voorgaande jaar is dit een lichte daling. Elke leider moet gemiddeld 5 à 6 leden onder zijn hoede nemen. De 6 tot 12-jarigen vertegenwoordigen meer dan de helft van het totale ledenbestand. De 13 tot 16-jarigen hebben een aandeel van 23% en de 17 tot 20-jarigen komen tot 14%. De twintigplussers vormen om evidente rede-

LEDEN JEUGDBEWEGINGEN

	LEDEN
Fos	6.031
Chirojeugd Vlaanderen	93.688
KSJ-KSA-VKSJ	34.564
Rode Valken	810
VNJ	*
VVKSM	67.201
Totaal	202.294
Percentage op 5 tot 24-jarigen	14,3

7.53 Aantal leden van de grote jeugdbewegingen, 1999. Bron: WVC. Door VNJ werden geen gegevens in verband met de ledenaantallen ter beschikking gesteld.

VERHOUDING LEDEN/LEIDING JEUGDBEWEGING

Chiro	5,1
FOS	5,7
KSA	10,7
Rode Valken	4,7
VVKSM	5,7
Totaal zonder VNJ	5,9

7.54 Verhouding leden/leiding van een jeugdbeweging.
Bron: WVC, Afdeling Jeugd en Sport.

GEBRUIKERS JEUGDVERBLIJFCENTRA

JAAR	AANTAL OVERNACHTINGEN
1995	810.427
1996	837.303
1997	821.402
1998	832.697
1999	854.411

7.55 Evolutie van het aantal overnachtingen in Jeugdverblijfcentra van 1995 tot 1999. Bron: WVC.

nen bij de meeste jeugdbewegingen een kleine minderheid.

De jeugdverblijfcentra namen in 1995 de kaap van 800.000 overnachtingen. In 1999 is dit gestegen tot meer dan 850.000 overnachtingen.

Speelpleinwerking

De jeugd figuurlijk maar ook letterlijk meer ruimte geven is volgens de Jeugdbeleidsnota een belangrijk onderdeel van een positief en emanciperend jeugd-beleid. Kinderen en jongeren moeten de tijd gegund worden om kind en jong te zijn. Ze moeten een plaats krijgen waar ze kunnen spelen, creatief zijn, elkaar ontmoeten en een eigen persoonlijkheid uitbouwen. Een jeugdvriendelijke ruimtelijke orde-ning en het uitbouwen van een speelruimteplan kaderen in deze opzet. Dit is natuurlijk allemaal veel ruimer dan de speelpleinwerking die we hier willen behandelen, maar dat houdt niet tegen dat speel-pleinwerking binnen dit kader een belangrijk initia-tief is.

Volgens de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk telde het Vlaamse Gewest in 1999 383 speelpleinen, of twaalf minder dan in 1998. Deze verschillen zijn echter vrij relatief. Het aantal kinderen dat aan speelpleinwer-

king deelnam, bleef gedurende jaren vrij stabiel op ongeveer 180.000 kinderen. In 1999 was er een stij-ging tot 200.000 kinderen. Dit betekent dat naar schatting een kwart van de Vlaamse 3 tot 12-jarigen op de speelpleinwerking afkwam.

In 1980 was nog 70% van het speelpleinwerk een particulier initiatief. Sinds 1995 is het speelplein-werk in groeiende mate een gemeentelijke opdracht, waarbij de gemeenten 60% van de initiatieven naar zich toe hebben getrokken.

Ook het aantal animatoren is sinds enkele jaren vrij stabiel op 16.000 personen. Het aantal deelnemers aan de opleiding van speelplein-animatoren is in ver-gelijking met 1995 gedaald. Volgens de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk is dit te wijten aan de stren-gere criteria die de subsidiërende overheid oplegt. Daarnaast hebben ook twee organisaties (Jeugddienst Don Bosco en Jeugddienst Duinen-Heide) zich losgemaakt uit de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk om zelf een autonome landelijke jeugddienst op te zetten. Het aantal deelnemers mag dan gedaald zijn, het aantal uitgereikte attesten bleef nagenoeg constant.

In de provincies West-Vlaanderen en Limburg is de speelpleinwerking het best verspreid. In Antwerpen

LEEFTIJDSPREIDING LEDEN JEUGDBEWEGING

	0 TOT 6 JAAR	6 TOT 12 JAAR	13 TOT 16 JAAR	17 TOT 20 JAAR	+20 JAAR
Chiro	0,0	52,9	24,1	14,9	8,2
FOS	10,6	28,8	30,1	12,5	18,1
KSA	0,1	50,0	25,9	15,5	8,5
Rode Valken	6,2	41,7	18,6	14,7	18,8
VVKSM	0,0	56,6	19,8	12,9	10,7
VNJ	*	*	*	*	*
Totaal	0,3	52,9	23,1	14,2	9,4

7.56 Leeftijdsspreiding leden van de grote jeugdbewegingen, in %. (1999) Door VNJ werden geen gegevens ter beschikking gesteld. Bron: WVC.

OPLEIDING VAN SPEELPLEIN-ANIMATOREN

	DEELNEMERS	UITGEREIKTE ATTESTEN	VERHOUDING DEELNEMERS/ UITGEREIKTE ATTESTEN
1995	2.969	1.028	2,9
1996	2.765	1.184	2,3
1997	2.528	1.170	2,2
1998	2.749	1.363	2,0
1999	2.336	1.177	2,0

7.57 Evolutie van de opleiding van speelplein-animatoren: aantal uitgereikte attesten en deelnemers, van 1995 tot 1999. Bron: VDS.

en Vlaams-Brabant is dit minder het geval. Deze cijfers moeten echter met een korrel zout genomen worden. Sommigen gemeenten geven aan de provincies één overkoepelende werking op die meerdere initiatieven bundelt en anderen beschouwen elk ini-

tiatief als een aparte speelpleinwerking. Ook vindt men in de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant meer grote speelpleinen die kinderen uit buurtgemeenten aantrekken, waardoor de aanpalende gemeenten minder de behoefte voelen om zelf een werking op te zetten. Volgens de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk varieert een speelpleinwerking van 25 tot 700 kinderen.

Ook de Vlaamse Gemeenschapscommissie organiseert een speelpleinwerking met 8 speelpleinen voor kleuters, 5 voor lagere schoolkinderen en 2 voor tieners. In de paasvakantie van 2000 waren 1.139 kinderen ingeschreven op de speelpleinen voor kleuters en lagere schoolkinderen. In de zomervakantie 2.278. Dit is een toename van respectievelijk 16% en 3%. De twee tienerpleinen hadden minder succes. In de paasvakantie werden 173 personeelsleden ingezet en in de zomervakantie 344. Dit is een stijging met ongeveer 8%.

8. Onderwijs en vorming

Onderwijs en vorming liggen aan de basis van een moderne maatschappij. Onderwijs organiseren voor iedereen is dan ook een van de belangrijkste opdrachten van de Vlaamse regering.

Om een goed zicht te krijgen op het onderwijsgebeuren brengen we de kerncijfers over het aantal leerlingen en studenten, personeelsleden en instellingen.

We bekijken eveneens het financiële luik: het onderwijs neemt immers een groot deel van de Vlaamse begroting voor haar rekening. We verfijnen de algemene cijfers tot budgetten per niveau en per student en gaan ook dieper in op de studiekosten die door de ouders zelf gedragen worden.

De scholingsgraad van de bevolking vormt een eerste belangrijke output-indicator voor het Vlaamse onderwijsbeleid. Het geeft immers een beeld van de output van het onderwijs op langere termijn.

Het onderwijsresultaat bekijkt de output op korte termijn. We vergelijken daarbij de Vlaamse leerprestaties van 14-jarigen in wiskunde en wetenschappen met 37 landen. Ook de jeugdwerkloosheid kan bekeken worden als een outputindicator voor het onderwijsveld. Het is immers belangrijk dat het onderwijssysteem de jongeren gepaste startkwalificaties meegeeft, zodat hun positie op de arbeidsmarkt verbetert.

Tenslotte besteden we aandacht aan de deelname aan de permanente vorming. Levenslang leren laat mensen niet enkel toe om zich individueel en sociaal verder te ontplooiën maar biedt hen ook de kansen om hun arbeids- of promotiekansen te verhogen.

Blikvangers

- De scholingsgraad van de Vlaamse bevolking blijft stijgen. Steeds meer Vlamingen halen een diploma secundair onderwijs. Het aandeel van de afgestudeerden op universitair niveau stijgt eveneens, maar in mindere mate.
- Wanneer wij de kostprijs per leerling/student vergelijken met het EU-landengemiddelde, zien wij dat voor alle onderwijsniveaus deze kostprijs lager ligt dan het EU-gemiddelde, behalve dan voor het secundair onderwijs. Voor het secundair onderwijs zijn slechts Oostenrijk en Denemarken duurder.
- Een leerling in het basisonderwijs kost de ouders gemiddeld 19.000 frank per jaar. De eigenlijke schoolkosten bedragen ongeveer 12.000 frank. Er zijn wel belangrijke verschillen naargelang het leerjaar.
- Een jaar hoger onderwijs kost de ouders al gauw meer dan 100.000 frank. Een kotstudent kost 140.000 à 150.000 frank, een thuiswonende student 70.000 à 90.000 frank. T.o.v. het academiejaar 1986-1987 zijn de studiekosten, naargelang het type onderwijs, het al dan niet kotstudent zijn en na uitzuivering van de inflatie, gestegen met 35 à 62%.
- De Vlaamse jongeren van 14 zijn echte wiskunde-knobbels! Volgens de internationale studie TIMSS zijn onze leerlingen de beste in Europa. Op wereldvlak worden wij slechts voorafgegaan door 5 Zuid-Oost-Aziatische landen (Singapore, Zuid-Korea, Taipei, Hongkong en Japan). Voor wetenschappen zijn wij op wereldvlak als 12de gerangschikt en Europees behoren wij ontegensprekelijk tot de top.
- Wanneer men de Vlaamse jeugdwerkloosheid internationaal vergelijkt, ziet men dat het Vlaamse Gewest een gunstige positie inneemt: 8,5% van de 20- tot 24-jarigen is werkloos. Enkel Oostenrijk, Nederland, Denemarken en Portugal doen beter. De jeugdwerkloosheid in het Vlaamse Gewest daalde in de periode 1994-1998 met 4%.
- In het schooljaar 1999-2000 werden 2.529 leerlingen van het secundair onderwijs gemeld met een problematische afwezigheid. In het beroepsonderwijs zijn er meer problematische afwezigheden dan in het ASO of het TSO. Ook het deeltijds onderwijs heeft veel meldingen.

8.1 Scholingsgraad van de bevolking

Ongeveer 42% van de inwoners in het Vlaamse Gewest tussen 25 en 65 jaar beschikt maximaal over een diploma lager secundair onderwijs (en sinds de invoering van de eenheidsstructuur de eerste graad secundair onderwijs). In Europese context bevindt het Vlaamse Gewest zich hiermee in de buurt van het gemiddelde.

In de periode 1990-1998 neemt de scholingsgraad in het Vlaamse Gewest toe. Het aandeel Vlamingen dat maximaal een getuigschrift van de eerste graad secundair onderwijs behaalt, daalt jaar na jaar, vooral ten voordele van diploma's secundair en hoger onderwijs van 1 cyclus. Het aandeel van de afgestudeerden op universitair niveau stijgt eveneens, maar in mindere mate.

Binnen de jonge bevolkingsgroep (25 tot 34 jaar) vinden we dezelfde tendensen: steeds minder jonge Vlamingen moeten het stellen met maximaal een diploma lager secundair terwijl in toenemende mate diploma's van het secundair en het hoger onderwijs van 1 cyclus behaald worden.

Het aandeel gediplomeerden van universitair niveau stijgt in deze leeftijdsgroep een stuk sneller dan in de totale bevolking.

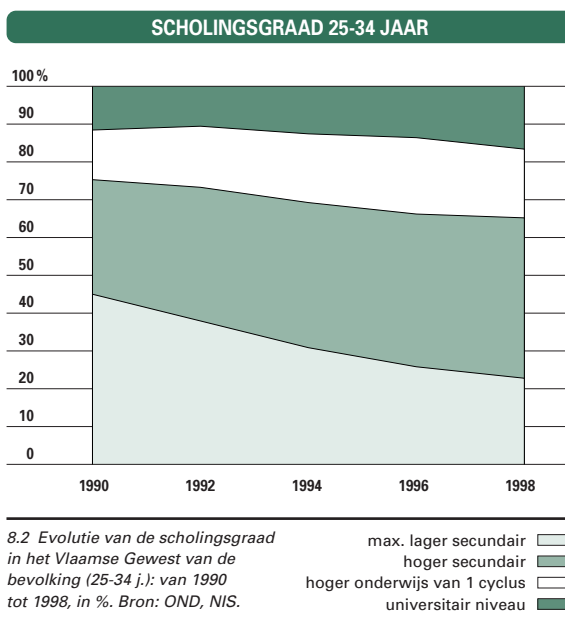
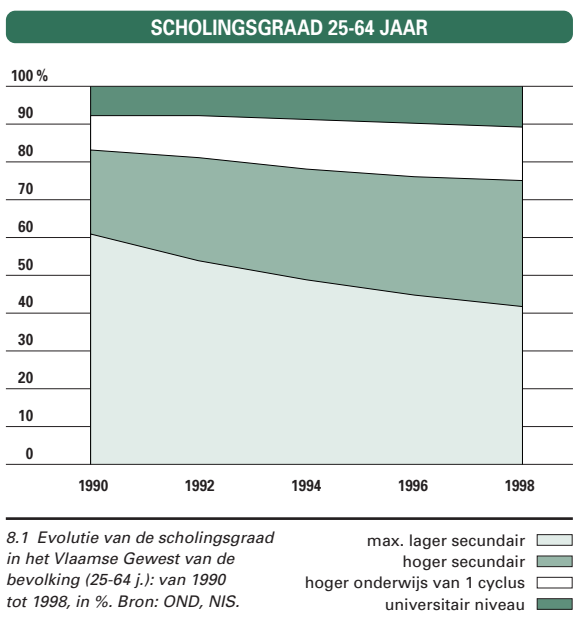
Steeds meer inwoners van het Vlaamse Gewest beschikken minimaal over een diploma secundair onderwijs.

Dit is economisch gezien een positieve evolutie: het onderwijssysteem slaagt er steeds beter in om jongeren een degelijke kwalificatie mee te geven. Anderzijds telt het Vlaamse Gewest internationaal gezien vrij weinig geschoolden van universitair niveau.

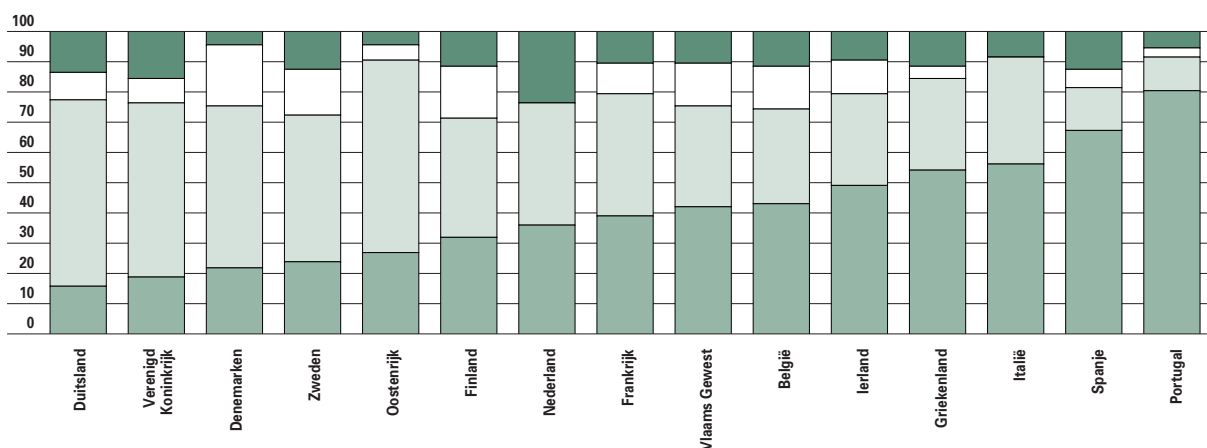
Op basis van de recente evolutie van de scholingsgraad van de jongere bevolkingsgroep kunnen we zeggen dat er zich een stijgende evolutie heeft ingezet.

Internationale vergelijking

In alle beschouwde landen stijgt bij de jongere leeftijdsgroep het aandeel inwoners dat minimum een diploma secundair onderwijs behaalt. In het

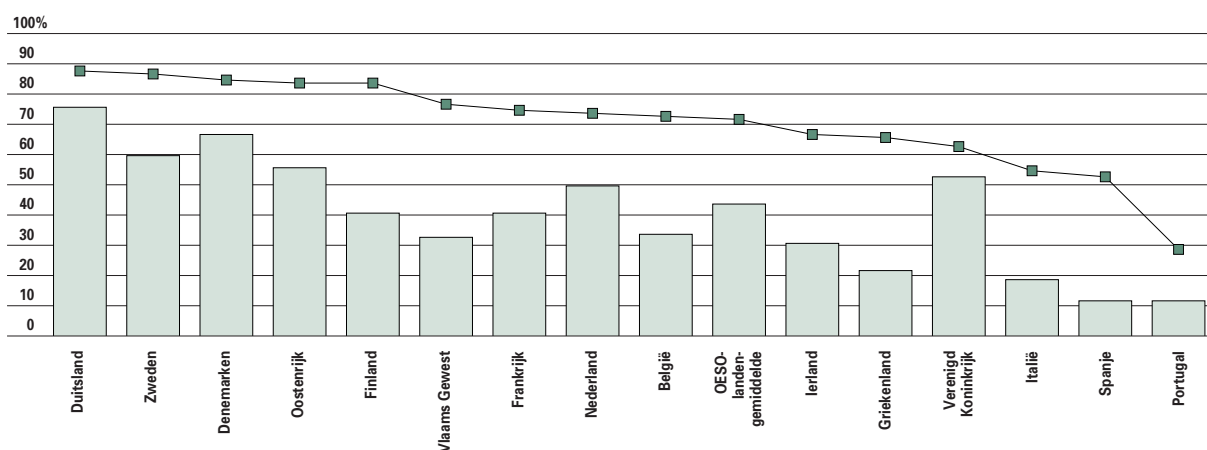
HOOGSTE SCHOLINGSGRAAD

8.3 Cumulatief percentage van de bevolking volgens hoogste scholingsgraad (25-64 j.), internationale vergelijking (1998). Bron: OND, OESO, NIS.

max. lager secundair
hoger secundair
hoger onderwijs van 1 cyclus
universitair niveau

SECUNDAIR ONDERWIJS VOLTOOID

8.4 Percentage van de bevolking dat minstens secundair onderwijs voltooid heeft, per leeftijdsgroep, internationale vergelijking (1998). Bron: OND, OESO, NIS.

55 tot 64-jarigen
25 tot 34-jarigen

Vlaamse Gewest, Griekenland, Finland en Spanje is de scholingsgraad bij de jongere bevolkingsgroepen zelfs spectaculair gestegen.

Is er een verschil in scholingsgraad tussen mannen en vrouwen? Deze vraag valt niet ondubbelzinnig te beantwoorden. Het is een algemeen verschijnsel dat mannen vaker dan vrouwen een diploma secundair onderwijs behalen.

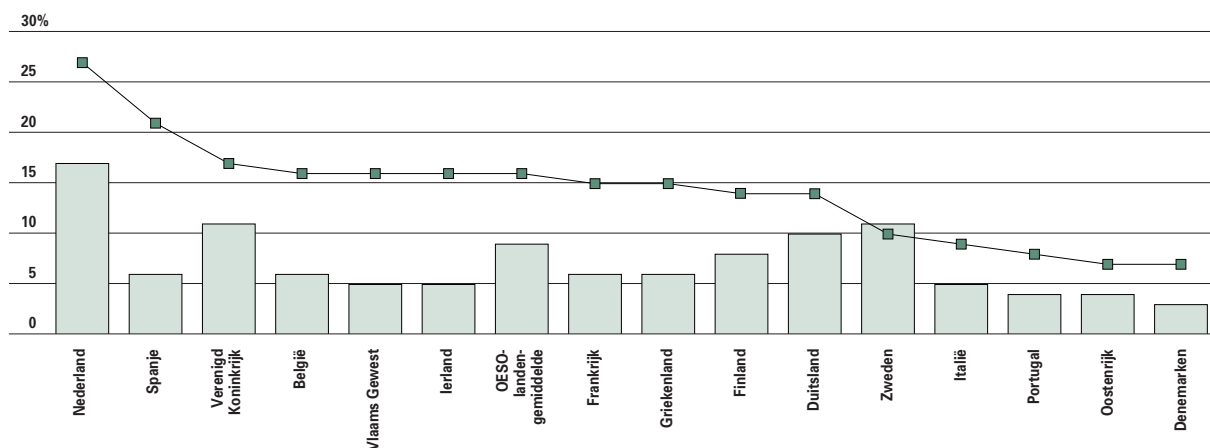
Enkel Finland, Ierland, Portugal en Zweden doorbreken deze trend. Wanneer we de scholingsgraad bekijken in de verschillende leeftijdsgroepen wordt het duidelijk dat de ongunstige positie van vrouwen

zijn oorsprong vindt in de oudere bevolkingsgroepen. De jongere generatie vrouwen (25 tot 34 jaar) dicht in zowat alle beschouwde landen de kloof en plaatst de mannen zelfs op een achterstand.

Enkel in het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk en Duitsland zijn in deze leeftijdscategorie de mannen hoger geschoold dan de vrouwen.

Bij de diploma's van universitair niveau zien we een gelijkaardig patroon: met uitzondering van Portugal zijn er, bij de 25-64-jarigen, steeds meer mannelijke dan vrouwelijke afgestudeerden. Het verschil is het grootst in het Vlaamse Gewest, Nederland en Duitsland.

ONDERWIJS VAN UNIVERSITAIR NIVEAU VOLTOOID

8.5 Percentage van de bevolking dat onderwijs van universitair niveau voltooid heeft, per leeftijdsgroep, internationale vergelijking (1998). Bron: OND, OESO, NIS.

55-64-jarigen
25-34-jarigen ■

De grootste verschillen doen zich opnieuw voor in de oudere leeftijdscategorie. Deze keer kunnen we echter niet stellen dat de jongere generatie vrouwen de achterstand inhaalt: de verschillen worden wel kleiner, maar de mannen blijven de bovenhand behouden. Enkel in Frankrijk, Griekenland, Italië, Portugal, Spanje en Zweden behalen meer jonge vrouwen dan mannen een diploma van universitair niveau.

8.2 Kerncijfers leerlingen en studenten

Gewoon onderwijs

1 Kleuteronderwijs

In de eerste helft van de jaren '90 nam het aantal kleuters jaar na jaar toe. Vanaf het schooljaar 1996-1997 treedt echter een daling op. Ook in het schooljaar 1999-2000 gaat het aantal kleuters lichtjes achteruit, met 0,8%.

In het kleuteronderwijs vormen de jongens de meerderheid (51,1%). Ongeveer tweederde van de kleuters loopt school in het gesubsidieerd vrij onderwijs.

2 Lager onderwijs

Het gewoon lager onderwijs kampt sinds de jaren '80 met dalende geboortecijfers. Sinds het schooljaar 1996-1997 is de schoolbevolking in het gewoon lager onderwijs echter telkens met meer dan 1 procent gestegen.

Ook hier vormen de jongens nog net de meerderheid (51%). Het gesubsidieerd vrij onderwijs neemt bijna 64% van de leerlingen voor zijn rekening.

3 Secundair onderwijs

In het gewoon secundair onderwijs zet de dalende trend, gestart in het schooljaar 1995-1996, zich voort. Ook voor het schooljaar 1999-2000 kent het gewoon secundair onderwijs een daling met 1,2%.

De verhouding jongens versus meisjes is nagenoeg dezelfde als deze in het gewoon lager onderwijs (51% van de leerlingen zijn jongens). Driekwart van de leerlingen volgt les in het gesubsidieerd vrij onderwijs.

Na de eerste graad is de verdeling over de onderwijsvormen als volgt:

- 39% volgt algemeen onderwijs (ASO),
- 32% loopt school in de technische studierichtingen (TSO),
- 2% is ingeschreven in de kunststudierichtingen (KSO) en

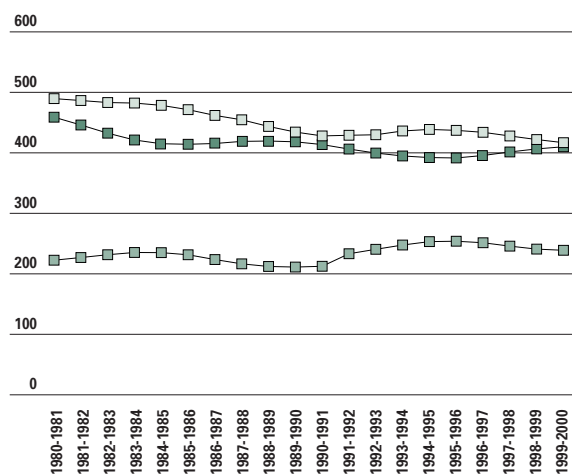
- 27% volgt onderwijs in het beroepsonderwijs (BSO - inclusief de leerlingen in de 4de graad BSO).

Buitengewoon onderwijs

De stagnatie in 1998-1999 is omgezet in een stijging van het aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs. Enkel in het buitengewoon kleuteronderwijs is er een dalende trend waar te nemen. Ten opzichte van het schooljaar 1998-1999 daalt het aantal kleuters in het buitengewoon onderwijs met 0,7%. Het buitengewoon lager onderwijs kent een gestage toename van het leerlingenaantal.

De jaarlijkse aangroei bedraagt 3 à 4%. Het buitengewoon secundair onderwijs trekt voortdurend meer leerlingen aan en deze trend zet zich, ondanks een daling in het totaal van het secundair onderwijs

LEERLINGEN GEWOON ONDERWIJS

8.6 Evolutie van het aantal leerlingen

in het gewoon onderwijs, x 1.000.

Vanaf het schooljaar 1991-1992 werd

de tellingsdatum verschoven van 1 oktober

naar 1 februari. Deze verschuiving verklaart

grotendeels de verhoogde deelname aan het

kleuteronderwijs in het schooljaar 1991-1992.

Bron: OND.

kleuteronderwijs —■—
lager onderwijs —●—
secundair onderwijs —□—

SCHOOLBEVOLKING IN HET GEWOON BASISONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Kleuteronderwijs	122.049	116.838	238.887
Lager onderwijs	206.381	202.164	408.545

8.7 Schoolbevolking in het gewoon basisonderwijs, schooljaar 1999-2000. Bron: OND.

SCHOOLBEVOLKING IN HET GEWOON SECUNDAIR ONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Onthaakklas anderstalige nieuwkomers	536	411	947
1ste graad	69.513	65.212	134.725
ASO	48.752	61.069	109.821
TSO	51.157	37.669	88.826
KSO	1.969	2.847	4.816
BSO	38.528	37.590	76.118
Totaal	210.455	204.798	415.253

8.8 Schoolbevolking in het gewoon secundair onderwijs, schooljaar 1999-2000. In de gegevens voor het beroepssecundair onderwijs zijn de leerlingen in de 4de graad inbegrepen (458 jongens en 3.531 meisjes). Bron: OND.

(gewoon en buitengewoon), door in het schooljaar 1999-2000.

Geïntegreerd onderwijs

Het geïntegreerd onderwijs, d.w.z. de opvang van kinderen of jongeren met een handicap in het gewoon onderwijs met de hulp van deskundigen uit het buitengewoon onderwijs, geraakt meer en meer ingeburgerd.

Het gaat hier meestal om motorisch, visueel of auditief gehandicapte kinderen.

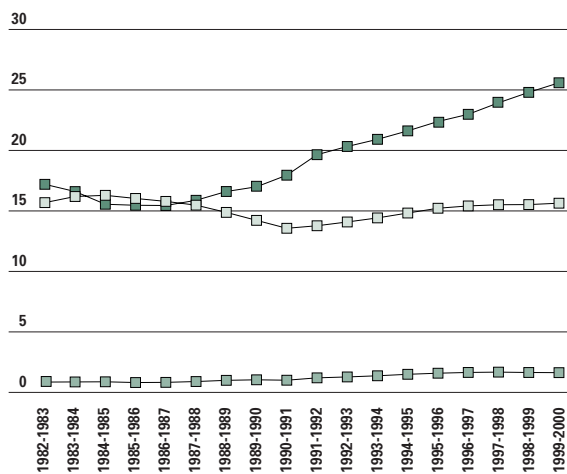
Het geïntegreerd onderwijs kan gegeven worden op alle niveaus, met uitzondering van het universitair onderwijs.

Tijdens het schooljaar 1999-2000 werden vanuit het basisonderwijs 1.120 leerlingen begeleid, vanuit het secundair onderwijs 435 leerlingen.

Deeltijds onderwijs

Vanaf 15-16 jaar kunnen jongeren uit het voltijds secundair onderwijs stappen en kiezen voor het deeltijds onderwijs. Dit deeltijds onderwijs bestaat uit het deeltijds beroepssecundair onderwijs, het deeltijds secundair zeevisserij-onderwijs en andere erkende vormen waaronder de middenstandsonderwijs (georganiseerd door het VIZO).

LEERLINGEN BUITENGEWOON ONDERWIJS

8.9 Evolutie van de schoolbevolking in het buitengewoon onderwijs, x 1.000. Om dubbelstellingen te vermijden werden de leerlingen in het buitengewoon onderwijs van het type 5 niet meegeteld. Vanaf het schooljaar 1991-1992 werd de tellingsdatum verschoven van 1 oktober naar 1 februari. Bron: OND.

Het deeltijds beroepssecundair onderwijs werd in 1983 opgericht, tegelijkertijd met de verlenging van de leerplicht. Het wordt in principe gevolgd door leerlingen onder de achttien jaar die niet meer onderworpen zijn aan de voltijdse leerplicht. De toegang ertoe werd evenwel uitgebreid tot jongeren van achttien tot vijfentwintig jaar die een industrieel leercontract of een deeltijdse arbeidsovereenkomst hebben afgesloten en tot jongeren tot 20 jaar die vóór de leeftijd van achttien jaar reeds deeltijds secundair onderwijs hebben gevolgd.

In het schooljaar 1999-2000 waren 5.276 15- tot 18-jarigen in het deeltijds beroepssecundair onderwijs ingeschreven, dit is een stijging met ruim 2%. In de categorie 18 tot 25 jaar is het aantal leerlingen met ruim 15% gedaald.

Naast het deeltijds beroepssecundair onderwijs worden nog andere soorten van vorming erkend in het kader van de deeltijdse leerplicht. Zo kunnen jongeren hun deeltijdse leerplicht ook vervullen via de middenstandsopleiding, onder de auspiciën van het Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen (VIZO). Deze 'leertijd' bestaat uit één lesdag per week in een VIZO-centrum. De overige vier dagen gaan de leerlingen in de leer bij een zelfstandig ondernemer. Op 31 december 1999 waren er 8.318

SCHOOLBEVOLKING IN HET BUITENGEWOON ONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Kleuteronderwijs	1.186	581	1.767
Lager onderwijs	16.172	9.555	25.727
Secundair onderwijs	9.745	6.029	15.774

8.10 Schoolbevolking in het buitengewoon onderwijs, schooljaar 1999-2000. In deze cijfergegevens zijn de leerlingen in het buitengewoon onderwijs van het type 5 niet opgenomen. De telling van 1 februari geeft een momentopname van het aantal leerlingen in het type 5-onderwijs. Op 1 februari 2000 werden in het type 5 in het buitengewoon kleuteronderwijs 114 kleuters geteld, in het buitengewoon lager onderwijs 207 leerlingen en in het buitengewoon secundair onderwijs 175 leerlingen. Bron: OND.

AANTAL LEERLINGEN IN HET GEÏNTEGREERD ONDERWIJS

Kleuteronderwijs	397
Lager onderwijs	669
Secundair onderwijs	456
Hoger onderwijs	33

8.11 Aantal leerlingen in het geïntegreerd onderwijs naar onderwijsniveau van de leerling, schooljaar 1999-2000. Bron: OND.

leerovereenkomsten en leerverbintenissen onder toezicht afgesloten, dit is een daling van 4%.

Naast deze verschillende vormen van deeltijds onderwijs kunnen leerlingen ook nog opteren voor het deeltijds secundair zeevisserij-onderwijs. Dit werd in het schooljaar 1999-2000 gevolgd door slechts 9 leerlingen.

Hoger onderwijs

1 Hogescholenonderwijs

Met ingang van het academiejaar 1999-2000 wordt een nieuwe telmethode gehanteerd.

Ten opzichte van de traditionele tellingen treden een aantal fundamentele wijzigingen op:

- De vrije studenten worden niet meer opgevraagd.
- In de traditionele opvraging werden Individueel Aangepast Jaarprogramma-studenten (IAJ-studenten) vaak dubbel geteld. Nu worden de IAJ-studenten slechts éénmaal geregistreerd, in het laagste jaar waarin ze zijn ingeschreven.
- De tabellen in deze publicatie tonen de hoofdinschrijvingen. Het aantal hoofdinschrijvingen geeft het aantal studenten weer die op 1 februari regelmatig ingeschreven zijn met het oog op het werkelijk volgen van een decretaal erkende opleiding en voldoen aan de toelatings- en inschrijvingsvoorwaarden.

SCHOOLBEVOLKING IN HET DEELTIJDS ONDERWIJS

	JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Deeltijds beroepssecundair onderwijs 15-18-jarigen	3.433	1.843	5.276
Deeltijds beroepssecundair onderwijs 18-25-jarigen	301	148	449
Deeltijds secundair zeevisserij-onderwijs	9	0	9

8.12 Schoolbevolking in het deeltijds onderwijs, schooljaar 1999-2000. Bron: OND.

Per student komt slechts één regelmatige inschrijving per academiejaar in aanmerking. De gegevens in de tabellen houden dus geen rekening met studenten die een hoofdinschrijving en een bijkomende inschrijving hebben. In dit geval wordt enkel rekening gehouden met de hoofdinschrijving. Zo wordt een student die zich tegelijk inschrijft voor het laatste jaar van een basisopleiding van twee cycli en voor een voortgezette opleiding van academisch niveau enkel geregistreerd als student in de basisopleiding. Om toch een volledig beeld te geven, worden de bijkomende inschrijvingen apart vermeld.

Deze wijzigingen werden ingevoerd met het oog op een correctere en vlottere registratie van de studenten.

STUDENTEN IN HET HOGESCHOLENONDERWIJS

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
1993-1994	42.917	47.734	90.651
1994 -1995	42.211	47.944	90.155
1995-1996	42.451	48.595	91.046
1996-1997	43.707	50.269	93.976
1997-1998	45.685	51.889	97.574
1998-1999	46.796	53.137	99.933
1999-2000	45.747	52.789	98.536

8.13 Evolutie aantal studenten in het hogescholenonderwijs naar geslacht. Bron: OND.

1. In deze tabel worden de hoofdinschrijvingen in de academische basisopleidingen weergegeven. De vrije studenten zijn niet meer opgenomen.
2. Met ingang van het academiejaar 1999-2000 worden de cijfergegevens voor de aanmaak van de tabellen van het hogescholenonderwijs ontleend aan de Databank Tertiair Onderwijs (DTO). Deze databank vervangt vanaf dan de traditionele gegevensopvraging. De daling van de studentenaantallen in het academiejaar 1999-2000, zichtbaar in de evolutietabel, wordt verklaard door de nieuwe wijze van registratie van IAJ-studenten. In de traditionele opvraging werden IAJ-studenten (Individueel Aangepast Jaarprogramma) vaak dubbel geteld. In DTO worden de IAJ-studenten slechts éénmaal geregistreerd, in het laagste jaar waarin ze zijn ingeschreven. In realiteit stijgt de studentenbevolking in het hogescholenonderwijs in het academiejaar 1999-2000. Deze breuklijn is eenmalig.

Het hogescholenonderwijs telde in het academiejaar 1999-2000 98.536 studenten. De daling (1,4%) is volledig te wijten aan de nieuwe telmethode. In realiteit stijgt de studentenbevolking in het hogescholenonderwijs in het academiejaar 1999-2000 ten opzichte van het vorige academiejaar.

Er waren 71.849 studenten ingeschreven in een opleiding van één cyclus (= 73% van het totaal aantal hogeschoolstudenten) en 26.687 studenten in een opleiding van twee cycli. Het aantal vrouwelijke studenten is gestegen tot 54 % van de totale studentenpopulatie aan de hogescholen.

Vier op vijf volgt evenwel een opleiding van 1 cyclus.

De vrouwen maken 58 % van de totale studentenpopulatie uit in de opleidingen van 1 cyclus.

In de 2 cycli-opleidingen is de verhouding net andersom. Deze opleiding bestaat voor 59% uit mannen.

1 student op 3 volgt les in het studiegebied handelswetenschappen en bedrijfskunde. In de opleidingen van 1 cyclus wordt dit studiegebied door 38 % van de studenten gevolgd; in de 2 cycli-opleidingen door 21%.

Daarnaast is er ook heel wat interesse voor het studiegebied industriële wetenschappen en technologie. Een derde van de studenten in een 2 cycli-opleiding koos voor dit studiegebied.

De hogescholen kunnen voortgezette opleidingen organiseren, die aansluiten bij de basisopleidingen van het hoger onderwijs. In het academiejaar 1999-2000 volgden 1.359 studenten een voortgezette opleiding, 926 studenten de voortgezette lerarenopleiding en 409 studenten de initiële lerarenopleiding van academisch niveau.

2 Universitair onderwijs

De hoofdinschrijvingen in academische basisopleidingen, aanvullende opleidingen, specialisatieopleidingen en de academische initiële lerarenopleiding vormen in 1999-2000 samen het totale studenten-aantal: 63.482 studenten.

Het aantal hoofdinschrijvingen bedroeg 56.740. In deze cijfers zijn de inschrijvingen aan de Koninklijke Militaire School en de Universitaire Faculteit voor Protestantse Godsgeleerdheid niet inbegrepen. Vrouwen maken met 53% de meerderheid uit.

BIJKOMENDE INSCHRIJVINGEN HOGESCHOLENONDERWIJS

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Basisopleidingen en initiële lerarenopleiding	-	-	-
Initiële lerarenopleiding van academisch niveau	180	272	452
Voortgezette lerarenopleiding	11	65	76
Voortgezette opleidingen	2	4	6
Totaal	193	341	534

8.14 Aantal bijkomende inschrijvingen per soort opleiding en naar geslacht in het hogescholenonderwijs, academiejaar 1999-2000. Bron: OND.

STUDENTEN IN HET UNIVERSITAIR ONDERWIJS

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
1993-1994	26.173	24.714	50.887
1994-1995	27.032	25.745	52.777
1995-1996	27.934	27.364	55.298
1996-1997	28.174	28.242	56.416
1997-1998	27.929	28.973	56.902
1998-1999	27.408	29.762	57.170
1999-2000	26.508	30.232	56.740

8.15 Evolutie aantal studenten in het universitair onderwijs naar geslacht. Bron data 1993-1994 tot en met 1998-1999: Vlaamse Interuniversitaire Raad (V.I.R.). Bron data 1999-2000: departement Onderwijs.

- In deze tabel zijn de hoofdinschrijvingen in de academische basisopleidingen opgenomen. In deze cijfers zijn de inschrijvingen aan de Koninklijke Militaire School en de Universitaire Faculteit voor Protestantse Godsgeleerdheid niet inbegrepen.
- Vanaf het academiejaar 1999-2000 worden de studentengegevens verzameld door het departement Onderwijs via de Databank Tertiair Onderwijs (DTO). De vorige jaren was de Vlaamse Interuniversitaire Raad (V.I.R.) verantwoordelijk voor de aanlevering van de gegevens.

BIJKOMENDE INSCHRIJVINGEN UNIVERSITAIR ONDERWIJS

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Basisopleidingen en initiële lerarenopleiding	321	231	552
Aanvullende opleiding GAS	23	9	32
Specialisatieopleiding GGS	23	7	30
Academische initiële lerarenopleiding	817	1.526	2.343
Totaal	1.184	1.773	2.957

8.16 Aantal bijkomende inschrijvingen per soort opleiding en naar geslacht in het universitair onderwijs, academiejaar 1999-2000. Bron: OND.

8.3 Kerncijfers personeel en instellingen

Bestuurs- en onderwijzend personeel buiten de universiteit

Het bestuurs- en onderwijzend personeel dat op de betaalrol van het departement Onderwijs staat is tussen 1990 en 2000 gestegen met 4%, uitgedrukt in fulltime-equivalenten. In fysieke personen bedraagt deze stijging 7%.

De omvang van het bestuurs- en onderwijzend personeel wordt in eerste instantie gestuurd door de leerlingevolucie. Het leerlingenaantal stijgt het sterkst in het buitengewoon basisonderwijs, waar bijgevolg het personeelsbestand het sterkst groeit. In het gewoon secundair onderwijs dalen de leerlingenaantallen, wat leidt tot een kleine daling van het aantal personeelsleden. De evolutie in het hogescholenonderwijs is vertekend doordat de lesopdrachten van gastprofessoren en de mandaatvergoedingen sinds 1995-1996 niet meer in de statistieken opgenomen worden. Toch is ook hier een daling van het aantal personeelsleden merkbaar. Naast de leerlingeffecten spelen echter ook diverse

beleidsbeslissingen een rol. Een algemene trend is de sterke stijging van het aantal tijdelijken (met uitzondering van het deeltijds kunstonderwijs). In het secundair onderwijs werd deze trend nog versterkt door de benoemingsstop die liep van 1 februari 1996 tot 1 januari 1999. Gemiddeld steeg tussen 1990-1991 en 1999-2000 het aandeel van tijdelijken van 18% naar 24%. In het deeltijds kunstonderwijs daalt echter het aandeel van de tijdelijken. Dat heeft natuurlijk veel te maken met de oververtegenwoordiging van tijdelijken die reeds eerder bestond.

De stijgende trend van het aantal tijdelijken in het basis- en secundair onderwijs zal in de toekomst nog versterkt worden door het systeem van vervangingspools dat opgestart werd op 1 september 2000. De poolleden vormen een mobiel lerarenteam dat flexibel in een bepaalde regio wordt tewerkgesteld. In deze pool krijgen leerkrachten een aanstelling voor een volledig schooljaar. Hiermee wil men het beroep van leerkracht aantrekkelijker maken en de werkonzekerheid wegnemen.

BESTUURS- EN ONDERWIJZEND PERSONEEL				
	1990-1991	1993-1994	1996-1997	1999-2000
Gewoon basisonderwijs	40.582	41.398	41.799	44.106
Buitengewoon basisonderwijs	3.882	4.235	4.510	4.862
Gewoon secundair onderwijs	53.944	53.723	54.510	53.524
Buitengewoon secundair onderwijs	4.054	4.055	4.328	4.507
Hogescholenonderwijs	7.961	8.407	7.402	7.516
Secundair onderwijs voor sociale promotie	2.197	2.232	2.275	2.611
Hoger onderwijs voor sociale promotie	394	452	464	500
Deeltijds kunstonderwijs	2.655	2.859	3.050	3.154
Totaal bestuurs- en onderwijzend personeel	115.669	117.361	118.338	120.780
Vastbenoemden	95.014	95.277	92.573	92.290
Tijdelijken	20.655	22.084	25.765	28.490

8.17 Bestuurs- en onderwijzend personeel per niveau, naar statuut in januari, uitgedrukt in budgettaire fulltime-equivalenten. Bij het hogescholenonderwijs werden vanaf het academiejaar 1995-1996 personeelsleden met een mandaatsvergoeding en gastprofessoren niet in de statistieken opgenomen. Bron: OND.

Het succes van de terbeschikkingstelling voorafgaand aan het pensioen (TBS55+) in het basis- en secundair onderwijs, waarbij elke leraar die in dit stelsel stapt dient vervangen te worden, leidt tot een toename van het aantal leerkrachten bij een gelijk aantal leerlingen. De leerkracht die uitstapt wordt immers niet uit de statistieken geschrapt. De extra-omkadering voor onderwijsvoorrangsbeleid en zorgverbreding creëert eenzelfde effect.

De stijging van het aantal fulltime-equivalenten is groter bij de vrouwen dan bij de mannen. De vrouwelijking is het meest uitgesproken in het onderwijs voor sociale promotie (OSP).

Hoe hoger het onderwijsniveau, hoe kleiner het aandeel van de vrouwen. Waar in het gewoon basisonderwijs 78% een vrouw is, daalt dit tot 43% in het hogescholenonderwijs.

Het bestuurs- en onderwijzend personeel wordt steeds ouder. Deze veroudering speelt sterk in het basis-, secundair en hogescholenonderwijs. Vooral de sterke aangroei van de groep 55+ valt hierbij op. Gelet op het succes van de TBS55+ zullen meer en meer mensen uit deze leeftijdscategorie vervangen worden, wat zou moeten leiden tot een hogere vraag naar recent afgestudeerde leerkrachten in de nabije toekomst. Deze tendens is voorlopig al zichtbaar in het secundair onderwijs, waar de categorie 20- tot 29-jarigen opnieuw stijgt.

In het secundair en hoger onderwijs voor sociale promotie en het deeltijds kunstonderwijs spelen bovenstaande problemen niet. Deze niveaus hebben een veel jongere leeftijdsstructuur.

Andere personeels-categorieën buiten de universiteit

In de periode 1990-2000 is er een geleidelijke daling van het niet-onderwijzend personeel, zowel in fysieke personen als in fulltime-equivalenten. Deze daling is praktisch volledig terug te vinden in het gewoon basis- en het gewoon secundair onderwijs. In het gemeenschapsonderwijs wordt immers het administratief, meester-, vak- en dienstpersoneel dat natuurlijk afvloeit, niet vervangen. In realiteit zullen de scholen niettemin een deel van dit personeel vervangen en betalen vanuit hun werkingsmiddelen. Omdat de cijfers enkel de personeelsleden bevatten die door het departement betaald worden, komt dit laatste niet in de gegevens tot uiting.

In het buitengewoon basis- en secundair onderwijs is er dan weer een sterke toename van de andere personeelscategorieën. De toename is wellicht het cumulatief effect van de grote leerlingentoe-namen en de ruimere omkaderingsregels (o.a. voor het paramedisch personeel) in het buitengewoon onderwijs.

Het aandeel van de vrouwen is over alle onderwijs-niveaus heen toegenomen. Tussen 1990 en 2000 steeg het aantal vrouwelijke fulltime-equivalenten met zowat 2%. Ook hier is de stijging het grootst in het OSP, waar de vrouwen trouwens al lange tijd beter vertegenwoordigd zijn dan de mannen.

ANDERE PERSONEELSCATEGORIEËN

	1990-1991	1993-1994	1996-1997	1999-2000
Gewoon basisonderwijs	1.791	1.365	1.203	1.009
Buitengewoon basisonderwijs	795	967	1.289	1.632
Gewoon secundair onderwijs	8.949	7.998	7.368	6.449
Buitengewoon secundair onderwijs	415	518	575	626
Hogescholenonderwijs	1.233	1.212	1.254	1.432
Secundair onderwijs voor sociale promotie	153	141	137	164
Hoger onderwijs voor sociale promotie	11	13	15	15
Deeltijds kunstonderwijs	127	125	122	123
PMS-centra, inspectie, pedagogische begeleiding, semi-internaten,...	2.399	2.249	2.270	2.614
Totaal niet-onderwijzend personeel	15.875	14.588	14.233	14.064
Vastbenoemd	12.687	12.023	11.333	10.891
Tijdelijk	3.188	2.565	2.900	3.173

8.18 Evolutie van de andere personeelscategorieën per niveau, naar statuut in januari, uitgedrukt in budgettaire fulltime-equivalenten, van 1990-1991 tot 1999-2000. Bron: OND

Personeel tewerkgesteld aan de universiteiten

De zes universiteiten hadden op 1 februari 2000 gezamenlijk 15.416,5 voltijdse eenheden personeelsleden in dienst, inclusief het onderzoeks- en technisch personeel van de onderzoeksinstellingen FWO, IWT en VIB dat aan de universiteiten werkt.

Ongeveer de helft wordt betaald via de werkingstoe-lage, de andere helft via andere bronnen. Tussen 1992 en 2000 is het aantal personeelsleden dat betaald wordt via de werkingsuitkeringen nagenoeg constant gebleven (-0,2%). Het aantal personeelsle-den ten laste van andere bronnen is echter met maar liefst 92% toegenomen.

Dit leidde vanzelfsprekend tot een toename in het totale aantal. In vergelijking met 1992 tellen de universiteiten 31% meer personeelsleden.

De daling van het aantal personeelsleden ten laste van de werkingsuitkeringen is voor een groot deel het gevolg van de 'erosie' van de werkingsuitkerin-gen.

De stijging van het personeelsbestand buiten de werkingsuitkeringen is onder meer het gevolg van de sterke stijging van de middelen voor het weten-schappelijk onderzoek.

Het ZAP-bestand aan de Vlaamse universiteiten is onderhevig aan een voortdurende veroudering. In 1992 was bijna een kwart ouder dan 55 jaar, in 2000 bijna een derde. Een grote groep van ZAP-leden nadert de pensioenleeftijd en moet binnenkort vervangen worden.

Ook bij het AAP en het ATP stijgt de gemiddelde leeftijd, maar de situatie is daar veel minder acuut: de groep die de pensioenleeftijd bereikt, is naar verhouding veel kleiner dan bij het ZAP.

In voltijdse eenheden is het aantal vrouwen sinds 1992 met bijna de helft gestegen. In 1992 maakten vrouwen 37% van het personeelsbestand uit, in 2000 is dit toegenomen tot 41%. In geen enkele categorie – met uitzondering van het aandeel vrou-wen in ATP bwu – vindt men de helft vrouwen. Ter vergelijking: bij de nieuwe eerstejaars in 1999 maakten vrouwelijke studenten 54% uit van het totaal. Ook is het opvallend dat vrouwen minder frequent doorgroeien naar de hoogste functies binnen de universiteit.

PERSONEEL AAN DE VLAAMSE UNIVERSITEITEN

	1992	1994	1996	1999	2000
ZAP	2.452,4	2.393,7	2.347,1	2.331,6	2.360,5
AAP	1.592,0	1.597,6	1.687,5	1.712,4	1.755,9
ATP	3.795,7	3.639,3	3.533,1	3.623,1	3.707,6
WP	2.191,6	2.631,9	2.909,1	4.837,4	5.162,7
ATP bwu	1.766,0	2.160,5	2.163,1	2.579,0	2.429,8

8.19 Evolutie van de personeelsbezetting aan de Vlaamse universiteiten per categorie in voltijdse eenheden van 1992 tot 2000. Bron: VI.I.R.

ZAP: zelfstandig academisch personeel;

AAP: assistierend academisch personeel;

ATP: administratief en technisch personeel;

WP: wetenschappelijk personeel;

ATP bwu: administratief en technisch personeel,

bezoldigd buiten de werkingsuitkering.

Onderwijsinstellingen

De gemiddelde schoolgrootte in het gewoon kleuter-onderwijs blijft sinds 1991-1992 vrijwel ongewijzigd. In het buitengewoon kleuteronderwijs stijgt de ge-middelde schoolgrootte van 17 kleuters in het school-jaar 1991-1992 naar 20 kleuters in 1999-2000.

In het gewoon lager onderwijs is de schoolgrootte in dezelfde periode gestegen tot gemiddeld 189 leerlingen. Er is wel een verschil met het buiten-gewoon lager onderwijs. Daar is er een sterkere stijging van de gemiddelde schoolgrootte (van 99 naar 133 leerlingen per school).

De schoolgrootte in het gewoon secundair en het buitengewoon secundair onderwijs groeide met respectievelijk 12% en 21%. Op basis van deze cijfers kan besloten worden dat er zich de laatste jaren een schaalvergroting in het secundair onderwijs heeft voorgedaan.

In het begin van de jaren '90 is een niet te stuiten trend ingezet: het merendeel van de scholen heeft een gemengd karakter gekregen. In zowel het lager als het secundair onderwijs is deze trend overduide-lijk. In het gewoon lager onderwijs zijn nog 38 scholen niet gemengd, in het gewoon secundair onderwijs nog slechts 8.

Klasgrootte

In 1995 en 1999 nam de Vlaamse Gemeenschap deel aan de Third International Mathematics and Science Study (de TIMSS) van de International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

GEMIDDELDE SCHOOLGROOTTE

	1991-1992	1993-1994	1995-1996	1997-1998	1998-1999	1999-2000
Gewoon kleuteronderwijs	113	119	121	117	114	113
Buitengewoon kleuteronderwijs	17	19	20	22	21	20
Gewoon lager onderwijs	182	177	177	184	187	189
Buitengewoon lager onderwijs	99	105	115	125	128	133
Gewoon secundair onderwijs	402	421	444	450	453	449
Buitengewoon secundair onderwijs	115	124	132	136	138	139

8.20 Evolutie van de gemiddelde schoolgrootte naar onderwijsniveau, van 1991-1992 tot 1999-2000. Bron: OND.

De Vlaamse steekproef in TIMSS1995 omvatte 2.979 leerlingen uit het tweede leerjaar van de eerste graad SO at random getrokken uit 141 scholen. Hetzelfde leerjaar werd opnieuw bevraagd in TIMSS1999, ditmaal met een representatieve steekproef van 5.259 leerlingen uit 135 scholen. De datacollectie van beide studies gebeurde tijdens de maand mei. In beide studies zijn de Vlaamse leerlingen even oud (modale leeftijd: 13 jaar).

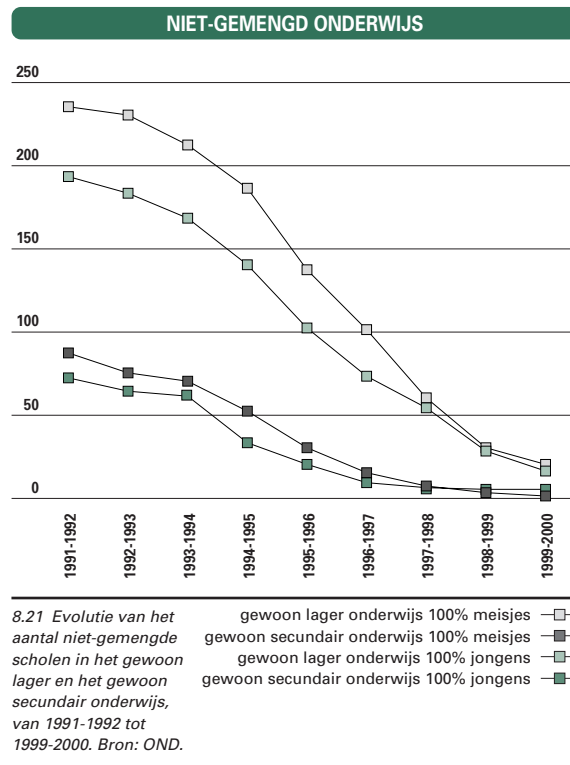
Vlaanderen en Finland hebben met een gemiddelde van 19 leerlingen de kleinste klassen voor wiskunde-onderricht. Over alle landen heen berekend zitten er gemiddeld 31 leerlingen in een klas wiskunde.

Als gekeken wordt naar de spreiding van de leerlingen over de kleine, middelmatige en grote klassen, dan zitten meer Finse leerlingen (66%) in kleine klassen dan Vlaamse leerlingen (58%). Ook deze situatie is eerder uitzonderlijk als gekeken wordt naar het internationale gemiddelde van 17% van de leerlingen in een kleine klas.

Opmerkelijk zijn wel de resultaten in de vijf Zuid-Oost-Aziatische landen die voor wiskunde beduidend beter presteren dan de Vlaamse Gemeenschap. Hun gemiddelde klasgrootte blijkt, ondanks de fraaie resultaten, fors hoger te liggen dan in de Vlaamse Gemeenschap (van 36 leerlingen in Japan tot 42 leerlingen in Zuid-Korea).

Hoewel Europa de kleinste klassen organiseert is het verschil tussen de Vlaamse Gemeenschap en Nederland (gemiddeld 25 leerlingen) toch nog vrij groot. Op basis van de TIMSS1999-steekproef blijkt dat in de Vlaamse Gemeenschap 42% van de leerlingen in wiskundeklassen van 21 tot 35 leerlingen zit en geen enkele leerling in klassen van 36 of meer. Ook hier wijkt ons onderwijssysteem opnieuw af van de internationale trend: over alle onderwijssystemen

heen zit 30% leerlingen in klassen van 36 leerlingen of meer. De grootste klassen vindt men in Zuid-Korea, Taipei en Zuid-Afrika. 85% van de leerlingen zit daar in klassen van meer dan 36 leerlingen.

GEMIDDELDE GROOTTE VAN DE KLASSEN WISKUNDE IN HET TWEEDE LEERJAAR VAN DE EERSTE GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

	GEMIDDELDE KLASGROOTTE	1-20 LEERLINGEN	21-35 LEERLINGEN	36 LEERLINGEN OF MEER
		(% LEERLINGEN)	(% LEERLINGEN)	(% LEERLINGEN)
Vlaamse Gemeenschap	19 (0,4)	58 (3,5)	42 (3,5)	0 (0,0)
Finland	19 (0,3)	66 (3,7)	34 (3,7)	0 (0,0)
Italië	20 (0,3)	55 (3,9)	44 (3,9)	1 (0,0)
Hongarije	21 (0,5)	48 (4,2)	51 (4,1)	1 (0,0)
Bulgarije	22 (0,6)	35 (4,4)	63 (4,8)	2 (1,3)
Letland (LS) r	22 (0,5)	45 (4,2)	55 (4,2)	0 (0,0)
Slovenië	22 (0,3)	29 (3,2)	71 (3,2)	0 (0,0)
Litouwen	23 (0,3)	32 (2,8)	68 (2,8)	0 (0,0)
Roemenië	24 (0,4)	30 (2,9)	65 (3,2)	5 (1,9)
Russische Federatie	24 (0,5)	19 (3,2)	81 (3,2)	0 (0,0)
Tsjechische Republiek r	24 (0,4)	18 (4,2)	82 (4,2)	0 (0,0)
Nederland r	25 (0,5)	13 (4,1)	87 (4,1)	0 (0,0)
Nieuw-Zeeland	25 (0,4)	17 (2,9)	82 (2,8)	1 (0,0)
Slowaakse Republiek	25 (0,4)	15 (2,6)	85 (2,6)	0 (0,2)
Verenigde Staten r	26 (0,7)	21 (2,6)	73 (3,0)	6 (1,4)
Australië	27 (0,3)	9 (2,4)	91 (2,4)	0 (0,0)
Canada	27 (0,3)	11 (2,1)	87 (2,3)	2 (1,0)
Japan	36 (0,2)	1 (0,0)	41 (3,4)	58 (3,3)
Hongkong	37 (0,5)	7 (1,8)	15 (3,0)	78 (3,4)
Singapore	37 (0,3)	1 (0,4)	32 (3,8)	68 (3,8)
Taipei (China)	39 (0,5)	0 (0,0)	14 (2,9)	86 (3,0)
Zuid-Korea	42 (0,5)	0 (0,0)	12 (2,2)	88 (2,2)
Zuid-Afrika r	50 (1,4)	2 (0,8)	14 (2,6)	85 (2,7)
Internationaal gemiddelde	31 (0,1)	17 (0,4)	53 (0,6)	30 (0,4)

8.22 Gemiddelde grootte van de klassen wiskunde in het tweede leerjaar van de eerste graad secundair onderwijs - schooljaar 1998-1999. Bron: OND, IEA.

r: de antwoorden zijn slechts van toepassing op 70-84% van de leerlingen.

s: de antwoorden zijn slechts van toepassing op 50-69% van de leerlingen.

() : de standaardfouten staan tussen haakjes.

8.4 Middelen

Budgettaire evolutie

1 Globaal budget

De Vlaamse onderwijsbegroting *sensu stricto*, uitgedrukt in beschikbare beleidskredieten, bedroeg voor 2000 262,7 miljard frank. Dit komt neer op 42% van de totale Vlaamse begrotingsmiddelen en betekent sinds 1989 een gemiddelde nominale stijging met 3,9% per jaar. De (ontwerp)begroting 2001 bedraagt 275,5 miljard, of een stijging met 12,8 miljard of 4,9% ten opzichte van 2000.

Een berekening volgens de geldende OESO-normering waarbij, naast de financiële inspanning van de Vlaamse overheid, ook de supplementaire onderwijsbudgetten van de gemeenten en provincies in rekening worden gebracht, resulteerde in 1997 in een onderwijsinspanning van 4,8% van het Bruto Binnenlands Product Vlaanderen.

Daarmee haalt het Vlaamse onderwijsbeleid haar doelstelling om op vergelijkbaar niveau te blijven met de haar omliggende landen.

Duitsland besteedt 4,5% van zijn BBP aan onderwijs, Luxemburg 4,2%, Nederland 4,3% en het Verenigd Koninkrijk 4,6%. Frankrijk besteedt met 5,8% wel méér aan onderwijs dan Vlaanderen.

2 Vlaams onderwijsbudget per niveau

Het aandeel van het gewoon secundair onderwijs in het totale onderwijsbudget daalde van 40,7% in 1998 naar 38,6% in 2000.

Het aandeel van het gewoon basisonderwijs steeg met 0,5% naar 25,2%.

Het verschil tussen het gewoon secundair en het gewoon basisonderwijs wordt dus kleiner, maar blijft nog altijd substantieel.

3 Kostprijs per leerling/student

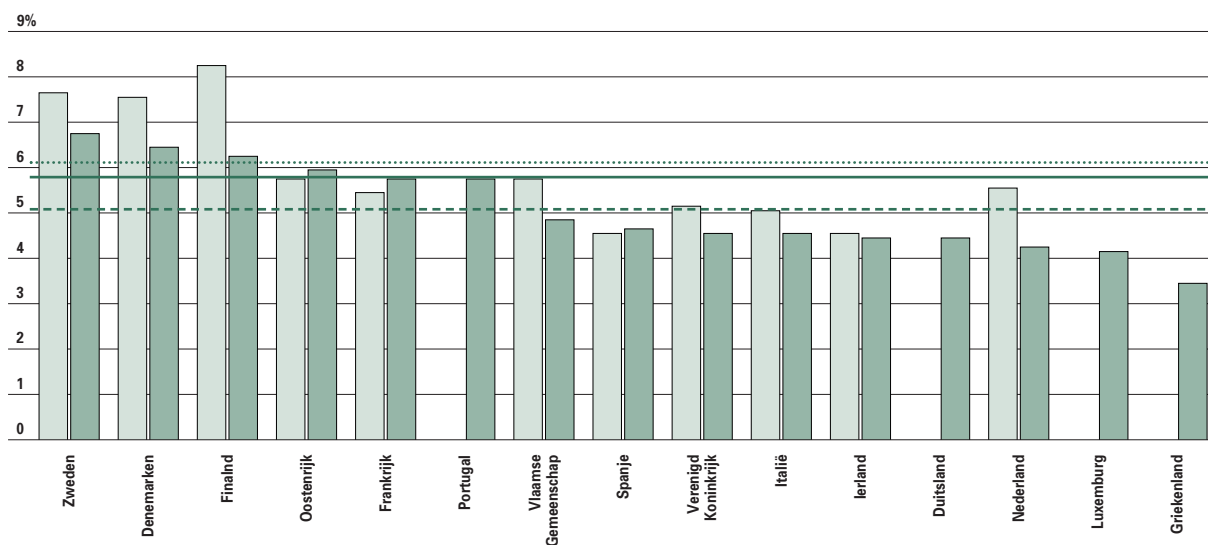
Wanneer we de kostprijs per leerling/student in internationaal perspectief plaatsen en vergelijken met EU-landen, blijkt dat enkel de relatieve overheidskost per leerling in het secundair onderwijs boven het EU-landengemiddelde uitkomt.

Een leerling in het secundair onderwijs kost de Vlaamse overheid 6.938 US dollarequivalenten of 1.479 US dollar boven het EU-landengemiddelde. In het hoger onderwijs kost een student de overheid ongeveer evenveel als het EU-landengemiddelde, maar minder dan het OESO-landengemiddelde. Enkel Oostenrijk en Denemarken besteden op alle onderwijsniveaus meer per leerling/student dan het

ONDERWIJSBEGROTING												
ONDERWIJSBEGROTING	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Lopende prijzen	172.488	177.039	189.445	202.779	212.210	224.345	230.500	235.806	240.710	246.252	254.398	262.693
Constante prijzen	172.488	170.932	177.038	184.893	188.172	194.197	196.592	196.975	197.794	200.425	204.737	206.042
% stijging (lopende prijzen)		2,6	7,0	7,0	4,7	5,7	2,7	2,3	2,1	2,3	3,3	3,3
% stijging (constante prijzen)		-0,9	3,6	4,4	1,8	3,2	1,2	0,2	0,4	1,3	2,2	0,6

8.23 Evolutie van de onderwijsbegroting, van 1989 tot 2000 (beleidskredieten) in miljoenen. Bron: OND.

OVERHEIDSUITGAVEN VOOR ONDERWIJS

8.24 Overheidsuitgaven voor onderwijs als percentage van het BBP, BBPV, internationale vergelijking (1992 en 1997). Bron: OND, OESO.

EU-landengemiddelde 1992 1992
 OESO-landengemiddelde 1992 1997
 EU- en OESO-landengemiddelde 1997 - - -

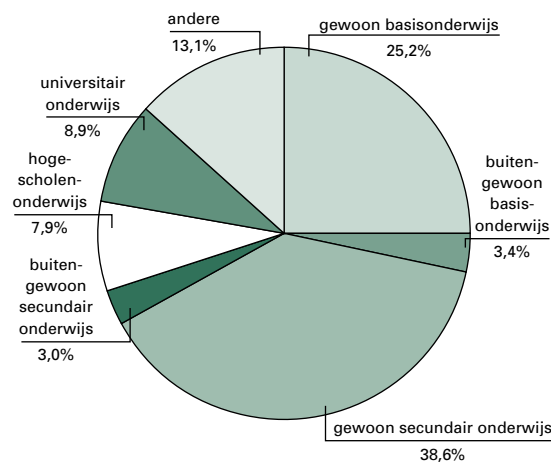
EU-gemiddelde, terwijl Spanje het enige EU-land is dat op alle niveaus onder dat gemiddelde blijft.

Studiekosten voor ouders

1 Studiekosten in het basisonderwijs

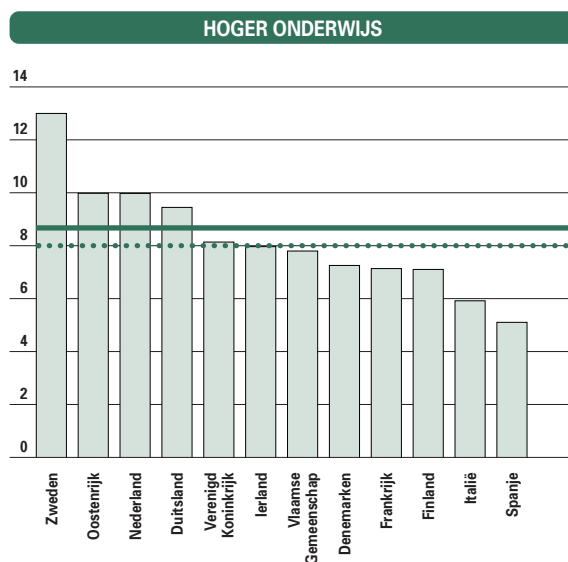
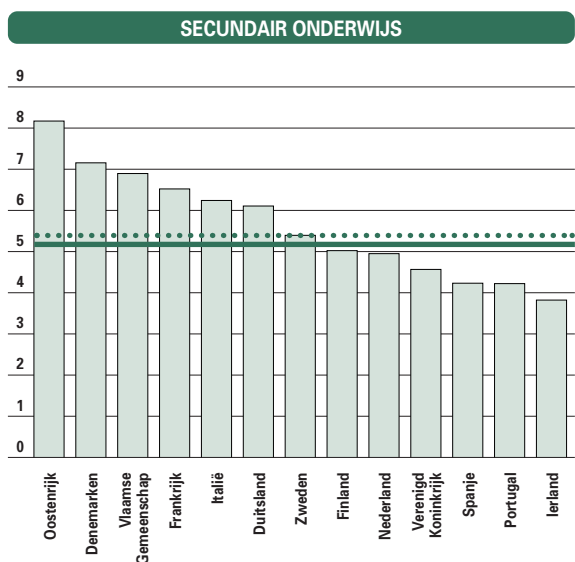
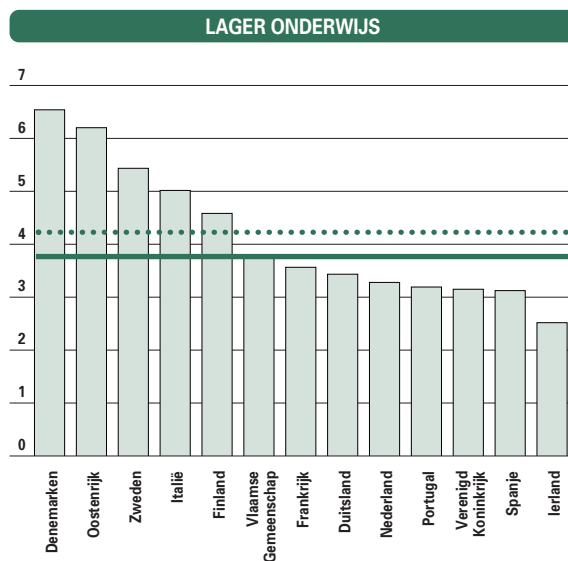
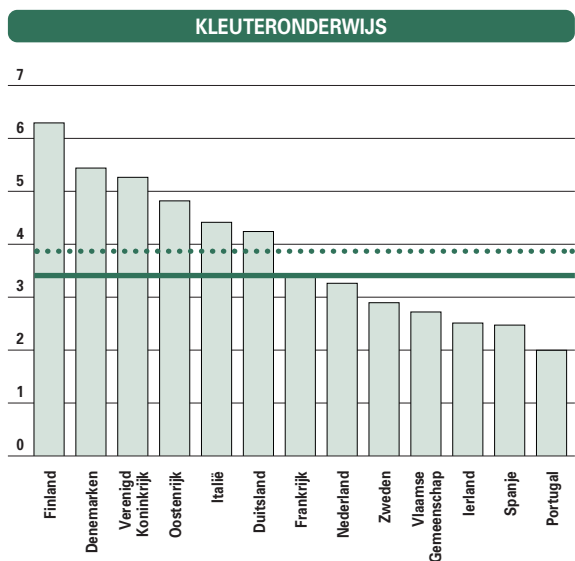
Uit recent onderzoek blijkt dat een gezin per schooljaar gemiddeld 12.000 frank schoolkosten betaalt voor een kind in de basisschool (schooljaar 1998-1999). Tien jaar geleden was dat 5.000 frank minder. De gemiddelde schoolkosten variëren per kind en per leerjaar van een goede 7.000 frank in de eerste kleuterklas tot bijna 19.000 frank in het 6de leerjaar van de lagere school. Omgerekend over de negen leerjaren van de basisschool is dat gemiddeld meer dan 12.000 frank per kind per leerjaar. Bovenop deze schoolkosten komen nog andere schooluitgaven: eten en drinken op school, voor- en naschoolse opvang en activiteiten die de school buiten de lessen organiseert. Gemiddeld moeten de gezinnen per schooljaar en per kind in de basisschool bovenop de strikte schoolkosten nog eens meer dan 7.000 frank betalen. Samen is dat 19.000 Belgische frank per schooljaar. Tien jaar geleden werd een gelijksoortig onderzoek uitgevoerd. Intussen blijken de schoolkosten in de basisschool verdubbeld. Dat is een werkelijke stijging van 68%, als we de inflatie van 26% over

ONDERWIJSBUDGET

8.25 Procentuele verdeling onderwijsbudget per onderwijsniveau 2000. Bron: OND.

de periode van 10 jaar erin verrekenen. Hierbij moet wel een kanttekening gemaakt worden: het huidige onderzoek gebeurde veel preciezer en betrouwbaarder dan 10 jaar eerder. De onderzoekers namen niet alleen – meteen na de duurste schoolmaand september – vragenlijsten af van directies en ouders, maar verwerkten ook de gegevens van uitgavenboekjes die gezinnen een jaar lang bijhielden. Schooluitgaven bijvoorbeeld

8.26 De overheidskost per leerling/student in het kleuter-, lager, secundair en hoger onderwijs (1997), x 1000 US\$. Bron: OND, OESO.

EU-landengemiddelde
OESO-landengemiddelde —

betalen zij het vaakst in de lente: tot gemiddeld 4.780 frank voor een meerdaagse uitstap op het eind van de basisschool. Door de nauwkeurigheid van het onderzoek van de schoolkosten is het beeld allicht realistischer dan de data van 1988-1989.

2 Studiekosten in het hoger onderwijs

Een jaar hoger onderwijs kost al gauw meer dan 100.000 frank. Een kotstudent kost 140.000 à 150.000 frank, een thuiswonende student 70.000 à 90.000 frank.

Globaal beschouwd is een jaar hogeschool met 2 cycli duurder dan een jaar universiteit: een jaar universiteit is dan weer duurder dan een jaar hogeschool met 1 cyclus. De belangrijkste posten zijn huur van de studentenkamer, vervoer, inschrijving, informaticamateriaal en cursussen.

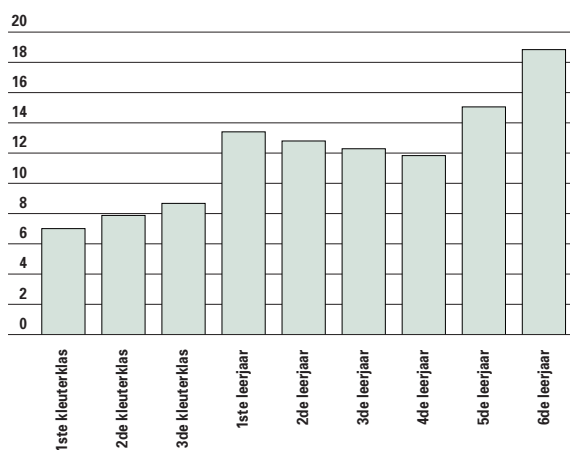
In vergelijking met het academiejaar 1986-1987 zijn de studiekosten gestegen met 60 tot 90%, afhankelijk van het feit of de student op kot gaat en afhankelijk van het type onderwijs. Na uitzuivering van de inflatie is de studiekost in het hoger onderwijs met 35 à 62% gestegen.

HOEVEEL KOST EEN LEERLING IN DE BASISCHOOL?

	KLEUTER- ONDERWIJS	LAGER ONDERWIJS
Vervoer van en naar school	4.443	3.940
Schooluitstappen (studie- en culturele uitstappen, schoolreizen, meerdaagse reizen, zwemmen,...)	564	3.314
Niet-duurzaam schoolmateriaal (schoolboeken, fotokopieën, schriften, nieuwjaarsbrief, mappen, schoolagenda, schrijf- en tekengerief, tijdschriften,...)	768	2.591
Eenmalige uitgaven of kosten (schoolfeestje, klasfoto, tombola, cadeau, verjaardag,...)	1.545	2.085
Duurzaam schoolmateriaal (boekentas, rekenmachine, turnzak, woordenboeken, muziekinstrumenten, atlas,...)	401	1.473
Schoolgebonden kleding (gym- en sportkleding, schort, zwempak,...)	254	755
Totaal	7.975	14.158

8.27 Gemiddelde kosten per uitgavenrubriek voor het kleuter- en het lager onderwijs in Belgische frank in het schooljaar 1998-1999. Bron: OND, HIVA, RUG.

STUDIEKOSTEN IN HET GEWOON BASISONDERWIJS

8.28 Jaarlijkse studiekosten in het gewoon basisonderwijs uitgedrukt in Belgische frank, in het schooljaar 1998-1999, x 1.000. Bron: OND, HIVA, RUG.

De belangrijkste verschuivingen hebben hier betrekking op een substantiële verhoging van de inschrijvingsgelden naast het feit dat steeds meer studenten beschikken over een eigen PC. Bovendien besteden pendelstudenten nu aanzienlijk meer aan vervoerskosten (deels wegens het toegenomen gebruik van de wagen, deels ook wegens de toegenomen afstanden). Tenslotte zijn de huuruitgaven bij de kotstudenten toegenomen met maar liefst de helft, bovenop de inflatie.

JAARLIJKSE STUDIEKOST IN HET HOGER ONDERWIJS

ONDERWIJSTYPE	KOTSTUDENT	NIET-KOTSTUDENT	GEWOGEN GEMIDDELDE STUDIEKOST
Hogescholenonderwijs, 1 cyclus	143.077	77.790	97.800
Hogescholenonderwijs, 2 cycli	154.444	93.392	116.400
Hogescholenonderwijs, gewogen gemiddelde ¹	146.850	81.973	103.201
Universitair onderwijs	139.485	67.827	108.951

8.29 Jaarlijkse studiekost in het hoger onderwijs - uitgedrukt in Belgische frank, academiejaar 1998-1999. Bron: OND, HIVA, RUG.

1. Simultane weging naar type hogeschool (1 of 2 cycli) en verblijfssituatie (al dan niet kotstudent).

EVOLUTIE JAARLIJKSE STUDIEKOST IN HET HOGER ONDERWIJS

ONDERWIJSTYPE	1986-1987	1998-1999	BRUTO-STIJGING	STIJGING BOVEN INFLATIE	
Hogescholenonderwijs	Niet-kotstudenten	41.900	79.743	90,3%	62,8%
	Kotstudenten	85.887	141.325	64,5%	37,0%
Universitair onderwijs	Niet-kotstudenten	41.706	67.790	62,5%	35,0%
	Kotstudenten	79.950	135.337	69,3%	41,8%

8.30 Evolutie van de jaarlijkse studiekosten in het hoger onderwijs - vergelijking academiejaar 1986-1987 met academiejaar 1998-1999 in Belgische frank. Bron: OND, HIVA, RUG.

8.5 Onderwijsresultaten

Leerprestaties wiskunde en wetenschappen

Het eerste luik van de derde internationale studie wiskunde en wetenschappen -TIMSS1999- laat enerzijds toe de Vlaamse leerprestaties wiskunde en wetenschappen te evalueren in de brede context van 37 landen. Het tweede belangrijk luik is evenwel de TIMSS-trendstudie die een vergelijking mogelijk maakt van de leerprestaties tussen 1995 en 1999.

Aangezien kwaliteitsbewaking een permanent proces is en geen momentopname, zijn trendindicatoren beleidsmatig zeer relevant: ze laten immers toe veranderingen in leerresultaten te meten.

1 Gemiddelde leerprestaties wiskunde en wetenschappen

De Vlaamse Gemeenschap heeft zich voor wiskunde bijzonder gunstig weten te plaatsen.

Ons onderwijssysteem wordt in de rangschikking alleen maar voorafgegaan door vijf Zuid-Oost-Aziatische landen die statistisch significant beter presteren: Singapore, Zuid-Korea, Taipei, Hongkong en Japan. De Vlaamse Gemeenschap scoort ook merkkelijk hoger dan alle andere Europese deelnemers, behalve één: Nederland (zevende). Het verschil met de Vlaamse Gemeenschap is net niet significant.

Bij de groep van veertien deelnemende OESO-landen is de Vlaamse Gemeenschap derde na Zuid-Korea en Japan. Engeland en Italië vallen uit de top 10 en halen maar net het internationaal gemiddelde. Belangrijk is ook te melden dat de Vlaamse leerlingen gemiddeld jonger zijn dan die uit de top 5-landen.

Voor wetenschappen profileert de Vlaamse Gemeenschap (12de gerangschikt) zich ook sterk. Net zoals bij wiskunde scoren maar vijf landen significant beter: Taipei, Singapore, Hongarije, Japan en Zuid-Korea. Statistisch significante verschillen zijn er niet

tussen Vlaanderen, de zes landen die eraan vooraf gaan en de vijf eronder. Voor wetenschappen zijn de Vlaamse scores evenwel statistisch significant hoger dan die van de overige éénentwintig landen.

In de groep van OESO-landen is de Vlaamse Gemeenschap negende.

2 Trends in gemiddelde leerprestaties

Deze indicator vergelijkt de gemiddelde leerprestaties wiskunde en wetenschappen tussen 1995 en 1999 en situeert ze in de context van vijftwintig landen.

De Vlaamse Gemeenschap boekt tussen 1995 en 1999 een niet significante winst in leerprestaties wiskunde. Deze situatie is vergelijkbaar met die van Nederland.

Over alle landen heen nemen de gemiddelde prestaties matig en niet significant toe. Tussen de landen vormen zich evenwel verschillende clusters: drie landen doen het in 1999 merkkelijk beter dan in 1995 (Letland, Canada en Cyprus). In meer dan de helft van de landen is de groei of het verlies aan leerwinst niet significant. Eén enkel onderwijssysteem (de Tsjechische Republiek, één van de koplopers in TIMSS95) gaat er zwaar op achteruit.

Voor wetenschappen is de vooruitgang van het Vlaamse cijfer en van het internationale cijfer niet statistisch significant.

Dezelfde internationale tendens als bij wiskunde komt ook bij wetenschappen tot uiting: vier landen boeken een sterke leerwinst (Letland, Litouwen, Canada en Hongarije). Bij de meeste van de landen is de winst, of soms ook het verlies in leerprestaties wetenschappen, statistisch niet significant. Eén onderwijssysteem gaat er zwaar op achteruit (Bulgarije).

Voor de hoogscorende landen in TIMSS95 is het uiteraard moeilijker om in 1999 significant te stijgen dan voor landen die in 1995 middelmatig of zwak presteerden.

Gelet op de reeds hoge scores in TIMSS95 is het niet verwonderlijk dat de Vlaamse Gemeenschap zowel voor wiskunde als voor wetenschappen er statistisch niet significant op vooruit gaat. Dit geldt ook voor Nederland.

Twee landen presteren in 1999 zowel voor wiskunde als voor wetenschappen duidelijk beter dan in 1995: Letland en Canada. Twee landen halen in 1999 merkelijk lagere resultaten dan in 1995: de Tsjechische Republiek voor wiskunde en Bulgarije voor wetenschappen.

3 De gemiddelde leerprestaties opgesplitst naar meisjes en jongens

Eén van de actuele strategische doelstellingen van het onderwijsbeleid bestaat erin de dualiteit te bestrijden, onder meer door de kansenongelijkheid op te heffen tussen meisjes en jongens. Deze indicator stelt de gemiddelde leerprestaties wiskunde en

wetenschappen voor van meisjes en jongens in TIMSS99.

Voor wiskunde scoren de Vlaamse meisjes beter dan de jongens. Het verschil van 4 scorepunten is evenwel niet significant.

Internationaal (over alle landen heen berekend) is er een beperkt, maar toch statistisch significant verschil in het voordeel van de jongens. Enkel in vier landen is het verschil duidelijk in het voordeel van de jongens (Israël, de Tsjechische Republiek, Iran en Tunesië).

Voor wetenschappen doen de Vlaamse jongens het beter dan de meisjes. Het verschil van 15 scorepunten is evenwel alweer niet significant.

Over alle landen heen berekend scoren de jongens echter wel significant beter. Deze trend manifesteert zich duidelijk in bijna de helft van alle participerende onderwijssystemen.

Deze internationale trend voor wetenschappen is duidelijk minder gunstig: in een aantal hooggeïndustrialiseerde landen zullen de beleidsinstanties

AANTAL LEERLINGEN/STUDENTEN DIE EEN DIPLOMA, GETUIGSCHRIFT OF ATTEST BEHAALDEN

GEWOON SECUNDAIR ONDERWIJS		JONGENS	MEISJES	TOTAAL
Derde graad				
2de leerjaar van de 3de graad	Diploma van secundair onderwijs ASO	11.022	14.214	25.236
	Diploma van secundair onderwijs TSO	10.681	8.692	19.373
	Diploma van secundair onderwijs KSO	477	687	1.164
	Studiegetuigschrift 2de leerjaar van de 3de graad BSO	7.438	7.013	14.451
3de leerjaar van de 3de graad	Studiegetuigschrift 3de leerjaar van de 3de graad TSO	1.013	783	1.796
	Studiegetuigschrift 3de leerjaar van de 3de graad KSO	25	28	53
	Studiegetuigschrift 3de leerjaar van de 3de graad BSO	173	183	356
	Diploma van secundair onderwijs (na het 3de lj. van de 3de graad BSO)	4.512	4.625	9.137
HOGESCHOLENONDERWIJS		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Eén cyclus		5.999	10.221	16.220
Tweede cyclus van twee		2.676	1.642	4.318
UNIVERSITAIR ONDERWIJS		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Academische opleiding 2de cyclus		4.344	4.723	9.067

8.31 Aantal leerlingen/studenten die een diploma, getuigschrift of attest behaalden op het einde van het schooljaar 1998-1999 naar onderwijsniveau en geslacht. Bron: OND.

WISKUNDERENDEMENT EN GEMIDDELDE LEEFTIJD

DE LANDEN	GEMIDDELDE SCHAALSCORE	GEMIDDELDE LEEFTIJD
Singapore*	604 (6,3) ▲	14,4
Zuid-Korea*	587 (2,0) ▲	14,4
Taipei (China)	585 (4,0) ▲	14,2
Hongkong* °	582 (4,3) ▲	14,2
Japan*	579 (1,7) ▲	14,4
Vlaamse Gemeenschap*	558 (3,3) ▲	14,1
Nederland* °	540 (7,1) ▲	14,2
Slowaakse Republiek*	534 (4,0) ▲	14,3
Hongarije*	532 (3,7) ▲	14,4
Canada*	531 (2,5) ▲	14,0
Slovenië*	530 (2,8) ▲	14,8
Russische Federatie*	526 (5,9) ▲	14,1
Australië*	525 (4,8) ▲	14,3
Finland	520 (2,7) ▲	13,8
Tsjechische Republiek*	520 (4,2) ▲	14,4
Maleisië	519 (4,4) ▲	14,4
Bulgarije*	511 (5,8) ▲	14,8
Letland* #	505 (3,4) ▲	14,5
Verenigde Staten*	502 (4,0) ▲	14,2
Engeland* °	496 (4,1) ●	14,2
Nieuw-Zeeland*	491 (5,2) ●	14,0
Litouwen* #	482 (4,3) ●	15,2
Italië*	479 (3,8) ●	14,0
Cyprus*	476 (1,8) ▼	13,8
Roemenië*	472 (2,8) ●	14,8
Moldavië	469 (3,9) ▼	14,4
Thailand	467 (5,1) ▼	14,5
Israël* □	466 (3,9) ▼	14,1
Tunesië	448 (2,4) ▼	14,8
Republiek Macedonië	447 (4,2) ▼	14,6
Turkije	429 (4,3) ▼	14,2
Jordanië	428 (3,6) ▼	14,0
Iran*	422 (3,4) ▼	14,6
Indonesië	403 (4,9) ▼	14,6
Chili	392 (4,4) ▼	14,4
Filippijnen	345 (6,0) ▼	14,1
Marokko	337 (2,6) ▼	14,2
Zuid-Afrika*	275 (6,8) ▼	15,5
Internationaal gemiddelde	487 (0,7)	14,4

8.32 Gemiddeld wiskunderendement en gemiddelde leeftijd van de leerlingen (TIMSS1999). Bron: OND, I.E.A.

* De landen die meededen aan TIMSS1995 en TIMSS1999 worden met een sterretje aangeduid.

▲ Gemiddelde significant hoger dan het internationaal gemiddelde.

● Geen significant verschil tussen het gemiddelde en het internationaal gemiddelde.

▼ Gemiddelde significant lager dan het internationaal gemiddelde.

() De standaardfouten staan tussen haakjes. Omdat de resultaten naar boven afgerond worden, kunnen bepaalde totalen als inconsistent overkomen.

° Voldeden aan alle voorwaarden inzake steekproeftrekking na opname van reservescholen.

De coverage van de nationale populatie stemt niet helemaal overeen met de internationale populatie.

□ De coverage van de nationale populatie is minder dan 90% van de verwachte nationale onderzoekspopulatie.

RENDEMENT WETENSCHAPPEN EN GEMIDDELDE LEEFTIJD

DE LANDEN	GEMIDDELDE SCHAALSCORE	GEMIDDELDE LEEFTIJD
Taipei (China)	569 (4,4) ▲	14,2
Singapore*	568 (8,0) ▲	14,4
Hongarije	552 (3,7) ▲	14,4
Japan*	550 (2,2) ▲	14,4
Zuid-Korea*	549 (2,6) ▲	14,4
Nederland* °	545 (6,9) ▲	14,2
Australië	540 (4,4) ▲	14,3
Tsjechische Republiek*	539 (4,2) ▲	14,4
Engeland* °	538 (4,8) ▲	14,2
Finland	535 (3,5) ▲	13,8
Slowaakse Republiek*	535 (3,3) ▲	14,3
Vlaamse Gemeenschap* °	535 (3,1) ▲	14,1
Slovenië*	533 (3,2) ▲	14,8
Canada*	533 (2,1) ▲	14,0
Hongkong* °	530 (3,7) ▲	14,1
Russische Federatie*	529 (6,4) ▲	14,4
Bulgarije*	518 (5,4) ▲	14,8
Verenigde Staten*	515 (4,6) ▲	14,2
Nieuw-Zeeland*	510 (4,9) ▲	14,0
Letland* #	503 (4,8) ●	14,5
Italië*	493 (3,9) ●	14,0
Maleisië	492 (4,4) ●	14,4
Litouwen* #	488 (4,1) ?	15,2
Thailand*	482 (4,0) ●	14,5
Roemenië*	472 (5,8) ●	14,8
Israël* □	468 (4,9) ▼	14,1
Cyprus	460 (2,4) ▼	13,8
Moldavië	459 (4,0) ▼	14,4
Republiek Macedonië	458 (5,2) ▼	14,6
Jordanië	450 (3,8) ▼	14,0
Iran*	448 (3,8) ▼	14,6
Indonesië	435 (4,5) ▼	14,6
Turkije	433 (4,3) ▼	14,2
Tunesië	430 (3,4) ▼	14,8
Chili	420 (3,7) ▼	14,4
Filippijnen	345 (7,5) ▼	14,1
Marokko	323 (4,3) ▼	14,2
Zuid-Afrika*	243 (7,8) ▼	15,5
Internationaal gemiddelde	488 (0,7)	14,4

8.33 Gemiddeld rendement voor wetenschappen en gemiddelde leeftijd van de leerlingen (TIMSS1999). Bron: OND, I.E.A.

* De landen die meededen aan TIMSS1995 en TIMSS1999 worden met een sterretje aangeduid.

▲ Gemiddelde significant hoger dan het internationaal gemiddelde.

● Geen significant verschil tussen het gemiddelde en het internationaal gemiddelde.

▼ Gemiddelde significant lager dan het internationaal gemiddelde.

() De standaardfouten staan tussen haakjes. Omdat de resultaten naar boven afgerond worden, kunnen bepaalde totalen als inconsistent overkomen.

° Voldeden aan alle voorwaarden inzake steekproeftrekking na opname van reservescholen.

De coverage van de nationale populatie stemt niet helemaal overeen met de internationale populatie.

□ De coverage van de nationale populatie is minder dan 90% van de verwachte nationale onderzoekspopulatie.

nog veel inspanningen moeten doen om de achterstand van de meisjes voor wetenschappen weg te werken.

4 Trends opgesplitst naar meisjes en jongens

Deze indicator toont de trends in gemiddelde leerprestaties wiskunde en wetenschappen van de meisjes en de jongens tussen 1995 en 1999.

In de Vlaamse Gemeenschap verbeteren zowel de meisjes (+ 3 scorepunten) als de jongens (+ 2 scorepunten) hun leerprestaties wiskunde met nagenoeg hetzelfde aantal punten. In beide gevallen is de toename niet significant.

Ook internationaal is de toename niet significant. Behalve in de Tsjechische Republiek (significant verlies voor de beide seksen) en Zuid-Korea (significante winst voor de meisjes) zijn er noch voor de meisjes, noch voor de jongens opvallende evoluties te melden in leerprestaties wiskunde tussen 1995 en 1999.

Zowel de Vlaamse meisjes als de jongens gaan er voor wetenschappen lichtjes op vooruit (telkens met 2 scorepunten). In beide gevallen is de rendementswinst kleiner dan het internationaal gemiddelde en niet significant.

Over alle landen heen is er tussen 1995 en 1999 een duidelijke toename in leerprestaties wetenschappen van de meisjes. De jongens daarentegen scoren niet significant beter.

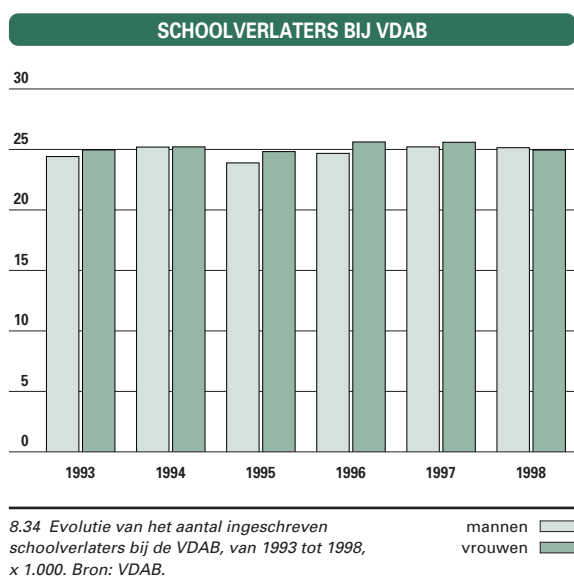
8.6 Oriëntatie op de arbeidsmarkt

Schoolverlaters naar de arbeidsmarkt

Het aantal inschrijvingen van schoolverlaters bij de VDAB is in 1998 lichtjes gedaald (-1,4%). Deze daling komt hoofdzakelijk op rekening van de vrouwen (-2,5%).

Het aantal inschrijvingen bij de lager geschoolden (lager en eerste graad secundair onderwijs) is toegenomen, in tegenstelling met de hoger geschoolden (universitair en hogescholenonderwijs). Vooral het aantal inschrijvingen bij de universitair is sterk gedaald.

Het aantal uitschrijvingen van schoolverlaters is in 1999 lichtjes toegenomen. Ook bij de lager geschoolden steeg het aantal uitschrijvingen, dit zowel procentueel als in absolute aantallen. Het procentueel aantal uitschrijvingen steeg eveneens voor werkzoekenden met een diploma van het secundair of hogescholenonderwijs.

Jeugdwerkloosheid en tewerkstelling bij jongeren

Wanneer men de Vlaamse jeugdwerkloosheid internationaal vergelijkt, ziet men dat het Vlaamse Gewest een gunstige positie inneemt: 8,5% van de 20- tot 24-jarigen is werkloos, enkel Oostenrijk, Nederland, Denemarken en Portugal doen beter. De jeugdwerkloosheid wordt natuurlijk beïnvloed door de vraag op de arbeidsmarkt.

De werkloosheid van de totale bevolking (25-64 jaar) bedraagt in 1998 5%. Het is duidelijk dat jongeren het door hun gebrek aan ervaring moeilijker hebben op de arbeidsmarkt dan de gemiddelde werkzoekende.

De evolutie in de periode 1994-1998 is voor alle beschouwde landen, met uitzondering van Zweden, Griekenland en Italië positief. De werkloosheid bij de 20- tot 24-jarigen daalt systematisch. In Spanje, Denemarken, Finland en Ierland is zelfs sprake van een aanzienlijke daling.

Men verwacht dat de werkloosheid daalt naarmate de jongeren hoger geschoold zijn. Deze relatie tekent zich in heel wat landen duidelijk af, onder meer in het Vlaamse Gewest en België als geheel. Opvallend is dat in Italië en Griekenland de werkloosheid het hoogst is bij jongeren met een diploma van universitair niveau. Als we het Vlaamse Gewest in internationale context plaatsen, stellen we vast dat jongeren die een diploma uit het hoger onderwijs kunnen voorleggen relatief weinig problemen ondervinden. De groep van afgestudeerden op universitair niveau telt 3,1% werklozen, enkel in Zweden ligt dit cijfer lager. Bij de afgestudeerden uit het hoger onderwijs van één cyclus is 4% niet tewerkgesteld, binnen deze groep lopen enkel Portugese jongeren minder kans op werkloosheid.

Een diploma secundair wordt vaak beschouwd als een minimum startkwalificatie. 7,7% van de jongeren die de arbeidsmarkt op gaan met een diploma

AANDEEL INSCHRIJVINGEN PER STUDIENIVEAU

	% MANNEN							% VROUWEN							% TOTAAL						
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
LO	5,2	4,6	4,3	4,8	5,0	5,2	5,5	3,0	2,9	2,4	2,7	2,6	2,7	2,8	4,0	3,7	3,3	3,7	3,8	4,0	4,1
LS	17,3	13,8	12,1	12,3	11,9	11,5	12,1	10,1	8,6	7,8	8,3	7,9	7,6	7,7	13,3	11,2	9,9	10,3	9,8	9,5	9,9
HS	45,9	43,4	43,4	45,4	46,4	49,4	49,9	48,1	43,3	41,3	42,2	41,9	42,7	42,3	47,1	43,4	42,3	43,7	44,1	46,0	46,0
HOBU	22,8	28,5	30,0	27,8	27,3	24,8	24,0	29,4	35,4	38,3	36,6	37,1	36,7	36,8	26,5	32,0	34,2	32,3	32,3	30,8	30,6
UNIV	8,9	9,7	10,2	9,6	9,3	9,1	8,4	9,4	9,8	10,3	10,3	10,5	10,3	10,4	9,2	9,7	10,3	10,0	9,9	9,7	9,4

8.35 Evolutie van de VDAB-inschrijvingen als werkzoekende schoolverlater: procentueel aandeel per studieniveau, van 1992 tot 1998. Bron: VDAB.

AANDEEL VAN DE UITSTROOM PER STUDIENIVEAU

	% MANNEN							% VROUWEN							% TOTAAL						
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
LO	62,6	56,2	55,4	52,3	46,4	53,3	58,3	52,9	48,5	43,4	41,3	43,8	43,1	48,6	58,5	53,2	51,1	48,3	43,0	49,8	55,0
LS	70,5	65,8	66,5	61,3	58,9	67,6	72,0	55,4	51,2	49,2	47,5	46,0	53,1	58,7	64,1	60,1	59,7	55,6	53,6	61,7	66,7
HS	83,0	78,0	81,5	78,0	78,1	84,5	84,2	74,3	69,8	71,4	68,7	70,2	77,3	79,8	78,0	73,8	76,6	73,4	74,2	81,1	82,1
HOBU	84,7	80,8	85,0	84,1	86,3	90,5	87,8	89,3	85,5	85,2	83,9	84,0	89,8	91,6	87,5	83,4	85,1	84,0	84,9	90,1	91,3
UNIV	83,3	76,4	79,6	79,3	81,5	86,9	84,9	83,2	76,8	79,8	78,3	79,5	85,9	86,4	83,2	76,6	79,7	78,8	80,4	86,3	85,8

8.36 Evolutie van de VDAB-uitschrijvingen als werkzoekende schoolverlater: procentueel aandeel ten opzichte van de inschrijvingen per studieniveau, toestand in juni volgend op het jaar van het schoolverlaten, van 1993 tot 1999. Bron: VDAB.

VDAB -INSCHRIJVINGEN EN UITSCHRIJVINGEN PER STUDIEGEBIED (1)

		MANNEN		VROUWEN	
		INGESCHREVEN	UITGESCHREVEN	INGESCHREVEN	UITGESCHREVEN
		1998	1999	1998	1999
Hogescholenonderwijs (1 cyclus)	Industriële wetensch. en technologie	1.146	93%	268	86%
	Handelwetensch. en bedrijfskunde	1.683	93%	2.494	95%
	Biotechniek	39	95%	(2)	(2)
	Gezondheidszorg	328	93%	1.418	95%
	Sociaal-agogisch werk	338	88%	1.089	93%
	Onderwijs	623	90%	2.450	89%
Hogescholenonderwijs (2 cycli)	Industriële wetensch. en technologie	853	96%	230	94%
	Handelwetensch. en bedrijfskunde	203	92%	179	93%
	Toegepaste taalkunde	106	87%	289	91%
	Architectuur	78	79%	84	90%
	Productontwikkeling	24	87%	(2)	(2)
	Audiovisuele en beeldende kunst	226	66%	248	74%
Universitair onderwijs	Informatica	30	100%	(2)	(2)
	Chemie	59	86%	68	88%
	Economische en toegep. economische wet.	434	90%	283	95%
	Toegepaste wetensch. (burg. ingenieur)	264	92%	70	93%
	Wiskunde	20	95%	27	89%
	Farmacie	27	89%	96	93%

8.37 Opvolging van schoolverlaters van 1998 per studiegebied: hoger onderwijs. Bron: VDAB.
(1) Onvolledige opsomming; (2) Minder dan 20 ingeschreven schoolverlaters.

VDAB-INSCHRIJVINGEN EN UITSCHRIJVINGEN PER STUDIEGEBIED (1)

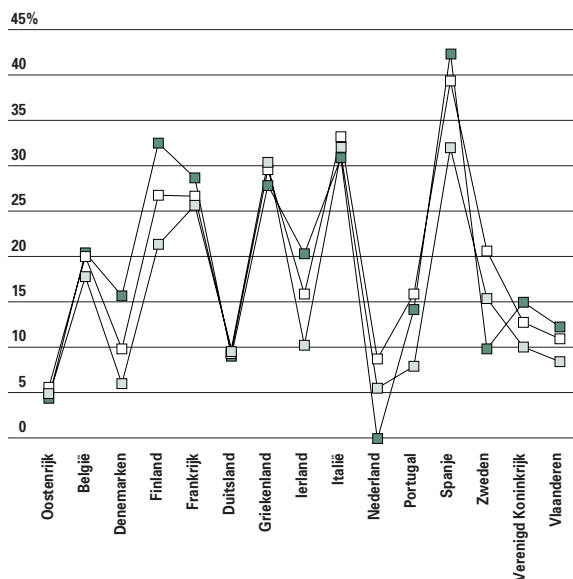
		MANNEN		VROUWEN	
		INGESCHREVEN	UITGESCHREVEN	INGESCHREVEN	UITGESCHREVEN
		1998	1999	1998	1999
Beroepssecundair	Paramedisch	130	87%	2.017	84%
	Voeding	474	88%	323	88%
	Hout	953	86%	35	80%
	Mechanica	1.821	87%	27	67%
	Administratie	480	77%	1.717	83%
	Landbouw	199	85%	41	83%
Technisch secundair	Paramedisch	45	89%	149	91%
	Mechanica	1.411	91%	27	81%
	Voeding	226	90%	106	86%
	Drukken	141	84%	32	81%
	Inrichting van woningen	25	76%	28	82%
	Administratie	1.137	79%	1.822	83%

8.38 Opvolging van schoolverlaters van 1998 per studiegebied in het Vlaamse Gewest: technisch secundair en beroepssecundair onderwijs. Bron: VDAB.
(1) Onvolledige opsomming.

hogere secundair is werkloos. Internationaal gezien doen Oostenrijk, Denemarken, Nederland en Ierland het beter. Jongeren die maximaal over een getuigschrift eerste graad secundair onderwijs beschikken nemen de zwakste positie in: 16,9% van

hen heeft geen baan. Dit bevestigt ons vermoeden: laaggeschoolde jongeren hebben het moeilijk op de Vlaamse arbeidsmarkt. In Oostenrijk, Denemarken, Nederland en Portugal gaat het iets beter met deze jongeren dan in het Vlaamse Gewest.

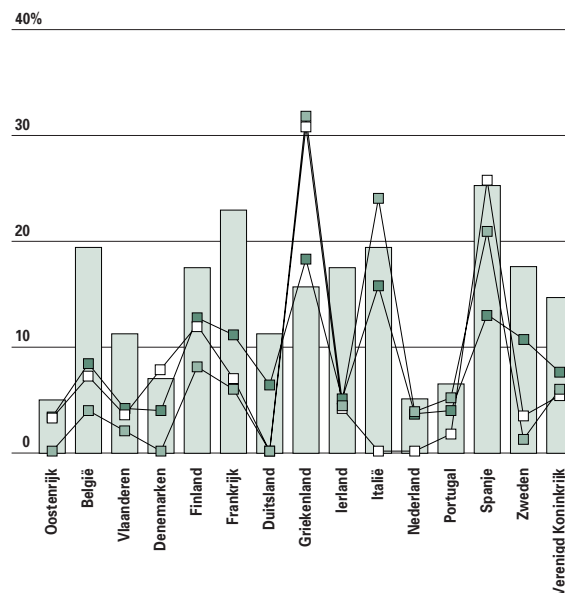
EVOLUTIE WERKLOOSHEID 20-24-JARIGEN

8.39 Evolutie van de werkloosheid bij 20- tot 24-jarigen, van 1994 tot 1998. Bron: OND, OESO, NIS.

1994 ■
1996 □
1998 □

WERKLOZEN T.O.V. POPULATIE 20-24-JARIGEN

8.40 Het aantal werklozen t.o.v. de totale populatie bij 20- tot 24-jarigen (1998). Bron: OND, OESO, NIS.

max. lager secundair □
hoger secundair ■
hoger, 1 cyclus □
hoger, 2 cycli ■

Tot zover werd in deze indicator steeds gebruik gemaakt van de klassieke werkloosheidsdefinitie: welk aandeel van diegenen die zich effectief aanbieden op de arbeidsmarkt (tewerkgestelden en werklozen) heeft (nog) geen arbeidsplaats gevonden? Wat is het aandeel van de werklozen in de totale populatie van de betrokken leeftijdsgroep? In de groep tussen 20 en 24 jaar blijft de beroepsbevolking vrij beperkt. Heel wat jongeren zitten immers nog op school en maken nog geen deel uit van de beroepsbevolking. Bovendien bestaat de beroepsbevolking uit relatief veel laaggeschoolde jongeren; zij die een hogere opleiding volgen zitten nog op school en dit beïnvloedt de werkloosheidscijfers negatief. In die zin kan de alternatieve berekeningswijze een realistischer kijk bieden op de situatie.

In de groep jongeren die maximaal een getuigschrift eerste graad secundair onderwijs hebben behaald, daalt de werkloosheid bijvoorbeeld van 16,9% naar 11,2% met de alternatieve berekening. Internationaal gezien blijft de positie in het Vlaamse Gewest quasi ongewijzigd.

8.7 Schoolcontext

Spijbelen

Het departement Onderwijs heeft een nieuwe regelgeving uitgewerkt om het leerrecht van de jongeren in het secundair onderwijs beter te garanderen. In het verleden werden afwezigheden al te vaak louter administratief opgevolgd waarbij de echte oorzaak van de afwezigheid niet aan het licht kwam. Dit gebeurde o.a. door het onterecht gebruik van medische attesten. In de nieuwe regelgeving wordt een open preventief en remediërend afwezighedsbeleid centraal gesteld. Het departement ontwierp de regelgeving zodanig dat het statuut van regelmatige leerling en de financiering-subsidiëring principieel niet in het gedrang komen bij een oplossingsgericht afwezighedsbeleid.

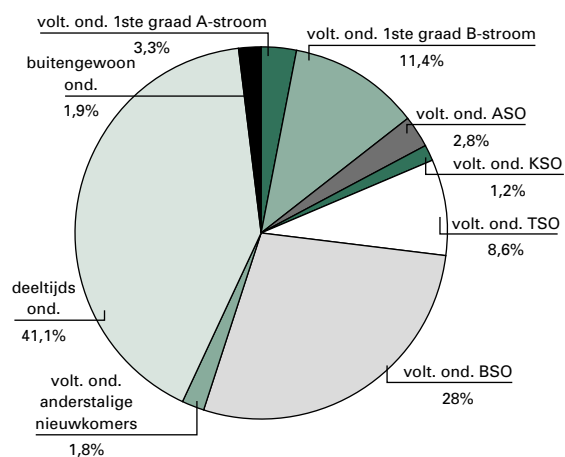
In het schooljaar 1999-2000, het eerste implementatiejaar van de nieuwe regelgeving, werden 2.529 leerlingen aan het departement Onderwijs gemeld met een problematische afwezigheid van minstens 30 halve dagen in het voltijds secundair onderwijs of 12 halve dagen in het deeltijds secundair onderwijs.

Vooraf het groot aantal meldingen door het deeltijds onderwijs valt op: 41% van alle meldingen zijn afkomstig uit het deeltijds onderwijs tegenover 57% uit het voltijds onderwijs. De overige 2% komt uit het buitengewoon onderwijs. Bij dit laatste percentage moet men er rekening mee houden dat de regelgeving experimenteel in voege was gedurende het afgelopen schooljaar.

In het beroepssecundair onderwijs zijn er veel meer meldingen dan in het algemeen secundair onderwijs en in het kunstsecundair onderwijs. Het aantal meldingen in het technisch secundair onderwijs situeert zich hier tussenin. Opmerkelijk is ook het verschil tussen het aantal meldingen uit de A-stroom en de B-stroom van de eerste graad 2% van het totaal aantal meldingen heeft hebben betrekking op anderstalige nieuwkomers.

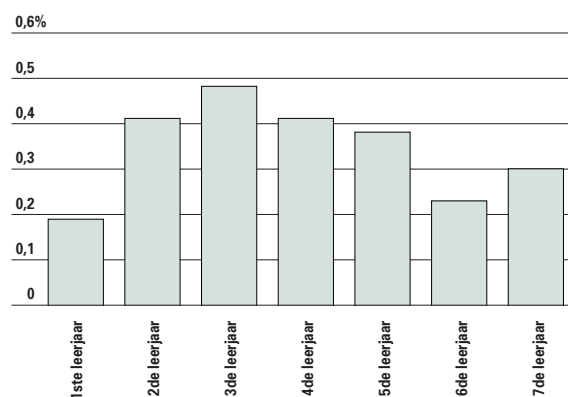
In het voltijds onderwijs slaan 82% van de meldingen op jongeren die nog leerplichtig zijn, in het deeltijds onderwijs is dit zelfs 91%. Vooraf het hoge percentage meldingen in de B-stroom van de eerste graad en van het BSO valt op.

MELDINGEN PROBLEMATISCHE AFWEZIGHEID

8.41 Percentage meldingen van problematische afwezigheid in het secundair onderwijs, schooljaar 1998-1999. Bron: OND.

PROBLEMATISCHE AFWEZIGHEID

8.42 Percentage meldingen van problematische afwezigheid in het voltijds secundair onderwijs per leerjaar, schooljaar 1998-1999. Bron: OND.

In het eerste en in het zesde leerjaar zijn er procentueel het minste meldingen. Het aantal meldingen is procentueel het hoogst in het derde leerjaar.

8.8 Permanente vorming

Deelname aan permanente vorming

1 Deeltijds kunstonderwijs

Het deeltijds kunstonderwijs (DKO) beoogt de kunstzinnige vorming van de mens en wil een bijdrage leveren tot zijn totale persoonlijkheidsvorming.

Daarnaast biedt het DKO aan jongeren (18-jarigen) die kiezen voor een professionele artistieke loopbaan, de mogelijkheid om zich terdege voor te bereiden op het hoger kunstonderwijs.

Het DKO omvat 4 studierichtingen: Beeldende Kunst, Muziek, Woordkunst en Dans.

De schoolbevolking in het deeltijds kunstonderwijs is sinds het schooljaar 1994-1995 sterk toegenomen. Het deeltijds kunstonderwijs telde in 1999-2000 139.487 leerlingen, een stijging van bijna 1%. Het deeltijds kunstonderwijs heeft een overwegend jong publiek: ongeveer 75% van de cursisten is jonger dan 18 jaar.

Het DKO wordt aangeboden in 166 instellingen, waarvan 100 voor Muziek, Woordkunst en Dans en 66 voor Beeldende Kunst. In 86% van de gevallen wordt het DKO ingericht door de gemeente- en stadsbesturen. Op die manier vormt het DKO een belangrijke schakel in een kwaliteitsvol lokaal cultureel leven (toneelgroepen, koren, harmonies en fanfares, ...).

2 Onderwijs voor sociale promotie

Onderwijs voor sociale promotie wordt ingericht zowel op secundair niveau als op het niveau van het hoger onderwijs van het korte type. Men onderscheidt twee systemen: het lineair onderwijs (met leerjaren) en het modulair onderwijs.

Door het decreet volwassenenonderwijs is er in het onderwijs voor sociale promotie een herstructurering doorgevoerd. De registratie van de cursisten verloopt sinds 1999-2000 op een andere manier.

Het aantal inschrijvingen in opleidingen wordt geteld binnen een referentieperiode. De belangrijkste motivering voor het verlaten van een vaste teldatum is ingegeven door de flexibelere wijze van organisatie van het modulair onderwijs. Een cursus kan op elk ogenblik van het schooljaar opstarten en de opleidingsduur kan variëren van 1 tot 40 weken.

De herstructurering in het onderwijs voor sociale promotie en de gewijzigde gegevensopvraging hebben tot gevolg dat er een breuk in de historiek komt. De gegevens van deze referentieperiode kunnen bijgevolg niet meer vergeleken worden met deze van vroegere jaren. Het taalaanbod wordt bovendien na de herstructurering niet meer apart beschouwd, maar is in de nieuwe structuur in 2 studiegebieden ingedeeld (het studiegebied Talen en een apart studiegebied Nederlands Tweede taal).

In de referentieperiode 1 september 1999 – 31 januari 2000 waren 170.063 cursisten ingeschreven in het secundair onderwijs voor sociale promotie. In het hoger onderwijs voor sociale promotie waren in dezelfde referentieperiode 16.907 cursisten ingeschreven.

Secundair onderwijs voor sociale promotie wordt aangeboden in 125 centra; hoger onderwijs voor sociale promotie in 65 centra.

3 Begeleid Individueel Studeren (B.I.S.)

Het B.I.S. (Begeleid Individueel Studeren), het voormalige afstandsonderwijs, verloopt via schriftelijke cursussen die de cursist thuis via zijn eigen ritme en mogelijkheden volgt. Er wordt momenteel ook druk gewerkt aan de integratie van ICT (e-mail, internet,...) in de studiepakketten.

In B.I.S. worden de cursisten geteld per kalenderjaar. In 1999 werd de naam 'afstandsonderwijs' vervangen door 'B.I.S. -Begeleid Individueel Studeren'. De doorgedreven modernisering van de

DEELNAME AAN PERMANENTE VORMING

		JONGENS	MEISJES	TOTAAL	
Volwassenenonderwijs	Secundair onderwijs voor sociale promotie (1)				
		Lineair onderwijs	36.330	65.823	102.153
		Modulair onderwijs	30.605	37.305	67.910
		Totaal	66.935	103.128	170.063
	Hoger onderwijs voor sociale promotie (1)				
		Lineair onderwijs	6.109	5.299	11.408
		Modulair onderwijs	2.465	3.034	5.499
		Totaal	8.574	8.333	16.907
	Basiseducatie	7.788	11.684	19.472	
	Begeleid Individueel Studeren (B.I.S.)			48.882	
Deeltijds kunstonderwijs (2)	Beeldende kunst				
			16.724	33.177	49.901
		Muziek, woordkunst en dans			
			30.774	58.812	89.586
	Totaal	47.498	91.989	139.487	

8.43 Deelname in de door het departement Onderwijs georganiseerde opleidingen in het kader van de permanente vorming, schooljaar 1999-2000. Bron: OND.

(1) Referteperiode 1/9/1999 - 31/1/2000.

(2) De telling in het deeltijds kunstonderwijs is gebaseerd op het aantal financierbare leerlingen (1 februari).

Wie meer dan één studierichting volgt, wordt meer dan éénmaal geteld.

dienst en het actieve marketingbeleid leidden tot een spectaculaire groei van het aantal inschrijvingen (+ 105% t.o.v. 1998, +65% t.o.v. 1997). Deze groei zette zich nog sterker door tijdens de eerste maanden van 2000.

4 Basiseducatie

Er zijn 29 centra voor basiseducatie. Deze centra verzorgen verschillende onderwijs- en vormingsprogramma's voor laaggeschoolde volwassenen: taal- en rekenvaardigheid, sociale vaardigheden, maatschappelijke vorming en de voorbereiding op werk of verdere studie. Er zijn ook taalcursussen Nederlands voor anderstaligen. Het aantal cursisten in de basiseducatie kende de laatste werkjaren een gestage groei. In het werkjaar 1999-2000 waren er 19.472 cursisten ingeschreven. Dit komt neer op een stijging van 15% ten opzichte van het voorgaande schooljaar.

5 VDAB

De Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) heeft als opdracht het onevenwicht op de arbeidsmarkt weg te werken door een aangepast opleidingsaanbod voor werknemers en werkzoekenden. Het aantal beëindigde opleidingen steeg in 1999 tot 89.727.

6 VIZO

Het Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen (VIZO) is de Vlaamse openbare

instelling die zich richt op (toekomstige) zelfstandigen en KMO's. De opdracht van het VIZO is erg ruim: van opleiding en advies tot promotie van de KMO en de vormgeving.

Een eerste reeks vormingsactiviteiten richt zich op de leerjongeren. In 1999-2000 volgden 7.038 cursisten een cursus maatschappijgerichte vorming en 7.552 een beroepsgerichte vorming.

Een tweede reeks richt zich tot (jong)volwassenen die zich willen vestigen of zich juist gevestigd hebben en bij het VIZO een twee- of driejarig programma volgen in één van de meer dan 300 verschillende ondernemingsopleidingen. In 1999-2000 schreven zich 12.899 cursisten in voor één van de vele vormen van bedrijfsbeheer en 19.935 voor de opleiding beroepskennis. Dit is een lichte stijging na de dalende tendens van de voorgaande jaren. Daarnaast organiseert het VIZO bijscholing voor wie zijn bedrijfskennis wil bijschaven, specifiek KMO-gerichte taalcursussen en - in samenwerking met een hele reeks partners zoals beroepsorganisaties - een breed gamma aan studiedagen en seminars.

7 Landbouwworming

Landbouwworming omvat cursussen, stages en korte vormingsactiviteiten voor landbouwers in hoofd- of bijberoep, hun werknemers en de meewerkende gezinsleden. Sinds 1996 is de stage verplicht voor

BUDGET PERMANENTE VORMING

	1990	1992	1994	1996	1998	2000
Onderwijs voor sociale promotie	2.265,9	2.657,0	3.146,3	3.720,3	4.033,2	4.804,3
Begeleid Individueel Studeren (B.I.S.)	81,9	42,9	39,9	41,3	52,8	123,6
Basiseducatie	104,0	276,3	349,0	508,4	596,3	602,7
Deeltijds kunstonderwijs	2.567,4	3.072,8	3.798,2	4.139,1	4.463,3	4.823,7

8.44 Evolutie van het budget door het departement Onderwijs besteed aan permanente vorming, van 1990 tot 2000, in Belgische frank x 1.000. Bron: OND.

beginnende landbouwers die geen volledige landbouwopleiding in het dagonderwijs gevolgd hebben en investeringssteun willen ontvangen.

Voordrachten voor de landbouw-hobbyisten worden eveneens gesubsidieerd.

In 1999 werden 5.865 cursisten, 255.082 deelnemers aan korte vormingsactiviteiten en 270 stages geteld.

Budget Onderwijs permanente vorming

Meer leerlingen en cursisten betekent jaarlijks ook meer financiële middelen: 10,4 miljard frank in 2000. Tussen 1990 en 2000 steeg dit budget met 5,4 miljard. Het budget dat de Vlaamse overheid uittrok voor het afstandsonderwijs kende tussen 1990 en 1992 een halvering.

Deze op het eerste gezicht spectaculaire daling is evenwel te wijten aan de overheveling van de budgetten 'open hoger onderwijs' van het afstandsonderwijs naar het hoger onderwijs.

In dezelfde 'sector' is tussen 1998 en 2000 een opmerkelijke verhoging van de middelen merkbaar.

Door de vernieuwingen die binnen het begeleid individueel studeren (BIS, het vroegere afstandsonderwijs) werden aangevat (b.v. elektronisch leerplatform via internet), kon een groter aantal cursisten aangetrokken worden en dit ondermeer als gevolg van een professioneel uitgewerkte marketingcampagne. Tevens werden nieuwe cursussen ontwikkeld en werden bestaande cursussen herwerkt.

VOOR MEER INFORMATIE

- BOLLENS J., VLEUGELS I., DE VOS H., VERHAEGHE J. (2000a), Studiekosten in het basisonderwijs. Wat het kost om schoolgaande kinderen te hebben, HIVA-K.U.Leuven
- BOLLENS J., GROENEZ S., VLEUGELS I., VERHAEGHE J., ACKAERT L. (2000b), Studiekosten in het hoger onderwijs. Wat het kost om deel te nemen aan het hogeschool- en universitair onderwijs, HIVA-K.U.Leuven, 136 pp.
- MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, DEPARTEMENT ONDERWIJS, AFDELING BEGROTING EN GEGEVENSBEHEER (2000). Vlaamse onderwijsindicatoren in internationaal perspectief – editie 1999. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Onderwijs.
- OECD (2000). Education at a Glance. OECD Indicators. Parijs: OECD.
- TIMSS INTERNATIONAL STUDY CENTER. THE LYNCH SCHOOL OF EDUCATION AT BOSTON COLLEGE (2000). IEA's Third International Mathematics and Science Study 1999. Achievement Report Mathematics. Boston: Center for the Study of Testing, Evaluation and Educational Policy.
- TIMSS INTERNATIONAL STUDY CENTER. THE LYNCH SCHOOL OF EDUCATION AT BOSTON COLLEGE (2000). IEA's Third International Mathematics and Science Study 1999. Achievement Report Science. Boston: Center for the Study of Testing, Evaluation and Educational Policy.
- MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, DEPARTEMENT ONDERWIJS, Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs, schooljaar 1999-2000.
- De personeelsgegevens van de universiteiten worden geleverd door de V.I.R. (Vlaamse Interuniversitaire Raad) en komt tot stand dankzij de medewerking van alle Vlaamse universiteiten, in het bijzonder de dienst Statistiek en de Personeelsdienst van het Limburgs Universitair Centrum, en van de volgende onderzoeksinstituten: Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO-Vlaanderen), Instelling voor Wetenschap en Technologie (IWT) en Vlaams Instituut voor Biotechnologie (VIB).
- De studiekosten in het basis- en hoger onderwijs zijn gebaseerd op een recent onderzoek van het HIVA m.m.v. de Vakgroep Onderwijskunde van de R.U.Gent in opdracht van het departement onderwijs.
- NIS - Arbeidskrachtenenquête
-

9. Wetenschap en technologie

Blikvangers

- In 2000 maakte de Vlaamse overheid 45,6 miljard frank vrij voor de ondersteuning van wetenschap en technologie. Dit betekent een trendbreuk met het sterke groeiritme van de voorbije jaren.
- In 2000 ging 0,61% van het Vlaamse Bruto Binnenlands Product per Regio naar O&O. Hiermee blijft het Vlaamse Gewest onder het gemiddelde peil van de vijf belangrijkste handelspartners (0,77% in 1998).
- Het postdoctoraal onderzoek kent aan de Vlaamse universiteiten traditioneel een grote achterstand, maar dit aspect wordt thans door het beleid onderkend.
- O&O wordt in het bedrijfsleven vooral verricht in de sectoren informatietechnologie en biotechnologie.

9.1 Kredieten voor wetenschappelijk onderzoek

Het wetenschapsbeleid komt onder de loep aan de hand van de budgetten die de Vlaamse overheid vrijmaakt. Ook de ondersteuning vanuit de federale en de Europese overheden komt in kaart, wat toelaat de publieke besteding voor Onderzoek & Ontwikkeling in Vlaanderen te vergelijken met de bestedingen bij de vijf belangrijkste handelspartners. Bijzondere aandacht is er voor de evolutie van het niet-gerichte of fundamentele onderzoek aan de universiteiten, een terrein van onderzoek dat de Vlaamse overheid wil versterken. Eveneens is er aandacht voor middelen die de overheid en het bedrijfsleven vrijmaakt om de research in de industrie te ondersteunen. Deze regering heeft bij haar aantreden een evaluatie afgekondigd van het wetenschaps- en technologisch innovatiebeleid. Tijdens de evaluatie bleven de kredieten op hetzelfde niveau. Het is deze beleids optie die terug te vinden is in de statistieken.

Het leeuwendeel van de begroting is bestemd voor de werking van de universiteiten en daarmee gelijkgestelde instellingen. In tweede orde volgt het 'industriële onderzoek' of het 'onderzoek met een economische finaliteit'. De aangroei van de betoelaging voor dit type onderzoek ligt iets onder het gemiddelde groeitempo. Dit laatste geldt ook voor de kredieten bestemd voor het 'algemene wetenschapsbeleid'. Het 'niet-gerichte onderzoek' daarentegen kent het afgelopen jaar een sterke budgetstijging. Ook de kleinere kredietposten zoals het 'beleidsondersteunend onderzoek en sectorale initiatieven' en het onderzoek van 'wetenschappelijke instellingen of van andere overheidsdiensten' verto-

nen een sterkere dan gemiddelde groei. Het Vlaamse budget voor wetenschapsbeleid van 45,6 miljard frank ging voor bijna de helft naar 'onderzoek en ontwikkeling' (O&O). In vergelijking met 1999 betekent dit een stijging van de kredieten voor onderzoek en ontwikkeling van 800 miljoen frank. In de jaren daarvoor bedroeg de jaarlijkse stijging telkens om en bij de 2 miljard frank. Niet alleen de Vlaamse maar ook de federale en de Europese overheid maken publieke middelen vrij voor onderzoek en ontwikkeling. Samen leverde dat in 2000 een bedrag op van 36,4 miljard frank. Het Vlaamse aandeel steeg hierin van 56% in 1995 naar 66% in 1999 en 2000.

VLAAMS BUDGET VOOR WETENSCHAPSBELEID						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Budget voor wetenschap, technologie en innovatie ('eigenlijke' begroting)	8,8	11,0	13,2	15,2	17,4	17,3
% van totale begroting	1,7	2,1	2,4	2,7	2,9	2,8
Horizontaal Begrotingsprogramma Wetenschapsbeleid	32,6	36,0	38,1	40,9	44,4	45,6
% van totale begroting	6,3	6,8	6,9	7,2	7,5	7,4

9.1 Evolutie budget voor wetenschapsbeleid, technologie en innovatie en als onderdeel van de begroting van de Vlaamse regering, in miljard BEF, van 1995 tot 2000. Bron: AWI, Vlaamse begroting 2000, APS-bewerking.

In 1995 ging 0,52% van het Vlaamse Bruto Binnenlands Product per Regio naar O&O. Dit steeg tot 0,63% in 1999. In 2000 zien we een

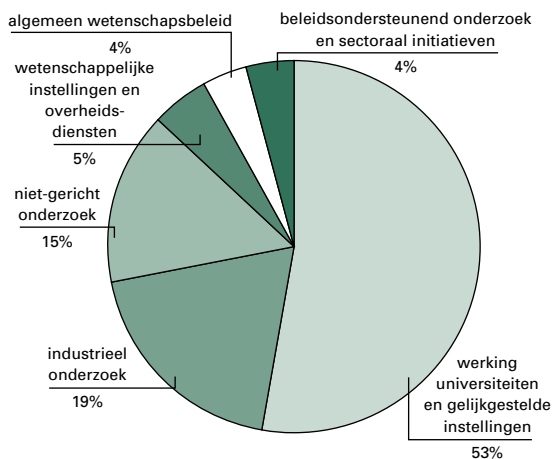
lichte daling tot 0,61%. Het Vlaamse Gewest blijft onder het gemiddelde peil van de vijf belangrijkste handelspartners (0,77% in 1998).

EVOLUTIE VERDELING BUDGET WETENSCHAPBELEID

	1999	2000	INDEX
Wetenschappelijke instellingen, departementale diensten en VOL's	1.838,5	2.332,5	127
Beleidsondersteunend onderzoek en sectorale initiatieven	1.597,3	1.767,9	111
Niet-gericht onderzoek aan de universiteiten	6.338,5	6.833,8	108
Werking universiteiten en gelijkgestelde instellingen	23.612,3	24.257,8	103
Industrieel onderzoek	8.982,9	8.668,4	96
Algemeen wetenschapsbeleid	2.065,4	1.770,5	86
Totaal	44.434,9	45.630,9	103

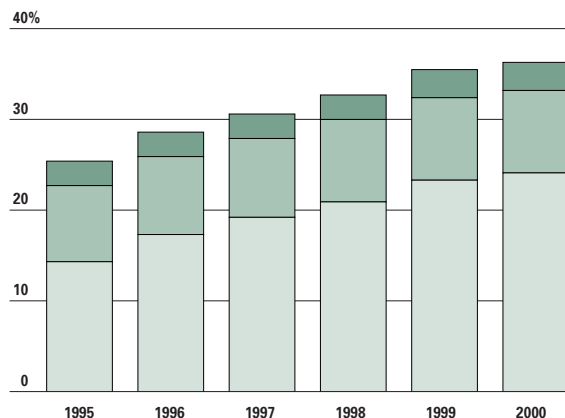
9.2 Evolutie verdeling budget Wetenschapsbeleid, van 1999 tot 2000, in lopende prijzen in miljoenen BEF. Index 1999 = 100. Bron: AWI en APS-bewerking.

VERDELING BUDGET WETENSCHAPSBELEID

9.3 Verdeling Vlaams budget voor Wetenschapsbeleid (45,6 miljard BEF). Bron: AWI.

OVERHEIDSKREDIETEN VOOR 'O&O'

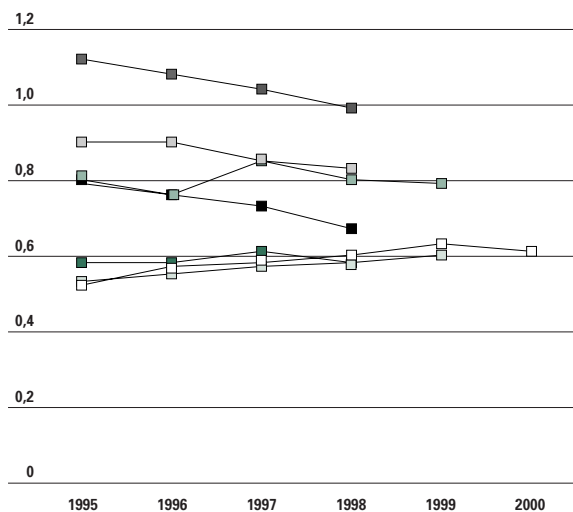
9.5 Evolutie in de O&O-overheidskredieten voor Vlaanderen, België en de vijf belangrijkste handelspartners in % van het Bruto Binnenlands Produkt (per Regio), van 1995 tot 2000. De in aanmerking genomen publieke O&O-middelen zijn opgebouwd uit de som van de betoelaging door de bevoegde overheden van het land en van de (geschatte) return van de middelen van de Europese Kaderprogramma's. De cijfers voor Vlaanderen en voor België gaan uit van een O&O-aandeel van 25% in de werkingstoelag voor de universiteiten. Bron: VRWB.

VLAAMSE PUBLIEKE MIDDELEN VOOR ONDERZOEK EN ONTWIKKELING

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Krediet	14,4	17,4	19,3	21,0	23,4	24,2
Toename		3,0	1,9	1,7	2,4	0,8

9.4 Evolutie van de overheidskredieten voor 'Onderzoek en Ontwikkeling' (O&O), in miljard BEF, van 1995 tot 2000. Bron: AWI.

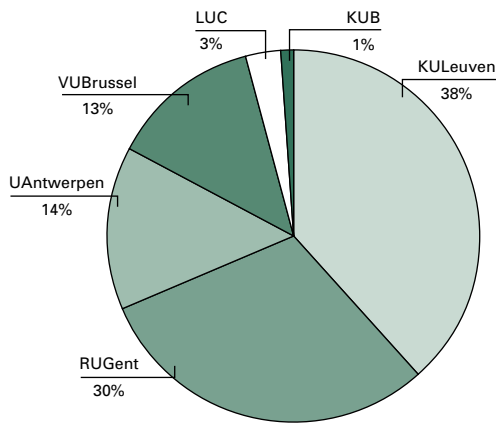
OVERHEIDSKREDIETEN VOOR O&O

9.6 Evolutie in de O&O-overheidskredieten voor Vlaanderen, België en de vijf belangrijkste handelspartners in % van het Bruto Binnenlands Produkt (per Regio), van 1995 tot 2000. De in aanmerking genomen publieke O&O-middelen zijn opgebouwd uit de som van de betoelaging door de bevoegde overheden van het land en van de (geschatte) return van de middelen van de Europese Kaderprogramma's. De cijfers voor Vlaanderen en voor België gaan uit van een O&O-aandeel van 25% in de werkingstoelage voor de universiteiten. Bron: VRWB.

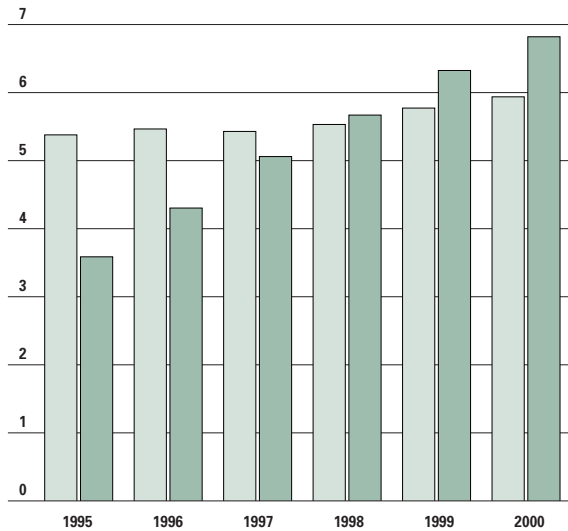
9.2 Universitair onderzoek

WERKINGSUITKERINGEN UNIVERSITEITEN

9.7 Verdeling van 20,2 miljard BEF 'universitaire werkingstoelagen' in 2000. Bron: AWI.

O&O-KREDIETEN UNIVERSITEITEN

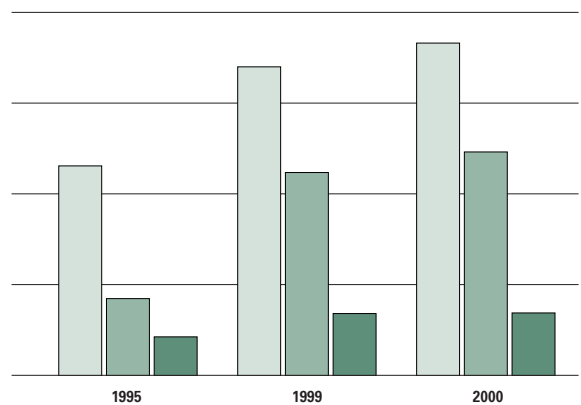

9.8 Evolutie O&O-kredieten voor universiteiten, in lopende prijzen in miljard BEF van 1995 tot 2000. De '1ste geldstroom' omvat O&O-kredieten uit de werkings- en andere toelagen aan de universiteiten. De '2de geldstroom' is de som van FWO, BOF en IWT-subsidies. Bron: AWI.

De basisfinanciering van de universiteiten en gelijkgestelde instellingen steunt voornamelijk op de jaarlijkse enveloppe voor 'universitaire werkings-toelagen'. Dit zijn middelen waaruit de universiteiten kunnen putten voor onderwijs, onderzoek en wetenschappelijke dienstverlening. Voor 2000 werd een werkingstoelage van 20,2 miljard frank voorzien, met nog een aanvullende toelage van 890 miljoen frank.

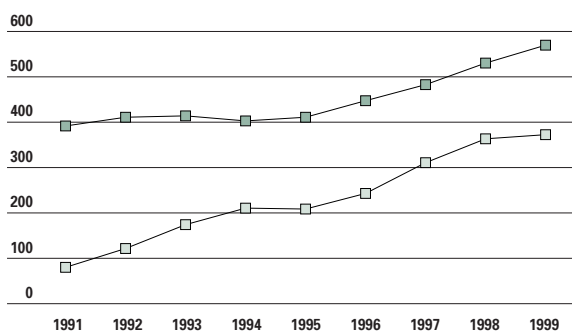
O&O aan de universiteiten wordt door de Vlaamse overheid gefinancierd uit twee bronnen. De eerste bron bestaat uit een kwart van de werkingskredieten en van de aanvullende toelage. Voor 2000 is deze 'eerste geldstroom' goed voor 5,9 miljard frank. De 'tweede geldstroom' wordt gefinancierd door het 'Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen' (FWO), het 'Bijzonder Onderzoeksfonds' (BOF) en de specialisatiebeurzen van het 'Instituut voor de aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie in Vlaanderen' (IWT). In 2000 gaat het om een bedrag van ruim 6,8 miljard frank. Deze kredietlijn verdubbelde bijna sinds 1995. De 'eerste geldstroom' nam nauwelijks toe.

NIET-GERICHT ONDERZOEK AAN DE UNIVERSITEITEN

9.9 Evolutie van de componenten van het niet-gericht onderzoek aan de universiteiten, in lopende prijzen in miljard BEF van 1995 tot 2000. Bron: AWI.

FWO-MANDATENBESTAND

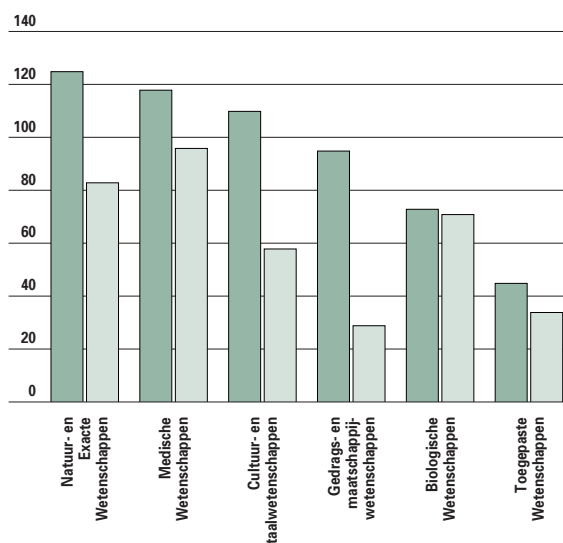
9.10 Evolutie van het mandatenbestand (cijfers op 1 oktober van 1991 tot 1999). Aspirant-doctorandi — Postdoctoraal onderzoekers —
Bron: Speurgids 1999 F.W.O.-Vlaanderen.

Binnen de ‘tweede geldstroom’ is het BOF-krediet het meest gestegen, op afstand gevolgd door de IWT-specialisatiebeurzen en de FWO-toelage. BOF-kredieten laten de universiteiten toe een eigen onderzoeksbeleid uit te stippelen en te financieren. Ten dele werd de toename van het BOF-krediet gespijsd uit vrijgekomen middelen van het ‘Programma Beleidsgericht Onderzoek’ dat zelf een aanzienlijke kredietvermindering kende, van 400 miljoen frank in 1999 naar 250 miljoen frank in 2000. Deze heroriëntering van middelen kadert in het beleid van de regering om enerzijds een vereenvoudiging van het aantal initiatieven door te voeren, en anderzijds om het fundamentele onderzoek aan de universiteiten te versterken.

De verhoogde toelage aan het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek leidde er wel toe dat vanaf 1996 jaarlijks ongeveer 150 aspirant-doctorandi kunnen aangetrokken worden met een beurs voor vier jaar. Streefdoel is een bestand van 600 doctorandi, wat in lijn ligt met de opgang sinds 1995. Overigens is ook de toename van het aantal ‘post-doctoraal onderzoekers’ opmerkelijk. Streefdoel is hier om over een langere periode 525 ‘post-docs’ te kunnen financieren met een instroom van 100 per jaar. De volwaardige uitbouw van het postdoctorale niveau, vaak de meest productieve periode in een onderzoekscarrière, kent aan de Vlaamse universiteiten traditioneel een grote achterstand.

De meeste Aspirant-doctorandi bekwamen zich in de exacte of natuurwetenschappen, gevolgd door de medische wetenschappen. Het zijn ook de richtingen die het grootste aantal Postdoctoraal Onderzoekers tewerkstellen.

ONDERZOEKERS PER WETENSCHAPSSECTOR

9.11 Verdeling Aspirant-doctorandi en postdoctoraal Onderzoekers per wetenschapssector. Cijfers op 1/10/99. Aspirant-doctorandi — Postdoctoraal onderzoekers —
Bron: F.W.O.-Vlaanderen.

Vrouwelijke FWO-mandaathouders blijven ondanks een inhaalbeweging in de minderheid. Een aantal maatregelen moet de combinatie van een gezinsleven met een wetenschappelijke loopbaan makkelijker maken, zoals uitstel van het mandaat met 1 jaar, ouderschaps- en palliatief verlof.

Naast mandaten voor individuele onderzoekers voorziet het FWO-Vlaanderen ook in ‘onderzoeksprojecten’ ter stimulering van intra- of interdisciplinair onderzoek. Vooral de exacte en de medische wetenschappen zijn hier koplopers. Parallel met de continue budgetstijging voor ‘IWT-specialisatiebeurzen’ groeit ook het aantal beurzen. Het IWT maakt hierbij het onderscheid tussen de ‘eerste termijnbeurs’, die in principe voor twee jaar toegekend wordt, en de ‘tweede termijnbeurs’, die een verlenging van eveneens twee jaar omvat. In

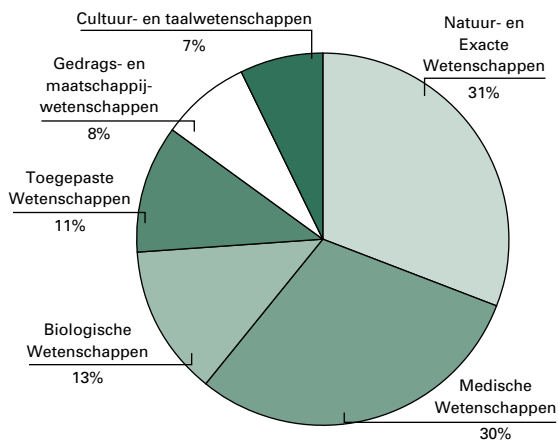
AANDEEL VROUWELIJKE FWO-MANDAATHOUDERS

	1997	1998	1999
Aspirant	41	41	42
Postdoctoraal Onderzoeker	30	33	34
Onderzoeksleider / -directeur	11	12	13

9.12 Evolutie van het aandeel vrouwelijke FWO-mandaathouders (uitgezonderd houders van een Bijzondere Doctoraatsbeurs), van 1997 tot 1999, in %.
Bron: F.W.O.-Vlaanderen.

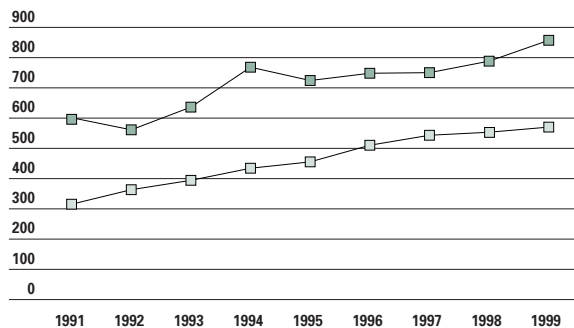
1999 wordt, met 572 toegekende beurzen geteld over de 4 jaren, opnieuw een recordaantal gevestigd. Dit betekent dat vrijwel twee op de drie aangevraagde beurzen ook toegekend wordt.

ONDERZOEKSPROJECTEN PER WETENSCHAPSSECTOR

9.13 Aandeel per wetenschapssector in toegekende kredieten voor onderzoeksprojecten in 1999 (totaal krediet: 704 miljoen frank).
Bron: F.W.O.-Vlaanderen.

IWT-BURSALEN

9.14 IWT-specialisatiebeurzen: evolutie van het totale aantal kandidaten en toegekende beurzen, van 1991 tot 1999.

Bron: IWT-activiteitenverslag 1999, p.37.

N kandidaten —■—
N bursalen —□—

9.3 Onderzoek in de industrie

Voor 2000 werd het Vlaamse overheidskrediet voor ‘onderzoek en ontwikkeling van nieuwe technologieën ten behoeve van het bedrijfsleven’ begroot op 8,7 miljard frank. Dit is dubbel zoveel als in 1995. De belangrijkste gegadigden zijn het IWT, het daarmee verbonden ‘Fonds tot bevordering van het Industrieel Onderzoek in Vlaanderen’ en de Vlaamse onderzoeksinstituten.

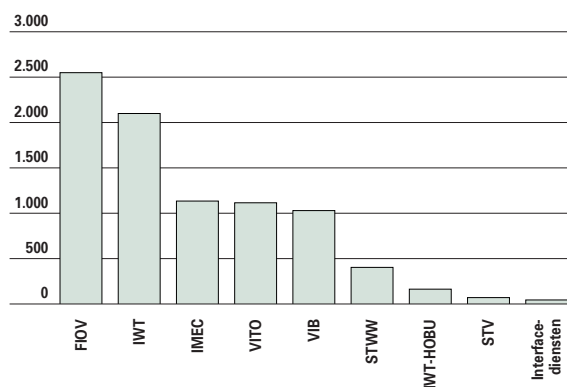
Tot deze laatste groep behoren het ‘Interuniversitair Micro-Electronica Centrum’, de ‘Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek’ en het ‘Vlaams interuniversitair Instituut voor Biotechnologie’.

Vermeldenswaard is ook het in 1997 opgestarte programma ‘Strategische Technologieën voor de bevordering van Welzijn en Welvaart’. Dit programma groepeerde het risicovol technologisch onderzoek van belang voor de Vlaamse economie en samenleving. Het Vlaamse Gewest besteedt 1,16% van het BBP(R) aan O&O, terwijl dit voor Nederland 2,12% is. Hierbij moet wel aangestipt worden dat de vraagstelling niet in elk land op dezelfde manier begrepen werden, zodat de vergelijking enigszins mank loopt.

De ‘O&O-enquête 1996-97’ peilde bij 321 O&O-actieve bedrijven in Vlaanderen.

In 1997 was gemiddeld 5% van de omzet van de bedrijven in de steekproef bestemd voor O&O; in doorsnee was 9% van het personeel belast met O&O. Kenmerkend voor de regio (en voor België) is dat de O&O-activiteiten sterk geconcentreerd zijn

VLAAMS KREDIET VOOR INDUSTRIEEL ONDERZOEK

9.15 Verdeling Vlaamse openbare middelen voor industrieel onderzoek voor 2000, in miljoen BEF. Bron: Speurgids 2000.

O&O-INTENSITEIT

	1992	1995	1996	1997
Uitgaven voor O&O als % van de omzet	4%	3%	4%	5%
O&O-personeel als % van de totale tewerksstelling	9%	9%	8%	9%

9.16 O&O-intensiteit naar uitgaven en tewerksstelling. Schattingen op basis van een steekproef bij O&O-actieve bedrijven. Bron: IWT.

O&O PER TECHNOLOGIESECTOR

	AANTAL BEDRIJVEN	AANDEEL IN O&O-UITGAVEN (%)	AANDEEL IN O&O-PERSONEEL (%)
Biotechnologie	17	37,8	27,6
Informatietechnologie/telecom	56	32,5	34,3
Sectorale industriële technologieën	45	7,2	12,6
Materiaaltechnologie	36	5,5	7,3
Industriële basistechnologieën	28	0,2	2,9
Energie	4	0,1	0,1
Milieu	7	0,1	0,2

9.17 O&O per technologie-sector. Resultaten van de bevraging bij 321 O&O-actieve bedrijven in Vlaanderen, periode 1996-1997; 195 bedrijven konden in een technologie-sector volgens de TII-classificatie, gehanteerd door de Europese Technologie Transfer organisaties, gealloceerd worden. Bron: IWT.

in de grote bedrijven. De grootste besteder vertegenwoordigt 35% van de totale gerapporteerde O&O-uitgaven en 21% van het O&O-personeel. De top tien van de 321 bedrijven is goed voor respectievelijk 84% en 69%. De meest frequent aangeduide kerntechnologie is de informatietechnologie. Daarnaast springt de biotechnologie in het oog.

VOOR MEER INFORMATIE

- IWT-activiteitenverslag '99, IWT.
- Kleinknecht A.H. & Wunderink S.R., *Innovatie in Vlaanderen. Een exploratie op basis van de Community Innovation Survey*. Rapport aan het Instituut voor Wetenschap en Techniek (IWT), Delft, februari 2000.
- *Speurgids 2000. Wetenschap, Technologie en Innovatie*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AWI, 2000.

- Veugelers R., *Inhoudelijke analyse van de O&O-enquête Vlaanderen 1998*, K.U.Leuven, FETEW/DTEW, IWT-rapport 2/00, feb. 2000
- VRWB, *VRWB-Boodschap 2000*.

Bijzondere dank aan:

AWI: Greta Vervliet
IWT: Jan Larosse, Marc Pollet
VRWB: Daniëlle Raspoet

10. Werkgelegenheid

De Vlaamse regering wil komen tot duurzame werkgelegenheid. Daartoe heeft men voor de komende jaren een aantal kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen bepaald. We zetten vooreerst de aanbodkant van de arbeidsmarkt in de kijker: hoe groot is de beroepsbevolking? Vervolgens wordt de vraagzijde geschetst: hoeveel arbeidsplaatsen heeft het Vlaamse Gewest te bieden? Tot slot komen de onevenwichten op de arbeidsmarkt aan bod en het overheidsoptreden.

De Vlaamse regering heeft zich tot doel gesteld de werkzaamheidsgraad op te drijven en tegen het einde van de legislatuur op hetzelfde niveau te brengen als Duitsland en Nederland. Een hele reeks maatregelen, al dan niet in samenwerking met Europa en de federale regering, moet werklozen meer kansen op een job geven of aanporren tot de overstap naar het arbeidscircuit. Waar mogelijk peilen we naar de slaagpercentages van deze programma's.

De meest directe manier om werklozen aan jobs te helpen, is natuurlijk het creëren van arbeidsplaatsen. De klassieke 'nepstatuten' worden hervormd tot reguliere banen. De focus verschuift naar invoegbedrijven en sociale werkplaatsen, PWA-programma's en dienstenbanen. We meten hier een sterke groei in het aantal jobs.

Tot slot promoot de Vlaamse overheid de herverdeling van het werk via loopbaanonderbreking en deeltijds werken. Het aantal ingediende dossiers vormt hierbij een indicatie van het succes van deze maatregelen.

Blikvangers

- De beroepsbevolking is de voorbije 10 jaar alsmear in omvang toegenomen en prognoses geven aan dat dit zal aanhouden tot 2010. Toch blijft de activiteitsgraad in het Vlaamse Gewest met 66,2% in 1999 laag in vergelijking met het EU-gemiddelde en de cijfers die onze directe buurlanden kunnen voorleggen.
- De werkzaamheidsgraad in het Vlaamse Gewest gaat in stijgende lijn en kwam anno 1999 op 62,6%. Hiermee komt de Vlaamse werkzaamheidsgraad een stapje dichterbij de 65% die de Vlaamse overheid zich aan het eind van haar legislatuur heeft gesteld.
- In de loop van de jaren '90 versnelt de werkgelegenheidsgroei in het Vlaamse Gewest. De aanzienlijke stijging van het aantal banen in loondienst in de tertiaire sector speelt hierbij een doorslaggevende rol.
- De trend naar een flexibele arbeidsmarkt zet zich anno 1999 verder door. Terwijl in 1990 amper 5 op 100 werknemers in het Vlaamse Gewest tijdelijke arbeidsprestaties verrichtten, waren er dat in 1999 haast 10 op 100. Ook deeltijds werken wint aan belang: in 1996 werkten er 17 op 100 loontrekkenden deeltijds; in 1999 waren er dat reeds 20 op 100.
- De dalende tendens in de werkloosheid zette zich in 1999 verder door. In vergelijking met 1998 telde het Vlaamse Gewest 22.026 niet-werkende werkzoekenden minder. Vooral laaggeschoolde en langdurig werklozen zien hun rangen uitdunnen. In internationale context doet de Vlaamse werkloosheidsgraad (ILO-definitie) het met 5,4% in 1999 zeer goed. Enkel Nederland doet het beter met 3,6%.
- Een belangrijke paradox tegen de achtergrond van dalende werkloosheid en versnelde werkgelegenheidsgroei blijft het toenemend aantal knelpuntvacatures die maar niet tijdig ingevuld geraken.

10.1 Anatomie arbeidsmarkt

Bevolking op beroepsactieve leeftijd

De bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) valt uiteen in 3 grote categorieën: de werkenden, de werklozen en de niet-beroepsactieven. De eerste 2 vormen samen de beroepsbevolking.

1 Beroepsbevolking

Het voorbije decennium is de beroepsbevolking in omvang toegenomen. Dit is vooral toe te schrijven aan de stijgende participatie van de vrouwen op de arbeidsmarkt. Het participatiepatroon van de mannen wijzigde de afgelopen 10 jaar immers zeer weinig. Naast het participatie-effect speelt ook de toenemende omvang van de totale bevolking tussen 15 en 64 jaar een rol. In de jaren '90 steeg de beroepsbevolking met 50.000 mannen en 21.000 vrouwen. Prognoses geven aan dat de beroepsbevolking zal

blijven toenemen tot 2010. Tussen 2000 en 2010 zal de beroepsbevolking afnemen met 63.000 eenheden tengevolge van de demografische ontwikkelingen. Ook in de daaropvolgende decennia zal de demografische evolutie voor een verdere afname zorgen. Tijdens de periode 2000-2010 zal de daling van de beroepsbevolking nog ruimschoots gecompenseerd worden door het vrouwelijk participatie-effect. Nadien wordt dit effect te klein om de omvangrijke demografische verschuivingen ongedaan te maken.

2 Niet-beroepsactieven

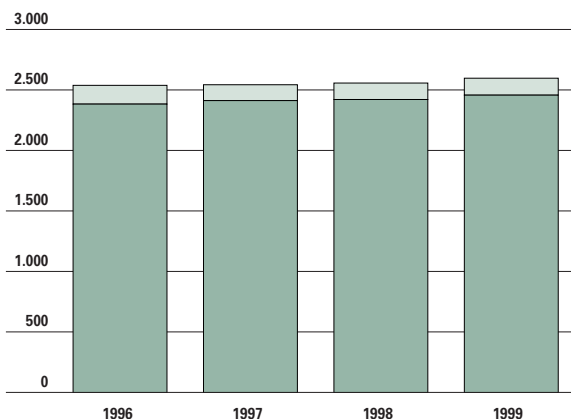
Tussen 1990 en 1998 nam het aantal niet-beroepsactieven met bijna 180.000 personen of 11,5% af. Deze vermindering komt bijna volledig op rekening van de huisvrouwen die hun rangen met zeker een derde zagen inkrimpen. Daarnaast was er ook, tussen 1990 en 1994, een aanzienlijke

BEVOLKING OP BEROEPSACTIEVE LEEFTIJD

		15-24 JAAR	25-49 JAAR	50-64 JAAR	15-64 JAAR
Totale bevolking op beroepsactieve leeftijd (1) = (2) + (5)	Mannen	366	1.118	508	1.993
	Vrouwen	352	1.079	510	1.940
	Totaal	718	2.197	1.018	3.933
Beroepsbevolking (2) = (3) + (4)	Mannen	149	1.070	268	1.487
	Vrouwen	126	852	138	1.115
	Totaal	275	1.921	406	2.602
Personen met een betrekking* (3)	Mannen	131	1.032	258	1.422
	Vrouwen	107	802	132	1.041
	Totaal	238	1.834	390	2.462
Werkloze personen* (4)	Mannen	19	37	10	65
	Vrouwen	19	50	7	75
	Totaal	37	87	16	140
Niet-actieve bevolking* (5)	Mannen	217	49	240	506
	Vrouwen	227	227	371	825
	Totaal	444	276	612	1.331

10.1 Socio-economische situatie van de bevolking op beroepsactieve leeftijd, naar geslacht en leeftijd, x 1.000, 1999.
Bron: NIS EAK; VDAB (bewerking Steunpunt WAV). * Volgens ILO-definitie.

BEROEPSBEVOLKING

10.2 Evolutie van de beroepsbevolking, naar werkenden en werklozen (ILO)*, x 1.000, van 1996 tot 1999. Bron: NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).

werklozen
werkenden

* Volgens ILO zijn werklozen = personen zonder betrekking die werk zoeken, daarvoor concrete stappen hebben gezet gedurende de voorbije 4 weken en bovendien binnen de 2 weken kunnen beginnen werken.

daling van het aantal leerlingen en studenten. De afname werd nog enigszins getemperd door een toename van het aantal gepensioneerden en arbeidsongeschikten.

Arbeidsmarktindicatoren

1 Activiteitsgraad

Vlamingen, en Belgen in het algemeen, hadden in 1999 nog steeds een activiteitsgraad die onder het EU-gemiddelde lag. In dat jaar waren er in het Vlaamse Gewest 2 van de 3 inwoners op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) daadwerkelijk actief op de arbeidsmarkt. In de buurlanden waren er dat gemiddeld 7 op 10. De verklaring voor de lagere Belgische cijfers is reeds enige tijd gekend: langs de ene kant is er de steeds latere intrede van de jongeren op de arbeidsmarkt en langs de andere kant een vervroegde uitstroom van de ouderen.

PROJECTIE BEROEPSBEVOLKING

		1989-1997	2000-2010	2010-2020	2020-2030
Mannen	Demografisch effect	+50	-24	-78	-88
	Participatie-effect	-12	+20	-2	-1
	Evolutie beroepsbevolking	+38	-4	-80	-89
Vrouwen	Demografisch effect	+21	-39	-76	-78
	Participatie-effect	+136	112	+52	+19
	Evolutie beroepsbevolking	+157	+73	-24	-59
Totaal	Demografisch effect	+71	-63	-154	-166
	Participatie-effect	+124	+132	+50	+18
	Evolutie beroepsbevolking	+195	+69	-104	-148

10.3 Evolutie van de beroepsbevolking, naar geslacht, naar demografisch en participatie-effect, x 1.000, van 1989 en projectie tot 2030. Bron: NIS EAK, Planbureau (bewerking Steunpunt WAV).

NIET-BEROEPSACTIEVEN

	1990		1994		1998	
	X 1.000	%	X 1.000	%	X 1.000	%
Onderwijs	481,1	30,8	456,6	32,2	458,9	33,2
Gepensioneerd	293,2	18,8	314,7	22,2	305,3	22,1
Arbeidsongeschikt	96,4	6,2	114,4	8,1	124,5	9,0
Huishouding	600,2	38,4	446,6	31,5	380,1	27,5
Andere	90,5	5,8	86,3	6,1	112,3	8,1
Totaal	1.561,4	100,0	1.418,6	100,0	1.381,1	100,0

10.4 Evolutie en structuur van de niet-beroepsactieve bevolking tussen 15 en 64 jaar, van 1990 tot 1998. Bron: NIS EAK.

ACTIVITEITSGRAAD

		VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS HOOFD- STEDELIJK GEWEST	BELGIË	DUITSLAND	FRANKRIJK	NEDERLAND	EU3*	EU15
Mannen	15-24 jaar	40,8	35,0	33,3	38,2	53,9	39,8	67,4	49,7	50,9
	25-49 jaar	95,6	92,4	89,3	94,0	94,1	95,3	94,3	94,5	93,6
	50-64 jaar	52,7	52,4	58,2	53,1	64,9	57,5	66,1	62,6	64,6
	15-64 jaar	74,6	71,7	71,9	73,4	79,3	75,5	82,6	78,3	78,0
Vrouwen	15-24 jaar	35,6	29,5	26,5	32,7	47,6	32,5	68,1	43,5	43,7
	25-49 jaar	78,9	73,0	74,1	76,6	77,4	79,7	75,5	78,1	73,4
	50-64 jaar	27,1	29,3	39,5	28,9	44,6	45,6	36,3	44,1	40,8
	15-64 jaar	57,5	53,8	56,9	56,2	62,9	62,2	64,4	62,8	59,1
Totaal	15-24 jaar	38,2	32,3	29,8	35,5	50,8	36,1	67,7	46,6	47,3
	25-49 jaar	87,4	82,8	81,7	85,4	85,9	87,4	85,1	86,4	83,5
	50-64 jaar	39,9	40,6	48,5	40,9	54,8	51,4	51,4	53,3	52,5
	15-64 jaar	66,2	62,8	64,3	64,9	71,2	68,8	73,6	70,5	68,6

10.5 Activiteitsgraad naar geslacht en leeftijd, regionale en internationale vergelijking, in %, 1999. Bron: Eurostat LFS; NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).
* EU3 = Duitsland, Frankrijk en Nederland.

2 Werkzaamheidsgraad

Het Vlaamse Gewest heeft een beduidend hoger percentage werkenden in de groep 15 tot 64 jaar (beroepsactieve leeftijd) dan in de overige gewesten. Het Vlaamse Gewest komt zelfs uit boven het EU15-gemiddelde. Het verschil met het gemiddelde van de drie buurlanden is teruggebracht tot 1,2 procentpunt. De werkzaamheid verschilt aanzienlijk naargelang het geslacht, het opleidingsniveau en de leeftijd. Net als de voorbije jaren werken er nog steeds meer

mannen dan vrouwen, maar de kloof wordt wel kleiner. De werkzaamheidsgraad bij de hogeschoolden blijft op een hoog niveau. De laaggeschoolden zijn weliswaar aan een inhaaloperatie begonnen maar het verschil tussen beide groepen blijft groot. Bij de jongeren en de ouderen is de voorbije jaren de werkzaamheidsgraad gestegen, maar blijft toch nog altijd hangen onder het Europese gemiddelde. De leeftijdscategorie 25 tot 49 jaar scoort hoger dan het Belgisch of Europees gemiddelde.

WERKZAAMHEIDSGRAAD

		VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS HOOFD- STEDELIJK GEWEST	BELGIË	DUITSLAND	FRANKRIJK	NEDERLAND	EU3*	EU15
Mannen	15-24 jaar	35,7	25,2	22,1	31,0	48,6	29,9	62,9	42,6	42,2
	25-49 jaar	92,3	84,1	75,6	88,1	87,1	86,7	92,3	87,5	87,0
	50-64 jaar	50,9	49,8	52,3	50,6	57,5	52,7	65,1	56,7	59,9
	15-64 jaar	71,3	64,4	60,4	68,1	72,4	67,5	80,3	71,5	71,6
Vrouwen	15-24 jaar	30,3	18,0	16,6	25,0	43,9	23,3	62,5	37,4	35,1
	25-49 jaar	74,4	62,6	63,5	69,5	70,8	69,1	72,4	70,4	65,9
	50-64 jaar	25,8	26,8	35,4	27,0	38,9	41,5	34,8	39,3	37,6
	15-64 jaar	53,6	45,2	47,9	50,4	57,0	53,5	61,3	56,2	52,6
Totaal	15-24 jaar	33,1	21,7	19,3	28,0	46,3	26,5	62,7	40,0	38,7
	25-49 jaar	83,5	73,4	69,5	78,9	79,1	77,8	82,5	79,0	76,5
	50-64 jaar	38,3	38,0	43,5	38,7	48,2	47,0	50,0	48,0	48,6
	15-64 jaar	62,6	54,8	54,1	59,3	64,8	60,4	70,9	63,8	62,1

10.6 Werkzaamheidsgraad naar geslacht en leeftijd, regionale en internationale vergelijking, in %, 1999. Bron: Eurostat LFS; NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).
* EU3 = Duitsland, Frankrijk en Nederland.

WERKZAAMHEIDSGRAAD

	1996	1997	1998	1999
Totaal	60,8	61,5	61,7	62,6
Mannen	72,0	71,8	71,4	71,3
Vrouwen	49,3	50,8	51,7	53,6
Laaggeschoold	44,2	44,1	44,2	45,3
Middengespoold	67,7	68,9	67,9	68,7
Hooggeschoold	86,0	86,3	86,2	86,3
15-24 jaar	33,5	32,0	32,7	33,1
25-49 jaar	81,5	82,5	82,1	83,5
50-64 jaar	35,0	36,6	37,8	38,3

10.7 Evolutie van de werkzaamheidsgraad naar geslacht, opleidingsniveau en leeftijd, in %, van 1996 tot 1999.
Bron: NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).

③ Werkloosheidsgraad

Circa 5,4% van de beroepsbevolking (volgens de ILO-definitie) was anno 1999 werkloos. Hiermee ligt de Vlaamse werkloosheidsgraad een stuk onder het EU3- en EU15-gemiddelde. Het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kampen met een aanzienlijk hogere werkloosheidsgraad.

In 1999 was de helft van de Vlaamse werklozen al minstens 1 jaar zonder een job en dus langdurig werkloos. In de andere EU-lidstaten ligt het aandeel van de langdurige werkloosheid iets lager. In het Waalse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn echter twee derden van de werklozen langdurig werkloos.

In het Vlaamse Gewest is dus niet alleen het werkloosheidsrisico geringer dan in de rest van het land, ook de kans om in de langdurige werkloosheid verzeild te geraken is kleiner.

WERKLOOSHEIDSGRAAD

		VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS HOOFD- STEDELIJK GEWEST	BELGIË	DUITSLAND	FRANKRIJK	NEDERLAND	EU3*	EU15
Mannen	15-24 jaar	12,4	28,1	33,6	18,8	9,9	24,9	6,6	14,2	17,1
	25-49 jaar	3,5	9,0	15,4	6,3	7,4	9,0	2,2	7,4	7,0
	50-64 jaar	3,6	5,0	10,2	4,6	11,4	8,3	1,6	9,5	7,3
	15-64 jaar	4,4	10,1	16,0	7,2	8,6	10,5	2,7	8,6	8,3
Vrouwen	15-24 jaar	14,8	38,9	37,2	23,7	7,7	28,4	8,1	14,1	19,5
	25-49 jaar	5,8	14,2	14,4	9,2	8,5	13,3	4,1	9,9	10,3
	50-64 jaar	4,7	8,7	10,4	6,7	12,8	9,0	4,4	10,8	8,0
	15-64 jaar	6,7	16,0	15,7	10,4	9,3	14,0	4,9	10,6	11,1
Totaal	15-24 jaar	13,5	33,0	35,3	21,1	8,9	26,5	7,3	14,2	18,3
	25-49 jaar	4,5	11,3	14,9	7,6	7,9	11,0	3,0	8,5	8,4
	50-64 jaar	4,0	6,4	10,3	5,3	12,0	8,6	2,6	10,1	7,5
	15-64 jaar	5,4	12,7	15,9	8,6	8,9	12,1	3,6	9,5	9,5

10.8 Werkloosheidsgraad naar geslacht en leeftijd, regionale en internationale vergelijking, in %, 1999. Bron: Eurostat LFS; NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).
* EU3 = Duitsland, Frankrijk en Nederland.

WERKLOOSHEIDSGRAAD

		VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS HOOFD- STEDELIJK GEWEST	BELGIË	DUITSLAND	FRANKRIJK	NEDERLAND	EU3*	EU15
< 6 maanden	15-24 jaar	63,5	37,5	42,1	48,4	47,6	63,7	18,0	55,9	46,8
	25-49 jaar	31,5	17,3	21,4	23,1	35,2	45,3	21,7	39,6	-
	50-64 jaar	12,4	9,9	10,9	11,2	23,4	27,4	11,8	24,2	-
	15-64 jaar	37,7	21,9	24,2	28,2	32,9	47,1	19,4	38,9	37,4
6 -11 maanden	15-24 jaar	14,1	18,4	20,8	17,0	25,5	16,0	62,3	21,7	21,3
	25-49 jaar	14,1	8,5	10,6	10,8	15,0	14,1	30,3	15,1	-
	50-64 jaar	9,7	5,9	8,7	8,1	12,6	12,2	20,6	12,7	-
	15-64 jaar	13,6	10,8	12,3	12,1	15,4	14,3	37,1	15,7	16,6
12 maanden en +	15-24 jaar	22,4	44,1	37,1	34,6	26,9	20,2	19,7	22,4	31,9
	25-49 jaar	54,5	74,2	68,0	66,1	49,9	40,6	48,0	45,3	-
	50-64 jaar	77,9	84,2	80,4	80,7	64,0	60,4	67,6	63,1	-
	15-64 jaar	48,7	67,3	63,5	59,7	51,7	38,6	43,5	45,4	46,0

10.9 Werkloosheidsgraad naar leeftijd en werkloosheidsduur, regionale en internationale vergelijking, in %, 1999. Bron: Eurostat LFS; NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).

*EU3 = Duitsland, Frankrijk en Nederland.

10.2 Tewerkstelling

Werkgelegenheid

1 Statuut

De aangroei van de werkgelegenheid versnelt. Tot 1994 is er een gemiddelde jaarlijkse aangroei van ongeveer een half percent. Sinds 1995 neemt dit toe tot ruim 1%. In 1999 zijn er in het Vlaamse Gewest 1.948.000 arbeidsplaatsen voor loontrekkenden en 388.000 zelfstandigen.

De versnelde groei van de loontrekkende werkgelegenheid in de 2de helft van negentiger jaren is het resultaat van een dubbele ontwikkeling: enerzijds het verminderde verlies aan banen in de industrie en anderzijds de jobcreatie in de dienstensector.

Bij de zelfstandigen ziet men een gelijkaardig patroon: een licht dalende trend in de industrie wordt gecompenseerd door een groeiend aantal zelfstandigen in de dienstensector.

2 Groei- en krimpsectoren

In 1999 gingen vooral jobs verloren in de kleding-, de textiel- en de auto-industrie. Dankzij de ommekeer in de bouw, waar het aantal jobs toenam, bleef het verlies voor de totale secundaire sector beperkt tot 300 banen.

De tertiaire sector creëerde sinds het midden van de

jaren '90 veel nieuwe arbeidsplaatsen. Snelle groeiers zijn: de groot- en kleinhandel, het vervoer en vooral de zogenaamde nieuwe diensten (informatica, uitzendsector, ...). In de eerste jaarhelft was er een tijdelijke terugval in de uitzendactiviteit. In andere commerciële sectoren hield de toename nog wel aan zodat er per saldo toch nog een mooie groeiprestatie kon worden neergezet, al bleef dit onder het niveau van 1997 en 1998.

Voor de quartaire sector speelt de rol van jobcreator. Zowel de social profit (gezondheidszorg en maatschappelijke diensten zoals kinderopvang en bejaardenzorg) als het openbaar bestuur kunnen gedurende de tweede helft van de jaren negentig sterke cijfers voorleggen. De talrijke Vlaamse en federale werkgelegenheidsinitiatieven zijn hier zeker niet vreemd aan. Ook de jobcreatie in het onderwijs zit sinds 1998 in de lift.

Arbeidsvoorwaarden

1 Voltijds versus deeltijds

In de periode 1996-1999 wordt de groei van het aantal loontrekkenden vrijwel volledig bepaald door de evolutie van de deeltijdarbeid: het aantal werknemers nam toe met 100.000, terwijl het aantal deel-

WERKGELEGENHEID										
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Aantal (x 1.000)										
Loontrekkende werkgelegenheid	1.780	1.791	1.798	1.803	1.806	1.843	1.856	1.878	1.920	1.948
Niet-loontrekkende werkgelegenheid	349	357	356	367	372	381	386	387	388	388
Totale werkgelegenheid	2.129	2.148	2.154	2.170	2.178	2.224	2.242	2.265	2.308	2.336
Evolutie (%)										
Loontrekkende werkgelegenheid	-	+0,6	+0,4	+0,3	+0,2	+2,1	+0,7	+1,2	+2,3	+1,5
Niet-loontrekkende werkgelegenheid	-	+2,1	-0,2	+3,0	+1,5	+2,3	+1,4	+0,2	+0,4	+0,1
Totale werkgelegenheid	-	+0,9	+0,3	+0,7	+0,4	+2,1	+0,8	+1,0	+2,0	+1,2

10.10 Evolutie van de werkgelegenheid, naar loontrekkenden en niet-loontrekkenden, van 1990 tot 1999. Bron: RSZ; RSVZ; NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).

* Loontrekkende werkgelegenheid = jobs in loondienst + vergoede helpers.

** Niet-loontrekkende werkgelegenheid = zelfstandigen in hoofdberoep + niet-vergoede helpers.

JOBS IN LOONDIENTST

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Aantal	Primaire sector	12.734	23.140	25.939	26.048	26.735	26.783
	Secundaire sector	595.116	591.423	580.552	570.682	571.269	570.947
	Tertiaire sector	610.396	630.429	644.978	668.521	693.869	708.695
	Quartaire sector	541.754	556.800	563.817	571.764	588.778	603.097
	Onbekend	9.551	5.332	5.171	5.252	5.186	5.363
	Totaal	1.769.551	1.807.125	1.820.457	1.842.267	1.885.837	1.914.885
Evolutie (%)	Primaire sector	-	+81,7	+12,1	+0,4	+2,6	+0,2
	Secundaire sector	-	-0,6	-1,8	-1,7	+0,1	-0,1
	Tertiaire sector	-	+3,3	+2,3	+3,7	+3,8	+2,1
	Quartaire sector	-	+2,8	+1,3	+1,4	+3,0	+2,4
	Onbekend	-	-44,2	-3,0	+1,6	-1,3	+3,4
	Totaal	-	+2,1	+0,7	+1,2	+2,4	+1,5

10.11 Evolutie van het aantal jobs in loondienst in bedrijven, naar sector, telkens op 30 juni, van 1994 tot 1999. Bron: RSZ; RSZPPO (bewerking Steunpunt WAV; bewerking APS).

ZELFSTANDIGEN IN HOOFDBEROEP

		1996	1997	1998	1999
Aantal	Primaire sector	31.962	31.136	30.380	29.587
	Secundaire sector	66.084	65.656	64.984	63.817
	Tertiaire sector	177.728	181.585	184.560	186.364
	Quartaire sector	44.449	46.341	48.095	49.378
	Onbekend	1.487	1.240	1.127	891
	Totaal	321.710	325.958	329.145	330.037
Evolutie (%)	Primaire sector	-	-2,6	-2,4	-2,6
	Secundaire sector	-	-0,6	-1,0	-1,8
	Tertiaire sector	-	+2,2	+1,6	+1,0
	Quartaire sector	-	+4,3	+3,8	+2,7
	Onbekend	-	-16,6	-9,2	-20,9
	Totaal	-	+1,3	+1,0	+0,3

10.12 Evolutie van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep, naar sector, telkens in juni, van 1996 tot 1999. Bron: RSVZ (bewerking Steunpunt WAV; bewerking APS).

tijds werkende Vlamingen met 90.000 aangroeide. Hoewel deeltijdarbeid bij mannen zachtjes steeg, blijft het overwegend een vrouwelijke aangelegenheid. In 1999 werkt bijna de helft van de vrouwen deeltijds. Bij de vrouwen neemt het succes van deeltijdarbeid toe met de leeftijd: bij de 15 tot 24-jarigen werkt iets minder dan een derde deeltijds, bij de 50 tot 64-jarigen is dit de helft.

In internationale context doet het Vlaamse Gewest het in 1999 niet slecht. Met 20,4% deeltijdse loontrekkenden heeft het Vlaamse Gewest reeds Frankrijk en Duitsland ingehaald. In Nederland ligt dat percentage haast dubbel zo hoog.

2 Vast versus tijdelijk

In 1999 werkt een tiende van de werkende bevolking met een tijdelijk contract. Dit is dubbel zoveel als in 1990. Die evolutie hangt nauw samen met de steile opgang van de uitzendactiviteit en het toenemend belang van contractuele tewerkstelling in de overheidssector.

Tijdelijke arbeid is in de eerste plaats een flexibiliteitsinstrument voor de ondernemingen. Voor het merendeel van de werknemers is dit geen vrije keuze. Enkel een beperkte groep van studenten en ouderen kiest bewust voor een tijdelijk job. Naar leeftijd bekeken valt op dat ruim een derde van

TIJDELIJKE EN DEELTIJDESE ARBEID

	1996	1997	1998	1999
Tijdelijke arbeid				
Aantal (x 1.000)	131,6	140,6	170,6	194,0
Aandeel (%)	6,7	7,0	8,5	9,4
Deeltijdse arbeid				
Aantal (x 1.000)	332,5	350,7	377,6	421,2
Aandeel (%)	16,9	17,4	18,7	20,4

10.13 Evolutie van tijdelijke en deeltijdse loonarbeid, van 1996 tot 1999.
Bron: NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).

de jongeren een tijdelijke job uitoefent; dit is meer dan het dubbele van in 1990. Deze ontwikkeling onderstreept het belang van tijdelijke arbeid als intredekanaal op de arbeidsmarkt. Van alle werknemers tussen 25 en 49 jaar waren er in 1990 iets meer dan 3% tijdelijk aan de slag; in 1999 zijn er dit haast 7%. Ook hier is de expansie in de uitzendsector doorslaggevend samen met de ontwikkeling van de plaatselijke werkgelegenheidsagenschappen.

DEELTIJDESE ARBEID

		VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS HOOFD- STEDELIJK GEWEST	BELGIË	DUITSLAND	FRANKRIJK	NEDERLAND	EU3*	EU15
Mannen	15-24 jaar	8,8	16,1	23,1	11,7	7,3	15,4	53,6	16,8	16,2
	25-49 jaar	3,5	5,2	6,9	4,3	3,7	4,4	10,0	4,7	3,7
	50-64 jaar	6,7	4,7	8,2	6,2	4,5	6,2	15,0	6,2	5,6
	15-64 jaar	4,5	6,1	8,5	5,3	4,3	5,7	17,5	6,3	5,7
Vrouwen	15-24 jaar	29,2	40,2	37,1	32,3	15,1	37,5	66,2	29,5	30,3
	25-49 jaar	42,1	42,3	24,1	40,5	38,9	31,6	67,9	39,3	33,2
	50-64 jaar	49,1	44,7	27,2	44,9	46,7	32,0	77,6	44,2	39,5
	15-64 jaar	41,4	42,4	25,5	40,2	37,2	32,2	68,8	39,0	33,9
Totaal	15-24 jaar	18,0	26,0	29,3	20,8	11,0	25,3	59,8	22,8	22,7
	25-49 jaar	20,6	21,3	15,1	20,4	19,6	17,0	35,4	20,4	16,9
	50-64 jaar	20,8	19,1	16,7	19,9	22,4	18,4	37,2	22,6	19,8
	15-64 jaar	20,4	21,4	16,5	20,3	19,1	18,0	39,8	21,1	18,2

10.14 Aandeel deeltijdarbeid onder loontrekkenden, naar geslacht en leeftijd, regionale en internationale vergelijking, in %, 1999. Bron: NIS EAK; Eurostat LFS (bewerking Steunpunt WAV).

* EU3 = Duitsland, Frankrijk en Nederland.

TIJDELIJKE ARBEID

	TIJDELIJK DIENSTVERBAND	UITZENDKRACHTEN	STAGIAIRS	PWA	STUDENTEN	ANDERE	TOTAAL
Totaal aantal	112.000	35.000	18.000	14.500	11.000	3.500	194.000
Mannen	34,5	56,8	61,1	12,5	45,4	22,8	39,8
Vrouwen	65,5	43,2	38,9	87,5	54,6	77,2	60,2
15-24 jaar	28,0	45,9	71,0	4,1	97,7	47,9	37,7
25-49 jaar	66,9	50,4	29,0	85,8	2,3	32,7	57,5
50-64 jaar	5,2	3,8	0,0	10,0	0,0	19,4	4,8
Laaggeschoold	23,9	36,2	35,7	59,1	43,9	48,3	31,4
Middengeschoold	33,8	48,6	31,5	37,0	45,4	44,5	37,4
Hooggeschoold	42,3	15,1	32,9	3,8	10,7	7,1	31,2

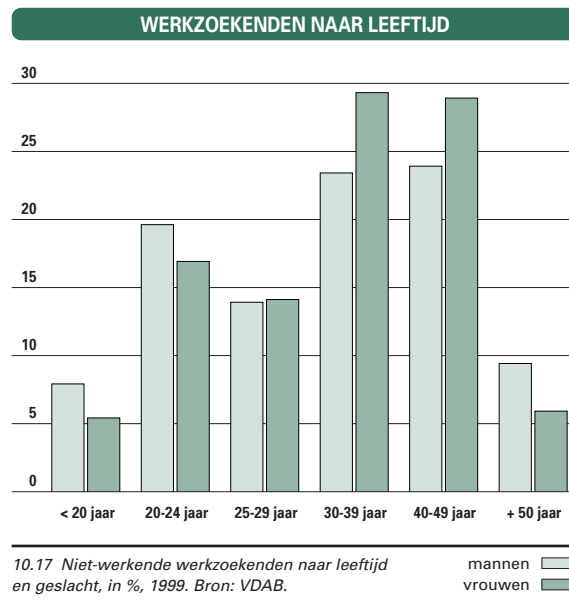
10.15 Vormen van tijdelijke arbeid, naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau, in %, 1999. Bron: NIS EAK (bewerking Steunpunt WAV).

10.3 Onevenwichten op de arbeidsmarkt

Werkloosheid

Anno 1999 bestond de groep niet-werkende werkzoekenden (NWWZ), gemiddeld uit 192.096 personen. Hiervan zijn 58,6% vrouwen en 41,4% mannen. Vooral leeftijdsklasse 25-39 jaar is goed vertegenwoordigd met 4 op 10. De werkloze jongeren vormen met 24,7% nog altijd een grote groep. Iets minder dan de helft (48,8%) van de werkzoekenden is langdurig werkloos (langer dan 1 jaar). Ongeveer 88,5% van de NWWZ beschikt over de Belgische nationaliteit.

In het Vlaamse Gewest daalde de werkloosheid in 1999 voor het 4de opeenvolgende jaar. In 1996-1997 was deze afname vooral een gevolg van institutionele maatregelen zoals schorsingen en uitschrijvingen van zeer langdurige (voornamelijk vrouwelijke) werklozen en oudere niet meer werkende werkzoekenden. Vanaf de 2de helft van 1997 zorgde de

WERKZOEKENDEN NAAR CATEGORIE

	1999				EVOLUTIE (%)			
	MANNEN		VROUWEN		MANNEN		VROUWEN	
	AANTAL	%	AANTAL	%	1990-1999	1998-1999	1990-1999	1998-1999
Niet-werkende werkzoekenden								
UVW	59.868	75,2	89.614	79,6	+12,3	-9,9	-9,8	-13,1
Schoolverlater	9.488	11,9	9.598	8,5	+42,9	-7,4	+13,1	-9,9
Vrij ingeschreven	4.896	6,2	6.154	5,5	+174,0	+6,9	+148,2	+1,6
Andere	5.327	6,7	7.151	6,4	+229,6	+0,2	+152,7	-7,1
Totaal	79.579	100,0	112.517	100,0	+25,6	-8,1	-0,6	-11,8
Werkende werkzoekenden								
Deeltijds	9.450	48,3	45.560	82,3	-34,1	+5,0	-55,9	-1,0
Voltijds	9.315	47,6	7.655	13,8	+186,7	+1,0	+141,1	+2,3
Andere	800	4,1	2.169	3,9	+20,2	+22,7	+573,4	+511,0
Totaal	19.565	100,0	55.384	100,0	+7,2	+3,7	-48,1	+2,8

10.16 Evolutie en aantal werkzoekenden naar geslacht en categorie, van 1990 tot 1999. Bron: VDAB.

aantrekkelijke conjunctuur voor meer jobs. Ook overheidsmaatregelen op verschillende beleidsniveaus droeg hiertoe een steentje bij. De afbrokkeling van de werkloosheid laat zich niet overal in dezelfde mate voelen. Zo was de afname van het aantal NWWZ het meest uitgesproken bij de laaggeschoolden. Het aandeel van de werkzoekenden met enkel een diploma lager onderwijs is in 1999 gedaald tot 27%. Dit is ondermeer het gevolg van het feit dat de jongere genera-

ties meestal een hoger studieniveau bereikt hebben dan louter lager onderwijs. Ook de impact van verschillende banenplannen zoals PWA en werkervaringsprojecten komt hier tot uiting. Ten opzichte van 1998 doen zich grote dalingen voor in de groep niet-werkende werkzoekenden met een werkloosheidsduur tussen 2 en 5 jaar. Dit is ongetwijfeld mee te wijten aan een aantal tewerkstellingsmaatregelen (bijvoorbeeld PWA) dat zich richt op de langdurig werklozen.

WERKZOEKENDEN NAAR STUDIENIVEAU EN WERKLOOSHEIDSDUUR

STUDIENIVEAU	WERKLOOSHEIDSDUUR	1999			EVOLUTIE TOTAAL (%)	
		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL	1990-1999	1998-1999
Lager onderwijs + lager secundair onderwijs						
	0-6 maanden	13.745	13.383	27.128	-18	-3
	6-12 maanden	7.283	8.152	15.435	-1	-7
	1-2 jaar	6.796	8.559	15.355	-17	-18
	2-5 jaar	7.831	12.608	20.439	-18	-24
	+5 jaar	6.190	13.260	19.450	-37	-11
	Totaal	41.845	55.962	97.806	-20	-13
Hoger secundair onderwijs						
	0-6 maanden	8.865	12.571	21.435	+22	-4
	6-12 maanden	3.846	6.306	10.151	+86	0
	1-2 jaar	2.676	5.932	8.607	+69	-17
	2-5 jaar	2.356	7.067	9.423	+83	-20
	+5 jaar	1.039	4.252	5.291	+27	-1
	Totaal	18.781	36.127	54.908	+47	-8
Hogescholenonderwijs + universiteit						
	0-6 maanden	4.014	6.103	10.117	-4	-8
	6-12 maanden	1.527	2.157	3.685	+69	-5
	1-2 jaar	964	1.559	2.522	+53	-19
	2-5 jaar	823	1.553	2.376	+102	-20
	+5 jaar	459	754	1.213	+69	+0
	Totaal	7.787	12.126	19.912	+22	-10

10.18 Evolutie en aantal niet-werkende werkzoekenden naar studieniveau en werkloosheidsduur, van 1990 tot 1999. Bron: VDAB.

WERKZOEKENDEN NAAR NATIONALITEIT

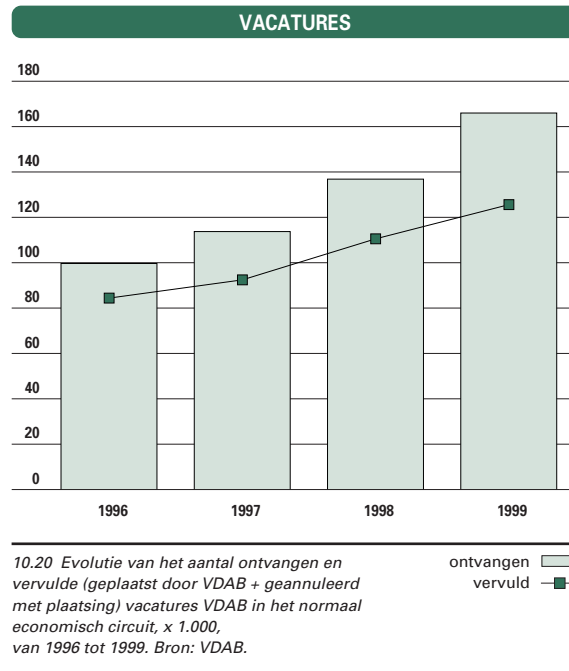
	1998		1999		EVOLUTIE 1998-1999 (%)	
	MANNEN	VROUWEN	MANNEN	VROUWEN	MANNEN	VROUWEN
Belgen	74.025	117.323	67.448	102.493	-8,9	-12,6
Andere EU (excl. Belgen)	3.233	4.014	2.930	3.725	-9,4	-7,2
Niet-EU	9.354	6.173	9.201	6.299	-1,6	2,0
Totaal	86.612	127.510	79.579	112.517	-8,1	-11,8

10.19 Evolutie en aantal niet-werkende werkzoekenden naar geslacht en nationaliteit, in 1998 en 1999. Bron: VDAB.

Vacatures

Het totaal aantal ontvangen vacatures bij de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) stijgt sinds 1996 en kende in 1999 een topjaar met 178.027. Dit mooie resultaat was het gevolg van de goede economische conjunctuur en van de inspanningen van de VDAB om werkaanbiedingen toegankelijker te maken. In totaal werden er in 1999 136.036 vacatures ingevuld, dit zijn er 13,2% meer dan het jaar voordien. Uit de afgehandelde vacatures van de VDAB worden de zogenaamde knelpuntberoepen gepuurd. Dit zijn beroepen waarvoor de vacatures maar moeilijk ingevuld geraken.

Opvallend is dat de knelpuntberoepen sinds 1990 vrijwel dezelfde blijven. Er blijft een nijpend tekort aan ingenieurs, paramedici en informatici. Maar de knelpunten laten zich ook voelen bij technische beroepen zoals technici, tekenaars, machine-bedieners, mecaniciens-herstellers, plaatwerkers, loodgieters, enz... De oorzaak is op de eerste plaats van

VACATURES

		ONTVANGEN		VERVULD	
		1999 (AANTAL)	1998-1999 (%)	1999 (AANTAL)	1998-1999 (%)
Normaal economisch circuit	Gewoon circuit	87.250	+7,4	67.088	+1,8
	Stage	7.209	+25,3	5.805	+15,4
	Interim en tijdelijk	56.993	+62,0	41.939	+48,5
	Loopbaanonderbreking privé	2.143	+11,7	1.806	+5,7
	Brugpensioen	621	+4,4	464	-4,9
	Studentenjob	4.567	+10,0	4.257	+7,4
	Banenplan	617	-37,0	552	-32,2
	Ingroeibaan	0	-100,0	0	-100,0
	Invoegbedrijf	38	-	28	-
	Eerste werkervaringscontract	197	-90,4	263	-84,0
	Activering werkloosheidsuitkering	6.027	+27,9	4.222	+50,5
	Middenstands- en ondernemingsopleidingen	52	-	13	-
	Totaal	165.714	+21,3	126.437	+14,3
Alternatief circuit	Gesubsidieerde contractuelen	3.534	-2,0	2.903	-10,7
	Opsloppingsmaatregelen	6.601	+0,3	5.562	+2,5
	Werkervaringsplan	56	+2.700,0	41	+1.266,7
	Totaal	10.191	+0,0	8.506	-2,0
Horeca	62	-29,5	32	-63,2	
Eures (internationale uitwisseling)	2.060	+26,0	1.061	+36,6	
Totaal alle circuits	178.027	+19,9	136.036	+13,2	

10.21 Evolutie van het aantal ontvangen en vervulde vacatures VDAB, naar circuit, 1998 en 1999. Bron: VDAB.

KNELPUNTBEROEPEN

BEROEPSGROEP	OORZAAK KNELPUNTKARAKTER*				
	KWANTITATIEF	KWALITATIEF	ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN		
			LOON	AARD WERK	ZELFSTANDIG
Ingenieurs	1	2			
Verplegend personeel	1			2	
Onderwijzend personeel			1		
Tekenaars	1	2			
Technici	1	2			
Informatici	1				
Kaderpersoneel		1			
Gespecialiseerde bedienden		1			
Verkoopspersoneel		2	1	1	1
Steenbewerkers	1				
Chauffeurs	2	1			
Arbeiders textiel en kleding	1	2			
Arbeiders metaal	1	2			
Arbeiders houtbewerking	1	2			
Arbeiders bouw	1	2			
Arbeiders drukkerij		1			
Bakkers	2		1	1	
Beenhouwers	1		2	2	
Horecapersoneel			1	1	
Kappers,schoonheidsspecialisten		2	1	1	

10.22 Voornaamste knelpunten per beroepsgroep, 1999. Bron: VDAB.

* Orde van belangrijkheid wordt aangegeven: 1 = belangrijkste oorzaak, enz.

kwantitatieve aard omdat er te weinig technisch goed geschoolde mensen afstuderen om de vraag op de arbeidsmarkt te voldoen. Daarnaast stellen de

werkgevers ook vaak kwalitatieve eisen die moeilijk ingevuld geraken: ervaring, communicatieve vaardigheden, zelfstandig kunnen werken, ...

10.4 Werkgelegenheidsbeleid

Het Vlaamse werkgelegenheidsbeleid is complementair aan federale maatregelen op de arbeidsmarkt. De federale programma's worden niet door alle regio's in dezelfde mate aangewend. Zo wordt er in het Vlaamse Gewest relatief meer gebruik gemaakt van halftijds brugpensioen, deeltijdse en voltijdse loopbaanonderbreking.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt het begeleidingsplan voor werklozen, het betaald educatief verlof en de overeenkomst werkopleiding dan weer relatief meer aangesproken. In het Waalse Gewest is men relatief meer te vinden voor het voordeelbanenplan, deeltijdse arbeid en PWA.

FEDERAAL OVERHEIDSOPTREDEN ARBEIDSMARKT

EENHEID	MEETMOMENT	VLAAMS GEWEST	% BELGIË	BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	% BELGIË	WAALS GEWEST	% BELGIË	BELGIË	
Acties inzake kwaliteit van de arbeidskrachten									
Stage der jongeren+eerste werkervaringscontracten	jongere in stage	30/06/99	9.308	53,4	1.286	7,4	6.820	39,2	17.414
Overeenkomst werkopleiding	gesloten overeenkomst	30/06/00	423	48,6	111	12,7	337	38,7	871
Begeleidingsplan voor werklozen	gesloten overeenkomst	31/12/98	11.291	43,3	5.589	21,4	9.213	35,3	26.093
Betaald educatief verlof*	werknemer in opleiding	31/08/99	14.424	60,8	2.745	11,6	6.549	27,6	23.718
Acties inzake het volume van de arbeidskrachten									
Conventioneel brugpensioen	bruggepensioneerde	30/06/00	75.108	65,8	5.649	4,9	33.399	29,3	114.156
Halftijds brugpensioen	bruggepensioneerde	30/06/00	807	74,5	44	4,1	232	21,4	1.083
Werkloosheidsonderbreking	werkloze in onderbreking	30/06/00	6.627	63,9	306	2,9	3.446	33,2	10.379
Oudere werklozen	werkloze niet-werkzoekende	31/08/00	84.555	56,1	14.880	9,9	51.282	34,0	150.717
Loopbaanonderbreking voltijds	werknemer in onderbreking	30/06/00	19.785	71,2	1.424	5,1	6.592	23,7	27.801
Loopbaanonderbreking deeltijds	werknemer in onderbreking	30/06/00	47.804	69,4	2.563	3,7	18.552	26,9	68.919
Acties inzake de vraag naar de arbeidskrachten									
PWA	werkloze die minstens 1 uur in PWA heeft gepresteerd	30/06/00	20.819	52,0	2.107	5,2	17.123	42,8	40.049
Dienstenbaan	aangeworven werknemer	30/06/00	5.015	56,9	585	6,6	3.220	36,5	8.820
Voordeelbanenplan	aangeworven werknemer	01/01/95- -31/07/00	98.898	40,2	21.925	8,9	125.491	50,9	246.314
Deeltijdse arbeid	deeltijdse werknemer met behoud van rechten	31/07/00	28.245	42,0	5.512	8,2	33.534	49,8	67.291

10.23 Overzicht acties federale overheid op de arbeidsmarkt. Bron MTA; RVA; bewerking APS.
* Onvolledige cijfers.

Opleiding en begeleiding

De overheid wil meer instroom- en doorgroeikansen geven aan personen die momenteel ondervertegenwoordigd zijn in de werkende bevolking. Daarnaast wil de Vlaamse overheid levenslang leren stimuleren om zo het aanpassingsvermogen van zowel werknemers als ondernemingen te verhogen.

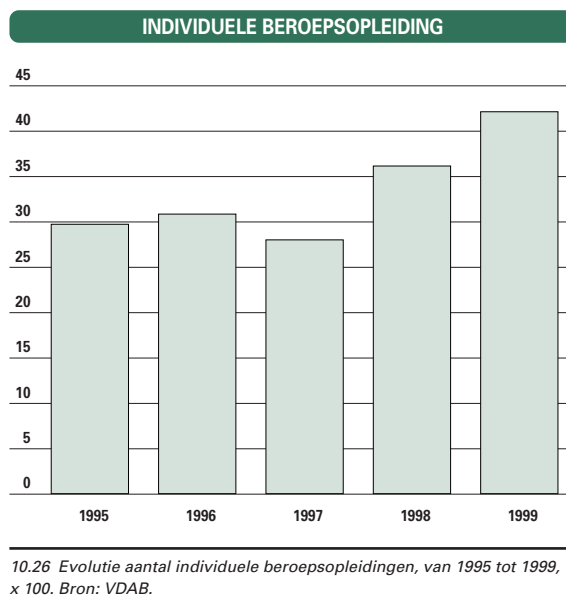
1 Trajectwerking

In 1999 werd een nieuwe beheersovereenkomst opgesteld tussen de Vlaamse regering en de VDAB. Iedere werkzoekende wordt nu op maat begeleid via trajectwerking. Afhankelijk van de opleiding en ervaring, doorloopt de werkzoekende een aantal stappen in zijn zoektocht naar werk. In 1999 stapte reeds 50,4% van het gemiddeld aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) in de trajectbegeleiding. In totaal werden er 13.701 trajecten beëindigd in 1999. Hiervan stroomde er 73,8% uit naar werk.

2 Individuele beroepsopleiding

De individuele beroepsopleiding (IBO) is een opleidingsvorm voor werkzoekenden die in principe gereserveerd blijft voor beroepen waarvoor geen geschikte

arbeidskrachten ter beschikking zijn en waarvoor de VDAB geen opleiding organiseert. De IBO is in feite een on-the-job training voor nieuwe medewerkers om op zeer korte tijd moeilijke vacatures in te vullen.

VDAB-BEREIK NWWZ

MODULES VAN TRAJECTWERKING		BEREIKTE WERKZOEKENDEN	
MODULE	WAT	AANTAL	% VAN GEMIDDELD AANTAL NWWZ*
2	screening, oriëntatie en diagnose	83.494	42,0
3	sollicitatietraining	9.167	4,6
4	beroepsspecifieke opleiding	26.828	13,5
5	persoonsgerichte vorming	3.131	1,6
6	opleiding en begeleiding op de werkvloer	16.087	8,1
7	trajectopvolging	69.781	35,1
Totaal aantal bereikte werkzoekenden		100.110	50,4

10.24 VDAB-bereik voor niet-werkende werkzoekenden in de trajectwerking, absoluut en in %, 1999. Bron: VDAB.
* Gemiddeld aantal NWWZ in 1999 is hier inclusief werkzoekenden in beroepsopleiding.

UITSTROOM TRAJECTWERKING VDAB

UITSTROOMDOELGROEP	AANTAL BEËINDIGDE TRAJECTEN	AANTAL UITGESTROOMD NAAR WERK	% UITSTROOM NAAR WERK
<1 jaar werkloos en geen moeilijke doelgroep	2.831	2.383	84,2
>1 jaar werkloos en moeilijke doelgroep	4.261	3.195	75,0
Tussen 1 en 2 jaar werkloos	4.082	2.785	68,2
>2 jaar werkloos	2.527	1.744	69,0
Totaal	13.701	10.107	73,8

10.25 Resultaten per uitstroomdoelgroep, 1999. Bron: VDAB.

Het aantal IBO's kende de afgelopen jaren een wisselend verloop. Bij de IBO's gestart in 1999 valt op dat de vrouwen slechts 30 % van de groep uitmaken en dat jongeren en ouderen 40-plussers minder sterk vertegenwoordigd zijn. In meer dan de helft van de gevallen gaat het om laaggeschoolden. IBO blijkt een zeer efficiënte werkgelegenheidsmaatregel te zijn. Zo heeft zes maanden na de IBO 86% voltijds en 2% deeltijds werk. Slechts 10% blijft werkzoekend en 2% volgt nog een verdere opleiding.

3 Betaald educatief verlof

Het stelsel van betaald educatief verlof biedt werknemers die voltijds werken de kans om bijkomend individueel verlof op te nemen wanneer ze beslissen een erkende opleiding te volgen.

Het aantal geïnteresseerden blijft dalen. Dat heeft te maken met twee wetwijzigingen: in 1993 werden alle hobbycursussen (koken, klussen, naaien...) uit het stelsel verwijderd en in 1995 werd het aantal toegestane uren voor betaald educatief verlof gehalveerd.

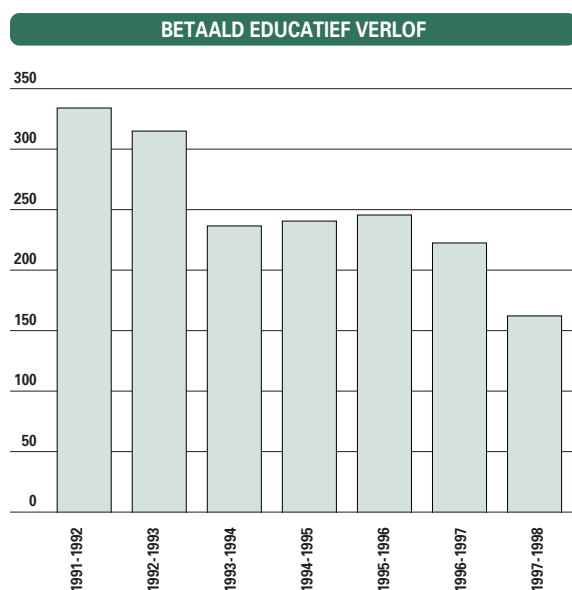
4 Alternerend leren

In het stelsel van alternerend leren krijgen werkgevers uit alle sectoren van het bedrijfsleven van de Vlaamse overheid een opleidingspremie als ze een jongere (tussen 16 en 18 jaar) tewerkstellen met een industrieel leercontract of een deeltijds arbeidscontract en op die manier een praktijkopleiding ver-

schaffen die aansluit op de schoolopleiding. Zowel het aantal leerlingen als het aantal ondernemingen neemt toe. Voor de groep van 1997-1998 heeft 69% een job gevonden heeft.

5 Brugprojecten

In het deeltijds onderwijs zitten een aantal jongeren met een gebrek aan essentiële basisattitudes om toe te treden tot de arbeidsmarkt en zich te handhaven in het productieproces. Ze hebben niet alleen nood aan opleiding en bemiddeling, maar ook aan individuele begeleiding. Deze groep kan werkervaring opdoen bij een promotor via brugprojecten die gedurende een beperkte periode de jongere kans geeft werkervaring op te doen gedurende 20 uur per week. De brugprojecten kunnen dus beschouwd worden als een vooropleiding en opstap naar een arbeidsovereenkomst of een leerovereenkomst. In 1997-1998 waren er 742 leerlingen ingeschakeld in brugprojecten bij 65 promotoren. Bijna de helft daarvan heeft werk gevonden.

10.27 Evolutie aantal begunstigden van betaald educatief verlof, x 100, van 1991 tot 1998. Bron: MTA.

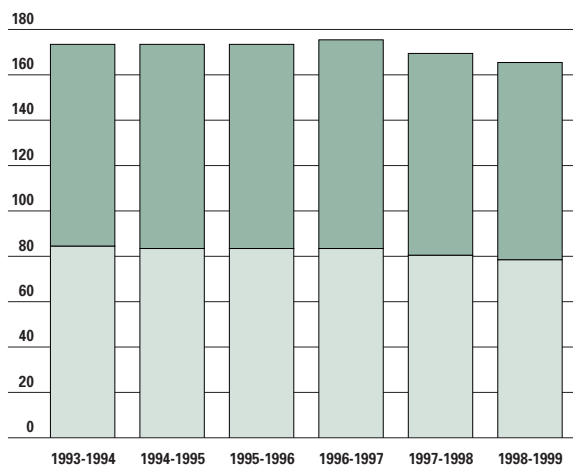
BRUGPROJECTEN				
		1997-1998	1998-1999	1999-2000
Leerlingen	aantal	742	839	809
Promotoren	aantal	65	73	69
Doorstromingsresultaten				
	werk	%	44,2	44,5
	werkloos	%	13,0	13,1
	nog in opleiding	%	35,3	35,4
	onbekend	%	5,9	6,9

10.29 Evolutie van het aantal leerlingen en promotoren en de doorstromingsresultaten, van 1997 tot 2000. Bron: OND, dienst Beroepsopleiding.

ALTERNEREND LEREN				
		1997-1998	1998-1999	1999-2000
Leerlingen	aantal	1.199	1.427	1.542
Bedrijven	aantal	650	780	1.008
Doorstromingsresultaten				
	werk	%	69,4	65,4
	werkloos	%	8,7	6,0
	nog in opleiding	%	10,0	18,5
	onbekend	%	11,9	10,1

10.28 Evolutie van het aantal leerlingen en bedrijven en de doorstromingsresultaten, van 1997 tot 2000. Bron: OND, dienst Beroepsopleiding.

AANLEREN ZELFSTANDIG BEROEP

10.30 Evolutie aantal cursisten maatschappijgerichte vorming en beroepstechnische vorming, x 100, van 1993 tot 1999.
Bron: VIZO.

6 Aanleren zelfstandig beroep

Naast de programma's die een brug slaan naar een job als werknemer, bestaat ook de 'leertijd' die gericht is op het aanleren van een zelfstandig beroep. De jongere combineert een praktische opleiding in een bedrijf met een theoretische vorming in het Vlaams Instituut voor Zelfstandig Ondernemen (VIZO).

Het aantal leerlingen aan de cursus maatschappijgerichte en beroepstechnische vorming zijn de laatste schooljaren lichtjes gedaald. Dit is wellicht te wijten aan een samenspel van factoren: demografische evo-

lutie, verschuiving naar korte opleidingen, rationalisatie en invoeren nieuwe systemen zoals stage.

7 Doelstelling 3

De projecten inzake begeleiding en opleiding van werkzoekenden in het Vlaamse Gewest krijgen dikwijls aanzienlijke financiële steun vanuit de Europese structuurfondsen, meer bepaald vanuit doelstelling 3 van het Europees Sociaal Fonds (ESF).

Doelstelling 3 richt zich naar de inschakeling op de arbeidsmarkt van moeilijke doelgroepen die extra begeleiding nodig hebben zoals zeer langdurig werkzoekenden, migranten en gehandicapten. Deze projecten trokken in 1999 meer risicowerklozen en vrouwen aan. Bij de jongeren ziet men daarentegen een behoorlijke daling.

8 Doelstelling 4

Via doelstelling 4 van het Europees Sociaal Fonds subsidieert Europa en het Vlaamse Gewest projecten voor werkenden die hun baan vrezten te verliezen omdat het bedrijfsleven nieuwe kwalificatievereisten stelt. Voor de uitvoering van deze projecten in 1999 werd een ESF-steun van 600 miljoen frank vastgelegd en werd een bereik van 31.000 cursisten vooropgesteld. Dit aantal werd ruim bereikt. Het aantal dossiers is sterk gestegen. Dit is het gevolg van een groeiende interesse van bedrijven in opleidingsprojecten voor hun werknemers.

9 Hefboomkrediet

Wanneer bedrijven en sectoren beslissen om opleidingen in te richten die gericht zijn op innovatie of bestuurlijke vernieuwing, kunnen zij subsidies krijgen vanuit het Vlaamse Gewest via het hefboom-

DOELSTELLING 3

	AANTAL GOEDGEKEURDE DEELNEMERS				TOTAAL	ESF-STEUN (X MILJOEN FRANK)
	ZWAARTEPUNT 1	ZWAARTEPUNT 2	ZWAARTEPUNT 3	ZWAARTEPUNT 4		
Derden	894	67	3.821	700	5.482	515
Dep. Onderwijs	56	3.627	102	0	3.785	254
VDAB	4.939	0	7.187	1.787	13.913	673
VFSIPH	0	0	591	0	591	108
VIZO	28	670	44	8	750	27
Totaal	5.917	4.364	11.745	2.495	24.521	1.576
% evolutie 1998-1999	+2,3	-27,0	+4,8	+193,2	+2,9	+8,5

10.31 Overzicht van het aantal goedgekeurde deelnemers en ESF-steun doelstelling 3, naar type opleidingverstrekker en zwaartepunt, 1999.

Bron: administratie Werkgelegenheid.

Zwaartepunt 1 = laaggeschoolde personen bedreigd met langdurige werkloosheid.

Zwaartepunt 2 = laaggeschoolde jonge werkzoekenden.

Zwaartepunt 3 = personen bedreigd met uitsluiting van de arbeidsmarkt (gehandicapten, kansarmen).

Zwaartepunt 4 = vrouwen in het kader van het gelijke kansen beleid (herintredende, laaggeschoolde langdurig werklozen).

DOELSTELLING 4

	AANTAL GOEDGEKEURDE DEELNEMERS				ESF-STEUN
	OPLEIDING	BEGELEIDING	OUTPLACEMENT	TOTAAL	(X MILJOEN FRANK)
Zwaartepunt 1	0	0	0	0	40
Zwaartepunt 2	685	317	0	1.002	97
Zwaartepunt 3	29.368	966	125	30.459	436
Totaal	30.053	1.283	125	31.461	573

10.32 Overzicht van het aantal goedgekeurde deelnemers en ESF-steun doelstelling 4, naar zwaartepunt, 1999.

Bron: administratie Werkgelegenheid.

Zwaartepunt 1 = onderzoek arbeidsmarkt en kwalificatiebehoeften.

Zwaartepunt 2 = ontwikkeling van opleidingsmethodiek en pilootprojecten.

Zwaartepunt 3 = opleiding/begeleiding/outplacement.

krediet voor innovatie-opleidingen. In 1999 werden in totaal 83 dossiers ingediend, verspreid over tal van sectoren. Van deze dossiers werden er 66 goedgekeurd voor een totale subsidie van 193 miljoen frank.

De top 3 van de meest populaire sectoren is: gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, gemeenschapsvoorzieningen en metaal en metalen producten. Via deze projecten wilden bedrijven en sectoren 14.000 personen opleiden gedurende de periode 1999-2000. Het aantal deelnemers bedroeg 13.861.

10 Interface

Interface is een kleinschalig initiatief van de Vlaamse overheid dat in 1995 van start ging en inmiddels een meer structurele vorm heeft aangenomen. In 1999 namen er 35 bedrijven deel aan Interface. Vooral de horeca, de bouw en de confectie maken van Interface gebruik. Er namen 188 cursisten deel aan een opleiding; hiervan kreeg 3 op 4 een arbeidscontract aangeboden aan het einde van de opleiding. Aanvankelijk vertrok men van openstaande vacatures waarbij de werkgevers overtuigd werden om laaggeschoolde werklozen in dienst te nemen. Samen met de werkgevers werd nagegaan welke opleiding en begeleiding nodig was om de werkloze klaar te stomen voor de job. Nu ligt het accent meer op experimenten en projectontwikkeling (bijvoorbeeld jobrotatieprojecten).

11 Migranten

In 1998 sloten de Vlaamse regering en de Vlaamse sociale partners een akkoord dat de arbeidsmarkt-situatie van allochtonen moet verbeteren. In het kader van dit akkoord hebben in 1999 een 60-tal bedrijven, openbare instellingen en lokale

besturen een positief actieplan migranten opge-maakt. Daarnaast lopen er in een tiental onderne-mingen specifieke, maar meer geïsoleerde acties gericht op de instroom of doorstroom van allochto-nen. Van deze subsidiemogelijkheden in het Vlaamse jaarprogramma 1999-2000 hebben 43 ondernemingen of instellingen gebruik gemaakt voor een totaalbedrag van 19,9 miljoen frank. De 13 subregionale tewerkstellingscomité's hebben een regionaal actieprogramma voor een totale subsidie van 11,8 miljoen frank lopen.

Tewerkstelling

De Vlaamse overheid wil bijdragen tot de creatie van nieuwe vormen van werkgelegenheid en arbeid aantrekkelijker maken. Daartoe lopen er verschillen-de soorten tewerkstellingsprogramma's.

1 Klassieke tewerkstellingsprogramma's

Het Derde Arbeidscircuit (DAC), de Gesubsidieerde Contractuelen (GESCO'S) en de onderwijsGESCO'S vinden hun oorsprong eind jaren zeventig, begin jaren tachtig op een ogenblik van grote schaarste aan arbeidsplaatsen. Ze waren bedoeld als tijdelijke maatregel. In de meeste gevallen, en vooral in de cultuur- en welzijnsector, zijn deze programma's naar structurele tewerkstelling geëvolueerd. In het huidige regeer-akkoord is de regularisatie van deze tewerkstellings-programma's voorzien: de 'nepstatuten' worden omgebouwd tot reguliere arbeidsplaatsen. In 1999 waren er 50.322 personen via de klassieke programma's tewerkgesteld. Omgezet naar voltijdse equivalenten (VTE) komt dit op 35.453 arbeids-plaatsen die voor bijna twee derden door vrouwen ingenomen worden.

TEWERKSTELLINGSPROGRAMMA'S

	AANTAL VTE VROUWEN	AANTAL VTE MANNEN	AANTAL VTE TOTAAL	AANTAL PERSONEN	UITGAVEN 1999 (IN MILJOEN FRANK)	UITGAVEN 2000* (IN MILJOEN FRANK)
Klassieke tewerkstellingsprogramma's						
DAC	5.391	1.325	6.716	9.942	5.714,3	5.850,0
GESCO'S KB 474	11.226	10.117	21.343	28.998	*8.962,6	9.017,0
GESCO'S algemeen***	3.314	1.101	4.415	5.916	**2.188,2	2.300,0
GESCO'S onderwijs	1.083	87	1.170	2.879	813,8	825,0
PBW in VOI's	612	154	766	1.100	436,7	439,7
PBW in gemeenten en VZW's	994	49	1.043	1.487	599,5	599,5
Werkervaring						
WEP-plus-plan	1.365	1.195	2.560	3.603	903,4	1.480,3
Nieuwe niches arbeidsmarkt						
Sociale werkplaatsen	426	566	992	1.105	468,5	595,7
Invoegbedrijven	41	57	98	104	42,0	56,0
Totaal	24.452	14.651	39.103	55.134	20.129,0	21.163,2

10.33 Gemiddelde bezetting en uitgaven in het kader van tewerkstellingsprogramma's, 1999. Bron: administratie Werkgelegenheid.

* Raming.

** Uitzonderlijk lager omwille van extra-inkomsten (+ 100 miljoen frank).

*** Inclusief buitenschoolse kinderopvang en opleidingsprojecten.

2 Werkervaring

Het WEP-plus-plan, dat sinds 1997 loopt en de verderzetting is van de Weer-Werkactie en het WEP-plan, promoot werkervaring en doorstroming naar het reguliere arbeidscircuit.

De deelnemers van dit programma zijn in 1999 voor twee derden vrouwen. Bijna de helft volgde enkel lager onderwijs en middenstandsopleiding. De helft van de deelnemers stroomt door naar het reguliere arbeidscircuit.

3 Nieuwe vormen van werkgelegenheid

De invoegbedrijven en de sociale werkplaatsen willen jobs creëren in nieuwe niches op de arbeidsmarkt.

De invoegbedrijven, een experiment dat in 1994 startte, nemen laaggeschoolden in dienst en richten zich op economische activiteiten die niet spontaan door de marktsector worden uitgevoerd. Zowel het aantal bedrijven als het aantal werknemers breidt tussen 1995 en 1999 aanzienlijk uit.

De zeer moeilijk bemiddelbare werkzoekenden, in de praktijk mensen met een laag opleidingsniveau, worden naar een beschermde arbeidsomgeving in de sociale werkplaatsen toegeleid. De sociale werkplaatsen kenden in 1999 opnieuw een forse uitbreiding, ditmaal van 880 VTE naar 1.500 VTE.

4 Banenplannen

Op federaal niveau zijn er 2 banenplannen voor langdurig werklozen: de Plaatselijke

INVOEGBEDRIJVEN

	AANTAL BEDRIJVEN ACTIEF	AANTAL BEDRIJVEN IN FALING	AANTAL WERKNEMERS			
			GESUBSIDIEERD	NIET-GESUBSIDIEERD	OMKADERING	TOTAAL
December 1995	10	-	45	9	11	65
December 1996	10	2	68	10	14	92
December 1997	13	-	92	17	22	131
December 1998	16	1	104	39	34	177
December 1999	23	-	147	74	39	260

10.34 Evolutie aantal invoegbedrijven en werknemers, van 1995 tot 1999. Bron: administratie Werkgelegenheid.

Werkgelegenheidsagentschappen (PWA) en de Dienstenbanen. Het PWA-stelsel wil voldoen aan maatschappelijke noden die via de normale arbeids-circuits niet ingevuld geraken (bijvoorbeeld huis-houdelijke taken). De Dienstenbanen richten zich naar jobs die zo duur geworden zijn dat ze niet meer uitgeoefend worden (bijvoorbeeld pompbe-diende).

Zowel het aantal PWA's, het aantal personen als het aantal gepresteerde arbeidsuren zijn spectaculair toegenomen.

Ook de dienstenbanen kenden een enorme aan-groei. Van de deelnemers aan dit programma zijn er 2 op 3 deeltijds tewerkgesteld en 3 op 5 zijn vrouwen.

Arbeidsherverdeling

De Vlaamse overheid wil het werk delen en herver-delen. Sinds 1994 stimuleert ze loopbaanonderbre-king en deeltijds werken via aanmoedigingspremies. Deze maatregel versterkt de analoge federale acties zoals de brugpensioenen en de uitkeringen voor loopbaanonderbreking.

SOCIALE WERKPLAATSEN

	AANTAL VTE VROUWEN	AANTAL VTE MANNEN	AANTAL VTE TOTAAL	AANTAL PERSONEN
1996	258	255	513	576
1997	255	270	525	597
1998	349	430	779	880
1999	426	566	992	1.105

10.35 Evolutie van het aantal sociale werkplaatsen en er tewerkgestelde personen, van 1996 tot 1999. Bron: administratie Werkgelegenheid.

1 Loopbaanonderbreking

Het aantal toegekende Vlaamse premies voor loop-baanonderbreking gaat in stijgende lijn. Sinds de invoering van de maatregel in 1994 werden er in totaal 72.413 aanvragen goedgekeurd: een derde in de openbare sector en twee derden in de privé-sector. Loopbaanonderbreking is een overwegend vrouwe-lijke aangelegenheid, al blijft het aandeel van de mannen verder stijgen, vooral na de versoepeling van de criteria in 1998. Sinds dat jaar wordt het bedrag van de premie verdubbeld indien de werkne-mer zijn loopbaan onderbreekt voor het volgen van een opleiding. Dit weerspiegelt zich ook in de forse groei-cijfers voor 1998, 1999 en de eerste helft van 2000. De spectaculaire aangroei in 2000 is mee te wijten aan een inhaalactie in de behandeling van de aanvraagdossiers.

DIENSTENBANEN

	JUNI 1998	JUNI 1999	JUNI 2000	% EVOLUTIE JUNI 1998- JUNI 2000
Halftijdse betrekking				
Mannen	187	698	1.008	+439
Vrouwen	354	1.460	2.315	+554
Totaal	541	2.158	3.323	+514
Voltijdse betrekking				
Mannen	130	652	1.051	+708
Vrouwen	82	373	641	+682
Totaal	212	1.025	1.692	+698
Totaal	753	3.183	5.015	+566

10.36 Evolutie van het aantal personen tewerkgesteld in Dienstenbanen, juni 1998-juni 2000. Bron: RVA; bewerking APS.

PLAATSELIJKE WERKGELEGENHEIDSGENTSCHAPPEN

		JUNI 1995	JUNI 1996	JUNI 1997	JUNI 1998	JUNI 1999	JUNI 2000
Operationele PWA's	aantal	89	190	248	262	283	304
	% België	31	42	47	49	50	52
Fysieke eenheden*	aantal	2.412	7.647	12.593	18.207	19.866	20.819
	% België	22	39	48	52	52	52
Gepresteerde PWA-uren	aantal	58.230	186.296	337.903	523.704	620.292	653.393
	% België	22	39	49	52	53	53
Verkochte PWA-cheques	aantal	77.440	214.702	369.605	575.444	701.498	688.736
	% België	23	39	47	50	52	52

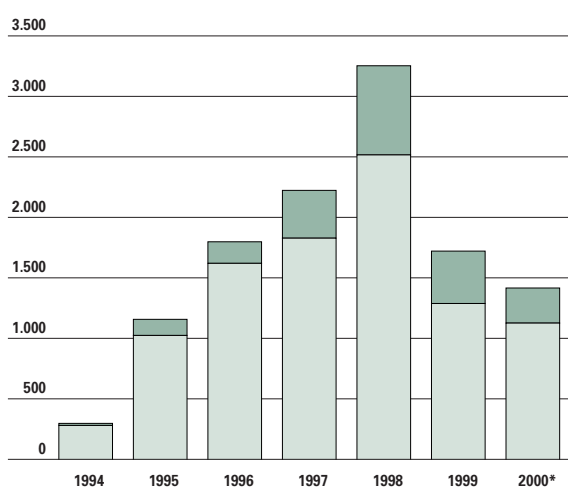
10.37 Evolutie van het aantal PWA's, het aantal fysieke eenheden, het aantal gepresteerde uren en het aantal verkochte cheques, juni 1995-juni 1999. Bron: RVA.
* Dit zijn alle personen die PWA-prestaties indienden tijdens de betrokken periode en bijgevolg een PWA-vergoeding ontvingen.

GOEDGEKEURDE AANVRAGEN AANMOEDIGINGSPREMIES LOOPBAANONDERBREKING

		1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	TOTAAL 1994-2000*	% EVOLUTIE 1998-1999
Privé-sector	Mannen	49	41	69	247	683	2.022	3.608	6.719	+196,0
	Vrouwen	182	1.617	2.918	4.615	6.026	9.308	13.958	38.624	+54,5
Openbare sector	Mannen	-	15	42	123	233	877	1.064	2.354	+276,4
	Vrouwen	-	568	1.393	2.355	4.183	7.548	8.669	24.716	+80,4
Totaal		231	2.241	4.422	7.340	11.125	19.755	27.299	72.413	+77,6

10.39 Evolutie van het aantal goedgekeurde aanvragen m.b.t. aanmoedigingspremies voor loopbaanonderbreking in de privé- en openbare sector, naar geslacht, van 1994 tot 2000*. Bron: administratie Werkgelegenheid. * Tot 30 juni 2000.

AANVRAGEN AANMOEDIGINGSPREMIES DEELTIJDS WERKEN

10.38 Evolutie van het aantal goedgekeurde aanvragen m.b.t. aanmoedigingspremies voor deeltijds werken in de privé-sector, naar geslacht, van 1994 tot 2000*.

Bron: administratie Werkgelegenheid.

* Tot 30 juni 2000.

2 Deeltijds werken

Tussen 1994 en juni 2000 werden 11.969 aanvragen voor een aanmoedigingspremie bij het overstappen naar deeltijdse arbeid in de privé-sector goedgekeurd. Niettegenstaande aanzienlijke groei cijfers bij de mannen, blijven de vrouwen verreweg in de meerderheid. Mannen gaan eerder deeltijds werken om over meer vrije tijd te beschikken. Vrouwen vooral om voor de kinderen te zorgen. Het aantal goedgekeurde aanvragen bereikte een piek in 1998. In 1999 lag het aantal goedkeuringen aanzienlijk lager als gevolg van strengere erkenningcriteria.

VOOR MEER INFORMATIE

Studiedienst VDAB, *Jaarverslag arbeidsmarkt het Vlaams Gewest 1999*, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2000

VDAB, *Jaarverslag 1999, 2000*

Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek, met medewerking van het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming, *De arbeidsmarkt in het Vlaams Gewest*, Jaarreeks 2000, Leuven, 2000

Administratie Werkgelegenheid: <http://www.vlaanderen.be/ned/sites/werk/index.html>

VDAB: <http://www.watis.vdab.be/trends>

RVA: <http://www.rva.fgov.be> (rubriek statistieken/studies)

Steunpunt WAV: <http://www.kuleuven.ac.be/stwav>

11. Toerisme

De Vlaamse overheid ziet toerisme en recreatie als een basisbehoefte voor iedereen. Toerisme hangt nauw samen met vakantie en voor vele Vlamingen betekent vakantie ‘op vakantie gaan’ in binnen -of buitenland. In de vorige VRIND werd de evolutie van de vakantieparticipatie van Vlamingen nader bekeken tussen 1991 en 1998. In 2000 worden dezelfde basisgegevens van het tweejaarlijks onderzoek door het WES vanuit andere vragen belicht: in welke mate verschilt de vakantieparticipatie van gewest tot gewest, gaan leeftijdsverschillen samen met andere vakantiepatronen, welke bedragen worden er besteed aan vakanties? Toerisme is in het Vlaamse Gewest ook uitgegroeid tot een belangrijke economische sector met groeiende potenties.

Blikvangers

- Voor lange vakanties geven de meeste Vlamingen de voorkeur aan reizen naar het buitenland. Opvallend is de daling van de gemiddelde verblijfsduur per vakantie.
- Voor korte vakanties blijven de meeste jongeren in het binnenland, maar 65-plussers verkiezen het buitenland.
- De toename van het totale aantal overnachtingen in België is een gevolg van het groeiend aantal buitenlandse overnachtingen.

Vakanties van de Vlamingen

Opvallend meer Vlamingen dan Walen pakken hun koffers voor een vakantie, dit wil zeggen voor een verblijf met minstens vier overnachtingen. Twee derde van de Vlamingen ondernam in 1998 minstens één vakantie tegenover iets meer dan de helft van de Walen. Het percentage van inwoners in het Vlaamse Gewest dat op vakantie vertrekt is lager dan het percentage van de inwoners in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daar staat tegenover dat de

VAKANTIEPARTICIPATIE

VAKANTIES	VLAANDEREN	BRUSSEL	WALLONIË	BELGIË
Vakantieparticipatie (%)	65,7	72,3	54,2	62,6
Vakantiefrequentie	1,7	1,5	1,3	1,5
Aantal vakanties*	6,5	1,0	2,3	9,8
Aantal zomervakanties*	5,2	0,8	2,0	8,0
Aantal wintervakanties*	1,3	0,2	0,3	1,8
Aantal binnenlandse vakanties*	1,8	0,2	0,6	2,6
Aantal buitenlandse vakanties*	4,7	0,8	1,7	7,2

11.1 Vakantieparticipatie naar gewest. Bron: WES.
* in miljoen.

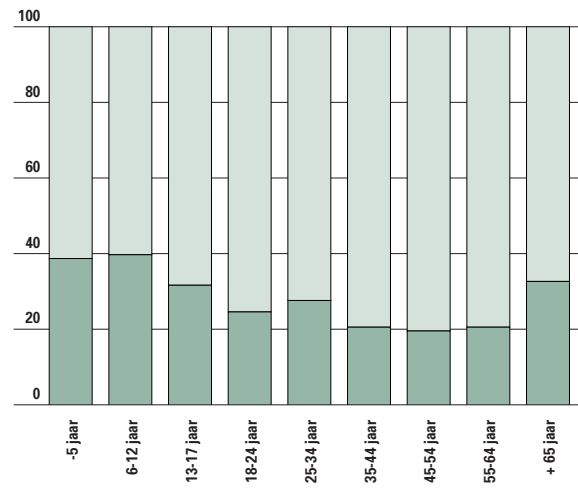
VAKANTIEBESTEMMINGEN

	VLAANDEREN	BRUSSEL	WALLONIË	BELGIË
Belgische Kust	15,4	8,2	15,9	14,7
Ardennen	7,2	5,6	7,0	7,0
Groen Vlaanderen	4,8	1,6	0,3	3,4
Overig België	0,9	1,2	1,4	1,1
BINNENLAND	28,3	16,6	24,6	26,2
BUITENLAND	71,7	83,4	75,4	73,8
Frankrijk	16,3	23,9	30,7	20,5
Spanje	15,1	16,6	15,4	15,6
Italië	5,0	7,8	5,1	6,0
Oostenrijk	5,2	0,8	5,2	3,7
Zwitserland	3,1	1,9	3,2	2,7
Griekenland	3,1	1,6	3,2	2,6
Nederland	3,3	1,2	0,4	2,4
Duitsland	3,3	1,4	0,2	2,3
Britse Eilanden	1,8	2,3	1,3	1,7
Overig Buitenland	15,5	25,9	10,7	16,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

11.2 Belangrijkste vakantiebestemmingen naar gewest in %.
Bron: WES.

Vlamingen frequenter op reis trekken. Ruim 70% van de vakanties wordt in het buitenland doorgebracht. Dit percentage blijft iets onder dat van het Waalse Gewest en het ligt gevoelig lager dan in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest. Een niet onbelangrijke minderheid van de Vlamingen geeft

VAKANTIEPARTICIPATIE NAAR LEEFTIJD

11.3 Vakantieparticipatie van de Vlamingen in binnen- en buitenland naar leeftijd, in %. Bron: WES-onderzoek.

buitenland
binnenland

VAKANTIEBESTEDINGEN VAN DE VLAMINGEN

GEMIDDELDE BESTEDINGEN PERSOON/VAKANTIE	1994	1996	1998
Per persoon en per vakantie	19.571	19.152	19.170
Per persoon en per nacht	1.660	1.861	1.898
Bestedingen per persoon/vakantie			
<10.000 BEF	27,6	28,1	26,2
10.000-19.999 BEF	31,3	29,0	28,2
20.000-29.999 BEF	19,9	20,3	21,9
30.000-39.999 BEF	9,4	10,9	10,8
40.000 BEF en meer	11,8	11,7	12,9
Totaal	100,0	100,0	100,0
Bestedingen per man/nacht			
<1.000 BEF	28,0	24,2	22,3
1.000-1.999 BEF	33,2	30,6	28,9
2.000-2.999 BEF	19,6	20,4	19,5
3.000-3.999 BEF	9,6	12,1	13,5
4.000 BEF en meer	9,6	12,7	15,9
Totaal	100,0	100,0	100,0

11.4 Bestedingen van de Vlamingen bij vakanties, in %.
Bron: WES-onderzoek naar het reisgedrag van de Belgen.

KORTE VAKANTIEPARTICIPATIE

KORTE VAKANTIES	VLAANDEREN	BRUSSEL	WALLONIË	BELGIË
Korte vakantieparticipatie (%)	39,0	21,8	19,3	31,0
Korte vakantiefrequentie	1,6	1,4	1,3	1,5
Aantal korte vakanties*	3,6	0,3	0,8	4,7
Aantal korte zomervakanties*	2,3	0,2	0,6	3,1
Aantal korte wintervakanties*	1,3	0,1	0,2	1,6
Aantal korte binnenlandse vakanties*	2,1	0,2	0,4	2,7
Aantal korte buitenlandse vakanties*	1,5	0,1	0,4	2,0

11.5 Vergelijking van de korte vakantieparticipatie naar gewest. Bron: WES.
* in miljoen.

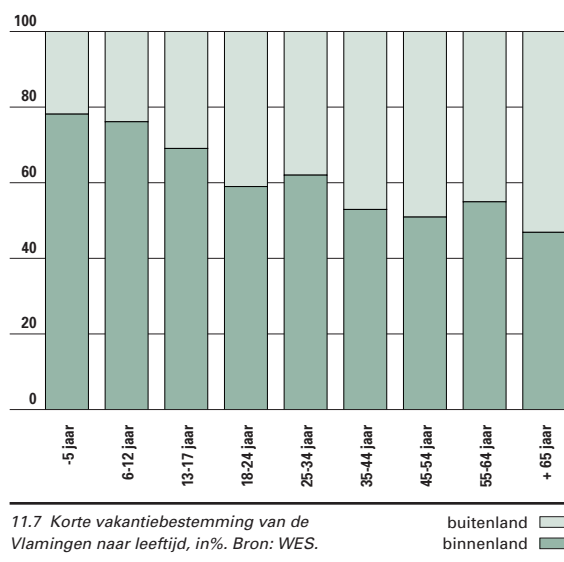
BELANGRIJKSTE KORTE VAKANTIEBESTEMMINGEN

	VLAANDEREN	BRUSSEL	WALLONIË	BELGIË
Belgische Kust	21,1	23,8	37,6	24,1
Ardennen	21,9	19,0	12,5	19,6
Groen Vlaanderen	12,2	2,9	1,4	9,8
Overig België	4,3	4,7	2,7	4,2
BINNENLAND	58,9	50,4	54,2	57,7
BUITENLAND	41,1	49,6	45,8	42,3
Frankrijk	14,4	28,1	31,6	18,2
Duitsland	8,2	4,2	3,5	7,1
Nederland	7,0	2,4	2,2	5,9
Britse Eilanden	4,9	9,2	3,8	4,9
G.H.-Luxemburg	2,7	1,6	2,3	2,6
Overig Buitenland	3,8	4,2	2,4	3,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

11.6 Vergelijking van de korte vakantiebestemmingen naar gewest, in %.
Bron: WES.

de voorkeur aan vakanties in het binnenland. Frankrijk en Spanje zijn de favoriete vakantiebestemmingen. Frankrijk is meer in trek in het Waalse Gewest dan in het Vlaamse Gewest. Walen worden dan weer minder aangetrokken door Duitsland of Nederland. Vakantiebestemmingen volgen een duidelijk leeftijds patroon. Buitenlandse vakanties overwegen in alle leeftijdsgroepen, maar nog een behoorlijk aantal kinderen en jongeren onder de 18 brengen hun vakantie in het binnenland door. Vanaf 18 jaar trekt een overgrote meerderheid op vakantie naar het buitenland. Gemiddeld geven Vlamingen 19.170 frank per persoon en per vakantie uit. Opvallend is dat de gemiddelde besteding per vakantie hoger lag in 1994. Tussen 1994 en 1998 zijn de uitgaven per persoon en per vakantie afgenomen, wat er kan op wijzen dat vakanties korter worden.

KORTE VAKANTIEBESTEMMING VAN DE VLAMINGEN

11.7 Korte vakantiebestemming van de Vlamingen naar leeftijd, in%. Bron: WES.

KORTE VAKANTIES EN BESTEDINGEN

GEMIDDELTE BESTEDINGEN	1994	1996	1998
Per persoon en per vakantie	4.980	5.292	5.314
Per persoon en per nacht	2.230	2.544	2.618

11.8 Gemiddelde bestedingen van de Vlamingen bij korte vakanties.
Bron: WES-onderzoek naar het reisgedrag van de Belgen.

Korte vakanties

Korte vakanties zijn minder in trek. 39% van de Vlamingen trok in 1998 er op uit voor een kort verblijf in binnen- of buitenland. De korte vakantieparticipatie ligt gevoelig lager in het Waalse Gewest dan in het Vlaamse Gewest. Meer dan de helft van de korte vakantiegangers vertrekken naar een bestemming in eigen land. Bij Vlamingen gaat dan

de voorkeur naar de Belgische kust of de Ardennen. Wordt er toch voor een vakantie in het buitenland gekozen dan zijn voor Vlamingen in de eerste plaats Frankrijk, maar ook Duitsland en Nederland de uitverkoren bestemmingen. In het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er een meer uitgesproken voorkeur voor Frankrijk. De keuze voor een korte vakantie in het binnen- of buitenland is leeftijdsgevoelig. Vanaf 18 jaar groeit het aantal Vlamingen die voor een korte vakantie naar het buitenland trekken. Opvallend kiest meer dan de helft van de 65-plussers voor een korte vakantie in het buitenland, en trekken vooral richting Duitsland. Een opmerkelijke vaststelling is toch wel dat bestedingen per persoon en per nacht voor korte vakanties hoger liggen dan voor lange vakanties. Toch is dit een 'normaal' gegeven binnen het reisgebeuren want gezien de beperkte vakantietijd ligt het consumptiegedrag veel hoger. Ook permitteert men zich al eens vaker duurdere logies.

Toeristische overnachtingen

In 1999 noteerde het NIS voor België 35,3 miljoen overnachtingen, een stijging met bijna 100.000 overnachtingen ten opzichte van 1998. Deze overnachtingen werden geregistreerd in hotels, campings, vakantiecentra, vakantie dorpen, logies voor doelgroepen en in de verhuursector. Globaal gezien neemt het Vlaamse Gewest hiervan bijna 24 miljoen overnachtingen voor zijn rekening, goed voor 68,2% van het totaal. Het Waalse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest halen respectievelijk 20,2% en 11,6%. België zag het totaal aantal overnachtingen in 1999 toenemen met 0,3%, terwijl er in 1998 nog een daling was van -1,2%. Vooral de groei in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+4,9%) is verantwoordelijk voor deze stijging. In het Vlaamse Gewest is er een lichte daling met -0,5%. Het Brussels Hoofdstedelijke Gewest, dat in het jaar 1998 een forse daling kende, stijgt in 1999 tot boven de waarde van 1997.

TOERISTISCHE OVERNACHTINGEN

	1998	1999	EVOLUTIE
België	35.158.579	35.253.492	+0,3%
Vlaams Gewest	23.966.416	23.844.341	-0,5%
Brussels Gewest	4.088.984	4.289.538	+4,9%
Waals Gewest	7.103.179	7.119.613	+0,2%

11.9 Evolutie van toeristische overnachtingen inclusief de verhuursector, 1998 en 1999. Bron: NIS.

De binnenlandse markt

Voor de overnachtingen in België komt meer dan de helft van de bezoekers uit het binnenland. De 18,8 miljoen overnachtingen van Belgen in België zijn goed voor 53,5% van het totaal aantal overnachtingen in 1999. Dit komt neer op een daling van 2%. Zowel het Waalse Gewest als het Vlaamse Gewest nemen die lichte daling voor hun rekening met elk een afname van het aantal binnenlandse overnachtingen van ruim 2%, terwijl het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest er in 1999 nog 19,8% aan toevoegt. Het aandeel van binnenlandse overnachtingen blijft in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest relatief klein in vergelijking met het aantal buitenlandse overnachtingen in Brussel.

De buitenlandse markt

De toename van het totale aantal overnachtingen in 1999 is een gevolg van het groeiend aantal buitenlanders die in België overnachten. Het aantal overnachtingen enkel en alleen van buitenlandse toeristen stijgt in 1999 in alle gewesten.

Niet alleen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat vooruit, ook het Vlaamse Gewest en het Waalse Gewest kunnen prat gaan op respectievelijk 2,5% en 3,6% meer buitenlandse overnachtingen. Het Vlaamse Gewest heeft het hoofdaandeel in de buitenlandse overnachtingen.

BINNENLANDSE OVERNACHTINGEN

	1998	1999	EVOLUTIE
België	19.225.476	18.845.100	-2,0%
Vlaams Gewest	14.722.905	14.374.282	-2,4%
Brussels Gewest	283.063	339.092	+19,8%
Waals Gewest	4.219.508	4.131.726	-2,1%

11.10 Evolutie van totaal aantal binnenlandse overnachtingen inclusief de verhuursector, in 1998 en 1999. Bron: NIS.

BUITENLANDSE OVERNACHTINGEN

	1998	1999	EVOLUTIE
België	15.933.103	16.408.392	+3,0%
Vlaams Gewest	9.243.511	9.470.059	+2,5%
Brussels Gewest	3.805.921	3.950.446	+3,8%
Waals Gewest	2.883.671	2.987.887	+3,6%

11.11 Evolutie van totaal aantal buitenlandse overnachtingen inclusief de verhuursector, in 1998 en 1999. Bron: NIS.

12. Leefmilieu

Dit hoofdstuk is opgebouwd rond een aantal concrete werkvelden die in de beleidsnota Leefmilieu 2000-2004 voorgesteld werden. Deze zijn het waterbeleid, de luchtverontreiniging, het afval- en bodemsaneringsbeleid, het mestbeleid, natuur en bos.

Voor oppervlaktewater en lucht wordt telkens de evolutie van de kwaliteit weergegeven aan de hand van samengestelde indicatoren, die een algemeen beeld geven. Ook de rioleringsgraad en de uitstoot van vervuilende stoffen komen hierbij aan bod. De waterproductie en het waterverbruik zijn indicatoren die de tendens naar rationeel watergebruik in kaart te brengen.

Bodemsanering staat sinds enkele jaren hoog op de politieke agenda, daarvan getuigt de implementatie van het bodemsaneringsdecreet van 1995. Hier wordt de evolutie van het aantal verontreinigde percelen regionaal en per verontreinigende stof bekeken.

Een specifieke oorzaak van milieuverontreiniging is de vermessing. Het mestactieplan 2Bis trad begin 2000 in werking en stelde een aantal normen vast die wij hier nader bekijken.

Om het afvalstoffenbeleid te evalueren maken wij het onderscheid tussen huishoudelijk en bedrijfsafval. We volgen de evolutie van de hoeveelheden geproduceerde en verwerkte afval. Ook de gescheiden inzameling wordt in kaart gebracht. De resultaten worden getoetst aan de doelstellingen in het Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen 1997-2001.

Om de toestand van natuur en bos te beschrijven wordt eerst een indicatie gegeven van de bosgezondheid. De belangrijkste resultaten van de bosinventarisatie, die in 2000 afgerond werd, gelden als nulmeting voor de toekomstige evolutie van het bosbestand.

De uitbreiding van natuurreservaten wordt geplaatst ten opzichte van de doelstelling van het milieubeleidsplan. Een aantal indicatoren geven weer hoe de overheid aan natuurontwikkeling buiten de reservaten doet.

De houdingen en meningen van de Vlaming ten opzichte van het milieu komen in een laatste deel aan bod. De cijfers zijn gebaseerd op resultaten van surveys uit 1996 en 2000.

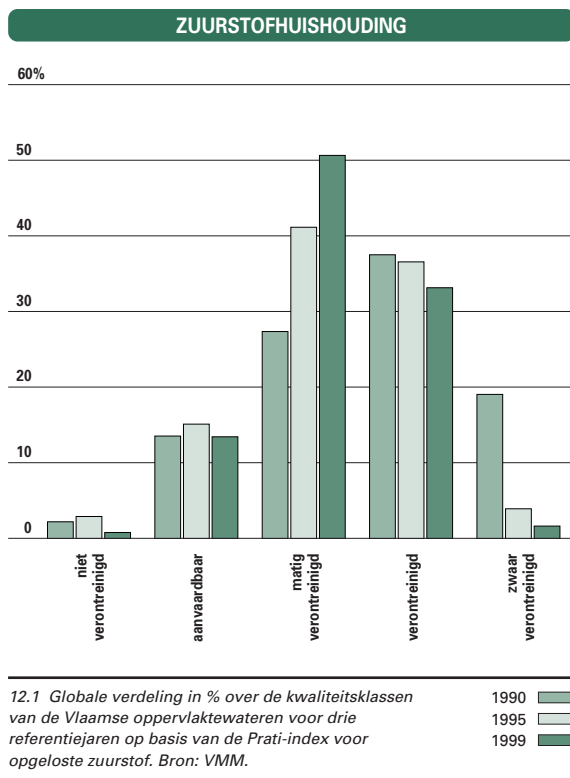
Blikvangers

- Het aantal gezinnen dat het afvalwater in de riolering loost, stijgt gestaag. In het begin van de jaren negentig bedroeg de rioleringsgraad 79% terwijl deze begin 2000 stilaan de kaap van 85% benadert. Ondanks deze vooruitgang wordt de Europese 'Richtlijn Stedelijk Afvalwater' niet gehaald.
- De verzurende emissie nam tussen 1990 en 1999 met 27% af. Het MINA-plan2 schrijft tegen 2002 een reductie van 39% voor.
- Luchtvervuiling door zwevend stof daalt.
- Vermesting blijft een probleem. De bodembalans toont per hectare nog altijd een overschot van 329 kg stikstof en 126 kg fosfaat. De doelstelling van de bodembalans (70 kg stikstof/ha en 5 kg fosfaat/ha) wordt dus nog lang niet gehaald.
- Volgens het Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen 1997-2001 moet in 2001 52% van het huishoudelijk afval selectief ingezameld worden. Dit percentage wordt reeds in 1999 ruimschoots bereikt.
- Een andere doelstelling - de totale hoeveelheid huishoudelijk afval met 10% verminderen tussen 1995 en 2006 - lijkt echter veel problematischer. Sinds 1995 is het totale aanbod gestegen.
- Het Vlaamse Milieubeleidsplan voorziet in de uitbouw van 50.000 ha natuurreservaat tegen 2007. Om deze doelstelling te halen zijn nog grote bijkomende inspanningen vereist.
- Een kwart van de natuurontwikkelingsprojecten kreeg de evaluatie positief of zeer positief mee.
- De inwoners van het Vlaamse Gewest verklaren bereid te zijn tot steeds grotere milieuinspanningen. Toch is het effectief gedrag bijna niet gewijzigd.

12.1 Water

Kwaliteit oppervlaktewater

Na drie opeenvolgende droge jaren, waarin de kwaliteit van het water afnam, was 1998 een zeer nat jaar. Op de meeste meetplaatsen steeg dan ook de waterkwaliteit. 1999 was een heel wat minder nat jaar. Als gevolg daarvan is de globale fysisch-chemische kwaliteit erop achteruit gegaan. Globaal genomen verbetert de kwaliteit van de Vlaamse oppervlaktewateren. Het aandeel van de metingen 'zwaar verontreinigd' is spectaculair afgenomen. Er is een gevoelige toename van het aandeel 'matig verontreinigde' oppervlaktewateren. Anderzijds is de beoordeling 'niet verontreinigd' nog schaarser geworden. Deze trend wordt bevestigd door de evolutie van de Belgische Biotische Index, die de biologische kwaliteit van het water weergeeft.

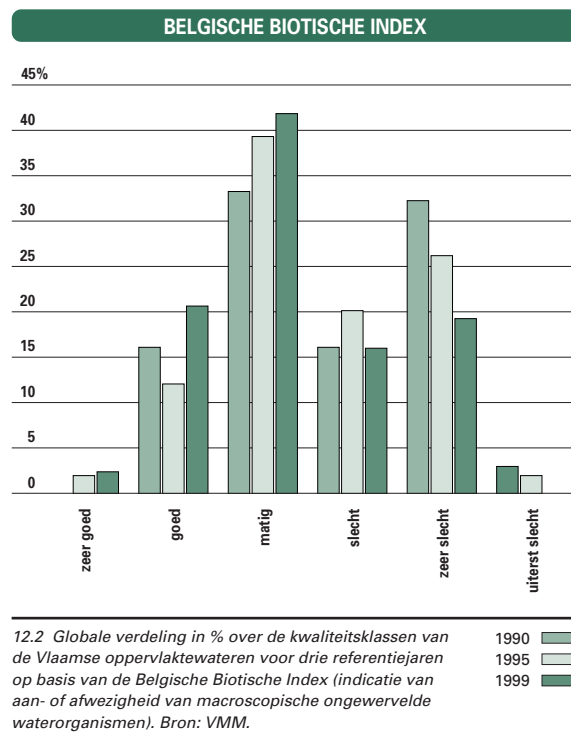

De basiskwaliteit wordt slechts bereikt als tegelijk voldaan is aan alle normen van VLAREM II. Als we chemisch zuurstofverbruik (CZV), totaal fosfaat en microverontreinigingen buiten beschouwing laten, voldoet 22% van de meetplaatsen aan de fysisch-chemische basiskwaliteitsnormen.

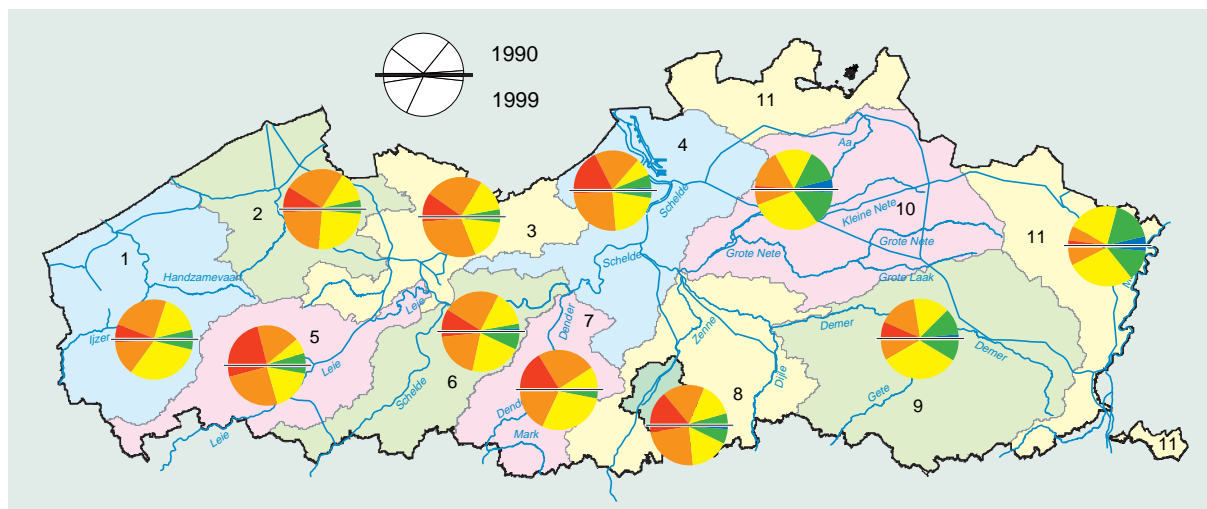
De normen voor CZV en totaal fosfaat worden echter bijna overal overschreden. Op 23% van de 1.036 onderzochte meetplaatsen voldoet de biologische kwaliteit aan de basiskwaliteitsnorm.

Riolerings- en zuiveringsgraad

In het voorjaar van 2000 werd het Vlaamse Gewest op de vingers getikt omdat het de Europese 'Richtlijn Stedelijk Afvalwater' niet haalde. Concreet houdt deze richtlijn in dat de verontreiniging door lozing in waterlopen drastisch moet dalen

WATERKWALITEIT PER BEKKENCOMITÉ IN 1990 EN 1999

12.3 De evolutie van de zuurstofhuishouding in het water (Prati-index voor opgeloste zuurstof) per bekkencomité (globale beoordeling voor alle meetpunten gelegen in een bekken). Bron: VMM.

Bekkencomités

1. IJzer	5. Leie	9. Demer
2. Brugse Kanalen	6. Boven-Schelde	10. Nete
3. Gentse Kanalen	7. Dender	11. Maas
4. Beneden-Schelde	8. Dijle	

niet verontreinigd	■
aanvaardbaar	■
matig verontreinigd	■
verontreinigd	■
zwaar verontreinigd	■

RIOLERINGS- EN ZUIVERINGSGRAAD

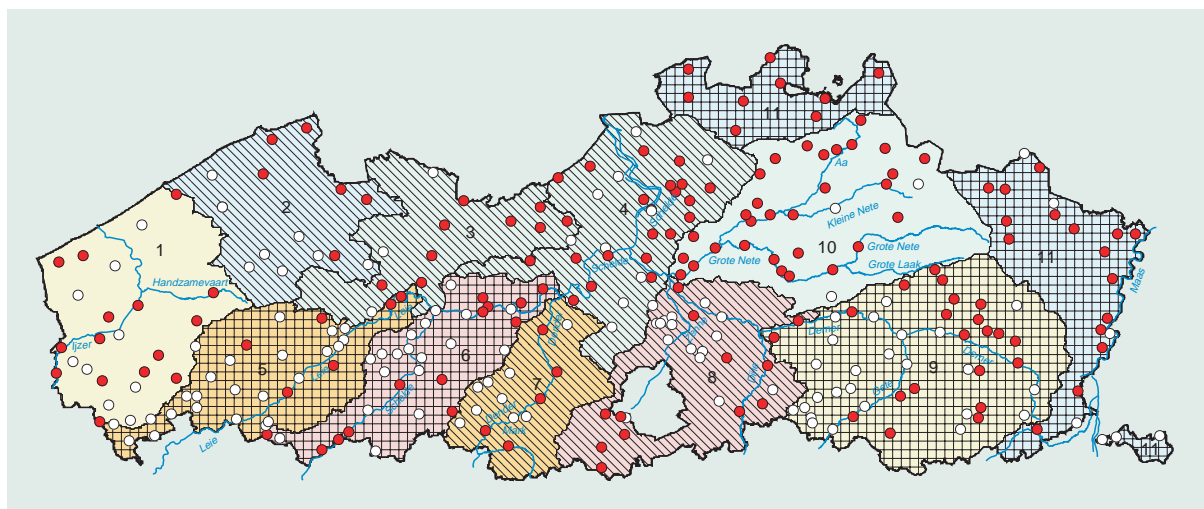
BEKKENCOMITÉ	% AANGESLOTEN OP RIOLERING			% AANGESLOTEN OP RWZI		
	1993	1996	1999	1993	1996	1999
IJzer	79	81	75	33	49	45
Brugse Kanalen	79	84	89	38	48	81
Gentse Kanalen	79	84	87	38	48	60
Beneden-Schelde	89	89	90	48	50	60
Leie	74	85	83	11	21	32
Boven-Schelde	74	79	83	10	18	21
Dender	83	83	86	11	21	32
Dijle/Zenne	83	84	88	5	19	25
Demer	78	78	84	22	36	51
Nete	65	65	71	40	49	64
Maas	71	78	83	37	60	74
Totaal	79	81	84	28	38	50

12.4 Riolerings- en zuiveringsgraad, % van de gezinnen aangesloten op riolering en aangesloten op rioolwaterzuiveringsinstallatie. Bron: VMM. RWZI = rioolwaterzuiveringsinstallatie.

door het opvangen en behandelen van het afvalwater. Het probleem is dat er nog te weinig waterzuiveringsinstallaties in werking zijn, en dat de aansluiting van de gemeentelijke rioolstelsels op de zuiveringsinstallaties te traag verloopt. Toch stijgt het aantal gezinnen dat afvalwater in de riolering loost gestaag. In het begin van de jaren negentig bedroeg de rioleringsgraad 79% terwijl die

aan het begin van 2000 stilaan de kaap van 85% benadert. Dit cijfer gaat ervan uit dat de woningen effectief aangesloten zijn op de riolering als er in de straat riolering aanwezig is. Daarnaast beschouwen vele gemeenten de ingebuisde baangrachten veelal als riolering terwijl deze niet corresponderen met de geldende ontwerprichtlijnen.

GEMEENTELIJKE RIOLERINGEN EN ZUIVERINGSINSTALLATIES

12.5 Gemeentelijke rioleringen en zuiveringsinstallaties.
Bron: VMM

- Bestaande rioolwaterzuiveringsinstallatie
- Geplande rioolwaterzuiveringsinstallatie

Bekkencomités

1. IJzer
2. Brugse Kanalen
3. Gentse Kanalen
4. Beneden-Schelde
5. Leie
6. Boven-Schelde
7. Dender
8. Dijle
9. Demer
10. Nete
11. Maas

Afvalwater riolering	% aansluiting RWZI
71 tot 75%	11 tot 25%
76 tot 80%	26 tot 40%
81 tot 85%	41 tot 55%
86 tot 90%	56 tot 70%
	71 tot 85%

De stijging in rioleringsgraad in het afgelopen decennium is het gevolg van de verdere uitbouw van het gemeentelijk rioleringsnet. De subsidies van het Vlaamse Gewest zullen hierin ongetwijfeld een rol gespeeld hebben.

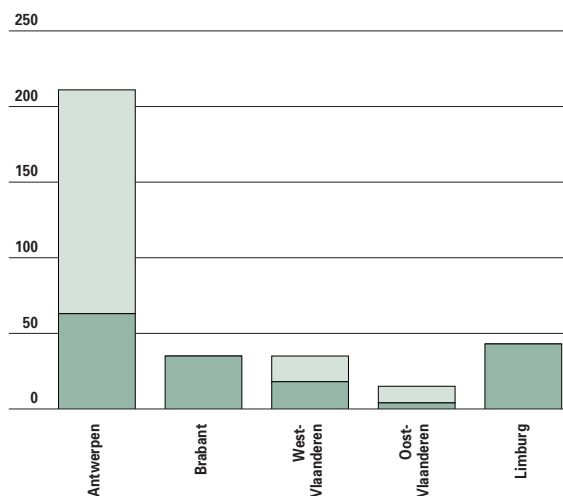
De zuiveringsgraad is het afgelopen decennium gestegen van 30% naar 50%. Dit is voornamelijk het gevolg van de bouw van waterzuiveringsinstallaties en de aanleg van leidingen voor de inzameling van het afvalwater.

In 1993 waren er 115 zuiveringsinstallaties operationeel. Eind 1999 is dit aantal opgelopen tot 165. Een aantal plannen voor het bouwen van dergelijke installaties zijn momenteel in uitvoering. Toch zijn enkele onder hen geblokkeerd omdat de constructies 'zonevreemd' zijn.

Drinkwaterproductie

Het Vlaamse Gewest beschikt over twee types ruwwaterbronnen: grondwater en oppervlaktewater. Oppervlaktewater haalt men uit rivieren, kanalen en beken. Dit gebeurt vooral in de provincies Antwerpen (Oelegem, Walem), West-Vlaanderen (Blankaart, Ieper) en Oost-Vlaanderen (Kluizen). Grondwater put men uit watervoerende lagen. Sommige van die lagen staan door intensieve waterwinning enorm onder druk en vertonen verdrogingsverschijnselen. Om de gevolgen voor de

LEIDINGWATERPRODUCTIE

12.6 Leidingwaterproductie uit grondwater en oppervlaktewater in 1999 per provincie, in miljoen m³. Bron: LIN, afdeling Water.

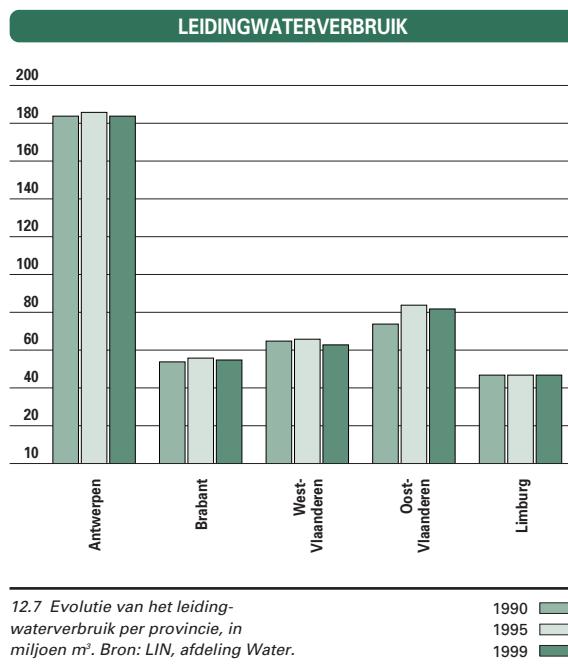
natuur beperkt te houden, wordt sinds 1994 meer en meer geopteerd voor oppervlaktewater in plaats van grondwater.

De productie van leidingwater is tussen 1990 en 1997 licht toegenomen van 327 miljoen m³ tot 348 miljoen m³. In 1998 en 1999 stellen we een daling tot ongeveer 344 miljoen m³ vast.

Een vijfde van het gedistribueerde water bestemd voor menselijke consumptie wordt geïmporteerd, voornamelijk vanuit Wallonië, en in mindere mate vanuit Nederland en Frankrijk.

Drinkwaterverbruik

Een duurzame watervoorziening is onmogelijk zonder een duurzaam watergebruik, waarbij alle doelgroepen (zowel huishoudens, industrie als landbouw) minder water gebruiken en water van goede kwaliteit alleen gebruiken voor die doeleinden waarvoor het nuttig is. De Vlaamse overheid poogt hier toe bij te dragen via sensibiliseringscampagnes. Het drinkwaterverbruik steeg van 429 miljoen m³ in 1990 tot 446 miljoen m³ in 1998. In 1999 is het verbruik opnieuw gedaald tot 436 miljoen m³. Hiervan werd slechts 371 miljoen m³ aan de abonnees gefactureerd (inclusief de gratis hoeveelheid water). Het spoelwater voor de distributieleidingen, het bluswater, waterdiefstal en lekken maken het verschil uit.

12.2 Lucht

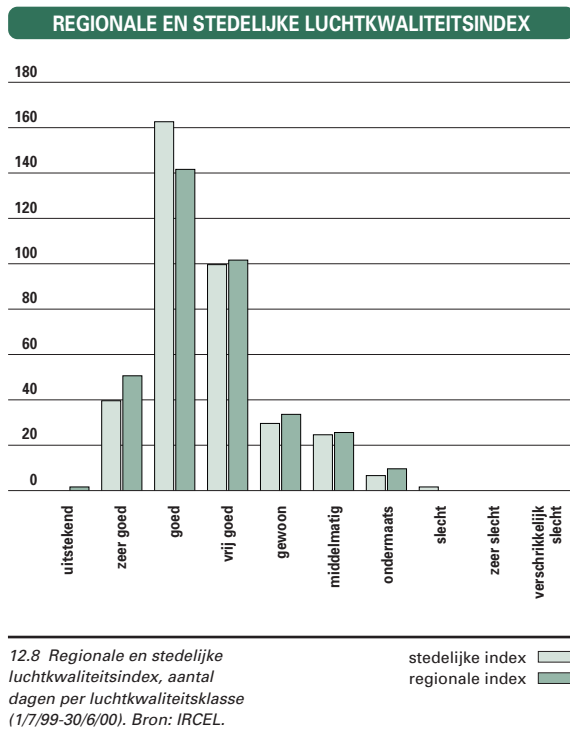
Luchtkwaliteit

Sinds begin 1999 meet de luchtkwaliteitsindex de kwaliteit van de omgevingslucht. Daarbij betekent 1 'uitstekend', 5 'gewoon' en 10 'verschrikkelijk slecht'.

De verontreinigende stoffen die opgenomen worden in deze index zijn zwaveldioxide (SO₂), stikstofdioxide (NO₂), ozon (O₃) en zwevend stof (PM10-deeltjesfractie). Voor deze stoffen bestaan EU-Richtlijnen waarin grenswaarden en richtwaarden zijn vastgelegd.

Voor de regionale index worden de gegevens gebruikt van alle stations, met uitzondering van Antwerpen, Gent, Sint Stevens-Woluwe en Vilvoorde die de basis vormen van de stedelijke index.

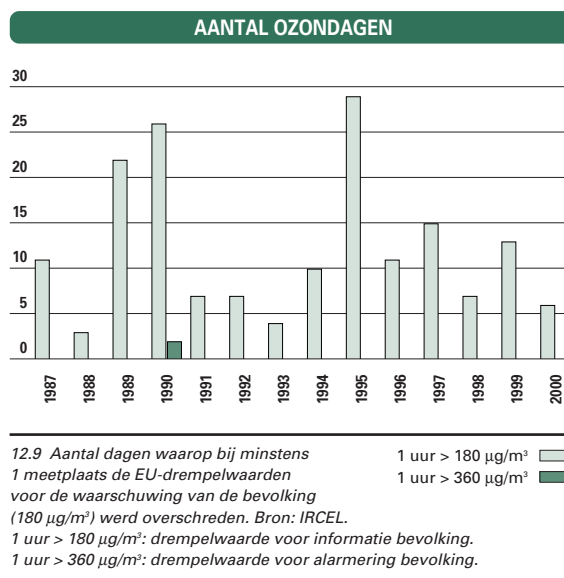
De luchtkwaliteit is voor het Vlaamse Gewest overwegend 'goed' (142 dagen) tot 'vrij goed' (102 dagen).

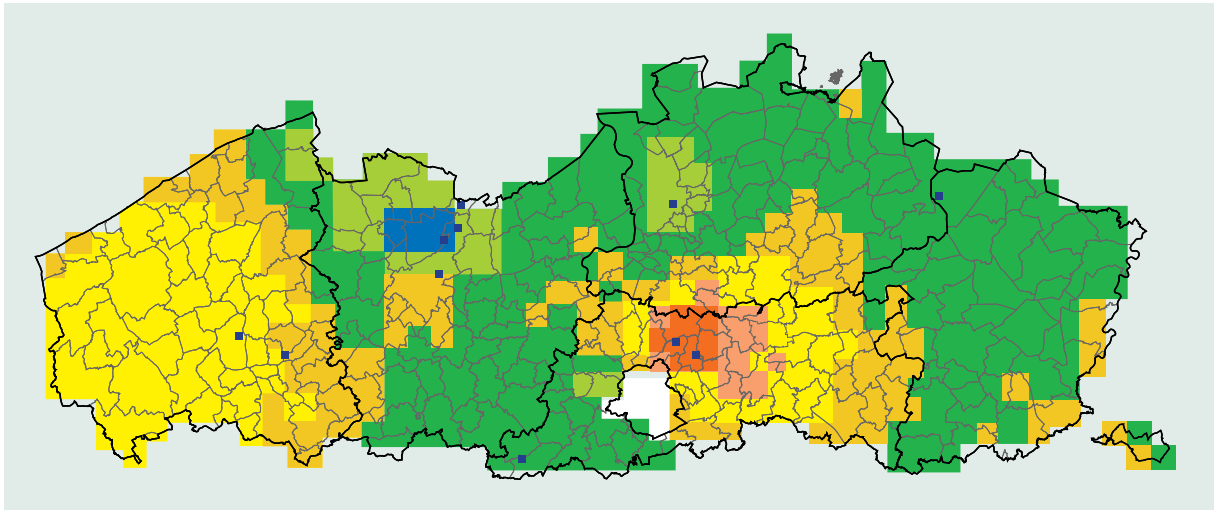
Op 52 dagen was de luchtkwaliteit in regionale gebieden uitstekend of zeer goed, voor stedelijke gebieden was dit slechts zo voor 40 dagen. De niet-stedelijke gebieden kregen voor 142 dagen de beoordeling 'goed' mee, de steden voor 163 dagen. De steden scoren in deze categorie beter omdat ozon in landelijke gebieden een grote (negatieve) invloed op de luchtkwaliteit uitoefent.

Ozon

De beleidsnota Leefmilieu 2000-2004 geeft prioriteit aan de bestrijding van de zomersmog, of ozon in de omgevingslucht. In feite gaat het om fotochemische luchtvervuiling die veroorzaakt wordt door heel wat stoffen waarvan ozon de belangrijkste component is. De EU-drempel waarbij de bevolking dient te worden ingelicht, bedraagt 180 µg/m³ gedurende 1 uur. Het aantal ozondagen in de zomer van 2000 bedroeg in het Vlaamse Gewest 6, dat is een halvering in vergelijking met het jaar voordien. Vijf van de zes dagen vielen in de maanden mei en juni. In juli kwam, door het minder goede weer, geen enkele ozondag voor. In augustus werd nog 1 ozondag geregistreerd.

VERSCHIL VAN DE JAARGEMIDDELDE PM10-CONCENTRATIE IN 1999 T.O.V. 1998

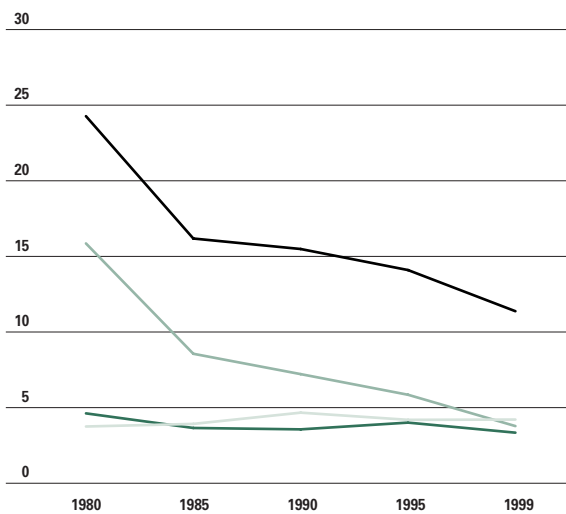

12.10 Verschil van de jaargemiddelde PM10-concentratie in 1999 t.o.v. 1998. Bron: IRCEL.

jaargemiddelde µg/m³

-8	-6	-4	-2	0	2	4	6	8	max
-10	-8	-6	-4	-2	0	2	4	6	8

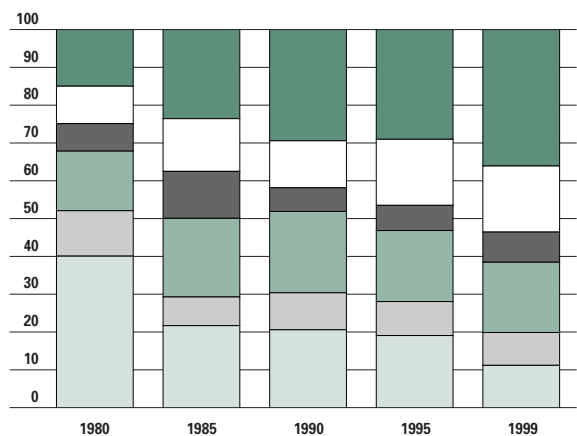
VERZURENDE EMISSIES

12.11 Evolutie van de potentiële verzurende emissie (in zuurequivalenten), van 1980 tot 1999, in Vlaanderen, (x 1 miljard potentiële zuurequivalenten). Bron: VMM.

NH₃
NO_x (NO₂)
SO₂
totaal

VERZURENDE SECTOREN

12.12 Evolutie van het aandeel van de verschillende sectoren tot de totale potentiële verzurende emissie in Vlaanderen, in %, van 1980 tot 1999. Bron: VMM.

electriciteitsproductie
raffinaderijen
industrie
gebouwenverwarming
wegverkeer
veeteelt

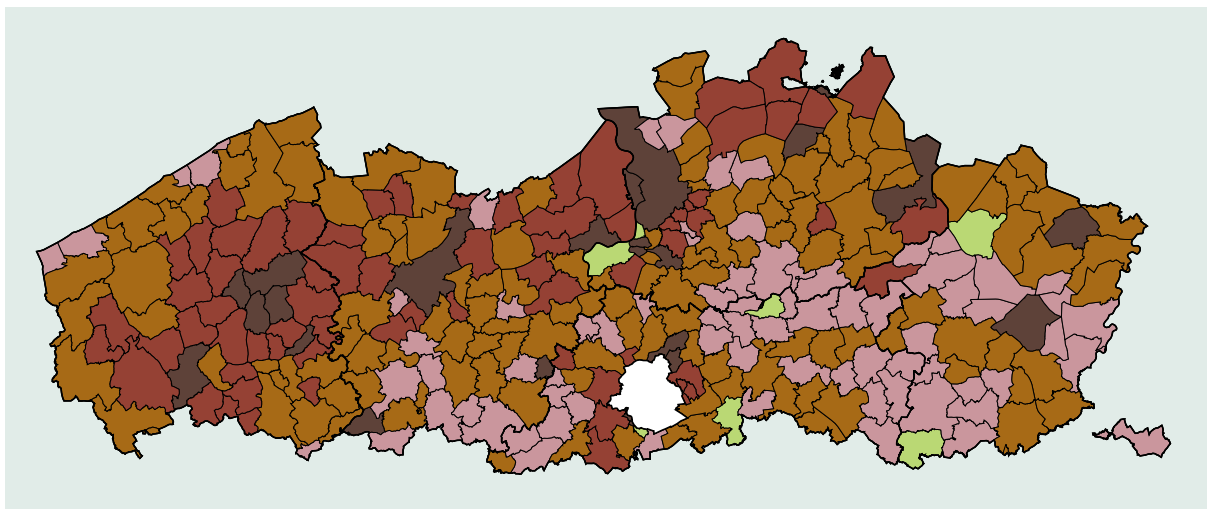
Zwevend stof

Zwevend stof omvat alle deeltjes, vaste en vloeibare, die in de atmosfeer rondzweven. De deeltjes komen in de atmosfeer terecht door een natuurlijke oorzaak of door menselijke activiteit.

De opname door de mens is sterk afhankelijk van de grootte van de deeltjes. De PM10-fractie, dit zijn de deeltjes kleiner dan 10 µm, kan diep in de longen

binnendringen. In deze fijne fractie kunnen zich bovendien giftige stoffen als PAK's, zware metalen, dioxinen en asbest bevinden. Allerhande ademhalings- en luchtwegproblemen, hart- en vaatziekten en longkanker worden op die manier in de hand gewerkt. PM10-metingen werden in het Vlaamse Gewest in de loop van 1995 opgestart. De 14 stations die PM10 meten, tonen tussen 1996 en 1999 een dalende tendens in de gemiddelde jaarconcentraties. Elk daarvan ligt onder de nieuwe grenswaar-

VERZURENDE EMISSIES IN DE ATMOSFEER IN 1999

12.13 Verzurende emissies in de atmosfeer in 1999.
Bron: VMM.

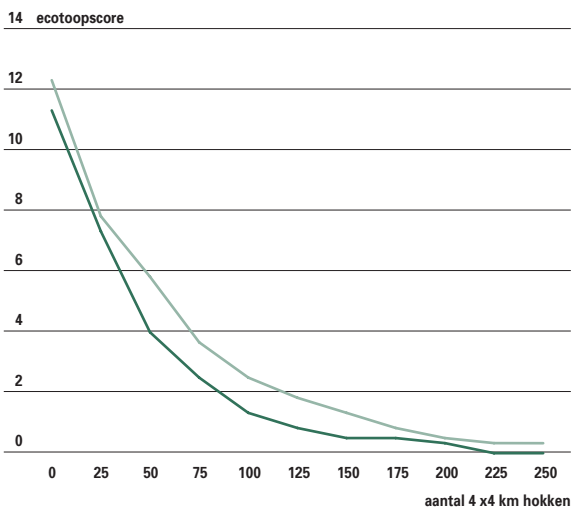

de van $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$ die vanaf 2005 van kracht wordt. In vergelijking met 1998 zijn de PM_{10} -concentraties licht (met 4 à $6 \mu\text{g}/\text{m}^3$) gestegen in de omgeving van Steenokkerzeel en Zaventem. Vilvoorde heeft het laagste jaargemiddelde en Evergem de meest opvallende daling.

Verzuring van de atmosfeer

Verzuring is een belangrijk onderdeel van de milieuproblematiek. Zure lucht is niet alleen slecht voor de gezondheid van de mens maar veroorzaakt ook verzuring van water en bodem, het afsterven van bossen en de verarming van de natuur. De verzuring wordt veroorzaakt door de uitstoot van de gassen zwaveldioxide (SO_2), stikstofoxide (NO_x) en ammoniak (NH_3). Sinds de jaren tachtig werkt het Vlaamse Gewest aan de oplossing van het verzuringsprobleem. Er is vooral in de beginperiode veel vooruitgang geboekt, maar er blijft nog een lange weg te gaan om de verzuring tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen. Recent werd een VN-verdrag afgesloten over de terugdringing van de uitstoot van verzurende stoffen. Tussen 1990 en 1999 daalde in het Vlaamse Gewest de verzurende emissie met 27%. Het MINA-plan2 schrijft tegen 2002 een reductie voor van 39%. De veeteelt is met een aandeel van 36% de grootste bron van verzuring. Het aandeel van de elektriciteitsproductie is sedert 1980 teruggelopen van 40% naar 12%. De kwetsbaarheid

ACHTERUITGANG VAN EEN VERZURINGSGEVOELIG ECOTOOP

12.14 Aantal 4 x4 km hokken per ecotoopscore (maat voor het aantal ecotoopspecifieke soorten dat wordt teruggevonden) voor kruidachtige vegetaties op natte, voedselarme, zure bodem.
Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

van de natuur ten aanzien van verzuring is niet overal even groot. De gevoeligheid is het grootst in streken met zandige bodem (Kempen, Duinen, Zandig Vlaanderen). Als we de evolutie van een verzuringsgevoelig ecotoop (zoals kruidachtige vegetaties op natte, voedselarme, zure bodem) bekijken is de achteruitgang sinds 1972 duidelijk.

12.3 Bodem

Verontreinigde gronden

OVAM houdt sinds 1995 een register bij van gronden waarvoor een bepaalde graad van verontreiniging werd vastgesteld. Deze gronden moeten niet noodzakelijk gesaneerd worden. Dat hangt af van de ernst van de verontreiniging, van de kenmerken van de bodem en de functies die deze vervult, en van de periode waarin de verontreiniging tot stand kwam. Eind september 2000 waren ongeveer 17.800 percelen opgenomen in het register. De meeste verontreinigde gronden vinden we terug in gemeenten met historische industriezones, rond de as Antwerpen-Brussel, rond het Albertkanaal, in het Gentse en rond Kortrijk.

De meest voorkomende verontreinigende stoffen kunnen ingedeeld worden in 5 groepen: zware metalen, minerale oliën, BTEX'en (benzeen, toluen, ethylbenzeen, xyleen), PAK's en vluchtige organische gechloreerde koolwaterstoffen (VOCL's). Zware metalen zijn verantwoordelijk voor het grootste aantal overschrijdingen van de normen voor opname in

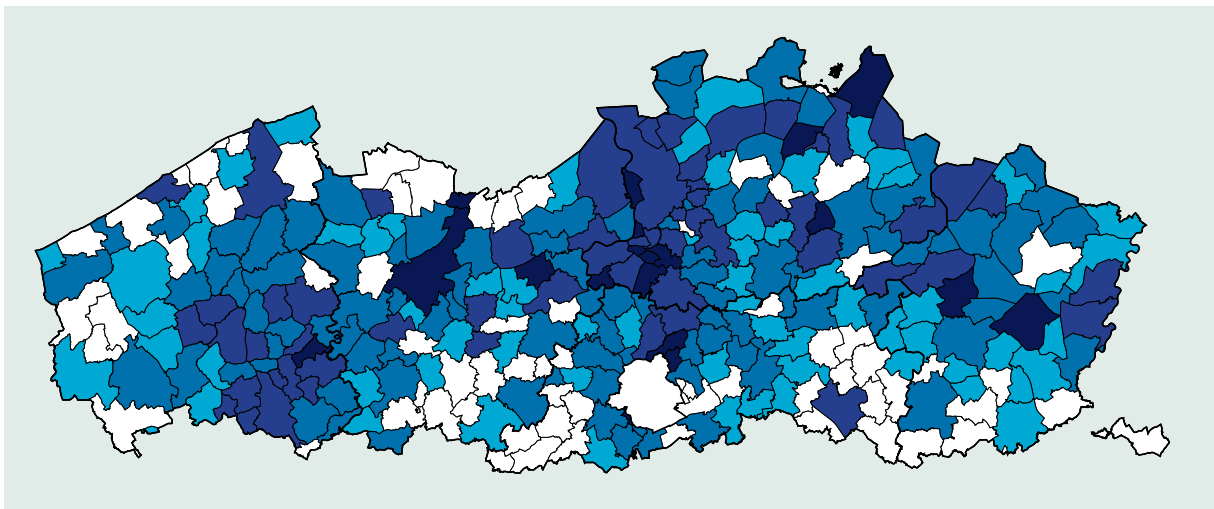
het register. Alleen al in 1999 werden bij meer dan 2.600 percelen te hoge waarden vastgesteld.

Bemestingsdruk

De veehouderij houdt risico's in voor zowel water, lucht als bodem. De belangrijkste gevolgen van overbemesting zijn de verminderde biodiversiteit en de verontreiniging van het oppervlakte- en grondwater. In MAP 2bis, dat begin 2000 in voege trad, worden de bemestingsnormen gefaseerd tot 2003 aangescherpt. Daarnaast wordt de nitraatresiduwaarde ingevoerd: de hoeveelheid stikstof die na de oogst in de planten aanwezig is, moet overeenkomen met vooropgestelde doelstellingen.

Bovendien wordt er een tijdelijke maar absolute uitbreidingsstop van de veestapel ingevoerd: tot 2005 worden geen milieuvergunningen meer verleend voor bijkomende dieren. Alle hoop wordt gezet op mestverwerkingstechnieken die dierlijke mest omzetten tot exporteerbare producten en onschadelijke emissies. De verantwoordelijkheid voor de

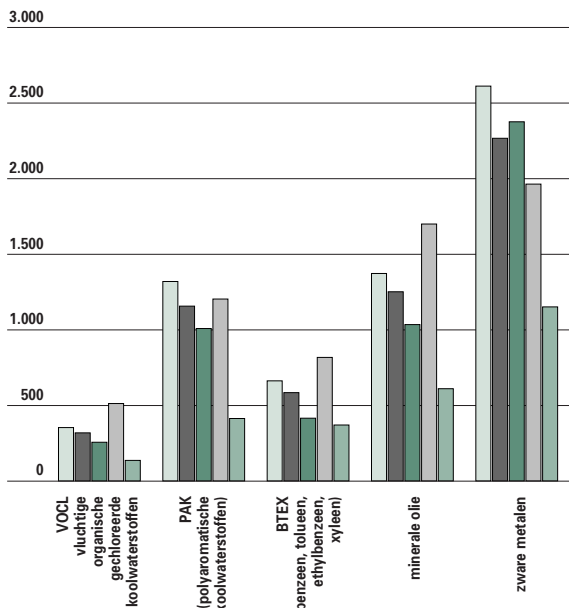
VERONTREINIGDE GRONDEN

12.15 Aantal percelen opgenomen in het register van verontreinigde gronden t.o.v. het totaal aantal percelen in de gemeente, in promille (stand september 2000). Bron: OVAM.

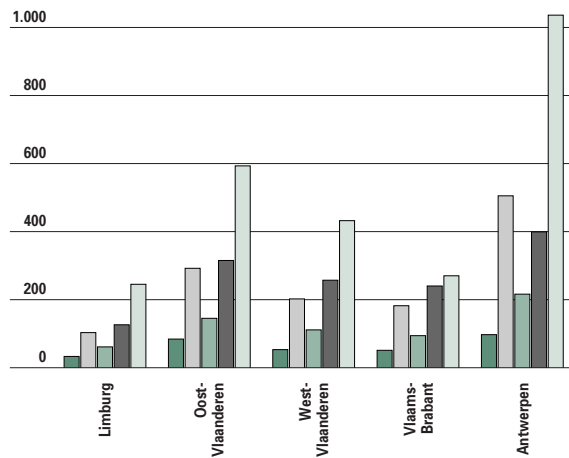
≥ 8 (20) ■ 1 tot 2 (67) ■
4 tot 8 (57) ■ 0 tot 1 (69) ■
2 tot 4 (95) ■

EVOLUTIE AANTAL PERCELEN PER VERONTREINIGENDE STOF

12.16 Aantal percelen waarvoor overschrijdingen van de norm voor bepaalde verontreinigende groepen werden vastgesteld (opname in het register van verontreinigde gronden). Bron: OVAM.

VERONTREINIGDE PERCELEN PER PROVINCIE

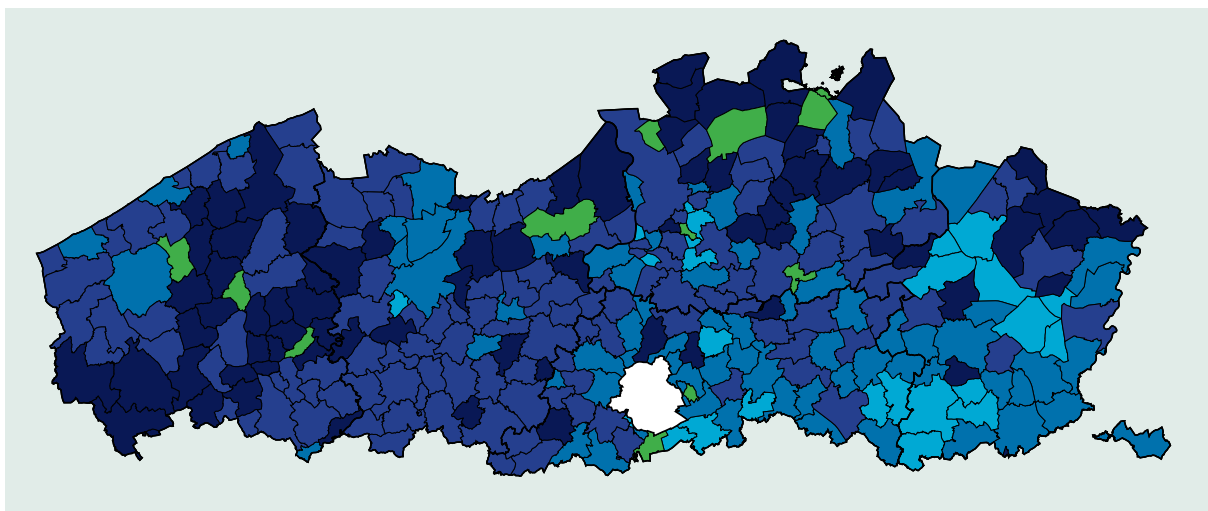

12.17 Aantal percelen waarvoor het onderzoek in 1999 bij OVAM binnenkwam en waarvoor overschrijdingen van de norm voor bepaalde verontreinigende groepen werden vastgesteld. Bron: OVAM.

bouw en de financiering van deze installaties wordt bij de landbouwsector zelf gelegd, de overheid geeft de milieukundige en ruimtelijke randvoor-

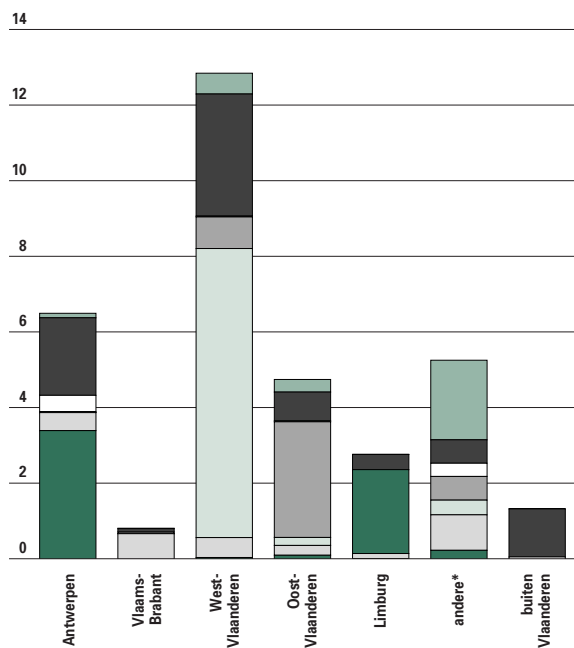
waarden aan. Tenslotte worden verschillende systemen van nutriëntenbalansen voorzien. Een nutriëntenbalans geeft weer hoeveel nutriënten door een bepaald bedrijf (of perceel of dier) gebruikt worden en hoeveel er het bedrijf (perceel, dier) weer verlaten. De totale mestproductie in het Vlaamse Gewest

TOTAAL GEBRUIK VAN FOSFAAT IN VLAANDEREN IN 1999

12.18 Totale P_2O_5 -bestedingsdruk per gemeente in $kg P_2O_5$ per hectare cultuurgrond. Bron: VLM.
 Berekeningsbasis:
 - dierlijke mestproductie + kunstmest + andere meststoffen per inrichting in 1998, inrichtingen per fusiegemeente
 - transport van dierlijke mest van producenten en naar gebruikers per inrichting in 1998
 - opslagverschil begin en eind 1998

MESTTRANSPORTEN PER PROVINCIE

12.19 Mesttransporten per provincie, uitgedrukt in miljoen kg fosfaat, in 1999.
Bron: VLM.

* Andere = exploitant mestopslag of be-/verwerkingseenheid

bestemming: buiten Vlaanderen
andere*
Limburg
Oost-Vlaanderen
West-Vlaanderen
Vlaams-Brabant
Antwerpen

bedraagt 93 miljoen kg fosfaat en 206 miljoen kg stikstof. De afzetmogelijkheden voor dierlijke mest op Vlaams niveau variëren tussen 33 en 61 miljoen kg fosfaat, afhankelijk van de hoeveelheid kunstmest die wordt gebruikt. Het dierlijk mestoverschot op Vlaams niveau varieert dus tussen de 60 en 32 miljoen kg.

Mesttransport

De bemestingsnormen worden steeds strenger en de bedrijfsmatige mestoverschotten nemen dan ook toe. Ongeveer 13.000 landbouwbedrijven (op een totaal van 40.000) hebben mestoverschotten op hun bedrijf. Deze bedrijven bevinden zich vooral in Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen waar ongeveer 30% van de bedrijven met een mestoverschot kampen. In Vlaams-Brabant heeft amper 9% met een mestoverschot te maken. De mestoverschotten worden vervoerd naar akkerbouwbedrijven waar ze op een efficiënte manier kunnen gebruikt worden. De Mestbank registreerde in totaal voor 34 miljoen kg fosfaat aan mesttransporten. Hiervan werd ongeveer 2,4 miljoen kg uitgevoerd naar Wallonië, Frankrijk en Nederland. De invoer van dierlijke mest bedroeg 1,2 miljoen kg fosfaat. De transporten blijven voornamelijk binnen de provinciegrenzen.

Bodembalans

Als indicator voor de vermessingsproblematiek wordt een Vlaamse bodembalans berekend. Die houdt enerzijds rekening met de aanvoer van nutriënten op de landbouwgronden door middel van dierlijke mest, chemische mest, depositie van ammoniak en de binding van stikstof door vlinderbloemigen. Anderzijds is er de afvoer van nutriënten door de oogst van de gewassen en via ammoniakverliezen. De afvoercijfers door de oogst van de gewassen hebben wel een grote onzekerheidsmarge. Omgerekend naar cultuurgronden, toont de bodembalans een overschot van 329 kg stikstof en 126 kg fosfaat per hectare. De doelstelling van de bodembalans, 70 kg stikstof/ha en 5 kg fosfaat/ha, wordt dus nog lang niet gehaald.

BODEMBALANS

		STIKSTOF	FOSFAAT
Aanvoer	Productie dierlijke mest	206,3	92,7
	Chemische meststoffen	99,4	18,0
	Reststoffen	6,0	3,0
	Depositie	24,6	0
	Stikstof-fixatie	2,6	0
Afvoer	Ammoniakemissie	35,1	0
	Afvoer gewassen	104,6 - 150,0	37,2 - 60,4
	Export en verwerking	1,8	0,9
Restpost	naar bodem	197,4 - 152,0	75,6 - 52,4
Restpost	naar de bodem (kg/ha)	329,0 - 253,0	126,0 - 87,0

12.20 Bodembalans uitgedrukt in 1.000 ton stikstof en difosforpentoxyde in 1999. Bron: VLM.

12.4 Afval

Huishoudelijk afval

De Vlaamse regering beklemtoont in haar beleidsnota de noodzaak voor afvalpreventie. Het Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen schrijft tussen 1995 en 2006 een daling voor van 10%. Tussen 1995 en 1999 is het totale aanbod echter gestegen van 2,9 miljoen ton tot 3,6 miljoen ton. Er is niettemin ook goed nieuws: de selectieve inzameling neemt sterk toe. In 1991 werd 18% selectief ingezameld, in 1999 meer dan 62%. Hiermee is de doelstelling uit het Uitvoeringsplan om in 2001 52% van het huishoudelijk afval selectief in te zamelen, reeds ruimschoots bereikt. Volgens het Uitvoeringsplan mag in 2001 ten hoogste 220 kg niet-selectief ingezameld huishoudelijk afval per inwoner verbrand of gestort worden (voor de kustgemeenten, Gent en Antwerpen 240 kg). Als we het gemiddelde voor het Vlaamse Gewest bekijken is met 206 kg per inwoner niet-selectief ingezameld huishoudelijk afval de taakstelling voor 2001 reeds bereikt. Dit is echter slechts een gemiddelde.

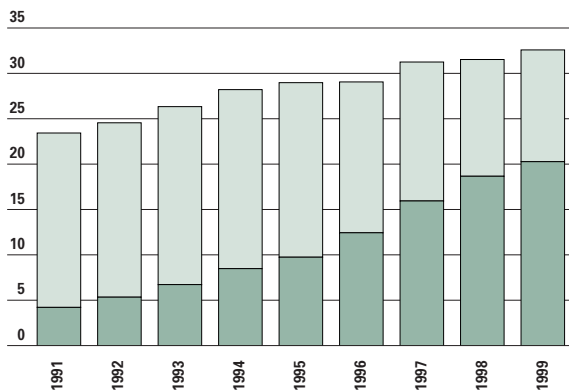
Een aantal Vlaamse gemeenten hebben nog steeds een veel hoger cijfer.

De regering wil de doelstelling van het Uitvoeringsplan voor 2010, namelijk 150 kg restafval per inwoner, vervroegd behalen.

De verwerking van het huishoudelijk afval evolueert sinds 1991 stilaan van eindverwerking (storten en verbranden) naar hergebruik, recyclage en composteren. Dit stemt overeen met de Vlaamse afvalstoffenwetgeving die een hiërarchie voorschrijft in de behandeling van afval.

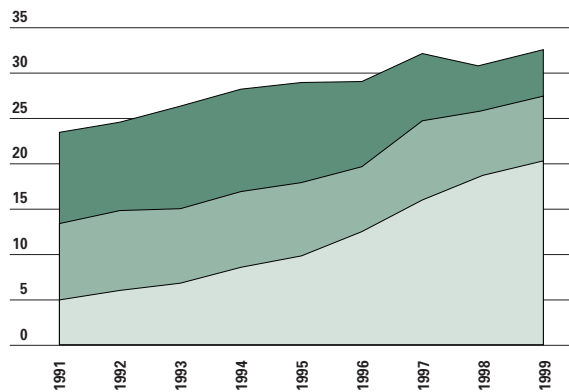
Er wordt hoe langer hoe minder huishoudelijk afval gestort (laagste trap van de ladder van Lansink) en de hoeveelheid verbrand huishoudelijk afval daalt lichtjes (voorlaatste trap). Daarentegen stijgt duidelijk het aandeel van hergebruik, recyclage en composteren (tweede hoogste trap). De hoogste trap op de ladder, met name afvalpreventie, is nog niet echt meetbaar in de statistieken. De stijging van de afvalproductie is in de tweede helft van de jaren negentig lager dan de stijging van het Bruto Binnenlands Product voor het Vlaamse Gewest. Dit zou een eerste indicatie kunnen zijn dat de Vlaming naar

AANBOD HUISHOUDELIJK AFVAL

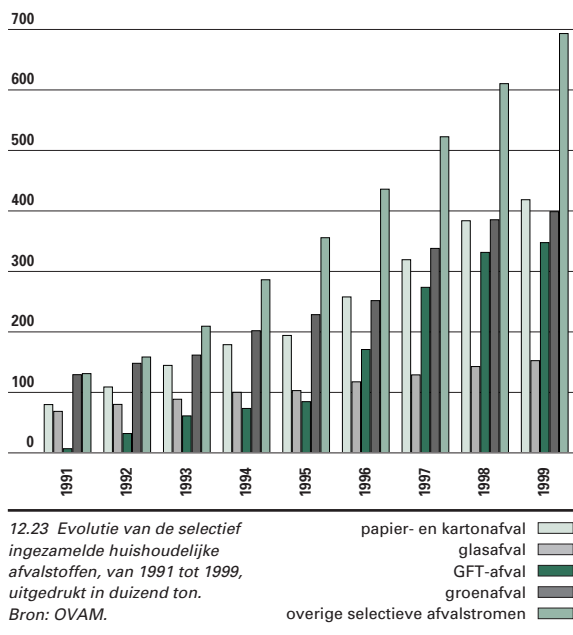
12.21 Evolutie aanbod selectief en niet-selectief ingezameld huishoudelijk afval, uitgedrukt in ton, x 100.000, van 1991 tot 1999. Bron: OVAM.

VERWERKING HUISHOUDELIJK AFVAL

12.22 Evolutie van de verwerking van het huishoudelijk afval, uitgedrukt in ton, x 100.000, van 1991 tot 1999. Bron: OVAM.

SELECTIEVE INZAMELING VAN HUISHOUDELIJK AFVAL

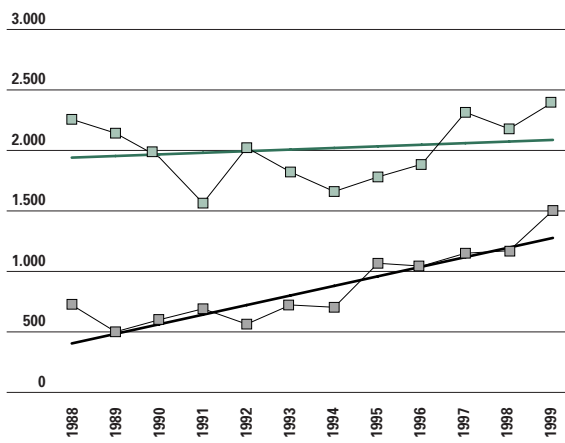
verhouding minder afval produceert.

De selectieve inzameling van afvalstoffen heeft in de periode 1991-1999 een steeds groter succes gekend. Dit is te verklaren door het verhogen van het aantal selectieve inzamelingen en containerparken. De stijgende huisvuilbelasting zorgde er ook voor dat meer mensen kozen voor de selectieve inzameling, waarvoor men minder betaalt of die zelfs gratis is. De meeste fracties benaderen of overschrijden de beoogde recuperatiegraden uit het Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen 1997-2001.

Bedrijfsafval

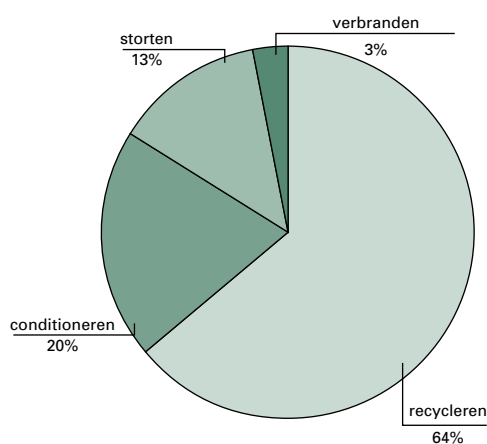
Volgens het afvalstoffendecreet is elk Vlaams bedrijf verplicht om jaarlijks alle geproduceerde bedrijfsafvalstoffen aan OVAM te melden, behalve het afval dat in opdracht van de gemeente opgehaald wordt. In het totaalcijfer ontbreekt dus het afval dat samen met het huisvuil buiten gezet wordt wat veelal het geval is bij kantoren, kleinhandel, ambachtstlui en andere kleinschalige bedrijven. Omdat niet alle bedrijven zich even stipt aan de meldingsplicht houden, worden extrapolaties uitgevoerd om de totale productie aan bedrijfsafvalstoffen en de verwerkingswijze ervan zo nauwkeurig mogelijk te benaderen. Bijna 2/3 van de geproduceerde bedrijfsafvalstoffen wordt gerecycleerd. Een vijfde wordt geconditioneerd, en ondergaat dus een voorbehandeling (sortering, slibontwatering,...) vooraleer in één van de andere verwerkingscategorieën terecht te komen.

AANBOD BEDRIJFSAFVALSTOFFEN

12.24 Evolutie van de gemiddeld gemelde hoeveelheid per bedrijf, x 1.000 kg, voor de productie jaren 1987-1998 (meldingsjaren 1988-1999). Om het effect van outliers zoveel mogelijk te beperken werd in de trendanalyse geen rekening gehouden met de één percent melders die de grootste hoeveelheid afval melden. Bron: OVAM.

VERWERKING BEDRIJFSAFVALSTOFFEN

2.25 Verwerking bedrijfsafvalstoffen, productiejaar 1998 meldingsjaar 1999. Bron: OVAM.

De hoeveelheid afval stijgt lichtjes bij bedrijven met 50 werknemers of meer. Bij de kleinere bedrijven is de toename veel groter. Het verschil wordt toegeschreven aan het heffingenbeleid.

Grote en kleine bedrijven worden op dezelfde wijze belast, maar bij grote bedrijven gaat het om veel grotere hoeveelheden afval en dus veel grotere geldsommen, wat hen extra motiveert om hun hoeveelheid afval te beperken.

12.5 Natuur

Natuurreservaten

Volgens het Milieubeleidsplan moet het Vlaamse Gewest in 2007 50.000 ha natuurreservaat rijk zijn. Om deze doelstelling te halen zijn nog grote inspanningen nodig. Toch is de voorbije jaren een positieve trend gezet.

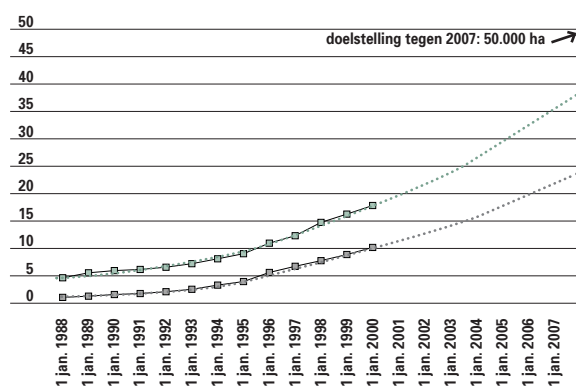
Terreinverwerving voor natuurbehoud is in hoofdzaak een activiteit van Aminor (Vlaamse Natuurreservaten en Bosreservaten) en de erkende terreinbeherende verenigingen zoals v.z.w. Natuurreservaten en de Wielewaal (particuliere natuurreservaten). Het aankoopbeleid van de verenigingen wordt financieel ondersteund door het Vlaamse Gewest, de provincies en sommige gemeenten. Erkende natuurreservaten krijgen van de Vlaamse overheid ook een beheersubsidie. Deskundig beheerde natuurreservaten bieden de beste garantie voor het ontwikkelen en in stand houden van hoogwaardige natuur.

Natuurontwikkeling

In het Vlaamse Gewest zijn natuurreservaten vaak geïsoleerd en daardoor zeer kwetsbaar. Beschermd natuurgebieden uitbreiden en ze onderling verbinden is essentieel om het draagvlak te vergroten. Natuur verbinden is vooral in de landelijke gebieden, waar de landbouw een vooraanstaande rol speelt, van groot belang.

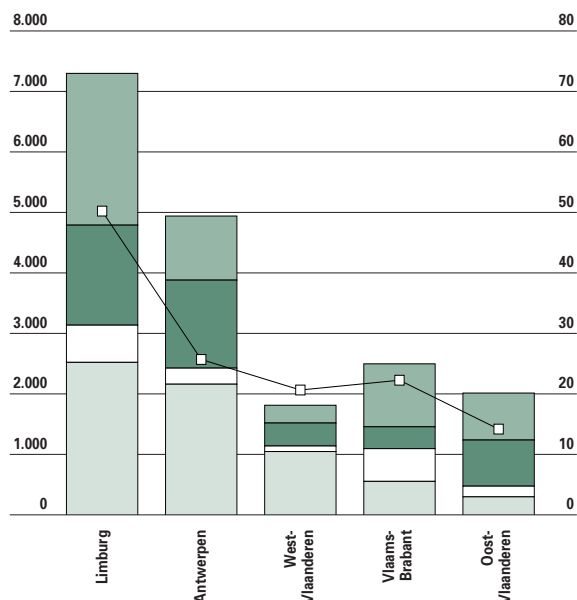
Natuurontwikkeling behelst het vergroten van natuurwaarden op terreinen die voordien geen, of een zeer geringe natuurwaarde kenden, door middel van het creëren van een gunstige uitgangssituatie (inrichtingsbeheer) en doelgerichte, begeleidende beheersmaatregelen (ontwikkelingsbeheer). Een aantal natuurontwikkelingsprojecten op voormalige akkers en sterk bemeste graslanden werd bij middel van enquête en terreinbezoeken in kaart gebracht. Daaruit blijkt dat natuurtechnische milieubouw (zoals machinaal afgraven, herprofilen,...) op kleine schaal de meest gebruikte inrichtingsmaatregel is. Ingrepen in de hydrologie komen eerder weinig aan bod, hoewel de hydrologische omstandigheden

AREAAL NATUURRESERVATEN IN VLAANDEREN

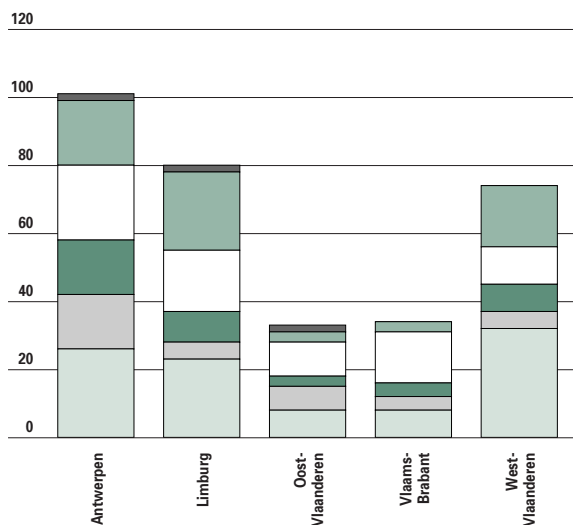
12.26 Evolutie van het areaal natuurreservaten in Vlaanderen in eigendom en huur, van 1988 tot 2000, en de doelstelling uit het Vlaams milieubeleidsplan 1997-2001 tegen 2007 (Mina-actie 108), x 1.000 ha. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

NATUURRESERVATEN PER PROVINCIE

12.27 Totale oppervlakte (linkeras) en gemiddelde oppervlakte (rechteras) natuurreservaten per provincie, in ha, op 1/1/2000. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

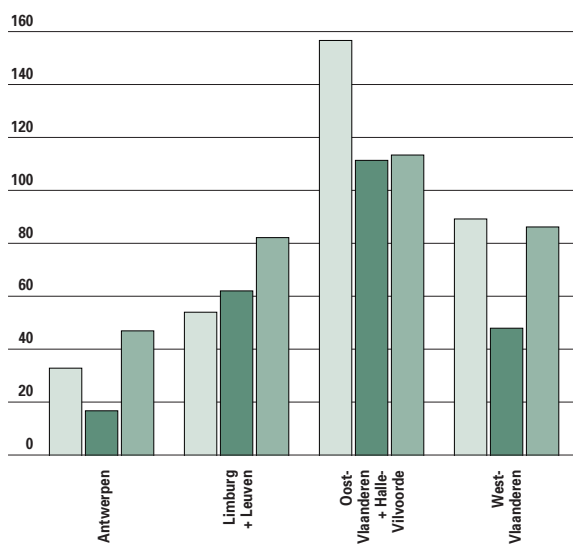
NATUURONTWIKKELING: INRICHTINGSBEHEER

12.28 Aard en aantal uitgevoerde inrichtingsmaatregelen per provincie. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

verwijderen infrastructuur
aanplantingen
omvormings- en natuurbeheer
spontane ontwikkeling
ingreep in hydrologie
natuurtechnische milieubouw

BEHEERSOVEREENKOMSTEN

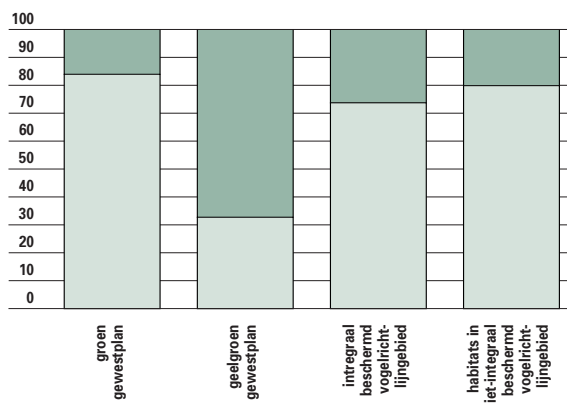

12.29 Aanvragen beheersovereenkomsten 1/1/2000 - 31/7/2000. Bron: VLM.

beheer kleine landschapselementen
perceelsrandenbeheer
weidevogelbeheer

meestal cruciaal zijn (maar vaak te weinig gedocumenteerd) voor een succesvol herstel. In 27% van de gevallen werden de resultaten op basis van de soortensamenstelling in de ontwikkelde ecotopen, positief of zeer positief bevonden. Daarbij moet vermeld worden dat 43% van de projecten jonger is dan 3 jaar.

BEMESTINGSBEPERKINGEN

12.30 Bemestingsbeperkingen in zones met natuurbehoudsbepemming. Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

geen bemestingsbeperkingen
bemestingsbeperkingen of geen akker- of grasland

Beheersovereenkomsten

Om de natuur in landbouwgebieden voldoende kansen te bieden zijn beheersovereenkomsten een waardevol instrument. Deze overeenkomsten kaderen in het Europese landbouw- en milieubeleid en kunnen sinds 1 januari 2000 afgesloten worden. In deze overeenkomst maakt de landbouwer afspraken – de beheersmaatregelen - met de Vlaamse Landmaatschappij voor het behalen van natuurre-sultaten op zijn bedrijf. Deze afspraken kunnen ingedeeld worden in 3 groepen: zorgen voor weidevogels, zorgen voor perceelsranden en zorgen voor kleine landschapselementen (KLE). In ruil ontvangt de beheerder een vergoeding. Tussen 1 januari en 31 juli 2000 werden in het Vlaamse Gewest 317 aanvragen ingediend voor het sluiten van een beheersovereenkomst. In totaal werden 910 beheerspakketten aangevraagd: 37% sloeg op weidevogelbeheer, 37% op het verzorgen van KLE en 27% op perceelsrandenbeheer. Ruim twee derden van de aangevraagde pakketten was geldig. Van deze geldige aanvragen was op 31 juli 2000 reeds twee derden in een beheersovereenkomst gegoten. In de loop van 2001 wordt het aanbod beheerspakketten nog gevoelig uitgebreid. De bestaande beheersovereenkomsten zullen in de loop van 2001 geëvalueerd worden.

Bemestingsbeperkingen

In de groene gewestplanbestemmingen gelden sinds 1999 specifieke bemestingsbeperkingen. De wet voorziet dit ook voor geelgroene gewestplanbestem-

ZELDZAAMHEID VAN BIOTOPEN

	ZEER ZELDZAAM TOT NAGENOEG NIET VOORKOMEND		ZELDZAAM		VRIJ ZELDZAAM	
	ZEKER (1) AREAAL	MOGELIJK TOTAAL AREAAL	ZEKER (1) AREAAL	MOGELIJK TOTAAL AREAAL	ZEKER (1) AREAAL	MOGELIJK TOTAAL AREAAL
Heiden en vennen (BVR 23.7.98)	9.800	18.900				
Moerassen en moerasbos (BVR 23.7.98)	3.640	8.260	(4) 2.160	(4) 7.140		
Uitbreiding (3)	10.560	24.920				
Waterrijke gebieden (BVR 23.7.98)	5.260	7.970				
Uitbreiding (3)	8.930	11.990				
Duinvegetaties (BVR 23.7.98)	1.440	2.940				
Historisch permanent grasland (BVR 23.7.98)						
Halfnatuurlijk grasland	4.640	8.870				
Soortenrijk permanent grasland	3.700	4.340	(5)(8) 5.570	(5)(8) 7.110		
Graslanden met verspreide biologische waarde					(8) 14.360	(8) 20.640
Ruigten en struwelen van mesofiele tot drogere gronden (3)						
Ruigten	3.750	6.610				
Struwelen	5.710	11.200				
Bossen (3)	4.120	7.500	(6) 8.460	(6) 14.300	(7) 9.970	(7) 16.880

12.31 Oppervlakte (in ha) van de Vlaamse biotopen a.h.v. de Biologische waarderingskaart (naar KUIJKEN 1999). Bron: Instituut voor Natuurbehoud.

(1) Doordat de vlakken van deze kaarten vaak meer dan één biotoop bevatten moet onderscheid gemaakt worden tussen een zeker areaal en een mogelijk areaal.

(2) De verschillende biotopen worden gegroepeerd volgens het BVR 23.7.98 (elke groep bestaat uit diverse biotopen).

(3) In het BVR 23.7.98 zijn niet alle Vlaamse biotopen opgesomd; vanuit ecologisch oogpunt is het logisch een aantal andere biotopen toe te voegen.

(4) Het betreft rietlanden.

(5) Het betreft soortenrijke permanente cultuurgraslanden.

(6) Het betreft zure eiken-beukenbossen.

(7) Het betreft eiken-berkenbossen.

(8) Deze oppervlakten onderschatten de reële oppervlakten omdat de oude karteringen van de Biologische Waarderingskaart hieraan onvoldoende aandacht schonken.

mingen, integraal beschermde vogelrichtlijngebieden en habitats van niet integraal beschermde vogelrichtlijngebieden, maar dit is in de praktijk nog niet geïmplementeerd.

Bepaalde biotopen, zoals halfnatuurlijke graslanden, mogen in deze zones niet bemest worden, behalve dan door de op die graslanden grazende dieren. De veebezetting is beperkt tot 2 grootvee-eenheden op jaarbasis. Andere graslanden mogen wel in beperkte mate bemest worden. Op intensieve graslanden en akkers rusten geen bemestingsbeperkingen. Bossen, heiden, moerassen, bebouwing, ... hebben niets met bemesting te maken en worden bijgevolg getypeerd als 'niet akker noch grasland'.

Hoewel deze zones planologisch geheel of voor een belangrijk deel een natuurbehoudsbestemming hebben, blijkt dat een aanzienlijk deel bestaat uit biotopen waarop wettelijk geen bemestingsbeperkingen gelden. Het betreft in de eerste plaats akkers en intensieve graslanden. In de geelgroene gewestplanbestemmingen, de integraal beschermde vogelrichtlijngebieden en de habitats in niet integraal beschermde vogelrichtlijngebieden betreft het even-

eens graslanden met verspreide biologische waarde. In de habitats gaat het zelfs over soortenrijke permanente graslanden die tot de zeer zeldzame tot nagenoeg niet voorkomende Vlaamse biotopen behoren.

Zeldzaamheid van biotopen

De overheid tracht een aantal zeldzame biotopen zoals heiden en vennen, moerassen en moerasbossen, waterrijke gebieden en duinvegetaties, in stand te houden via een verbod op vegetatiewijziging. Voor historisch permanent grasland geldt dit verbod enkel binnen groene gewestplanbestemmingen. Voor ruigten en struwelen en loofbossen is een natuurvergunningplicht voor wijziging van de vegetatie van toepassing. Strikte maatregelen voor het behoud van deze waardevolle biotopen zijn geen luxe, want de meeste behoren tot de categorie 'zeer zeldzaam tot nagenoeg niet voorkomend'.

12.6 Bossen

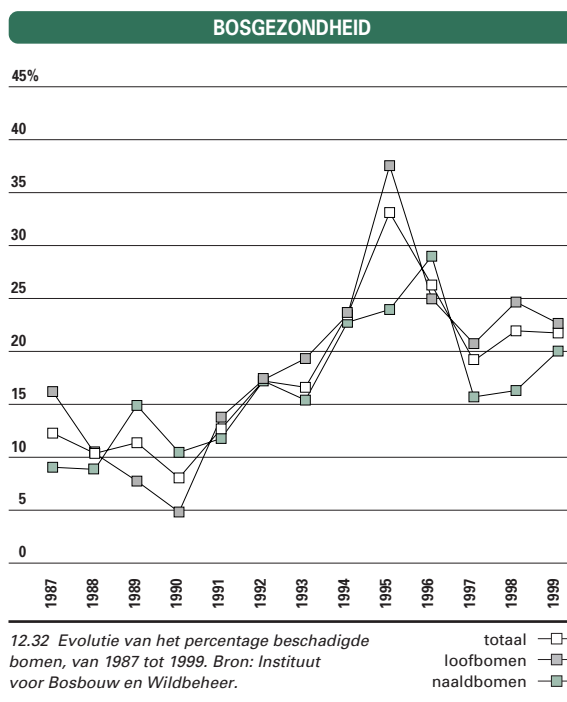
Bosgezondheid

Onder het motto ‘het Vlaamse Gewest zuurstof geven’ trachtte de Vlaamse overheid het bosbestand vitaler te maken. Jaarlijks gaat men na hoe het met de gezondheidstoestand van onze zuurstofleveranciers, de bossen, gesteld is.

Uit de bosvitaliteitsinventaris 1999 blijkt dat de algemene gezondheidstoestand nagenoeg stabiel blijft. Deze vaststelling geldt zowel voor het blad-/naaldverlies als voor de blad-/naaldverkleuring, de belangrijkste indicatoren waarop de inventaris gebaseerd is. Beschadigde bomen vertonen meer dan 25% blad- of naaldverlies. Bomen met abnormale verkleuring vertonen verkleuringsverschijnselen over meer dan 10% van de boomkroon.

De gezondheidstoestand is echter niet bij alle boomsoorten op dezelfde wijze geëvolueerd: bij de loofboomsoorten is het aandeel beschadigde bomen afgenomen, bij de naaldboomsoorten is het toegenomen.

In het kader van een internationaal samenwerkingsprogramma van de VN evalueren de Europese landen jaarlijks de bosgezondheidstoestand op hun grondgebied op basis van gemeenschappelijke richtlijnen. Kleine of grotere verschillen in de toepassing van deze methodiek maken echter dat bij de vergelijking van de resultaten tussen de landen voorzich-

tigheid geboden is. Ook verschillen in klimaat en boomsoortensamenstelling beïnvloeden de vergelijkbaarheid.

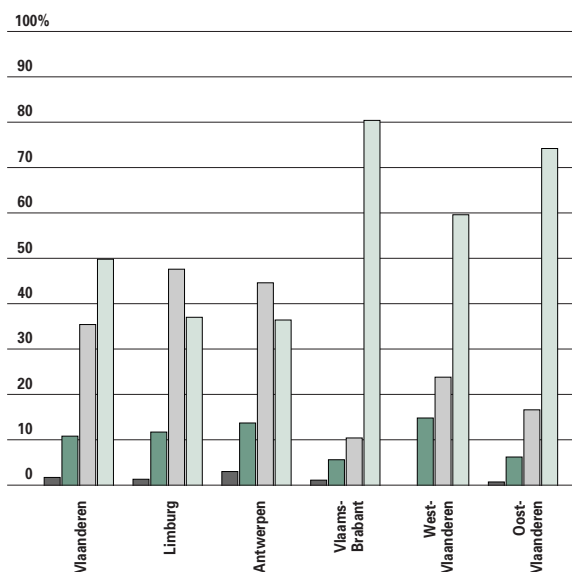
In het Vlaamse Gewest was in 1999 21,9% van het bomenbestand beschadigd (België 17,7%).

BOSGEZONDHEID VERGELIJKING MET BUURLANDEN

	ALLE BOOMSORTEN				VERANDERING IN %
	BLAD-/NAALDVERLIES KLASSE 2-4 (MATIG TOT ZWAAR BESCHADIGD OF DOOD)				1998/1999
	1990	1995	1998	1999	
Vlaanderen	8,3	33,2	22,1	21,9	-0,2
België	16,2	24,5	17,0	17,7	0,7
Frankrijk	7,3	12,5	23,3	19,7	-3,6
Duitsland	15,9	22,1	21,0	21,7	0,7
Luxemburg	-	38,3	25,3	-	-
Nederland	17,8	32,0	31,0	-	-
Verenigd Koninkrijk	39,0	13,6	21,1	21,4	0,3

12.33 Evolutie van het naald- en bladverlies van alle boomsoorten, van 1990 tot 1999 in onze buurlanden. Bron: EC-UN/ECE, Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer.

BOSOPPERVLAKTE VOLGENS BESTANDSTYPE

12.34 Verdeling van de bosoppervlakte volgens bestandstype (%). Bron: LIN, Bos en Groen.

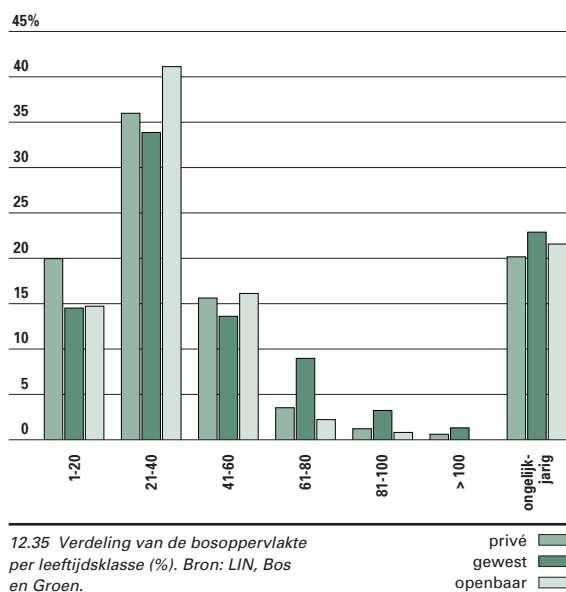
open ruimte binnen bos
en te herbebossen
gemengd
naaldhout
loofhout

De bosinventarisatie

In 1996 startte de eerste inventarisatie van de bossen in het Vlaamse Gewest, die in 2000 afgerond werd. Daarmee wil de Vlaamse overheid in de eerste plaats nauwkeurige en recente gegevens verzamelen om een efficiënt Vlaams bosbeleid te kunnen voeren. De helft van het bos bestaat uit loofhout, een derde uit naaldhout en 11% is een gemengd bos. De te herbebossen oppervlakte bedraagt 0,6% en de open ruimte binnen een bos 1,7%. In Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen komen relatief meer loofbossen voor, in Limburg en Antwerpen meer naaldbossen. Gemengd bos vindt men vooral in de provincies West-Vlaanderen en Antwerpen. In het Vlaamse Gewest is ruim de helft van de bossen jonger dan 40 jaar, en 1% is ouder dan 100 jaar. Het gemiddeld bestandsvolume bedraagt 216 m²/ha waarvan 117 m²/ha loofhout en 98 m²/ha naaldhout.

In verzadigde bostypen zijn bijna alle soorten te vinden die aanwezig kunnen zijn op het desbetreffende bodemtype. Dergelijke bossen kenden meestal een lange en ongestoorde ontwikkeling. Onverzadigde bostypen daarentegen bezitten weinig kenmerkende en veel algemene soorten, en worden soms gedomineerd door exotische soorten of storingsindicatoren.

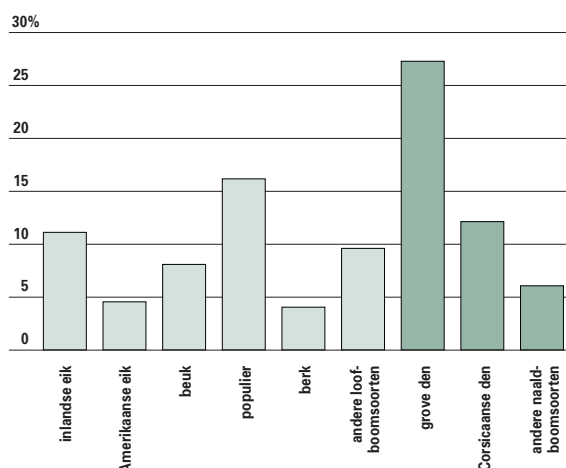
VERDELING VAN BOSOPPERVLAKTE PER LEEFTIJDKLASSE

12.35 Verdeling van de bosoppervlakte per leeftijdsklasse (%). Bron: LIN, Bos en Groen.

privé
gewest
openbaar

BOOMSOORTEN IN EEN GEMIDDELD BESTANDSVOLUME

12.36 Boomsoorten in een gemiddeld bestandsvolume in Vlaanderen (%). Bron: LIN, Bos en Groen.

Deze onverzadigde bostypen nemen 47% in van het totale bosareaal. Bijna de helft van de Vlaamse bossen is dus verstoord (vermest, verdroogd, ...) of is zeer jong. In beide gevallen is de bosvegetatie ofwel slecht ontwikkeld ofwel gedegradeerd.

Mooi ontwikkelde bostypen kweken kan enkel mits een aangepast beheer en een langzame rijping. Helaas is de tegengestelde beweging gemakkelijker. Degraderatie van eeuwenoude bosvegetaties door onaangepast beheer zorgt, naast een daling van de algemene milieukwaliteit, voor de toename aan onverzadigd bos.

12.7 Het milieu en de burger

Milieubedreigingen

De APS-survey onderzocht wat de burger de meest bedreigende vormen van milieuverontreiniging vindt. Een vijfde van de ondervraagden zet 'verspreiding van gevaarlijke stoffen' op nummer één. Bij bijna de helft zit dit item in de top 3.

Het gat in de ozonlaag, de luchtvervuiling in steden en de afvalberg worden ook als zeer bedreigend aanzien. Geur- en geluidshinder lijken minder zorgen te baren.

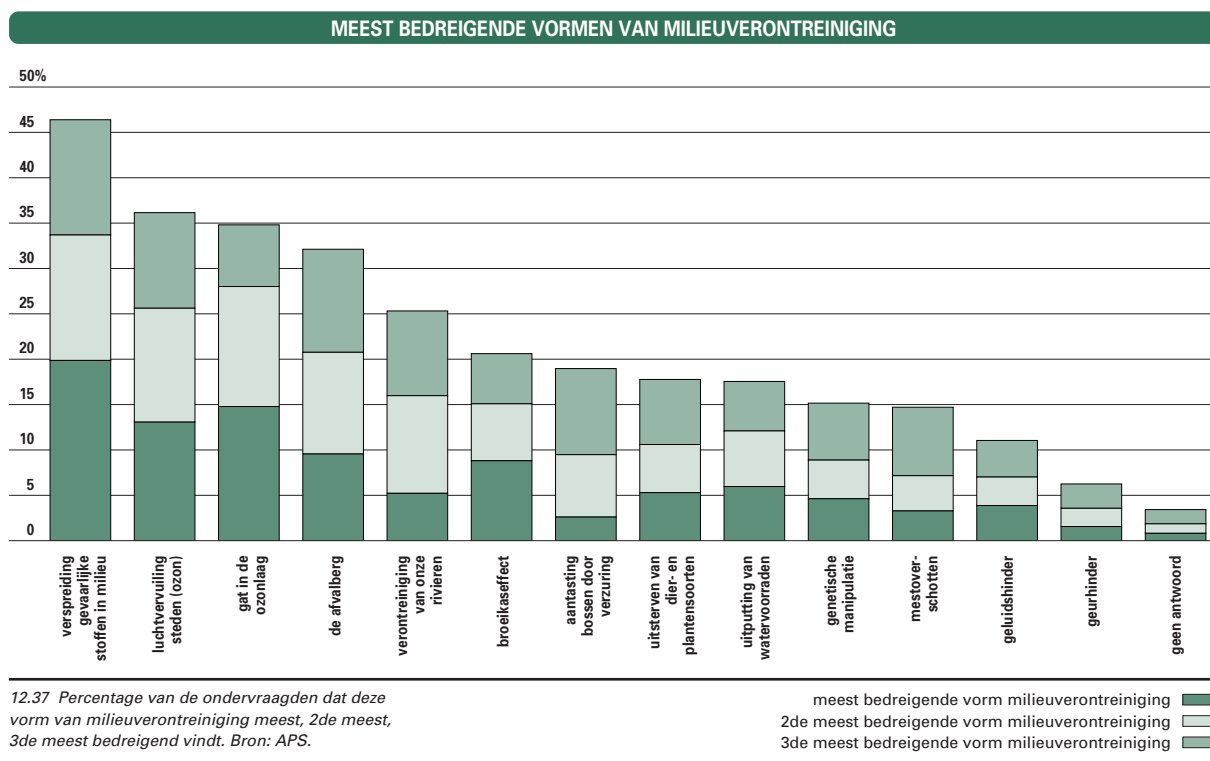
Milieuhinder

Een derde van de ondervraagden wordt 'veel' tot 'zeer veel' geconfronteerd met het lawaai en de stank van het wegverkeer. Ook zwerfvuil is velen een doorn in het oog. Toch worden deze vormen van milieuhinder sinds 1996 als veel minder bedreigend

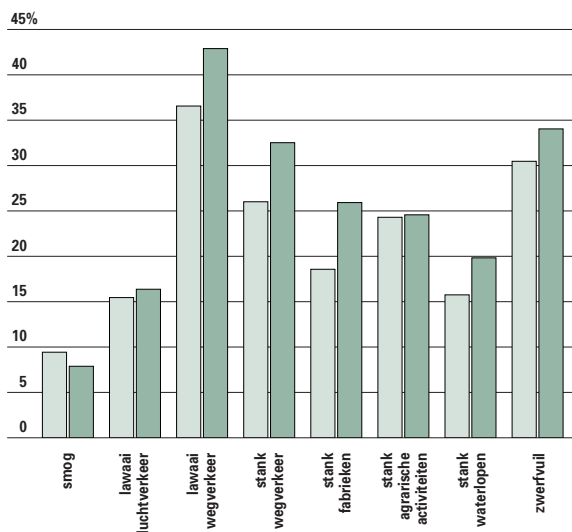
ervaren. Minder mensen klagen ook over stank afkomstig van fabrieken en waterlopen. Geurhinder van agrarische activiteiten kende echter geen daling. In vergelijking met andere milieuhinder is de hinder door smog voor minder mensen een probleem. Toch is er in vergelijking met 1996 een kleine stijging te merken.

Gedrag: willen en doen

Is de Vlaming bereid om zijn geld boven te halen voor extra milieubelasting en milieuvriendelijke producten? Is men bereid om de eigen consumptie terug te schroeven (water, elektriciteit, brandstof, consumptiegoederen, gebruik van de auto...)? Wil men deelnemen aan protestvergaderingen en betogingen? Op al deze vragen antwoordde men over het algemeen vaker 'ja' in 2000 dan in 1996. Op een paar

CONFRONTATIE MET VORMEN VAN MILIEUHINDER

12.38 Percentage dat 'eerder veel' tot 'zeer veel' geconfronteerd wordt met vormen van milieuhinder. Bron: APS.

uitzonderingen na: de groep tussen 25 en 34 jaar wil niet minder consumeren en onder de 44 jaar wil men liever geen extra's meer betalen.

Tussen 'bereid zijn tot' en 'doen' ligt soms een grote kloof. Vandaar dat ook gepeild werd naar het effectief gedrag. Daarvoor werden drie soorten vragen gesteld:

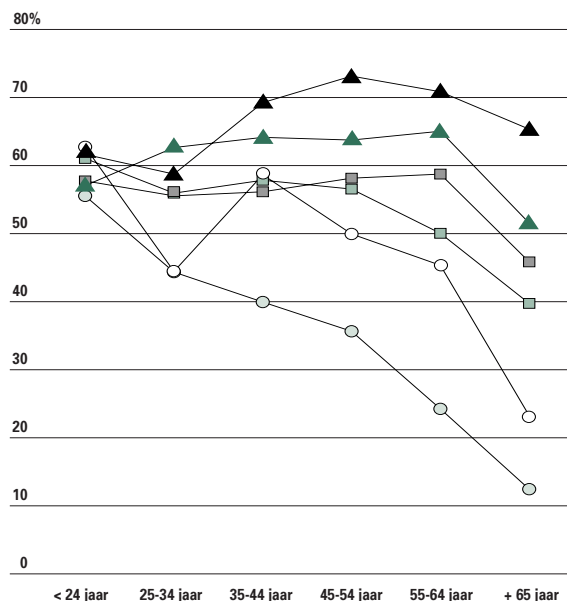
- rond zuinigheid (draait men de kraan dicht, doet men het licht uit,...)
- rond consumptie (eigen boodschappentas gebruiken, hervulbare verpakking kopen,...)
- rond inspanningen (glas sorteren, openbaar vervoer gebruiken,...).

De zuinigheidsaspecten blijken het best ingeburgerd; gemiddeld 80% van de ondervraagden beweert bezuinigende maatregelen toe te passen. Hoe ouder de bevolkingsgroep, hoe meer men effectief bezuinigt. De 65-plussers zijn minder bereid om te bezuinigen dan veertigers en vijftigers. In realiteit bezuinigen ze echter meer dan deze leeftijdsgroepen.

Er is sinds 1996 weinig evolutie in het gedrag van de mensen, alleen de dimensie 'inspanningen leveren' is gestegen van 51 naar 54%. Dit is vooral te danken aan de stijging van het aantal mensen dat glas en papier sorteert, wat trouwens door de overheid verplicht werd ingevoerd.

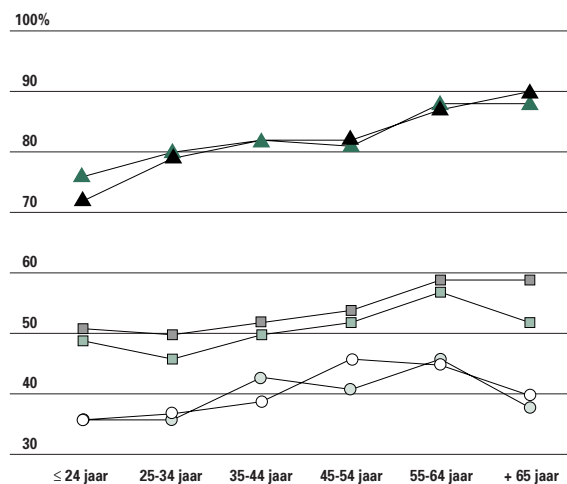
De ondervraagden kregen in de survey ook de kans om de overheid te beoordelen. Op de vraag 'vindt u dat het Vlaamse Gewest genoeg doet om het milieu

GEWENST GEDRAG

12.39 Percentage van de ondervraagden dat 'bereid is tot' bepaalde inspanningen tegenover het milieu, volgens leeftijd 1996-2000. Bron: APS.

FEITELIJK GEDRAG

12.40 Percentage van de ondervraagden dat een bepaald 'feitelijk gedrag' aangeeft tegenover het milieu, volgens leeftijd 1996-2000. Bron: APS.

te beschermen' antwoordde 6% 'meer dan genoeg' en 45% 'voldoende'. Van 44% kreeg de overheid een onvoldoende.

13. Landbouw

Met in totaal 636.477 hectare heeft het Vlaamse Gewest een bescheiden landbouwoppervlakte. Na Luxemburg is dat het kleinste landbouwareaal van de Europese Unie. Anderzijds overtreffen de gemiddelde opbrengsten en de inkomens van de 42.377 Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven het Europese gemiddelde. Met Nederland behoort de Vlaamse landbouw tot de Europese top.

Dit wijst op een hoogproductieve en intensieve land- en tuinbouw, wat uiteraard ook een aantal problemen met zich meebrengt. In de beleidsnota wordt dan ook de klemtoon gelegd op het streven naar een meer duurzame landbouw met ook aandacht voor de sociale en ecologische aspecten. Daarom wordt in de hiernavolgende tekst, naast de klassieke gegevens over productie en inkomens, ook aandacht besteed aan het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds dat een belangrijke rol moet spelen in de heroriëntatie van de Vlaamse landbouwsector. Ook de (permanente) vorming van de land- en tuinbouwers zal hier- toe zijn steentje moeten bijdragen.

In een laatste stuk zal de visserijsector bekeken worden. De beleidsnota wijst op het belang van een voldoende grote vissersvloot met een hoge toegevoegde waarde.

Blikvangers

- De Vlaamse boer is vooral een veehouder. De varkenshouderij is economisch gezien de belangrijkste tak van de Vlaamse land- en tuinbouw. De omzet schommelt normaal rond de 60 miljard frank, maar bereikte in 1998 een dieptepunt met amper 48 miljard frank.
- Granen, suikerbieten en aardappelen zijn de voornaamste akkerbouwteelten in het Vlaamse Gewest. Deze teelten vinden we vooral terug in West-Vlaanderen, tevens de belangrijkste landbouwprovincie van het Vlaamse Gewest.
- De groenteteelt, en dan vooral de groenteteelt onder glas, is de belangrijkste sub-sector van de Vlaamse tuinbouw. De sierteelt is qua omzet belangrijker dan de fruitteelt. Hier doen vooral de azaleateelt en de boomkwekerijen het goed.
- Het aantal landbouwbedrijven loopt jaarlijks terug met 1.500 eenheden. Dit betekent niet dat het totale landbouwareaal terugloopt. Grotere bedrijven nemen de vrijgekomen oppervlakte in.
- Door de moeilijkheden in de varkenssector en de dioxinecrisis ligt voor het geheel van de land- en tuinbouw het inkomen in 1998-1999 hoger in het Waalse Gewest dan in het Vlaamse Gewest.
- Het VLIF ontving in 1999 ruim 10% meer aanvragen dan het jaar voordien.
- In het kader van de duurzame landbouw gingen in 1999 de projecten rond groenbedekking en behoud van genetische diversiteit van start. Projecten rond mechanische onkruidbestrijding en vermindering van het gebruik van meststoffen zijn in 2000 opgestart. De heroriëntering van het VLIF naar duurzame landbouw zal dan ook pas in 2001 concrete gevolgen hebben.
- De FIVA-steun spitste zich vooral toe op de vervangingsnieuwbouw, de overname van een vaartuig in het kader van een eerste installatie en de modernisering van de vissersvaartuigen.
- Ondanks de lagere totale aanvoer van de Belgische schepen, is het aanbod van vis in de eigen havens voor het eerst sinds lang toegenomen.

Productie

1 Veeteelt

De Vlaamse boer is vooral veehouder. Omdat de grond in het Vlaamse Gewest relatief schaars en duur is, tracht de boer zijn inkomen op peil te houden of te verbeteren door de productie op te drijven of zelfs de productiefactor grond uit te schakelen, met name door intensieve veehouderij.

De Vlaamse veehouderij haalt een omzet van 113 miljard frank. Hoewel de rundveehouderij de meest verspreide vorm van veehouderij is, zijn er streken die een uitgesproken specialisatie kennen. Zo is de vetmesterij van kalveren sterk geconcentreerd in de provincie Antwerpen. De vleeskalverhouderij is sterk geïntegreerd met de producenten van kunstmelk en slachthuizen. West-Vlaanderen telt de meeste melkveebedrijven, de grootste en meest gespecialiseerde melkveebedrijven zijn echter te vinden op de zandgrond van de Antwerpse en Limburgse Kempen. De vetmesterij van grootvee is dan weer een West-Vlaamse aangelegenheid.

Economisch gezien is de varkenshouderij de belangrijkste bedrijfstak van de Vlaamse land- en tuinbouw. De omzet die normaal rond de 60 miljard frank schommelt bereikte in 1998 een dieptepunt met amper 48 miljard frank. De varkensstapel met 7,3 miljoen stuks is voor ruim de helft terug te vinden in West-Vlaanderen. De contractteelt is vrij algemeen verspreid in de varkenshouderij, het meest bij de productie van mestvarkens. De integratoren zijn hier vooral veevoederbedrijven.

De pluimveehouderij is eveneens een sterk geïntegreerde sector. De veevoedersector, de broeierijen, de kippenslachterijen en de eierpakstations zijn de partners van de fokbedrijven, de legkippenbedrijven en vleeskippenbedrijven. Een derde van al het Vlaamse pluimvee komt uit West-Vlaanderen. In de Kempen

zijn er minder pluimveebedrijven maar ze zijn individueel wel groter. Jaarlijks worden in het Vlaamse Gewest ongeveer 200 miljoen kippen en haantjes vet-gemest en 3,8 miljard eieren geproduceerd.

2 Akkerbouw

Akkerbouw gebeurt op de vruchtbaarste gronden: de polders, de leemstreek en de zandleemstreek. Graanteelt neemt de meeste oppervlakte voor zijn rekening: 77.482 ha tarwe, 25.979 ha korrelmaïs en 13.989 ha gerst. De overige graansoorten zijn triticale, rogge, haver en spelt. West-Vlaanderen heeft het grootste graanareaal, gevolgd door Vlaams-Brabant.

Na granen zijn suikerbieten de belangrijkste teelt. Ook hiervoor leveren West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant de meeste oppervlakte.

De totale akkerbouw is goed voor een omzet van 19,5 miljard frank. De geldopbrengst van suikerbieten is belangrijker dan die van granen. Dat is ook zo voor de aardappelteelt die in 1998 een uitzonderlijk hoge opbrengst van 11,2 miljard frank bereikte. Aardappelen worden vooral geteeld in West-Vlaanderen.

De overblijvende teelten zijn vezelvlas, cichorei, tabak en hop. De productiewaarde van deze kleinere teelten schommelt rond het half miljard frank.

AKKERBOUW			
	AANTAL BEDRIJVEN	AREAAL (ha)	PRODUCTIEWAARDE (MILJARD BEF)
Granen	19.407	127.783	3,8
Suikerbieten	8.037	35.025	4,4
Aardappelen	11.809	39.461	11,2

13.1 Akkerbouw: aantal bedrijven, areaal en productiewaarde voor de voornaamste teelten, 1998. Bron: VILT.

VEETEELT			
	AANTAL BEDRIJVEN	AANTAL DIEREN	PRODUCTIEWAARDE (MILJARD BEF)
Runderen	24.442	1.593.607	44,8
melk	10.729	337.864	22,7
vlees	13.713	1.255.743	22,1
Varkens	10.001	7.323.348	48,2
Pluimvee	3.832	36.155.511	19,1
vlees	1.381	26.000.000	13,3
eieren	2.565	12.700.000	5,8

13.2 Veeteelt: aantal bedrijven, aantal dieren en productiewaarde, 1998. Bron: VILT.

TUINBOUW

	AANTAL BEDRIJVEN	AREAAL (ha)		PRODUCTIEWAARDE (MILJARD BEF)
		OPEN LUCHT	ONDER GLAS	
Groenten	3.100	40.000	1.042	28,0
Fruit	3.000	*26.325	*541	11,2
Sierteelt	2.250	4.633	634	14,7

13.3 Tuinbouw: aantal bedrijven, areaal (in open lucht en onder glas) en productiewaarde, 1998. Bron: VILT.

* Raming van het Verbond van Belgische Tuinbouwveilingen, doch ruim 90% is in Vlaanderen aangeplant.

LAND- EN TUINBOUWBEDRIJVEN

	LANDBOUW HOOFDBEROEP		TUINBOUW HOOFDBEROEP		LANDB./TUINB. NEVENBEROEP		TOTAAL*	
	AANTAL	OPP. (ha)	AANTAL	OPP. (ha)	AANTAL	OPP. (ha)	AANTAL	OPP. (ha)
1992	29.800	507.606	6.616	27.382	16.692	60.387	53.669	601.659
1993	28.637	512.386	6.524	29.154	16.014	61.864	51.734	609.541
1994	27.478	517.385	6.332	29.643	15.432	62.666	49.761	615.994
1995	26.498	519.216	6.272	30.436	14.829	63.370	48.104	618.929
1996	25.373	525.155	6.021	31.173	14.184	62.721	46.062	625.239
1997	24.157	524.589	5.874	32.554	14.002	66.406	44.527	630.679
1998	23.591	529.818	5.792	33.299	13.637	64.734	43.509	635.827
1999	22.813	530.323	5.658	32.920	13.449	65.631	42.377	636.477

13.4 Evolutie van het aantal land- en tuinbouwbedrijven, van 1992 tot 1999. Bron: NIS, Landbouwteiling 15 mei.

* Het totaal bevat naast de land- en tuinbouwbedrijven in hoofd- of nevenberoep ook nog de instellingen met land- en tuinbouwproductie of veehouderij, de aannemers met eigen productie, de aannemers zonder eigen productie en de coöperatieven.

3 Tuinbouw

In waarde en in areaal is de groenteteelt de belangrijkste sub-sector van de Vlaamse tuinbouw. De groenteteelt in open lucht boekt een productiewaarde van 12,5 miljard frank op een areaal van 40.000 ha. Hoewel de witloofteelt terrein verliest, blijft ze met een productiewaarde van 3,4 miljard frank de belangrijkste specialisatie. Met een waarde van 3 miljard frank komt prei op de tweede plaats. Bloemkolen en spruiten halen elk een omzet van om en nabij de 1,2 miljard frank. De groenteteelt onder glas is sedert de tweede helft van de jaren negentig in productiewaarde belangrijker geworden dan de teelt in open lucht. In 1998 boekte de glasteelt in het Vlaamse Gewest een omzet van 15,5 miljard frank. De belangrijkste teelten hier zijn tomaten, kropsla, komkommers en paprika. Nog meer dan de groenteteelt is de fruitteelt in het Vlaamse Gewest erg streekgebonden. Het belangrijkste centrum is het Limburgse Haspengouw met op de tweede plaats het Vlaams-Brabantse Hageland. Op twee derde van de Vlaamse fruitbedrijven wordt laagstammig hardfruit geteeld, over-

wegend appels en peren. Een teelt die nog aan belang wint is die van aardbeien.

De sector van de niet-eetbare producten is qua productiewaarde groter dan de sector van de fruitteelt. Bij de eigenlijke sierplanten- en bloemeteelt (8,4 miljard frank) vormt de azaleateelt met een omzet van bijna 4 miljard frank veruit de belangrijkste teelt. Het centrum van de azaleateelt is het Oost-Vlaamse Lochristi, tevens het centrum van de teruglopende begoniateelt.

Evolutie van bedrijvigheid in land- en tuinbouw

In 1999 telde het Vlaamse Gewest 36.262 landbouwbedrijven waarvan 22.813 beroeps- en 13.449 gelegenheidsbedrijven. De voorbije zeven jaar verdwenen er jaarlijks gemiddeld 1.500 bedrijven (998 beroepsbedrijven en 463 gelegenheidsbedrijven). Het onderscheid tussen beroeps- en gelegenheidsbedrijf komt ruwweg overeen met een voltijdse of deeltijdse landbouwactiviteit. De scheidingslijn (volhardingsdrempel) tussen de groeiende groep bedrijven en de wegwijnende

INKOMEN

BOEKJAAR	LANDBOUW		TUINBOUW	LANDBOUW + TUINBOUW	
	VLAANDEREN	WALLONIË	BELGIË	VLAANDEREN	WALLONIË
1992-1993	762.000	758.000	717.000	745.000	755.000
1993-1994	872.000	834.000	746.000	832.000	832.000
1994-1995	898.000	796.000	881.000	892.000	799.000
1995-1996	902.000	680.000	858.000	888.000	686.000
1996-1997	1.147.000	699.000	865.000	1.059.000	705.000
1997-1998	910.000	834.000	956.000	925.000	839.000
1998-1999	602.000	870.000	950.000	719.000	874.000

13.5 Evolutie van het gemiddeld arbeidsinkomen per arbeidseenheid van beroeps land- en tuinbouwbedrijven in Vlaanderen en Wallonië, van 1992 tot 1999. Bron: Ministerie van Middenstand en Landbouw.

groep blijkt te liggen bij een bedrijfsoppervlakte tussen 30 en 40 ha. Beneden die oppervlakte neemt het aantal bedrijven af, hierboven neemt het aantal toe. Qua bedrijfsoppervlakte is er een duidelijk onderscheid tussen beroeps- en gelegenheidsbedrijven. De beroepsbedrijven bewerken 530.323 ha of 89% van het landbouwareaal. Een professioneel landbouwbedrijf is gemiddeld 23 ha groot tegen 5 ha voor een gelegenheidsbedrijf.

Inkomen

In het Vlaamse Gewest is het arbeidsinkomen per arbeidseenheid gedaald met 308.000 frank tussen de boekjaren 1997-1998 en 1998-1999. In het Waalse Gewest is het arbeidsinkomen in diezelfde periode nagenoeg constant gebleven. Voor het boekjaar 1998-1999 zijn de slechte resultaten van de varkenshouderij verantwoordelijk voor de financiële terugval in het Vlaamse Gewest.

Vermits 95% van de tuinbouwbedrijven zich in het Vlaamse Gewest bevinden, worden hier de Belgische cijfers weergegeven zonder een opdeling naar gewest. Het arbeidsinkomen is op het gemiddeld tuinbouwbedrijf in het boekjaar 1998-1999 met 6.000 frank afgenomen. Voor het geheel van land- en tuinbouw ligt het arbeidsinkomen voor 1998-1999 in het Waalse Gewest hoger dan in het Vlaamse Gewest. Het verschil bedraagt 155.000 frank per arbeidseenheid. Dit is het vooral een gevolg van de moeilijkheden in de varkenssector.

VLIF

Het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) werd eind 1993 opgericht na de regionalisering van het landbouwstructuurbeleid. Het VLIF is het in-

strument waarmee de Vlaamse overheid financiële hulpmiddelen ter beschikking stelt aan de land- en tuinbouwproducenten en hun verenigingen en coöperaties. Deze steun wordt gegeven onder de vorm van rentesubsidies en aanvullende investeringspremies. Daarenboven verleent het VLIF ook leningwaarborgen.

In 1999 ontving het VLIF 3.408 aanvragen voor een totaal kredietvolume van 13,3 miljard frank. Er werden dus beduidend meer dossiers ingediend als in 1998 (+ 11%) waarbij het kredietvolume steeg met 36%. De oorzaak daarvan is voor een deel de anticipatie op de nieuwe VLIF-regelgeving die vanaf 2000 van kracht zou gaan.

De VLIF-rentesubsidies in 1999 belopen 1,8 miljard frank, voor een totaal investeringsvolume van

VLIF-STEUN

	RENTESUBSIDIE (BEF)
Eerste installatie / Overname	348.573.806
Aankoop hoeve en woning	102.893.614
Bouw en verbetering landbouwbedrijfsgebouwen	222.029.302
Bouw en verbetering tuinbouwbedrijfsgebouwen	400.893.366
Herbevolking na veeziekte	82.410
Andere bedrijfsverbeteringen	216.648.610
Aankoop materiaal en vee	222.938.632
Milieu en dierenwelzijn	93.992.646
Landbouwers- en tuinderscoöperaties	147.817.800
Allerlei (overbruggingskredieten)	0
Totaal	1.755.870.186

13.6 Verdeling van de in 1999 toegekende VLIF-steun in de vorm van rentesubsidies per investeringscategorie. Bron: VLIF.

11,8 miljard frank. Het aandeel van de installatie-steun en van de bouw en verbetering van landbouw-bedrijfsgebouwen is gedaald. Daartegenover staat een niet onbelangrijke stijging van de bouw en verbetering van tuinbouwbedrijfsgebouwen.

In 1999 werd voor 38,1 miljoen frank aanvullende investeringspremies goedgekeurd. Dit gebeurde in het kader van investeringen bij een eerste installatie of bij investeringen in de varkenssector.

Van de 2.767 gesubsidieerde aanvragen in 1999 werd er voor 359 aanvragen een VLIF-waarborg verleend.

Vorming

De afdeling land- en tuinbouwvorming is voor het Vlaamse Gewest bevoegd voor de permanente vorming van de land- en tuinbouwers en hun medewerkers. Deze afdeling van de Administratie Land- en Tuinbouw subsidieert de vormingsactiviteiten die ingericht worden door erkende vormingscentra.

Naast korte vormingsactiviteiten en voordrachten bestaat de hoofdbrok van de vormingsactiviteiten uit cursussen. Dit zijn zowel de B-cursussen, gericht op personen die zich als landbouwer wensen te vestigen, als C-cursussen, gewijd aan een of meerdere bedrijfstakken, specialisaties, technische of bedrijfs-economische problemen die verband houden met de landbouw. De thema's van de cursussen leren ons veel over wat leeft bij de landbouwers en welke hun bekommernissen op professioneel vlak zijn.

Het aantal cursussen in de rundveehouderij is in 1998 gedaald en in 1999 opnieuw gestegen. Een mogelijk toevallig dalend stelt men eveneens vast in

de varkenshouderij in 1998. De belangstelling die in 1997 in de akkerbouw opdook, was te danken aan de talrijke cursussen 'afstellen van spuittoestellen' die in die periode werden georganiseerd. Dit thema is nadien minder in de belangstelling. In deze sector blijven de cursussen mechanisatie, ten dele bestemd voor loonwerkers, een vaste waarde. In 1998 en 1999 stelt men een aanhoudende stijging vast van de interesse voor de algemene computercursussen. De belangstelling van de landbouwers voor de milieuproblematiek komt onvoldoende tot uiting in de cursussen die ze volgen. Een aantal milieucursussen zijn niet in de cijfers opgenomen. Bovendien komen milieuthema's ook aan bod in de andere cursussen, maar maken zelden het voorwerp uit van een gehele cursus. Daarnaast hebben thema's zoals het afstellen van spuittoestellen en geïntegreerde bestrijding eveneens een milieu-impact.

Duurzame landbouw

Binnen de afdeling land- en tuinbouwvorming wordt er met een team van 7 ingenieurs gewerkt aan het raakvlak tussen land- en tuinbouw enerzijds en natuur en milieu anderzijds. De bedoeling is land- en tuinbouwers ertoe brengen meer natuur- en milieuvriendelijk te werken zonder dat dit bedrijfs-economisch nadelige gevolgen heeft.

Er zijn ondertussen codes voor goede landbouw-praktijken en demonstratieprojecten. Eind 1999 werd een subsidieregeling goedgekeurd rond milieuvriendelijke landbouw.

In 1999 konden enkel de projecten rond groen-

VORMING					
	1995	1996	1997	1998	1999
Rundveehouderij	4.294	3.030	2.415	1.556	2.236
Varkenshouderij	821	725	944	484	789
Pluimveehouderij		21	93	66	45
Andere diersoorten	957	958	783	910	901
Akkerbouw	192	1.145	693	348	194
Groenteteelt	553	513	262	202	109
Fruitteelt	892	689	518	528	276
Sierteelt	2.541	1.813	1.905	1.892	1.570
Algemene thema's	7.786	4.721	4.944	6.929	7.682
B1-cursussen (vestigingscursussen)	3.552	2.937	2.099	2.263	1.515
B3-cursussen (specialisatiecursussen)		522	1.043	1.339	1.030
Totaal	21.588	17.074	15.699	16.517	16.347

13.7 Evolutie in het onderwerp van de permanente vormingscursussen uitgedrukt in aantal uren, van 1995 tot 1999. Bron: ALT.

FIVA-STEUN

	RENTESUBSIDIE (BEF)	KAPITAALPREMIE (BEF)	TOTAAL (BEF)
Nieuwbouw van vaartuigen	193.666.031	-	193.666.031
Modernisering van vaartuigen	46.320.940	61.126.122	107.447.062
Aankoop vervangend vaartuig	27.299.614	1.033.700	28.333.314
Eerste installatie / Aankoop vaartuig	87.765.943	15.815.798	103.581.741
Redersateliers	5.362.632	15.266.108	20.628.740
Coöperaties en verenigingen van reders	8.327.171	14.398.290	22.725.461
Aquicultuur	807.986	773.270	1.581.256
Totaal	369.550.317	108.413.289	477.963.606

13.8 Toegekende FIVA-steun in de vorm van rentesubsidies en kapitaalpremies in 1999. Bron: FIVA.

bedekking en behoud van genetische diversiteit van start gaan. Demonstratievelden voor mechanische onkruidbestrijding worden aangelegd sinds 1998. De projecten rond mechanische onkruidbestrijding en vermindering van het gebruik van meststoffen zijn pas in de loop van 2000 opgestart. De heroriëntering van het VLIF naar duurzame landbouw zal dan ook pas in 2001 concrete gevolgen hebben.

Visserij

FIVA

Het Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en Aquicultuursector (FIVA) werd bij decreet opgericht in 1997 om binnen het Vlaamse Gewest financiële middelen ter beschikking te stellen aan reders en viskwekers. De steunverlening van het

FIVA richt zich op de instap in het beroep van jonge reders en aquicultuurbedrijven, de verjonging van de vissersvloot en de modernisering van de rederijen en aquicultuurbedrijven. De steun wordt toegekend onder de vorm van een rentesubsidie en een lening-waarborg. Investerings met eigen middelen genieten van een gelijkwaardige kapitaalpremie.

In 1999 werden 89 dossiers ingediend, dit is meer dan een verdubbeling in vergelijking met het jaar voordien, voor een totaal kredietvolume van 1,9 miljard frank en een totaal investeringsbedrag van 2,8 miljard frank.

In 1999 kende het FIVA 369,5 miljoen frank rentesubsidies en 108,4 miljoen frank kapitaalpremies toe. Vervangingsnieuwbouw is de belangrijkste investering qua investeringsvolume, maar ook de overname van een vaartuig in het kader van een eerste installatie is zeer belangrijk. De aquicultuur blijft

VISSERSVLOOT

	AANTAL VAARTUIGEN (31 DECEMBER)	TOTAAL		GEMIDDELDE PER VAARTUIG	
		kW	GT	kW	GT
1990	201	77.102	25.498	384	127
1991	205	79.758	27.089	389	132
1992	182	73.911	25.375	406	139
1993	170	69.900	24.156	411	142
1994	166	67.965	23.807	414	145
1995	150	65.236	22.668	435	151
1996	144	63.119	22.227	435	154
1997	144	64.033	22.638	445	157
1998	139	64.012	22.669	461	163
1999	125	62.371	22.485	499	180

13.9 Evolutie van de capaciteit van de vissersvloot, van 1990 tot 1999. Bron: FIVA.

met een drietal kleinere projecten een bescheiden rol spelen.

Er werd voor een totaal bedrag van 260,3 miljoen frank waarborg verleend op een gesubsidieerd kredietvolume van nagenoeg 320 miljoen frank. De waarborg blijkt vooral geconcentreerd op dossiers bij eerste installatie, waaraan nagenoeg 2/3 van de totale waarborg wordt toegekend. Dit toont aan dat de waarborg zeer belangrijk is voor jonge starters en een onmisbaar onderdeel vormt van dit financieringsinstrument.

Vissersvloot

De voorbije 10 jaar daalt het aantal vaartuigen. De totale capaciteit en het totale vermogen blijven niettemin stabiel.

De aanvoer van zeevis in de Belgische havens bereikte in 1998 een dieptepunt met nauwelijks 18.144 ton aangevoerde vis in onze vissershavens. In 1985 bedroeg de aanvoer nog meer dan 35.000 ton, begin jaren '70 zelfs meer dan 50.000 ton. De visvangst door Belgische schepen daalt, maar er wordt wel meer afgezet in de Belgische havens. Dat is voor het eerst sinds lang. Sinds 1990 werd jaar na jaar een dalende trend in de totale aanvoer van vis vastgesteld. In 1999 lijkt de afname gestopt, ondanks - zoals gezegd - de lagere aanvoer van

VISAANVOER			
	BELGISCHE HAVENS	BUITENLANDSE HAVENS	TOTAAL
1990	30.769	6.772	37.541
1991	28.182	8.072	36.254
1992	24.679	8.676	33.355
1993	22.897	9.353	32.250
1994	21.371	8.863	30.234
1995	20.519	10.583	31.102
1996	20.200	6.925	27.125
1997	19.317	7.496	26.813
1998	18.144	9.031	27.175
1999	18.205	8.262	26.467

13.10 Evolutie van de aanvoer van de vissersvloot in Belgische en vreemde havens, in ton, van 1990 tot 1999. Bron: FIVA.

Belgische schepen.

In het begin van de jaren '90 hadden vooral de toename van aanlandingen in het buitenland een belangrijke negatieve invloed. De laatste jaren hebben hoofdzakelijk de gedaalde quota een negatief effect op de eigen aanlandingen, al blijft de verkoop in het buitenland op een hoog niveau.

VOOR MEER INFORMATIE

Land- en tuinbouw in Vlaanderen, feiten en cijfers, editie 2000, Vlaams Informatiecentrum over Land- en Tuinbouw, zie website: <http://www.vilt.be/>
Evolutie van de land- en tuinbouwconomie in 1999 (2000), 38ste verslag voorgelegd door de Regering, Ministerie van Middenstand en Landbouw
Administratie Land- en Tuinbouw, Jaarverslag 1999
Vlaams Landbouwinvesteringsfonds, Activiteitenverslag 1999
Financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquicultuursector, Activiteitenverslag 1999

14. Binnenlandse aangelegenheden

De lokale besturen spelen een prominente rol bij een kwaliteitsvol Vlaams bestuur. Om deze reden wil de Vlaamse minister bevoegd voor Binnenlandse Aangelegenheden de kwaliteit van het lokale bestuur verhogen. De toegankelijkheid van de administratie en de informatieverstrekking naar de burger toe zijn daarbij prioriteiten. Bovendien heeft Vlaanderen nood aan bestuurskrachtige lokale besturen. Bestuurskrachtige gemeenten moeten financieel gezond zijn.

Blikvangers

- Algemeen gaat het financieel goed met de Vlaamse gemeenten. Het jaar 1998 sluit af met een positief jaarsaldo van 8,5 miljard frank.
- De Vlaamse gemeenten hebben een tamelijk hoge schuldenlast. Bepaalde gemeenten hebben zelfs solvabiliteitsproblemen als gevolg van de hoge schuldenlast die ze in het verleden hebben opgebouwd.
- De gemeenten gaan inzien dat ze niet mogen achterblijven bij de ontwikkelingen op het vlak van de nieuwe media. Momenteel heeft reeds zo'n 40% van de Vlaamse en Brusselse gemeenten een officiële website op het internet.

Financiën en begroting

1 Gemeenten

Alleen een gezonde financiële situatie maakt een gemeente bestuurskrachtig. Om deze financiële situatie in te schatten bekijken we een aantal indicatoren: de schuldpositie, de liquiditeitsratio's, de solvabiliteitsratio's en tenslotte de rekeningssaldi. Over het algemeen is de financiële toestand van de Vlaamse gemeenten gezond te noemen.

SCHULDPOSITIE

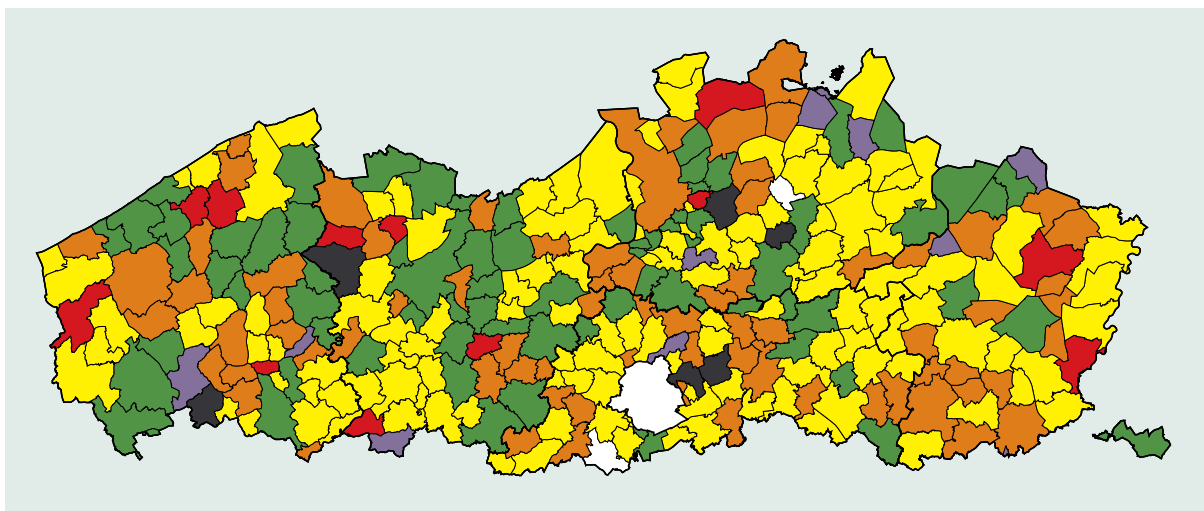
De administratie Binnenlandse Aangelegenheden berekende dat de totale uitstaande schuldenlast van de Vlaamse gemeenten in 1998 288,9 miljard frank bedroeg. Dit komt voor het Vlaams Gewest neer op een gemiddelde gemeentelijke schuld van 49.203 frank per inwoner. Ten opzichte van 1994 is de totale gemeentelijke schuld in absolute cijfers met 11,2% gestegen. Vergeleken met 1991 bedraagt de stijging 29%. Het valt op dat vooral de grootsteden en in mindere mate de kuststeden een hoge uitstaande schuld hebben per inwoner. De eerder landelijke Vlaamse gemeenten met een inwonersaantal van rond de 10.000, blijven onder het gemiddelde (met een schuld van gemiddeld 31.953 frank per inwoner).

We kunnen ook kijken naar de totale uitstaande schuld en de mogelijkheid die een gemeente heeft om die schulden terug te betalen. Antwerpen voert de lijst aan als het op uitstaande schuld per inwoner aankomt. De rangschikking ziet er anders uit wanneer men de verhouding bekijkt van de schulden op de ontvangsten van het eigen dienstjaar. Dan staat de Brabostad pas op de vijfenveertigste plaats. Voor Vlaanderen bedraagt deze ratio op basis van de jaarrekening 1998 gemiddeld 127% (ter vergelijking: 120% in 1996 en 113% in 1997).

LIQUIDITEITSRATIO'S

Aan de hand van de liquiditeitspositie kunnen we nagaan in hoeverre een gemeente haar betalingsverplichtingen op korte termijn kan naleven. Uit de berekende ratio's op basis van de jaarrekeningen 1998 blijkt dat de liquiditeitspositie van de Vlaamse gemeenten over het algemeen vrij goed is. Hieronder gaan we dieper in op 2 liquiditeitsratio's. De liquiditeitsratio in enge zin geeft weer in welke mate er activa aanwezig zijn die op korte termijn omgezet kunnen worden om aan de verplichtingen op korte termijn te voldoen. Gemeenten met een ratio van 1 kunnen aan deze verplichtingen voldoen. Hoe hoger de ratio hoe sterker de liquiditeitspositie van een gemeente. Het Vlaamse gemiddelde bedraagt 2,7. Tussen de Vlaamse gemeenten

VERHOUDING TUSSEN DE UITSTAANDE SCHULD EN DE ONTVANGSTEN VAN HET EIGEN DIENSTJAAR

14.1 Verhouding tussen de uitstaande schuld en de ontvangsten van het eigen dienstjaar

Bron: administratie Binnenlandse Aangelegenheden

* de cijfers voor Halle en Vorselaar ontbreken

** op basis van de begrotingsrekeningen 1998

250 tot 300 (6)	■
200 tot 250 (12)	■
150 tot 200 (74)	■
100 tot 150 (127)	■
50 tot 100 (76)	■
0 tot 50 (11)	■

onderling bestaan er grote verschillen: de waarden van deze ratio schommelen tussen 21,5 (Sint-Laureins) en 0,8 (Asse). Er zijn 3 Vlaamse gemeenten met een ratio kleiner dan 1 (Asse, Lennik en Maldegem).

De nettokasratio toont de liquiditeitspositie op korte termijn in verhouding tot het geheel van de vlottende activa. Een waarde van 0 geeft aan dat een gemeente evenveel liquide middelen en geldbeleggingen heeft als er financieringsschulden zijn. De ratio schommelt voor de Vlaamse gemeenten tussen 0 en 0,88. Het Vlaamse gemiddelde bedraagt 0,39. Gemeenten met een uitgesproken residentieel karakter en een belangrijke economische activiteit hebben een nettokasratio die hoger (0,48) is dan gemiddeld. Voor de landelijke gemeenten met een bevolkingsaantal rond de 10.000 ligt de nettokasratio lager (0,32) dan gemiddeld.

SOLVABILITEITSRATIO'S

Aan de hand van de solvabiliteitsratio's krijgen we een beeld van de mate waarin een gemeente in staat is de interesten te betalen en haar schulden af te lossen. We bekijken hier twee ratio's meer in detail. De algemene schuldgraad is het percentage van de totale bezittingen van een gemeente dat met vreemde middelen gefinancierd wordt. Hoe hoger de schuldgraad, hoe hoger het financiële risico voor de gemeente. Gemiddeld bedraagt de schuldgraad voor de Vlaamse gemeenten 34%. De ratio schommelt tussen 61% voor Antwerpen en 9,1% voor Oostrozebeke.

De gemiddelde aflossingsduur van de netto aflossingen van leningen is een tweede ratio.

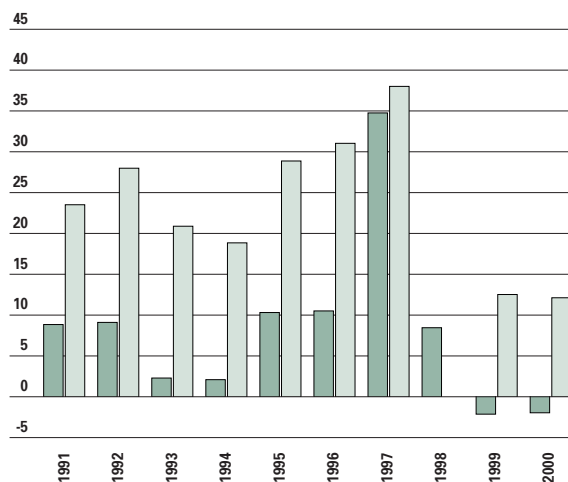
Ze weerspiegelt hoeveel jaar een volledige aflossing van de schulden die het komende jaar moeten afgelost worden onder de huidige omstandigheden zal duren. Men houdt rekening met de aflossingen die van derden kunnen worden teruggevorderd. Als deze ratio groter is dan 1 is de gemeente verplicht te desinvesteren of nieuwe schulden aan te gaan om haar aflossingen te kunnen nakomen. Voor de Vlaamse gemeenten is de gemiddelde aflossingsduur van de netto aflossingen van leningen 0,73. In Vlaanderen zijn er 46 gemeenten met een waarde groter dan één. Daaruit blijkt dat heel wat gemeenten met solvabiliteitsproblemen te kampen hebben. Een aantal gemeenten hebben een hele hoge schuldgraad gekoppeld aan een negatieve cashflow. Als deze negatieve cashflow geen eenmalige uitzonderlijke situatie is, is de solvabiliteit van deze gemeenten kritiek. Op basis van de solvabiliteitsratio's kunnen we concluderen dat de Vlaamse gemeenten een tamelijk hoge schuldenlast hebben. Bepaalde gemeenten

hebben zelfs solvabiliteitsproblemen als gevolg van de hoge schuldenlast die ze in het verleden hebben opgebouwd.

REKENINGSALDI

Onze Vlaamse gemeenten zijn over het algemeen financieel gezond. In 1998 hadden de Vlaamse gemeenten gezamenlijk een positief saldo eigen dienstjaar van 8,5 miljard frank. Voor de cijfers van 1999 en 2000 baseren we ons op begrotingsgegevens, dit zijn dus ramingen van de ontvangsten en uitgaven. Uit de geëxtrapolerde resultaten van een enquête (antwoordpercentage 88%) naar de begrotingen 2000 van de gemeenten, uitgevoerd door Dexia-bank, blijkt dat de Vlaamse gemeenten een gezamenlijk tekort voor het eigen dienstjaar van 2,2 miljard frank hebben. Van de 308 Vlaamse gemeenten zouden er 170 een tekort op de begroting 2000 voor het eigen dienstjaar vertonen, met een gezamenlijk tekort van 5,1 miljard frank. 138 Vlaamse gemeenten zouden een gezamenlijk overschot van 2,9 miljard frank hebben. In vergelijking met vorige jaren is er een stijging in het aantal gemeenten dat een tekort heeft op haar begroting voor het eigen dienstjaar. Het gezamenlijk tekort van de 308 Vlaamse gemeenten vermindert wel ten opzichte van vorig jaar. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de begrotingsaldi over het algemeen

ALGEMENE TOESTAND VAN DE GEMEENTEFINANCIËN

14.2 Evolutie van dealdi 1991-2000 van de Vlaamse gemeenten (1991-1998: op basis van rekeningen dus effectieve gerealiseerde cijfers; voor 1999 en 2000: op basis van begrotingsgegevens), in miljarden frank. Bron: EWBL, afdeling Gemeenten, OCMW's en Provincies; Dexia bank. De cijfers voor 2000 werden bekomen door extrapolatie van enquêtegegevens van Dexia bank beantwoord door 88% van de gemeenten.

een onderschatting zijn van de rekeningssaldi (dus het saldo op basis van de werkelijk gerealiseerde ontvangsten en uitgaven).

2 Provincies

Alle vijf Vlaamse provincies hebben op hun 'begroting 2000 algemeen totaal' een overschot. Het gezamenlijke positieve saldo bedraagt 130,2 miljoen frank, in 1999 bedroeg dit saldo nog 426,8 miljoen frank. Deze daling wordt veroorzaakt door een daling van 0,07% van de ontvangsten en een stijging van 0,93% van de uitgaven. Twee van de vijf provincies voorzien in hun begroting 2000 voor het eigen dienstjaar weliswaar een negatief saldo. Gezamenlijk vertoont de begrotingen 2000 voor het eigen dienstjaar een negatief saldo van 179,7 miljoen frank, terwijl er vorig jaar nog een positief saldo van 10 miljoen frank was. Hiermee wordt de dalende tendens van de vorige jaren verder gezet. Vooral onder een impuls van stijgende belastingontvangsten stijgen de gewone ontvangsten van het eigen dienstjaar met 1,6% ten opzichte van vorig jaar. De gewone uitgaven van het eigen dienstjaar nemen met 2,3% toe ten opzichte van vorig jaar.

Communicatiebeleid

In haar regeerakkoord stelt de Vlaamse overheid dat ze een actief communicatiebeleid wil voeren met haar burgers. De beleidsnota Binnenlandse Aangelegenheden benadrukt hierbij de rol van de Vlaamse gemeenten. Omwille van hun laagdrempeligheid moeten ze uitgroeien tot de belangrijkste fysieke aanspreekpunten bij het contact met de overheid. Als de Vlaming zich tot een overheid wil richten, moet dit dus via de gemeente kunnen. De gemeentelijke communicatie in Vlaanderen is volop in beweging en ook in de toekomst wachten haar belangrijke uitdagingen.

1 Communicatiediensten en -budgetten

Eind 1997, begin 1998 voerde men in het kader van het Medialabprogramma van de Vlaamse overheid een onderzoek naar het communicatiebeleid van alle Vlaamse en Brusselse gemeenten en hun gebruik van nieuwe media. Een indicatie voor een efficiënt communicatiebeleid in de Vlaamse gemeenten is het aantal gemeenten dat beschikt over een eigen zelfstandige communicatiedienst. Van de Vlaamse en Brusselse gemeenten (327 in aantal) beschikte iets meer dan een derde over een eigen zelfstandige communicatiedienst. Het gemid-

deld aantal personeelsleden bedroeg 3,2 personen per dienst. De beschikbaarheid van een zelfstandig communicatiebudget kan ook wijzen op een doordacht en doorzichtig communicatiebeleid. Uit het onderzoek bleek dat een op vier van de onderzochte gemeenten beschikte over een zelfstandig communicatiebudget. Per inwoner gaven deze gemeenten gemiddeld 84 frank uit aan de communicatie met de burger.

2 Informatieambtenaren

Alle 308 Vlaamse gemeenten zijn wettelijk verplicht een informatieambtenaar aan te stellen. Uit het jaarverslag van de informatieambtenaar van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap blijkt dat 12 Vlaamse gemeentebesturen nog geen gemeentelijke informatieambtenaar in dienst hebben. De gemeentelijke informatieambtenaren kunnen een belangrijke tussenschakel vormen bij de communicatie van de Vlaamse overheid met de burger. In het voorjaar van 1999 viel het besluit om een netwerk van lokale en Vlaamse informatieambtenaren uit te bouwen. De communicatie binnen het netwerk verloopt in twee richtingen. Enerzijds spitst het netwerk zich toe op een gestructureerd overleg tussen gemeentelijke en Vlaamse informatieambtenaren. Anderzijds is het een informatielijn van de Vlaamse overheid naar de gemeentelijke voorlichters toe. Deze informatievoorziening gebeurt sinds eind 1999 onder de vorm van een elektronische nieuwsbrief die aan de provinciale en gemeentelijke informatieambtenaren doorgemailed wordt. Dit veronderstelt dat deze lokale informatieambtenaren beschikken over digitale communicatiemiddelen. De invoering van de elektronische nieuwsbrief leidde tot een merkbare stijging van het aantal gemeentelijke informatieambtenaren dat over een PC met internetaansluiting beschikte. Het aantal steeg van minder dan de helft (eind 1998) tot zo'n zeven op tien (mei 2000).

3 Gemeentelijke ombudsdiensten

Naast een goed communicatiebeleid veronderstelt een behoorlijke dienstverlening ook een efficiënte interne klachtenbehandeling. In enkele Vlaamse gemeenten heeft men vanuit die optiek gemeentelijke ombudsdiensten uitgebouwd. Bij de verzoeken die men aan de ombudsdiensten richt, kunnen we een onderscheid maken tussen onmiddellijke dienstverlening en dossiers. In het eerste geval kan onmiddellijk geantwoord of doorverwezen worden. Wanneer dit niet het geval is en verdere stappen nodig zijn, wordt een dossier aangelegd. De ombudsdiensten hanteren verschillende onderverdelingen in hun jaarverslagen, wat een indeling van de dossiers naar thema bemoeilijkt. Toch kunnen we

KLACHTEN EN VRAGEN BIJ DE OMBUDSDIENSTEN

OMBUDSDIENST	AANTAL DOSSIERS	ONMIDDELLIJKE DIENSTVERLENING
Antwerpen*	1.248	2.100
Brugge	238	871
Gent	652	3.157
Leuven*	307	120
Mechelen	334	252

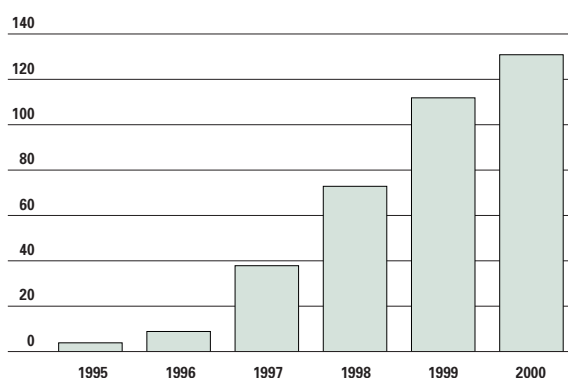
14.3 Aantal binnengelopen klachten en vragen bij de ombudsdiensten. Voor de ombudsdiensten uit Brugge, Gent en Mechelen hebben de cijfers betrekking op het jaar 1999, voor Antwerpen en Leuven op het jaar 1998. Bron: Gemeentelijke ombudsdiensten van Antwerpen, Brugge, Gent, Leuven en Mechelen.

er een aantal tendensen uithalen. De meeste klachtendossiers bij de gemeentelijke ombudsdiensten houden verband met politiewerking. Ook komen er relatief veel klachten binnen over openbare werken. Bij de gegronde klachten is deze tendens echter minder zichtbaar. Sommige diensten en sommige materies zijn blijkbaar klachtgevoeliger dan andere. De burger grijpt sneller naar de pen als het om diensten gaat waarmee hij veel in contact komt of die voor hem een sterk persoonlijk karakter hebben.

4 Gemeentelijke websites

De Vlaamse gemeenten ontdekken stilaan het internet als een instrument voor hun interne en externe communicatie. Uit onderzoek verricht door het departement communicatiewetenschap van de Katholieke Universiteit Leuven is gebleken dat er in juni 2000 reeds 198 gemeenten (van de 327 Vlaamse en Brusselse gemeenten) op één of andere manier vertegenwoordigd zijn op het internet. 131 gemeenten (40%) hebben een officiële website en

WEBSITES IN VLAANDEREN EN BRUSSEL

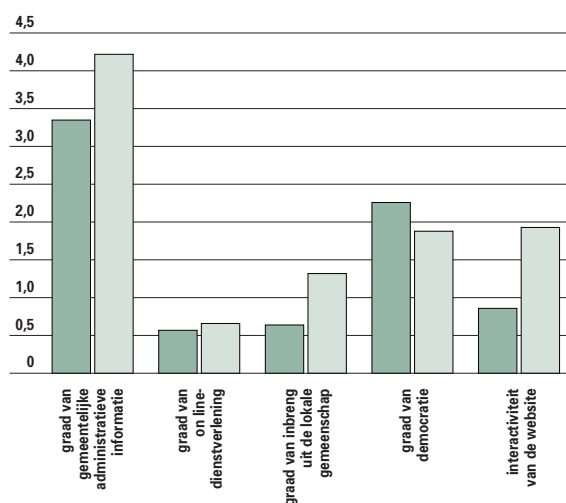
14.4 Aantal officiële gemeentelijke websites in Vlaanderen en Brussel. Bron: J. Steyaert, K.U.Leuven.

bepalen zelf de inhoud van hun site. De laatste jaren kenden Vlaanderen en Brussel meer dan een verdubbeling van het aantal gemeentelijke websites.

Omdat gemeentelijke websites sterk kunnen verschillen qua vorm en inhoud, moet men de cijfers enigzins nuanceren. De studie van de KUL onderzocht de inhoud van de gemeentelijke websites op basis van vijf dimensies. Zo werd de graad van gemeentelijke administratieve informatie (informatieverstrekking), van on-line dienstverlening, van inbreng uit de lokale gemeenschap, van democratie (organiseren van inspraak in het beleid) en tenslotte ook de interactiviteit van de gemeentelijke website onderzocht.

Voor een goede basisinformatie kon men reeds in 1999 bij de gemeentelijke websites in Vlaanderen terecht. In 2000 is de graad van gemeentelijke administratieve informatie verder gestegen. De meeste websites bieden nu een gemeentelijke informatiegids en vaak ook informatie in de toeristische sfeer en een cultuuragenda aan. Anders is het gesteld met de graad van on-line dienstverlening. Deze is nog vrij laag. In 2000 was er een lichte verbetering merkbaar. Het percentage van de gemeentelijke websites zonder on-line dienstverlening is gedaald van 70% (1999) tot 56% (2000). Uit het onderzoek blijkt verder dat surfers momenteel bij bijna 7% van de officiële gemeentelijke websites bij een e-loket met elektro-

GEMEENTELIJKE WEBSITE

14.5 Gemiddelde score van de gemeentelijke websites op de onderzochte inhoudelijke dimensies (maximumwaarde 8). In 1999 waren er 73 officiële websites in het Vlaamse en Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in 2000 waren er 131. Bron: J. Steyaert, K.U.Leuven.

nische afhandeling terechtkunnen.

De graad van inbreng uit de lokale gemeenschap peilt naar de participatie van de lokale gemeenschap aan de opbouw en uitbreiding van de website. Deze dimensie scoort nog altijd vrij laag, toch is ook hier een duidelijk positieve trend merkbaar. 65% van de onderzochte gemeentelijke websites biedt op zijn minst 1 item aan. Het betreft vooral informatie over lokale verenigingen.

De graad van democratie van een gemeentelijke website geeft een indicatie van de mate waarin de gemeente de democratie via het web wil stimuleren of mogelijk maken. De gemiddelde score voor deze dimensie is licht achteruitgegaan ten opzichte van

1999. Dit komt omdat nieuwe gemeentelijke websites over het algemeen starten met slechts 1 of 2 elementen uit de index. In de praktijk wordt vooral de samenstelling van de gemeenteraad, de agenda of het verslag van de gemeenteraad aangeboden op de onderzochte websites.

De graad van interactiviteit geeft een indicatie van de mate waarin de website aan de burger de mogelijkheid biedt om met de gemeentediensten in contact te komen. Ook voor deze dimensie is er een positieve evolutie merkbaar. In 2000 was slechts bij 24% van de onderzochte websites geen enkele vorm van interactie mogelijk, terwijl dit in 1999 nog bijna 50% was.

VOOR MEER INFORMATIE

- ‘De Gemeentefinanciën 2000’, administratie Binnenlandse Aangelegenheden, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Deze publicatie is downloadbaar via: http://aba.ewbl.vlaanderen.be/gemeenten_en_provincies.htm
- ‘Handleiding digitale steden en gemeenten’, 1999, Eric Goubin, Yves Plees en Annet Daems, Politeia.
-

15. Monumenten en landschappen

De zorg om ons erfgoed impliceert meer dan het opkalefateren van een voorgevel. Vooreerst is een collectieve bewustwording nodig en een brede erkenning van ons bouwkundig, landschappelijk en archeologisch patrimonium. Het beleid van de Vlaamse overheid beklemtoont het onderhoud van het erfgoed, eerder dan de restauratie of het herstel ervan.

Blikvangers

- Tijdig beschermen is een noodzaak. In 1999 werden er in totaal 257 monumenten, landschappen en stads- of dorpsgezichten beschermd.
- Een goede zorg voor ons erfgoed kan niet zonder een grote betrokkenheid van de burger. Via een uitgebreide ledenwerving wil de Stichting Vlaams Erfgoed het maatschappelijk draagvlak van de monumentenzorg verbreden. Deze stichting telt reeds 2.500 leden.

Patrimonium

Vlaanderen zou 20.000 monumenten tellen die in aanmerking komen voor bescherming. Dat is het resultaat van een schatting op basis van het architectuurpatrimonium dat reeds geïnventariseerd werd en een vergelijkend onderzoek in de ons omringende landen. Met in totaal 6.404 beschermde monumenten is nauwelijks een derde van het totaalcijfer bereikt. In 1999 werden er 210 monumenten beschermd. De inventaris van het Vlaams bouwkundig erfgoed is een belangrijk instrument bij het voeren van een preventief beschermingsbeleid. Momenteel is reeds tweederden van het Vlaams bouwkundig erfgoed geïnventariseerd, tegen eind 2002 moet deze inventaris voltooid zijn. Naast monumenten werden er in 1999 ook nog 41 dorps- of stadsgezichten en 6 landschappen beschermd. Dit brengt het totaal van beschermde stads- of dorpsgezichten op 1.157 en het totaal van beschermde landschappen op 645.

Als een monument beschermd is, moet het ook in stand gehouden worden. Om die reden kent de Vlaamse Regering restauratiekredieten en onderhoudspremies toe. In 1999 werd er 1,4 miljard frank aan restauratiekredieten uitgekeerd, verdeeld over 241 toegekende premies. Om de monumenteneigenaars ook daadwerkelijk tot het uitvoeren van onderhoudswerken aan te sporen, introduceerde men enkele jaren geleden de onderhoudspremie. In 1999 werd er 86,7 miljoen frank aan onderhouds-

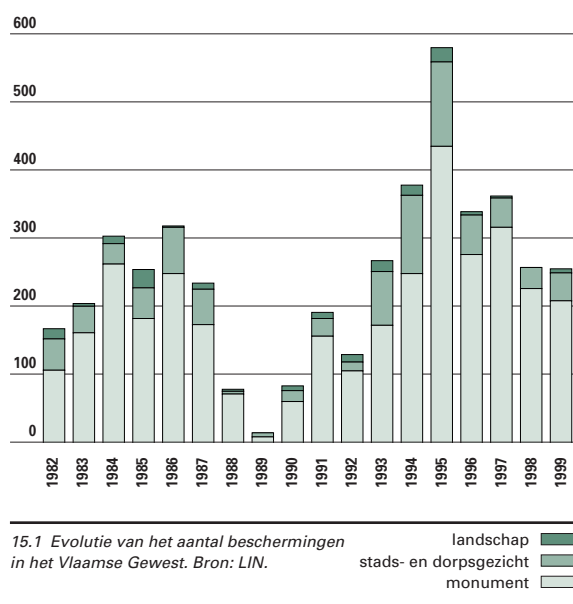
premies uitgekeerd (aantal premies: 343). Sinds 1994 zijn de onderhoudspremies meer dan verdriedvoudigd, hoewel er een lichte daling is in vergelijking met 1998. Het is de bedoeling om in de toekomst het bedrag van de onderhoudskredieten in vergelijking met de restauratiekredieten op te trekken. Meer onderhoud betekent op langere termijn een belangrijke vermindering van het aantal grootschalige restauraties. Het onderhoudsbeleid is nog te jong om de effecten op de restauratiemarkt in te schatten. Bovendien bedraagt de huidige restauratielast - het patrimonium dat nog gerestaureerd moet worden - naar schatting nog zo'n 7 miljard frank.

Participatie

Bijna twee derden van de Vlaamse bevolking bezoekt in de loop van een jaar een bezienswaardig gebouw of monument. Vier Vlamingen op tien beweert dit meerdere keren per jaar te doen. Er zijn geen noemenswaardige verschillen tussen mannen en vrouwen. We zien wel grotere verschillen tussen de verschillende leeftijdsklassen. De 25 tot 34-jarigen en de +64-jarigen scoren minder goed wat het bezoeken van monumenten betreft.

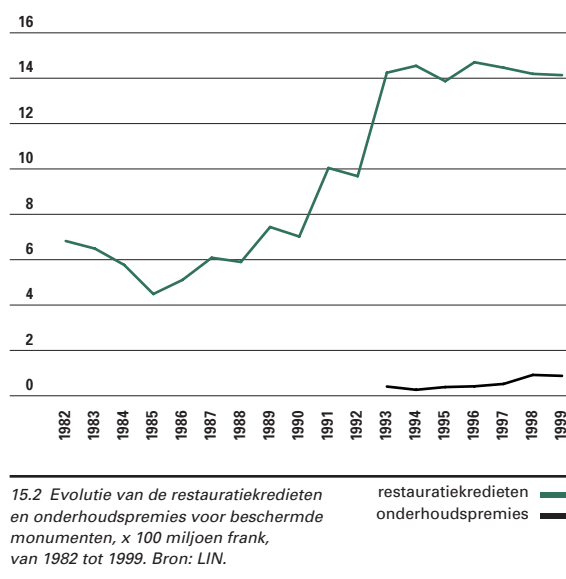
Sinds 1994 zet de Stichting Vlaams Erfgoed (SVE) zich in voor Vlaamse monumenten. Deze stichting is een initiatief van de Vlaamse overheid in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting en

BESCHERMINGEN

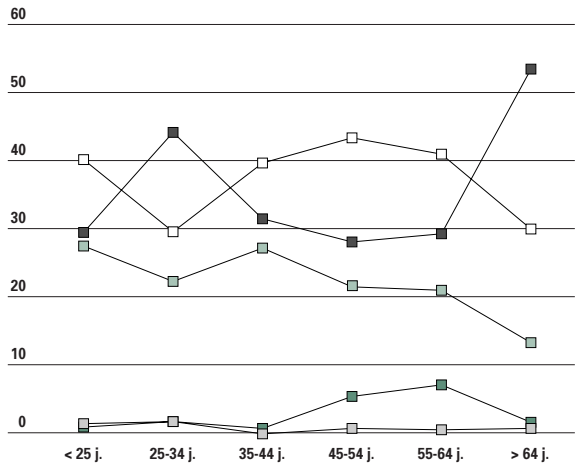
15.1 Evolutie van het aantal beschermingen in het Vlaamse Gewest. Bron: LIN.

RESTAURATIEKREDIETEN EN ONDERHOUDSPREMIES

15.2 Evolutie van de restauratiekredieten en onderhoudspremies voor beschermde monumenten, x 100 miljoen frank, van 1982 tot 1999. Bron: LIN.

BEZIENSWAARDIGE GEBOUWEN OF MONUMENTEN

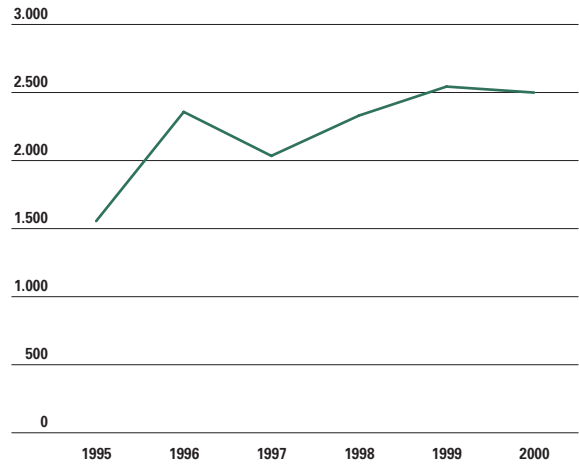

15.3 Bezoek aan bezienswaardige gebouwen of monumenten, in %.
Bron: APS-survey 2000.

nooit —■—
1 keer per jaar —□—
meerdere keren per jaar —□—
1 keer per maand —■—
meerdere keren per maand —□—

andere privé-partners. SVE zet zich in voor monumenten waarvan het beheer of de herbestemming moeilijk is. Ze stelt de sites die ze beheert open voor het grote publiek. Momenteel heeft deze stichting 7 sites in eigen beheer, waaronder het fort Napoleon in Oostende, het kasteel van Horst en de hoevegebouwen van de voormalige abdij in Herkenrode. Bovendien sluit ze overeenkomsten met andere verenigingen af voor de openstelling van monumen-

LEDENAANTAL VAN DE STICHTING VLAAMS ERFGOED

15.4 Ledenaantal van de Stichting Vlaams Erfgoed. Bron: SVE.

ten. Momenteel zijn er een 60-tal dergelijke overeenkomsten afgesloten. De Vlaamse burger kan lid worden van de SVE. De evolutie van het ledenaantal van de SVE kan een indicator zijn van de betrokkenheid van de Vlaamse burger bij het Vlaamse erfgoed. Het ledenaantal fluctueert wel over de jaren heen, maar over 5 jaar genomen is er toch een belangrijke stijging merkbaar: van ongeveer 1.500 tot 2.500 leden in 2000.

16. Ambtenaren- zaken

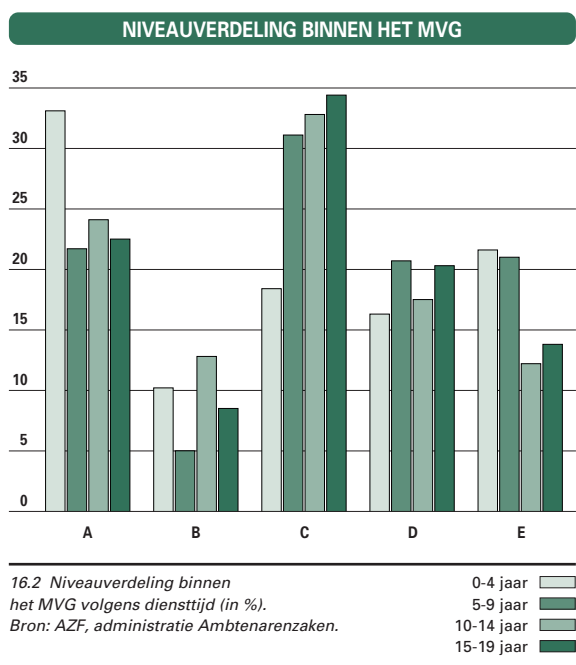
Zoals elke organisatie moet ook de Vlaamse overheid openstaan voor veranderingen. De burger verwacht een steeds betere service, de overheid legt haar ambtenaren andere taken op. Snel inspelen op die veranderingen kan enkel door een degelijk personeelsbeleid. De Vlaamse overheid is zich daarvan bewust. Haar wervings- en selectiebeleid moet de toevoer verzekeren van nieuwe en competente medewerkers. Ook de vorming en competentieontwikkeling van personeelsleden is een belangrijk aandachtspunt. Een evenwichtig personeelsbeleid uitstippelen betekent dat de belangen van het personeelslid nooit in het gedrang mogen komen door de belangen van de organisatie.

Blikvangers

- De aanwerving van hoger opgeleid personeel binnen het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (MVG) stijgt. Vooral bij vrouwelijke personeelsleden is deze tendens zichtbaar.
- Het personeel van het MVG bestaat voor 63% uit mannen. Tot de leeftijd van 36 jaar gaat de verhouding tussen mannen en vrouwen ongeveer gelijk op.
- Het personeel van het MVG is tevreden over zijn ontplooiings- of ontwikkelingskansen. De graad van zelfstandigheid in het eigen werk, de opleidingsmogelijkheden en de praktische toepasbaarheid van de nieuwe kennis binnen de eigen werksituatie worden als positief ervaren.

Personeelssterkte

Op 1 januari 2000 telde de Belgische overheidssector zo'n 900.000 medewerkers. De term 'overheidssector' dient hier in ruime zin geïnterpreteerd te worden. Naast de diensten van de federale en de regionale overheden, omvat het ook de bijzondere korpsen (o. a. leger en rijkswacht), de lokale en provinciale besturen en de wetgevende machten. De Vlaamse overheid heeft ongeveer 187.000 mensen in dienst. De meerderheid (80%) werkt in het onderwijs, 6% is in dienst bij het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (MVG). Van de Vlaamse Openbare Instellingen (VOI's) zijn de Vlaamse Vervoersmaatschappij (De Lijn), de VDAB en het UZ-Gent de grootste werkgevers.

Profiel van de werknemer

1 Personeel volgens niveau

Binnen het MVG is de grootste groep van personeelsleden (29%) van niveau C (humaniora diploma), 25% is van niveau A (ambtenaren met een universitair of daarmee gelijkgesteld diploma). Het valt natuurlijk niet uit te sluiten dat personeelsleden met een hoger diploma op een lager niveau werken en vice versa. Toch schetst de verdeling van personeelsleden volgens hun administratief niveau een vrij goed beeld van de scholingsgraad van de personeelsleden bij de Vlaamse overheid. De laatste jaren is er een evolutie merkbaar naar het aanwerven van hoger opgeleid personeel. Het valt op dat het personeel dat tot vier jaar in dienst is, procentueel meer hoger opgeleiden van niveau A telt.

Als we de verdeling over de niveaus van de mannen vergelijken met deze van de vrouwen zien we enkele verschillen. Zo'n 30% van de mannen heeft een universitair (of daarmee gelijkgesteld) diploma, tegenover 16% van de vrouwen. De tendens echter om hoger opgeleiden in dienst te nemen is vooral markant bij vrouwen. Zo is in het MVG 33% van de vrouwen dat tot 4 jaar in dienst is van niveau A. Ter vergelijking: bij de vrouwen die reeds langer in dienst zijn ligt dit percentage op 11%.

2 Leeftijdsstructuur en geslacht

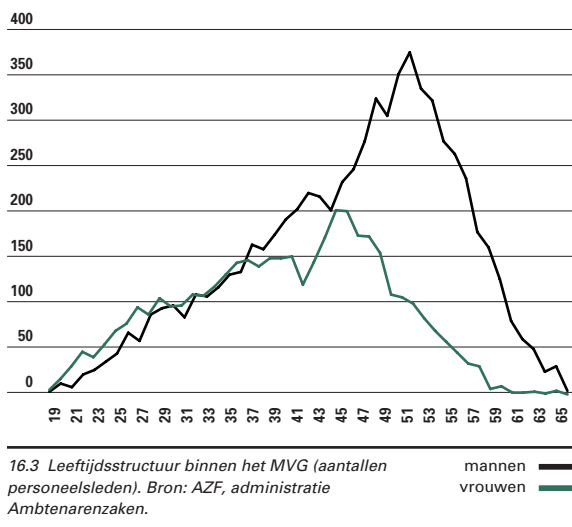
De leeftijdsstructuur van het personeelsbestand van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (MVG) is vrij onregelmatig. De groep van de 45 tot 54-jarigen maakt 40% van het totale personeelsbestand uit. De 25 tot 34-jarigen zijn duidelijk minder sterk vertegenwoordigd. Dit fenomeen is vooral zichtbaar bij de mannen. De top van de leeftijdspiramide ligt bij de mannen op 51 jaar, bij de vrouwen

TEWERKSTELLING BIJ DE VLAAMSE OVERHEID

	MVG	WI	VOI	ONDERWIJS	VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE	TOTAAL
1993	10.924	142	23.407	149.189	*	183.662
1994	11.018	162	23.499	149.527	479	184.685
1995	10.967	176	23.159	151.052	483	185.837
1996	10.756	180	23.550	144.842	519	179.847
1997	10.735	193	23.775	145.698	532	180.933
1998	10.882	201	24.646	147.196	530	183.455
1999	11.276	244	25.493	149.515	532	187.060

16.1 Evolutie van de tewerkstelling bij de Vlaamse overheid (telkens situatie op 31/12) van 1993 tot 1999. Bron: AZF, administratie Ambtenarenzaken.

LEEFTIJDSTRUCTUUR BINNEN HET MVG

op 46 jaar. De gemiddelde leeftijd van het totale personeelsbestand is 44 jaar. De mannen binnen het MVG hebben een gemiddelde leeftijd van 46 jaar, voor de vrouwen is dit opnieuw vijf jaar minder. Bij het MVG werken 7.077 mannen (63%) en 4.198 vrouwen. De leeftijdspiramide van de twee geslachten blijkt vrij gelijklopend tot de leeftijd van 36 jaar. Dit betekent dat het aantal mannen en vrouwen voor de leeftijdscategorie tussen de 19 en 36 jaar gelijk opgaat. Van de groep tot 36 jaar zijn er 51% vrouwen.

Bij de personeelsleden ouder dan 36 jaar verandert de situatie radicaal. Met 67% zijn de mannen in deze leeftijdsklasse duidelijk in de meerderheid. De Vlaamse Openbare Instellingen (VOI's) tellen 45% vrouwen onder hun personeel. Tussen de VOI's onderling bestaan echter grote verschillen. Van de grotere VOI's (met meer dan 1000 personeelsleden) hebben De Lijn, de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW), en de VRT eerder mannen in dienst, terwijl Kind en Gezin, het UZ-Gent en de VDAB overwegend vrouwen tewerkstellen.

Instroom en doorstroom

1 Externe rekrutering

In 1999 was er een instroom van 926 nieuwe personeelsleden bij het MVG. De gemiddelde wervingskost per aanwerving, inclusief salariskosten besteed aan aanwervingen, bedroeg 25.400 frank. De doorlooptijd is de periode tussen de aanvraag tot het aanwerven van een personeelslid en de datum van

de terbeschikkingstelling van de kandidaten aan het departement. De doorlooptijd voor een statutaire aanwerving bedraagt 452 dagen, voor contractuele aanwervingen 90 dagen. De lange doorlooptijd voor de statutaire aanwervingen via Selor kan sterk genuanceerd worden door de wettelijke reglementering die moet gevolgd worden (bijvoorbeeld de procedures rond de wervingsreserves sloppen enorm veel tijd op. Bij de statutaire aanwervingen merken we grote onderlinge verschillen op. Sommige vacatures kunnen heel lang aanslepen terwijl andere vrij snel ingevuld raken. Uiteraard heeft een en ander te maken met de huidige krapte op de arbeidsmarkt en de moeizame rekrutering van allerlei technische functies op alle niveaus.

De selectieratio geeft de verhouding weer tussen het aantal ingediende kandidaturen en het aantal vacatures. Via deze ratio kan men een beeld krijgen van de aantrekkingskracht van het MVG op de arbeidsmarkt. Gemiddeld bieden zich 29,4 kandidaten aan voor een contractuele aanwerving.

2 Interne mobiliteit

In zijn beleidsbrief stelt de Vlaamse minister bevoegd voor Ambtenarenzaken dat de krapte op de arbeidsmarkt en de ontevredenheid van personeelsleden over de beperkte doorgroeimogelijkheden dringende maatregelen noodzakelijk maken. Daarom zal men in de toekomst in eerste instantie systematisch binnen de organisatie zelf het nodige personeel proberen te rekruteren.

In 1999 werden er 12 procedures opgestart voor interne mobiliteit voor 20 vacatures. Er waren 60 kandidaten en 14 van de vacatures werden uiteindelijk ingevuld.

Opleiding en vorming

1 Vormingsinspanningen

De daling van de vormingsinspanning, die zich reeds in 1998 aftekende, blijkt zich ook in 1999 gevoelig door te zetten. De totale investering in vorming daalde met bijna 9%, de uitgaven besteed aan vorming per werknemer met 11%, het aantal vormingsdagen met 22% en de vormingsverwachting met 24% ten opzichte van 1998.

De sterke daling van het aantal vormingsdagen en de vormingsverwachting is voor een deel te verklaren door de tendens naar kortere opleidingen. De gemiddelde duur die een cursist aan een opleiding besteedt, blijkt ten opzichte van 1998 met 14% gedaald te zijn. Daarnaast moet vermeld worden dat 1999 een overgangsjaar was. In de meeste departe-

VORMINGSINSPANNINGEN BIJ DE DIENSTEN VAN DE VLAAMSE OVERHEID

INDICATOR	1995	1996	1997	1998	1999
A. Financiële participatie	2,5%	2,8%	2,7%	2,7%	2,1%
Begroting Vorming	138*	139,1*	141,0*	168,0*	155,0*
Loonkost Vorming	38,0*	39,3*	39,5*	32,4*	31,6*
Werkingskosten	11,8*	13,9*	13,8*	13,6*	13,9*
Salarislast cursisten	170,5*	199,5*	201,5*	184,2*	162,2*
Totale investering in vorming	358,5*	392,5*	395,8*	398,3*	362,7*
B. Uitgaven per werknemer	32.600 BF	36.167 BF	36.935 BF	35.937 BF	32.165 BF
C. Aantal vormingsdagen	28.416 dagen	32.824 dagen	32.009 dagen	27.593 dagen	21.523 dagen
D. Vormingsverwachting	2,5 dagen	3 dagen	3 dagen	2,5 dagen	1,9 dagen

16.4 Vormingsinspanningen bij de diensten van de Vlaamse overheid. Bron: AZF, administratie Personeelontwikkeling (APO).

* in miljoenen BEF.

A. De financiële participatie: dit is de verhouding tussen de globale investering in vorming en de totale salarismassa

B. De nominale investering per werknemer: deze indicator meet de gemiddelde jaarlijkse uitgaven aan opleiding en ontwikkeling per werknemer;

C. Het aantal vormingsdagen: dit is het aantal dagen dat alle werknemers samen aan opleiding en ontwikkeling hebben besteed, waarvan de loon- en deelnamekosten werden gedragen door de werkgever;

D. De vormingsverwachting: het aantal dagen vorming dat een personeelslid kan verwachten als elk personeelslid evenveel kans zou hebben om deel te nemen aan vorming.

De indicatoren hebben enkel betrekking op de ambtenaren van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse wetenschappelijke instellingen.

Ook de inspanningen van de werknemers om tijdens hun vrije tijd en op eigen kosten te werken aan hun ontwikkeling zijn niet in deze cijfers opgenomen.

menten werden toen nieuwe vormingscoördinatoren aangesteld. De daling van het aantal cursisten situeert zich voornamelijk op het vlak van de vorming die georganiseerd wordt door het departement zelf.

2 Tevredenheid over de ontplooiingskansen

In 1999 hield men in een aantal departementen van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap bevestigingen die naar de personeelstevredenheid peilden. Deze bevestigingen tonen aan dat de respondenten over het algemeen tevreden zijn wat hun ontplooiings- of ontwikkelingskansen betreffen. De helft van de bevestigde personeelsleden is tevreden, bijna een kwart ontevreden.

Het personeel is duidelijk tevreden over de mate van

zelfstandigheid in zijn eigen werk (77%), over de opleidingsmogelijkheden (62%) en over de mate waarin het geleerde toepasbaar is in de eigen werksituatie (57%). Men is ook relatief tevreden over de mogelijkheden tot ontwikkeling in de eigen functie (44% tevredenen en 28% ontevredenen).

De opleidingsmogelijkheden, de toepasbaarheid van het geleerde en de mogelijkheden tot ontwikkeling binnen de eigen functie scoren goed tot relatief goed. Van deze drie aspecten scoren de mogelijkheden tot ontwikkeling binnen de eigen functie het minst goed (28% ontevredenen tegenover gemiddeld 23% ontevredenen). Nochtans blijkt uit hetzelfde onderzoek dat dit aspect het meest doorweegt op de algemene tevredenheid van het personeel over de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling binnen de werksfeer. Wellicht is dit

PERSOONLIJKE ONTPLOOIINGSMOGELIJKHEDEN

	1	2	3	4	5	4 + 5
	ONTEVREDEN		NEUTRAAL		TEVREDEN	
Zelfstandigheid in uw werk	2,8	6,7	13,8	37,5	39,2	76,7
Mogelijkheid tot ontwikkeling in uw functie	11,7	15,8	28,5	28,7	15,3	44,0
Opleidingsmogelijkheden	6,1	9,9	22,0	34,6	27,4	62,0
Het geleerde kunnen toepassen in werk	4,7	10,0	28,8	38,3	18,2	56,5
Mogelijkheid om van functie te veranderen	26,4	20,5	39,0	8,9	5,3	14,2

16.5 Persoonlijke ontplooiingsmogelijkheden, in %. Bron: AZF, APO.

Gegevens op basis van Personeelsresultatenonderzoek 1999.

een aandachtspunt voor het lijnmanagement. Bijna de helft van het personeel is niet tevreden over de kansen om van functie te veranderen. De ontevredenheid is het grootst bij het departement Algemene Zaken en Financiën. Een effectieve mobiliteit en projectwerking kunnen hier sleutels tot oplossingen bieden. In het algemeen is het laagste niveau (niveau E) het minst tevreden over zijn persoonlijke ontplooiingsmogelijkheden. Het niveau B is ook minder tevreden voor de drie door het personeel meest relevant geachte aspecten. Het zijn ook deze personeelsniveaus die minder deelnemen aan de vorming.

Personeelstevredenheid

De bevragingen rond de personeelstevredenheid tonen vrij gelijklopende resultaten met die van de APS-survey in 2000. In vergelijking met de gemiddelde Vlaming is de Vlaamse ambtenaar het minst tevreden over zijn kansen op promotie en over zijn loon. Wat de mogelijkheid om bij te leren op het werk betreft scoort de Vlaamse ambtenaar dan weer iets beter.

TEVREDENHEID MET DE WERKSITUATIE

TEVREDENHEID OVER	AMBTENAREN VAN HET MVG	VLAAMSE BEROEPS-BEVOLKING	VERSCHIL
Werk in het algemeen	3,8	4,2	-0,3
Inhoud job	3,9	4,2	-0,3
Mogelijkheid tot bijleren	3,7	3,5	0,1
Kansen op promotie	2,2	3,2	-1,0
Loon	2,8	3,6	-0,8
Uurregeling	4,2	4,0	0,2
Werkdruk	3,0	3,4	-0,3
Directe chef	3,6	4,0	-0,4

16.6 Tevredenheid met de werksituatie.

Bron: AZF, APS, APO.

Gemiddelde score op 5. Hoe hoger de score hoe hoger de tevredenheid (1 = ontevreden, 3 = neutraal, 5 = tevreden).

17. Sport

Regelmatig sporten bevordert de gezondheid en kneedt het karakter. Sportbeoefenaars voelen zich over het algemeen beter in hun vel, en zijn op maatschappelijk en sociaal vlak beter geïntegreerd. Het is dan ook belangrijk om na te gaan of het sportaanbod voldoende gespreid, kwaliteitsvol en voor iedereen toegankelijk is. Initiatieven inzake opleiding en vorming bepalen in hoge mate de kwaliteit van het sportaanbod. Daarom besteden we er de nodige aandacht aan. We baseren ons hoofdzakelijk op gegevens van BLOSO. Dit impliceert dat we enkel met informatie over de erkende sportfederaties werken. Waar mogelijk worden die gegevens aangevuld door andere bronnen. Eigen onderzoek laat ons toe een beeld te schetsen van de sportparticipatie naar geslacht, leeftijd en opleiding. We bekijken het actieve lidmaatschap van een sportvereniging.

Blikvangers

- Het aantal erkende sportdiensten daalde voor het werkjaar 2000. De schorsing van 14 erkende sportdiensten had daar alles mee te maken. Ze voldeden niet tijdig aan de voorwaarden vereist door het decreet van 5 april 1995.
- Tegelijk steeg de totale subsidie. Daardoor nam de subsidie die per sportdienst toegekend werd met ongeveer 60% toe.
- Ongeveer een kwart van de Vlamingen is lid van een sportvereniging. Mannen participeren wel duidelijk meer dan vrouwen.
- De Vlaamse Trainersschool organiseert meer cursussen. Ook het aantal deelnemers stijgt.

17.1 Sportaanbod

De Vlaamse Gemeenschap erkent en subsidieert sportdiensten van de gemeenten, de provincies of de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Om erkend te worden moet de sportinfrastructuur van de dienst voldoende uitgebouwd zijn. Eén overdekte sportaccommodatie en vier openluchtsportvelden per sportdienst zijn de minimumvereisten. Voor 2000 werden 153 sportdiensten erkend, met name 147 gemeentelijke sportdiensten, 5 provinciale sportdiensten en de Sportdienst van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. In 1999 waren er nog 165 erkende sportdiensten.

Het aantal gemeentelijke sportdiensten zakte van 159 tot 147. De totale subsidie voor 2000 steeg echter tot 193 miljoen frank. In 1999 was dat nog een kleine 123 miljoen. Het budget is dus met 57% procent verhoogd terwijl het aantal erkenningen met 7 procent daalde.

Het aantal schorsingen verklaart die verminderde erkenningen. Omdat ze er niet in slaagden voor 31 december 1999 aan de voorwaarden van het decreet te voldoen, liepen 14 sportdiensten een schorsing op. Er zijn twee hoofdredenen voor deze schorsingen. Tijdens de overgangperiode moest het personeel van de bestaande vzw's in overheidsdienst komen en als statutair of contractueel personeelslid aan de slag gaan, binnen soms andere barema's. Bovendien moest er een eenduidig beheer komen van de sportaccommodatie: een mengvorm van vzw

en gemeente was niet langer toegestaan.

De verdeling over de provincies vertoont hetzelfde patroon als de voorgaande jaren. West-Vlaanderen heeft het grootst aantal erkende sportdiensten, gevolgd door Limburg. In Limburg is de spreiding wel beter: in Limburg vinden we het hoogste percentage gemeenten met een erkende sportdienst.

Erkenning betekent niet automatisch subsidiëring. In 2000 komen 139 van de 147 erkende gemeentelijke sportdiensten in aanmerking voor de subsidiëring van in totaal 217 sportfunctionarissen. Dit komt neer op 95% van deze diensten, een lichte stijging ten opzichte van het voorgaande jaar. Ook kregen de sportdiensten gemiddeld 60% meer subsidie dan in 1999. Logisch, omdat het aantal erkenningen vermindert, terwijl het totale budget aangroeit.

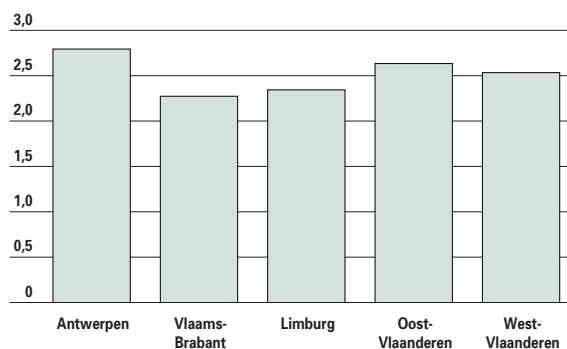
Net als in de voorgaande jaren was er een lichte stijging in het aantal sportverenigingen dat zich aansloot bij een door BLOSO erkende sportfederatie. Er is wel een lichte daling in de provincie West-Vlaanderen. In aantal sportverenigingen per 1000 inwoners blijft Antwerpen koploper. Naast de door BLOSO erkende federaties zijn er nog een vrij groot aantal niet-erkende federaties. Bovendien functioneren enkele grote sportfederaties

SPORTDIENSTEN EN SPORTFUNCTIONARISSEN

	% GEMEENTEN	SPORTFUNCTIONARISSEN
Antwerpen	42,9	46
Vlaams-Brabant	23,1	26
Limburg	75,0	45
Oost-Vlaanderen	43,1	44
West-Vlaanderen	64,1	56
Vlaamse Gewest	47,7	217

17.1 Erkende sportdiensten en aantal gesubsidieerde sportfunctionarissen per provincie (2000). Bron: BLOSO.

SPORTVERENIGINGEN PER PROVINCIE

17.2 Densiteit clubs per provincie per 1000 inwoners in 1999. Bron: BLOSO.

SPORTCLUBS PER PROVINCIE

Antwerpen	4.618
Vlaams-Brabant	2.321
Limburg	1.858
Oost-Vlaanderen	3.600
West-Vlaanderen	2.873
Andere	48
Totaal	15.318

17.4 Aantal clubs per provincie in 1999. Bron: BLOSO.

AANGEBODEN DIENSTEN BINNEN FITNESSCENTRA

DIENSTEN	PERCENTAGE
Fitness	97
Cardiofitness	93
Conditietraining	83
Afslanken	83
Bar	83
Aerobics/step/callanetics/dans/...	80
Zonnebank	73
Krachttraining	67
Sauna	57
Bedrijfsfitness	50
Kinderactiviteiten	50
Vechtsporten	37
Outdoortraining	37
Yoga/relaxatietechnieken	33
Kinesitherapie	33
Kinderopvang	33
Andere	27
Squash/badminton	17
Lichaamsverzorging	10

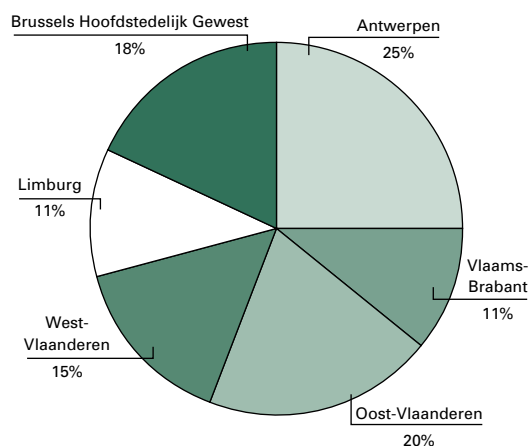
17.5 overzicht van de aangeboden diensten in fitnesscentra. Bron: VIZO (1999).

nog steeds federaal. We geven een overzicht van de drie grootste. Alle federaties in aanmerking genomen, kan het aantal actieve verenigingen op ruim 20.000 geschat worden.

Het is moeilijk om de vele private en commerciële voorzieningen in kaart te brengen. Gegevens daarover zijn immers schaars. In dit verband nemen we enkele gegevens over de sector van de fitnesscentra onder de loep. In Vlaanderen kunnen we de fitnesscentra in drie soorten onderverdelen, naargelang de samenstelling van hun omzet. De zaak met meer dan 50% van de omzet uit fitnessactiviteiten (57%), de gemengde zaak waar fitness en aerobics meer dan 50% van de omzet bepalen (33%) en het multisportcentrum (10%). De meeste ondernemingen bieden een ruime waaier van diensten aan.

De provincie Antwerpen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tellen gemiddeld het hoogst aantal fitnesscentra. West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant bengelen achteraan.

SPREIDING VAN DE FITNESSCENTRA

17.6 Spreiding van de fitnesscentra in het Vlaams en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Bron: VIZO (1999).

DRIE GROOTSTE NIET-ERKENDE FEDERATIES: AANTAL CLUBS EN LEDEN

FEDERATIE	AANTAL CLUBS					TOTAAL	AANTAL LEDEN VLAANDEREN
	ANTWERPEN	VLAAMS- BRABANT	LIMBURG	WEST- VLAANDEREN	OOST- VLAANDEREN		
Koninklijke Belgische Wielrijdersbond	160	*222	117	199	274	972	41.070
Koninklijke Belgische Voetbalbond	231	220	239	205	264	1.159	246.516
Koninklijke Belgische Basketbal Bond	107	159	54	71	77	468	54.542
Andere							135.000**

17.3 De niet-erkende federaties: aantal clubs en leden. Bron: Atlas van de sport 2000, Provincie West-Vlaanderen en APS-bevraging.
* Brabant **ruwe schatting

17.2 Sportparticipatie

VERZEKERDE SPORTBEOEFENAARS

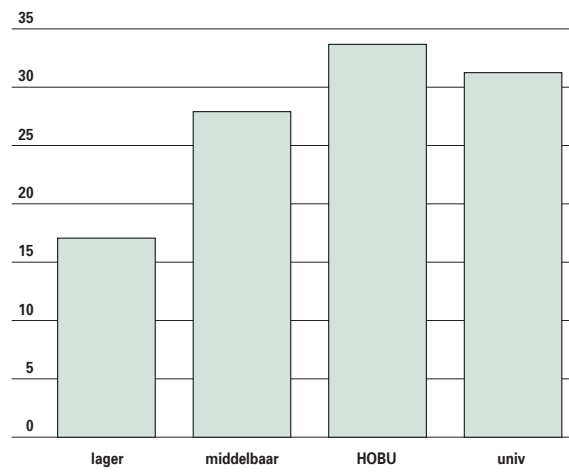
89 FEDERATIES	-12	12-15	16-18	19-25	26-45	+45	ANDERE	TOTAAL
Man	46%	50%	56%	64%	68%	62%	51%	60%
Vrouw	54%	50%	44%	36%	32%	38%	49%	40%
Totaal N	185.920	89.388	59.775	149.932	317.990	236.405	1.715	1.041.125

17.7 Verzekerde sportbeoefenaars volgens geslacht en leeftijd (1999). Bron: BLOSO.

In 1999 registreerden de door BLOSO erkende sportfederaties 1.041.125 sportbeoefenaars. Dit is ruim 17% van de bevolking. Antwerpen is het best vertegenwoordigd. Oost- en West-Vlaanderen hinken achterop. Als we de leden onderverdelen naar leeftijd en geslacht, stellen we bij de -12jarigen een vrouwelijk overwicht vast. Bij de 12 tot 15jarigen is het evenwicht hersteld. Vanaf 16 jaar neemt het overwicht van de mannelijke sporters gestaag toe. Deze gegevens beperken zich tot de aangesloten leden van de bij BLOSO erkende federaties. De niet door BLOSO erkende federaties rekruteren op hun beurt ongeveer 8% van de bevolking. In totaal zou dan ongeveer een kwart van de Vlamingen lid zijn van een sportvereniging. Deze raming wordt bevestigd door eigen onderzoek. In 2000 zei 25,7% van de ondervraagden actief lid te zijn van een sportvereniging. Mannen sporten duidelijk meer dan vrouwen. Ongeveer een derde van de mannen zegt actief lid te zijn, terwijl bij de vrouwen minder dan een vijfde participeert. De sportieve trekjes nemen af naarmate men ouder wordt. Hoe hoger de opleiding, hoe hoger het actieve lidmaatschap. Ook nemen mensen met

een hogere opleiding vaker een bestuursfunctie waar. In de survey van 2000 zegt 38% van de ondervraagden meerdere keren per maand actief sport te beoefenen. Daaruit blijkt dat de Vlamingen ook sporten buiten organisaties om. In de survey van 1999 beweert een kwart van de bevolking geen lid te zijn van een sportvereniging en individueel aan sport te doen. Een vijfde van de Vlamingen is soms met vrienden sportief bezig. Ruim de helft van de bevolking sport minstens één uur per week.

LIDMAATSCHAP NAAR OPLEIDING

17.9 Lidmaatschap naar opleidingsniveau. Bron: APS-survey 2000.

VERZEKERDE SPORTBEOEFENAARS

PROVINCIE	MAN	VROUW	TOTAAL	% BEVOLKING
Antwerpen	214.539	137.250	351.789	21,4
Vlaams-Brabant	106.888	69.977	176.865	17,5
Limburg	74.354	56.312	130.666	16,6
Oost-Vlaanderen	123.835	81.101	204.936	15,1
West-Vlaanderen	102.176	71.322	173.498	15,4
Vlaams Gewest	621.792	415.962	1.037.754	17,5
Andere	2.654	918	3.572	
Totaal	624.446	416.880	1.041.326	

17.8 Verzekerde sportbeoefenaars volgens geslacht en provincie, in 1999. Bron: BLOSO.

ACTIEF LIDMAATSCHAP VAN EEN SPORTVERENIGING

	<25	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Man	50,5	33,6	40,5	32,9	27,4	14,0
Vrouw	31,6	27,1	20,0	10,1	14,1	6,4
Totaal	41,3	30,6	30,1	23,1	21,1	10,0

17.10 Actief lidmaatschap van een sportvereniging naar leeftijd (16-85 jaar) en geslacht. Bron: APS-survey 2000.

17.3 Opleiding

OPLEIDINGEN VLAAMSE TRAINERSSCHOOL

SOORT	NAAM	NIVEAU	AANTAL
Unisportopleidingen	Initiator/sportbegeleider	1	1.256
	Trainer B	2	426
	Trainer A	3	145
Multisportopleidingen	Initiator/sportbegeleider gehandicaptensport	1	17
	Initiator/sportbegeleider recreatiesport	1	60
Beroepsgerichte opleidingen	Beheerder sportaccomodatie	B	46
	Duiker-redder redder-redder	B	20
	Hoger reddersbrevet	B	831
	Sportfunctionaris	B	134
	Zwembadmeester	B	10

17.11 Aantal gediplomeerden naar soort, naam, niveau en aantal voor 1999. Bron: BLOSO.

DEELNEMERS EN CURSUSSEN VTS

	CURSISTEN	VTS-CURSUSSEN	ERKENDE CURSUSSEN*
1996	2.612	113	59
1997	2.524	91	66
1998	3.588	107	83
1999	3.598	121	83

17.12 Aantal cursisten, VTS-cursussen en erkende cursussen voor de periode 1996-1999. Bron: BLOSO.

Een erkende cursus is een cursus die georganiseerd wordt door één van de partners van de Vlaamse Trainersschool (onderwijsinstellingen en/of federaties).

2.945 personen hun diploma. De voorbije jaren stijgt het aantal cursussen dat de Vlaamse Trainersschool (of partners ervan) organiseert. Ook het aantal deelnemers neemt toe. Het nieuwe decreet (13 april 1999) dat de erkenning en subsidiëring van sportfederaties regelt, vormt een mogelijke verklaring. Het stelt immers een aantal eisen aan de kwalificatie van lesgevers en trainers. De hogere kwaliteitseisen trekken duidelijk meer cursisten aan.

Een kwalitatief hoogstaand sportaanbod staat of valt met een goede sporttechnische en bestuurlijke omkadering. Dit verhoogt de sportparticipatie en vermijdt dat sportbeoefenaars afhaken. Deze opdracht werd via een decreet opgelegd aan BLOSO. De oprichting van de Vlaamse Trainersschool kwam aan deze opdracht tegemoet. De trainersschool is een samenwerking tussen BLOSO, de universiteiten en hogescholen met een opleiding LO en de Vlaamse sportfederaties. De Vlaamse Trainersschool biedt drie soorten opleidingen: de unisportopleidingen (het leeuwedeel van de gediplomeerden), multisportopleidingen en beroepsgerichte opleidingen. In 1999 ontvingen

18. Woonbeleid

Het Vlaamse woonbeleid vindt zijn wettelijke basis in de Vlaamse Wooncode, die het grondwettelijk recht op een behoorlijke huisvesting wil concretiseren.

Om een goed beeld te krijgen van de recente tendensen in de woningmarkt gaan we in dit hoofdstuk na hoeveel bouwgronden verkocht werden en hoeveel nieuwe woningen opgestart. Die trend is vanzelfsprekend gekoppeld aan de evolutie van de immobiliënprijzen.

Vandaar dat we de tendensen van verkoopprijzen van woningen, flats en bouwgronden van nabij bekijken. Eén van de doelstellingen van de Vlaamse overheid is de bestrijding van leegstand en verkrotting. We gaan na hoeveel leegstandsdossiers opgesteld werden.

Ook de woonkwaliteit is een belangrijk aandachtspunt voor de Vlaamse overheid. Daarom brengen we zoals elk jaar in Vrind een overzicht van het wooncomfort en het woontype.

Een van de middelen waarover de overheid beschikt om een invloed op de woningmarkt te laten gelden is het recht van voorkoop binnen bijzondere woningbouwgebieden. We volgen de eerste stappen van deze recente maatregel. Maar het pallet van overheidsmaatregelen is natuurlijk ruimer. We gaan na hoeveel middelen vrijgemaakt worden om de particulieren aan te zetten te bouwen, te kopen of te renoveren, enerzijds via rechtstreekse tegemoetkomingen, anderzijds via het Vlaams Woningsfonds en de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij. Ook de sociale huurwoningen passen in dit kader. Ook bekijken we recente instrumenten zoals de verzekering tegen inkomensverlies en het recht van voorkoop.

Volgens de Wooncode heeft het Vlaamse woonbeleid bijzondere aandacht voor de meest behoeftigen. Binnen onze voortdurend veranderende samenleving is het belangrijk te weten welke doelgroepen prioritair moeten worden ondersteund en geholpen. Vandaar dat we dieper hier ingaan op onder meer de groep van bestaansonzekereren, woonwagenbewoners en campingbewoners.

Blikvangers

- In 1999 werden in het Vlaamse Gewest 7% minder bouwgronden verkocht dan het jaar voordien. Het aantal nieuw opgestarte bouwerven lag 21% onder het niveau van 1996.
- De gemiddelde verkoopprijs van ééngezinswoningen en bouwgronden nam tussen 1996 en 1999 toe met respectievelijk 22% en 41%.
- De overheidstegemoetkoming voor particulieren die een eigen woning kopen, bouwen of renoveren daalt sinds 1994.
- Het marktaandeel van het Vlaams Woningfonds in het totaal aantal begonnen woningen daalt van 0,75% in 1996 tot 0,4% in 1999.
- In het Vlaamse Gewest haalt 9% van de inwoners de algemeen aanvaarde basisnorm van 60m² woonruimte per huishouden niet.

18.1 Structuur van de woningmarkt

Het woningpatrimonium in het Vlaamse Gewest wordt geschat op ongeveer 2.238.000 woningen. Naar gelang de bron (volkstelling, budgetenquête) mag men toch aannemen dat het Vlaamse patrimonium uit driekwart eigendomswohnungen bestaat. De sociale huurwoningmarkt is tot nog toe in het Vlaamse Gewest vrij beperkt gebleven (geraamd op 6%).

Evolutie op de woningmarkt

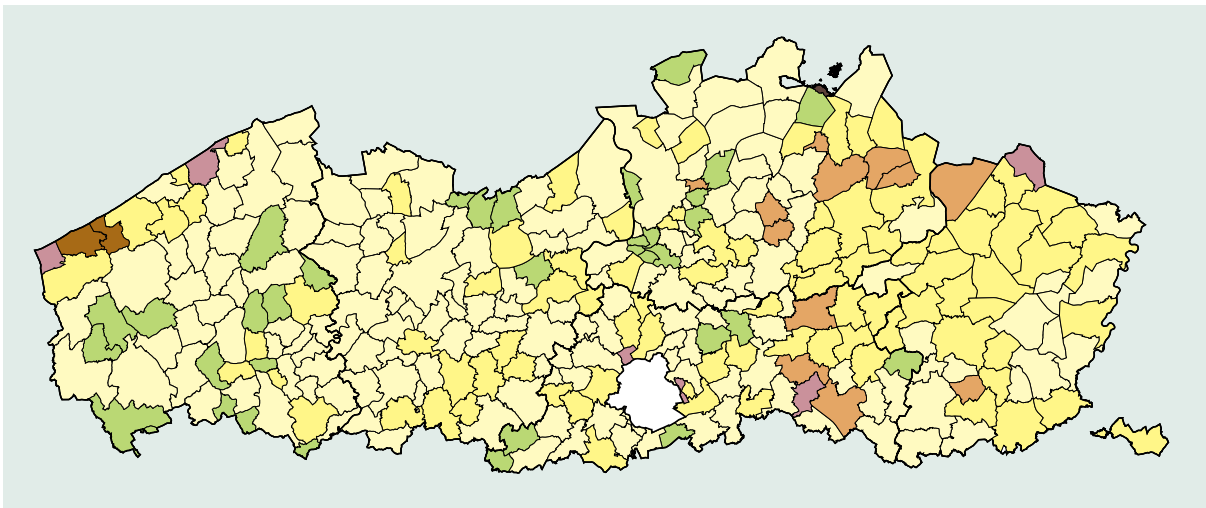
In 1999 werden in het Vlaamse Gewest 7% minder bouwgronden verkocht dan het jaar voordien. Bouwgrond is in de kuststreek zeer duur, vooral in de omgeving rond Koksijde en Den Haan. Ook de as Turnhout-Geel, de streek rond Leuven-Tienen en de Noordelijke Rand rond Brussel zijn prijzig. Langzaamaan komen meer en meer landelijke gebieden eveneens onder druk te staan, zoals de Vlaamse Ardennen en een groot gedeelte van de provincie Limburg. Ook ging de eerste spade fors minder de grond in dan enkele jaren geleden. In 1999 lag het aantal nieuw opgestarte bouwerven 21% onder het niveau van 1996. Dit kan te maken hebben met onder meer een krapte in de markt van de bouwgronden of de prijsstijging in de nieuwbouw. Niettemin viel in 1999 een heropflakking van de nieuwbouw te

VERKOOP BOUWGROND

	AANTAL PERCELEN
1990-1995 (jaargemiddelde)	26.820
1996	21.640
1997	21.525
1998	18.975
1999	17.669

18.1 Evolutie van het aantal verkochte percelen bouwgrond, van 1990 tot 1999. Bron: Stadim.

INDEX VAN DE BOUWGRONDPRIJS IN 1999

18.2 Index van de bouwgrondprijs in 1999 (1996 = 100).
Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap,
Administratie Planning en Statistiek.

405 tot 448 (1)	150 tot 200 (91)
300 tot 405 (2)	100 tot 150 (161)
250 tot 300 (6)	50 tot 100 (34)
200 tot 250 (12)	niet van toepassing (1)

NIEUWBOUW: BEGONNEN WOONGEBOUWEN

	TOTAAL AANTAL WOONGEBOUWEN	WOONGEBOUWEN MET 1 WONING	WOONGEBOUWEN MET MEERDERE WONINGEN	TOTAAL AANTAL WONINGEN	AANTAL WONINGEN IN GEBOUWEN MET MEERDERE WONINGEN
1975-1980	37.478	35.598	1.879	52.509	16.910
1981-1985	17.110	16.628	481	20.178	3.550
1986-1990	20.634	19.723	911	26.764	7.041
1991-1995	24.677	22.989	1.687	36.130	13.141
1996	22.391	20.847	1.544	32.883	12.036
1997	21.480	20.005	1.495	31.279	11.274
1998	18.072	16.634	1.438	27.381	10.747
1999	17.815	16.442	1.373	27.153	10.711

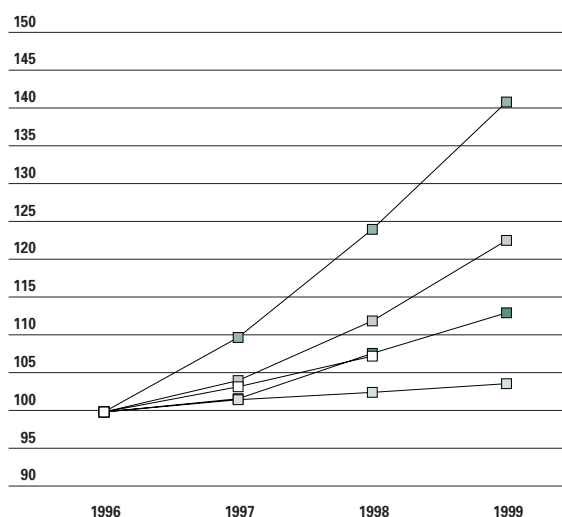
18.3 Evolutie van de nieuwbouw begonnen woongebouwen. Bron: NIS, statistieken over bouwnijverheid en huisvesting 1975-1995 gemiddelde jaarcijfers (oude methodiek), 1996-1999 aantallen (vernieuwde methodiek).

NIEUWBOUW PER ARRONDISSEMENT

	1997	1998	1999
Vlaams Gewest	96,0	79,8	78,9
arr. Antwerpen	86,9	72,6	68,5
arr. Mechelen	100,4	79,4	84,7
arr. Turnhout	100,3	77,9	72,6
Provincie Antwerpen	95,0	76,1	73,4
arr. Halle-Vilvoorde	92,5	83,5	84,0
arr. Leuven	97,2	77,7	88,7
Provincie Vlaams-Brabant	94,8	80,7	86,3
arr. Hasselt	95,3	93,7	83,0
arr. Maaseik	96,8	85,2	81,7
arr. Tongeren	75,7	73,5	69,8
Provincie Limburg	90,8	85,9	79,3
arr. Aalst	98,2	81,8	71,7
arr. Dendermonde	96,6	81,7	90,0
arr. Eeklo	116,9	72,4	81,7
arr. Gent	93,2	73,6	81,2
arr. Oudenaarde	87,4	78,3	67,4
arr. Sint-Niklaas	95,5	85,4	78,1
Provincie Oost-Vlaanderen	96,1	78,5	78,8
arr. Brugge	94,3	73,9	61,9
arr. Diksmuide	127,1	114,3	110,5
arr. Ieper	102,0	81,1	84,9
arr. Kortrijk	92,3	80,4	84,9
arr. Oostende	120,6	78,0	64,8
arr. Roeselare	113,2	83,0	100,2
arr. Tielt	81,8	70,6	76,4
arr. Veurne	167,1	105,6	107,0
Provincie West-Vlaanderen	102,9	79,9	79,7

18.4 Evolutie van de nieuwbouw per arrondissement, 1996 = 100, van 1997 tot 1999. Bron: NIS, statistieken over bouwnijverheid en huisvesting, nieuwe methode.

KERNCIJFERS VERKOOP

18.5 Evolutie van de prijzen bouwgronden, ééngesinswoningen, flats, index gemiddeld inkomen en consumptieprijzen, van 1996 tot 1999. Gemiddelde prijs na uitsluiting van de 25% goedkoopste en de 25% duurste verkopen (gemiddelde prijs per m² voor de bouwgronden). Bron: NIS, Stadim, Planbureau.

noteren in de arrondissementen Roeselare, Leuven, Eeklo, Mechelen, Ieper, Kortrijk, Tielt, Dendermonde en Gent.

Koopprijzen

Het gemiddelde inkomen groeide tussen 1996 en 1999 met 7,3%. Maar de gemiddelde verkoopprijs van ééngesinswoningen en bouwgronden nam fors toe, respectievelijk met 22% en 41%. De gemiddelde

VERKOOP WONINGEN, FLATS

	WONINGEN	FLATS
1990-1995 (jaargemiddelde)	42.415	14.340
1996	42.672	16.467
1997	46.186	17.288
1998	45.634	17.638
1999	47.194	19.209

18.6 Evolutie verkoop woningen, flats, van 1990 tot 1999. Bron: Stadim.

HUURPRIJS SOCIALE WONINGBOUW

JAAR	GEMIDDELDE REËLE HUURPRIJS	
1996	6.609	100,0
1997	6.671	100,9
1998	6.707	101,5
1999	6.847	103,6

18.8 Evolutie van gemiddelde reële huurprijs sociale woonegelegenheden (huizen+flats), 1996 = 100. Bron: VHM.

verkoopprijs voor appartementen steeg matig en nam sinds 1996 met 13% toe.

Ongeacht de prijsstijgingen bleef de verkoop van woningen en flats vrij stabiel. In het Vlaamse Gewest werden 47.194 woningen en 19.209 flats verkocht.

De Vlaamse rand is en blijft duur, vooral de gemeenten Tervuren, Wezembeek-Oppem en Kraainem springen in het oog. Serieuze prijsstijgingen vonden plaats rond bepaalde kernen als Brugge, Aalter, Oudenaarde, Turnhout en Leuven-Tienen.

Huurprijzen

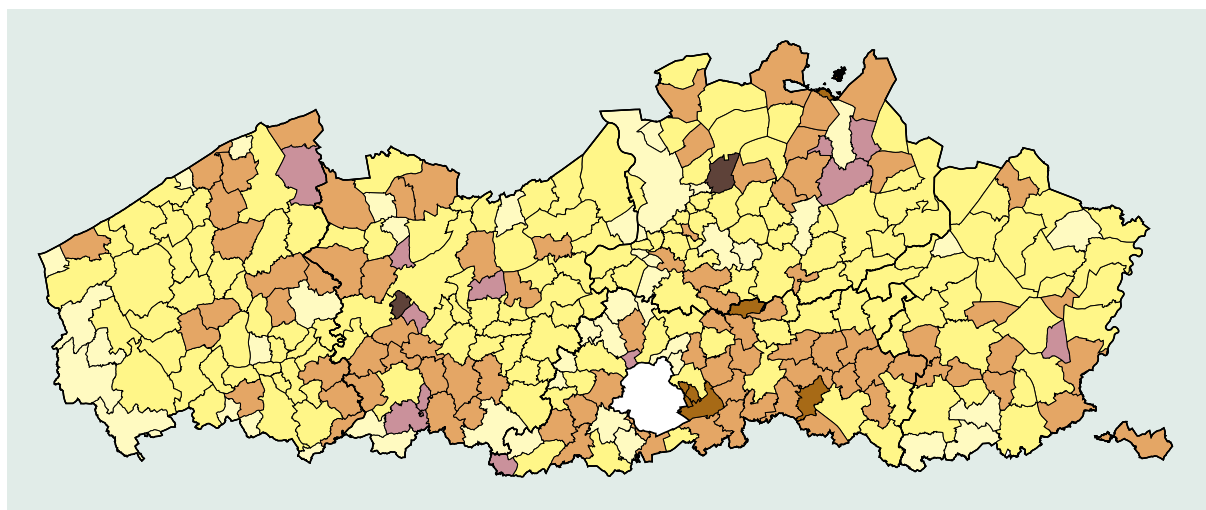
De huurprijzen bestuderen is bijzonder moeilijk, bij gebrek aan geregistreerde gegevens voor de private

huurmarkt. Enkel de huurprijs van sociale woningen is bekend. De index van de reële huurprijzen voor sociale woningen volgen sinds 1996 getrouw de index van de consumptieprijzen.

Kamerwonen

In Vlaanderen, vooral in de steden, vormen kamers een niet onbelangrijk deel van de woningmarkt. Deze woonvorm is goed gekend door en tevens echt ingeburgerd in de studentenwereld. Maar een andere grote bewonersgroep die daarop beroep doet behoort vaak tot de meest kansarme groepen uit onze samenleving. Over de omvang van de kamermarkt, de huurprijzen en de kwaliteit bestaan maar zeer summiere statistische gegevens.

INDEX VAN DE VERKOOPPRIJS WOONHUIZEN 1999

18.7 Index van de verkoopprijs woonhuizen 1999 (1997 = 100).
Bron: Stadim.

200 tot 240 (2)	100 tot 125 (155)
175 tot 200 (6)	74 tot 100 (46)
150 tot 175 (12)	niet van toepassing (1)
125 tot 150 (86)	

18.2 Woonkwaliteit

44% van de bevolking in het Vlaamse Gewest leeft in woningen die gebouwd zijn na 1970. Het Waalse Gewest heeft een heel wat ouder woningenpark. Daar werd slechts een derde van de woningen opgetrokken na 1970. Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest komt zelfs niet verder dan 18%.

Als we de zeer jonge woningen (gebouwd werden na 1990) bekijken, vinden we dezelfde tendensen.

OUDERDOM VAN DE WONINGEN				
BOUWJAAR	VLAANDEREN	BRUSSEL	WALLONIË	RIJK
voor 1918	7,9	13,3	21,3	12,9
1918-1945	14,2	24,3	17,2	16,2
1946-1960	16,6	24,0	14,2	16,6
1961-1970	15,8	16,8	9,6	14,0
1971-1980	17,8	9,1	14,8	15,8
1981-1990	14,9	5,8	10,3	12,4
1991-2000	11,2	3,1	7,6	9,1
onbekend	1,6	3,6	5,0	3,0
	100,0	100,0	100,0	100,0

18.9 Ouderdom van de woningen. Bron: NIS.

Het Vlaamse Gewest is koploper met ruim 11%. Het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest volgen op enige afstand met respectievelijk 8% en 3%.

WOONCOMFORT				
	NIET-GESUBSIDIEERDE EIGENAARS	GESUBSIDIEERDE EIGENAARS	PRIVATE HUURDERS	SOCIALE HUURDERS
Volledig comfort	75,7	82,6	61,0	77,1
Aantal items in bezit	0	0,4	0,0	0,8
	1	0,9	0,6	2,3
	2	1,3	0,3	0,9
	3	3,0	1,1	8,6
	4	14,2	9,3	26,5
	5	34,3	35,9	48,1
	6	46,0	52,8	27,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

18.10 Bad/douche, centrale verwarming, afzonderlijke keuken van min. 4m², warm stromend water in woning, dubbele beglazing in alle kamers, toilet met waterspoeling in de woning zelf, percentage huishoudens. Bron: CSB-enquête 1997.

WOONCOMFORT PER GEWEST: ENERGIEBRON EN WIJZE VAN VERWARMEN				
		BRUSSEL	VLAANDEREN	WALLONIË
Energiebron	Stookolie	25,6	39,7	49,3
	Steenkool	0,6	1,3	2,7
	Stad- of aardgas	69,2	43,3	34,4
	Butaan of propaan	0,8	1,8	2,9
	Electriciteit	2,1	9,2	6,7
	Andere	1,7	4,7	4,0
		100,0	100,0	100,0
Verwarmingswijze	individuele centrale verwarming	46,2	69,0	65,3
	Gemeenschappelijke centrale verwarming voor meer gebouwen	33,7	4,7	6,7
	Electrische verwarming	2,1	9,2	2,9
	Andere verwarmingsinstallatie	18,0	17,1	25,1
		100,0	100,0	100,0

18.11 Wooncomfort per gewest: energiebron en wijze van verwarmen (percentage huishoudens). Bron: NIS, budgetenquête 1997-1998.

WOONOPPERVLAKTE PER GEWEST

PERCENTAGE HUISHOUDENS	BRUSSEL	VLAANDEREN	WALLONIË
Minder dan 35 m ²	5,3	4,0	3,3
35 tot 44 m ²	4,7	1,1	1,6
45 tot 54 m ²	7,9	1,8	2,8
55 tot 64 m ²	12,2	3,4	4,8
65 tot 84 m ²	21,2	13,7	15,6
85 tot 104 m ²	17,7	18,0	20,3
105 tot 124 m ²	10,1	19,4	17,7
Meer dan 125 m ²	20,9	38,6	33,9
Totaal	100,0	100,0	100,0

18.12 Woonoppervlakte per gewest. Bron: NIS, budgetenquête 1999.

In het Vlaamse Gewest is het basiscomfort in de woningen ruim aanwezig. Alle huishoudens met centrale verwarming en een douche of een bad beschikken over 'volledig comfort'. Uit de cijfers blijkt dat er nog steeds verschillen bestaan tussen de gesubsidieerde en niet gesubsidieerde woningen. Deze laatste categorie blijkt in het algemeen minder goed uitgerust te zijn. Ook op de huurmarkt zijn verschillen merkbaar, sociale huurwoningen beschikken over een groter comfort dan de private huurwoningen.

De verwarmingsmethode is de laatste decennia grondig geëvolueerd. Kolenkachels komen nog nauwelijks voor. De overgrote meerderheid van de Vlaamse bevolking verwarmt met hetzij stookolie hetzij met stads- of aardgas. De centrale verwarming is in het Vlaamse Gewest reeds stevig te zijn ingeburgerd. Het Waalse Gewest volgt deze trend. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de centrale verwarming in 80% van de woningen geïnstalleerd. In het Vlaamse Gewest haalt 9% van de inwoners de algemeen aanvaarde basisnorm van 60m² woonruimte per huishouden niet. In het Waalse Gewest is

dat 10% en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geldt dit zelfs voor een kwart van de inwoners.

Woontype

De ééngezinswoning primeert bij de Vlaamse gezinnen. De niet gesubsidieerde eigenaar woont meer in een gesloten bebouwing dan de gesubsidieerde eigenaar.

De sociale huurder woont meer in grotere appartementsgebouwen dan de private huurders. De huurders wonen overwegend in ééngezinswoningen. Maar er wonen in de flatgebouwen nog altijd meer huurders dan eigenaars.

De 'instapwoning' voor de jeugd is een appartement. Een volgende stap in het leven is de verhuis naar een ééngezinswoning, al dan in een open of half open bebouwing. De 60-plussers verhuizen dan weer meer naar de hoogbouw en daarmee is de cirkel rond.

Leegstand en verkrotting

De strijd tegen leegstand en verkrotting is een belangrijk aandachtspunt voor de Vlaamse overheid. Gebouwen waarvan de gemeenten vermoeden dat ze leeg staan en verkrotten, worden gesignaleerd aan de bevoegde administratie (Abafim).

Deze maakt dan een aanslagbiljet op. Eigenaars die een aanslag toegestuurd krijgen, kunnen hiertegen verzet aantekenen of het nodige aan hun eigendom doen. De beleidsbrief Vlaams Woonbeleid 2000-2001 vermeldt dat 46.000 dossiers opgesteld werden die geleid hebben tot ruim 32.000 effectieve leegstandsdossiers. De financiële middelen gegenereerd uit deze heffing vloeien naar het Leegstandsfonds. Deze middelen komen normalerwijs de gemeenten ten goede. Met die fondsen kunnen zij dan de woonkwaliteit en woonomgeving verhogen. Ook het Sociaal Impulsfonds stelde voor 1999

WONINGTYPE

PERCENTAGE HUISHOUDENS	NIET-GESUBSIDIEERDE EIGENAARS	GESUBSIDIEERDE EIGENAARS	TOTAAL EIGENAARS	PRIVATE HUURDERS	SOCIALE HUURDERS	TOTAAL HUURDERS	TOTAAL
Open bebouwing	42,0	47,9	44,5	14,6	0,0	11,1	35,2
Half-open	18,3	25,1	21,1	15,6	30,2	19,2	20,5
Gesloten	32,6	25,5	29,6	34,5	31,8	33,8	30,9
Appartement/studio max. 4 woningen	2,1	0,5	1,4	19,0	9,7	16,6	5,6
Appartement/studio 5 of meer woningen	5,0	1,0	3,4	16,2	28,3	19,6	7,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

18.13 Woningtype in functie van bewonerscategorieën. Bron: CSB-enquête 1997.

WONINGTYPE IN FUNCTIE VAN DE LEEFTIJDKlassen

PERCENTAGE HUISHOUDENS	20-29	30-39	40-49	50-59	60 JAAR EN MEER
Eéngesinswoning (open bebouwd)	36,0	37,3	48,8	49,2	35,4
Eéngesinswoning (half open bebouwd)	11,6	24,5	21,8	20,6	23,5
Eéngesinswoning (rijhuis)	26,8	25,4	20,6	20,3	17,9
Appartement in een gebouw van 2 woningen	2,8	2,0	0,0	1,3	1,3
Appartement in een gebouw van 3-4 woningen	4,4	1,3	2,2	1,5	3,8
Appartement in een gebouw van 5-9 woningen	7,1	5,1	1,9	3,5	6,3
Appartement in een gebouw van 10 woningen	11,4	3,3	3,2	2,8	10,9
Andere woningtype	0,0	1,2	1,5	0,8	0,9
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

18.14 Woningtype in functie van de leeftijdsklassen. Bron: NIS budgetenquête 1997-98.

1,2 miljard frank ter beschikking om de algemene woonkwaliteit te verbeteren.

Woonvernieuwingsgebieden

De Vlaamse wooncode voorziet de uitbouw van een territoriaal gedifferentieerd woonbeleid. Vlaanderen werd daarom opgedeeld in woningbouwgebieden waarin het bouwen van woningen kan worden gestimuleerd (ruim 5.000 sectoren) en woonvernieuwingsgebieden waarin bovendien de renovatie of vervanging van het woningpatrimonium extra kan worden gestimuleerd (ruim 800 sectoren). Deze gebieden werden afgebakend op basis van gegevens uit de volkstelling van 1991.

In het kader van het Recht op voorkoop voor initiatiefnemers van sociale huisvesting werden de woningbouwgebieden in de Vlaamse rand erkend als bijzonder gebied: bij elke verkoop van een onroerend goed met een woonfunctie kunnen deze initiatiefnemers een recht van voorkoop laten gelden. Daarnaast kunnen gemeenten een gemoti-

veerde aanvraag indienen om één of meerdere sectoren te laten erkennen als bijzonder gebied. Op basis daarvan werden woonvernieuwingsgebieden in Antwerpen, Mechelen, Zemst en Koksijde erkend.

LEEGSTAND IN 1998

	LEEGSTAND	VERWAARLOZING	ONBEWOONBAAR	SCHORSINGEN
Antwerpen	1.142	443	356	392
Limburg	1.412	387	247	488
Oost-Vlaanderen	2.312	573	195	494
Vlaams-Brabant	2.592	719	169	816
West-Vlaanderen	2.080	541	94	709
Totaal	9.838	2.663	1.061	2.899

18.15 Leegstand in 1998. Bron: AROHM.

18.3 Steun aan particulieren

De Vlaamse overheid steekt een handje toe wanneer de inwoners bouwen, kopen of renoveren. Ook geeft ze sociale leningen aan jonge gezinnen die in de stad een woning kopen om deze dan te renoveren. Verder verleent zij ook nog een huurtegemoetkoming aan huurders met een laag inkomen en huurverminderingen voor grote gezinnen in een sociale woning.

In 1999 maakte ze voor al deze activiteiten 1,2 miljard frank vrij.

Ook de VHM zorgt voor de bouw van sociale huurwoningen en koopwoningen en de realisatie van de sociale verkavelingen. Zij verstrekt sociale leningen aan particulieren voor de bouw, aankoop of renovatie van een sociale woning.

Tegemoetkoming

De Vlaamse overheid tracht de particulieren ertoe te bewegen een eigen woning te bouwen, te kopen of

TEGEMOETKOMINGEN IN HET KADER VAN EIGEN WONINGEN

JAAR	AANTAL BEGUNSTIGDEN	TOTAAL BEDRAG (1)	NIEUWBOUW	KOOP OPENBARE SECTOR	KOOP BESTAANDE WONING	RENOVATIE (2)
	(100%)	(100%)	(IN %)	(IN %)	(IN %)	(IN %)
1984	17.828	3.025.954.177	97,6	2,4		
1985	21.102	3.619.923.321	74,1	3,0		22,9
1986	23.055	3.662.421.859	66,7	1,9		31,4
1987	27.169	4.200.169.732	67,3	1,7		31,0
1988	31.487	5.234.831.469	65,5	2,1		32,4
1989	25.458	4.298.576.740	65,4	3,8		30,8
1990	24.961	4.385.217.318	68,6	1,9		29,5
1991	20.254	3.784.527.891	61,3	3,3	2,3	33,1
1992	21.984	3.726.162.234	50,2	2,7	4,5	42,6
1993	21.045	3.288.345.509	39,5	6,0	7,9	46,6
1994	18.982	2.474.933.476	28,3	3,5	3,8	64,4
1995	14.591	1.554.495.751	22,5	3,4	2,3	71,8
1996	14.258	1.290.367.298	17,2	5,7	1,4	75,7
1997	15.766	1.732.429.294	24,6	6,6	2,6	66,2
1998	13.616	1.775.136.759	25,8	6,2	2,4	65,6
1999	11.502	1.194.676.364	25,3	8,6	1,9	64,2

18.16 Tegemoetkomingen in het kader van eigen woningen. Bron: AROHM, afdeling Financiering huisvesting.

(1) In 1993 werden nieuwe reglementeringen van kracht. Voor het belangrijkste nieuwe stelsel (TIL) worden de uitbetalingen gespreid over een periode van minimum 3 en maximum 6 jaar. De daling vanaf 1994 is voor een deel te wijten aan het feit dat de eerste vastlegging slechts voor 3 jaar gebeurde. Deze daling gaat door tot in 1996 omdat de tweede vastlegging (verlenging van 3 jaar) nog maar zeer beperkt meespeelde. In 1997 en 1998 is er opnieuw een stijging. Vanaf 1999 is er echter opnieuw een daling omdat de halvering van de bedragen van de TIL (ingevoerd in mei 1998) volledig haar uitwerking krijgt. Hierbij weze opgemerkt dat voor die verlengingen wel de bedragen meegeteld worden, maar niet de begunstigden (zijn reeds geteld bij de eerste vastlegging).

(2) Sinds 1994 wordt het % van de tegemoetkomingen voor 'Renovatie' in positieve zin vertekend door de afhandeling van een groot aantal saneringsdossiers tegelijk met een sterk slinkend aantal bouwdoossiers van de oude reglementering. Dit zet zich verder door en bereikt zijn hoogtepunt in 1996. In 1997 wordt de trend omgebogen en in 1998 stabiliseert het zich. In 1999 is er een zeer lichte daling waarbij de invloed van de oude reglementering nog nauwelijks meespeelt.

VLAAMS WONINGFONDS

ACTIVITEITEN VWF EN ONTLENNERSGEZINNEN		1996	1997	1998	1999
Ontleningen	nieuwbouw	248	237	111	106
	aankoop al dan niet werken	1.010	1.122	1.223	1.245
	werken eigen woning	315	268	236	187
	terugbetaling schulden al dan niet werken	481	496	538	726
	andere	11	12	11	5
Totaal leningen		2.065	2.135	2.119	2.269
Nieuwbouw als % van de begonnen woningen		0,8	0,8	0,4	0,4
Gemiddeld aantal personen		5,4	5,2	5,0	4,7
Gemiddeld aantal kinderen		3,5	3,3	3,2	2,8
Gemiddelde leeftijd van de vader		36 j.	35 j., 11 md	36 j., 1 md	35 j., 8 md
Gemiddelde leeftijd van de moeder		34 j.	33 j., 9 md	33 j., 9 md	33 j., 10 md
Gemiddelde leeftijd van de kinderen		8 j.	8 j., 1 md	8 j., 1md	8 j.
Gemiddeld netto-maandinkomen		52.064	50.847	51.814	*59.989
Percentage huurder voor toekenning lening		55	56	55	51,2
Percentage eigenaar voor toekenning lening		38	35	35	39
% leningen aan gezinnen van vreemdelingen		23,4	26,6	24,7	20,6
% gezinnen die financiële middelen besteden aan aanpassing van de woning		46,4	46,6	47,3	46,2
Vastleggingen voor huurhulpactiviteiten (in mio frank)		170	255	150	107

18.17 Vlaams Woningfonds. Bron: VWF, Verwezenlijkingen VWF en karakteristieken van de ontleennersgezinnen, evolutie van 1996 tot 1999. (*) periode 1/4/1999-31/12/1999.

te renoveren. De tegemoetkoming voor eigen woningen daalt sinds 1994, de laatste jaren is dit percentage (nieuwbouw, koop, bestaande woning) gestabiliseerd.

Vlaams Woningfonds

Het Vlaams Woningfonds (VWF) is een coöperatieve vennootschap die via hypothecaire leningen minder goedgezinnen helpt om een eigen woning te verwerven of te renoveren.

Het gemiddeld aantal ingediende dossiers is in alle provincies toegenomen. Dit heeft wellicht twee redenen. Enerzijds is de doelgroep uitgebreid. Anderzijds treedt een gezinsverduunning op die meer gezinnen binnen de criteria van het VWF brengt. In 1999 kende het Vlaams Woningfonds 2.269 leningen toe. Een derde ging naar de aankoop van een woning. Kleine werken namen 6% van de leningen voor hun rekening. Het aandeel van de verrichtingen voor zuivere terugbetalingen van schulden blijft stabiel op 14%.

VERHUURKANTOREN

	AANTAL SVK'S	NIET-SUBSIDIEERBARE WONINGEN	SUBSIDIEERBARE WONINGEN	TOTAAL
1994	29	233	505	738
1995	33	362	580	942
1996	38	576	858	1.434
1997	36	613	897	1.510
1998	62	676	966	1.642
1999	72	575	1.177	1.752

18.18 Verhuurkantoren. Aantal wooneenheden op 31/12, evolutie van 1994 tot 1999. Bron: Vlaams Overleg Bewonersbelangen.

De activiteiten van het Vlaamse Woningfonds kunnen globaal als volgt worden beschreven:

- minder leningen worden toegekend voor nieuwbouw, steeds meer voor aankoop en terugbetaling van schulden.
- het aandeel van de eigenaars bleef in 1997 en 1998 stabiel op 35% en stijgt in 1999 tot 39%.
- het aandeel van de ontleenners met een arbeidersstatuut blijft stabiel op 50%. De groep bedienden gaat in 1999 lichtjes vooruit en komt op 26% van het totaal.
- de groep ontleenners 'zonder beroep' daalt in 1999 tot 20%. De groep zelfstandigen vertegenwoordigt 3% van het totaal aan verstrekte leningen.

- het aandeel leningen aan de allochtone bevolking bedraagt 21%. Tweederden van deze aanvragen zijn toegekend aan personen uit de Magreb-landen en Turkije.
- bijna de helft van het totaal aantal vereffende leningen in 1999 werd toegekend in het kader van de strijd tegen ongezonde woningen.

In vergelijking met de vorige jaren daalt het markt-aandeel van VWF in het totaal aantal begonnen woningen, van 0,75% in 1996 naar 0,39% in 1999.

Sociale verhuurkantoren

De sociale verhuurkantoren zijn gegroeid uit het welzijns- en opbouwwerk. Zij bewegen zich op de privé-huurmarkt en hebben hoofdzakelijk een zeer kwetsbaar bewonerspubliek als doelgroep, dit wil zeggen de kansarme en kwetsbare huurder die weg-geselecteerd wordt uit de betere marktsegmenten en terecht komt op de secundaire privé-markt.

In december 1999 telde het Vlaamse Gewest 72 sociale verhuurkantoren. Deze kantoren liggen verspreid over de verschillende provincies met het zwaartepunt in West- en Oost-Vlaanderen. Samen hebben zij 1.752 woningen in beheer: twee derden zijn woningen die in aanmerking komen voor subsidiëring; een derde zijn niet-subsidieerbare woningen. Ook woningen die leegstaan of in renovatie zijn komen niet in aanmerking voor subsidiëring en evenmin kamers en studentenkamers.

Huurdersbonden

Er zijn vijf provinciale en twee regionale huurdersbonden erkend. Zij hebben samen 12.830 individuele leden en 290 collectieve leden

(zoals vzw's). Zij verstrekken advies in 26 Vlaamse steden en gemeenten.

Inkomensverzekering

Wie een woning bouwt of renoveert kan zich, mits te voldoen aan een aantal voorwaarden, gratis laten verzekeren tegen inkomensverlies. Als men tijdens de eerste tien jaar na het afsluiten van een hypothe-caire verzekering onvrijwillig werkloos of arbeids-ongeschikt wordt, neemt de Vlaamse overheid een deel van de afbetaling op zich.

Deze tegemoetkoming wordt gedurende maximaal drie jaar toegekend en bedraagt ten hoogste 20.000 frank per maand.

Tussen de opstart in juli 1998 en eind september 2000 heeft de verzekeringsmaatschappij reeds 11.461 polissen 'verzekering tegen inkomensverlies' afgesloten.

HUURDERSBONDEN

	INDIVIDUELE	COLLECTIEVE
Antwerpen	3.941	32
Oost-Vlaanderen	3.214	82
West-Vlaanderen	2.136	54
Limburg	1.433	48
Vlaams-Brabant	845	45
Waasland	781	16
He. Huur	480	13
Totaal	12.830	290

18.19 Huurdersbonden individuele en collectieve leden per huurdersbond 1999 - 31/12. Bron: Vlaams Overleg Bewonersbelangen.

18.4 Overheidsoptreden in de publieke sector

De partners van de Vlaamse overheid in de sociale woningbouw zijn de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij (VHM) met haar 119 erkende sociale-huisvestingsmaatschappijen, het Vlaams Woningfonds (VWF), de gemeenten, OCMW's en intercommunales.

Vlaamse Huisvestingsmaatschappij

De VHM beschikte in 1999 over 17 miljard frank om zijn verschillende activiteiten te financieren. De

nadruk lag op de bouw en renovatie van sociale huur- of koopwoningen. Daarnaast werd steun verleend aan intergemeentelijke samenwerkingsverbanden rond lokaal woonbeleid zoals in de Westhoek en in het Meetjesland.

De VHM beschikt over 127.144 woonegelegenheden waarvan 122.957 effectief waren verhuurd. De regering heeft de intentie om het sociaal woonpatrimonium een extra impuls te bezorgen met de bouw van 15.000 bijkomende nieuwe woningen. Dit initiatief werd genomen nadat uit een bevraging

VLAAMSE HUISVESTINGSMAATSCHAPPIJ				
OP 31/12	1996	1997	1998	1999
Totaal aantal huurwoningen gebouwd met	1.791	2.157	1.831	1.530
reguliere middelen	400	611	782	724
bijzondere programma's	1.247	1.385	800	658
eigen middelen maatschappij	144	161	249	148
Totaal aantal koopwoningen gebouwd met	649	560	765	893
reguliere middelen	438	486	586	685
bijzondere programma's	61	-	-	-
eigen middelen maatschappij	150	74	179	208
Totaal aantal woningen	2.440	2.717	2.596	2.423
Als % vh totaal aantal begonnen woningen	7,4	8,6	9,4	8,9
Renovatie en verbeteringswerken: totaal aantal woningen	4.668	4.743	10.361	9.941
reguliere middelen	2.061	2.640	4.922	3.891
bijzondere middelen	1.739	256	1.383	3.783
eigen middelen maatschappij	868	1.847	4.056	2.267
Hypothecair krediet totaal aantal dossiers	1.705	1.690	1.194	981
nieuwbouw	87	65	49	34
krotbestrijding	712	703	616	503
aankoop sociale woning	906	922	529	444
Totaal aantal verkopen van	1.192	1.337	874	789
huurwoningen	286	270	250	267
koopwoningen	989	1067	624	522
Sociale kavels en gerealiseerd: aantal kavels	120	115	437	154
aantal verkavelingen	10	5	43	8

18.20 Vlaamse Huisvestingsmaatschappij op 31 december, evolutie van 1996 tot 1999. Bron: VHM

VLAAMSE HUISVESTINGSMAATSCHAPPIJ - REGIONALE VERDELING

PROVINCIES	AANTAL WONINGEN	AANTAL NIET-BETROKKEN WONINGEN	AANTAL WONINGEN MET ANDERE BESTEMMING	TOTAAL
Antwerpen	40.822	1.605	241	42.668
Limburg	15.602	105	63	15.770
Vlaams-Brabant	29.195	905	125	30.225
Oost-Vlaanderen	13.922	610	39	14.571
West-Vlaanderen	23.416	370	124	23.910
Totaal	122.957	3.595	592	127.144

18.21 Vlaamse Huisvestingsmaatschappij - regionale verdeling 1998 (31/12). Bron: VHM.

was gebleken dat ruim 63.000 personen op de wachtlijst stonden voor een sociale woning. In dit kader heeft de VHM haar budget voor investeringskredieten voor 2000 opgetrokken tot 4,9 miljard frank. Specifiek voor gehandicapten en bejaarden kwamen tot nog toe er 726 woongelegenheden voor gehandicapten en 10.137 woningen voor bejaarden tot stand.

De VHM realiseert niet alleen bouwprojecten, zij verkoopt ook sociale kavels aan particulieren zodat deze er zelf kunnen op bouwen. In 1999 maakte de VHM 154 sociale kavels bouwrijp. De verkoopactiviteit lag lager dan in de vorige jaren, namelijk 267 huurwoningen en 522 koopwoningen. Het verlenen van hypothecair krediet aan andere huisvestingsmaatschappijen zwakte enigszins af. In 1999 realiseerde de VHM 2.423 huur- en koop-

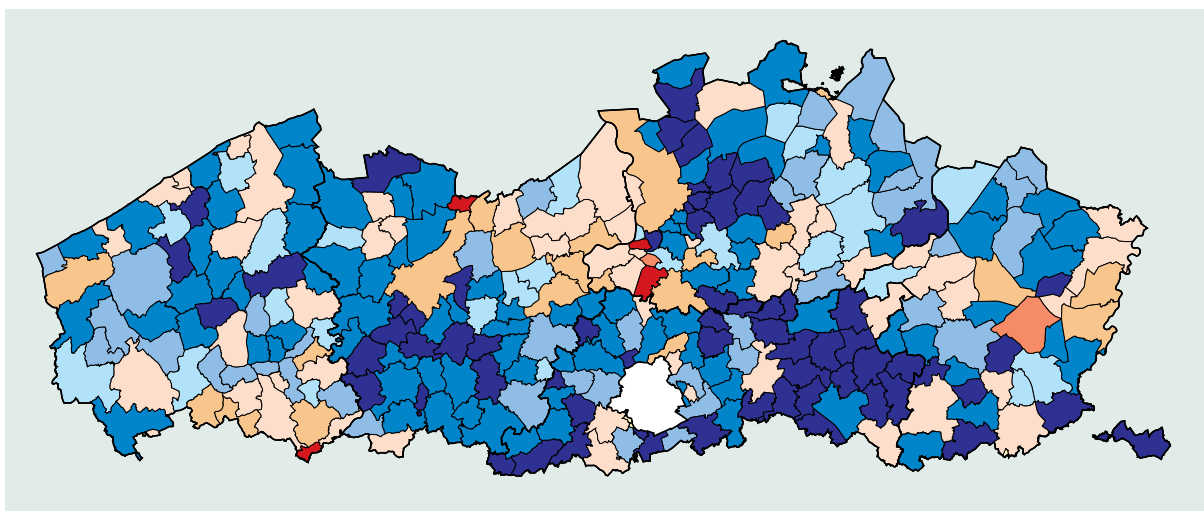
woningen, toch goed voor 9% van de begonnen woningen in het Vlaamse Gewest. 9.941 woningen werden hersteld of gerenoveerd.

Vlabinvest

De rand rond Brussel heeft af te rekenen met de gevolgen van een toenemende suburbanisatie. De voorbije jaren zijn zowel de huurprijzen als de koopprijzen voor woningen en bouwgronden sterk gestegen. De lokale bevolking kan steeds moeilijker een woning bouwen of aankopen. Dit leidt tot intense migratiestromen wat ook nadelig is voor het socio-culturele gemeenschapsleven (zie demografische context hoofdstuk 1.3.)

De overheid poogt sinds 1992 deze evolutie in de Rand af te remmen. Via Vlabinvest, het Investe-

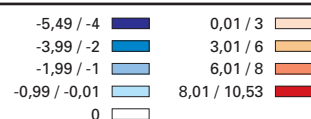
SOCIAAL PATRIMONIUM IN VLAANDEREN

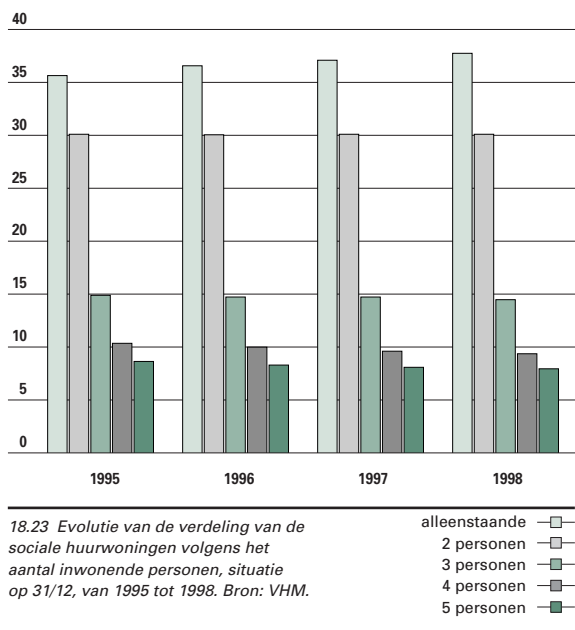
18.22 Sociaal patrimonium in Vlaanderen. Bron: VHM.

Afwijking t.o.v. het gemiddeld aantal sociale woningen in % (gemiddelde = 5,48%).

De rode kleur geeft aan in welke gemeenten het aandeel van het sociaal patrimonium groter is dan het Vlaams gemiddelde. De blauwe kleur geeft aan in welke gemeenten het aandeel van het sociaal patrimonium kleiner is dan het Vlaams gemiddelde.

VERDELING SOCIALE HUURWONINGEN

ringsfonds voor Grond- en Woonbeleid voor Vlaams-Brabant, wil de overheid een grondbeleid voeren, sociale woonprojecten realiseren en voorzieningen uitbouwen die het Vlaams karakter van Vlaams-Brabant bestendigen. Zij richt zich bij prioriteit tot de lagere inkomensgroepen.

Vlabinvest beschikt over een investeringsenveloppe van 1 miljard frank. In de loop van 1999 werden er in het kader van Vlabinvest twee projecten gerealiseerd door sociale huisvestingsmaatschappijen: de nieuwbouw van 26 woningen in Tervuren en 7 woningen in Overijse. In totaal realiseerde of werkt Vlabinvest aan 157 woongelegenheden en 12 bouwpercelen in erfpacht.

Het provinciale en lokale woonbeleid

Het laatste decennium is de rol van de lokale overheden zoals de provincie, de gemeente en het OCMW in de huisvesting enorm toegenomen.

Zo worden deze instanties vaak betrokken bij het uitvoeren van tal van belangrijke beslissingen die in de Vlaamse Wooncode zijn vastgelegd, onder andere rond de kwaliteitsbewaking van het woonpatrimonium en de woonomgeving.

Via ondermeer aanvullende leningen en aanpassingspremies willen ze huurders met een laag inkomen helpen bij de verhuis naar een gezonde of aangepaste woning. Een andere actie uit het recente verleden is het opstarten en uitbouwen van bovengemeentelijke samenwerkingsakkoorden. Dit gebeurde ondermeer in de Westhoek, het Meetjesland en in de regio Roeselare-Tielt.

Voorkoop

Het recht op voorkoop is één van de nieuwe instrumenten om de kwaliteit van woningen te bevorderen. Een eigenaar die zijn woning verkoopt moet die woning eerst aanbieden aan de Vlaamse huisvestingsmaatschappij, een Sociale huisvestingsmaatschappij, de gemeente of het OCMW. Zij kunnen de woning kopen aan dezelfde prijs die een derde koper bereid is te betalen. Het recht op voorkoop geldt enkel voor woningen in slechte staat of gelegen in speciale door de Vlaamse regering afgebakende gebieden. In 1999 werd dit instrument 13 keer effectief uitgeoefend door sociale huisvestingsmaatschappijen. Het betreft woningen of gronden in Beerse, Kortenberg, Eeklo, Wetteren, Genk, Antwerpen, Lebbeke, Oosterzele, Steenokkerzeel, Lokeren, Zele, Oostende en Tervuren.

PROVINCIAAL EN LOKAAL WOONBELEID

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Provincie	1.068	1.050	934	997	768	610
Gemeente	1.998	2.025	1.989	2.104		

18.24 Evolutie van de financiële middelen van het provinciaal en lokaal woonbeleid, in miljoen frank, van 1995 tot 2000. Bron: administraties provincies, EWBL.

18.5 Doelgroepen

BEGUNSTIGDEN VLAAMS HUISVESTINGSBELEID 1998

		HSU	VAP	TIL BOUW	TIL KOOP OS	TIL KOOP PS	TIL RENO	VWF	HUUR VHM
Leeftijd < 40	95	14,5	22,0	92,0	86,5	88,0	83,5	75,4	
	96	21,5	22,9	90,8	86,3	83,9	82,8	73,0	
	97	23,6	22,3	90,3	83,3	88,1	81,5	74,3	
	98	29,4	21,3	90,9	81,5	88,1	80,3	71,0	
	99	32,5	20,9	90,8	77,4	80,2	79,9	72,4	
40-60	95	12,0	25,5	7,5	13,0	12,0	16,0	24,4	
	96	17,1	25,2	9,1	13,3	16,1	16,7	26,7	
	97	19,4	23,8	9,2	16,2	11,5	17,3	25,3	
	98	23,7	23,8	8,8	18,2	11,9	17,6	28,6	
	99	25,2	23,1	9,1	22,0	18,7	19,5	27,5	
> 60	95	73,5	52,5	0,5	0,0	0,0	0,5	0,1	
	96	61,4	51,9	0,1	0,4	0,0	0,5	0,2	
	97	57,0	53,9	0,5	0,5	0,4	1,2	0,3	
	98	46,9	54,9	0,3	0,3	0,0	2,1	0,3	
	99	42,3	56,0	0,1	0,6	1,1	0,6	0,1	
Inkomen < 500.000	95	97,5	47,0	12,0	22,0	37,0	23,5	24,0	57,5
	96	97,9	47,0	13,1	16,3	31,7	27,8	24,5	57,0
	97	97,7	47,0	14,6	18,4	48,0	26,9	29,7	56,5
	98	96,6	44,7	15,7	18,1	40,3	28,3	29,8	57,7
	99	96,5	43,6	17,1	13,8	25,3	25,8	27,9	57,6
500.000-850.000	95	2,5	52,0	35,0	41,5	40,0	37,0	43,0	29,0
	96	2,1	52,0	35,3	38,5	44,8	36,5	41,3	28,5
	97	2,3	52,2	36,2	38,9	34,1	36,9	41,1	28,7
	98	3,4	54,1	36,0	35,9	39,9	37,1	41,1	27,9
	99	3,5	55,6	37,8	38,4	42,8	38,1	40,9	28,0
> 850.000	95	0,0	1,0	53,0	36,5	23,0	40,0	33,0	13,5
	96	0,0	1,0	51,6	45,2	23,5	35,7	34,2	14,1
	97	0,0	0,8	49,2	42,7	17,9	36,2	29,1	14,7
	98	0,0	1,2	48,3	46,0	19,8	34,6	29,2	14,3
	99	0,0	0,8	45,1	47,8	31,9	36,1	31,2	14,4

18.25 Karakteristieken naar leeftijd en netto belastbaar inkomen van de begunstigden van het Vlaams huisvestingsbeleid in 1999 (% tov het totaal begunstigden voor de diverse tegemoetkomingen). Bron: AROHM, VHM, VWF.

HSU: huursubsidie

VAP: verbeterings- en aanpassingspremie

TIL bouw: tegemoetkoming in de leningslast voor de bouw van een woning

TIL koop os: idem voor de koop van een woning in de openbare sector

TIL koop ps: idem voor de koop van een woning in de privé sector

TIL reno: idem voor de renovatie van een woning

Uit het huishoudbudgetonderzoek (1999) is gebleken dat de huishoudens gemiddeld één derde van hun inkomen aan wonen besteden. Voor gepensioneerden gaat het zelfs om 40% van hun inkomen. Voor diverse doelgroepen neemt het kopen, bouwen, renoveren of zelfs huren van een woning een onoverkomelijke grote hap uit hun budget. Senioren doen vooral een beroep op huursubsidies, verbeterings- en aanpassingspremies. Bouwleningen, premies voor koop en renovatie worden meer aan jonge mensen verleend. Huursubsidies kennen recent een kentering: sinds 1995 is het aantal begunstigden jonger dan 40 verdubbeld. De huurtegemoetkoming van het Vlaamse Gewest komt in de eerste plaats de laagste inkomens ten goede. De financiële steun van het Vlaamse Gewest voor verbeterings- en aanpassingswerken gaan vooral naar de inkomensklasse tot 850.000 frank. Het Vlaams Woningfonds verleent 28% van haar leningen aan personen met een inkomen beneden 500.000 frank. Ruim de helft van de huurders van een sociale woning verdient netto belastbaar minder dan 500.000 frank, 14% overstijgt de grens van 850.000 frank. Tegemoetkomingen voor koop en huur komen vooral voor in Antwerpen. De bouw en renovatie van woningen leidt vooral tot steun in Vlaams-Brabant. Oost- en West-Vlaanderen nemen dan weer de helft van de tegemoetkomingen voor huur, bouw en renovatie voor hun rekening.

Bestaansonzekeren

De groep bestaansonzekeren precies omschrijven is een moeilijke aangelegenheid. Een risico-profiel dat uit studies naar voor komt is: huishoudens waarvan

het gezinshoofd jonger is dan 25 jaar, geen EU-burger is, werkloos of arbeidsongeschikt. Ook gezinnen waar niemand tewerkgesteld is, lopen vanzelfsprekend een hoog risico. Bejaardengezinnen, gezinnen met een laaggeschoold gezinshoofd, ééninkomensgezinnen, alleenstaanden en huurders lopen eveneens een hoger risico om in de groep van de bestaansonzekeren terecht te komen. In totaal voldoen ongeveer 300.000 inwoners in het Vlaamse Gewest (5,4%) niet aan de EU-norm.

In de periode 1985-1997 ging de reële welvaart van de arme gezinnen er substantieel op vooruit (+15%). Maar voor de groep die zich onderaan de ladder bevond, heeft deze welvaartsgroei zich beperkt tot de periode 1985-1992.

Andere analyses bevestigen dat éénoudergezinnen, vooral éénoudergezinnen met een vrouw als gezinshoofd maatschappelijk zeer kwetsbaar zijn. Een gevolg is dat éénoudergezinnen minder een eigen woning bezitten (55% versus 67% van de totale bevolking).

De inkomenssituatie van senioren verbeterde fors tijdens de sterke welvaartsgroei in periode 1976-1985. Deze egalisatiebeweging zette zich in de volgende decennia niet verder door. Binnen de risicogroep van de 65-plussers (geschat op 12% van de groep) is de woonsituatie niet altijd rooskleurig te noemen. De kwaliteit van de woning en het comfort zijn bij hen minder aanwezig. Vooral bad of douche, ingebouwde keuken of centrale verwarming ontbreken vaak in deze woningen.

Ook de huisvestingssituatie van de migranten zowel in de sociale als in de particuliere sector moet verder worden verbeterd. Teveel migrantenfamilies, hoewel zij dikwijls via een noodkoop een eigen woning bezitten, blijven verstoken van het algemeen aan-

REGIONALE VERDELING TEGEMOETKOMINGEN VLAAMS HUISVESTINGSBELEID

PROVINCIE	HSU	VAP	TIL BOUW	TIL KOOP OS	TIL KOOP PS	TIL RENO
Antwerpen	30,8	22,4	26,3	21,4	67,0	31,3
Vlaams-Brabant	11,6	11,9	14,0	8,2	2,2	17,0
Limburg	8,2	22,4	15,5	25,9	3,3	6,6
Oost-Vlaanderen	29,7	20,1	21,1	25,0	22,0	27,6
West-Vlaanderen	19,7	23,2	23,1	19,5	5,5	17,5
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

18.26 Regionale verdeling tegemoetkomingen Vlaams huisvestingsbeleid in 1999 (% tov totaal aantal begunstigden voor de tegemoetkomingen).

Bron: AROHM, VHM.

HSU: huursubsidie

VAP: verbeterings- en aanpassingspremie

TILbouw: tegemoetkoming in de leningslast voor de bouw van een woning

TIL koop os: idem voor de koop van een woning in de openbare sector

TIL koop ps: idem voor de koop van een woning in de privé sector

TIL reno: idem voor de renovatie van een woning

vaard comfort van deze tijd. Toch evolueert de situatie in gunstige zin. De ingezetenen die behoren tot de Europese gemeenschap kennen bijna eenzelfde woonsituatie als de Vlaamse bevolking. De andere gemeenschappen (Turkse, Marokkaanse) trachten hun wooncomfort hetzij door een noodkoop (Turkse gemeenschap) hetzij via de sociale huursector te verbeteren. Ook in de sociale huisvesting wordt meer aandacht besteed aan de woonverzuhtingen van personen van vreemde origine. Dit blijkt uit de toewijzingen van sociale huurders binnen deze woonsector.

Begeleid wonen

Het begeleid wonen voor personen met een handicap staat nog in zijn kinderschoenen. De sector bevat ook zelfstandig wonen en beschermd wonen. In 2000 konden 1.651 personen via begeleid wonen onder dak gebracht worden.

Woonwagengewoners

Begin 2000 beschikten 27 Vlaamse gemeenten over 387 standplaatsen of residentiële woonwagenterreinen. Ze bieden plaats aan 750 gezinnen, waarvan 250 van zigeunerorigine, of een goede 2.000 personen.

Zij staan er meestal in familieverband. De overige gezinnen huren of kopen een perceel grond (een honderdtal gezinnen). Deze percelen zijn nauwelijks uitgerust en hebben meestal noch statuut noch erkenning of bouwvergunning waardoor deze mensen steeds met het zwaard van Damocles boven hun hoofd leven.

Naast residentiële terreinen is er ook nood aan terreinen voor doortrekkersgezinnen. Openbare doortreksterreinen of pleisterplaatsen bestaan niet in het Vlaamse Gewest ondanks de toename van het aantal rondtrekkenden (geraamd op een duizendtal gezinnen).

Het rondtrekken is in het Vlaamse Gewest geenszins verboden maar elke gemeente kan wel maatregelen treffen om het verblijf van rondtrekkenden te regelen in het kader van de wetgeving op de openbare orde, veiligheid en hygiëne. Zo bestaan er maatregelen die het verblijf op de openbare weg beperken tot maximaal 24 uur.

Campingbewoners

Het nieuwe decreet dat in werking trad op 15 maart 1995 gaf de campinguitbaters de opdracht om een einde te stellen aan de permanente bewoning op

hun camping. Door het uitdoofscenario tot in 2005 blijft het probleem van permanente campingbewoners niettemin aan de orde.

Het Vlaamse Gewest telt op het ogenblik 456 terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven.

De tien Vlaamse kustgemeenten nemen een derde van alle terreinen voor hun rekening. In de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant liggen vooral kleine terreinen maar met relatief veel permanente bewoning. De provincies Antwerpen en Limburg herbergen de middelgrote tot grote terreinen, met minder permanente campingbewoning. Op 40% van al deze terreinen wordt permanent gewoond, vooral in een stacaravan of chalet. Meer dan 2.000 gezinnen zijn daar gedomicilieerd, wat overeenkomt met 4.274 permanente campingbewoners. 57% van hen verblijven op openluchtrecreatieve verblijven die goed gezoneerd zijn, 35% wonen op gedeeltelijk goed gezoneerde terreinen en 7% zijn gedomicilieerd op terreinen die stedenbouwkundig verkeerd gezoneerd zijn.

Bijna de helft van de permanente bewoners zijn alleenstaanden, opvallend veel mannen. Ook huishoudens met kinderen komen vaak voor (35%). De gemiddelde gezinsgrootte bedraagt 1,7 personen (Vlaams gemiddelde 2,5). Bijna 40% is afkomstig uit de grootsteden Antwerpen, Gent of Brussel.

De gemiddelde leeftijd van de campingbewoner is 46 jaar (Vlaams gemiddelde 38 jaar). Van de koppels zonder kinderen is ongeveer 70% ouder dan 54 jaar, voor de alleenstaande is dit 41%. Van de koppels met kinderen en éénoudergezinnen is 60% tussen 35 en 54 jaar.

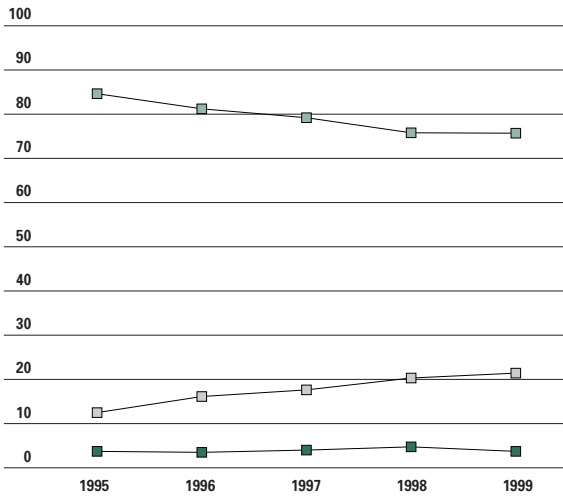
De beroepssituatie van campingbewoners is allesbehalve goed te noemen. Slechts 19% oefent een beroep uit, 30% is werkloos, 15% is ziek of invalide en 33% is gepensioneerd. Van de gezinnen is ongeveer 85% bestaanonzeker en van de éénoudergezinnen is zelfs 60% arm.

Waarom gaat men op een camping wonen? De hoofdreden blijkt financiële aard, gevolgd door gezondheidsredenen.

Hun woontevredenheid is over het algemeen zeer groot en de verhuisbereidheid laag. Driekwart wil absoluut niet verhuizen. Bijna 90% van de permanente campingbewoners voldoet aan de inkomensvoorwaarde om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning.

Onderzoek naar ex-campingbewoners in de provincie Oost-Vlaanderen leert dat een belangrijk deel van de mensen die afkomstig waren uit de grootstad achteraf ook naar die stad terugkeren.

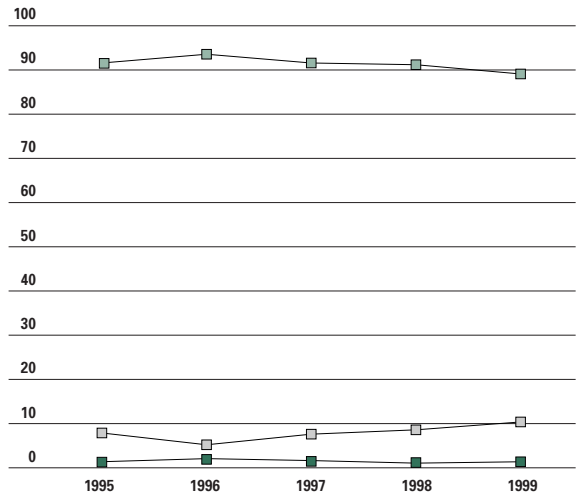
SOCIALE HUURDERS ANTWERPEN

18.27 Evolutie van het aandeel Belgen, Niet-Belgen uit EU, en Niet-EU in de groep sociale huurders, in de provincie Antwerpen, van 1995 tot 1999.

Belg —
Niet EU —
Niet-Belg EU —

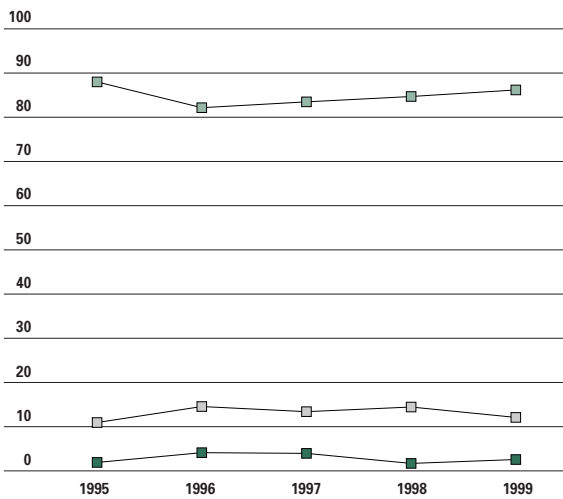
SOCIALE HUURDERS OOST-VLAANDEREN

18.30 Evolutie van het aandeel Belgen, Niet-Belgen uit EU, en Niet-EU in de groep sociale huurders, in de provincie Oost-Vlaanderen, van 1995 tot 1999.

Belg —
Niet EU —
Niet-Belg EU —

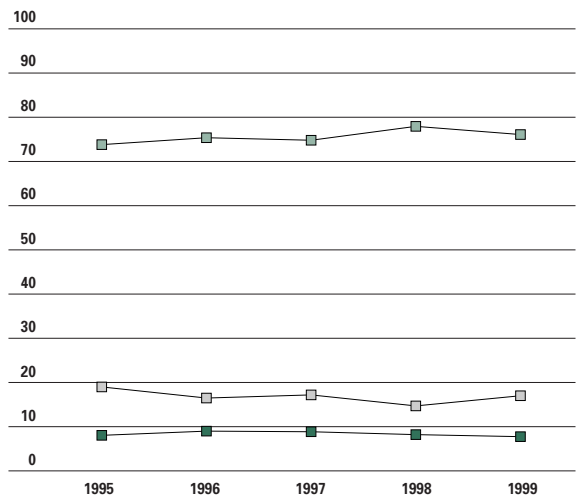
SOCIALE HUURDERS VLAAMS BRABANT

18.28 Evolutie van het aandeel Belgen, Niet-Belgen uit EU, en Niet-EU in de groep sociale huurders, in de provincie Vlaams Brabant, van 1995 tot 1999.

Belg —
Niet EU —
Niet-Belg EU —

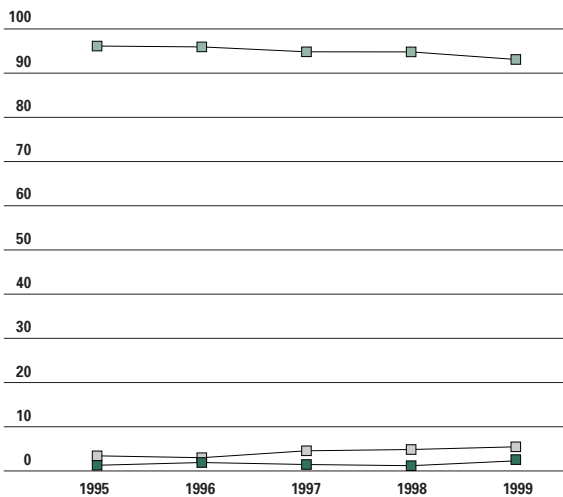
SOCIALE HUURDERS LIMBURG

18.31 Evolutie van het aandeel Belgen, Niet-Belgen uit EU, en Niet-EU in de groep sociale huurders, in de provincie Limburg, van 1995 tot 1999.

Belg —
Niet EU —
Niet-Belg EU —

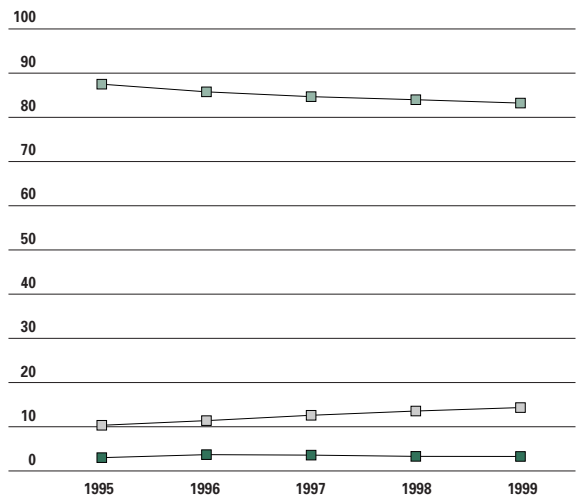
SOCIALE HUURDERS WEST-VLAANDEREN

18.29 Evolutie van het aandeel Belgen, Niet-Belgen uit EU, en Niet-EU in de groep sociale huurders, in de provincie West-Vlaanderen, van 1995 tot 1999.

Belg —
Niet EU —
Niet-Belg EU —

SOCIALE HUURDERS VLAANDEREN

18.32 Evolutie van het aandeel Belgen, Niet-Belgen uit EU, en Niet-EU in de groep sociale huurders, in Vlaanderen, van 1995 tot 1999.

Belg —
Niet EU —
Niet-Belg EU —

19. Economie

Een groeiende en beter presterende economie is één van de beleidseffecten die de Vlaamse regering wil bereiken. Een traditionele indicator hiervoor is het Bruto Binnenlands Product of BBP. De voorbije jaren nam het Vlaamse BBP vrij sterk toe. Enkel omstreeks de jaarwisseling 1998-1999 was er een verzwakking van de economie. Om de relatieve welvaart van het Vlaamse Gewest te kennen wordt het BBP uitgedrukt per inwoner. Ook hier doet het Vlaamse Gewest het behoorlijk met een vijfde plaats op 12 vergelijkbare regio's.

Investerings zijn belangrijk voor de economie. Daardoor kan het verouderde deel van het productieapparaat vervangen worden of kan technologische vernieuwing haar intrede doen.

In de beleidsnota Economie wordt veel belang gehecht aan het ondernemerschap. Cruciaal hierbij zijn starters. Deze groep van ondernemingen vormt een belangrijk kanaal waarlangs vernieuwing in het economisch weefsel mogelijk is.

Blikvangers

- Het Bruto Binnenlands Product (BBP) voor het Vlaamse Gewest nam in 1999 met 2,5% toe. Dit is een lichte groeiverslapping. De cijfers voor 2000 zullen ongetwijfeld beter uitvallen.
- Het Vlaamse Gewest is een welvarende regio. Niettegenstaande het Vlaamse Gewest niet kan profiteren van een hoofdstadefect is het BBP per hoofd er groter dan in 10 van de 15 Europese lidstaten.
- De dioxinecrisis zou voor de jaren 1999 en 2000 samen een negatief effect van slechts 0,08% van het Vlaamse BBP teweeggebracht hebben.
- De sector van de diensten aan de ondernemingen, de exploitatie van onroerende goederen en de hulpbedrijven aan het bank- en financiewezen floreerde in 1999. De omzet groeide er met bijna 20% en de investeringen lagen ongeveer 30% hoger.
- 96% van de Vlaamse bedrijven zijn KO's met minder dan 50 werknemers. Samen zorgen zij voor 42% van de bezoldigde tewerkstelling.
- Er waren in 1999 fors minder oprichtingen (-14,5%). Dit heeft te maken met een nieuwe wetgeving die strengere voorwaarden oplegt vooraleer men kan starten als zelfstandige.

19.1 Bruto Binnenlands Product

Volgens ramingen van de KBC nam het bruto binnenlands product (BBP) voor het Vlaamse Gewest reëel toe met 2,5% in 1999. Dit is minder dan de 3,1% van het jaar voordien. Deze lichte groeiverzwakking is te wijten aan de financieel-economische crisis in Zuid-Oost Azië en in mindere mate in Latijns-Amerika en aan de doorwerking daarvan op de Europese economieën. Bijna driekwart van onze uitvoer gaat naar de lidstaten van de EU.

De Waalse economie groeide in 1999 reëel met 2,2%. Het BBP van Brussel steeg met 1,5% in reële termen. Deze groeiprestaties zijn zwakker dan de Vlaamse maar liggen wel in de lijn van wat het jaar voordien gerealiseerd werd.

De evolutie van het BBP op jaarbasis is een gemiddelde en verhult de gebeurtenissen in de loop van een jaar. Zo is de zwakkere groeiprestatie van 1999 te wijten aan de situatie in de eerste jaarhelft. In de tweede helft van 1999 trad een algemeen groeiherstel op in het Vlaamse Gewest en in de rest van Europa.

De maandelijkse conjunctuurenquêtes van de Nationale Bank van België tonen duidelijk dat de economie sterk aantrok tot begin 2000. Sedertdien is er een afkoeling.

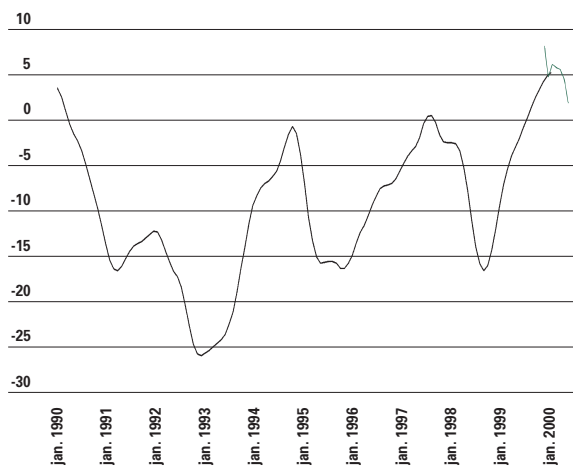
Daarenboven zorgden de olieprijsstijgingen voor een inflatie-opstoot. De meeste waarnemers beoordelen de economische toestand in het najaar van 2000 nog steeds gunstig.

EVOLUTIE VAN HET BBPR

	VLAAMS GEWEST		WAALS GEWEST		BRUSSELS HFDSTD GEWEST	
	MLD. FRANK	NOMINALE GROEI	MLD. FRANK	NOMINALE GROEI	MLD. FRANK	NOMINALE GROEI
1985	2.795,6		1.261,9		776,9	
1986	2.934,7	5,0%	1.329,0	5,3%	821,2	5,7%
1987	3.081,4	5,0%	1.374,0	3,4%	863,2	5,1%
1988	3.325,7	7,9%	1.463,5	6,5%	900,3	4,3%
1989	3.642,4	9,5%	1.576,9	7,8%	948,0	5,3%
1990	3.903,5	7,2%	1.651,5	4,7%	999,4	5,4%
1991	4.078,7	4,5%	1.758,8	6,5%	1.031,5	3,2%
1992	4.295,5	5,3%	1.852,3	5,3%	1.080,7	4,8%
1993	4.417,3	2,8%	1.886,1	1,8%	1.101,9	2,0%
1994	4.671,5	5,8%	1.962,4	4,1%	1.135,0	3,0%
1995	4.877,6	4,4%	2.032,7	3,6%	1.157,9	2,0%
1996	5.012,6	2,8%	2.085,3	2,6%	1.207,3	4,3%
1997	5.261,1	5,0%	2.170,2	4,1%	1.244,2	3,1%
1998	5.487,4	4,3%	2.248,3	3,6%	1.277,8	2,7%
1999	5.657,5	3,1%	2.311,2	2,8%	1.304,6	2,1%

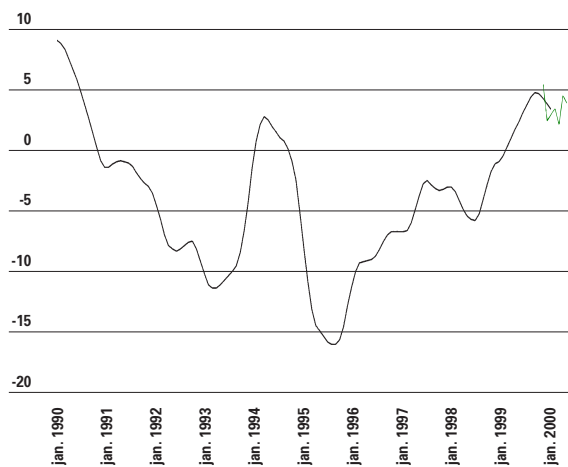
19.1 Evolutie van het Bruto Binnenlands Product per Regio (BBPR) voor de drie Belgische gewesten in nominale prijzen (in miljard frank).
Bron: INR, KBC, bewerking APS.

VERWERKENDE NIJVERHEID VLAAMS GEWEST

19.2 Synthetische conjunctuurcurve in de Vlaamse verwerkende nijverheid. Bron: NBB. trend — brutto —

BOUWNIJVERHEID VLAAMS GEWEST

19.3 Synthetische conjunctuurcurve in de Vlaamse bouw. Bron: NBB. trend — brutto —

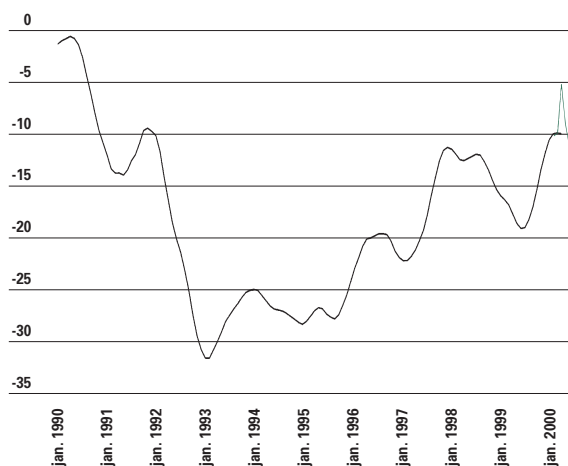
Het BBP per inwoner voor de Europese regio's is de som van de goederen en diensten voortgebracht in een regio en niet het inkomen dat de ingezetenen van die regio verdienen hebben. Dit onderscheid is van groot belang voor pendelgebieden zoals Brussel Hoofdstad waar dagelijks heel wat werknemers van buiten de regio bijdragen tot het BBP van Brussel, maar het inkomen mee naar huis nemen.

Het BBP van het Vlaamse Gewest beliep 21.881 ECU per inwoner in 1997. Dat is beter dan gemiddeld in het Europa van de 15 (19.345 ECU). In een rangorde van 12 regio's die met het Vlaamse Gewest kunnen worden vergeleken doen vooral Denemarken en Baden-Württemberg het beter. Het Italiaanse Lombardije en West-Nederland halen net geen 23.000 ECU per inwoner. De aangrenzende gebieden Nord-Pas-de-Calais en het Waalse Gewest presteren duidelijk minder goed. Catalonië bevindt zich achteraan.

De vergelijking tussen het Vlaamse Gewest en de lidstaten van de EU is niet helemaal correct omdat er in het Vlaamse Gewest geen hoofdstadefect speelt. De administratie van een land en de activiteiten van tal van hoofdzetels in een hoofdstad trekken heel wat toegevoegde waarde aan. Toch is het BBP per inwoner slechts in vijf landen hoger, waaronder Duitsland. Tien EU-lidstaten, waaronder België als geheel, Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk scoren minder goed dan het Vlaamse Gewest.

Binnen het Vlaamse Gewest zijn er nogal wat verschillen tussen de provincies. De toegevoegde waarde per hoofd, uitgedrukt tegen factorkosten is het

HANDEL VLAAMS GEWEST

19.4 Synthetische conjunctuurcurve in de Vlaamse handel. Bron: NBB. trend — brutto —

hoogst in Antwerpen (941.600 frank). Vlaams-Brabant scoort het slechtst (657.100 frank), te wijten aan de economische activiteit in het nabijgelegen Brussel.

In mei 1999 werd bekend dat er een ernstige besmetting van veevoerders, eieren en slachtbare dieren met dioxine had plaatsgevonden in ons land. In het kader van het Programma Beleidsgericht Onderzoek werd een onderzoek uitgevoerd naar de gevolgen daarvan op het Vlaamse bruto binnenlands product (PBO 97/35/8). De onderzoekers kwa-

BBP PER INWONER			
Luxemburg	36.368	Denemarken	28.201
Denemarken	28.201	Baden-Württemberg	25.839
Zweden	23.692	Lombardije	22.931
Duitsland	22.748	West-Nederland	22.923
Oostenrijk	22.603	Vlaams Gewest	21.881
Vlaams Gewest	21.881	Zuid-Nederland	20.932
Nederland	21.300	Rheinland-Pfalz	20.090
België	21.145	Rhône-Alpes	19.924
Finland	21.026	Schotland	18.763
Frankrijk	20.678	Nord - Pas-de-Calais	17.047
Verenigd Koninkrijk	19.674	Wallonië	16.702
Ierland	18.939	Catalonië	15.710
Italië	17.796		
Spanje	12.537	EU - 15	19.345
Griekenland	10.167		
Portugal	9.253		
EU - 15	19.345		

19.5 BBP per inwoner in 1997 in het Vlaamse Gewest, de EU en in 12 vergelijkbare regio's (in ECU). Bron: Eurostat.

men tot de conclusie dat de dioxinecrisis in het Vlaamse Gewest een vermindering van het bruto binnenlands product met 0,19% teweegbracht in 1999. Dit was te wijten aan de negatieve effecten van de vraaguitval. Voor 2000 was er zelfs een positieve impact met 0,11%. Dit kwam op naam van de compenserende overheidsuitgaven. Over deze twee jaren beschouwd kostte de dioxinecrisis de Vlaamse economie dus slechts 0,08% van het BBP. Nog in het kader van het Programma Beleidsgericht Onderzoek werd een onderzoek uitgevoerd naar de groeikracht van de Vlaamse bedrijven ('Aanzet tot de ontwikkeling van een meetapparaat dat de preformantie en de groeikracht van de Vlaamse economie

bepaalt (PBO97/KUL/4)'). Het onderzoek had betrekking op ondernemingen die een volledig jaarrekeningschema moeten neerleggen en waarover genoeg informatie beschikbaar was voor de periode 1992-1998. De bevindingen waren dat de mate van interne financiering en innovativiteit de groei van vooral NV's positief beïnvloedde. Onder interne financiering wordt verstaan de verhouding tussen de cash flow en de totale activa. Dit is een maat voor de financiële onafhankelijkheid van een onderneming. Indien veel cash flow gegenereerd wordt, is er meer ruimte om te investeren. Innovativiteit wordt gemeten als de verhouding tussen R&D-bestedingen in de huidige periode en de omzet in de vorige periode.

19.2 Omzet

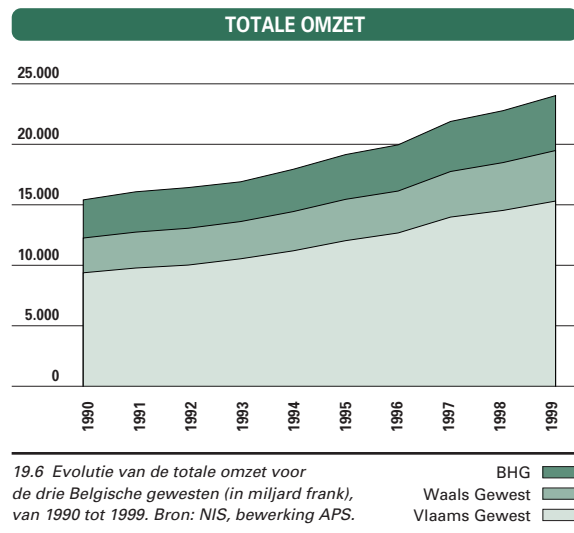
De totale omzet van alle Vlaamse bedrijven was in 1999 5,3% hoger dan het jaar voordien. Bij vergelijkingen in de tijd moet men er wel rekening mee houden dat in dit hoofdstuk steeds gewerkt wordt met de nominale cijfers, dit wil zeggen dat geen rekening gehouden werd met de geldontwaarding. De groei van de omzet was iets sterker in de andere gewesten, zodat het aandeel van het Vlaamse Gewest in de omzet van heel België lichtjes terugliep van 64,0% in 1998 naar 63,9% in 1999. In 1990 bedroeg het aandeel van het Vlaamse Gewest nog 61,2%. Over een langere periode beschouwd neemt het Vlaamse Gewest een steeds groter deel van de gerealiseerde omzet voor haar rekening.

Primaire sector

De omzet in de primaire sector bedroeg 169,3 miljard frank in 1999. Dit is 1,2% meer dan een jaar eerder. Tegenover 1985 is de omzet in de primaire sector ruwweg twee en een half maal hoger in 1999. Deze tak is belangrijk in het Vlaamse Gewest. Immers 75,9% van de Belgische omzet in de primaire sector komt op naam van het Vlaamse Gewest.

Secundaire sector

De totale omzet in de secundaire sector bedroeg 5.660,9 miljard frank in 1999. In vergelijking met 1998 betekent dit een toename met 1,0%. Dit is een matig groeicijfer. Enkel dankzij de bouwnijverheid (+11,8%) viel er nog een positieve evolutie waar te nemen in de secundaire sector. De omzet in de industrie kromp immers lichtjes. De conjunctuurverzwakking begin 1999 biedt hiervoor een verklaring. Zowat 65,5% van de Belgische omzet in de industrie en bouw is voor rekening van het Vlaamse Gewest. De belangrijkste secundaire sectoren in het Vlaamse Gewest zijn de be- en verwerkende nijverheid, de metaalverwerkende en optische nijverheid en de niet-energetische delfstoffen en de chemie. In vergelijking met 1985 wonnen de metaalverwerkende, optische en de bouwnijverheid aan belang. De overige industriële subsectoren zagen hun aandeel in de omzet krimpen.

Tertiaire sector

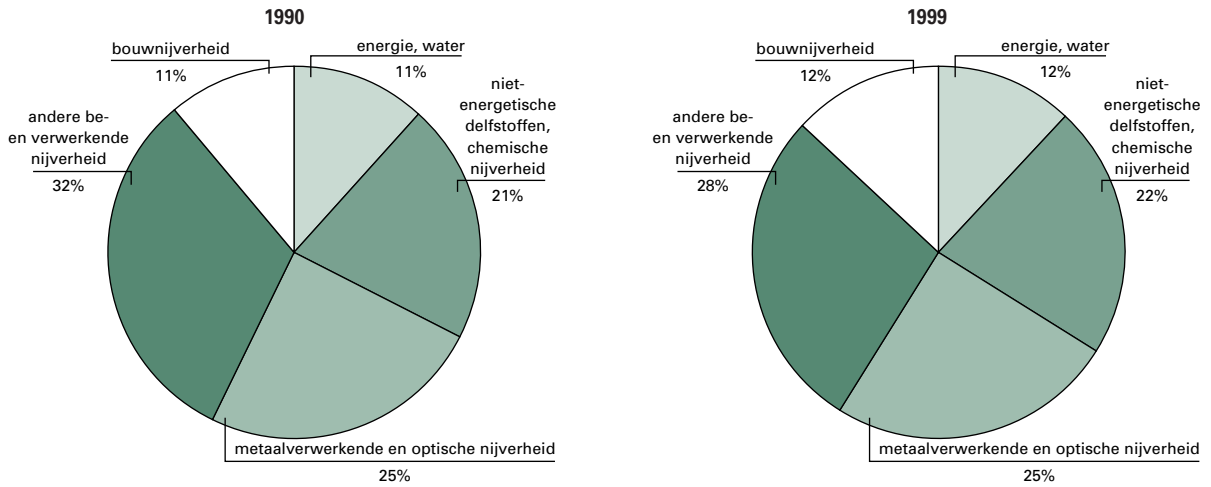
De tertiaire sector is de belangrijkste sector met een omzet van 9.547,4 miljard frank in 1999. Daarenboven is het de belangrijkste groeier (+8,1% t.o.v. 1998). De voornaamste subsector, de groot-handel, groeide in 1999 met 8,3%. De omzontwikkeling in de kleinhandel was veel minder spectaculair (+3,8%). Opmerkelijk is de omzetstijging met bijna 20% in de sector 'diensten aan de ondernemingen, exploitatie van onroerende goederen en hulpbedrijven van het bank- en financiewezen': het gezamenlijke omzetcijfer bedroeg er ongeveer 916 miljard frank in 1999.

Het Vlaamse Gewest heeft een omzetaandeel van 62,8% in de tertiaire sector van België. Dit minder grote aandeel is te wijten aan het relatief grote belang van tertiaire activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Over een langere periode beschouwd, groeide de omzet in de tertiaire sector vrij sterk aan. In vergelijking met 1985 is de omzet twee en een half keer hoger - net zoals in de primaire sector.

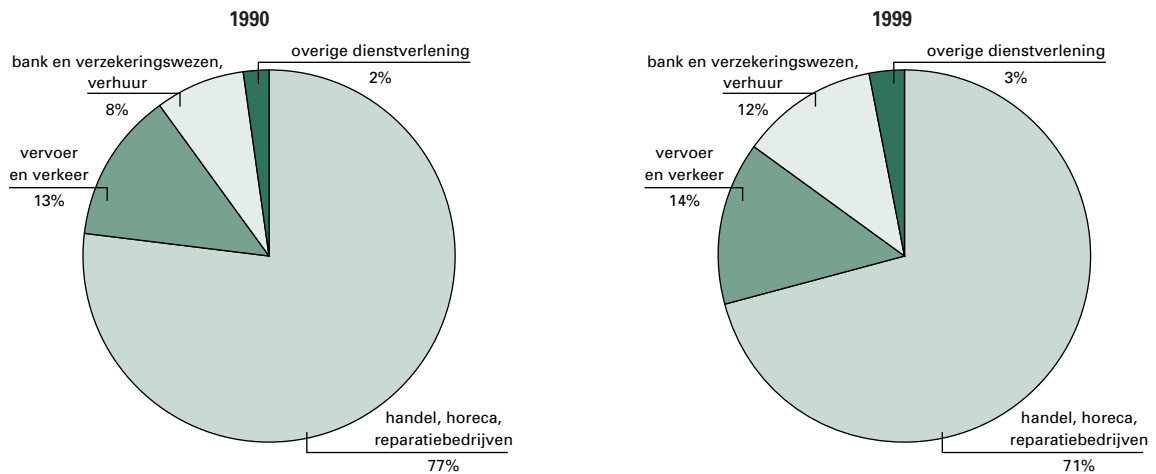
De handel en horeca nemen nog steeds het leeuwenaandeel voor hun rekening (71,9%), maar in

OMZET IN DE SECUNDAIRE SECTOR

19.7 Spreiding van de omzet binnen de secundaire sector in 1990 en 1999. Bron: NIS, bewerking APS.

OMZET IN DE TERTIAIRE SECTOR

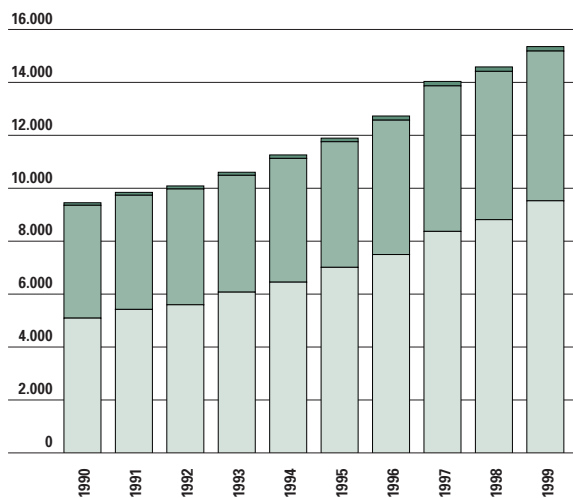

19.8 Spreiding van de omzet binnen de tertiaire sector in 1990 en 1999. Bron: NIS, bewerking APS.

vergelijking met 1985 nam deze subsector in belang af. Dit komt door de spectaculaire ontwikkeling van de omzet in andere tertiaire takken, vooral de diensten aan de ondernemingen (+ 655%) en de verhuur van roerende en onroerende goederen (+412%). De meeste ondernemingen in het Vlaamse Gewest

zijn klein in omvang. Zo maar even 63,3% van de BTW-plichtigen in 1999 waren bedrijven met een omzet onder de 5 miljoen frank. Slechts 1.935 aan-gevers of 0,6% van het totaal haalden een omzet-cijfer van 1 miljard frank of meer.

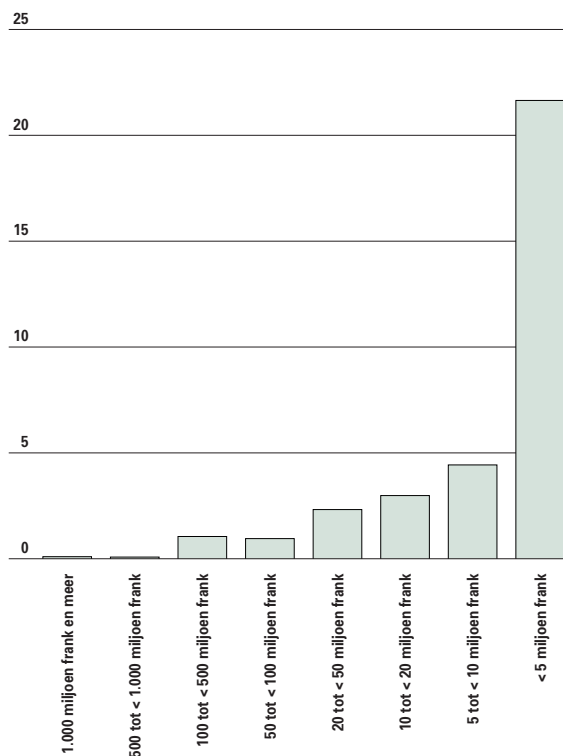
OMZET PER SECTOR

19.9 Evolutie van de omzet voor de drie sectoren (in miljard frank), van 1990 tot 1999.
Bron: NIS, bewerking APS.

primaire sector
secundaire sector
tertiaire sector

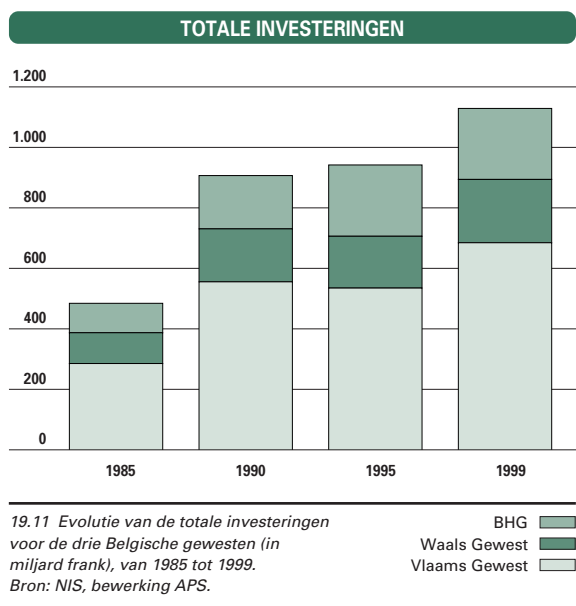
BTW-AANGEVERS NAAR OMZET

19.10 Aantal BTW-aangevers naar klasse van omzet in 1999, x 1.000.
Bron: NIS, bewerking APS.

19.3 Investeren en ondernemen

De investeringen in de Vlaamse economie beliepen 690,4 miljard frank in 1999. De investeringen zijn een conjunctuurgevoelige indicator. Ze ondergaan sterk de invloed van een verandering in het vertrouwen van de ondernemers. In de voorbije twee jaar groeiden de investeringen in het Vlaamse Gewest goed aan. In 1999 werd een stijging met 9,5% opgetekend. In 1998 bedroeg de groei 7,1%. Beide groeicijfers zijn jaargemiddelden. In het eerste kwartaal van 1998 viel nog een jaar-op-jaar groei van circa 14% waar te nemen. De conjunctuurverslapping onder invloed van de financieel-economische crisis in de groeilanden van Zuid-Oost-Azië en Latijns-Amerika en de effecten op onze handelspartners zorgden reeds vanaf het tweede kwartaal van 1998 voor een minder sterke toename van de investeringen. Toch werden de groeicijfers nooit negatief, hetgeen aantoont dat de ondernemers geloofden dat de conjunctuurverslapping slechts van tijdelijke aard was. Pas begin 1999 werden de groeicijfers van de investeringen weer sterker.

Bij de interpretatie van deze cijfers moet men wel onthouden dat we hier werken met nominale cijfers, dit wil zeggen dat geen rekening werd gehouden met de geldontwaarding.

In het najaar van 2000 gaven de Belgische industriëlen in de investeringsenquête van de Nationale Bank van België te kennen dat zij een stagnatie van het investeringsvolume voor 2000 verwachtten voor 2000, dit na de sterke groeicijfers van 1998 en 1999.

Primaire sector

De primaire sector investeerde in 1999 voor 16,5 miljard frank of 2,0% meer dan het jaar voordien.

Secundaire sector

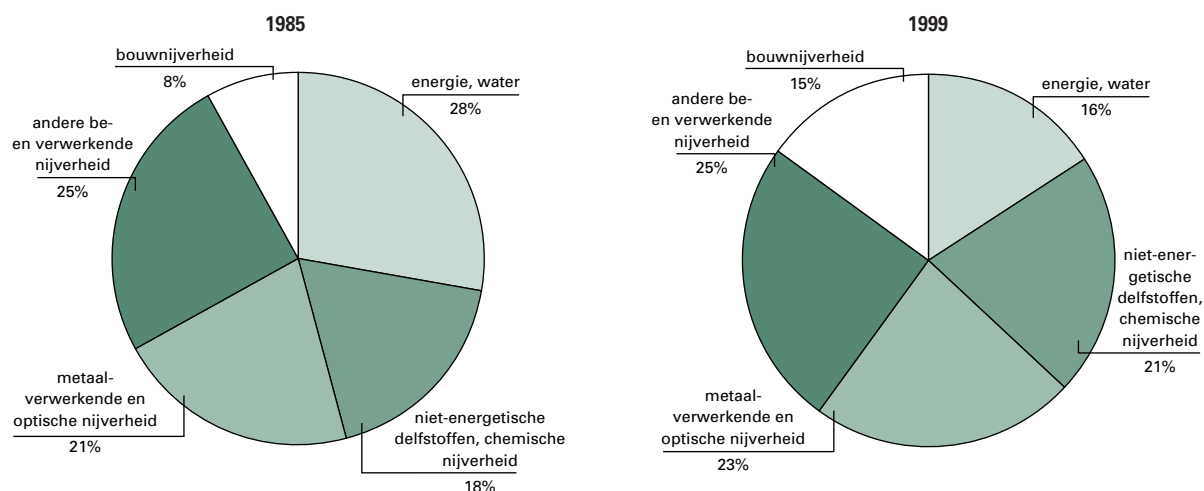
De investeringen in de secundaire sector beliepen 279,4 miljard frank in 1999. Dat is 8,2% meer dan in 1998. Enkel op het einde van de jaren tachtig en in 1996 werd beter gepresteerd. De belangrijkste trekkers waren de bouwnijverheid (+23,3%) en de metaalverwerkende en fijnmechanische industrie (+20,4%). Opvallend is de sterke prestatie van de automobiëlbouw waar de investeringen in één jaar tijd zo maar even 63,4% hoger lagen.

In de overige be- en verwerkende nijverheid waren de investeringen daarentegen 7,3% geringer dan een jaar voordien.

Tertiaire sector

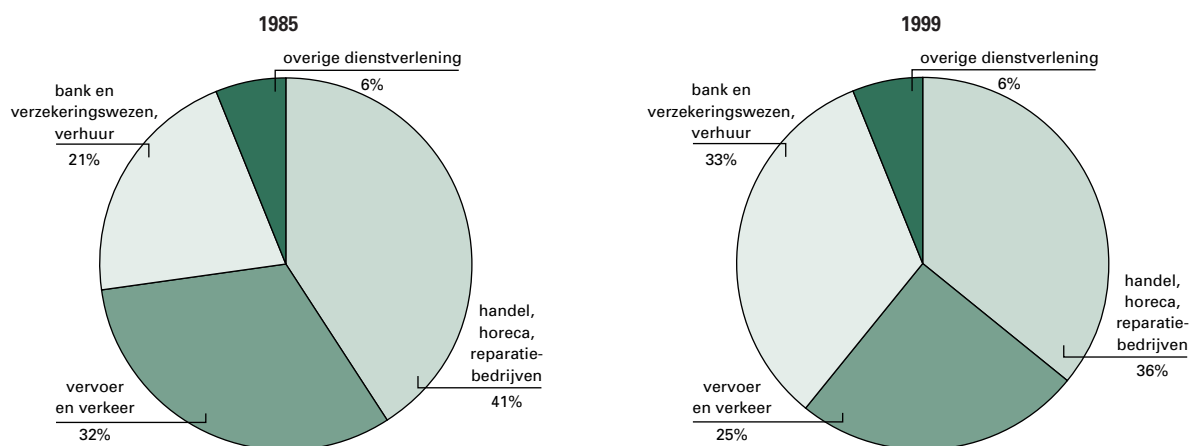
De tertiaire sector kende met +10,8% de sterkste toename van de investeringen in 1999. De subsector van de diensten aan de ondernemingen, de exploitatie van onroerende goederen en de hulpbedrijven van het bank- en financiewezen investeerde fors meer dan het jaar voordien (+30,8%). Het bedrag aan investeringen bedroeg 63,7 miljard frank. Het is daarmee de tweede belangrijkste tak na de groot-handel (70,9 miljard frank). Andere belangrijke

INVESTERINGEN IN DE SECUNDAIRE SECTOR

19.12 Spreiding van de investeringen binnen de secundaire sector in 1985 en 1999. Bron: NIS, bewerking APS.

INVESTERINGEN IN DE TERTIAIRE SECTOR

19.13 Spreiding van de investeringen binnen de tertiaire sector in 1985 en 1999. Bron: NIS, bewerking APS.

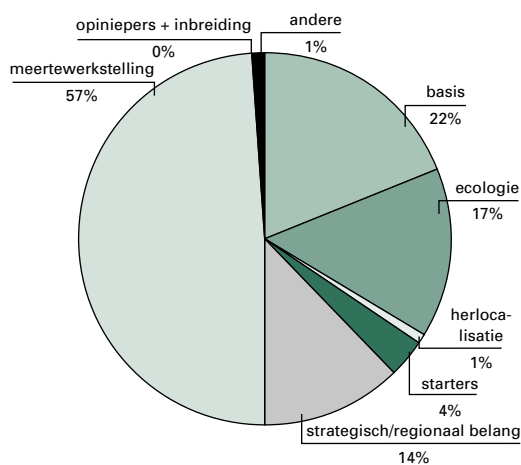
groeiërs waren de luchtvaart en communicatie-bedrijven (+40,8%) en de kleinhandel (21,0%).

Expansiesteun

Expansiesteun vormt nog steeds de belangrijkste directe steun aan bedrijven met een exploitatiezetel in het Vlaamse Gewest. De voorbije vijf jaar werden in totaal 25.622 aanvragen voor deze investerings-steun ingediend door ondernemingen met een exploitatiezetel in het Vlaamse Gewest. Het aantal aanvragen is in 1999 met meer dan de helft terugge-

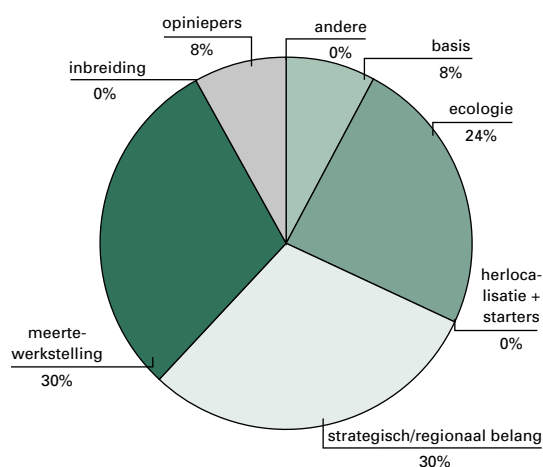
vallen ten opzichte van het jaar voordien (3.391 aanvragen in 1999, in vergelijking met 6.685 in 1998). De wijziging van de regelgeving op 1 november 1998 zorgde er immers voor dat tijdens de maanden vooraf veel aanvragen voor expansiesteun ingediend werden. Heel wat dossiers die in 1999 (vooral in het stelsel kleine ondernemingen) positief beslist zijn, waren aanvragen van vorige jaren. Het totale toegezegde steunbedrag bedroeg 9 miljard frank in 1999 ten opzichte van 11 miljard in 1998. Het aantal subsidieaanvragen halveerde, maar het totale gecumuleerde bedrag aan investeringen waarvoor

EXPANSIESTEUN AAN KLEINE OndernEMINGEN

19.14 Expansiesteun aan kleine ondernemingen toegekend in 1999, naar steunregime. Bron: EWBL.

EXPANSIESTEUN MIDDELGROTE EN GROTE OndernEMINGEN

19.15 Expansiesteun aan middelgrote en grote ondernemingen toegekend in 1999, naar steunregime. Bron: EWBL.

INVESTERINGSSTEUN KLEINE OndernEMINGEN

	1995	1996	1997	1998	1999
Ingediende dossiers	4.958	4.698	4.741	6.205	2.931
Positieve beslissingen	3.214	4.133	4.190	3.094	2.822
Aanvaarde investeringen*	36,22	48,89	50,79	43,45	39,67
Toegekende steun*	3,57	5,00	4,89	4,36	4,04
% Steun / investeringen	9,9%	10,2%	9,6%	10,0%	10,2%

19.16 Evolutie van het aantal ingediende en behandelde investeringsdossiers, de aanvaarde investeringen en de toegekende steun bij kleine ondernemingen, van 1995 tot 1999. Bron: EWBL.

* In miljard frank.

INVESTERINGSSTEUN MIDDELGROTE EN GROTE OndernEMINGEN

	1995	1996	1997	1998	1999
Ingediende dossiers	284	478	387	480	460
Positieve beslissingen	461	444	391	336	219
Aanvaarde investeringen*	37,90	62,43	47,82	78,52	45,63
Toegekende steun*	3,57	4,50	4,55	6,78	4,52
% Steun / investeringen	9,4%	7,2%	9,5%	8,6%	9,9%
Voorziede bijkomende arbeidsplaatsen	3.741	4.270	4.412	4.011	5.578

19.17 Evolutie van het aantal ingediende en behandelde investeringsdossiers, de aanvaarde investeringen en de toegekende steun bij middelgrote en grote ondernemingen, van 1995 tot 1999. Bron: EWBL.

* In miljard frank.

een subsidiedossier is geopend, daalde in verhouding minder (85 miljard frank, in vergelijking met 122 miljard in 1998), zodat het steun-investeringspercentage (steun door de overheid toegekend per aanvaarde frank investering) toegenomen is van 9,1% naar 10%. Vooral kleine ondernemingen dienen minder subsidieaanvragen in. In 1999 zijn slechts 2.931 dossiers van dat type geopend; in 1998 waren er dat nog 6.205. Bij de middelgrote en grote ondernemingen opende men in 1999 460 dossiers, twintig minder dan het jaar voordien.

Bij de kleine ondernemingen gaat nog steeds ruim de helft van de steun naar meertewerkstelling. In totaal werd voor de kleine ondernemingen in 1999 onder deze reglementering voor 2,3 miljard frank aan overheidssteun uitgetrokken.

Bij de middelgrote en grote ondernemingen liggen de kaarten anders. Daar is tewerkstellingssteun met 29,7% nog steeds de belangrijkste subsidiepost, hoewel minder en minder dominant ten voordele van de ecologiesteun (24%).

Ondernemerschap stimuleren

① Vlaams Waarborgfonds

Het Vlaamse Gewest bevordert ook op onrechtstreekse wijze de bedrijfsinvesteringen door zich in het kader van investeringsdossiers borg te stellen bij banken en participatiemaatschappijen. Die waarborgen worden beheerd door het Vlaams Waarborgfonds. Het fonds behandelt zowel waarborgen die rechtstreeks bij haar zijn ingediend als onrechtstreekse waarborgen.

Bij een onrechtstreekse kredietwaarborg geeft het Waarborgfonds niet rechtstreeks zijn waarborg aan een kredietinstelling met betrekking tot een specifiek krediet, maar wel onrechtstreeks via een maatschappij met onderlinge borgstelling. Deze laatste geeft zijn waarborg vervolgens aan een kredietinstelling voor een welbepaald krediet en vraagt op zijn beurt aan het Waarborgfonds deze verrichting mee in te dekken. Het Waarborgfonds neemt dan een deel van de waarborg van de onderlinge borgstellingsmaatschappij over.

In 1999 werden 1.400 nieuwe waarborgen verleend voor investeringen van kleine ondernemingen, wat een afname betekende met 36 eenheden ten opzichte van het jaar voordien. Vooral het aantal onrechtstreeks verleende waarborgen kende een ernstige terugval (van 878 naar 782, of -11%). De directe waarborgen namen daarentegen toe (van 558 naar 618, of +11%), doch niet voldoende om de daling in

de onrechtstreekse waarborgen goed te maken. Het gewaarborgde krediet totaal nam toe in vergelijking met 1998 en steeg van 4,56 miljard in 1998 naar 4,88 miljard in 1999, terwijl de totale waarborg daalde van 1,97 miljard naar 1,80 miljard. De in aanmerking komende bedrijven konden bijgevolg in 1999 rekenen op een gemiddeld lager waarborgpercentage van 36,8%, ten opzichte van 43,1% in 1998.

② Rechtstreekse waarborgen

Het Vlaamse Gewest heeft tijdens de afgelopen jaren ook rechtstreeks waarborgen verleend aan bedrijven, zonder tussenkomst van het Vlaams Waarborgfonds. Het betreft steeds een klein aantal bedrijven. In 1999 werd trouwens geen enkele waarborg verleend. In 1998 kwamen drie bedrijven in aanmerking. Het gewaarborgde krediet totaal beliep 482 miljoen frank. Daartegenover stond een gewestwaarborg van 361,5 miljoen frank.

③ Mercuriusproject en het Centrummanagement

Het Mercuriusproject werd in 1997 uitgewerkt vanuit de overtuiging dat de welvaart in de steden nauw verbonden is met de plaatselijke handel en de tewerkstelling die daaruit voortvloeit. De afgelopen decennia doet zich evenwel een evolutie voor waarbij industriële en handelsactiviteiten worden verplaatst van de stad naar de open ruimten daarbuiten. Tegelijkertijd leidt dit tot een stadsvlucht van de bewoners waardoor de leefbaarheid van de stad op het vlak van veiligheid en woonkwaliteit (leegstand, verkrotting,...) nog verder afneemt. Vandaar het belang om de handelscentra in de stedelijke gebieden te versterken en te vernieuwen. Het Mercuriusproject werd dan ook opgevat als een economische maatregel die bijdraagt tot een versterking van de commerciële centra in de binnensteden en aldus het stedelijk herstel en de stedelijke vernieuwing bevordert.

Het Mercuriusproject werkte volgens de procedure van de "oproep tot projectvoorstellen". Er werd in twee fasen gewerkt: in de eerste fase moesten de steden en gemeenten een strategisch-commercieel plan indienen en in de tweede fase een projectdossier. De dossiers werden door onafhankelijke jury's beoordeeld.

In 1998 werden 38 projecten geselecteerd voor subsidiëring. Drie projecten worden om verscheidene redenen niet gerealiseerd: Gastrodroom in Brugge, Rupelmarkt in Boom en NV Cosmat in Diksmuide.

GESELECTEERDE PROJECTEN IN HET KADER VAN MERCURIUS

GEMEENTE	PROJECT	KOSTPRIJS	SUBSIDIE
		(IN MILJOEN FR.)	(IN MILJOEN FR.)
Bilzen	Project 8: Binnengebied Klokkestraat	160,0	32,7
Blankenberge	Project 1: Herinrichting van het Casinoplein en de Onderwijs- en Hoogstraat	50,0	10,0
Boom	Hoofdproject: Rupelmarkt (3 deelprojecten: Marktplein, Galerijplein, Rupelplein)	0,0	0,0
Brugge	Project 1: Gastrodroom (niet de woningen)	0,0	0,0
Brugge	Project 3: Wonen boven winkels	106,5	16,0
Diest	Project 7: Restauratie van het historisch en beschermd pand "t Spijker" (enkel het hotel en de verbindingsweg)	31,3	5,0
Diest	Project 8: Herwaardering van de Cellebroeders-site (enkel fase A en B)	129,9	22,5
Diksmuide	Deelproject 3: Ijzerkaai – Kasteelstraat	205,0	35,0
Diksmuide	Deelproject 2: Schoolplein - H. Hartplein, subproject 1 "Project voor rekening van N.V. Cosmat"	0,0	0,0
Eeklo	Sleutelproject 1: Realisatie van de "halter" voor integratie van het Krügerproject in het centrumwinkelgebied	546,6	66,1
Eeklo	Sleutelproject 4: Integratie van de Molenstraat in het centrumwinkelgebied	6,5	1,3
Genk	Project 7: Centrummanagement en kwaliteitsadvies	23,2	9,8
Genk	Project 8: Revitalisering en herprofilering van de Vennestraat	50,0	9,5
Genk	Project 1: Ondergrondse parking Sint-Martinuskerk en herinrichting van plein	157,3	36,8
Gent	Structuurbevorderend project 6: Groot Vleeshuis, Groentenmarkt	52,7	8,2
Gent	Korte termijn project 2: Rolluikenbeleid	40,0	10,0
Gent	Structuurbevorderend project 7: Bootverbinding Zuid-Gravensteen	18,5	4,6
Gent	Korte termijn project 5: Handvrij winkelen	18,0	4,4
Gent	Structuurbevorderend project 4: Gent Lichtstad	269,4	54,9
Gent	Structuurbevorderend project 8: Jachthaven Nieuwbrugkaai-Voorhoutkaai	86,1	13,8
Gent	Structuurbevorderend project 2: Heraanleg Korenmarkt, Korte Munt, Hooiaard en Groentenmarkt	106,2	15,4
Halle	Project 2.3: Voetgangers- en fietsersverbindingen over het kanaal (enkel de voetgangersbrug tussen station en Dijkstraat)	26,2	5,2
Hasselt	Project 1: Centrummanagementteam	4,3	2,0
Kortrijk	Project 1: Stadsmanagement	199,0	32,0
Lier	Project 3.1: Wonen boven winkels (gelinkt met project 3.2: Koepelplatform)	9,1	1,8
Lier	Project 1.2: Heraanleg omgeving Zimmerplein	76,7	12,5
Lier	Project 2.2: Parkeerhaven met woon- en winkelfunctie	226,0	53,4
Lier	Project 1.1: Heraanleg van de Grote Markt	55,7	11,1
Maaseik	Project 4: Oprichting van een Ontwikkelingsmaatschappij Binnenstad (OBM)	16,8	8,4
Mechelen	Project 1: Lamot-site (niet de woningen)	873,0	101,3
Oudenaarde	Project 1: De Meerspoort (deelproject 1.2: inbreidingsproject Droesbeke)	220,2	42,4
Oudenaarde	Project 2: Versterken ruimtelijke samenhang van het bestaande winkelapparaat, deelproject 2.2 "heraanleg Krekelput"	17,1	3,4
Ronse	Project 4: Oprichting fonds voor herontwikkeling en ingebruikname van leegstaande handelspanden	32,7	6,4
Sint-Truiden	Project 1: Kinderanimatie	11,6	2,9
Tongeren	Project 2: Oud Hospitaal (bij investeringen van individueel belang enkel bouw commerciële ruimten)	581,2	95,4
Veurne	Project 3: Uitbouw en valorisatie Jachthaven	29,1	1,2
Vilvoorde	Project 1.2: Pandenbeleid – Woonbeleid	3,0	0,6
Wetteren	Deelproject 2: renovatie stationsomgeving (Posthotel)	68,8	13,3
Totaal		4.507,7	749,4

19.18 Geselecteerde projecten in het kader van Mercurius
Bron: administratie Economie.

Centrummanagement is een functie die zorgt voor een gepland en gecoördineerd programma van beleidsmaatregelen en acties. Deze maatregelen en acties hebben tot doel een succesvol binnenstedelijk winkelgebied tot stand te brengen, te beheren en verder uit te bouwen in nauwe samenwerking tussen lokale overheid, handelaars, projectontwikkelaars en andere bij de binnenstad betrokken actoren op het gebied van planning, promotie, financiering, e.a.

Tussen de verschillende belangengroepen contacten leggen en behouden is hierbij van essentieel belang. Het centrummanagement moet een interface vormen tussen de overheid, de privé-sector en de gebruikers van het commercieel centrum. Het moet tegelijkertijd dienst doen als katalyserende, coördinerende en aansporende kracht.

BUDGET VOOR CENTRUMMANAGEMENT		
GEMEENTE	TOEGEKENE STEUN (IN FR.)	BUDGET VOOR 3 JAAR (IN FR.)
Antwerpen	8.450.000	68.450.000
Bilzen	2.470.000	6.840.000
Blankenberge	2.470.000	6.840.000
Boom	2.166.667	6.000.000
Bree	2.470.000	6.840.000
Diest	2.470.000	11.100.000
Diksmuide	2.470.000	7.440.000
Geel	2.470.000	6.840.000
Gent	8.450.000	23.406.977
Halle	2.470.000	7.440.000
Herentals	2.470.000	6.840.000
Ieper	2.470.000	6.900.000
Leuven	6.175.000	18.000.000
Lommel	2.470.000	6.840.000
Mechelen	6.175.000	17.100.000
Mol 2.	470.000	6.840.000
Neerpelt & Overpelt	2.730.000	7.100.000
Poperinge	2.470.000	6.840.000
Roeselare	6.175.000	18.500.000
Sint-Niklaas	6.175.000	17.600.000
Tienen	2.470.000	11.700.000
Tongeren	2.470.000	6.840.000
Turnhout	6.175.000	17.100.000
Wetteren	2.432.083	6.735.000
Totaal	89.683.750	306.131.977

19.19 Budget voor Centrummanagement
Bron: administratie Economie.

Het budget voor Centrummanagement bedroeg 200 miljoen frank. 24 van 29 ingediende dossiers werden goedgekeurd. In totaal werd er voor ruim 89 miljoen frank steun voor personeels- en werkingskosten aan de steden en gemeenten toegekend. Bovendien werd een deel van de middelen bestemd voor vorming van en ervaringsuitwisseling tussen centrummanagers.

4 Peterschapsprojecten

Om de bedrijfsvoering van kleine ondernemingen te professionaliseren wordt via peterschapsprojecten de uitwisseling van ervaringen met grotere ondernemingen of meer ervaren zelfstandige ondernemers gestimuleerd.

De Vlaamse overheid subsidieert dergelijke peterschapsprojecten. De organisatie zelf berust bij organisaties die een band hebben met de ondernemers in een bepaald gebied.

Sinds 1997 werden 35 peterschapsprojecten gesubsidieerd. Elk van deze projecten liep over één of meerdere jaren. Zo waren in de loop van 2000 16 gesubsidieerde peterschapsprojecten actief. Daarnaast werd er in 2000 gestart met de voorbereiding van een 4-tal bijkomende projecten. Voor een aantal van deze projecten zal vermoedelijk op latere datum een subsidie worden aangevraagd.

Onderstaande tabel geeft een overzicht, sinds 1997, van het aantal projecten die gedurende een (deel van) een van het betreffende jaar liepen. Aan elk gesubsidieerd peterschapsproject nemen minstens 80 kleine ondernemingen deel.

5 VIZO Bedrijfsadvies

Naast bedrijfsadvies verstrekt het Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen (VIZO) ook opleidingen aan (kandidaat) zelfstandigen en KMO's. Dit wordt echter besproken in het hoofdstuk 'Onderwijs en vorming'.

PETERSCHAPSPROJECTEN	
AANTAL GESUBSIDIEERDE PROJECTEN ACTIEF IN LOOP VAN JAAR	
1997	15
1998	22
1999	20
2000	16

19.20 Peterschapsprojecten
Bron: administratie Economie.

MANAGEMENTADVIES VIZO

	*1996	*1997	1998	1999
Aantal adviezen	348	450	414	386
Aantal halve dagen	2.191	1.951	2.820	2.937
Aantal halve dagen per advies	6,3	4,3	6,8	7,6
Aantal adviezen met kredieturen	222	246	271	278
Aantal halve dagen	799	917	1.274	1.579

19.21 Evolutie van managementadvies verstrekt door het VIZO. Aantal adviezen en aantal dagen, van 1996 tot 1999. Bron: VIZO. * Exclusief projecten.

ADVIESVERLENING

Startende of gevestigde zelfstandigen en KMO's kunnen een beroep doen op de dienstverlening van VIZO Bedrijfsadvies voor het inwinnen van advies en begeleiding. Dit advies kan bestaan uit eerste-lijnsadvies of managementadvies.

Eerstelijnsadvies omvat gratis advies in het kader van het zelfstandig ondernemen. Hierbij analyseren de bedrijfsadviseurs het probleem, beantwoorden vragen en reiken oplossingen aan of verwijzen door naar gespecialiseerde organisaties of personen. In 1999 hebben hiervoor 5.800 zelfstandigen een beroep gedaan op VIZO Bedrijfsadvies.

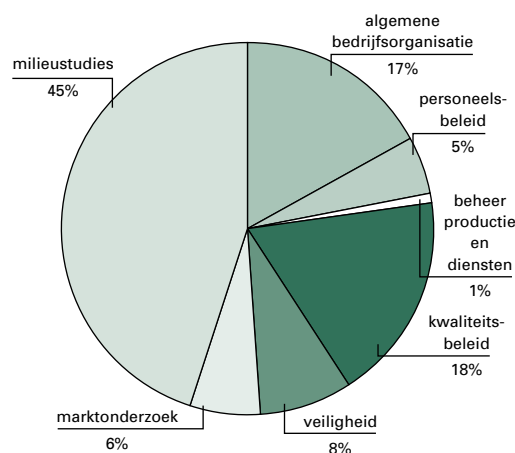
Managementadvies is op maat van de ondernemers. In 1999 werden door VIZO Bedrijfsadvies 386 contractuele adviezen verstrekt wat overeenstemt met 2.937 halve dagen adviesverstrekking. Hiervoor werden er 278 adviezen aan starters (tot 5 jaar na de start) en 108 aan gevestigde zelfstandigen en KMO's gegeven.

ERKENNING EXTERNE ADVISEURS

Het Vlaamse Gewest geeft steun aan kleine ondernemingen en kandidaat-starters die zich over een bepaald aspect van hun bedrijfsvoering laten adviseren. Zo wordt 50 % (of 75% in geval van starters) van de advieskosten rechtstreeks door de Vlaamse overheid betaald. In 1999 werden 100 aanvragen behandeld en kregen er 92 een positieve beoordeling. De totale aanvaarde advieskost bedroeg 20,6 miljoen frank of gemiddeld 224.901 frank per adviespremie. Ondernemers kunnen aanspraak maken op de adviespremie als de adviseur erkend is door het VIZO. In 1999 werden 65 externe adviseurs erkend.

Deze externe adviseurs kunnen de opleiding 'Master in KMO-management' volgen. Deze voltijdse opleiding leidt gedurende acht maanden afgestudeerden van universiteiten en hogescholen op tot KMO-bedrijfsadviseurs. In 1999 startte reeds de 34ste cyclus. In mei 2000 beëindigden 13 studenten deze opleiding met succes.

VIZO-ADVISEURS NAAR DOMEIN

19.22 Domeinen waarin VIZO-adviseurs erkend zijn. Bron: VIZO.

6 Mini-ondernemingen

Het project 'mini-ondernemingen' mikt op de laatstejaars van het middelbaar onderwijs. Men probeert jongeren voor het ondernemerschap warm te maken door hen de kans te geven om zelf gedurende één schooljaar een mini-onderneming te beheren. Sinds het schooljaar 1996-1997 betaalt de Vlaamse overheid de loonkosten van het kader dat de Vlaamse mini-ondernemingen begeleidt en coördineert. Het succes en de toename van het aantal mini-ondernemingen in het Vlaamse Gewest gaan eveneens gepaard met een stijging van de financiële bijdrage van de Vlaamse overheid: voor het schooljaar 1999-2000 werd 18,6 miljoen frank overgemaakt, ten opzichte van 16,8 miljoen frank in 1998-1999. De voorbije 10 jaar is het aantal mini-ondernemingen in België meer dan verdubbeld. De groei is het meest uitgesproken in het Vlaamse Gewest, die nu drie keer zoveel mini-ondernemingen telt dan in het schooljaar 1989-1990.

Met 26% van het aantal mini-ondernemingen in Vlaanderen is de provincie Antwerpen koploper, gevolgd door West-Vlaanderen (23%), Vlaams-Brabant (21%) en Oost-Vlaanderen (19%). Limburg sluit de rij af met 11%. De verdeling naar onderwijstype toont aan dat het initiatief mini-ondernemingen in Vlaanderen vooral goed scoort in het algemeen en technisch secundair onderwijs. Tijdens het schooljaar 1999-2000 waren elk van beide onderwijstypes goed voor meer dan één derde van de mini-ondernemingen. De overige 30% is verdeeld over het beroeps secundair onderwijs, het buitengewoon secundair onderwijs en deeltijds onderwijs.

7 Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Om welvaartsverschillen binnen de Europese Unie te verminderen, wordt de economische bedrijvigheid in de minst welvarende regio's gestimuleerd. Probleemgebieden krijgen bijstand via het Europees Fonds voor Regionale ontwikkeling (EFRO). Het Vlaamse Gewest krijgt Europese steun rond de doelstellingen 2 en 5b. Doelstelling 2 wil de omschakeling bevorderen van regio's die zwaar getroffen zijn door de achteruitgang van de industrie. Doelstelling 5 b mikt op de ontwikkeling en structurele aanpassing van het platteland. De EFRO-steun bedraagt maximum 50% van de projectkosten. De rest van de steun wordt gedragen door Vlaamse overheden (gewest, provincies, gemeenten, intercommunales) en door privé-promotoren.

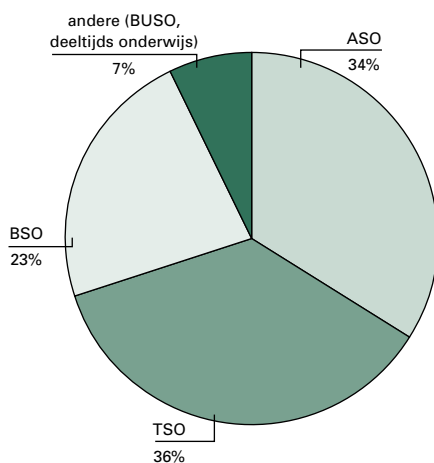
Het jaar 1999 was het laatste jaar van de programmeringsperiode 1994-1999. De uitvoeringsperiode van de projecten loopt tot eind 2001. In 1999 bedroeg de EFRO-steun aan het Vlaamse Gewest nagenoeg 1,4 miljard frank. Daartegenover stond een Vlaamse cofinanciering van 3 miljard frank. Het Vlaamse Gewest ontvangt ook EFRO-steun via de Communautaire Initiatieven. Het programma RECHAR (1994-1999) moedigt de reconversie aan van het Limburgse mijngebied. RETEX (1994-1999) verleent steun aan de textielzones in de Westhoek. KONVER (1994-1999) stimuleert de economische diversificatie in de arrondissementen Brugge, Leuven, Hasselt, Tongeren en Turnhout. Deze gebieden hebben te kampen met de inkrimping van de defensiebudgetten en de sluiting van militaire bases. Het MKB-programma (1994-1999)

MINI-ONDERNEMINGEN

	AANTAL MINI-ONDERNEMINGEN						AANTAL JONGEREN NAAR TAALGROEP					
	VLAAMS GEWEST		WAALS GEWEST		BHG		TOTAAL		NEDERLANDS		FRANS	
	ABSO-LUUT	% AAN-DEEL	ABSO-LUUT	% AAN-DEEL	ABSO-LUUT	% AAN-DEEL	ABSO-LUUT	% AAN-DEEL	ABSO-LUUT	% AAN-DEEL	ABSO-LUUT	% AAN-DEEL
1994-1995	144	55,2	88	33,7	29	11,1	261	1.965	59,0	1.365	41,0	
1996-1997	183	61,6	91	30,6	23	7,7	297	2.404	65,1	1.288	38,9	
1997-1998	241	67,5	82	23,0	34	9,5	357	3.079	70,6	1.283	29,4	
1998-1999	271	61,0	127	28,6	46	10,4	444	3.279	62,1	1.997	38,9	
1999-2000	301	61,8	37	7,6	149	30,6	487	3.776	63,2	2.200	36,8	

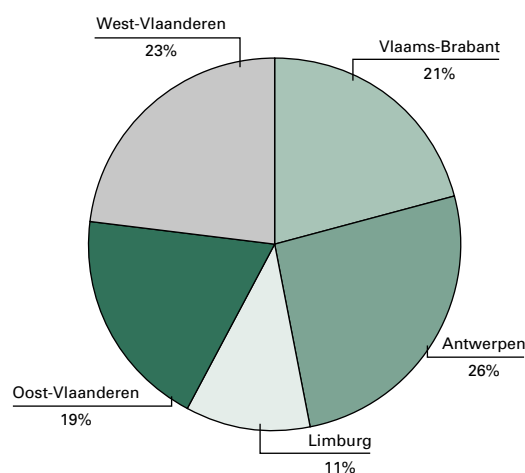
19.23 Evolutie van het aantal mini-ondernemingen per gewest en per taalgroep, absoluut aantal en procentueel aandeel, van 1994-1995 tot 1999-2000. Bron: VZW Vlaamse Jonge Ondernemingen.

MINI-ONDERNEMINGEN NAAR ONDERWIJSTYPE

19.24 Verdeling van het aantal Vlaamse mini-ondernemingen naar onderwijstype voor het schooljaar 1999-2000.

MINI-ONDERNEMINGEN NAAR PROVINCIE

19.25 Verdeling van het aantal Vlaamse mini-ondernemingen naar provincie, voor het schooljaar 1999-2000.

helpt KMO's zich aan te passen aan de interne markt en de wereldmarkt. In het kader van URBAN (1994-1999) wordt de sanering van een probleembuurt in Antwerpen ondersteund. LEADER steunt in de doelstelling 5b-gebieden innovatieve projecten voor plattelandontwikkeling die door plaatselijke groepen worden opgezet.

8 Streekplatformen

Een streekplatform is opgevat als een forum voor subregionaal overleg tussen de 'levende krachten' van de streek. Ze hebben als doel actievoorstellen uit te werken die van wezenlijk belang zijn voor de gewenste economische ontwikkeling van de streek op lange termijn. Aan de uitvoering van deze hefboomacties kan de Vlaamse regering haar medewerking verlenen. Daartoe kunnen de Vlaamse regering en het streekplatform een streekcharter afsluiten.

Eens de hefboomacties concreet zijn uitgewerkt, berust de eigenlijke uitvoering ervan niet bij het streekplatform zelf, maar bij de door het streekplatform hiervoor gemobiliseerde partners. Eind 2000 waren 17 streekplatformen in Vlaanderen erkend. Het Strategisch Plan Waasland heeft zichzelf inmiddels als streekplatform opgeheven en heeft de intercommunale Land van Waas belast met de bewaking van de uitvoering van het charter.

Op dit ogenblik zijn door de Vlaamse regering 10 streekcharters goedgekeurd, met in totaal 81 strategische hefbomen. Naargelang het streekcharter kunnen deze hefbomen al of niet worden opgesplitst in gedetailleerde projecten of deelprojecten.

Momenteel zijn er 487 projecten of deelprojecten

geregistreerd.

Binnen het beleidsdomein Economie werden tot dusver 15 projecten financieel ondersteund via specifiek voor de cofinanciering van streekcharterprojecten voorziene middelen. Daarnaast werden verscheidene andere streekcharterprojecten ondersteund door bijzondere inspanningen (financieel, maar ook op vlak van ter beschikking stellen van expertise, het organiseren van overleg etc.) vanwege de betrokken administraties of VOI's.

9 Vlamivorm

Via Vlamivorm subsidieerde de Vlaamse regering de opleiding van werknemers. Vlamivorm is een arbeidsgebonden terugbetaling van de onroerende voorheffing die in vorming moet geïnvesteerd worden. Ondernemingen die behoren tot één van de geselecteerde sectoren en die in 1998 minstens evenveel tewerkstelling realiseerden als in 1997, komen in aanmerking om hun onroerende voorheffing van het aanslagjaar 1999 geheel of gedeeltelijk terug te trekken als ze het geld binnen het jaar investeren in bijkomende vorming voor de werknemers in de onderneming.

Er werden in het kader van de maatregel 5.299 aanvragen ingediend. Op 30 november 2000 waren er 4.907 dossiers volledig afgehandeld, waarvan 3.965 positief beslist werden en waarvoor 2,047 miljard frank werd vastgelegd. Het totale kostenplaatje voor deze maatregel is voorzien op 2,3 miljard frank. Van de 3965 definitief positief besliste dossiers waren er 622 ingediend door grote ondernemingen, 2.888 door kleine ondernemingen en 455 door

EFRO-STEUN				
		EFRO-STEUN	VLAAMSE COFINANCIERING	TOTALE KOSTEN
Doelstelling 2	Limburg	698,2	1.294,7	1.992,9
	Turnhout	353,5	554,2	907,7
Doelstelling 5b	Westhoek-Middenkust	112,3	345,3	457,6
	Meetjesland	37,6	108,4	146,0
Communautaire initiatieven	Rechar	101,1	405,3	506,4
	Retex	19,4	36,8	56,2
	Konver	19,8	30,6	50,4
	MKB	21,3	49,4	70,7
	Urban	21,1	70,2	91,3
	Leader Westhoek	13,1	93,1	106,2
	Leader Meetjesland	7,2	55,2	62,4
Totaal		1.404,6	3.043,2	4.447,8

19.26 EFRO-steun aan Vlaanderen in 1999 (in miljoen frank). Bron: EWBL.

VLAMIVORM

ONDERNEMINGS-CATEGORIE	STEUNTREKKENDE DOSSIERS		STEUNBEDRAG		WERKENDE DIE VORMING GENOTEN		
	AANTAL	%	BEDRAG (IN MILJOEN FR.)	%	GEMIDDELDE STEUN	AANTAL	%
Klein	2.888	72,8	416,0	20,3	144.054	3.306	10,2
Middelgroot	455	11,5	321,9	15,7	707.371	4.897	15,2
Groot	622	15,7	1.309,4	64,0	2.105.188	24.090	74,6

19.27 Vlamivorm. Aantal goedgekeurde dossiers, de steun en het aantal werkenden dat vorming genoot. Verdeling naar ondernemingscategorie (toestand op 30/11/2000).

Bron: afdeling Economisch Ondersteuningsbeleid.

middelgrote ondernemingen. Ofschoon slechts 15 % van de aanvragende ondernemingen geklasseerd werd als grote onderneming gaan zij aan de haal met 63 % van het totale uitgekeerde bedrag. De kleine ondernemingen die met 72,8 % ruimschoots vertegenwoordigd zijn krijgen amper 20 % van het budget. De middelgrote ondernemingen vormen de kleinste categorie zowel wat betreft aantal als aandeel van het totale budget.

Meer dan 32.000 werknemers werden ingevolge Vlamivorm in een of ander opleidingsprogramma ingeschakeld. Opmerkelijk is dat het leeuwendeel van de werknemers die op deze manier gesubsidieerde opleiding genoten actief zijn in grote ondernemingen (74,6%).

De be- en verwerkende nijverheid (Nace-Bel code 10 tot en met 37, en klasse 90 en 93.01) is verreweg de grootste steuntrekker met een bedrag van 1.720.739.294 frank. 2.280 dossiers oftewel 57,5 % van alle steuntrekkende ondernemingen komen uit deze sector. De sector van het transport (Nace-Bel code 6) kreeg tot nu toe 140.573.566 frank steun en de bouwsector 118.429.136 frank steun. Ofschoon de bouwsector goed vertegenwoordigd is wat betreft het aantal steuntrekkende ondernemingen ligt het gemiddelde steunbedrag maar relatief laag. De informaticasector, de industriële schoonmaak en de sector van de arbeidsbemiddeling vormen de hekkensluiter met een steunbedrag van 67.567.296 frank.

10 Industrierterreinen

De Vlaamse Gemeenschap subsidieert het uitbouwen van industrierterreinen en bedrijfsgebouwen op het Vlaamse grondgebied. De gebouwen zijn bedoeld voor startende ondernemers en voor doorgroeiende. De subsidie voor terreinen wordt toegekend aan intercommunale verenigingen, de GOM's, de gemeenten en andere door de Vlaamse regering daartoe erkende openbare rechtspersonen die eigenaar

VLAMIVORM

SECTOR (NACE-BEL)	AANTAL GOED- GEKEURDE DOSSIERS	VERLEENDE STEUN (IN MILJOEN FR.)
1	697	448,0
2	1.187	805,9
3	356	451,6
4	1.064	118,4
6	420	140,6
7	201	67,6
9	40	15,3
Totaal	3.965	2.047,3

19.28 Vlamivorm. Aantal goedgekeurde dossiers en verleende steun. Verdeling naar sector (NACE-Bel). Toestand op 30/11/2000.

Bron: afdeling Economisch Ondersteuningsbeleid

zijn van of participeren in de terreinen of gebouwen. Deze voor gebouwen wordt enkel toegekend aan GOM's en intercommunale verenigingen.

In 1999 werden 15 aanvragen voor nieuwe industrierterreinen gesubsidieerd. Hierdoor konden 602 ha nieuwe industrierterreinen worden aangelegd. Verder waren er 21 aanvragen voor reeds bestaande terreinen.

In totaal werd een bedrag van 681.737.945 frank, waarvan 44.820.579 frank voor nutsleidingen, vastgelegd voor de ontwikkeling van bedrijventerreinen. Het grootste deel hiervan was bestemd voor de cofinanciering van terreinen die ook gesteund werd vanuit het in 1999 aflopend EFRO-programma 1994-1999, namelijk 427.936.483 frank voor cofinanciering in Limburg en 141.690.439 frank voor cofinanciering in West-Vlaanderen. 17.039.702 frank betrof de cofinanciering van 1 project in het KONVER-programma.

Voor het subsidiëren van bedrijfsgebouwen werd in 1999 34.933.803 frank vastgelegd waarvan 15.000.000 frank voor de cofinanciering van gebouwen genietend van voormeld EFRO-programma, ditmaal in Oost-Vlaanderen.

BUDGET VOOR DE AANLEG VAN INDUSTRIETERREINEN

	EIGENAAR TERREIN				TOTAAL
	GOM	INTER-COMMUNALE	VOI	GEMEENTE	
Antwerpen	47,7				47,7
Limburg		162,0	15,6	255,6	433,1
Oost-Vlaanderen					0,0
Vlaams-Brabant					0,0
West-Vlaanderen		200,9			200,9
Totaal	47,7	362,9	15,6	255,6	681,7

19.29 Verdeling van het beschikbare budget van 1999 voor de aanleg van industrieterreinen (in miljoen frank). Bron: EWBL.

In 1999 konden voor het eerst ook gemeenten aanvragen indienen. Zij deden dit voor een bedrag van 255.590.819 frank. Deze gemeentelijke dossiers kwamen allemaal uit de provincie Limburg, waar geen intercommunale werkzaam is en nog hele terreinen kunnen ontgonnen worden. In de provincie Oost-Vlaanderen worden op dit ogenblik geen nieuwe terreinen gerealiseerd. Daar laat zich een nijpend tekort aan beschikbare gronden voelen. Hetzelfde geldt in mindere mate voor de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant. In 1999 werden ook een aantal grote industrieterreinen gesubsidieerd, o.m. Balendijk, het voormalig vliegveld van Brustem, Genk-Zuid en het voormalig mijnterrein te Zolder. Zij waren op zich goed voor 356.058.958 frank van het budget.

19.4 Aantal vestigingen, geboorten en sterften

Aantal vestigingen

Het Vlaamse Gewest was in 1999 volgens de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) welgeteld 185.932 vestigingen rijk. Er is globaal weinig evolutie in het aantal vestigingen. Zo waren er bijna 400 of slechts 0,2% meer dan het jaar voordien. Zowat 96% zijn KMO's met minder dan 50 werknemers. In totaal zorgen deze KMO's voor 42% van de bezoldigde tewerkstelling. Dit is niet anders in het Waalse Gewest. Het wekt weinig verwondering dat KMO's in het Brussels Gewest maar voor 29% van de jobs instaan. Dit valt te verklaren door de aanwezigheid van tal van hoofdzetels in de hoofdstad.

Een studie uitgevoerd in het kader van VIONA door J. Konings e.a. omtrent de werkgelegenheids-

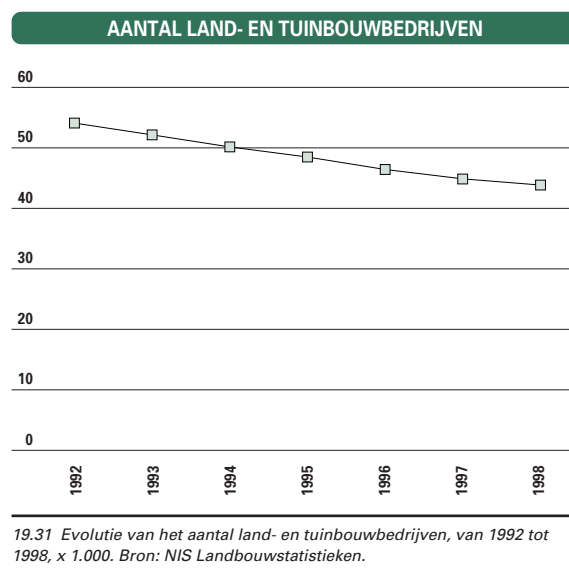
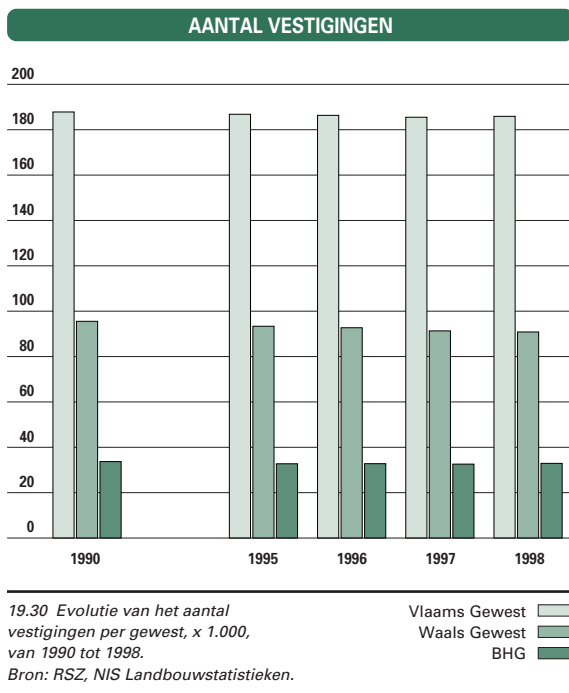
dynamiek van Vlaamse bedrijven wees uit dat over de periode 1986-1998 de kleine ondernemingen van minder dan 50 werknemers voor een grotere netto tewerkstellingsgroei zorgen dan grote bedrijven. Daarenboven bleek dat starters een belangrijk aandeel in de jobcreatie hebben.

1 Primaire sector

Het aantal land- en tuinbouwbedrijven neemt gestaag af (nu circa 43.500). Op zes jaar tijd zijn er bijna 6.000 minder. Kandidaat-starters zien de toekomst steeds minder rooskleurig tegemoet. Dit wordt treffend aangetoond doordat 61% van de bedrijfsleiders van 50 jaar of ouder aangeven dat er geen vermoedelijke opvolger is van 14 jaar of ouder.

2 Secundaire sector

Tussen 1985 en 1990 groeide het aantal vestigingen in de secundaire sector in het Vlaamse Gewest met meer dan 10%. Sedertdien is de trend lichtjes neerwaarts. Voor het Waalse Gewest geldt hetzelfde. In

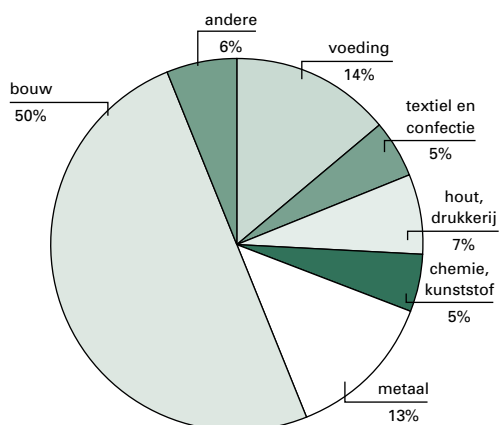

VESTIGINGEN NAAR OMVANG

AANTAL WERKNEMERS	VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BHG	BELGIË	VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BHG
< 5	96.482	47.523	22.095	166.100	58,1%	28,6%	13,3%
5 tot 9	22.391	10.170	4.560	37.121	60,3%	27,4%	12,3%
10 tot 19	13.026	5.698	2.763	21.487	60,6%	26,5%	12,9%
20 tot 49	9.357	4.147	1.993	15.497	60,4%	26,8%	12,9%
50 tot 99	3.109	1.362	706	5.177	60,1%	26,3%	13,6%
100 tot 199	1.613	771	434	2.818	57,2%	27,4%	15,4%
200 tot 499	917	396	289	1.602	57,2%	24,7%	18,0%
500 tot 999	214	128	94	436	49,1%	29,4%	21,6%
1.000 en meer	118	51	61	230	51,3%	22,2%	26,5%
Totaal	147.227	70.246	32.995	250.468	58,8%	28,0%	13,2%

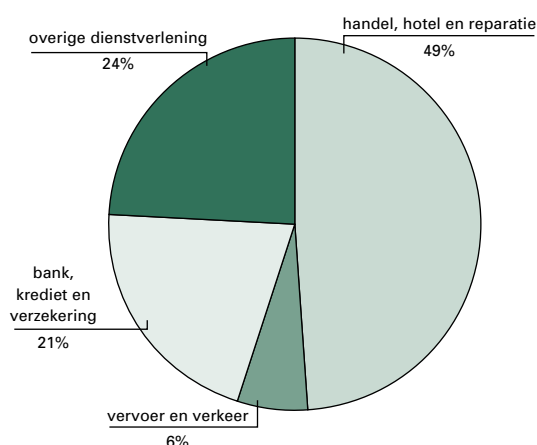
19.32 Totaal aantal vestigingen volgens aantal werknemers op 30 juni 1998, absolute aantallen en procentuele verdeling. Bron: RSZ.

VESTIGINGEN SECUNDAIRE SECTOR

19.33 Procentuele verdeling van het aantal vestigingen in de secundaire sector (30 juni 1998). Bron: RSZ.

VESTIGINGEN TERTIAIRE SECTOR

19.34 Procentuele verdeling van het aantal vestigingen in de tertiaire sector (30 juni 1998). Bron: RSZ.

Brussel is de achteruitgang sedert 1990 forser. Bijna twee derden van de secundaire vestigingen situeert zich in het Vlaamse Gewest.

De helft van de vestigingen in deze sector is actief in de bouw. Andere belangrijke subsectoren zijn de voeding en de metaal- en metaalverwerkende industrieën.

3 Tertiaire sector

Het aantal tertiaire vestigingen groeide van 1985 tot 1990 met bijna een kwart. Sedertdien kwam er nog eens 13% bij. Dit illustreert de verdergaande tertiairisering van onze economie. Zowel in het Waals Gewest als in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was de groei in beide periodes zwakker. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er zelfs bijna geen aangroei meer sedert 1990.

De handel, reparatie en het hotelwezen vormen de belangrijkste tertiaire subsectoren. Opmerkelijk is de sterke groei van de subsectoren onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven samen (+22% over de periode 1990 – 1998). Dit heeft te maken met het succes van de zakelijke dienstverlening en de uitzendkantoren.

Falingen

Het Vlaamse Gewest kende in 1999 zowat 3.600 gefailleerde firma's en éénmanszaken. Dit zijn er 3,5% minder dan het jaar voordien. Daarbij verloren bijna 8.000 werknemers hun job. Dit is iets meer (+0,4%) dan in 1998.

Het aantal falingen was in 1998 voor het eerst sinds

vijf jaar gedaald. 1999 zet die daling verder, zij het minder spectaculair. In de andere gewesten stijgt het aantal faillissementen. Het gevolg hiervan is dat het aandeel van het Vlaamse Gewest in het Belgische totaal terugloopt tot 50,7%. De daling van het aantal falingen deed zich voor bij alle rechtsvormen, met uitzondering van de BVBA's waar er lichtjes meer waren.

Ontbindingen

Er vielen ongeveer 3.300 stopzettingen van firma's te noteren in het Vlaamse Gewest. Dat betekent 2% meer dan het jaar tevoren. Het aantal stopzettingen in het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest groeide procentueel nog sterker. Daardoor slinkt ook hier het aandeel van het Vlaamse Gewest in België tot 55,3% in 1999.

Oprichtingen

De indicator die hier gebruikt wordt handelt eigenlijk over het aantal oprichtingsakten van firma's en éénmanszaken. Naast loutere nieuw opgerichte bedrijven, gaat het dus ook om nieuwe rechtsvormen die ontstaan door bijvoorbeeld een splitsing van een bestaande onderneming in nieuwe entiteiten. Dit verklaart het relatief hoge peil van het aantal oprichtingen.

In 1999 waren er circa 28.400 oprichtingen. Dit zijn er fors minder dan het jaar voordien (-14,5%). In de andere gewesten merken we een analoge terugloop. Dit is vrijwel hoofdzakelijk te wijten aan de sterke daling bij de éénmanszaken. Daarvoor dienen zich twee redenen aan: de invoering van een distributie-attest waardoor een kandidaat-zelfstandi-

VESTIGINGEN PRIMAIRE SECTOR

	1985		1990		1997		1998		BELGIË = 100
	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	
Vlaams Gewest	66.548	100	57.934	87,1	44.527	66,9	43.509	65,4	66,2
Waals Gewest	33.189	100	29.178	87,9	22.829	68,8	22.128	66,7	33,7
BHG	94	100	68	72,3	41	43,6	37	39,4	0,1
Totaal	99.831	100	87.180	87,3	67.397	67,5	65.674	65,8	100

19.35 Evolutie van het aantal vestigingen in de primaire sector, naar gewest (index, 1985 = 100), van 1985 tot 1998. Bron: NIS Landbouwstatistieken op 15 mei.

VESTIGINGEN SECUNDAIRE SECTOR

	1985		1990		1997		1998		BELGIË = 100
	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	
Vlaams Gewest	30.086	100	33.543	111,5	33.316	110,7	33.215	110,4	64,1
Waals Gewest	13.549	100	15.078	111,3	14.817	109,4	14.873	109,8	28,7
BHG	4.479	100	4.718	105,3	3.745	83,6	3.728	83,2	7,2
Totaal	48.114	100	53.339	110,9	51.878	107,8	51.816	107,7	100

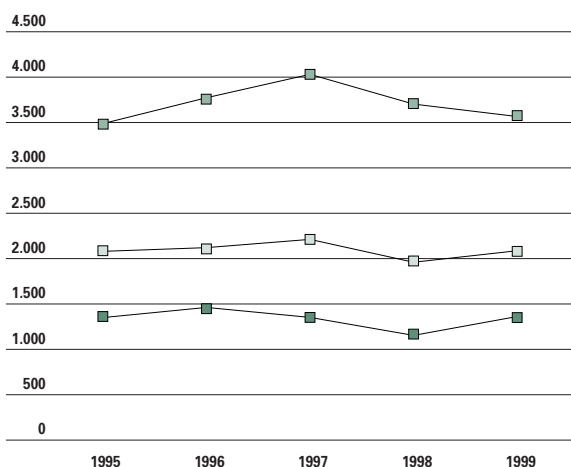
19.36 Evolutie van het aantal vestigingen in de secundaire sector, naar gewest (index, 1985 = 100), van 1985 tot 1998. Bron: RSZ, toestand 30 juni.

VESTIGINGEN TERTIAIRE SECTOR

	1985		1990		1997		1998		BELGIË = 100
	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	AANTAL VESTIGINGEN	INDEX	
Vlaams Gewest	78.080	100	96.376	123,4	107.699	137,9	109.074	139,7	56,8
Waals Gewest	42.844	100	51.320	119,8	53.706	125,4	53.855	125,7	28,0
BHG	25.322	100	28.943	114,3	28.829	113,8	29.184	115,3	15,2
Totaal	146.246	100	176.639	120,8	190.234	130,1	192.113	131,4	100

19.37 Evolutie van het aantal vestigingen in de tertiaire sector, naar gewest (index, 1985 = 100), van 1985 tot 1998. Bron: RSZ, toestand 30 juni.

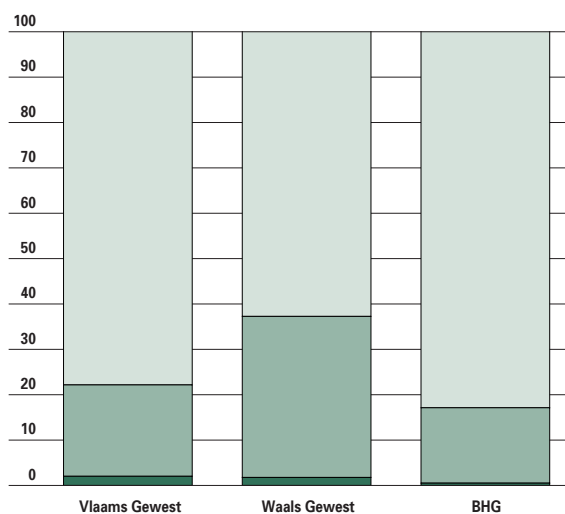
FALINGEN PER GEWEST

19.38 Evolutie van het aantal falingen per gewest, van 1995 tot 1999.
Bron: Graydon Belgium.

Vlaams Gewest —
Waals Gewest —
BHG —

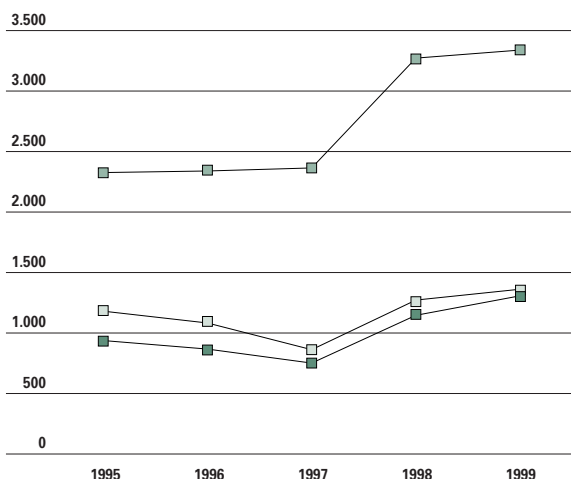
FALINGEN PER SECTOR

19.39 Procentuele verdeling van falingen naar sectoren en gewesten.
Bron: Graydon Belgium.

tertiaire sector —
secundaire sector —
primaire sector —

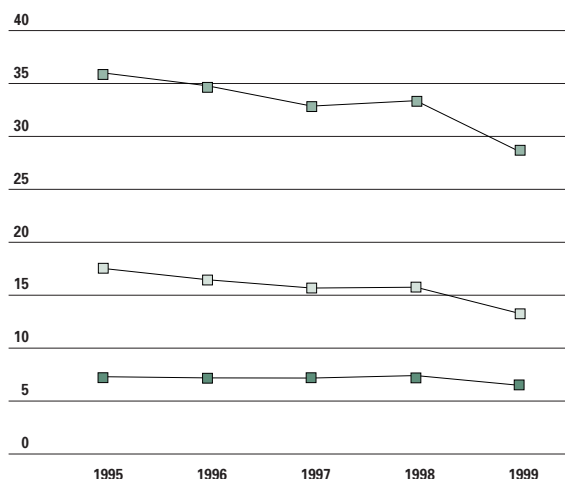
ONTBINDINGEN PER GEWEST

19.40 Evolutie van het aantal ontbindingen per gewest, van 1995 tot 1999.
Bron: Graydon Belgium.

Vlaams Gewest —
Waals Gewest —
BHG —

OPRICHTINGEN PER GEWEST

19.41 Evolutie van het aantal oprichtingen per gewest, x 1.000, van 1995 tot 1999.
Bron: Graydon Belgium.

Vlaams Gewest —
Waals Gewest —
BHG —

ge zijn kennis van bedrijfsbeheer moet bewijzen vooraleer een inschrijving in het handelsregister mogelijk is en de tendens om het persoonlijk vermogen te beschermen in rechtsvormen als een NV of BVBA. Welgeteld 58,2% van het aantal oprichtingsakten heeft betrekking op het Vlaamse Gewest. Voor het jaar 2000 zijn een aantal voorlopige gegevens bekend over het aantal oprichtingen in het Vlaams Gewest, België en een aantal andere

Europese landen. Om een zinvolle vergelijking mogelijk te maken wordt het aantal oprichtingen in verhouding gebracht tot het aantal reeds bestaande ondernemingen (raming). De aldus bekomen oprichtingsratio bedraagt 5% voor het Vlaamse Gewest evenals voor België. De meeste andere Europese landen scoren beter, in het bijzonder onze buurlanden Duitsland (24%), Frankrijk (13%) en Nederland (9%).

AANTAL BEDRIJVEN

	AANTAL BEDRIJVEN IN 2000	AANTAL OPRICHTINGEN IN 2000	OPRICHTINGSRATIO (IN %)
Vlaams Gewest	450.000	24.500	5%
België	760.000	41.700	5%
Denemarken	240.000	48.300	20%
Duitsland	3.400.000	832.000	24%
Finland	190.000	27.300	14%
Frankrijk	2.150.000	279.400	13%
Nederland	650.000	60.000	9%
Oostenrijk	238.000	23.800	10%
Spanje	2.350.000	115.800	5%
Verenigd Koninkrijk	3.350.000	182.600	5%
Zwitserland	375.000	31.500	8%

19.42 Totaal aantal bedrijven, aantal oprichtingen en oprichtingsratio in 2000 voor een aantal Europese landen.
Bron: Graydon Belgium

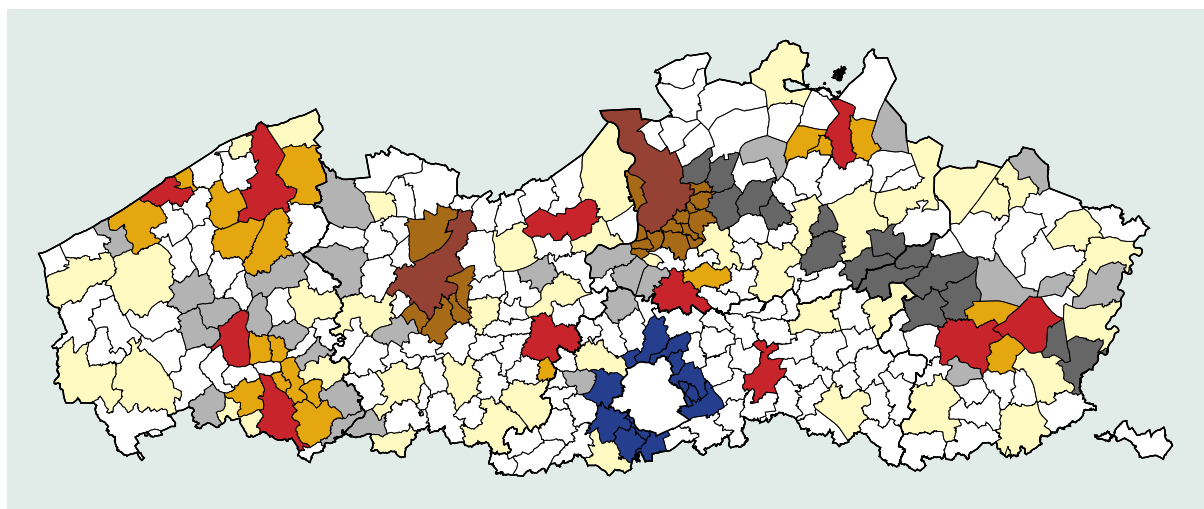
20. Ruimtelijke ordening

Ruimte is een schaars goed geworden, en daarom eist het behoud en het versterken van de open ruimte onze bijzondere aandacht. In de implementatie van de principes en de doelstelling van Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen staat de gewestelijke overheid niet alleen. Ook de provincies en de gemeenten kunnen een belangrijke bijdrage leveren. En dit gebeurt ook, getuige de vooruitgang bij de opmaak van de Provinciale structuurplannen en de opmerkelijke toename van het aantal gemeenten dat een structuurplanning opstartte in 2000. Het ruimtelijk beleid moet ook rekening houden met historisch gegroeide situaties. In het verleden zijn sommige activiteiten - de zogenaamde zonevreemde activiteiten - terechtgekomen in gebieden waar ze volgens latere regelgeving niet langer in thuishoren. In de mate van het mogelijke wordt daarvoor een oplossing gezocht.

Blikvangers

- De geleidelijke afkalving van de onbebouwde oppervlakte valt niet direct te stoppen. Voorlopig blijft bebouwd Vlaanderen, tegen de principes van Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen in, groeien, zowel in het stedelijk gebied als het buitengebied.
- In 2000 vertoont de ruimteboekhouding zowel winst als verlies wat de vooropgestelde doelstelling voor 2007 betreft: winst voor de groene ruimte, verlies voor recreatiegebied.
- De inventaris van het aantal bedrijven, dat in aanmerking kan komen voor opname in een sectoraal BPA, is in 2000 aanzienlijk aangegroeid. In 1999 bevatte de bruto-inventaris 186 bedrijven, nu 2.576 bedrijven.
- In 1999 had nauwelijks een derde van de Vlaamse gemeenten het initiatief genomen voor de opmaak van een gemeentelijk ruimtelijk structuurplan. In 2000 meer dan de helft.

INDELING VAN DE GEMEENTEN OP BASIS VAN HET RUIMTELIJK STRUCTUURPLAN VLAANDEREN

20.1 Indeling van de gemeenten op basis van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.
Bron: LIN.

Vlaams stedelijk gebied rond Brussel		kleinstedelijke gebieden	
centrumgemeente grootstedelijke gebieden		buitengebied	
centrumgemeente regionaalstedelijke gebieden		economisch knooppunt in het netwerk van het Albertkanaal	
grootstedelijke gebieden		specifiek economisch knooppunt	
regionaalstedelijke gebieden			

INDELING VAN DE GEMEENTEN

Grootstedelijke gebieden	Aartselaar, ANTWERPEN, Boechout, Borsbeek, Edegem, Hemiksem, Hove, Kontich, Lint, Mortsel, Niel, Schelle, Winegem, Wommelgem, Zwijndrecht Evergem, De Pinte, Destelbergen, GENT, Melle en Merelbeke
Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Kraainem, Linkebeek, Machelen, St.-Genesius-Rode, St.-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Opem en Zaventem(*)
Regionaalstedelijke gebieden	BRUGGE, Damme, Jabbeke, Oostkamp, Zedelgem, Diepenbeek, HASSELT, GENK, Zonhoven Deerlijk, Harelbeke, KORTRIJK, Kurne, Wevelgem, LEUVEN, MECHELEN, St.-Katelijne-Waver, Bredene, Middelkerke, OOSTENDE, SINT-NIKLAAS, AALST, Denderleeuw, Ingelmunster, Izegem, ROESELARE, Beerse, TURNHOUT, Oud-Turnhout, Vosselaar
Structuurondersteunende kleinstedelijke gebieden	Aarschot, Deinze, Dendermonde, Diest, Eeklo, Geel, Halle, Herentals, Ieper, Knokke-Heist, Lier, Lokeren, Mol, Oudenaarde, Ronse, Sint-Truiden, Tielt, Tienen, Tongeren, Waregem
Kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau	Asse, Beveren, Bilzen, Blankenberge, Boom, Bree, Diksmuide, Geraardsbergen, Heist-op-den-Berg, Hoogstraten, Leopoldsburg, Lommel, Maaseik, Maasmechelen, Menen, Neerpelt-Overpelt, Ninove, Poperinge, Temse, Torhout, Veurne, Wetteren, Zottegem
ECONOMISCHE KNOOPPUNTEN	
Stedelijke gebieden	alle gemeenten die deel uitmaken van een stedelijk gebied zijn ook geselecteerd als economisch knooppunt
Economische knooppunten in het economisch netwerk van het Albertkanaal	naast de gemeenten reeds genoemd in het stedelijk gebied Antwerpen, Bilzen, Geel, Hasselt-Genk en Herentals, worden ook de gemeenten Beringen, Grobbendonk, Ham, Heusden-Zolder, Laakdal, Lanaken, Lummen, Meerhout, Olen, Ranst, Schilde, Schoten, Tessenderlo, Westerlo, Zandhoven, Zutendaal
Specifiek economische knooppunten	Aalter, Alken, Anzegem, Ardoioie, Arendonk, Bornem, Duffel, Hamont-Achel, Hooglede, Houthalen-Helchteren, Kortemark, Londerzeel, Malle, Meulebeke, Nazareth, Puurs, Staden, Ternat, Wielsbeke, Willebroek, Wingene Avelgem, Balen, Dilsen-Stokkem, Kluisbergen, Maldegem, Nieuwpoort, Opglabbeek, Wervik

20.2 Gemeenten die geheel of gedeeltelijk tot de grootstedelijke, regionaalstedelijke en kleinstedelijke gebieden behoren en economische knooppunten.
Bron: LIN.

20.1 Bodemgebruik

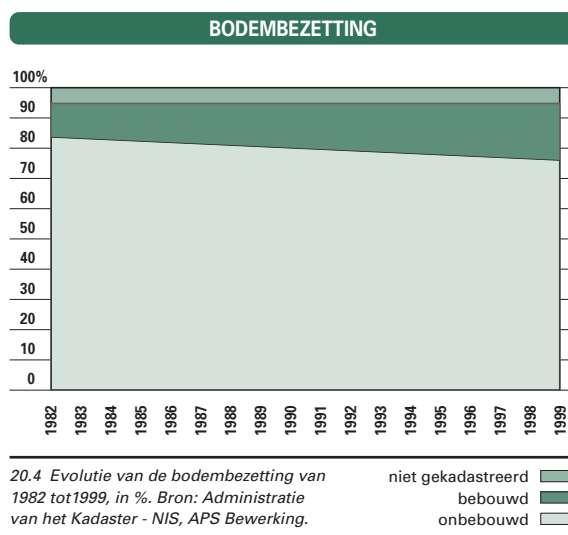
Bebouwde oppervlakte

1999 bestendigt de trend in het bodemgebruik: Vlaanderen blijft bouwen en de druk op de openbare ruimte neemt niet af. In 1998 bedroeg de bebouwde oppervlakte 2146 km², in 1999 werd daar 36 km² aan toegevoegd. Dit betekent een stijging van 1,7%. Het aantal bebouwde percelen is toegenomen met 35.000 eenheden, of 1% meer dan het jaar voordien.

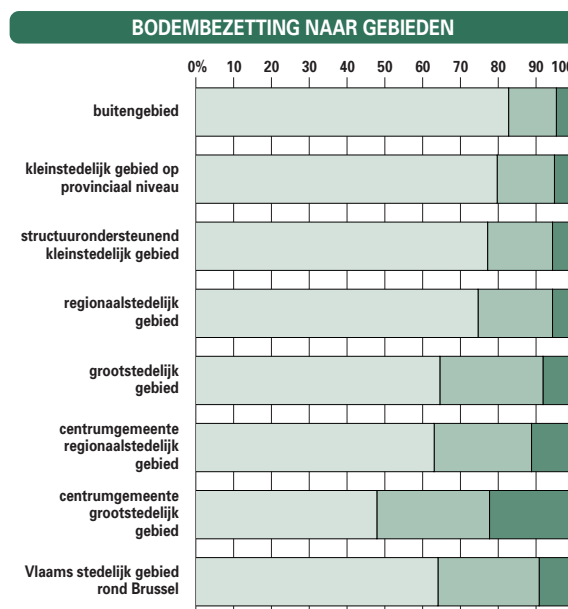
Omdat we niet beschikken over de oppervlakte die door de gebouwen wordt ingenomen, zijn de cijfers slechts een ruwe indicatie. ‘Bebouwd’ betekent hier percelen met gebouwen. Een ‘bebouwd’ perceel kan bijvoorbeeld bestaan uit een hoeve omringd door een immens weiland.

BODEMBEZETTING			
	% ONBEOUWD	% BEBOUWD	NIET GEKADASTREERD
1982	83,4	10,6	5,9
1983	82,9	11,1	6,1
1984	82,5	11,3	6,2
1985	82,1	11,6	6,3
1986	81,7	11,9	6,4
1987	81,3	12,2	6,4
1988	80,9	12,5	6,5
1989	80,6	12,9	6,6
1990	80,2	13,2	6,6
1991	79,8	13,6	6,6
1992	79,5	13,9	6,7
1993	79,0	14,3	6,7
1994	78,7	14,6	6,7
1995	78,3	15,0	6,8
1996	77,9	15,3	6,8
1997	77,6	15,6	6,8
1998	77,3	15,9	6,8
1999	77,0	16,2	6,8

20.3 Evolutie van de bodembezetting van 1982 tot 1997, in %. Bron: administratie van het Kadaster - NIS, Bewerking APS.

20.4 Evolutie van de bodembezetting van 1982 tot 1999, in %. Bron: Administratie van het Kadaster - NIS, APS Bewerking.

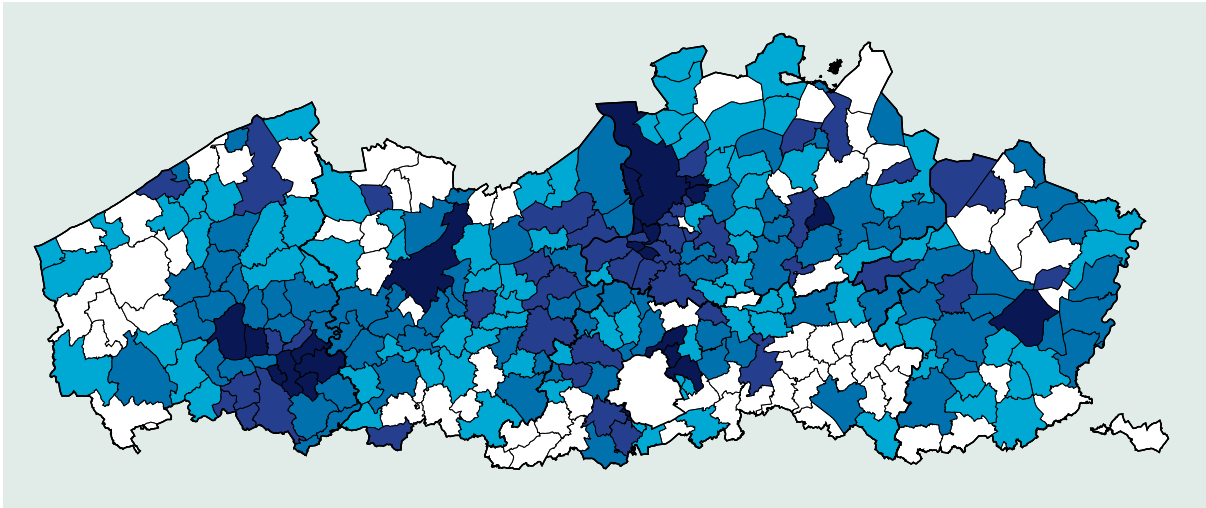
20.5 Bodembezetting in 1999 per klasse van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen in km². Bron: Administratie van het Kadaster, NIS, APS-bewerking.

De helft van de extra bebouwde oppervlakte werd ingenomen in het buitengebied. Maar relatief bekeken is de aangroei het hoogst in het grootstedelijk gebied (+2,5%) en het structuurondersteunend kleinstedelijk gebied (+2,3%). In het buitengebied bedraagt de toename 1,7%.

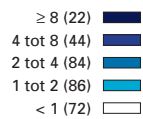
Perceelsgrootte

In 1999 telde Vlaanderen 5.044.197 percelen of 12.961 percelen meer dan in 1998. De stijging van het aantal percelen verloopt wel trager dan voorheen: over de periode van de voorbije

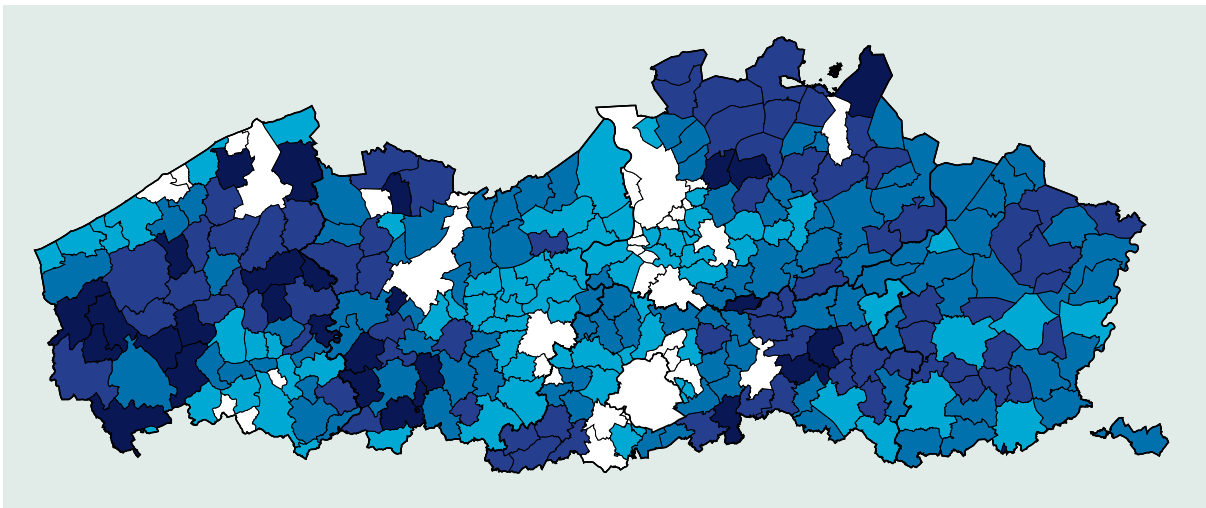
INDUSTRIEGEBOUWEN, AMBACHTSGEBOUWEN, KANTOORGEBOUWEN, OPSLAGRUIMTEN EN HANDELSGEBOUWEN

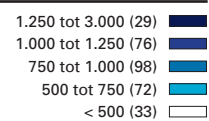
20.6 Percentage oppervlakte ingenomen door percelen met industriegebouwen, ambachtsgebouwen, kantoorgebouwen, opslagruimten en gebouwen met handelsbestemming in 1999.
Bron: Administratie van het Kadaster, NIS, APS-bewerking.

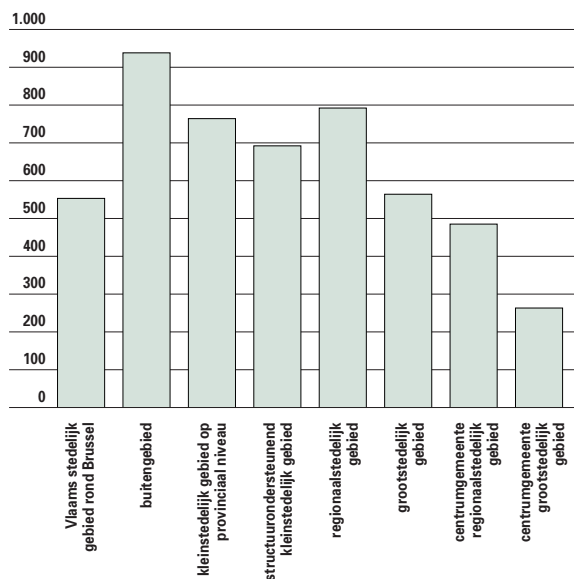
GEMIDDELDE PERCEELSGROOTTE VOOR HUIZEN EN HOEVEN IN 1999

20.7 Gemiddelde perceelsgrootte voor huizen en hoeven in 1999 in m².
Bron: Administratie van het Kadaster, NIS, APS-bewerking.

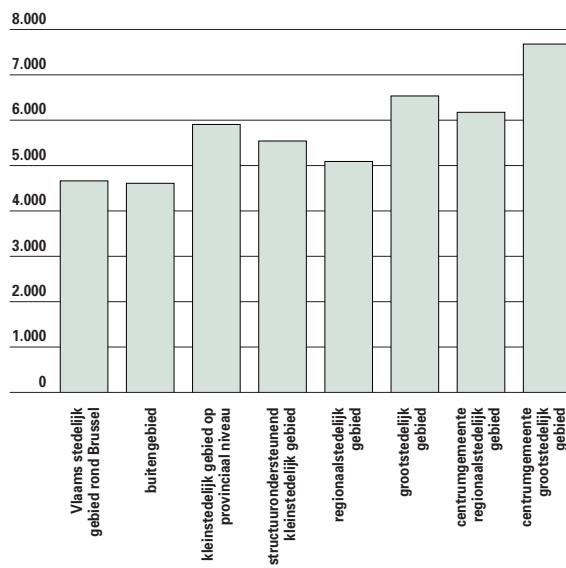

PERCEELSGROOTTE VAN HUIZEN EN HOEVEN

20.8 De gemiddelde perceelsoppervlakte van huizen en hoeven in m² per categorie van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen in 1999. Bron: Administratie van het Kadaster, NIS, APS-bewerking.

PERCEELSGROOTTE AMBACHTS- EN INDUSTRIEGEBOUWEN

20.9 De gemiddelde perceelsoppervlakte van ambachts- en industriegebouwen in m² per categorie van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen in 1999. Bron: Administratie van het Kadaster, NIS, APS-bewerking.

vier jaar werd een jaarlijkse stijging vastgesteld van gemiddeld 20.000 percelen.

Een onbebouwd perceel is gemiddeld 4.676 m² groot, of 26 m² groter dan in 1998. Een bebouwd perceel bedraagt 775m² of 5 m² meer dan in 1998. Zowel de gemiddelde oppervlakte van huizen en hoeven, als de gemiddelde oppervlakte van ambachts- en industriegebouwen zijn licht gestegen. Samen met de toename van het aantal bebouwde percelen stellen we een inkrimping van de onbebouwde oppervlakte vast.

De percelen voor huizen en hoeven zijn het kleinst in de centrumgemeente van grootstedelijk gebieden, gevolgd door de centrumgemeenten van het regionaalstedelijk gebied. De grootste percelen vinden we terug in het buitengebied. Voor ambachts- en industriegebouwen geldt het omgekeerde, wat verklaarbaar is door de concentratie van grootschalige bedrijven in de grootstedelijke gebieden.

De perceelsgrootte van landbouwgronden is licht gestegen van gemiddeld 5.300 m² in 1998 tot 5.327 m² in 1999. Sinds 1986 is er een toename van de gemiddelde perceelsgrootte. Dit is onder meer te verklaren door ruilverkavelingen maar ook door de schaalvergroting in de landbouwsector.

20.2 Bodembestemming

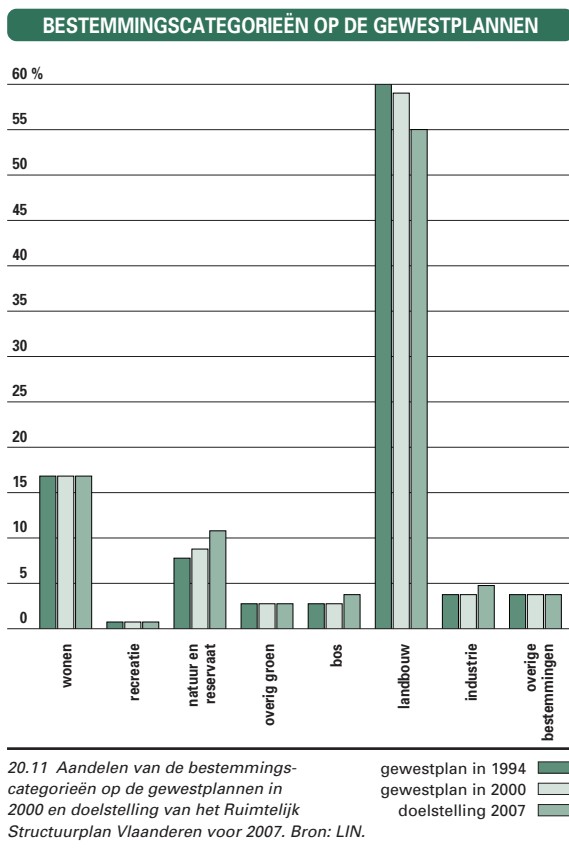
RUIMTEBOEKHOUDING						
BESTEMMINGSCATEGORIEËN	GEWESTPLANNEN IN 1994	GEWESTPLANNEN IN 2000	EVOLUTIE 1994-2000	OPTIE RSV IN 2007	% DOELSTELLING BEREIKT IN 1999	% DOELSTELLING BEREIKT IN 2000
Wonen	227.409	227.178	-231	0	-	-
Recreatie	17.973	17.957	-16	1.000	16	-2
Natuur en reservaat	110.979	115.776	4.797	38.000	10	13
Overig groen	35.715	35.613	-102	0	-	-
Bos	42.180	43.280	1.100	10.000	10	11
Landbouw	808.815	805.026	-3.789	-56.000	6	7
Industrie	55.401	56.351	951	7.000	17	14
Overige bestemmingen	60.359	58.523	-1.836	0	-	-

20.10 Tussentijdse toetsing van de doelstellingen geformuleerd in het RSV (ha). Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning.

* Deze cijfers kunnen een onderschatting zijn omdat gewestplanwijzigingen via gemeentelijke aanlegplannen niet in aanmerking werden genomen.

Ruimteboekhouding

De bodembestemmingen worden in Vlaanderen grotendeels vastgelegd in bestemmingsplannen.

Voor de herziening van die plannen vormt Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen het belangrijkste toetsingskader. In de gewestelijke bestemmingsplannen vinden we sterke concentraties van industrie terug in Antwerpen en Sint-Niklaas-Lokeren. Landbouw is nog markant aanwezig in West-Vlaanderen, uitschieters van natuur-, bos- en reservaatgebied vinden we in Limburg en de Kempen.

Een belangrijk onderdeel van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is de zogenaamde ruimteboekhouding. Daarin staat hoeveel ruimte in 2007 zal worden gereserveerd voor wonen, werken, landbouw, natuur en bos.

De ruimteboekhouding vormt de richtlijn voor bestemmingswijzigingen in de gewestplannen. Tegen die tijd moet het Vlaamse Gewest rijker worden aan natuur, reservaat en industrie. De oppervlakte met landbouw als hoofdbestemming krimpt langzaam. Voor de bestemming recreatie werd de situatie slechter en werd de vooruitgang die de voorbije jaren geboekt werd teniet gedaan. Dat heeft vooral te maken met wijzigingen in het gewestplan Turnhout, waarbij een aantal ha recreatiegebied werd omgezet in woongebied met recreatief karakter.

Een overzicht van de 'afwijkende' BPA's en de betreffende bestemmingswijzigingen is nog niet voor handen. In de wetenschap dat er reeds duizenden BPA's zijn vastgelegd bij besluit, mogen we ons nog verwachten aan aanzienlijke correcties in de totale oppervlaktes per bestemmingscategorie.

ZONEVREEMDE BEDRIJVEN IN SECTORALE BPA'S

	ANTWERPEN	LIMBURG	OOST-VLAANDEREN	VLAAMS BRABANT	WEST-VLAANDEREN	TOTAAL
Aantal gemeenten in provincie	70	44	65	65	64	308
Geopende dossiers	7	7	24	12	33	83
Voorontwerp ingediend	3	6	15	2	21	47
• bruto-inventaris aantal bedrijven die in aanmerking komen	19	235	598	111	1.799	2.762
• aantal bedrijven waarvoor een oplossing wordt voorgesteld	3	58	141	8	303	513
• aantal betwiste bedrijven (negatief advies)	0	8	33	2	88	131
Dossier definitief aanvaard door de gemeenteraad	0	3	3	1	13	20
Aantal bedrijven waarvoor een oplossing wordt voorgesteld		20	19	5	166	210
Ministerieel besluit	0	2	3	1	8	14
• totaal bedrijven waarvoor een oplossing wordt voorgesteld		13	18	5	96	132
• waarvan bedrijven goedgekeurd		13	15	3	64	95
• waarvan bedrijven gedeeltelijk onthouden van goedkeuring		0	2	1	7	10
• waarvan bedrijven onthouden van goedkeuring		0	1	1	25	27

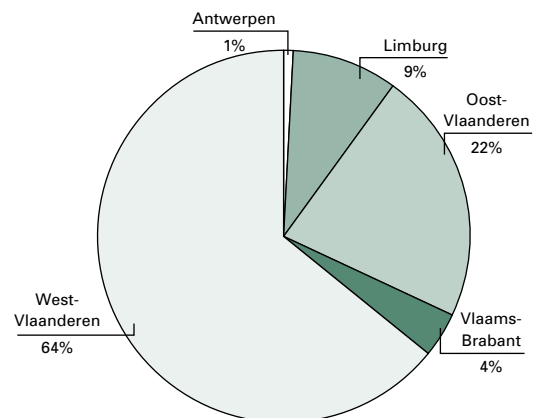
20.12 Zonevreemde bedrijven in sectorale BPA's, stand van zaken in augustus 2000. Bron: LIN.

Zonevreemde bedrijven

De gewestplannen wilden oorspronkelijk een ontwikkelingsvisie geven voor het grondgebied. Ze zijn echter geëvolueerd tot een uiterst gedetailleerd bestemmingsplan tot op perceelsniveau. Hierbij werd vaak geen rekening gehouden met de eigenheid van de lokale situaties, wat leidde tot discrepanties tussen de op het hoogste niveau vastgelegde bestemming en de toestand ter plaatse. Zo ontstond de 'zonevreemdheid'. Vanaf het ogenblik dat de gewestplannen van kracht waren, bevonden verschillende bedrijven zich in een zone waar hun activiteit eigenlijk niet meer toegelaten was. Vlaanderen telt duizenden van die bedrijven, nauwkeurige cijfers ontbreken echter. Het zogenaamde 'sectoraal BPA zonevreemde bedrijven' biedt een gedeeltelijke oplossing die ruimtelijk verantwoord is. Het sectoraal BPA kan zowel betrekking hebben op zonevreemde bedrijven als op zone-eigen bedrijven die wensen uit te breiden in een niet-geëigende bestemming. Sinds vorig jaar is er een opvallende stijging van het aantal geïnventariseerde bedrijven. In 1999 bevatte de bruto-inventaris 186 bedrijven, nu 2.576. In 1999 waren alle geïnventariseerde bedrijven in West-Vlaanderen gelokaliseerd, nu is er al een zekere spreiding over de andere provincies. West-Vlaanderen heeft nog steeds het leeuwenaandeel met 64% van de tot heden geïnventariseerde bedrijven. Dat vooral deze provincie veel zonevreemde bedrijven telt, hangt nauw samen met de specifieke familiale landbouwstructuur. Door de opvolging van

generatie op generatie kwamen vele nieuwe bedrijven in een zonevreemde situatie terecht. Voor 513 bedrijven werkt men aan een oplossing. Er zijn 131 betwiste dossiers, waarvoor negatief geadviseerd wordt. In 1999 waren er 3 ministeriële besluiten, en 41 bedrijven waarvoor een oplossing werd voorgelegd en goedgekeurd. Op 1 augustus 2000 zijn deze aantallen gestegen tot respectievelijk 14 ministeriële besluiten met 105 gehele of gedeeltelijke goedkeuringen. Voor 27 bedrijven was geen oplossing voorhanden omwille van stedenbouwtechnische of ruimtelijke redenen.

BRUTO-INVENTARIS VAN ZONEVREEMDE BEDRIJVEN

20.13 Bruto-inventaris van zonevreemde bedrijven naar provincie, stand van zaken augustus 2000. Bron: LIN.

20.3 Doorwerking ruimtelijke ordeningsbeleid

Provincies en gemeenten

In alle provincies schiet de opmaak van de provinciale ruimtelijke structuurplannen goed op. De provincie Antwerpen staat het verst. Daar werd het ontwerp van een provinciaal structuurplan door de provincieraad in maart vastgesteld en is het openbaar onderzoek reeds afgerond. Met de afronding van het openbaar onderzoek in december 2000 staat West-Vlaanderen ongeveer even ver. In de overige provincies is het voorontwerp reeds uitgewerkt of bijna voltooid.

Ook vele gemeentes zijn in actie geschoten. Terwijl in de tweede helft van 1999 nauwelijks meer dan een derde reeds het initiatief had genomen voor de opmaak van een gemeentelijk ruimtelijk structuurplan, zit nu iets meer dan de helft van de Vlaamse gemeenten in een of andere fase van het structuurplanningsproces. In maart 2000 had 51% van deze gemeenten een startnota afgerond, 18% had een voorontwerp klaar.

Voorlopig kan een kleine minderheid prat gaan op een publicatie in het staatsblad, als kroon op het intensieve werk. Sinds het nieuwe decreet op de ruimtelijke ordening effectief werd, is een 'plenaire vergadering' voorzien tussen startnota en voorontwerp. Op de plenaire vergadering worden de gewestelijke administratie en een afvaardiging van de bestendige deputatie uitgenodigd. Zij brengen hun advies uit over het voorontwerp over de overeenstemming met de ruimtelijke beleidsopties op Vlaams en provinciaal niveau en vanuit de bestaande regelgeving over de gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen. Deze procedurele stap vergt 80 dagen. Wellicht is dit een verklaring waarom 75% van de gemeenten die in 1999 een startnota klaar hadden in 2000 nog niet verder zaten.

Gemeentelijke commissies voor ruimtelijke ordening

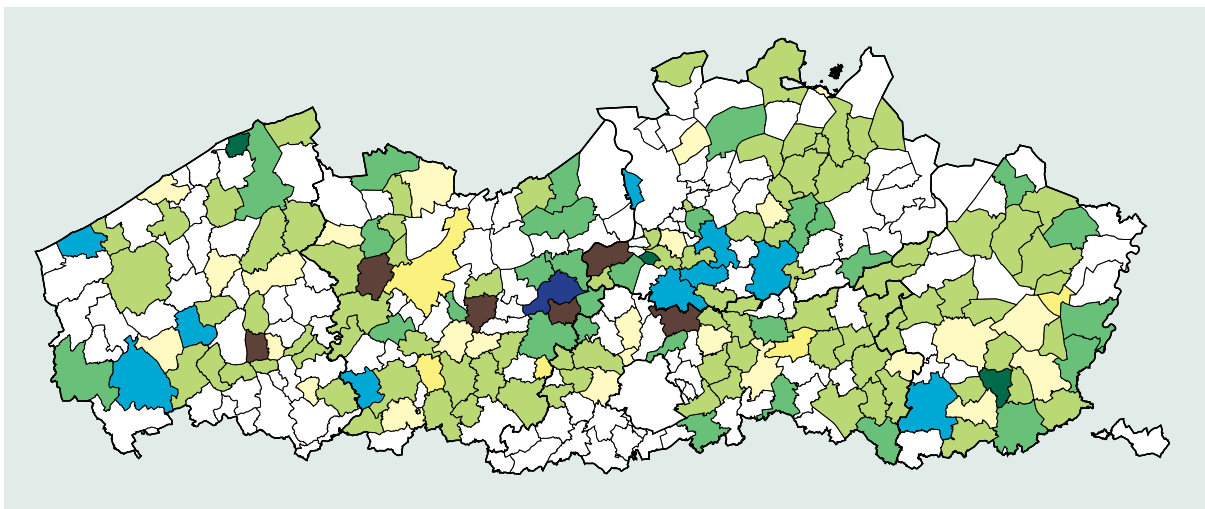
Tot nog toe werd er in VRIND een overzicht gepubliceerd van de gemeentelijke commissies van advies.

STAND VAN ZAKEN VAN DE PROVINCIALE RUIMTELIJKE STRUCTUURPLANNEN 2000

1. Antwerpen	<ul style="list-style-type: none">- Het ontwerp provinciaal ruimtelijk structuurplan werd door de provincieraad op 23/3/00 vastgesteld.- Het openbaar onderzoek liep van 5/5/2000 tot 2/8/2000.- Gedurende de maanden oktober-november 2000 gebeurde de bundeling en coördinatie van de bezwaren en adviezen door de Regionale Commissie van Advies.
2. Limburg	Er werd reeds ambtelijk overleg gevoerd over het voorliggende voorontwerp van provinciaal ruimtelijk structuurplan (juni 2000)
3. Vlaams-Brabant	Een 2e discussienota werd door de Provincieraad vrijgegeven voor discussie met de gemeenten. Deze discussienota moet gezien worden als voorbereidend document voor de opmaak van een voorontwerp van provinciaal ruimtelijk structuurplan.
4. Oost-Vlaanderen	<ul style="list-style-type: none">- Tijdens het voorjaar van 2000 werd een concept van het richtinggevend gedeelte opgemaakt: dit document werd goedgekeurd door de Bestendige Deputatie en kreeg het statuut van 'document voor overleg'.- Gedurende mei en juni 2000 werden informatie-avonden en ambtelijk overleg georganiseerd.- Gedurende de maanden juli-augustus-september 2000 vond een bijstelling van de documenten plaats in functie de opmaak van een voorontwerp.
5. West-Vlaanderen	<ul style="list-style-type: none">- Het ontwerp provinciaal ruimtelijk structuurplan werd door de provincieraad op 26 juni 2000 vastgesteld.- Het openbaar onderzoek liep van 21/9/2000 tot 20/12/2000.

20.14 Stand van zaken van de provinciale ruimtelijke structuurplannen 2000. Bron: LIN.

GEMEENTELIJKE RUIMTELIJKE STRUCTUURPLANNEN

20.15 Overzicht van de gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen, augustus 2000. Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning.

geen (139)	plenaire vergadering (3)
beslissing start (25)	ontwerp GRS (VV) (7)
procesnota (6)	GRS (DV) (3)
startnota (89)	publicatie staatsblad (7)
voorontwerp GRS (30)	

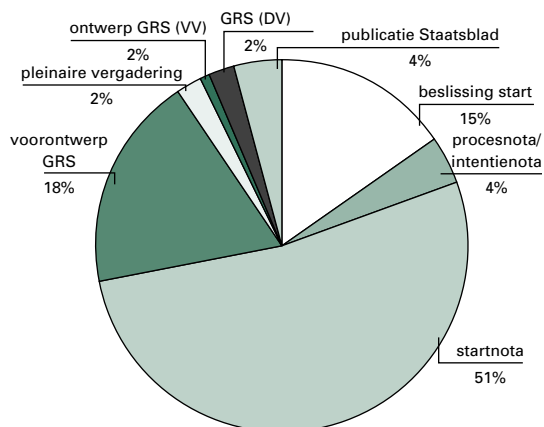
Elke gemeente is sinds 26 april 2000 verplicht een gemeentelijke commissie voor ruimtelijke ordening (GECORO) op te richten. Deze verplichting is van groot belang omdat deze commissie een belangrijke rol speelt bij de totstandkoming van de plannen, hetzij in de fase van de structuurplannen hetzij bij de uitvoeringsplannen. Gemeenten met minder dan 10.000 inwoners kunnen aan de Vlaamse regering vrijstelling vragen van deze verplichting. In dit geval

neemt de bevoegde planologische ambtenaar de taak van de GECORO over.

De GECORO's adviseren en coördineren bij het tot stand komen van een gemeentelijk ruimtelijk structuurplan en de gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen. Daarnaast verleent de commissie advies aan de gemeenteraad in diverse materies van ruimtelijke ordening.

De samenstelling van de GECORO hangt af van het aantal inwoners van de gemeente. Op dit ogenblik zijn er nog geen GECORO's samengesteld. De nieuwe gemeenteraden kunnen vanaf 1 januari 2001 hierover een beslissing nemen en in principe moeten op 1 mei 2001 alle GECORO's geïnstalleerd zijn.

GEMEENTELIJKE RUIMTELIJKE STRUCTUURPLANNEN

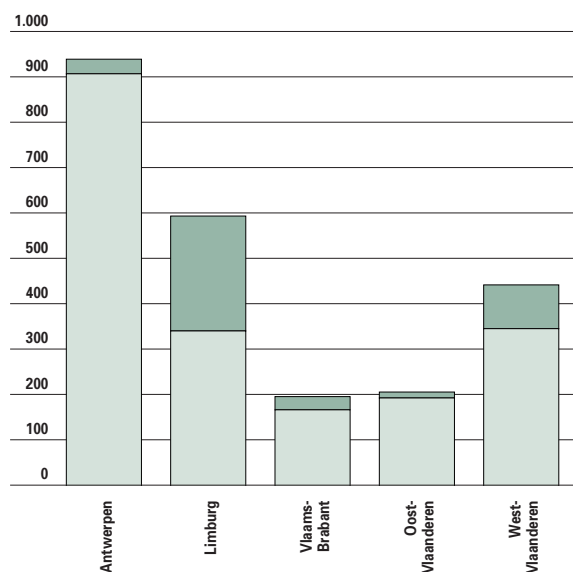
20.16 Gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen naar planningsfasen, augustus 2000. Bron: LIN, afdeling Ruimtelijke Planning, APS-bewerking.

GEMEENTELIJKE COMMISSIES RUIMTELIJKE ORDENING

AANTAL INWONERS	MINIMUM AANTAL LEDEN GECORO	MAXIMUM AANTAL LEDEN GECORO
≤ 10.000	7	9
> 10.000 en ≤ 30.000	9	13
> 30.000 en ≤ 50.000	13	17
> 50.000	17	21

20.17 Gemeentelijke commissies voor ruimtelijke ordening. Wettelijk bepaald aantal leden naar de grootte van de gemeente. Bron: LIN.

GEVERBALISEERDE KLACHTEN

20.18 Aantal geverbaliseerde klachten in 1999 op basis van de maandelijkse registratiegegevens door de provincies overgemaakt aan AROHM.
Bron: LIN.

Vlaamse administratie
door gemeente/
andere instanties

Handhavingsbeleid

In 1999 werden 2.376 procesverbalen opgesteld. Dit is een behoorlijk aantal, maar toch betekent dit in vergelijking met het voorgaande jaar een daling met 16%.

Haast 2/3 van de procesverbalen werd door de gemeenten opgesteld in de provincies Antwerpen (39%) en Limburg (25%). Limburg heeft hier duidelijk een 'inhaalbeweging' gemaakt, vermits in 1998 Antwerpen bijna de helft van de PV's voor zijn rekening nam.

Slechts 18% van de PV's werd rechtstreeks door het centrale bestuur van de Vlaamse overheid vastgesteld.

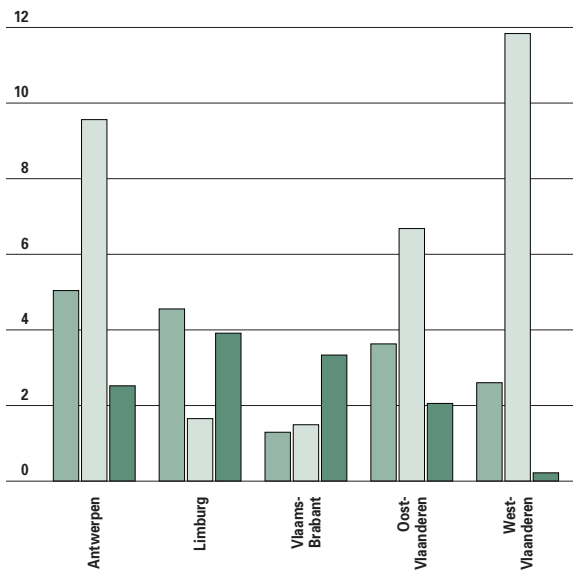
In de meeste gevallen resulteert een PV in een spontane herstelling van de overtreding. Zoniet riskeert de overtreder een gerechtelijke vervolging. Vaak nemen Vlamingen dat risico en laten ze hun zaak voorkomen voor de rechtbank. In 1999 gingen 329 vonnissen en arresten in kracht van gewijsde, wat wil zeggen dat de rechterlijke uitspraak uitvoerbaar wordt. Dit betekent een vermindering van 19% in

VONNISSEN EN ARRESTEN 1999

	ANTW	LIMB	VL-BR	OVV	WVL	TOTALEN
Herstel van de plaats/staken strijdig gebruik	52	29	19	10	31	141
Met dwangsom	44	21	14	9	17	105
Zonder dwangsom	8	8	5	1	14	36
Aanpassingswerken	1	1	2	1	3	8
Met dwangsom	1	1	2	1	3	8
Zonder dwangsom	0	0	0	0	0	0
Meerwaarde	3	5	0	4	23	35
Bedrag meerwaarde	3.031.016	2.348.105	0	1.004.300	10.071.077	16.454.498
Veroordeling zonder herstelmaatregel	26	22	8	13	25	94
Vrijspraak	6	28	3	7	7	51
Totaal in kr. v. gewijsde	88	85	32	35	89	329
UITVOERING VONNISSEN & ARRESTEN						
Herstel van de plaats/staken strijdig gebruik	26	48	46	47	23	190
Aanpassingswerken	0	0	0	1	1	2
Meerwaarde	4	0	0	10	30	44
Bedrag meerwaarde	9.561.748	1.653.086	1.491.230	6.680.482	11.838.275	31.224.821
Geïnde dwangsommen	2.521.086	3.913.093	3.334.286	2.054.929	219.000	12.042.394
Totaal uitgevoerde vonnissen en arresten	30	48	46	58	54	236

20.19 Aantal vonnissen en arresten in 1999 op basis van de maandelijkse registratiegegevens door de provincies overgemaakt aan AROHM.
Bron: LIN.

GEÏNDE SOMMEN

20.20 Overzicht van de geïnde transactie-sommen bij regularisaties, meerwaarde en dwangsommen in 1999, in mio frank, op basis van de maandelijkse registratie-gegevens door de provincies overgemaakt aan AROHM. Bron: LIN.

transacties
meerwaardes
dwangsommen

vergelijking met 1998. In bijna de helft van de gevallen wordt herstel van de plaats of staken van strijdig gebruik opgelegd. Terwijl Antwerpen in 1998 op kop lag met bijna de helft van de vonnissen en arresten met kracht van gewijsde, wordt de koek in 1999 bijna gelijk verdeeld tussen Antwerpen, Limburg en West-Vlaanderen.

In 1999 telde men 236 dossiers waarbij de eigenaars op de uitspraak van de rechter ingingen. Dat betekent dat men herstellingen of aanpassingswerken uitvoerde of een meerwaarde betaalde.

Halsstarrige overtreders, die niet binnen de gestelde tijd hun zaken in orde brengen, riskeren een ambts-halve sanering. In de praktijk betekent dit dat de overheid zelf het vonnis laat uitvoeren, op kosten van de veroordeelde.

21. Media

In dit hoofdstuk vertrekken we van de beleidsnota media 2000-2004. Per mediasector bekijken we het aanbod en de consumptie. Bij het aanbod van de overheid worden de beleidsopties en de hierbij aansluitende kwantitatieve indicatoren onderzocht. De kwantitatieve indicatoren voor het consumptiegedrag van de Vlaming verkennen de omgeving of onderzoeken de beleidseffecten. Voor twee belangrijke horizontale thema's uit de beleidsbrief wijken we af van deze opdeling. Zo starten we met de bespreking van de belangrijkste trends en risico's van de digitalisering van de mediamaarkt. We eindigen het hoofdstuk met een omgevingsanalyse in verband met de performantie van Vlaanderen als informatiemaatschappij.

Blikvangers

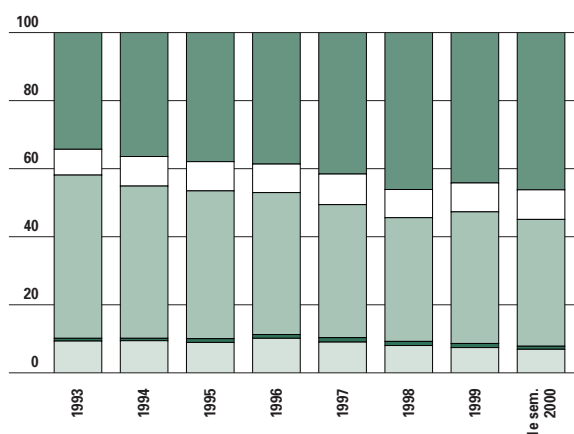
- De digitalisering in de mediamaarkt en de concentratiebeweging in de media- en communicatiewereld houdt gevaren in voor onafhankelijke informatieverstrekking en voor een goede informatiedoorstroming naar de ganse bevolking.
- Het marktaandeel van de VRT stijgt zowel voor de radio als voor de televisie.
- In 1999 was er een opmerkelijke stijging van het productiebudget van het Fonds Film in Vlaanderen.
- Vlaanderen en België zijn geen koplopers op de informatiesnelweg. De Scandinavische landen en Nederland doen het beduidend beter. Vlaanderen streeft de opgelopen achterstand uit het verleden in te halen en in te spelen op de opportuniteiten geboden door de informatiemaatschappij. Sensibilisering ten aanzien van de nieuwe media is hierin een belangrijk aandachtspunt.

Digitalisering in de mediamarkt

De voordelen van de digitalisering in de mediamarkt zijn legio, maar er zijn ook risico's aan verbonden. Zowel wereldwijd als in Europa zijn er fusies en overnames die wijzen op een toenemende convergentie tussen informatietechnologie, telecommunicatie en media. Hierbij is er een concentratiebeweging op het vlak van de informatieverstrekking aan de gang. Zo meldt de KBC in zijn Economische financiële berichten (2000, 7) dat sinds 1998 niet minder dan de helft van de grootste fusies ter wereld zich voordeden in de media- en communicatiewereld. Het statistisch jaarboek 2000 van het 'European audiovisual observatory' stelt dat er in het jaar 1999 en begin 2000 een voortzetting was van deze trend naar megaorganisaties, die een gevaar inhoudt voor onafhankelijke informatieverstrekking en voor de geïnformeerdeheid van de gehele bevolking. Wanneer enkele spelers de volledige keten van productie tot en met distributie in handen hebben, bepalen zij wat er gedistribueerd wordt en via welke kanalen.

Daarnaast zal de opkomst van het internet en de digitale televisie en radio nieuwe verschuivingen in de reclamebestedingen over de media veroorzaken. Van 1993 tot 1999 realiseerden alle media hogere reclameinkomsten, maar niet allemaal in dezelfde mate. De omzet steeg het sterkst bij de audiovisuele media (bioscoop, televisie en radio) en het minst bij de gedrukte media (affichage en geschreven pers). Volgens Julius Baer European Brokerage kunnen we

AANDEEL VAN DE OMZET OP DE VLAAMSE RECLAMEMARKT

21.1 Aandeel van de omzet op de reclamemarkt in Vlaanderen, in %.
Bron: Mediamarkt Vlaanderen.

* Sponsoring pas vanaf 1997 opgenomen.

affichage
bioscoop
geschreven pers
radio
TV (incl. sponsoring)

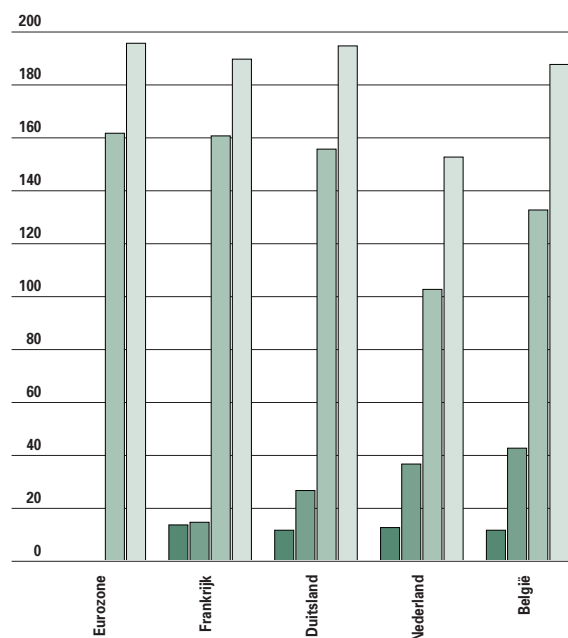
tegen 2007 een substantiële vermindering van de traditionele televisieconsumptie verwachten door de opkomst van het internet en van de digitale betaaltelevisie. Voor België zou deze traditionele televisieconsumptie dalen van 188 minuten per kijker en per dag tot 133 minuten per kijker per dag. Deze daling in de traditionele TV-consumptie zou in België voornamelijk veroorzaakt worden door de digitale televisie. Dat zal zich vanzelfsprekend onmiddellijk laten voelen in de reclameinkomsten van de klassieke kanalen. Als enkel nog de betaalzenders zich de duurdere programma's en sport kunnen veroorloven, dreigt een gevaar. Bepaalde informatie alleen via betaaltelevisie of via te betalen sites distribueren, creëert een duale maatschappij met informatierijken versus informatiearmen. Het houdt tevens een risico in voor de Vlaamse culturele identiteit in het programma-aanbod.

Televisie

1 Aanbod

In de beheersovereenkomst tussen de Vlaamse overheid en de VRT voor de periode 1997-2001 staat

DIGITAAL TIJDPERK EN TRADITIONELE TV-CONSUMPTIE

21.2 Raming van het effect van het digitale tijdperk op de traditionele televisieconsumptie (in minuten per dag).
Bron: Julius Baer European Brokerage.

traditionele TV-consumptie 1999
traditionele TV-consumptie 2007
daling door digitale betaal-TV
daling door internet

PERFORMANTIE VRT

MAATSTAF	NORM	1997	1998	1999
Uren zendtijd	5.400	5.797	6.685	7.026
Weekbereik bevolking (%)*	76	76	78,1	76,4
Weekbereik 4-12 jarigen (%)**	76	76	75,3	69,7
Gemiddelde dagcijfers informatieprogramma's	1,5 mio	1,5 mio	1,4 mio	1,55 mio
Weekbereik cultuurprogramma's (%)*	15	15	16,8	21,7
Weekbereik educatieve programma's (%)*	10	10	21,2	17,7
Aandeel eigen en co-producties (%)	50	50	59,1	53,1

21.3 Evolutie van de performantie van de VRT, van 1997 tot 1999. Bron: CIM-Audimetrie / VRT-studiedienst.
Noot: * Bereik = minstens 15 minuten opeenvolgend gekeken. ** Bereik = minstens 15 minuten gekeken.

VERSCHEIDENHEID VAN HET PROGRAMMA-AANBOD BIJ DE VRT

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1999/1990	1999/1995
Fictie - eigen	162	180	127	164	195	239	299	402	370	455	2,81	1,90
Fictie - aankoop	1.165	1.367	1.626	1.596	1.638	2.042	1.937	2.284	2.509	2.636	2,26	1,29
Ontspanning	490	536	467	398	290	360	308	436	570	524	1,07	1,46
Muziek	198	212	206	252	203	190	320	277	296	328	1,66	1,73
Sport	559	438	600	477	663	399	556	416	558	546	0,98	1,37
Nieuws	528	683	568	649	638	541	584	514	963	1064	2,02	1,97
Informatie	402	408	506	421	454	563	583	841	758	725	1,80	1,29
Human interest									151	339		
Kunst en Wetenschap	298	290	210	341	360	423	395	370	392	285	0,96	0,67
Educatie	262	329	329	307	287	299	184	123				
Religieuze programma's	40	40	40	47	45	49	56	48	44	51	1,28	1,04
Andere (derden)	123	110	49	99	98	101	104	88	74	73	0,59	0,72
Totaal	4.227	4.593	4.728	4.750	4.871	5.206	5.326	5.797	6.685	7.026	1,66	1,35

21.4 Evolutie in het programma-aanbod bij de VRT, van 1990 tot 1999. Bron: VRT-studiedienst.
Noot: De cijfers vertegenwoordigen de zendtijd per categorie en per jaar.

MARKTAANDEEL TV-ZENDERS

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
TV1	21,8	25,7	25,5	25,0	22,5	17,5	19,3	21,3	21,3	22,7
TV2/CANVAS	7,0	4,1	4,6	4,5	6,4	5,1	5,7	6,5	9,0	7,9
VRT-totaal	28,8	29,8	30,1	29,5	28,9	22,6	25,0	27,8	30,3	30,6
VTM	35,6	38,1	37,3	38,3	36,4	37,1	32,8	28,9	27,3	27,3
KA2						3,9	6,5	6,5	5,6	5,9
VT4						6,1	7,9	8,7	9,1	8,2
NED	11,5	9,4	9,1	9,0	8,7	6,4	5,3	5,0	5,0	4,9
Video	5,7	7,1	7,8	7,8	9,4	8,3	8,0	8,0	8,4	8,2
Andere	18,4	15,6	15,7	15,4	16,6	15,6	14,8	15,1	14,3	14,9

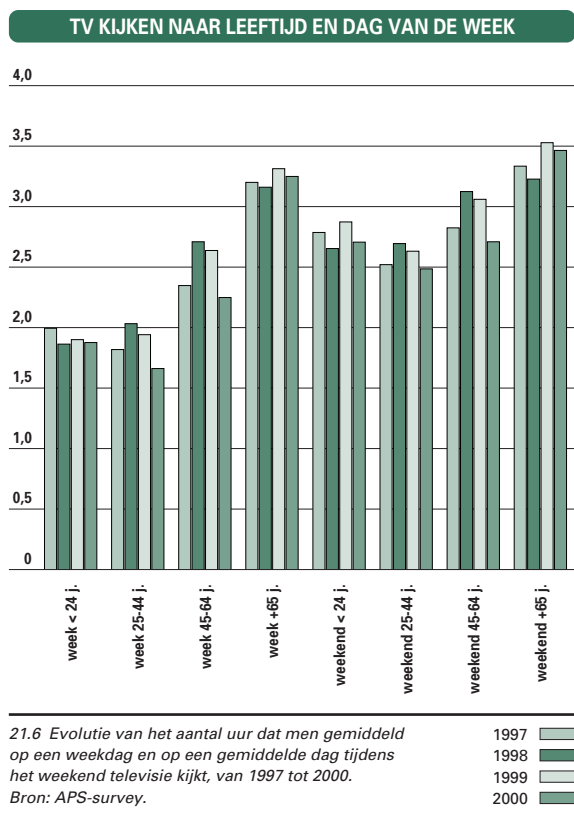
21.5 Marktaandeel TV-zenders op totale populatie (4 jaar en ouder; over de hele dag). Bron: CIM-Audimetrie / VRT-studiedienst.

de strategische doelstelling 'een zo groot mogelijk aantal Vlamingen te bereiken met een diversiteit aan programma's die erop gericht zijn de belangstelling te wekken.' Deze doelstelling werd omgezet in enkele 'performantiemaatstaven'. De VRT voldoet in 1999 aan elke performantiemaatstaf, met uitzondering van het gemiddeld weekbereik bij kinderen tussen 4 en 12 jaar.

In de beleidsnota Media ligt de nadruk op kwaliteit van het aanbod. Kijkcijfers blijven van belang, maar mogen niet leiden tot de vervlakking in de programma's. De kwaliteitsindicator die we hier gebruiken, is de diversiteit van het aanbod. Over de jaren heen is het aandeel van de eigen fictie (bij TV2/Canvas) en het nieuws (bij TV1) opvallend gestegen, wat belangrijke aandachtspunten voor de Vlaamse Gemeenschap zijn. De categorieën die aandeel verliezen zijn kunst en wetenschap, religieuze programma's en uitzendingen door derden.

2 Consumptie

Het marktaandeel van de VRT-zenders is zowel de laatste tien jaar als de laatste vijf jaar gestegen. Het marktaandeel van de relatief jonge zenders Kanaal 2 en VT4 stijgt eveneens. VTM en de Nederlandse zenders verliezen marktaandeel. Het marktaandeel

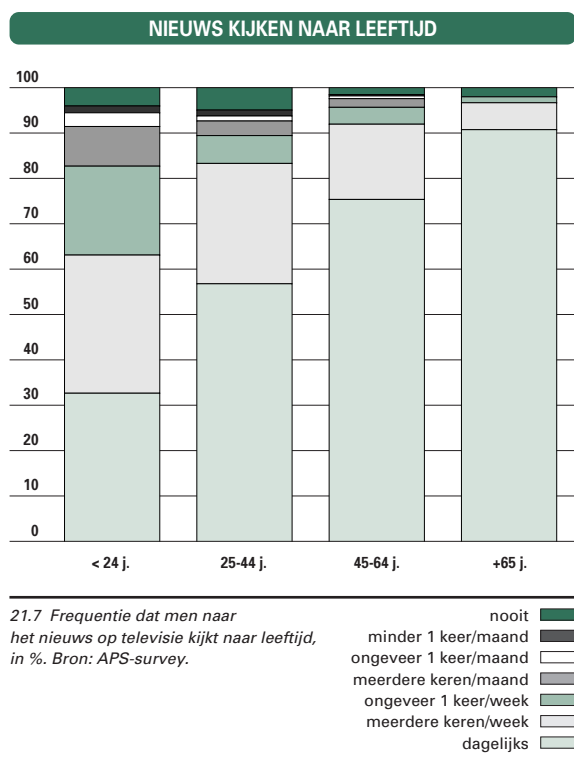
van het bekijken van video's steeg vooral tussen 1990 en 1992, waarna het zowat constant bleef.

Er wordt meer naar TV gekeken tijdens het weekend dan op een werkdag. Verder kijkt men meer televisie naarmate men ouder wordt, al is deze trend afwezig tussen de twee jongste leeftijdsgroepen. Hoe ouder men is, hoe vaker men op het nieuws afstemt: de 65-plussers kijken bijna allemaal dagelijks naar het nieuws op de televisie. De nieuwshonger bij tv-kijkend Vlaanderen is door de band genomen kleiner dan in de rest van Europa.

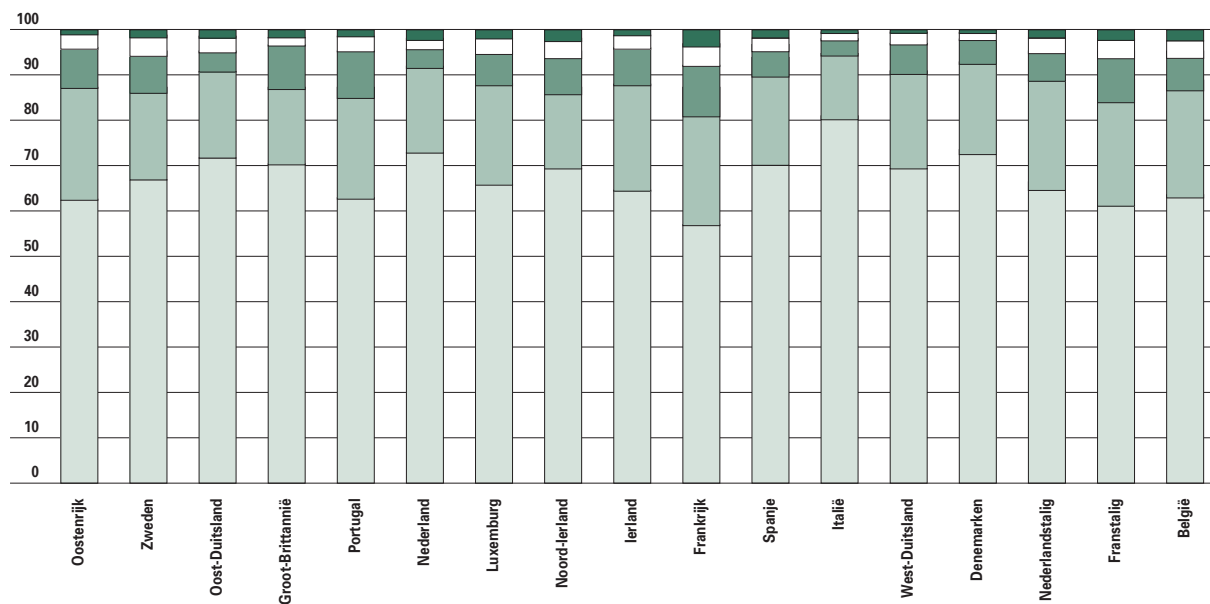
Radio

1 Aanbod

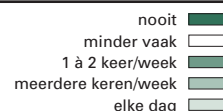
De Vlaamse overheid legde de voorbije jaren de radio heel wat nieuwe reglementering op, die een impact kunnen hebben op het aantal erkenningen in functie van het soort radio. Zo mogen sinds 1998 lokale radio's samenwerken op het vlak van informatiegaring, aanmaak van programma's en reclamewerking, en mogen kabelradio's zich tot het hele Vlaamse grondgebied richten. In april 2000 keurde de Vlaamse regering een voorontwerp van decreet goed dat moet leiden tot de erkenning van twee landelijke commerciële radiozenders.

EUROPESE VERGELIJKING NIEUWS KIJKEN

21.8 Europese vergelijking van de mate waarin men naar het nieuws kijkt op televisie. Bron: Eurobarometer.

Het aantal openbare radio's bleef van 1993 tot oktober 2000 ongewijzigd. Tot nu toe zijn er geen landelijke of regionale particuliere radio's erkend, al bereiken de ketens zoals TOP-radio, radio MANGO, radio Contact, en dergelijke een meer dan lokaal publiek. Bij de erkende particuliere lokale radio's zien we een afname van het aantal van 1993 tot 1998. Nadien bleef het aantal vrij stabiel. De eerste kabelradio's werden erkend in 1998. In 1999 waren er al vijf. Tenslotte is er geen enkele erkende digitale radio, al wordt in de VRT ten experimentelen titel digitaal uitgezonden.

2 Consumptie

Het marktaandeel van de VRT neemt toe over de tijd. In het voorjaar van 2000 bereikten ze een marktaandeel van 84%. Deze globale stijging voor de VRT-radio's moet toegeschreven worden aan het grote succes van Radio Donna. De particuliere lokale radio's, waaronder ook de ketens vallen, zien hun marktaandeel afnemen tot 10% in het voorjaar van 2000. De vijf kabelradio's hebben een gezamenlijk marktaandeel van 1%.

RADIO-ERKENNINGEN

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	*2000
Openbare radio's	6	6	6	6	6	6	6	6
Particuliere landelijke radio's	0	0	0	0	0	0	0	0
Particuliere regionale radio's	0	0	0	0	0	0	0	0
Particuliere lokale radio's	343	329	321	323	317	312	313	312
Kabelradio's	0	0	0	0	0	2	5	5
Digitale radio's	0	0	0	0	0	0	0	0

21.9 Evolutie van de radio-erkenningen, van 1993 tot 2000. Bron: WIM.

* De cijfers voor 2000 geven de toestand op 15/10/00. De definitieve cijfers voor 2000 kunnen pas op 31/12/00 vastgesteld worden.

MARKTAANDELEN VOOR DE RADIO

	VJ96	NJ96	VJ97	NJ97	VJ98	NJ98	VJ99	NJ99	VJ00
	GOLF 1	GOLF 2	GOLF 3	GOLF 4	GOLF 5	GOLF 6	GOLF 7	GOLF 8	GOLF 9
Radio 1	8	8	8	8	8	9	8	9	7
Radio 2	36	36	35	37	34	35	34	34	32
Radio 3	2	1	1	1	2	2	1	1	2
Studio Brussel	10	10	11	9	8	8	7	7	7
Donna	23	23	24	25	27	29	30	32	36
Totaal VRT	78	78	80	79	79	82	81	83	84
Totaal lokaal	18	17	16	16	16	13	13	11	10
Totaal kabel	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Andere	2	3	2	2	2	3	4	3	3

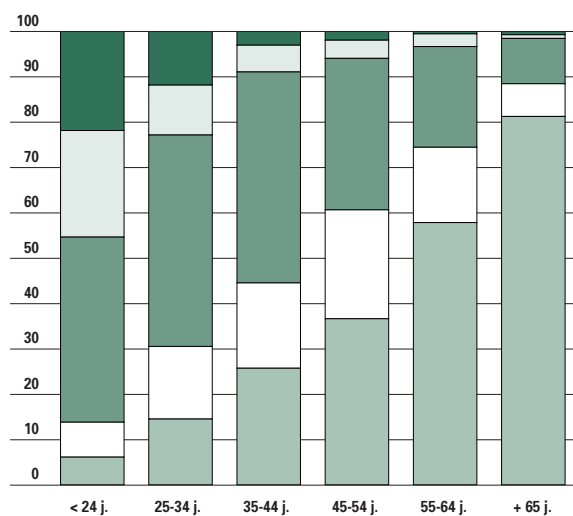
21.10 Evolutie van de marktaandeelen voor de radio, van 1996 tot 2000. Bron: VRT-studiedienst.
Noot: Cijfers op basis van het Scanonderzoek bij de VRT. VJ = voorjaar, NJ = najaar.

VASTLEGGINGEN FONDS FILM

	1995		1996		1997		1998		1999	
	AANTAL	BEDRAG*	AANTAL	BEDRAG*	AANTAL	BEDRAG*	AANTAL	BEDRAG*	AANTAL	BEDRAG*
1. Productie										
Lange speelfilm (pre-)productie	11	116,0	4	47,8	13	181,2	10	123,1	21	244,3
Korte/middellange film	16	35,3	18	38,3	12	23,1	16	40,6	22	48,1
Creativeve docu/kunsthlm	-	-	10	25,2	5	13,7	9	38,4	6	11,2
TV-fictie	2	27,5	2	19,0	-	-	-	-	-	-
Scenariopremies	12	3,4	7	2,0	14	4,2	10	4,0	16	6,0
Premies bruto-ontv. - Lange speelfilm	3	5,7	7	7,8	9	5,5	9	26,4	8	19,3
Premies bruto-ontv. - Korte film	-	37,6	-	4,5	-	0,3	-	-	-	-
Renteloze voorschotten	-	-	-	-	1	0,3	-	-	-	-
Productie totaal		225,6		144,6		228,2		232,5		328,9
2. Europese initiatieven		12,3		12,2		12,3		12,2		12,3
3. Film- en audiovisuele festivals	7	24,0	8	23,6	13	24,9	9	24,9	12	25,9
4. Flanders Image		11,0		11,0		11,0		11,0		11,0
5. Filmverenigingen	11	20,4	12	21,3	12	21,4	12	21,5	10	21,5
6. Opleidingen	5	2,9	2	0,2	13	1,3	8	0,8	10	1,6
7. Andere initiatieven	-	-	2	0,3	2	0,5	2	0,3	1	0,2
8. Zitpenningen	-	-	-	-	-	-	-	0,4	-	0,3
Algemeen totaal		296,1		213,1		299,6		303,5		401,6
Productie/Alg. totaal		76%		68%		76%		77%		82%

21.11 Evolutie van de vastleggingen door het Fonds Film in Vlaanderen, van 1995 tot 1999. Bron: Fonds Film in Vlaanderen.
Noot: * in mio BEF.

BIOSCOOPBEZOEK NAAR LEEFTIJD

21.12 Bioscoopbezoek naar leeftijd.
Bron: APS-survey.

nooit
1 keer/jaar
meerdere keren/jaar
1 keer/maand
meerdere keren/maand

Film

1 Aanbod

De beleidsnota Media schuift twee concrete aandachtspunten voor de sector van de Vlaamse audiovisuele producties naar voor. Enerzijds moet de kwaliteit en de verscheidenheid van deze producties gestimuleerd worden. Anderzijds moet de Vlaamse film zijn weg vinden naar het publiek.

We onderzoeken in dit kader de vastleggingen van het Fonds Film in Vlaanderen. De totale vastleggingsmachtiging steeg substantieel in 1999, waarbij 100 van de 120 miljoen frank bijkomende middelen uitsluitend aan de productie moest worden besteed. Hierdoor steeg het aandeel van de 'productie' in de totale vastleggingen van 77% in 1998 tot 82% in 1999.

Deze bijkomende middelen worden bovendien bijna uitsluitend toegekend aan de (pre-) productie van de lange speelfilm, waarvoor de vastlegging verdubbelt van 123,1 miljoen in 1998 naar 224,3 miljoen in 1999. Binnen de post 'creatieve documentaires/kunsthilms/experimentele films' werden in 1999 alleen creatieve documentaires gesubsidieerd.

De vaststelling in de beleidsnota media dat 'het aandeel van de beschikbare productiesteun aan de langspeelfilm groeit en dat de andere jongere genres

DIGITALE DIVERSIFICATIE VAN DE GESCHREVEN PERS

	1998	1999	2000
Aantal ingediende projectvoorstellen	12	12	11
Aantal goedgekeurde projecten	4	4	6
Totaal subsidie in mio BEF	36,3	27,4	36,3
Minimum in mio BEF	1,9	4,4	3,4
Maximum in mio BEF	23	9	16

21.13 Digitale diversificatie van de geschreven pers.
Bron: WIM.

Noot: Het jaartal slaat op het jaar van de toewijzing van de subsidies.
De uitbetaling geschiedt in het daarop volgende jaar.

hierdoor weggedrukt dreigen te worden' wordt bevestigd door de cijfers.

De steun voor 'Flanders Image' blijft al die jaren constant op 11 miljoen. Deze instantie is volgens de beleidsnota de motor achter de promotie van de Vlaamse film bij de burger.

2 Consumptie

De belangstelling voor de bioscoop neemt af met de leeftijd. Van de groep onder de 24 jaar gaat slechts 6% nooit naar de bioscoop. Bij de 65-plussers is dat percentage opgelopen tot 81%.

Geschreven pers

1 Aanbod

Op 27 juli 1998 werd een protocol gesloten tussen de Vlaamse regering en de Vlaamse sector van de geschreven pers. Hierin belooft de Vlaamse regering mee te werken aan 'de valorisering van het journalistiek werk via de digitale media'. De bedoeling hiervan is het behoud te verzekeren van kwaliteitsvolle en autonome redactieteams.

In het kader van dit protocol onderzoeken we het aantal ingediende en goedgekeurde projecten voor digitale diversificatie en de daarbij horende subsidies.

Er werden in 2000 elf projecten ingediend, waarvan er zes zullen gesubsidieerd worden in 2001. In de voorafgaande jaren werden er 12 projecten ingediend, waarvan er slechts 4 goedgekeurd werden. De toegezegde subsidies liggen in 1999 iets lager dan het jaar voordien. In 2000 is er opnieuw een stijging. De grootte van de subsidies verschilt sterk naargelang het project. De grootste subsidies (23 miljoen frank in 1998 en 16 miljoen frank in 2000) gingen naar samenwerkingsprojecten van de Vlaamse dagbladuitgevers.

TOTAAL NETTO-BEREIK VAN DE GESCHREVEN PERS

VLAANDEREN	1996	1997	1998	1999	2000	EVOL.00/96
Weekbladen	4.259.500	4.317.800	4.245.100	4.214.100	4.231.700	0,99
Huis-aan-huis	3.800.500	3.822.900	3.828.800	4.012.100	4.002.500	1,05
(Half)Maandbladen	2.851.900	2.936.800	2.821.900	3.021.800	2.861.100	1,00
Dagbladen	2.647.100	2.679.000	2.771.500	2.685.900	2.740.700	1,04

21.14 Evolutie van het totaal netto-bereik van de geschreven pers (CIM Pers 98/99/LLP tot. 15+), van 1996 tot 2000. Bron: CIM.

Noot: Het gaat alleen over het netto-bereik van de geschreven pers voor zover deze aangesloten is bij het CIM. Dit betreft ongeveer éénderde van de totale publicaties, maar bijna alle grote namen zijn daarin opgenomen.

2 Consumptie

De jaarlijkse enquête van het Centrum voor Informatie over de Media (CIM) onderzoekt het leesbereik van de bij hen aangesloten titels. Dit betreft ongeveer een derde van het totaal aantal titels, maar bevat bijna alle grote namen. Deze cijfers geven ons inziens een goed beeld van de evolutie in het bereik, al kan het absolute bereik voor bepaalde soorten van tijdschriften groter zijn dan hier wordt vermeld.

Er blijken zich geen grote verschuivingen voor te doen in het totale netto-bereik van de geschreven pers. De weekbladen gingen lichtjes achteruit. De dagbladen en de huis-aan-huis bladen iets vooruit.

Multimedia

‘Onze maatschappij wordt stilaan een informatie-maatschappij waar toegang tot informatie gevolgen heeft voor iedere burger. Het wordt tevens een bepalende factor voor de performantie van een land of regio. (...) Vlaanderen heeft de plicht om in te spelen op de opportuniteiten geboden door de informatiemaatschappij, zo niet loopt Vlaanderen een achterstand op die in deze snel evoluerende wereld moeilijk in te halen is.’ (Beleidsnota media 2000-2004).

In het kader van deze beleidsprioriteit deed de groepering van informatie- en communicatieindustrieën (ICTA) een eerste ICT-benchmarking (Informatie- en communicatietechnologie) waarin onderzocht wordt waar België zich situeert tussen zestien Europese landen met betrekking tot:

1. de ICT-infrastructuur van een land
2. het gedrag van alle ondernemingen in de economie
3. het gedrag van de ondernemingen in de telecom-sector
4. de maatschappij in zijn geheel.

Volgens deze benchmarking heeft België een gemiddelde ranking binnen de groep van Centraal- en

West-Europa. De Scandinavische landen en Nederland doen het beduidend beter. De landen in Zuid-Europa liggen wat achterop. België scoort extreem slecht inzake de kost van de internettoegang, de mobilfoonpenetratie en het aantal ICT-geschoolden.

Het scoort daarentegen goed in de mogelijkheden om snel de toegang tot internet via breedband te realiseren en voor het internetgebruik van ondernemingen in het kader van hun klanten- en leveranciersrelaties.

Volgens de Eurobarometergegevens nemen de Vlamingen een middenpositie in Europa in met betrekking tot de mate waarin men beschikking heeft over een computer, een CD-ROM of CD-I, een modem en het internet. Ze worden vooraf gegaan door de Scandinavische landen en door Nederland. In Luxemburg en in Groot-Brittannië hebben ook meer burgers beschikking over deze apparaten. Verder zien we dat de evolutie allerminst stil staat bij de voortrekkers van het computergebruik, waardoor de achterstand van Vlaanderen dreigt te vergroten.

De interesse in Vlaanderen om multimedia te gebruiken in het kader van specifieke toepassingen, zoals het bekijken van een museumcollectie, het volgen van een cursus of het vinden van een job, is laag in vergelijking met deze interesse in andere Europese landen. De Vlamingen betonen voor negen van de twaalf aangeboden toepassingen de minste interesse (laatste of tweede laatste plaats) van alle onderzochte bevolkingsgroepen.

Ook voor de drie andere toepassingen is het aantal geïnteresseerde Vlamingen vrij laag in vergelijking met het gemiddeld percentage over het totaal van de landen/regio's. Volgens deze enquête is de attitude van de Vlamingen met betrekking tot het gebruik van multimedia een belangrijk aandachtspunt op weg naar de informatiemaatschappij.

ICTA ICT-BENCHMARKING

	SCANDINAVIË				WEST- EN CENTRAAL-EUROPA								ZUID-EUROPA			
	DM	FL	NW	ZWE	B	D	FR	GB	IER	NL	O	ZWIT	GR	IT	P	SP
ICT INFRASTRUCTUUR																
Internet-Penetratie (1)	58	90	102	68	30	22	23	28	31	81	50	35	8	8	8	10
Mobilfoniepenetratie (2)	43,7	60,7	54,7	49,9	21,5	21,2	24,3	28,9	27,3	32	38,3	30,8	26,7	42,8	38,3	27,2
PC-Penetratie (3)	349	354	363	353	249	231	234	283	263	292	246	299	73	158	103	127
Kabel TV-Penetratie (4)	20,3	16,3	16,8	22,1	36,0	23,4	4,3	4,6	17,7	37,1	14,0	33,8	0,2	0,3	4,7	4,4
Kwaliteit ICT-infrastructuur (5)	97	103	99	97	70	78	78	87	55	88	68	73	39	55	47	45
GEDRAG ONDERNEMINGEN																
NewEconomy-Readiness (6)	8,2	8,6	8,5	8,6	8,1	8,2	8,1	8,4	8,2	8,4	8,0	8,2	6,0	7,8	6,8	7,5
E-business (klantenrelaties) (7)	90,3	84,2	85,1	76,9	82,8	75,9	78,3	70,6	78,2	91,4	88,7	77,4	39,5	72,1	70,9	79,4
E-business (leveranciersrelaties) (8)	71,0	73,7	68,9	50,0	69,0	65,3	60,8	50,0	58,2	65,7	69,2	61,5	48,7	57,8	48,1	56,7
ONDERNEMINGEN TELECOM																
Prijs mobilofonie (9)	889	825	677	1.491	1.183	1.198	1.331	1.475	1.402	935	584	1.267	1.115	1.358	1.029	1.136
Kost Internet-Toegang (10)	99	60	104	72	112	81	70	93	77	78	96	100	67	45	97	58
MAATSCHAPPIJ																
Tekort ICT-Geschoolden (11)	10,7	9,2	10,5	12,9	14,3	14,5	11,5	9,8	10,4	14,2	15,4	14,8	5,8	11,1	10,3	11,4
ICT-uitgaven per inwoner (12)	1.768	1.388	1.730	1.837	1.220	1.265	1.269	1.432	1.178	1.462	1.291	2.359	567	932	645	817
ICT-RANKING ICTA (13)	5	3,1	4,3	6,6	9,5	10,2	10	9,4	9,3	5,3	8,1	8,1	12,4	11,2	11,9	11,1

21.15 ICTA ICT-benchmarking. Bron: Groepering van informatie- en communicatie-industrieën (ICTA).

Noot: 1. Aantal hosts per 1000 inwoners, juli 2000, RIPE; 2. Aantal mobilofoons per 100 inwoners, Juni 99, OESO; 3. Aantal PC's per 1000 inwoners, 1997, WEF/ITU; 4. Kabeltelevisie per 100 inwoners, 1998, EITO; 5. USA= 100; NOR = gemiddelde Scandinavië, ZWI = gemiddelde DUI en OOS, 1998, UNICE/EUROPE-SE COMMISSIE; 6. score op 10, juli 2000, Economist Intelligence Unit; 7. % ondernemingen die klantendiensten realiseren via Internet, 1999, World Economic Forum; 8. % ondernemingen die via internet relaties hebben met hun toeleveranciers, 1999, World Economic Forum; 9. Prijs in USD van een mand met 1169 gesprekken, augustus 99, OESO; 10. Kost in USD om te surfen tijdens 20 daluren en 20 piekuren, maart 2000, OESO; 11. Tekort ICT-geschoolden in % van de totale vraag naar ICT-geschoolden, 2000, IDC in opdracht van Cisco; 12. ICT-uitgaven per inwoner in euro, 1999, EITO; 13. De ICT-eindranking is de gemiddelde ranking over de verschillende indicatoren.

DM = Denemarken; FL = Finland; NW = Noorwegen; ZWE = Zweden; B = België; D = Duitsland; FR = Frankrijk; GB = Groot-Brittannië; IER = Ierland; NL = Nederland; O = Oostenrijk; ZWIT = Zwitserland; GR = Griekenland; IT = Italië; P = Portugal; SP = Spanje.

MULTIMEDIAGEBRUIK I.F.V. VERSCHILLENDE MOGELIJKE BEHOEFTE

	VLAMINGEN RANG	% VLAMINGEN	% TOTAAL GEMIDDELDE	% TOTAAL MINIMUM	% TOTAAL MAXIMUM
Museumcollectie bekijken	12	9	22	9	32
Politiek debat/contact	12	7	12	7	24
Cursus volgen	11	27	38	26	58
Dokters advies	11	37	43	34	54
Administratie met gemeente e.d.	8	47	50	37	63
Reis voorbereiden	9	38	46	34	69
Lezen geschreven pers e.d.	11	24	32	24	51
Info over producten verkrijgen	11	30	37	29	53
Job zoeken	12	32	43	32	58
Info rechten consument	12	24	36	24	53
Bankinformatie	10	29	38	28	54
Verzekeringen e.d. afsluiten	11	11	14	10	23

21.17 Multimediagebruik i.f.v. verschillende mogelijke behoeften. Bron: Eurobarometer, nov-dec '98.

Noot: Situering Vlamingen binnen Europa betreffende hun interesse in multimediagebruik voor verschillende behoeften. Opgenomen landen / regio's voor berekening statistieken: Vlamingen, Walen, Denemarken, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Spanje, West-Duitsland, Zweden.

MULTIMEDIAGEBRUIK INTERNATIONAAL

	ZW	DM	NL	LUX	GB	VL	B	WAL	IT	O	SP	FR	D
Computer 1997	55	55	57	44	38	31	33	35	33	25	28	28	29
Computer 1998	58	61	60	38	42	31	35	41	35	29	32	28	33
Computer 1999	73	65	64	48	45	38	37	37	37	33	33	30	29
Rang computer 1999	1	2	3	4	5	6	7	7	7	10	10	12	13
CDd-rom of CD-I 1997	36	37	26	30	20	13	16	19	19	15	12	15	18
CDd-rom of CD-I 1998	43	46	37	25	25	18	22	27	20	19	15	17	22
CDd-rom of CD-I 1999	57	48	44	39	28	27	26	25	24	21	18	19	20
Rang CR-rom/CD-I 1999	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	13	12	11
Modem 1997	30	25	20	13	13	7	7	8	7	5	5	8	9
Modem 1998	36	35	28	13	17	11	12	13	9	8	7	8	10
Modem 1999	63	47	40	32	27	18	16	14	17	14	11	11	11
Rang modem 1999	1	2	3	4	5	6	8	9	7	9	11	11	13
Internet of WWW 1997	28	22	15	13	12	4	5	6	6	5	5	5	7
Internet of WWW 1998	39	37	22	11	19	8	9	12	9	8	8	8	9
Internet of WWW 1999	61	44	32	22	22	12	11	9	14	11	8	9	8
Rang internet/WWW 1999	1	2	3	4	4	7	9	10	6	8	12	10	12

21.16 Multimediegebruik internationaal. Bron: Eurobarometer mrt-april 97, Eurobarometer april-mei 98 en Eurobarometer mrt-april 1999. Vergelijking met enkele Europese landen van de mate waarin men beschikking heeft over, of beroep kan doen op een computer, een CD-ROM of CD-I, een modem en het internet of het WWW.

ZWE = Zweden; DM = Denemarken; NL = Nederland; LUX = Luxemburg; GB = Groot-Brittannië; VL = Nederlandstaligen; B = België; WAL = Franstaligen; IT = Italië; O = Oostenrijk; SP = Spanje; FR = Frankrijk; D = West-Duitsland.

22. Aspecten van een goed bestuur

De verbetering van het Vlaams bestuur loopt als een rode draad doorheen heel het regeerakkoord 'Een nieuw project voor Vlaanderen'. Voor klantvriendelijkheid en optimale dienstverlening legt de Vlaamse overheid de lat bijzonder hoog. Een efficiënte communicatie tussen de overheid en de burger moet de kwaliteit van het bestuur op peil houden. Deze communicatie situeert zich op drie niveaus: informatieverstopping, het klachtenmanagement en de ombudsfunctie.

Blikvangers

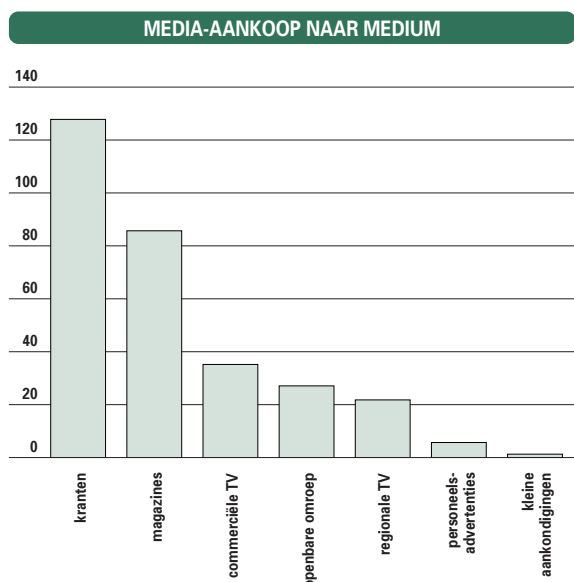
- Iedereen kan zich abonneren om alle persmededelingen van de Vlaamse overheid gratis per e-mail toegestuurd te krijgen. Begin juni 2000 waren er reeds 6.471 abonnees, dit is meer dan een verdubbeling op een jaar tijd.
- Op 10 maart 2001 vierde de Vlaamse infolijn haar tweede verjaardag. Het gemiddeld aantal oproepen per dag was in het tweede werkingsjaar opgelopen tot 883, meer dan het dubbele dan het jaar voordien.
- In 1999 kwamen er bij de Vlaamse ombudsdienst 1.809 verzoeken binnen. Hiervan werden er 778 beschouwd als ontvankelijke klachten en verder in behandeling genomen.

Communicatiebeleid

In haar regeerakkoord stelt de Vlaamse Regering dat de bevolking recht heeft op duidelijke informatie. Daarom moet de Vlaamse overheid helder communiceren over de aanwending van publieke middelen, de doelstellingen van de overheid en de uitvoering van beleidslijnen en actieprogramma's.

1 Persmededelingen en persconferenties

De regeringswissel in 1999 verklaart de daling van het aantal persmededelingen in dat jaar, in vergelijking met 1998. Net voor de verkiezingen van 13 juni was er een piek. Meteen na de verkiezingen beperkte de Vlaamse regering zich tot de lopende zaken. Op 13 juli trad de nieuwe Vlaamse regering aan. Aanvankelijk vergaderde ze veelal met beperkte formele agenda's, die zich niet leenden tot pers-

22.2 Centrale media-aankoop in 1999 naar medium, in miljoen frank. Bron: COO.

verklaringen achteraf. Pas in de loop van het najaar kwam daar geleidelijk verandering in.

Ondertussen kan iedereen zich gratis abonneren om alle persmededelingen per e-mail te ontvangen. Begin juni 2000 waren er reeds 6.471 abonnees. Dit is meer dan een verdubbeling op nauwelijks een jaar tijd.

Informatie- en sensibiliseringscampagnes zijn uitgegroeid tot een essentieel onderdeel van de Vlaamse overheidscommunicatie. De Vlaamse regering en de Vlaamse overheidsdiensten kopen daarbij advertentieruimte en zendtijd in de Vlaamse media aan. Deze campagnes eisen een professionele aanpak en zijn duur. Om efficiënt en goedkoop te werken fungeert de informatieambtenaar van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap als spil. Op hun beurt geven de media of hun federaties exclusieve kortingen. Zo krijgen de Vlaamse overheidsdiensten de garantie dat deze formule de goedkoopste manier van media-aankoop is.

In 1999 ging er voor een totaalbedrag van 319,6 miljoen frank naar de aankoop van mediaruimte volgens deze formule. Dit is bijna een verdubbeling in vergelijking met 1998. Er zijn drie redenen voor de explosieve groei. Zo vinden meer Vlaamse overheidsdiensten de weg naar de centrale media-aankoop, ook was er de grootschalige campagne van de vorige Vlaamse regering die tot doel had de Vlaamse overheid, haar bevoegdheden en beleidsdomeinen beter te profileren bij de Vlaamse bevolking. Tenslotte overheerst ook de indruk dat de Vlaamse overheid nog volop bezig is het kanaal van de mediacommunicatie te ontdekken.

Het grootste deel van de mediaruimte werd gekocht in de geschreven pers. Radio en televisie namen 26% van het bedrag voor hun rekening.

2 De Vlaamse infolijn

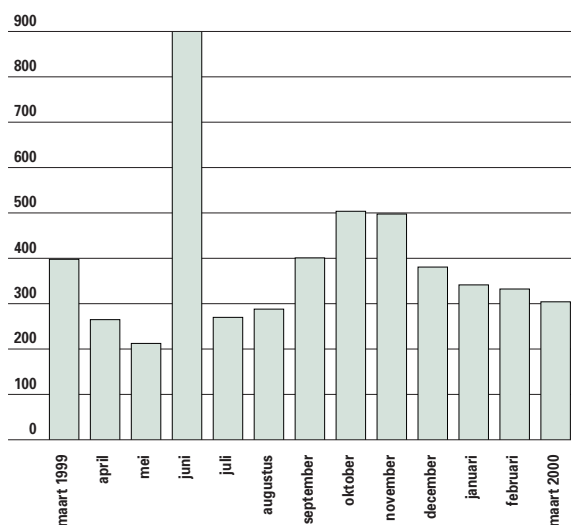
De Vlaamse overheidscommunicatie vertrekt vanuit de behoeften van de klant. De Vlaamse infolijn

AANTAL VERSPREIDE PERSMEDEDELINGEN EN GEORGANISEERDE PERSCONFERENTIES

	1998	1999
Persmededelingen na afloop van de vergadering van de Vlaamse Regering	316	273
Persconferenties onder voorzitterschap van de minister-president	14	10
Persmededelingen van afzonderlijke Vlaamse ministers	366	300
Persmededelingen vanwege de administratie	23	56

22.1 Aantal persmededelingen en persconferenties die de Vlaamse overheid centraal liet verspreiden of organiseren door de informatieambtenaar in 1998 en 1999. Bron: COO.

AANTAL DAGELIJKE OPROEPEN BIJ DE VLAAMSE INFOLIJN

22.3 Gemiddeld aantal dagelijkse telefonische oproepen bij de Vlaamse infolijn. Bron: Vlaamse infolijn.

maakt de burger wegwijs, en verstrekt eerstelijns-voorlichting. De activiteiten van de infolijn laten zich als volgt samenvatten: informatie verstrekken aan de burger, informatie toegankelijk maken voor de burger en de Vlaamse overheid, de voorlichtingsfunctie van de Vlaamse overheid ondersteunen, en tenslotte rapporteren en signaleren aan de Vlaamse overheid.

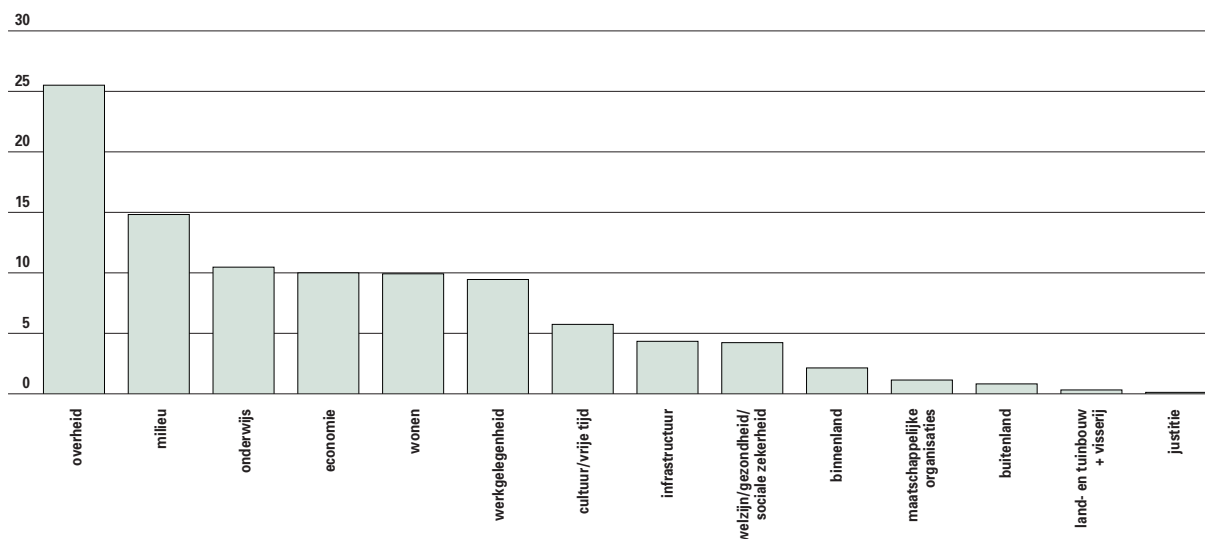
Tijdens het eerste werkingsjaar (maart 1999 - maart 2000) verwerkte de Vlaamse infolijn 104.976 telefonische oproepen. Dit is gemiddeld 412 oproepen per dag. Tijdens de maand maart 2001 maakte de Vlaamse infolijn nieuwe cijfers bekend. In haar tweede werkingsjaar kreeg ze niet minder dan 219.743 oproepen te verwerken. Dat is een gemiddelde van 883 oproepen per dag, dus meer dan het dubbele dan het jaar voordien.

Naast de telefonische oproepen behandelde de Vlaamse infolijn tijdens haar eerste werkingsjaar nog 2.360 schriftelijke vragen. De website telde 132.074 bezoeken. In december 1999 peilde een onderzoek naar de bekendheid van de Vlaamse infolijn bij de burger. Zo'n 3% van de ondervraagden vernoemde de Vlaamse infolijn spontaan als een instantie waar men terecht kan voor informatie over de overheid. In een lijst van infolijnen wees een derde van de ondervraagden de Vlaamse infolijn aan als een instantie waar men met vragen over de overheid terecht kan.

Een kwart van de vragen die bij Vlaamse infolijn binnenliepen had betrekking op de overheid in ruime zin. Daarnaast riepen vooral de sectoren milieu, onderwijs, economie, wonen en werkgelegenheid vraagtekens op.

Naast de Vlaamse infolijn telt de Vlaamse overheid nog tien sectorale infolijnen. De top drie met het hoogste aantal oproepen bestaat uit de BIS-infolijn (Begeleid Individueel Studeren), de Infolijn onderwijs en de Gecofoon.

VRAGEN BIJ DE VLAAMSE INFOLIJN NAAR THEMA

22.4 Onderverdeling van de vragen die bij de Vlaamse infolijn zijn binnengekomen tijdens haar eerste werkingsjaar (maart 1999-maart 2000), naar thema, in %. Bron: Vlaamse infolijn.

OPROEPEN SECTORALE INFOLIJNEN

INFOLIJN	AANTAL OPROEPEN	PERIODE
Vlaamse infolijn	104.976	10/3/1999-10/3/2000
BIS-infolijn	200 à 250/dag	1999
Euro-infocentrum	4 à 8/dag	1999
Gecofoon	8.046	1999
Infolijn onderwijs	17.092	1999
Jo-lijn	938	1998
Meldpunt milieu	308	10/3/1999-10/3/2000
Rusthuistelefoon	862	1999
Taaltelefoon	6.099	21/10/1999-10/3/2000
Teletolk	50	testfase
Wegentelefoon	542	1999

2.5 Aantal oproepen bij de sectorale infolijnen van de Vlaamse overheid.
Bron: Vlaamse infolijn.

Klachtenmanagement

Een efficiënte dienstverlening houdt niet op bij een goed communicatiebeleid (communicatielijnen op de nulde lijn). Er komt ook een goed uitgebouwde interne klachtenbehandeling bij kijken (communicatielijnen op de eerste lijn). Zowel het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap als de Vlaamse Openbare Instellingen moeten de burger voldoende aanspreekpunten geven, mocht het voorafgaand contact met de Vlaamse overheid fout lopen. Het jaarverslag van de Vlaamse ombudsdienst stelt dat dit aanspreekpunt de betrokken ambtenaar of dienst kan zijn, maar dat er ook vaak behoefte is aan een aparte interne klachtendienst of een klachtenmanager.

Ombudsfunctie

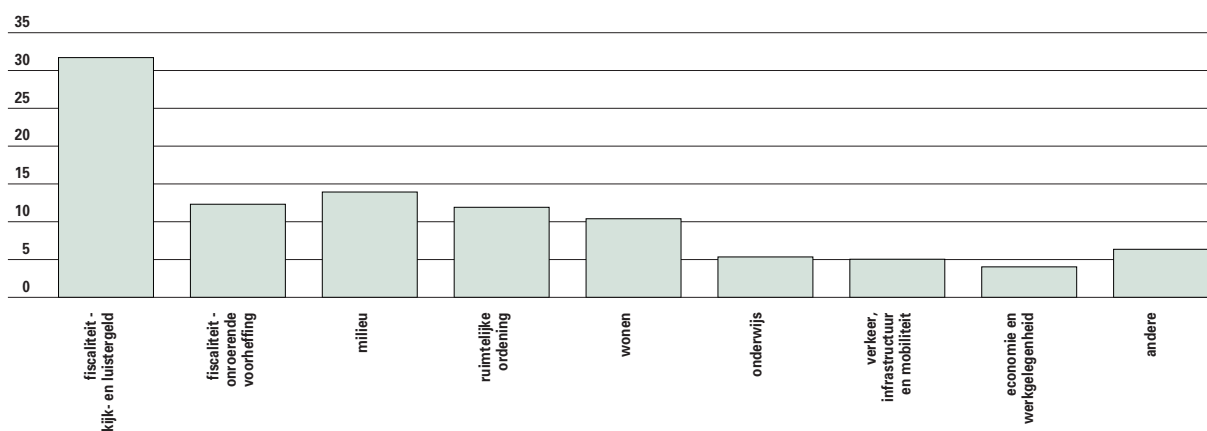
Als een burger vindt dat hij na de eerstelijns klachtenbehandeling op zijn honger blijft zitten, kan hij steeds terecht bij de Vlaamse ombudsdienst. Deze ombudsdienst werkt volledig onafhankelijk van de Vlaamse regering. De dienst rapporteert zijn bevindingen rechtstreeks aan het Vlaams parlement en formuleert oplossingen voor structurele problemen. Van de 1.809 verzoeken gericht aan de Vlaamse ombudsdienst werden er 778 als ontvankelijke klachten behandeld. Te vaak echter - in 1.031 gevallen - kan de Vlaamse ombudsdienst niet op het verzoek ingaan omdat het in de sfeer van de onmiddellijke dienstverlening thuishoort.

Deze 'onmiddellijke dienstverlening' is de reactie van de Vlaamse Ombudsdienst enerzijds op vragen, die eigenlijk geen klachten zijn en anderzijds op klachten die volgens het ombudsdecreet niet in behandeling genomen mogen worden.

Bij een vraag naar informatie, verwijst de Vlaamse ombudsdienst door naar de Vlaamse Infolijn. Indien het een klacht betreft waarbij men nog niet geprobeerd heeft om met de betrokken overheidsdienst tot een vergelijk te komen, komt de klacht bij de betrokken overheidsdienst terecht. De Vlaamse ombudsdienst wijst op de noodzaak aan extra inspanningen om de taakverdeling tussen de Vlaamse infolijn, de eerstelijns klachtenmanagers en de Vlaamse ombudsdienst te verduidelijken.

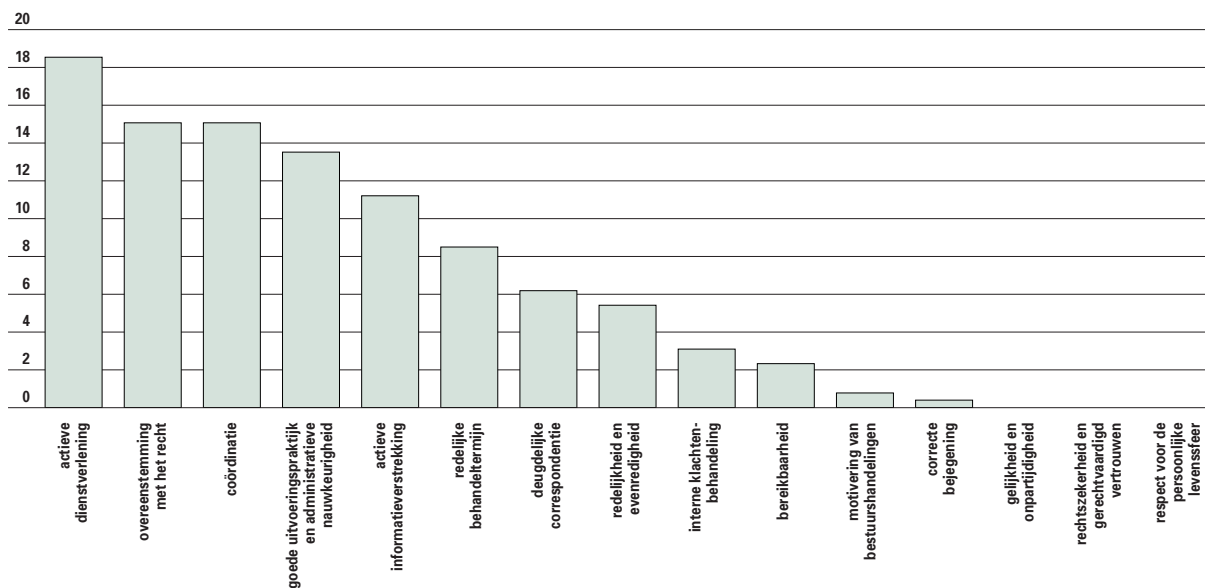
Bijna de helft van de dossiers valt onder het thema fiscaliteit met klachten over kijk- en luistergeld of onroerende voorheffing. De aandacht van de burger voor financiële thema's en problemen is duidelijk groot. Milieu, ruimtelijke ordening en wonen vol-

ONTVANKELIJKE KLACHTEN PER THEMA

2.6 Opdeling van de ontvankelijke klachten binnengelopen bij de Vlaamse ombudsdienst naar thema, in %. Bron: Vlaamse ombudsdienst.

GESCHONDEN OMBUDSNORMEN IN BEOORDEELDE DOSSIERS

22.7 Geschonden ombudsnormen in beoordeelde dossiers in 1999. Bron: Vlaamse ombudsdienst.

gen, met telkens meer dan 10% van de klachten. Van de 240 klachtendossiers die de Vlaamse ombudsdienst in 1999 afhandelde, was 52,3% gegrond of deels gegrond. Iets meer dan een kwart van de klachten was ongegrond. In de overige gevallen kon ofwel de Vlaamse ombudsdienst geen oordeel vellen, ofwel werden de klachten ingetrokken, ofwel betrof het een terecht opmerking. Bij een terecht opmerking is er weliswaar geen sprake van een ernstige schending van één of meer ombudsnormen maar de klacht of vraag is nuttig om de dienstverlening te verbeteren.

Om een dossier te beoordelen of te kwalificeren, toetst de Vlaamse ombudsdienst de werking of de handelingen van een overheidsdienst aan de zogenaamde ombudsnormen. Daartoe formuleerde men 15 ombudsnormen, onderverdeeld in behoorlijkheidsnormen en zorgvuldighedsnormen.

Het vaakst zondigen de Vlaamse overheidsdiensten tegen de actieve dienstverlening, overeenstemming met het recht en coördinatie. De norm 'actieve dienstverlening' geeft de burger het recht op een goede service, ook bij een doorverwijzing. 'Overeenstemming met het recht' gaat na in hoeverre de regelgeving correct werd toegepast. De norm 'coördinatie' onderzoekt in welke mate de betrokken overheidsdiensten - van welk niveau ook - efficiënt communiceren en samenwerken. Het ombudsdecreet belast de Vlaamse ombudsdienst met de uitdrukkelijke opdracht voorstellen en aanbevelingen te formuleren om de dienstverlening van de Vlaamse overheidsdiensten te verbeteren. In 1999 deed de Vlaamse ombudsdienst 5 voorstellen en 38 aanbevelingen, waarvan het leeuwedeel terug te brengen is tot de noemer 'fiscaliteit'.

VOOR MEER INFORMATIE

Jaarverslag Vlaamse Infolijn. Dit jaarverslag kan u downloaden op de volgende website:

http://www.vlaanderen.be/infolijn/u_vraagt/jaarverslag1999.html

Jaarverslag Vlaamse ombudsdienst. Dit jaarverslag kan u downloaden op de internetsite van het Vlaams Parlement:

<http://www.vlaamsparlement.be/website/main.htm?doc=36&mode=full>

Definities

Hoofdstuk 1: Contexten

Bruto geboortecijfer	Aantal geboorten per jaar per duizend inwoners (berekend op de middenpopulatie, zijnde het geschat aantal inwoners op 1 juli of het gemiddelde van het aantal op 1 januari en 31 december).
Bruto sterftcijfer	Aantal overlijdens per jaar per duizend inwoners (berekend op de middenpopulatie, zijnde het geschat aantal inwoners op 1 juli of het gemiddelde van het aantal op 1 januari en 31 december).
Levensverwachting op leeftijd X	Het gemiddeld aantal jaren die men nog blijft leven vanaf leeftijd X, op voorwaarde dat de leeftijdsspecifieke sterftetekansen in de toekomst niet veranderen (bij transversale opmeting).
Migratiesaldo	Balans van de inwijking min de uitwijking (meestal uitgedrukt per 1.000 inwoners).
Migratie-intensiteit	Som van de inwijking en de uitwijking (meestal uitgedrukt per 1.000 inwoners).
Totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC)	Som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers van een jaar. Dit is gelijk aan het verwachte aantal kinderen per vrouw op de leeftijd van 50 jaar, op voorwaarde dat de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers in de toekomst niet veranderen. Een bevolking groeit noch krimpt bij een gemiddelde waarde van 2,1 kinderen per vrouw.

Hoofdstuk 2: Financiën en begroting

Betalingskredieten

De betalingskredieten zijn de uitgaven die in een bepaald begrotingsjaar effectief kunnen worden uitbetaald. Het is de som van de niet-gesplitste kredieten, de gesplitste ordonnanceringskredieten en de variabele kredieten.

Directe schuld

Deze schuld werd opgebouwd uit de leningen aangegaan door de Vlaamse Gemeenschap zelf, ter financiering van het begrotingstekort (NFS); in dezelfde sector werden ook overgenomen leningen uit de indirecte schuld opgenomen. Zo werden in 1995 de sectoren "Ex-Ardifin" en "huisvesting" (prefinancieringen van bouw-, koop- en saneringspremies en herfinancieringen), in 1996 de sector "Overname FNSV, Consortiumkrediet" en in 1998 de sector "Universiteiten - Academische sector" overgeheveld van de indirecte naar de directe schuld. In december 1999 werd het aandeel van de directe schuld in sector "Overname FNSV, Consortiumkrediet" verhoogd, hiervoor werd er 16,8 miljard BEF toegevoegd bij de directe schuld.

Indirecte schuld

De indirecte schuld werd opgebouwd uit leningen, aangegaan door sommige Vlaamse Openbare autonome Instellingen (dus instellingen met een eigen rechtspersoonlijkheid) of door ondergeschikte besturen in het Vlaamse Gewest om hun eigen financieringsbehoeften te dekken, waarvan de financiële lasten geheel of gedeeltelijk door de Vlaamse Gemeenschap worden gedragen.

Netto te Financieren Saldo

Verschil tussen ontvangsten en uitgaven met uitzondering van de aflossingen van de geconsolideerde schuld (op kasbasis).

Hoofdstuk 4: Mobiliteit

Bereikbaarheid

De mate waarin een bepaalde bestemming tegen een specifieke weerstand (tijd/kosten) vanuit verschillende potentiële herkomstgebieden kan bereikt worden.

Economische knooppunten

- De stedelijke gebieden variërend in economisch belang en uitstraling;
- Het netwerk van het Albertkanaal;
- De specifieke economische knooppunten, omwille van hun impact op de werkgelegenheid.

De opsomming van de knooppunten vindt men in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

Letselongevallen

De verkeersongevallen, vastgesteld door de politie of rijkswacht, op de openbare weg die een lichamelijk letsel tot gevolg hebben. Een ongeval tussen twee of meer weggebruikers wordt beschouwd als één ongeval. Letselongevallen worden als representatief beschouwd voor het hele fenomeen van de verkeersongevallen. Voor elk letselongeval gebeuren statistisch gezien nog eens 7 à 8 ongevallen met enkel materiële schade (blijkschade). Ongevallen met enkel materiële schade worden niet meer in de statistieken opgenomen sedert 1973. Aanrijdingen op private terreinen werden nooit opgenomen.

Luchtverontreiniging door het wegverkeer

De emissies veroorzaakt door onder andere het wegverkeer worden opgesplitst in twee groepen: de gereglementeerde (CO, KWS, NO_x, SO₂, stofdeeltjes, lood) en de niet gereglementeerde (PAK, dioxines, hele kleine stofdeeltjes, zware metalen, CO₂).

MIVA, MIGA, NMVB

De Lijn werd opgericht bij decreet van 31 juli 1990 en bestaat uit de voormalige Maatschappijen voor Intercommunaal Vervoer van Antwerpen (MIVA) en Gent (MIVG) en het Vlaamse deel van de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (NMVB). De oprichting is het resultaat van de uitvoering van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1988 betreffende de hervorming van de instellingen en de federalisering van het stads- en streekvervoer in België.

Modal split

De procentuele verdeling per modus.

Motoriseringsgraad

Aantal personenwagens per 1.000 inwoners.

Poorten

De zeehavens met de internationaal georiënteerde multimodale logistieke parken, de internationale luchthaven Zaventem en het H.S.T.-station Antwerpen-centraal (zie Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen).

Reizigerskilometer

Totaal door alle reizigers afgelegde kilometers.

Tonkilometer

Totaal aantal vervoerde ton vermenigvuldigd met het aantal afgelegde kilometers.

Verkeersslachtoffers

- Doden 30 dagen: elke persoon die overlijdt binnen de dertig dagen na het ongeval.
- Ernstig gewonden: elke persoon die in een verkeersongeval gewond wordt en waarbij een opname van meer dan 24 uur in een ziekenhuis noodzakelijk is.
- Licht gewonden: elke persoon die in een verkeersongeval gewond wordt en op wie de bepaling van dodelijk of ernstig gewond niet van toepassing is.

Vervoermiddelen (transportmodus)

Alle mobiele investeringsgoederen zoals wegvoertuigen, schepen, treinen, vliegtuigen, fietsen, trams, bussen...

Hoofstuk 6: Gezondheid en Welzijn

Proportioneel sterftecijfer

De verhouding van het aantal sterfgevallen door een specifieke oorzaak over het totaal aantal sterfgevallen

Verloren potentiële levensjaren

Aantal jaren die verloren gaan voor een bepaalde leeftijd is bereikt t.g.v. ziekten die met een voortijdig overlijden gepaard gaan

Vermijdbare sterfte

Som van het aantal sterfgevallen voor 65 jaar, ten gevolge van een reeks aandoeningen die zich, in het licht van de huidige medische en volksgezondheidskundige kennis, niet hadden moeten voordoen

Kindersterfte

Het aantal levendgeboren kinderen dat overlijdt voor de eerste verjaardag per 1.000 levendgeboren kinderen

Perinatale sterfte

Het aantal doodgeboren kinderen + kinderen overleden binnen de 7 dagen na geboorte per 1.000 levend- en doodgeboren kinderen

Hoofdstuk 8: Onderwijs en vorming

Leerlingen

De leerlingen en studenten ingeschreven op 1 februari 2000. In het hogescholeonderwijs en het universitair onderwijs worden de regelmatige hoofdschrijvingen geregistreerd. In het onderwijs voor sociale promotie, het deeltijds kunstonderwijs en het B.I.S. (Begeleid Individueel Studeren) wordt het aantal inschrijvingen geteld. Dit aantal ligt hoger dan het aantal fysieke personen, omdat een leerling voor meerdere cursussen kan ingeschreven zijn. Door het decreet volwassenenonderwijs registreert het onderwijs voor sociale promotie vanaf het schooljaar 1999-2000 de cursussen op een andere wijze. Het aantal inschrijvingen in opleidingen gestart binnen de referentieperiode wordt geteld. Bij wijze van overgang loopt de registratieperiode van 1 september 1999 tot en met 31 januari 2000. De leerlingen in het buitengewoon onderwijs van het type 5 worden niet in de tabellen opgenomen. Deze leerlingen volgen, omwille van een langdurige ziekte, tijdelijk les in het buitengewoon onderwijs. Omdat zij wellicht reeds elders ingeschreven zijn, worden ze, om dubbelstellingen te vermijden, niet in het cijfermateriaal van het buitengewoon onderwijs meegerekend.

Om aan de leerplicht te voldoen lopen kinderen school van de maand september van het jaar waarin ze 6 worden tot eind juni van het jaar waarin ze 18 worden. Vanaf 15-16 jaar is er een deeltijdse leerplicht en een mogelijkheid tot deeltijds werken. Na het leerplichtonderwijs kunnen jongeren hun kennis en vaardigheden o.a. via verschillende disciplines van het hoger onderwijs verder aanscherpen en verruimen.

Scholingsgraad

de scholingsgraad geeft het percentage weer van de bevolkingsgroep van 15 jaar en ouder dat een bepaald onderwijsniveau beëindigd heeft. Deze bevolkingsgroep wordt ingedeeld naar het hoogst behaalde diploma, getuigschrift of brevet. Er wordt hierbij enkel rekening gehouden met de diploma's die behaald werden in een basisopleiding of gewone studierichting met volledig leerplan. Tot de opleidingen van universitair niveau behoren zowel de opleidingen aan de universiteiten als de twee-cycli-opleidingen aan de hogescholen. Een bijkomende opleiding, een specialisatie, een beroepsopleiding of onderwijs voor sociale promotie komen niet in aanmerking.

Jaarlijks voert het Nationaal Instituut voor de Statistiek een steekproefenquête uit: in deze 'Arbeidskrachtenenquête' worden onder meer gegevens verzameld m.b.t. het hoogste behaalde onderwijsdiploma. Op basis van de resultaten van deze bevraging kan de scholingsgraad per gewest bepaald worden en verder worden opgesplitst naar leeftijd en geslacht. In de analyse worden de resultaten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet opgenomen, omdat de kleine steekproef zorgt voor een grotere foutmarge en de representativiteit daardoor in het gedrang kan komen.

Personeel

1. Volgens de gegevens van het departement Onderwijs

In de personeelsstatistieken van het departement Onderwijs wordt enkel het personeel geregistreerd dat ofwel rechtstreeks door het departement Onderwijs wordt betaald ofwel waarvan de lonen ten laste zijn van de werkingsenveloppe van het hoger onderwijs. Dit impliceert dat het meester-, vak- en dienstpersoneel van het gesubsidieerd onderwijs en het personeel van de universitaire sector niet opgenomen zijn. De gesubsidieerde contractuelen worden ook buiten beschouwing gelaten, omdat deze personeelsleden niet volledig door het departement worden betaald. Binnen het onderwijspersoneel wordt onderscheid gemaakt tussen het bestuurs- en onderwijzend personeel en de andere personeelscategorieën. Het bestuurspersoneel bestaat uit directeurs en adjunct-directeurs. Het onderwijzend personeel vervult effectief een lesopdracht. De andere personeelscategorieën bestaan uit het administratief personeel, het werkliedenpersoneel van het gemeenschapsonderwijs, het opvoedend hulppersoneel, het paramedisch personeel, het PMS/CLB-personeel, het inspectiepersoneel, het personeel pedagogische begeleiding en het personeel van semi-internaten.

Het onderwijspersoneel wordt uitgedrukt in budgettaire fulltime-equivalenten en fysieke personen. Enkel de budgettaire fulltime-equivalenten zijn in tabelvorm opgenomen. Alle personeelsgegevens hebben betrekking op de maand januari omdat deze maand representatief is voor het schooljaar. De budgettaire fulltimes zijn het resultaat van de sommatie van alle deelopdrachten van alle personeelsleden (m.a.w. met inbegrip van de vervangingen van minder dan één jaar). Bij het hogescholenonderwijs zijn de lesopdrachten van de gastprofessoren en de mandaatvergoedingen vanaf 1995-1996 niet meer opgenomen in de budgettaire fulltimes.

2. Volgens de gegevens van de V.I.R.

Het personeelsbestand aan de Vlaamse universiteiten wordt weergegeven per 1 februari 2000. Het betreft gegevens van het personeel bezoldigd met de werkingsuitkeringen: het zelfstandig academisch personeel (ZAP), het assisterend academisch personeel (AAP) en het administratief en technisch personeel (ATP); en van het personeel bezoldigd ten laste van andere financieringsbronnen: het wetenschappelijk personeel (WP) en het administratief en technisch personeel (ATPbwu).

Scholen

Een school is een instelling waar onderwijs wordt verstrekt en die onder het bestuur staat van één directeur.

Budget

Het budget wordt uitgedrukt in termen van beschikbare 'beleidskredieten' die jaarlijks worden ingeschreven in de aangepaste uitgavenbegroting van de Vlaamse gemeenschap.

De beleidskredieten zijn de uitgaven waartoe de overheid zich in een bepaald begrotingsjaar heeft geëngageerd. Deze kredieten omvatten de niet-gesplitste kredieten (NGK), de gesplitste vastleggingskredieten (GVK), de variabele kredieten (VRK) en de vastleggingsmachtigingen (MAC), verminderd met de vereffeningskredieten en de uitgaven voor de schuldenlast. Zij omvatten, naast de aangepaste kredieten, ook het aandeel in de globale provisie voor aanpassing van de mechanismen aan de index en CAO.

Dit Vlaams onderwijsbudget wordt, in internationale context, enerzijds vermeerderd met de bijkomende financiële inspanning voor onderwijs en opleiding van gemeenten en provincies en van het Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen (VIZO) maar houdt anderzijds geen reke-

ning met de bijkomende financiële inspanningen van andere (lokale) overheden, noch met de inspanningen of initiatieven van ouders, scholen en privé-bedrijven.

De overheidskost per leerling/student wordt berekend op basis van het aantal financierbare leerlingen/studenten. Een financierbare leerling/student is een regelmatig ingeschreven leerling/student die op basis van bepaalde criteria zoals onderwijsniveau, studierichting, herkomst, ... een weging-coëfficiënt krijgt. Deze financierbare eenheden bepalen de grootte van de werkingsmiddelen en het personeelsbestand van elke onderwijsinstelling. Op internationaal vlak wordt de kost per leerling/student berekend op basis van het aantal financierbare studenten en uitgedrukt in US \$..

Studiekosten

De directe studiekosten die rechtstreeks i.v.m. de studies (moeten) gemaakt worden, zoals inschrijvingsgeld, vervoer, huur kamer, cursussen, enz. Leefkosten zoals voeding, ontspanning, gewone kledij e.d.m. worden niet ingecalculeerd. De indirecte studiekosten (nl. Het gedeelde netto-inkomen tijdens de studies) wordt hier buiten beschouwing gelaten.

Hoofdstuk 10: Werkgelegenheid

Activiteitsgraad

Beroepsbevolking/bevolking op beroepsactieve leeftijd

Arbeidsplaatsen

Zijn de jobs voor zowel de loontrekkenden als de niet-loontrekkenden

Beroepsbevolking

Beperkt zich tot de werkenden en de personen die geen werk hebben, maar wel actief op zoek zijn naar een baan en bovendien onmiddellijk beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (ILO-werkloze).

Bevolking op beroepsactieve leeftijd

Het betreft iedereen die ouder is dan 15 jaar en jonger dan 65 jaar.

ILO-werklozen

Personen zonder betrekking die werk zoeken, daarvoor concrete stappen hebben gezet gedurende de laatste vier weken en bovendien binnen de twee weken kunnen beginnen werken. Deze groep werklozen omvat niet alle werklozen.

Loontrekkenden

Personen die betaald arbeid verrichten in dienstverband.

Niet-beroepsactieven

Iedereen die geen betrekking heeft en niet voldoet aan de ILO werkloosheidscriteria wordt beschouwd als niet-actief. Qua leeftijd geldt geen beperking.

Werkenden

Alle inwoners van het Vlaams Gewest die betaalde arbeid uitoefenen, hetzij als loontrekkende (arbeider, bediende, ambtenaar), hetzij als werkgever en zelfstandige of helper. Alle personen met een betrekking, ook al gaat het om een betaalde betrekking van slechts 1 uur per week, zijn in dit cijfer opgenomen.

Werkloosheidsgraad (ILO)

ILO-werklozen/effectieve beroepsbevolking

Werkzaamheidsgraad

Personen met een betrekking/bevolking op beroepsactieve leeftijd.

Werkzoekenden

Niet werkende werkzoekenden. (NWWZ) Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW) + jongere werknemers in wachttijd + niet werkende vrij ingeschreven werkzoekenden + andere

Werkende werkzoekenden. Deeltijdse werknemers met behoud van rechten + deeltijds tewerkgestelde jonge werknemers in wachttijd + andere + werkende vrij ingeschreven werkzoekenden

Zelfstandigen

Personen in hoofdberoep of als helper, die aangesloten zijn bij de sociale verzekeringsfondsen voor zelfstandigen.

Hoofdstuk 14: Binnenlandse Aangelegenheden

Algemene schuldgraad

$(\text{vreemd vermogen}) / (\text{totaal vermogen})$

De algemene schuldgraad geeft aan welk percentage van de totale bezittingen van een gemeente met vreemde middelen gefinancierd wordt. Hoe hoger de schuldgraad, hoe lager de financiële onafhankelijkheid en hoe hoger het financiële risico voor de gemeente. Dat financiële risico is het risico ten gevolge van de financiering met middelen waaraan vaste betalingsverplichtingen zijn verbonden. Door een schommelende liquiditeit zou een gemeente (tijdelijk) in een positie kunnen verzeilen waarin ze niet meer in staat is om aan deze vaste terugbetalingsverplichtingen te voldoen.

Gemiddelde aflossingsduur van de netto aflossingen van leningen

$(\text{aflossingen van leningen} - \text{terugvorderingen van aflossingen van leningen}) / \text{cashflow}$

Deze ratio geeft het aantal jaren weer dat onder de huidige omstandigheden nodig is om de schulden die het komende jaar moeten worden afgelost, volledig te kunnen aflossen. Daarbij wordt rekening gehouden met de aflossingen die van derden worden teruggevorderd. Deze ratio moet kleiner zijn dan (jaar), zoniet is de gemeente verplicht te desinvesteren of nieuwe schulden aan te gaan om haar aflossingen te kunnen nakomen.

Liquiditeitsratio in enge zin of acid test

$(\text{vorderingen op ten hoogste één jaar} + \text{bewerkingen voor rekening van derden van het actief} + \text{financiële rekeningen (debetsaldi)}) / (\text{schulden op ten hoogste één jaar} + \text{bewerkingen voor rekening van derden van het passief})$

Liquiditeit van een actief is de mogelijkheid om dit actief in liquide middelen om te zetten. Een liquiditeitsratio in enge zin van 1 betekent dat de gemeente haar verplichtingen op korte termijn kan voldoen. Hoe hoger deze ratio hoe sterker de liquiditeitspositie van een gemeente.

Nettokasratio

$(\text{nettowerkkapitaal} - \text{nettowerkkapitaalbehoefte}) / \text{vlottende activa}$

Deze ratio geeft de liquiditeitspositie op korte termijn weer in verhouding tot het geheel van de vlottende activa en is dus een relatieve maatstaf.

Saldo algemeen totaal

Het saldo van het eigen dienstjaar evenals de verrichtingen van de vorige dienstjaren en de overboekingen.

Saldo eigen dienstjaar Het verschil tussen de ontvangsten en de uitgaven van het betrokken dienstjaar.

Hoofdstuk 17: Sport

Beroepsgerichte opleidingen opleidingen voor een bepaald beroep, zij het
1. wettelijk erkende beroepen (bezitten van het betrokken getuigschrift is bij decreet vereist): Sportfunctionaris en Hoger redder.
2. andere: Zwembadmeester en Beheerder sportaccommodaties.

Initiator/jeugdsportbegeleider (niveau 1)
In die opleiding bekwaamt men zich in het aanleren van de basistechnieken waarbij het accent op de jeugd en op de recreatieve sportbeoefening ligt (niet competitief).

Multisportopleidingen Dit zijn polyvalente opleidingen voor begeleiders van sporters uit een bepaalde doelgroep: recreatiesport, seniorensport, sport voor gehandicapte personen.

Trainer A (niveau 3) Training kunnen geven voor alle clubniveaus (competitief of prestatiegericht met blijvende aandacht voor de jeugd).

Trainer B (niveau 2) Technische vervolmaking kunnen geven en training voor de jeugd (beginnend-competitief of prestatiegericht met accent op de jeugd).

Unisportopleidingen Deze opleidingen zijn specifiek bedoeld voor het leiding geven in één bepaalde sporttak. Ze gelden voor elk prestatieniveau: van recreatief tot niet-competitief, tot de competitie voor jeugd en volwassenen. Een drietrapsmodel komt aan de verschillende niveaus tegemoet. De opleidingstrappen moeten aansluitend doorlopen worden:

hoofdstuk 19: Economie

Bruto binnenlands product per regio de bruto toegevoegde waarde (= het verschil tussen de waarde van de finaal geproduceerde goederen en diensten en de input in het productieproces) inclusief de BTW en de indirecte belastingen bij invoer en exclusief de subsidies bij invoer.

Economische sectoren De primaire sector omvat de land- en bosbouw en visvangst. De secundaire sector omvat de winning van delfstoffen, de industrie en de bouw. De tertiaire sector omvat de handel en de diensten (o.a. overheidsdiensten).

Faillissement Staking van de activiteiten van een onderneming op basis van een vonnis van de rechtbank van koophandel.

Ontbinding Men spreekt van ontbinding of stopzetting wanneer een bedrijf zelf haar activiteiten staakt en als dit bekend gemaakt wordt in het Belgisch Staatsblad.

Omzet	Som van het bedrag van de handelingen van BTW-plichtige ondernemingen (verkopen, diensten), belastingen niet inbegrepen.
Oprichting	Staat voor een oprichtingsakte van een bedrijf.
Oprichtingsratio	Het aantal oprichtingen in verhouding tot het totaal aantal ondernemingen.

hoofdstuk 20: Ruimtelijke ordening

Bebouwde oppervlakte

De som van alle percelen die volgens het kadaster gedefinieerd zijn als bebouwd. Dit wil zeggen percelen met appartementen, buildings, huizen en hoeven, bijgebouwen, ambachts- en industriegebouwen, opslagruimten, kantoorgebouwen, gebouwen met handelsbestemming, openbare gebouwen, gebouwen voor nutsvoorzieningen, gebouwen voor sociale zorg en ziekenzorg, gebouwen voor onderwijs, onderzoek en cultuur, gebouwen voor erediensten, gebouwen voor recreatie en sport en andere bebouwde percelen. De kadastrale gegevens in het register vormen de basis van onze berekeningen. Wanneer de eigenaar echter belangrijke veranderingen van grond of verbouwingen vergeet te melden, kunnen de gegevens niet bijgewerkt worden. De bebouwde percelen bevatten bovendien doorgaans een tamelijk belangrijk niet-bebouwd gedeelte (tuin, weide,...).

Buitengebied

Volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is dit het gebied waarin de open (onbebouwde) ruimte overweegt. Dit wil niet zeggen dat er geen bebouwing zou zijn. Gebouwen en infrastructuur die een samenhang vertonen met de niet-bebouwde ruimte kunnen zelfs plaatselijk overwegen.

Onbebouwde oppervlakte

De som van alle percelen die volgens het kadaster gedefinieerd zijn als onbebouwd, dit wil zeggen akkerland, grasland, tuinen en parken, boomgaarden, bossen, woeste gronden, recreatieterreinen, gekadastrerde wateren en wegenis en andere onbebouwde percelen

Ruimteboekhouding

Maakt een essentieel onderdeel uit van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Deze ruimteboekhouding geeft aan hoeveel oppervlakte in 2007 besteed mag worden aan wonen, werken, natuur, bos en landbouw.

Stedelijk gebied

Volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is dit het gebied waar intense ruimtelijke, culturele en socio-economische samenhang bestaat tussen verschillende menselijke activiteiten (wonen, diensten, werken, ...), waar dichte bebouwing overheerst en waar het wenselijk is de ontwikkelingen te stimuleren en te concentreren. De grenzen van het 'stedelijke gebied' volgen niet noodzakelijk de administratieve stadsgrenzen.

Afkortingen

AAP	Assisterend Academisch Personeel	BMI	Body Mass Index
ABB	administratief Buitenlands Beleid	BOF	Bijzonder Onderzoeksfonds
ADL	Activiteiten van het Dagelijks Leven	BPA	Bijzonder Plan van Aanleg
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome	BSO	Beroepssecundair Onderwijs
ALT	administratie Land- en Tuinbouw	BTEX	Benzeen, toluen, ethylbenzeen, xyleen
AMINAL	administratie Milieu, Natuur-, Land- en Waterbeheer	BTW	Belasting op Toegevoegde Waarde
APO	administratie Personeelsontwikkeling	BUSO	Buitengewoon Secundair Onderwijs
APS	administratie Planning en Statistiek	BZV	Biochemisch zuurstofverbruik
AROHM	administratie Ruimtelijke Ordening, Huisvesting en Monumenten en Landschappen	CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
ASO	Algemeen Secundair Onderwijs	CBGS	Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudieën
ATP bwu	administratief en technisch personeel, bezoldigingen ten laste van andere bronnen dan de werkingsuitkeringen	CEMT	Conférence Européenne des Ministres des Transports
ATP	administratief en technisch personeel	CGG	Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg
AWI	administratie Wetenschap en Innovatie	CGKR	Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding
AZF	departement Algemene Zaken en Financiën	CGVS	Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatslozen
BBP	Bruto Binnenlands Product	CIM	Centrum voor Informaties over de Media
BBPR	Bruto Binnenlands Product per Regio	COB	Centrale Openbare Bibliotheek
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	COO	departement Coördinatie
BIAC	Brussels International Airport Company	CZV	Chemisch zuurstofverbruik
BIS	Begeleid Individueel Studeren	DAC	Derde Arbeidscircuit
BLOSO	Commissariaat-generaal voor de Bevordering van de Lichamelijke Ontwikkeling, de Sport en de Openlucht recreatie	DBSO	Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs
BM	Bestaansminimum	DIV	Dienst Investeren in Vlaanderen
		DKO	deeltijds kunstonderwijs
		DVZ	Dienst Vreemdelingenzaken
		EBRD	Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling
		EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

EOGFL	Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor Landbouw	IMF	Internationaal Monetair Fonds
ESF	Europees Sociaal Fonds	IMWW	Intercommunale Maatschappij voor Watervoorziening in Vlaanderen
ESR	Europese afspraken berekenings- wijze BBP/BNP	IN	Instituut voor Natuurbehoud
EU	Europese Unie	INES	International Indicator and Evaluation of Educational Systems
EUROSTAT	Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen	INR	Instituut voor Nationale Rekeningen
EWBL	departement Economie, Werkgelegenheid, Binnenlandse Aangelegenheden en Landbouw	ISPO	Instituut voor Politiek Opinieonderzoek
FEVECC	Federatie van Vlaamse Erkende Culturele Centra	IWT	Vlaams Instituut voor bevordering van Wetenschappelijk-Technolo- gisch Onderzoek in de Industrie
FIOV	Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij	KLE	Kleine Landschapselementen
FIOV	Fonds voor Industrieel Onderzoek Vlaanderen	KLJ	Katholieke Landelijke Jeugd
FIVA	Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en Aquicultuursector	KMO	Kleine en Middelgrote Onderneming
FTE	Full Time Equivalent	KO	Kleine Onderneming
FWO	Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek	KSO	Kunstsecundair Onderwijs
GARO	Gemeentelijke commissie voor Advies in de Ruimtelijke Ordening	KUL	Katholieke Universiteit Leuven
GECORO	Gemeentelijke Commissie voor Ruimtelijke Ordening	LFS	Labour Force Survey
GESCO	Gesubsidieerde Contractuelen	LIN	departement Leefmilieu en Infrastructuur
GFT	Groenten-, Fruit- en Tuinafval	LO	Lichamelijke Opvoeding
GIB	Gewaarbord Inkomen voor Bejaarden	MAP	Mest Actie Plan
GIMV	Gewestelijke Investerings- maatschappij voor Vlaanderen	MINA	Vlaamse Milieubeleidsplan
GOM	Gewestelijke Ontwikkelings- maatschappij	MIRA-2	Milieurapport Vlaanderen 2
GRS	Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan	MIVA	Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer van Antwerpen
HIV	Human Immunodeficiency Virus	MIVG	Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer van Gent
HIVA	Hoger Instituut voor de Arbeid	MTA	Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid
HOBUE	Hoger Onderwijs Buiten de Universiteit	MVG	ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
HRF	Hoge Raad van Financiën	NFS	Netto te Financieren Saldo
IAJ	Individueel Aangepast Jaarprogramma	NGO	niet-gouvernementele organisatie
IBO	Individuele Beroepsopleiding	NIS	Nationaal Instituut voor Statistiek
ICT	Informatie- en Communicatie- technologie	NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
ICTA	Groepering van Informatie- en Communicatietechnologie- industrieën	NMVB	Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen
IEA	International Association for the Evaluation of Educational Achievement	NMVOS	Niet-Methaan Vluchtige Organische Stoffen
ILO	International Labour Organisation	NV	Naamloze Vennootschap
		NWWZ	Niet-werkende werkzoekende
		O&O	Onderzoek & Ontwikkeling
		OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
		OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
		OND	departement Onderwijs
		OPEC	Organisatie van olieproducerende en exporterend landen
		OPZ	Openbaar Psychiatrisch Ziekenhuis

OSP	Onderwijs voor Sociale Promotie	VFSIPH	Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap
OVAM	Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij	VHM	Vlaamse Huisvestingsmaatschappij
OVO	Ondernemers voor ondernemers	VIB	Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie
PAK	Poly-Aromatische Koolwaterstoffen	VIP	Vlaamse Inschakelingspremie
PJ	Peta Joule	VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
POB	Plaatselijke Openbare Bibliotheek	VIW	Vlamingen in de Wereld
PSBH	Panel Studie van Belgische Huishoudens	VIZO	Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen
PWA	Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap	VI.I.R.	Vlaamse Interuniversitaire Raad
R&D	Research & Development	VLAM	Vlaams promotiecentrum voor Agro- en Visserij-Marketing
RIZIV	Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeit	VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
RSV	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen	VLM	Vlaamse Landmaatschappij
RSVZ	Rijksdienst voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen	VMM	Vlaamse Milieumaatschappij
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid	VMW	Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening
RSZPPO	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid - Provinciale en Plaatselijke Overheden	VOCL	vluchtige organische gechloreerde koolwaterstoffen
RUG	Universiteit Gent	VOI	Vlaamse Openbare Instelling
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening	VRIND	Vlaamse Regionale Indicatoren
RVT	Rust- en verzorgingstehuizen	VRT	Vlaamse Radio en Televisie
RWZI	Riool-Water-Zuiverings-Installatie	VSA	Verenigde Staten van Amerika
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen	VTE	Voltijds equivalenten
SIF	Sociaal Impulsfonds	VUB	Vrije Universiteit Brussel
SO	Secundair Onderwijs	VVM	Vlaamse Vervoersmaatschappij
SOB	Speciale Openbare Bibliotheek	VVOB	Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand
SPE	Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie	VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
SVE	Stichting Vlaams Erfgoed	VWF	Vlaams Woningfonds
TBC	Tuberculose	WAV	Steunpunt 'Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming'
TBS55+	Terbeschikkingstelling van leerkrachten voorafgaand aan het pensioen	WEP	Werkervaringsplan
TIL	tegemoetkoming in de leninglast	WES	West-Vlaams Economisch Studie bureau
TIMMS	Third International Mathematic and Science Study	WGO	Wereld Gezondheidsorganisatie
TSO	Technisch Secundair Onderwijs	WHO	World Health Organisation
UA	Universiteit Antwerpen	WIGW's	Wezen, Invaliden, Gepensioneerden en Weduwen(aars)
UFSIA	Universitaire Faculteiten Sint Ignatius Antwerpen	WP nwu	Wetenschappelijk Personeel, bezoldigd ten laste van andere bronnen dan werkingsuitkeringen
UIA	Universitaire Instelling Antwerpen	WP	Wetenschappelijk Personeel
UNU	United Nations University	WTO	World Trade Organisation
UVW	Uitkeringsgerechtigde Volledig Werkloze	WVC	departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
UZ	Universitair Ziekenhuis	WWZ	Werkende werkzoekende
VAP	Verbeterings- en aanpassingspremies	ZAP	Zelfstandig Academisch Personeel
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding		